

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФІНАНСОВО - ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ**

**ЗБІРНИК
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

ВИПУСК № 3

Одеса 2014 - 2015

Збірник друкується за рішенням кафедри фінансів (протокол №2 від 09.09.2015року).

Засновано у 2012 році. Періодичність видання – 1 раз на рік.
Засновник і видавець: кафедра фінансів ОНЕУ.

Редакційна колегія:

Баранова В.Г., д.е.н., зав. кафедри фінансів

Хомутенко В.П. к.е.н., професор

Шикіна Н.А., к.е.н., доцент

Коваленко Л.А., викладач

Випуск збірника охоплює результати наукових розробок студентів фінансово-економічного, комерційного та заочного факультетів ОНЕУ щодо теоретико-методологічних аспектів функціонування фінансової системи України. Статті надруковано українською мовою.

За редакцією авторів.

ЗМІСТ

1	ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА..... Тома Ю.А.	7
2	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ ТА ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СТРАХОВОГО ПОРТФЕЛЮ В УКРАЇНІ, РОЛЬ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ..... Шендрик А.В.	12
3	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ..... Шамота В.П.	21
4	ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ..... Цуркан С.В.	30
5	ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ..... Топчу О.Х.	36
6	ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ..... Тихолаз А.В.	41
7	ПОДАТКИ НА СПОЖИВАННЯ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ..... Атанасій Н.В.	47
8	СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ВАЖІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ УКРАЇНИ..... Панькова К.І.	52
9	НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ..... Лазутін О.М.	60
10	ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ..... Краєвська Т.С.	66
11	АДАПТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ..... Завойчинський М.І.	71
12	ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... Забідянська О.Ю.	78
13	АКУМУЛЯЦІЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА ЄДИНОМУ КАЗНАЧЕЙСЬКОМУ РАХУНКУ..... Алексеев С.В.	84
14	ВПЛИВ ОСНОВНИХ БЮДЖЕТОУТВОРЮЮЧИХ ПОДАТКІВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ..... Танасова І.Р.	89
15	ПРОБЛЕМИ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ..... Заболотна О.В.	95
16	МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ:ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ..... Воліна Є.О.	104

17	ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОЇ МИТНО-ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ..... Плюта А.В.	109
18	ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ..... Апанасенко В.С.	119
19	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ..... Шевц С.Б.	124
20	АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ..... Федорчак А.А.	129
21	СТАН НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ..... Тимчук Р.С.	135
22	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ..... Григор'єва Н. Ю.	142
23	НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ..... Жирікова О.О.	149
24	ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ..... Капустян К.Д.	153
25	ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ..... Рябокін Т.І.	159
26	ПРОБЛЕМА НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ..... Пельтек М.М.	164
27	ПРОБЛЕМА ВТРАТ БЮДЖЕТУ ВІД НАДАННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ..... Квачук І.В.	170
28	МОНІТОРИНГ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ..... Осадча К. Г.	176
29	УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН..... Озарінський А.В.	184
30	ОСНОВНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА..... Нехай Т.В.	190
31	ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ..... Кушнір М.В.	198
32	АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ..... Кутуза Д.М.	208
33	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ..... Зубкова А.С.	214
34	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	221

	Затишняк С.В.	
35	ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДО УМОВ В УКРАЇНІ.....	226
	Дімітренко І.О.	
36	МИТО ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ...	231
	Гуляк А.М.	
36	ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО МИТНОГО СОЮЗУ.....	240
	Гончар В.О.	
37	ЩОДО ВИБОРУ ВИДУ УНІВЕРСАЛЬНОГО АКЦИЗУ В УКРАЇНІ.....	246
	Гавриляк В.Ю.	
38	МИТНА ВАРТІСТЬ ТОВАРІВ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	251
	Шевченко М.С.	
39	НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	257
	Карандашова О.В.	
40	ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ФІСКАЛЬНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-РЕГУЛЮЮЧИЙ АСПЕКТ.....	264
	Навроцька Т. О.	
41	ПОДАТКОВА СИСТЕМА: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ.....	272
	Куманов В.Д.	
42	АДАПАТЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ПРАКТИКИ.....	277
	Чумаченко Ю.О.	
43	ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ.....	286
	Биковець А. В.	
44	ІНСТУЦІОНАЛЬНА ОСНОВА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	294
	Долинська А.В.	
45	ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СТАЛИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ.....	300
	Чепеженко А. С.	
46	ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	307
	Тезісян М.П.	
47	ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МАКРОЕКОНОМІЧНУ ТА БЮДЖЕТНУ БЕЗПЕКУ.....	316
	Бордей Ю.М.	
48	ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	325
	Проценко Ю.М.	
49	ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СПРАВЛЯННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	331
	Касько І.М.	
50	ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	337
	Хачатурова Х.А.	

51	БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА..... Янчук І.В.	345
52	ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ..... Кулікова Є.О.	352
53	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДІВ МИТНО-ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... Співаченко Ю.С.	360
54	ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ..... Апаріна І.	369
55	ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА..... Узунова В.А.	374
56	ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА..... Бень Н.В.	380
57	ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКУ ТА ЙОГО СЬОГОДЕННІ РЕАЛІЇ..... Погорелов В.С.	385
58	РОЛЬ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ..... Жемалдінов Д.О.	392
59	БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ..... Матюшева Л.С.	397
60	ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ..... Хоменко О.Є.	402

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Анотація. У статті розглянуто сутність боргової безпеки. Досліджено індикатори оцінки боргового навантаження. Розглянуто основні показники та їх граничні значення. Оцінено сучасний стан боргової безпеки країни.

Annotation. The article deals with the nature of the debt security. Investigated indicators for assessing debt burden. Considered the basic parameters and limit values. Assessed the modern state of the debt security.

Ключові слова: боргова безпека, зовнішній державний борг, індикатори оцінки боргової безпеки.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Щорічне зростання дефіциту державного бюджету, збільшення боргових зобов'язань, необхідність проведення соціально-економічних реформ та інвестування в економіку держави потребує додаткових фінансових впливів. В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів виникає потреба у здійсненні зовнішніх запозичень, які можуть призвести до боргової залежності країни від іноземних кредиторів. Беручи до уваги нестабільність світової економіки, усі вище перелічені фактори роблять вразливою економіку держави до зовнішніх шоків і ставлять під загрозу фінансову безпеку країни.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питання зовнішнього боргу у фінансовій системі України розглядають такі автори: Якубовський С.О., Родіонова Т.А., Маренич А.І., Мехеда Н.Г., Василик О. Д. та ін.

Не дивлячись на проведення досить ґрунтовних досліджень, пов'язаних з вивченням питань щодо впливу державного боргу на фінансову безпеку держави, зростання зовнішніх державних запозичень, яке спостерігається в Україні останнім часом, потребує ґрунтовного вивчення змін у фінансовій безпеці держави.

Мета статті. Мета статті полягає в аналізі існуючих методичних підходів до оцінювання рівня боргової безпеки та розробці пропозицій для бігання боргової кризи.

Виклад основного матеріалу. Боргова безпека країни є досить складним та суперечливим явищем, оскільки існує багато підходів до визначення її сутності. Зокрема під борговою безпекою розуміють такий рівень внутрішньої і зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення соціально-економічних по-

треб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [1]. У вузькому розумінні боргову безпеку можна визначити як такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості, що може у повному обсязі обслуговуватися та своєчасно погашатися [2, с. 85].

У проекті Закону України «Про державний борг України» пропонуються такі індикатори оцінки рівня боргової безпеки [3]:

- співвідношення обсягу державного боргу до ВВП (критичний рівень - 60%);
- співвідношення обсягу державного боргу до доходів державного бюджету України (критичний рівень – 300%);
- співвідношення платежів за державним боргом до ВВП (критичний рівень -7%);
- співвідношення планових платежів з обслуговування державного боргу до експорту товарів і послуг (критичний рівень – 20-25%)
- співвідношення платежів за державним боргом до доходів Державного бюджету України (критичний рівень – 45%);
- співвідношення дисконтної вартості боргу до експорту (довгострокова платоспроможність (критичний рівень – 200-250%);
- співвідношення запланованих платежів з обслуговування боргу до суми бюджетних доходів (навантаження на бюджет (критичний рівень – 25-30%).

Аналізуючи наведені показники, слід зазначити, що за Маахстритськими критеріями, які встановлено для країн-членів Європейського Союзу, відношення державного боргу до ВВП також не має перевищувати 60%. Однак, якщо цей критерій є прийнятним для держав із розвиненими внутрішніми фінансовими ринками та високими кредитними рейтингами на міжнародних ринках, то в Україні ризики фінансової дестабілізації є значно вищими. Тому для гарантування стабільної ситуації у валютно-фінансовій сфері та забезпечення платоспроможності держави у середньостроковій перспективі фахівцями пропонується ліміт державного боргу України знизити до рівня 35 % від ВВП [4, с. 57].

Результативність управління державним боргом залежить від практично обґрунтованої системи показників боргової стійкості, причому не лише в Україні, а й в міжнародному масштабі. У практиці Світового банку для аналізу боргового навантаження застосовуються відповідні показники (табл. 1).

Аналізуючи критерії (таблиця 1), необхідно звернути увагу на твердження фахівців, які зазначають, що не може бути твердо встановлених критичних порогових значень, перевищення яких становило б загрозу для країни - позичальниці. Однак, наведені оцінки дають можливість встановити рівень боргового навантаження.

Таблиця 1.

Система індикаторів боргової безпеки, розроблена Світовим банком

Показник	Економічний зміст
1	2
Відношення сукупного зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг	Демонструє відносну довгострокову спроможність держави акумулювати валютні надходження без додаткового пресингу на сальдо платіжного балансу

1	2
Відношення сукупного зовнішнього боргу до ВВП	Показує загальний рівень боргової складової економіки
Відношення загальних платежів щодо обслуговування боргу до експорту товарів і послуг	Коефіцієнт обслуговування боргу, що показує, яка частина валютних надходжень спрямовується у сферу погашення боргу
Відношення сукупних відсоткових платежів до ВВП	Визначає можливість обслуговування зовнішнього боргу
Відношення сукупних відсоткових платежів до експорту товарів і послуг	Визначає частину валютних надходжень, які використовуються на обслуговування боргу
Відношення міжнародних резервів до сукупного зовнішнього боргу	Показує, чи може країна використовувати свої резерви (і яку їх частину) для погашення зовнішнього боргу
Відношення міжнародних резервів до імпорту товарів і послуг	Відображає запас фінансової міцності держави
Відношення короткострокового боргу до сукупного зовнішнього боргу	Показує, яку частку становить короткостроковий борг у загальній сумі зовнішнього боргу
Відношення боргу міжнародним організаціям до сукупного зовнішнього боргу	Відображає частку заборгованості міжнародним фінансовим організаціям у загальній сумі зовнішнього боргу або свого роду залежність держави від фінансування цими організаціями

Складено за джерелом [3].

В останній час при встановленні боргового навантаження більшість держав орієнтується на ВВП, ніж на ВВП. Це пояснюється значними поквартальними коливаннями останнього показника. З іншого боку, існує практика взаємно замінювати ці макроекономічні показники, що, також не є доцільним економічної точки зору. Наприклад, в країнах, що розвиваються, ВВП, як правило, більший від ВВП, оскільки цим країнам доводиться виплачувати великі проценти за зовнішні позики. В той час, як для розвинутих країн характерна протилежна ситуація [5, с. 229].

Система «боргових індикаторів», які розроблено МВФ, дозволяє оцінити не тільки платоспроможність та ліквідність держави, але й стан заборгованості державного, фінансового та приватного секторів економіки, що звісно якісно вирізняє цю методику поряд із іншими. Але, на думку багатьох науковців, ця методика не має індикаторів, які відображали б взаємозв'язок боргу з відтворювальними процесами в економіці та показували б вплив на соціально-економічний розвиток держави [6, с. 41].

Треба відмітити, що в Україні здійснюються перші кроки до систематизації різних методичних підходів до оцінки боргової безпеки на державному рівні. Так, згідно з Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007р. № 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної

безпеки України»[7] визначено 5 показників боргової безпеки та їх граничні значення в Україні (табл. 2).

Таблиця 2.

**Індикатори стану боргової безпеки України відповідно до методики
Міністерства фінансів України**

Показник	Граничне значення
Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	не більше 25
Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	не більше 200
Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 70
Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 12
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходу державного бюджету, %	не більше 20

Складено за джерелом [7]

Порогові значення показників фінансової безпеки взагалі, зокрема боргової безпеки, визначаються залежно від специфіки кожного показника. Вони, звичайно, не можуть бути визначені безпосередніми розрахунками, оскільки є наслідком тривалого накопичення досвіду діяльності, а тому визначаються експертно, і для них характерна певна невизначеність [8]. Взагалі, перелік показників стану боргової безпеки держави, передбачений у методиці розрахунків рівня економічної безпеки України, не є достатнім для повного аналізу стану боргової безпеки. Оскільки, методика не містить показників ефективності розміщення позик, а вони є достатньо важливими для характеристики стану боргової безпеки.

Аналіз різних точок зору щодо оцінки боргової безпеки держави дозволив за основу такі основні індикатори та їх граничні значення для дослідження сучасного стану боргової безпеки України. (табл. 3).

Таблиця 3.

Аналіз сучасного стану боргової безпеки України

№ з/п	Індикатори боргової безпеки	Нормативне значення у світовій практиці	Нормативне значення в Україні	Станом на 2013 рік
1	2	3	4	5
1	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %	≤50%-60%	≤60	40,16
2	Відношення обсягу державного зовнішнього боргу до ВВП, %	-	≤25	20,64
3	Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	≤200- для країн з перехідною економікою	≤200	613,17

4	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	≤165	≤70	35,89
5	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету, %	≤20-25%	≤20	2,90
6	Відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг, %	200-250	165	183,14
7	Рівень зовнішнього державного боргу у доходах державного бюджету	300	-	88,53

Розроблено автором на основі даних Міністерства фінансів України і НБУ

Аналізуючи дані таблиці 3, можна дійти висновку, що майже всі оцінки стану боргової безпеки не перевищують граничних значень, крім показника «рівень зовнішньої заборгованості на одну особу». Проте для проведення адекватного оцінювання слід звернути увагу на чинники, що обумовлюють тенденції зростання боргу на фоні зменшення чисельності населення. Отже, можна дійти висновку, що обрані індикатори також не віддзеркалюють реального становища боргової безпеки. При цьому високі темпи накопичення державних зобов'язань та утримання державного дефіциту на високому рівні можуть спровокувати боргову кризу.

Висновки і пропозиції. За результатами проведеного дослідження можна дійти висновку, що оцінювання рівня боргової безпеки має здійснюватися з огляду на фактори, які обумовлюють нарощення державних боргів. Однак вплив усіх факторів оцінити кількісно досить складно. Особливо це стосується їх якісної складової. Тому для проведення аналізу стану державного боргу необхідно застосовувати систему певних оціночних показників. У наслідок різних існуючих методичних підходів та неоднозначності наукової думки щодо цього питання не розроблена оптимальна система критеріїв оцінки боргової безпеки. Тому для зменшення боргового навантаження на економіку та уникнення боргової кризи в Україні, вважається за доцільне:

- спрямовувати, залучені зовнішні запозичення на реалізацію інвестиційних програм, які забезпечать в майбутньому економічне зростання;
- оптимізувати структуру державного боргу з огляду на зміни в економічному середовищі та, враховуючи майбутні валютні ризики;
- зменшити навантаження боргу на бюджет, впроваджуючи заходи щодо заохочення населення до інвестиційних процесів;
- розробити та законодавчо затвердити боргову стратегію держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Вісник Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.rada.gov.ua>.

2. Маренич А.І., Мехеда Н.Г. Про вплив боргової безпеки на фінансову безпеку України // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 3 (12). – С. 84–86.
3. Селіверстова І.О., Лащенко О.Ю., Шапошнікова С.І. Боргова безпека як елемент фінансової безпеки держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esteticamente.ru/e-journals/PSPE/2010_3/Laschenko_310.htm
4. Сизранцев Г. О. Управління державним боргом України: проблеми та напрями оптимізації // Бізнесінформ. – 2013. – №12. – С. 56-60.
5. Стахів Ю.Я. Проблеми оцінки боргової безпеки країни // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2013. - №1 (61). – С. 224-233.
6. Педченко Н.С., Лугівська Л.А. Критерії та показники вивчення ефективності боргової політики держави // Бізнесінформ. – 2013. – №12. – С. 39-44.
7. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007р. № 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
8. Методичні рекомендації до оцінки рівня економічної безпеки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0C>
9. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія / Васютинська Л. А., Дубовик О.Ю., Слатвінська М. О. та ін.. за заг.ред. В. Г. Баранової. – Одеса, ВОИ СОИУ «Атлант» 2013. – 252 с.
10. Васютинська Л. А., Слатвінська М. О. Концептуальні засади бюджетування у сфері державних фінансів Економіка. Фінанси. Право. № 4/1. - 2014 р. - С. 21-24.

УДК 368(477)

Шендрик А.В., гр. 52
фінансово-економічний факультет ОНЕУ
Науковий керівник
к. е. н. Курганська Е.І.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ ТА ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СТРАХОВОГО ПОРТФЕЛЮ В УКРАЇНІ, РОЛЬ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано значення збалансування та оптимізації структури страхового портфелю для забезпечення фінансової стійкості та надійності страхової організації; виділено основні поняття, які здійснюють вплив на вищевказані процеси. Визначено вагомість поняття страхового ризику в управлінні страховим портфелем, необхідність систематизації та класифікації ризиків. Обґрунтовано роль політики перестрахування у здатності компанії відповідати щодо страхових зобов'язань та здобуття довіри з боку

страхувальників, а отже завоюванні достойного місця на страховому ринку країни.

Ключові слова: страховий портфель, страховий ризик, збалансування, оптимізація, перестрахування, фінансова стійкість.

Annotation. The article analyzes the importance of balancing and optimizing the structure of the insurance portfolio to ensure financial stability and reliability of the insurance company, highlights the main concepts that have an effect on these processes. Determined the significance of insurance risk concept in the management of insurance portfolio, also the need for systematization and classification of risks. Justified the role of reinsurance politics of the company in gaining the confidence of insured and thus a decent place in the insurance market of the country.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В період економічної кризи та посткризовий період особливого значення набувають питання залучення грошових ресурсів в реальний сектор економіки. Щороку страховий ринок в Україні набуває все більшого розвитку та поширення. Держава, фізичні та юридичні особи все частіше звертаються до страхових послуг, зіштовхуються з тими чи іншими проявами страхової діяльності. Разом з тим, враховуючи економічні фактори та рівень розвитку національного ринку страхування, можна сміливо стверджувати, що кожна страхова організація переслідує перш за все отримання максимального прибутку, як і будь-яка підприємницька структура. Індикатором страхової діяльності кожної компанії виступає страховий портфель.

Теоретичні дослідження у галузі страхування, що включають питання страхового портфеля, стратегічних аспектів управління та збалансування його структури, набувають визначального характеру. Адже, розглядаючи страхову діяльність як підприємницьку, що націлена на максимальний результат від ефективного управління фінансовими ресурсами в сфері страхування, страховий портфель є ніщо інше як товар, набір послуг, що реалізує страхова організація, їх структура, якість і рентабельність.

Однак, не зважаючи на достатні розробки та дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, сьогодні недостатньо уваги приділено вивченню цих питань. Виникає логічна необхідність щодо вдосконалення механізму функціонування страхової організації, забезпечення належного та стрімкого рівня розвитку національного страхового ринку, і достойного його виходу на міжнародний страховий ринок. Міжнародне співробітництво в свою чергу має велике значення, так як українські страхові компанії входять до міжнародних страхових об'єднань, співпрацюють з іноземними компаніями, що забезпечує підвищення надійності національних компаній, обмін досвідом з більш розвиненими страховими ринками, та у випадку розвитку вхідного перестрахування - приплив іноземного капіталу до державної економіки.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. З боку вітчизняних та зарубіжних вчених приділяється достатньо уваги вивченню страхування, функціонування та забезпечення фінансової надійності страхових компаній, математичним моделям управління страховим портфелем. Серед вчених, що внесли вагомий внесок у вивченні цих

проблем слід виділити наукові роботи наступних: М.М. Александрова, С.С. Осадець, В.Д. Базилевич, Я.П. Шумелда, М.С. Клапків, О.Д. Вовчак, О.І. Барановський, Л.І. Рейтман, В.К. Райхер, В.К. Коньшин, Н.М. Яшина. Зокрема, окремого системного дослідження, комплексного підходу та вивчення стратегічних заходів управління страховим портфелем та забезпечення його оптимальної та збалансованої структури в теорії недостатньо. На сучасному національному страховому ринку складається ситуація, коли практика випереджає теорію в сфері страхування. Для успішного переймання та адаптації зарубіжного досвіду до українських реалій в системі страхування необхідно вдосконалити організаційно-технічне та законодавче забезпечення.

Мета статті - висвітлення проблем збалансування та оптимізації структури страхового портфелю, обґрунтування значення поняття страхового ризику та вдосконалення політики перестрахування.

Виклад основного матеріалу. Існує множина визначень вченими поняття страхового портфелю, але на нашу думку, визначення набуває повноти в поєднанні наступних складових: страховий портфель як фактична кількість застрахованих об'єктів або число договорів страхування, що відповідає сукупній відповідальності страховика [1]; як систематизована сукупність страхових ризиків, які прийняті страховиком на страхування [2]. Важливо розглядати страховий портфель не тільки як сукупність договорів страхування та отриманих премій, але й з позиції систематизованої сукупності страхових ризиків, адже найважливішою складовою страхового портфелю є страховий ризик.

Формування збалансованого страхового портфеля є найважливішою задачею страховика, оскільки саме на цьому етапі закладається фундамент усієї подальшої страхової діяльності.

За збалансованим страховим портфелем повинно відбуватися збалансування наступних показників за результатами діяльності страховика за певний період:

- кількості новоукладених договорів страхування та кількості договорів, строк дії за якими закінчився (причому це має відбуватися в розрізі асортименту страхових послуг, що надаються страховою організацією на ринку);
- обсягу зібраних страхових премій за новоукладеними договорами та обсягу премій, зібраних за припиненими договорами страхування;
- величини сукупного страхового ризику, прийнятого на страхування за новоукладеними договорами страхування, та величини ризику, що був прийнятий на страхування за припиненими договорами страхування;
- середнього строку дії новоукладених договорів страхування та відповідного строку дії припинених договорів;
- сукупної страхової суми за новоукладеними договорами та сукупної страхової суми за припиненими договорами страхування;
- кількості об'єктів, прийнятих на страхування за новоукладеними договорами страхування, та кількості об'єктів, які були застраховані за припиненими договорами страхування.

Наявність диверсифікованого страхового портфелю передбачає, що страховик надає певний перелік страхових послуг. Кожний вид яких характеризується своїми характеристиками, насамперед, це прибутковість та величина ризику. За допомогою ефекту диверсифікації і, насамперед, за рахунок наявності кореляції між відповідними характеристиками, можна досягти багатьох позитивних моментів: збільшення прибутковості та зменшення величини ризику за страховим портфелем, територіальної та часової розкладки збитку, що зменшить в свою чергу ймовірність настання кумуляції збитку.

Однорідний страховий портфель складається з однакових страхових ризиків, причому вони мають бути однаковими за всіма можливими показниками. Однорідний страховий портфель може бути збалансованим, якщо ризики однорідні за величиною та ймовірністю настання страхової події, проте збалансований портфель не обов'язково може бути однорідним.

Оптимальним страховим портфелем може бути такий портфель, за яким виконується певна оптимізаційна умова. Наприклад, максимізація прибутковості за страховим портфелем при заданій величині ризику.

Деякі науковці вживають поняття «збалансований страховий портфель», «диверсифікований страховий портфель» «однорідний страховий портфель» «оптимальний страховий портфель» як синоніми, але можна зробити висновок про те, що кожне з цих понять є самостійним і завершеним. Проте для цілей, до яких мають прагнути страховики, можна віднести лише формування збалансованого або оптимального страхового портфеля.[3]

Наведені нижче дані на рис. 1. та рис. 2. характеризують структуру страхового портфелю ринку страхових послуг в Україні.

Рис. 1. Структура чистих страхових премій за видами страхування станом на 30.09.2013 (млн. грн.) [4]

Структура страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за видами страхування станом на 30.09.2013 є наступною: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 4 541,5 млн.грн. (або 27%) (станом на 30.09.2012 даний показник становив 4 480,8 млн. грн. (або 30%)); страхування майна 1 920,3 млн.грн. (12%) (станом на 30.09.2012 даний показник становив 1 975,0 млн.грн. (або 13%)); страхування життя – 1 703,7 млн.грн. (або 11%) (станом на 30.09.2012 – 1 219,1 млн.грн. (або 8%)); страхування фінансових ризиків – 1 844,5 млн.грн. (або 11%) (станом на 30.09.2012 – 1 478,5 млн.грн. (або 10%)); страхування від вогневих ризиків – 1280,1 млн.грн. (або 8%) (станом на 30.09.2012 – 1 344,1 млн.грн. (або 9%)), медичне страхування – 1 031,8 млн.грн. (або 6%) (станом на 30.09.2012 – 930,5 млн.грн. (або 6%).

Якщо розглядати страховий портфель ринку в цілому як портфель окремої компанії, то можна цей портфель охарактеризувати, як більш менш збалансований. Всі види страхування присутні, автострахування займає 27% усіх премій, що є не завищеним показником, а майнове страхування загалом становить 54,5% (в аналогічному попередньому періоді цей показник становив 56,4%) всіх страхових премій, що можна назвати дуже хорошими показниками. Але якщо розглянути показники страхових премій за видами страхування окремих страхових компаній, наприклад тих, що складають Топ 20 українського страхового ринку, на жаль, ми побачимо кардинально іншу картину. В страховому портфелі майже кожної з цих компаній найбільшу частину страхових премій становить автострахування, в середньому цей показник становить 50% від всіх страхових премій. Це й не дивно, адже це найбільш популярний і розповсюджений вид страхування. Але й виплати по цьому виду страхування є дуже значними, навіть на національному рівні, адже головним ризиком є ДТП, що мають дуже високу ймовірність настання. Ці розбіжності можна аргументувати тим, що на українському страховому ринку існує декілька компаній, таких як «Лемма» та «Кремінь», що забезпечують такий високий показник майнового страхування, так як займаються в значних обсягах цим видом, але іншими видами ризикового страхування майже не займаються. Тому можна зробити висновок, що українські страхові компанії тільки на шляху до збалансування свого страхового портфеля, і необхідно приділити достатньо уваги заходам, щодо досягнення цього.

Рис. 2. Структура чистих страхових виплат за видами страхування станом на 30.09.2013 (млн. грн.) [4]

У структурі чистих страхових виплат станом на 30.09.2013 найбільша питома вага страхових виплат припадає на такі види страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 1 883,6 млн.грн. (або 52%) (станом на 30.09.2012 даний показник становив 1 871,4 млн.грн. (або 50%)); частка медичного страхування (безперервне страхування здоров'я) становить 732,8 млн.грн. (або 21%) (станом на 30.09.2012 – 653,1 млн.грн. (або 17%)); страхування фінансових ризиків – 285,8 млн.грн. (або 8%) (станом на 30.09.2012 – 394,3 млн.грн. (або 10%)).

Страховий ризик є одним з основних понять в теорії страхового портфелю, так як є його найважливішою складовою. Серед вчених, що вивчали це поняття немає однаковості у його визначенні. На нашу думку, в підході до визначення не має системності, комплексного та змістовного визначення страхового ризику, що передавало би саму суть поняття.

Таблиця 1

Класифікація видів ризиків за критеріями

№ з/п	Критерії	Види ризиків
1.	За походженням	Природні
		Антропогенні
2.	За розміром	Малі
		Середні
		Великі
		Катастрофічні
3.	За можливістю настання	Реалізовані
		Реальні
		Потенційні

4.	За джерелами	Стихійних явищ
		Вогневі
		Політичні
		Економічні
		Екологічні
		Транспортні
		Технічні
		Військові
		Спортивні
		Побутові
		Інші
5.	За наслідками, до яких може призвести реалізація ризику	Чисті
		Спекулятивні
6.	За сутністю безпосередніх носіїв	Майнові
		Особові
7.	За обсягом відповідальності страховика	Індивідуальні
		Універсальні

Страховий ризик – це конкретний об’єкт страхування, що характеризується власною страховою оцінкою та ступенем імовірності завдання збитку, стосовно якого менеджментом приймаються рішення, котрі повинні подолати невизначеність у ситуації невідкладного вибору. [5]

Сутність страхування в цілому полягає в тому, що людина боїться імовірності настання деяких подій, що можуть зашкодити безпосередньо їй чи її майновому становищу, і хоче захистити себе від ризикових обставин. Таких подій (ризиків), що існують у повсякденному житті і в сферах економіки існує велика різноманітність, тому виникає потреба до деякої класифікації ризиків. Гідної уваги є класифікація, що наводиться вченими Я.П. Шумелдою, М.С. Клапківим та Т.А. Ротовою, але більш повною та узагальненою, на мій погляд, є наступна класифікація за сімома критеріями, складена А.Л. Барановим:

Чітке визначення ризиків за видами має дуже велику роль в управлінні страховим портфелем та впровадженні заходів для його збалансування. Розуміння сутності поняття страхового ризику та детальне вивчення його класифікації за видами має велику практичну роль для створення страховою компанією власної тактики управління, систематизації та відбору ризиків, що вона приймає на страхування. Це стане запорукою формування оптимального та збалансованого страхового портфелю.

На думку вченого А.Л. Баранова, кожен з критеріїв, за якими класифікуються ризики, має своє особливе значення на різних етапах управління страховим портфелем.

Класифікація ризиків за походженням та за розміром відіграють велику роль на етапі формування й аналізу подальшого страхового портфеля, створення збалансованої структури портфеля. Під розміром ризику мається на увазі величина збитку, крім цього, залежно від розміру ризику можна визначити ймовірність настання страхового випадку за ним. Це дає змогу розробляти планові показники діяльності компанії, здійснювати балансування між ризиками та урегулювання збитків.

В управлінні страховим портфелем та забезпеченні планової кількості страхових виплат у майбутньому доцільно застосовувати класифікацію ризиків за джерелами та можливістю настання. При відборі ризиків, що приймаються на страхування слід звернути увагу на можливість настання тих чи інших ризиків. Також необхідно проаналізувати та спрогнозувати кількість виплат страхових відшкодувань залежно від того, які ризики переважають у страховому портфелі.

Дуже важливою, з точки зору формування страхового портфелю, є класифікація ризиків за наслідками, до яких може призвести реалізація ризику. Страховий портфель повинен складатися виключно з чистих ризиків, на страхування не повинні прийматися ті ризики, що можуть призвести до збагачення страхувальника, тобто спекулятивні.

На етапі відбору ризиків на страхування важливим є вирівнювання величини ризику за портфелем. В цьому випадку варто звернути увагу на ризики, які поділяються за обсягом відповідальності страховика та сутністю безпосередніх носіїв. Значення першої класифікації полягає саме в тому, що у випадку, якщо страховий портфель будуть складати індивідуальні ризики, вирівнювання величини ризику відбуватися не буде, в протилежному випадку, якщо портфель складатиметься з універсальних ризиків, він буде однорідним та за ним буде відбуватися вирівнювання ризику. Цінність останньої класифікації полягає у виділенні предмета договору страхування, і формування збалансованого та прибуткового страхового портфелю відбуватиметься у разі прийняття на страхування обох видів ризиків - особових і майнових. Це дасть змогу вирівнювати величину ризику за портфелем. [5]

Незбалансованість страхового портфелю може бути поруч з катастрофічними втратами компанії і також недосконалою політикою перестрахування.

Згідно з чинним страховим законодавством, операції з перестрахування є необхідною умовою для забезпечення платоспроможності страховиків, надійності, безпечності та диверсифікованості розміщення страхових резервів страховика у разі, коли страховик приймає на себе страхові зобов'язання в обсягах, що можуть перевищувати можливості їх виконання за рахунок власних активів. Для страховиків, що працюють в Україні, передбачено обов'язкове перестрахування, якщо страхова сума за окремим об'єктом і видами страхування перевищує 10 % суми сплаченого страхового фонду та створених страхових резервів. [6]

Перестрахування виражає систему відносин, згідно з якою страховик, приймаючи на страхування ризики, з врахуванням своїх фінансових можливостей, частину відповідальності передає на погоджених умовах іншим страховим організаціям. Цим і переслідується мета створення за можливістю збалансованого страхового портфелю, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій.[7]

Перестрахування тим більше стає необхідністю, чим меншими є власні страхові ресурси страховика. В Україні їх можна вважати мінімальними, тому страховики-резиденти не мають такої фінансової міці, щоб брати на себе

велику кількість ризиків, і самотійно брати навіть невеликі (а за мірками західних страхових компаній мінімальні) ризики.

Перестраховання не лише захищає страховиків даючи можливість при наявності договору облігаторного перестраховання брати на себе великі ризики не боючись, а й сприяє захисту самого страхувальника, забезпечує захист його фінансових інтересів і, як наслідок, довіру з його боку до страховика ; працівників страхових компаній від втрати роботи; акціонерів компаній від зниження прибутку; держава має гарантію надходження податків від страхової діяльності тощо.

В Україні практично немає жодної страхової компанії, спроможної самотійно покрити страхові відшкодування від реалізації страхового ризику на великих промислових підприємствах, в авіаційному чи морському страхуванні. Саме така економічна реальність спонукає страховиків-резидентів активно проводити перестраховання. Отже, створення професійних перестрахових компаній з значними обсягами ліквідних активів є пріоритетним напрямком розвитку вітчизняного перестрахового ринку.

Не дивно, що на даному етапі відносини з іноземними партнерами за вихідним перестрахованням є більш активними, ніж за вхідним. У вихідному перестрахованні існує економічна об'єктивна необхідність, а вхідним перестрахованням вітчизняні компанії не мають змоги займатись у значних обсягах. Але треба розглядати перестраховання як зовнішньоекономічні відносини, а вхідне перестраховання, насамперед, як залучення фінансових ресурсів в економіку держави.

Висновки і пропозиції. Розглядаючи сучасний стан та рівень розвитку вітчизняного ринку страхових послуг, можна виділити ряд проблем, що постають перед суб'єктами страхового ринку. Так як страховий портфель є якісною і кількісною характеристикою страховиків, його вивчення потребує великої уваги. В ході дослідження, було виявлено, що якість і структура портфелів вітчизняних страховиків не є оптимальною. Тому виникає необхідність дослідження управління страховим портфелем для його збалансування та оптимізації його структури, чинників, що сприяють цьому і впливають на це. Основою формування збалансованого і оптимального страхового портфелю має стати чітке розуміння поняття страхового ризику, використання детальної його класифікації в роботі актуаріїв, удосконалення андеррайтингової політики, розподіл та вибір на страхування ризиків, та вдосконалення політики перестраховання, як змоги приймати на себе відповідальність по великим і різноманітним видам ризиків.

Список використаних джерел

1. Таркуцяк А.О. Страхування: Навчальний посібник. – К.: Видавництво європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 1999. – 115с.

2. Дрібнохід А.О. Підхід щодо вибору страхового портфеля за цілями страховика/ А.О. Дрібнохід [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.vlp.com.ua/files/10_28.pdf
3. Баранов А.Л. Управління страховим портфелем: Автореферат./ А.Л. Баранов// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://insurance.uabs.edu.ua/>
4. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України у 2012-2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nfp.gov.ua/content/strahoviy-rinok.html
5. Баранов А.Л. Ідентифікація страхових ризиків та її значення для управління страховим портфелем/ А.Л. Баранов// Фінанси України. – 2011. - №8. – С. 115 – 124.
6. Вовчак О.Д. Страхова справа: Підручник/ О.Д. Вовчак. – К.: Знання, 2011. – 391 с.
7. Горбач Л.М. Страхова справа: Навчальний посібник 2-ге видання, виправлене. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.
8. Татаріна Т. Вплив світових тенденцій в страхуванні на розвиток вітчизняного ринку перестрахування/Т. Татаріна// Страхова справа. – 2012. - №2. – С. 54 – 57.
9. Шухтин В.В.,Курганська Е.І. // Медичне страхування: імплементація зарубіжного досвіду// Новый университет «Экономические науки».- ISSN 2221-7347. - Йошкар-Ола.-2014

УДК336225:167.1(477)

Шамота В.П., гр.52
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
доц., к.е.н. Слатвінська М.О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. В статті досліджено основні недоліки та чинники, які гальмують розвиток та ефективне функціонування податкової системи України, що, в свою чергу, негативно впливає на розвиток економіки в цілому. Визначені вимоги до функціонування податкової системи, які не достатньо дотримуються в Україні. Проведено дослідження щодо якості податкової системи на сучасному етапі. Виділено недоліки податкової системи в розрізі окремих податків, таких як податок на додану вартість та акциз.

Ключові слова: податкова система, недоліки, ефективність, якість, недосконалість, проблеми, податкове навантаження.

Annotation. This article investigates the main shortcomings and factors that impede the development and effective functioning of the tax system of Ukraine, that, in its turn, negatively affects the economy as a whole. The requirements for the operation of the tax system that are not sufficiently respected in Ukraine are

determined here. This article reveals the quality of the tax system today. The shortcomings of the tax system in terms of various taxes such as a single value added tax and excise duty are exposed in this article.

Key words: tax system, shortcomings, effectiveness, quality, imperfection, problems, the tax burden.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні в Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинених європейських країн. Законодавство з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ та інших міжнародних економічних організацій. Проте, на відміну від країн Європейського Співтовариства, податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Існуюча система формування державних доходів відображає недосконалість перехідної економіки та має переважно фіскальний характер.

Податкова система нашої держави характеризується внутрішньою неузгодженістю її складових, нестабільністю, складністю, порушенням принципів економічно-соціальної справедливості та рівномірності, негативним впливом на стан національної економіки в цілому. [1]

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми функціонування податкової системи України знайшли відображення в працях Н.Ткаченко, З. Варналій, С.Лазур, А. Грищук, П. Дубинецької, Т. Стовбун та ін. Метою даних публікацій було визначення проблем становлення та розвитку податкової системи України. Дані науковці у своїх працях визначають, що оподаткування характеризується чисельними недоліками системного характеру, пов'язаними як з механізмом нарахування і сплати основних видів податків, так і з реалізацією податкової політики загалом; розкривають об'єктивну необхідність та шляхи реформування податкової системи та акцентують увагу на зміни в податковій системі з прийняттям Податкового кодексу України.

Характерною особливістю діючої податкової системи сьогодні є її недосконалість, а саме: неузгодженість та суперечливість окремих податкових законів, нестабільність законодавства, надмірне податкове навантаження на платників, безсистемне й не виправдане надання пільг, перекручування економічної сутності окремих податків, великі грошові та часові витрати на адміністрування. За таких умов зростає необхідність здійснення реформування податкової системи з урахуванням досвіду європейських країн.

Мета статті - проаналізувати та узагальнити оцінку якості податкової системи України на сучасному етапі та дослідити проблемні аспекти її функціонування, що впливають на розвиток економіки країни.

Виклад основного матеріалу.

Протягом років незалежності держава намагалась удосконалювати податкову систему, але це були окремі законодавчі акти, які не змогли дієво вплинути на структурні диспропорції стану економіки, суттєві обсяги тіньових

оборотів, платіжну кризу. Податкова система не стала інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не стала стимулом до збільшення економічної активності суб'єктів господарювання. Її нормативно-правова база складна, неоднорідна та нестабільна, окремі норми – недостатньо узгоджені, а подекуди і суперечливі, значна кількість норм при застосуванні мають неоднозначне тлумачення тощо. [2]

Побудова ефективної податкової системи для уряду країни є важливе і не найменш обтяжливе серед інших його завдань. Науковці розробляють вимоги до функціонування податкової системи, які є різними для кожної країни. Найбільш загальними є вимоги, запропоновані відомим американським економістом Р. Масгрейвом, жодній з яких на сьогодні не відповідає податкова система України. Дані вимоги зводяться до таких положень:

- розподіл податкового навантаження повинен бути рівномірним, що не досягається в Україні у зв'язку з відсутністю системи прогресивного оподаткування;
- мінімальний тиск на економічні рішення, що не досягається через велику кількість податків та податкової документації;
- будь-яке державне втручання, пов'язане з «надмірним оподаткуванням», слід зменшити, що не досягається через високі податкові ставки;
- якщо ціллю податкової політики виступає, наприклад, стимулювання інвестицій, то потрібно звести до мінімуму можливе порушення рівноваги між соціальною справедливістю й економічною ефективністю. В Україні при здійсненні оподаткування взагалі не враховується принцип соціальної справедливості;
- сприяти стабілізації економіки й економічного зростання, що не досягається через наявність в нашій державі різноманітних схем ухилення від оподаткування, і відсутністю чіткого плану дій з їх викриття;
- оподаткування повинно бути зрозумілим для платника податків, а управління ним – справедливим і ґрунтуватися на законах, що не досягається у зв'язку із значною кількістю документів, пов'язаних з оподаткуванням, які необхідно вести платнику податків і подавати їх у відповідні податкові органи; затрати на управління податковою системою повинні бути мінімальними, що не досягається через значну бюрократизацію органів Міністерства доходів і зборів.

Дотримання зазначених вимог, які призведуть до нормалізації функціонування вітчизняної податкової системи, є одним з основних проблемних моментів. [3]

Цікавим та показовим є оцінювання якості податкової системи та її реформування Європейською Бізнес - Асоціацією. Податковий Індекс Асоціації – це дослідження податкової системи на теренах України, яке ґрунтується на експертних оцінках ефективності та легкості оподаткування, поставлених безпосередньо платниками податків – бізнес-спільнотою (табл. 1).

Основними проблемами для бізнесу в Україні, як стверджують експерти Європейської Бізнес - Асоціації, залишаються: зростання податкового навантаження, корупція, відсутність верховенства права, відсутність

дерегуляції, яка не введена в дію, а лише задекларована у нормативно-правових актах. [1]

Таблиця 1

Оцінювання якості податкової системи України Європейською Бізнес-Асоціацією

Показники	Оцінка балів з максимальних 5-ти
Якість податкового законодавства	1,76
Обтяжливість/легкість адміністрування податків	1,62
Ступінь фіскального тиску	2,11
Якість податкового обслуговування, роботи податківців	2,36
Якість податкової системи загалом	1,90

*Джерело [4]

Більшість опитаних (84 %) зазначили, що податкова звітність та адміністрування в Україні є складним, що є тривожним результатом. Обтяжливі процедури податкової звітності призводять до часових та фінансових витрат, які несуть компанії. До того ж бізнесмени одностайно визнали недосконалість та слабкість електронної системи звітності, яка мала на меті полегшити та модернізувати процес податкового звітування. Дискусія навколо цього питання у рамках Податкового Індексу Асоціації виявила, що 37 % учасників не змогли назвати позитивних змін, принесених реформою та новим Кодексом, 21 % заявили про певне полегшення процедур податкової звітності, 13 % побачили плюси від кодифікації та систематизації розрізнених підзаконних актів у межах Податкового кодексу, а 9 % назвали позитивні зміни в оподаткуванні аграрного сектору. [4]

Показовим є також рейтинг податкових систем світу “Оподаткування” (Paying Taxes) у межах дослідження умов ведення підприємницької діяльності Світовим банком і Міжнародною фінансовою корпорацією. Індикатор “Оподаткування” оцінює фінансові та адміністративні витрати бізнесу на адміністрування податків з погляду середньостатистичної місцевої компанії, відповідно до податкових законів та регуляторних норм для кожної, окремо взятої країни. Індикатор оцінює податкове та адміністративне навантаження, яке несе окремо взята компанія. Обидва ці компоненти важливі для підприємців. Вони оцінюються з використанням трьох суб-індикаторів: сумарна податкова ставка, витрати часу на ведення звітності та сплату основних податків (податок на прибуток, фонд оплати праці, обов’язкові соціальні внески, інші податки), кількість податкових платежів (табл. 2).

Таблиця 2

**Порівняння основних показників ефективності податкової системи
України з країнами Західної Європи та Центральної Азії та
високорозвиненими країнами**

Показники	Україна	Східна Європа та Центральна Азія	Високорозвинені країни
Платежі, кількість на рік	28	28	12
Час, годин на рік	491	260	176
Податок на прибуток, %	11,6	9,1	15,2
Оподаткування праці, %	43,1	22,1	23,8
Інші податки, %	0,7	9,3	3,7
Загальний рівень податкового навантаження, % до прибутку	55,4	40,5	42,7

*Джерело [5]

Позиція України у рейтингу “Оподаткування” (Paying Taxes) серед інших перемістилася із 183 місця, яке вона міцно утримувала протягом останніх років, лише на 165. Підвищення позицій України за критерієм “оподаткування” на 18 зумовлене як запровадженням електронного декларування, так і насамперед ухваленням Податкового кодексу України, який уніфікував податкове законодавство і скоротив кількість податків.[5]

Аналізуючи оцінку якості податкової системи України можна сказати, що існуюча податкова система гальмує розвиток реального сектору економіки через обтяжливість адміністрування податків, недосконалість електронної системи звітності, значне податкове навантаження. Це в свою чергу призводить до неповного використання потенціалу країни та незначного рівня ВВП.

Податкова система є найвагомим і ефективним інструментом регулювання фінансових відносин у державі. В ній існує багато дестабілізуючих факторів, які негативно впливають на розвиток підприємництва та економіки в цілому. З одного боку, є значний податковий тягар, велика кількість податків, які не всі підприємства можуть сплатити, а з іншого боку, спостерігається безсистемне надання пільг, часті зміни податкового законодавства, ухилення від податків. Варто зазначити, що рівень податкового навантаження в нашій державі коливається від 25% до 40%, зокрема у 2013-му році становить 36,8%, у 2012-му - 38%, у 2011-му – 36,1%.

Відомо, що сплата податків має носити обов’язковий характер. Необхідно встановити таку систему штрафів і санкцій, щоб сформувати у платників податків обов’язковість сплати, оскільки несвоєчасна сплата податків буде

менш вигідною платників, ніж вчасне і чесне виконання зобов'язань перед бюджетом.[6]

На розвиток економіки країни також впливає наявність тінізації суб'єктами господарювання своєї діяльності. Переходу підприємств в тіньову економіку сприяє податкова система України через значне вилучення коштів, що фактично позбавляє головної мети їх діяльності – прибутку або зовсім призводить до банкрутства. Також звужуються можливості накопичення коштів, які могли б інвестуватися в розвиток виробничої бази.

Необхідно зауважити, що Україна впевнено тримає лідерство за обсягом тіньової економіки в європейському регіоні. Частка тіньової економіки в українській державі в 2013 році склала майже 40% від офіційного ВВП.

Не можна не акцентувати на тому, що Україна є однією з найбільш корумпованих держав в Європі. Згідно з Індексом сприйняття корупції, який щорічно публікує міжнародна антикорупційна організація Transparency International, у 2013 році Україна посіла 144-е місце - поряд з Нігерією, Папуа-Новою Гвінеєю, Іраном, Камеруном та Центральноафриканською Республікою – набравши на три бали менше, ніж минулого року.[7]

Це є важливою проблемою для ефективності функціонування податкової системи та для розвитку економіки, так як корупція може бути причиною ухилення платників від сплати податків, що призводить до недоотримання коштів в бюджет країни.

Одним з істотних недоліків вітчизняної податкової системи є значне податкове “завантаження” собівартості, так як саме вона є джерелом сплати податку на землю, збору за першу реєстрацію транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

При цьому, якщо податки на ресурси (плата за землю та інші природні ресурси) є відносно стабільними витратоформуючими чинниками, то зовсім протилежною є ситуація з єдиним соціальним внеском. Саме високий рівень єдиного внеску є чинником додаткового вимивання оборотного капіталу з господарського циклу суб'єктів господарювання. Збільшення опосередкованих податків призводить до збільшення собівартості, що спричинює підвищення ціни реалізації або призводить до скорочення оборотних коштів. Також значне навантаження на собівартість платежами соціального спрямування призводить до зниження рівня оплати праці або ж використання неофіційних джерел виплати заробітної плати.

Вагоме податкове навантаження на підприємницьку діяльність справляють ще й непрямі податки, насамперед ПДВ. Саме непрямі податки призводять до підвищення ціни, зменшуючи обсяги продажу, а отже, й прибуток. Особливо негативним є цей вплив в умовах високої інфляції. Що стосується саме ПДВ, то застосування дати нарахування за першою з подій негативно позначається на фінансовому стані підприємств, а процедура бюджетного відшкодування з ПДВ призводить до приховування реального зростання податкового навантаження.

Нажаль практика нарахування і сплата податку не є такою, що відповідає вимогам ринкових відносин, хоча відомо, що ПДВ – це найпрогресивніша форма оподаткування споживання.

Також вважаю доцільним визначити як недолік податкової системи несвоєчасне виконання своїх зобов'язань державою щодо відшкодування ПДВ платникам податків. Неправильність обчислення або несвоєчасна сплата ПДВ до бюджету для платника податків несе донарахування податкових зобов'язань та застосування штрафних санкцій, а несвоєчасне повернення бюджетного відшкодування з ПДВ, як правило, для держави не несе нічого. Суб'єкту господарювання залишається лише одне – змусити державу якнайшвидше повернути заявлену суму бюджетного відшкодування, а за несвоєчасне повернення цих сум державі необхідно сплатити пеню. Випадків сплати пені державою звичайно небагато, але все ж таки є. Відсутність коштів в Державному бюджеті або їх непередбачення на такі видатки згідно чинного законодавства не повинно бути перешкодою для здійснення відшкодування. Однак в нашій країні дане положення не виконується.

Важливим видом непрямих податків є специфічні акцизи, які регулюють кількісні параметри споживання визначеного кола товарів. Однак регулююча роль акцизу належно не проявляється в Україні: підвищене оподаткування окремих видів товарів зумовило зростання тіньового обороту, ухилення від оподаткування і, що найголовніше – появу великої маси неякісної, підробленої продукції.

Обмежуючий вплив акцизів на обсяги виробництва (і як наслідок на обсяги споживання) застосовується, як правило, щодо "соціально небезпечних" товарів, головним серед яких є алкоголь та тютюнові вироби. Механізм регулювання проявляється наступним чином. Акциз вилучає у підприємства частину виручки, що негативно впливає на фінансовий результат діяльності підприємства та зменшує його зацікавленість у виробництві підакцизної продукції. Скорочення виробництва даної продукції стимулює зростання цін і, як наслідок, падіння попиту. Однак ефективність регулюючого впливу акцизу залежить від того, наскільки ефективно здійснюється державний контроль за сферою обігу підакцизної продукції та наскільки міцні перешкоди для уникнення від оподаткування.

Другим напрямом регулюючого впливу акцизу можна виділити стимулювання зростання ефективності виробництва, підвищення якості виробленої продукції. На практиці це реалізується шляхом встановлення диференційованих ставок акцизу в середині товарних груп, а також за рахунок застосування фіксованих акцизних ставок. Оподатковуючи відносно більшим акцизом низькосортний товар, держава стимулює виробника переходити на виробництво більш якісної продукції.

Вплив через акциз на рентабельність виробництва окремих товарів дає змогу певним чином знизити інтерес виробників до входження у такі сфери бізнесу, як виробництво алкоголю та тютюну. Якщо порівнювати ставки акцизного податку різних країн, то можна побачити, що в Україні ставки регулюючого податку нижчі, ніж у наших «сусідів». Наприклад у 2014 р. в Росії

вже прийнято закон про зростання мінімальної ставки акцизу на 42%, у Молдові - на 50%. Міністерство фінансів Беларусі запропонував законопроект про зростання мінімальної ставки акцизу на 81% на сигарети без фільтра й 45% - на сигарети з фільтром. В Україні ж - усього на 11% на всі сигарети. Отже, ставки акцизу на сигарети з фільтром у Беларусі перевищують українські, а на сигарети без фільтра вони є удвічі вищими. Таким чином зростання ставки акцизів усього на 11% не може вплинути на зниження рівня куріння в Україні. [8].

Висновки і пропозиції. В результаті проведеного дослідження було виявлено основні проблемні аспекти, що впливають на функціонування податкової системи. До них слід віднести:

- неефективна структура податкової системи (основний тягар несуть легальні виробники, що обмежує їхню інвестиційну та інноваційну активність);
- правова нестабільність (часті і непередбачувані зміни податкового законодавства), яка унеможлиблює раціональне виробниче планування;
- податкове “завантаження” собівартості податком на землю, збором за першу реєстрацію транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, єдиним внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування;
- складність визначення податкових зобов’язань;
- завеликі витрати на податкове адміністрування;
- значний рівень податкового тягаря на платників податків;
- значний рівень корупції в державі;
- велика кількість податків, які не всі підприємства можуть сплатити, що призводить їх до переходу в «тінь»;
- акцизний збір недостатньо виконує свою регулюючу функцію;
- низький рівень податкової культури населення – розповсюдження різноманітних схем ухилення від оподаткування;
- держава несвоєчасно виконує своє зобов’язання щодо відшкодування ПДВ платникам.

Отже, необхідно провести дослідження щодо розробки нової моделі податкової системи, приймаючи до уваги всі вищеперераховані недоліки.

Список використаних джерел

1. Грищук А.М. Управління змінами у процесі реформування податкової системи України/ Грищук А.М., Дубинецька П.П. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - 2013. - №769. - С. 351-361
2. Ткаченко, Н. М. Удосконалення податкової системи України, податкового регулювання доходів громадян / Н. М. Ткаченко, Н. О. Ільєнко // Облік і фінанси АПК. - 2010. - № 1. - С. 118-125.

3. Варналій З.С. Реформування податкової системи в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – Вип. 24. – С. 69-76.
4. Податковий Індекс Асоціації: Результати експертного дослідження 2011–2013 рр. // Офіційна інтернет-сторінка Європейської Бізнес-Асоціації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/abouteba/indices/tax-index>.
5. Doing business 2013: Measuring business regulation. – [Electronic resource] / The World Bank, IFC, 2012. – Access mode: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/#paying-taxes>
6. Зазвонова Л.О. Напрямки удосконалення податкової системи України/ Зазвонова Л.О., Фомін Ф.Ф.// Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал.-2010.-№3-С. 295-299
7. Стовбун Т.О. Податкова система як фактор стимулювання інноваційної діяльності в Україні//Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди .-2013 .- вип.13.-С.114-120
8. Лазур С. Реформування податкової системи в парадигмі сталого розвитку// Збірник наукових праць «Ефективність державного управління».-2013.-вип.34.- С.333-338
- 9.Слатвінська М.О. Критерії оцінки ефективності функціонування альтернативних систем оподаткування Науковий вісник. № 1(209). 2014 р. – С.128-144.
- 10.Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія] / І.С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.
11. Баранова В.Г, Курганська Е.І. Аналіз управління фінансовими ресурсами в системі казначейства// Економіка и право.-Новый университет.- Йошкар-Ола.- №11(33).-2013.-С.33-38
12. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія] / І.С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.
13. Хомутенко А.В. Податкові стимули та їх роль в покращенні інвестиційної активності в Україні / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Матеріали Международной научно-практической конференции. – Варна, Болгария. – 2013. – С.38-55
14. Хомутенко А.В. Ідентифікація суб'єктів господарювання як платників податків / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Вісник соціально-економічних досліджень № 2, 2014. – С.35-50

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто деякі питання оподаткування юридичних осіб в Україні, для порівняння, наведений зарубіжний досвід оподаткування юридичних осіб. Поставлені завдання, які необхідно вирішити найближчим часом та запропоновано шляхи вдосконалення системи оподаткування юридичних осіб в Україні на сучасному етапі розвитку економіки країни.

Annotation. The article examines some of the issues of taxation of legal entities in Ukraine, for comparison, given the international experience of taxation of legal entities. The problem is to be solved in the near future and the ways of improving the system of taxation of legal entities in Ukraine at the present stage of development of the economy.

Ключові слова: система оподаткування юридичних осіб, податок на додану вартість, податок на прибуток, акцизний податок, зарубіжний досвід.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні однією з найсуттєвіших і водночас складних проблем є вдосконалення взаємовідносин між платниками податку та державою. Державна податкова політика є сукупністю підходів і рішень, що визначають мобілізацію коштів платників податків з метою забезпечення фінансовими ресурсами бюджетів всіх рівнів. Ефективна податкова політика забезпечує стимулювання розвитку галузей, підприємств та регіонів, що відповідає засадам економічної політики держави. Рівень ефективності та розвиненості податкового регулювання впливає на конкурентоспроможність економічної системи країни, її структуру, динаміку, розміщення продуктивних сил та на темпи інноваційного розвитку, тобто виконує не тільки фіскальну функцію, а й діє як механізм впливу на економіку. Тому основною проблемою є підвищення ефективності оподаткування для створення стимулів щодо розвитку підприємництва, зменшення масштабів тіньової економіки, забезпечення наповнення бюджетів всіх рівнів.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Сучасні проблеми оподаткування знайшли відображення у наукових працях українських вчених-економістів В. Андрущенка, С. Буковинського, О. Василика, В. Вишневського, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Даниленка, М. Дем'яненка, В. Кравченка, В. Опаріна, Б. Панасюка, А. Поддєрьогіна та інших.

Детальний аналіз літературних джерел свідчить, що переважна більшість ключових теоретичних положень щодо оподаткування розроблена досить

ґрунтовно. Проте в даних розробках недостатньо здійснено комплексний аналіз та теоретичне обґрунтування оподаткування юридичних осіб у системі державного регулювання їх доходів, адекватного умовам економіки.

Як зауважує В. Андрущенко, на сьогодні безперервно відкривати нове, “творити чудеса винахідливості” у сфері державних фінансів, невід’ємною складовою яких є податки, майже неможливо. Але практика оподаткування залишається більш суперечливою та непослідовною, ніж теорія оподаткування, навіть у межах однієї держави. З урахуванням ряду відмінностей такої практики в розрізі країн не лише одного рівня розвитку, але і в країнах із перехідною економікою, до яких у тому числі належить і Україна, податкова проблематика продовжує вивчатися дослідниками як у світі, так і в Україні [1].

Мета статті. Розгляд проблемних аспектів оподаткування юридичних осіб у вітчизняній податковій системі та визначення основних тенденцій її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Податки є головним джерелом наповнення Державного бюджету та важливим інструментом державного регулювання економіки, тому особливої актуальності на цей час набуло вирішення проблеми оптимізації механізмів оподаткування, що передбачає обґрунтування напрямів податкової політики держави. Податкова політика як інструмент державного регулювання економічних та соціальних процесів спрямована на забезпечення інтересів держави та підприємницьких структур.

Основними проблемами, які необхідно вирішити найближчим часом у сфері оподаткування юридичних осіб, є:

- Високий рівень «тіньової» економіки та пов’язане з ним значне навантаження на фонд оплати праці;
- Складна, недостатньо прозора система оподаткування;
- Наявність значної кількості податкових пільг, що призводить до недоотримання коштів до бюджетів всіх рівнів та зниження рівня соціальних стандартів.

Гострим залишається питання стосовно впливу непрямих податків на інвестиційну активність. У нинішніх умовах за відсутності конкуренції та достатньої кількості на ринку товарів вітчизняного виробництва, при розбалансованому фінансовому господарстві непрямі податки ведуть до загального підвищення цін і є суттєвим чинником інфляції, бо переважно включаються в ціну товару як надбавка до неї (ПДВ, акцизи) або відносяться до витрат виробництва. Те, що в Україні непрямі податки переважають над прямими, можна пояснити такими причинами. По-перше, низьким рівнем податкової культури, що призводить до приховування прибутків, існування тіньової економіки. По-друге, тим, що низький рівень доходів переважної більшості населення не дає можливості перемістити центр ваги на прибуткове оподаткування громадян, бо існує закономірність між рівнем доходів громадян та співвідношенням прямих і непрямих податків. Чим вищі доходи населення, тим більше поширені прямі податки, а отже, менше поширені непрямі, і навпаки.

У розвинених країнах ПДВ запроваджувався поступово і суб'єкти господарювання пристосувалися до нього, а в Україні цей податок було запроваджено одномоментно, що в умовах економічного спаду призвело до різкого підвищення цін та згортання інвестиційної діяльності. У країнах, де діє ПДВ, він нараховується лише на додану вартість товарів, робіт, послуг, а в Україні базою оподаткування є повна вартість товару з урахуванням усіх податків та зборів.

У країнах з ринковою економікою застосовують стандартну, підвищену, занижену та нульову ставки ПДВ. Для підвищення стимулюючої ролі ПДВ в Україні необхідно запровадити його з диференціацією ставок для чіткого отримання пріоритетів розвитку, а також для більш раціонального розподілу товарів за соціальними групами населення. Зниженню цін на товари і послуги, підвищенню інвестиційної активності може сприяти поступова трансформація вартості товарів у бік підвищення частки оплати праці та у бік скорочення частки внесків на обов'язкове соціальне страхування і до Пенсійного фонду з подальшою переорієнтацією цих платежів з категорії непрямих у категорію прямих. У перспективі це дасть змогу перенести тягар окремих складових соціального забезпечення з бюджету на самих громадян[2].

27 березня 2014 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні», який набув чинності 1 квітня 2014 року та яким запроваджується режим суворої економії державних коштів.

З набранням чинності вказаним Законом відбулися такі зміни в системі оподаткування юридичних осіб:

1. Фіксація ставки ПДВ на рівні 20%, податку на прибуток - 18%.
2. Запроваджено пенсійний збір при купівлі валюти в розмірі 0,5%.
3. Введено ПДВ на ліки в розмірі 7%.
4. Ставки акцизного податку на алкогольні напої та тютюнові вироби підвищені на 25%, а на пиво - на 42,5%[3].

Зарубіжний досвід свідчить, що повномасштабна гармонізація національного законодавства має відбуватися за двома напрямками: по-перше, застосування у міжнародних відносинах інтеграційних норм, що містяться в юридичних актах прямої дії (установчі договори, регламенти), по-друге, ухвалення обов'язкових рішень щодо зближення податкової політики в країнах – членах ЄС та в Україні, на якій зупинимося більш детально.

Правове регулювання податків у ЄС визначається сформованими підходами до проведення інтеграційної податкової політики і вибором найбільш ефективних юридичних засобів для досягнення цілей співтовариства.

Особливість регулювання податків полягає в тому, що в його основу покладено принцип гармонізації податкового законодавства держав – членів Євросоюзу, реалізований у процесі створення і застосування різних правових форм, у яких втілюються норми інтеграційного права, створювані інститутами ЄС.

Податок на прибуток юридичних осіб установлено в усіх країнах – членах ЄС і є так само, як і в Україні (податок на прибуток підприємств), поряд з

податком на додану, одним з найбільш важливих джерел доходів, що відіграють значну роль у формуванні доходної частини бюджетів країн[4].

Розбіжності у правовому регулюванні податку на прибуток юридичних осіб в окремих державах, як правило, пов'язані з особливостями визначення деяких його елементів. Так, суб'єктами оподаткування є юридичні особи, засновані у формі корпорацій та орієнтовані у своїй діяльності на одержання прибутку. Тому цей податок ще називають прибутковим податком з корпорацій, або корпоративним податком.

Юридичні особи обкладаються прибутковим податком незалежно від того, є вони резидентами даної держави чи ні (резидентство – один із критеріїв визначення відношення юридичної особи до податкової юрисдикції держави, який полягає в тому, що резидентом визнається юридична особа, центр фактичного управління якої розташовується на території даної держави). При цьому вони несуть різний податковий тягар на території певної держави, оскільки в основу розрахунку їх бази оподаткування покладено різні принципи.

База оподаткування визначається відповідно до принципу чистого доходу.

З доходу відраховують витрати, перелік яких установлюється законами. До них належать витрати, пов'язані з виробничою діяльністю, відрахування до амортизаційних фондів, на заробітну плату, рекламу тощо.

У державах ЄС, багато компаній які мають транснаціональний характер і одержують значну частину прибутку за кордоном, переважно дотримуються принципу резидентства, не відмовляючись у разі потреби і від правила територіальності.

У структурі корпоративного податку особливий інтерес, з погляду гармонізації законів, викликає порядок його розрахунку.

Законодавство країн – членів ЄС закріплює різні підходи до оподаткування прибутку юридичних осіб, проте усю їх розмаїтість можна звести до декількох основних схем. Так, у Бельгії, Голландії, Люксембурзі та Швеції передбачено повне оподаткування прибутку, тобто прибуток компанії оподатковується корпоративним податком, а згодом, одержавши частину прибутку, акціонери сплачують з нього особистий прибутковий податок. В інших європейських державах з метою уникнення подвійного оподаткування, база оподаткування регулюється на рівні акціонерів. Ця схема реалізується двома способами. Наприклад, у Великобританії, Ірландії та Франції суми податку, сплаченого корпорацією, частково зараховуються під час визначення сукупного оподаткованого особистого доходу, частину якого становлять дивіденди, отримані акціонером цієї корпорації, а в Австрії та Данії (незалежно від сплати корпоративного податку компанією) від податку частково звільняються дивіденди, отримані акціонером.

У Фінляндії, ФРН, Іспанії та Португалії закон передбачає можливість зменшення оподаткування на рівні компанії. За такої схеми прибуток компанії поділяється на той, що розподіляється, і той, що не розподіляється. Для прибутку, що розподіляється у формі дивідендів, установлюються або більш низькі ставки податку (ФРН, Португалія), або часткове звільнення від нього

(Фінляндія, Іспанія). У деяких країнах прибуток, що розподіляється, цілком звільняється від податку на рівні компанії (Греція) або на рівні акціонерів (Італія). При цьому слід мати на увазі, що національне законодавство може комбінувати способи розрахунку корпоративного податку і передбачати можливість застосування різних схем – залежно від конкретних цілей податкової політики[5].

Іншим важливим аспектом державного регулювання у сфері оподаткування є податкові пільги. Це факультативний, але дуже важливий елемент податкової системи, за допомогою якого держава вирішує питання своєї економічної політики. Оперуючи податковими пільгами, держава стимулює ті види економічної діяльності й у тих секторах економіки, які, на їх погляд, потребують додаткових інвестицій.

Таким чином, можна констатувати, що реформування податкової політики в Україні треба спрямувати на створення конкурентоспроможного податкового режиму, який забезпечить збереження власного капіталу в межах держави, активізацію використання вільних коштів юридичних осіб, а також взаємовигідні умови для залучення іноземного капіталу. Рекомендації щодо підвищення якісного рівня податкового режиму інвестиційної діяльності охоплюють два основних напрямки. Перший напрямок передбачає створення нормальних умов для функціонування господарюючих суб'єктів, а саме:

- забезпечення стабільності податкового законодавства;
- ліквідацію неоднозначності трактування окремих ситуацій різними нормативними актами;
- спрощення структури податків як у частині формування бази, так і в частині самого порядку нарахувань;
- спрощення порядку створення суб'єктів підприємницької діяльності і ліквідацію бюрократичних перешкод;
- обґрунтування надання податкових пільг (податкові канікули, ефективні податкові ставки);
- забезпечення регулювання сфери використання капіталу залежно від насиченості ринку певними товарами;
- залежно від економічної ситуації, яка склалася в Україні, регулювання співвідношення умов оподаткування вітчизняних і закордонних інвесторів;
- удосконалення регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- створення інфраструктури для ефективної інвестиційної діяльності;
- створення стимулюючих умов у сфері кредитно-фінансового регулювання інвестиційної діяльності;
- удосконалення земельного законодавства (визначення приватної власності на землю, купівля-продаж, оренда і плата за землю).

Другий напрямок, який стосується безпосереднього регулювання механізму обчислення податків, передбачає:

- приведення у відповідність вартості основних фондів, що використовуються, до діючого рівня цін (індексація)
- вдосконалення амортизаційної політики;

- вдосконалення методики дооцінки залишків товарно-матеріальних цінностей і незавершеного виробництва; вдосконалення регулювання орендних відносин;
- удосконалення обліку і звітності;
- перехід на універсальну з точки зору міжнародних стандартів систему[6].

Висновки і пропозиції. Отже, за економічною сутністю податки є обов'язковими платежами, що вилучаються державою з доходів юридичних осіб до бюджету для фінансування витрат держави, передбачених її конституцією та іншими законодавчими актами. Це одна із форм вирівнювання доходів юридичних осіб з метою досягнення соціальної справедливості й економічного розвитку. Вилучаючи частину доходів підприємців, держава гарантує їх ефективніше використання для задоволення потреб суспільства в цілому й досягнення на цій основі зростання його добробуту. На перший погляд, податки виражають односторонні відносини держави з підприємцями під час їх сплати. Однак це лише поверховий підхід до вивчення цих явищ і процесів. Податки дають змогу мати зворотний зв'язок із платниками завдяки фінансуванню відповідних витрат.

Сьогодні Україна знаходиться в стадії реформування системи оподаткування. Незважаючи на те, що прийняте нове законодавство з оподаткування прибутку підприємств, податку на додану вартість, акцизного податку та інших податків внесено ряд змін в інші податкові закони, у цілому ж проблема комплексного, системного реформування податкового законодавства залишається не вирішеною. Комплексне запровадження змін до системи оподаткування дасть можливість значним чином покращити якість адміністрування податків і зборів, боротися із оптимізацією податкових зобов'язань на стадії використання коштів, отриманих із порушенням податкового законодавства.

Однак, можна вважати, що реалізація частини реформування у сфері зміни податкового навантаження потребує додаткового вивчення можливого впливу регуляторної дії на обидві сторони.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів)/Економіка і прогнозування – 2013. – № 10-С. 35-47
2. Тимченко О.М. Податкове навантаження на юридичних осіб в Україні та його вплив на економічне зростання/Актуальні проблеми економіки – 2013. - №10. – с.34-43.
3. Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» Режим <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>
4. Вишневецький В.П. Оподаткування підприємств і моделювання економічної динаміки: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. –с.320.

- 5.Тимченко Л.Д. Особливості формування податкових систем у країнах Центральної та Східної Європи/Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2013. – №2 (41). – С. 230-236.
6. Ряба О., Гончарук Н. Реформування податкової системи України в контексті міжнародної інтеграції/ Вісник Хмельницького національного університету. - 2013.- № 2.- С.212-215

УДК 336.1:352

Топчу О.Х., 51 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доцент Шикіна Н.А.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті зосереджено увагу на основних проблемах, які впливають на самостійності місцевих бюджетів, як основи фінансового забезпечення місцевих органів влади.

Annotation. The article focuses on the major issues that affect the independence of local budgets as a basis for the financial support of local authorities.

Ключові слова: місцеві бюджети, місцеві органи самоуправління, міжбюджетні відносини, трансферти.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з важливих передумов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Без фінансової незалежності, самостійності в прийнятті рішень щодо управління та використання бюджету, місцеві органи самоуправління не можуть в повному обсязі та ефективно виконувати покладені на них функції.

Аналіз останніх публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. У науковій літературі проблема місцевих бюджетів обговорюється останнім часом доволі активно. Проблема самостійності місцевих бюджетів присвячено низку праць відомих вітчизняних вчених, а саме: А.Є. Буряченка, О.П. Кириленко, С.В. Слухач, М.І. Долішнього, М.П. Палія, В. Д. Базилевича, О. Д. Василика, В. І. Кравченка, І. О. Луніної, К. В. Павлюк, Ю. В. Пасічника та низки інших. Автори зосереджують увагу на питаннях підвищення ефективності формування дохідної бази місцевих бюджетів України, розподілу бюджетних ресурсів між рівнями влади. Проте, і на сьогоднішній день існує багато невирішених проблем у сфері забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів, що потребує глибокого дослідження.

Мета статті: висвітлення основних проблем фінансової незалежності, самостійного управління і використання бюджету органами місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Конституції України в нашій державі визнається та гарантується місцеве самоврядування. Фінансовою основою місцевого самоврядування в Україні є місцеві бюджети. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Розробка та прийняття Бюджетного кодексу України не розв'язала усіх проблем, пов'язаних із забезпеченням самостійності місцевих бюджетів та стратегічними цілями регіонального розвитку (Рис. 1)

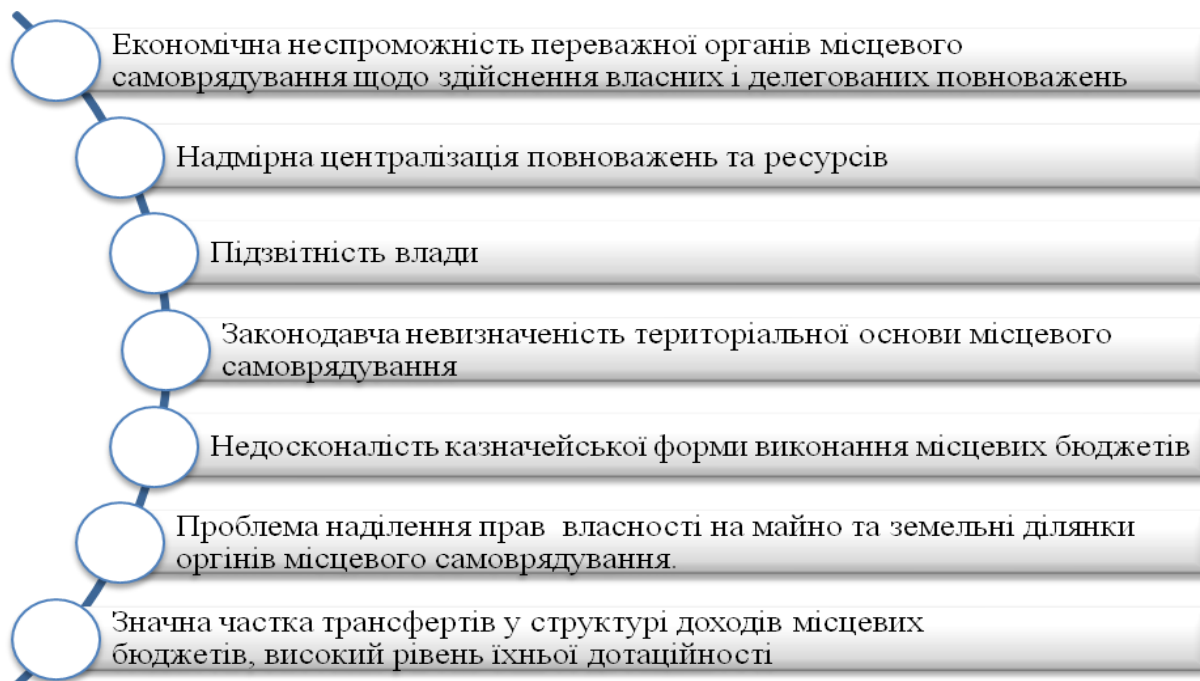

Рис.1. Основні проблеми забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів України [складено автором]

Переважна кількість українських учених вважає, що реальною причиною недієздатності місцевого самоврядування є проблема значних відрахувань місцевих бюджетів до центрального. Як аргумент дослідники приводять положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Так, згідно з ст. 16 п. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеві бюджети є вільними і не включеними до системи центрального бюджету, ст. 28 п. 2 навіть дозволяє органам місцевого самоврядування встановлювати тарифи на побутові та комунальні послуги, але при цьому дається посилення, що центральна роль у вирішенні цього питання належить державі [1]. Тобто, згідно закону, органи місцевого самоврядування мають право вільно розпоряджатися коштами власного бюджету, але фактично на органи місцевого самоврядування з приводу, формування, розподілу та перерозподілу коштів бюджету встановлено цілий ряд обмежень, які

унеможливлюють ефективну роботу місцевого самоврядування, а також не дозволяють йому розвиватися як самостійній одиниці інституту бюджетної системи.

Однією з основних проблем сьогодення є те, що місцеве самоврядування як економічний інститут залишається не прибутковим явищем економіки України. В даний час місцеве самоврядування є дотаційним сектором державної політики. За даними Державного казначейства України основним джерелом доходів місцевих бюджетів стали трансфери з державного бюджету України, при чому з кожним роком спостерігається тенденція зростання (Рис. 2)[2].

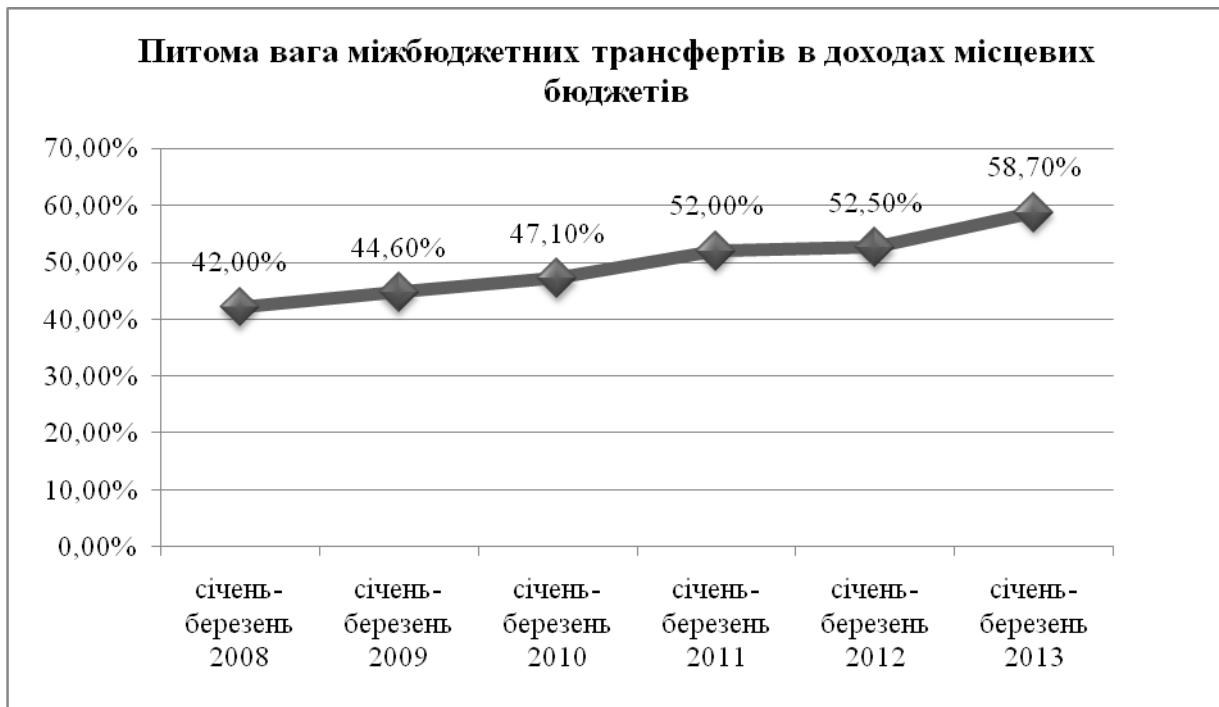

Рис. 2. Питома вага міжбюджетних трансфертів в доходах місцевих бюджетів [складено автором за даними Казначейської служби України (режим доступу: <http://treasury.gov.ua/>)]

Ще однією вагомою проблемою самостійності місцевих бюджетів є недосконалість казначейської форми виконання місцевих бюджетів в Україні.

Навіть після спрямування певних ресурсів на місцеві бюджети, Державне казначейство може самостійно затримувати проходження коштів і практично не має покарання за затримку чи не проведення трансакцій, унаслідок чого місцеві бюджети залишаються неплатоспроможними, а значить не можуть виконувати покладені на них функції.

Існує багато істотних протиріч в нормативно-законодавчій базі, що регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, а саме: діють протилежні за змістом законодавчі норми, кожна з яких використовується урядом залежно від завдань, що постають в новому бюджетному році, існують неузгодженості в термінології. Це призводить, до погіршення якості та ефективності надання послуг місцевими органами самоврядування, також маніпуляцій та зловживанням влади збоку розподілу та перерозподілу державних коштів та не цільове їх використання.

Ще одна проблема - це підзвітність влади, тобто місцеві органи влади мають дуже обмежений вплив на встановлення ставок податків, які безпосередньо впливають на доходи місцевих бюджетів. В свою чергу це надає підстави місцевим органам влади звинувачувати центральний уряд у низькій якості послуг, що надаються за рахунок місцевих бюджетів, навіть у випадках, коли реальною причиною є саме некомпетентність місцевих адміністраторів.

Ще одним негативним явищем для самостійності місцевих органів влади є надмірна централізація управління місцевими бюджетами та відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування, а також впорядкування повноважень місцевого самоврядування, які покладаються на нього численними нормативно-правовими актами, прямо не пов'язаними з місцевим самоврядуванням. Наприклад, відповідно до ст. 24 Закону України «Про міліцію» виконавчі комітети місцевих рад повинні надавати безкоштовно органам і підрозділам міліції службові приміщення, а дільничим інспекторам міліції приміщення для роботи, обладнані меблями і засобами зв'язку [3]. Згідно зі ст. 24 Закону України «Про прокуратуру» виконавчі комітети місцевих рад повинні забезпечувати житлом прокурорів та слідчих прокуратури [4]. На виконкомі місцевих рад покладається також обов'язок придбавати житло для суддів та здійснювати матеріально-технічне забезпечення діяльності судів. До виконавчих комітетів з цих питань звертаються також пожежні, податкова інспекція, казначейство, військові та численні державні фонди. Все це значно погіршує фінансову спроможність місцевих органів влади, та відволікає від основної їхньої діяльності, що призводить до часткового фінансування або не фінансування діяльності пов'язаною з виконанням функції місцевих органів влади.

До зазначених проблем у політико – правовому полі місцевих бюджетів треба додати також проблему низької конкурентоспроможності регіонів України на зовнішніх ринках та відсутність економічного обміну між регіонами. Саме зміцнення міжрегіональних господарських зв'язків на основі поглиблення регіональної і галузевої спеціалізації дозволяє якнайповніше розкрити і задіяти внутрішній потенціал територій, що призведе до економічного розвитку регіону, забезпечить розвиток внутрішнього ринку та повноцінний вихід на зовнішній ринок.

Висновки і пропозиції. В Україні відбулося багато позитивних зрушень щодо забезпечення самостійності органів місцевого. Але ще залишаються багато невирішених проблем забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів України.

На сьогоднішній день можна виділити ще й такі актуальні проблеми самостійності місцевих бюджетів в Україні як:

- недосконалість міжбюджетних відносин, що зумовлена їх невідповідністю швидким змінам, що відбуваються;
- застаріла або занадто коштовна нова інфраструктура в обласних та районних центрах ;
- криза комунальної інфраструктури;

- неефективне управління та нецільове використання коштів, майна та інших місцевих ресурсів;
- відсутність стандартів публічних послуг та методології визначення їх вартості;
- брак професійних кадрів для публічного сектору на місцях; відсутність дієвої кадрової політики, системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації посадових осіб, службовців органів місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад;
- відчуженість органів місцевого самоврядування від населення та їх корпоратизація, закритість і непрозорість діяльності, корупція, патерналізм у відносинах з представниками територіальної громади;
- недієвість форм прямої демократії: відсутність дієвих механізмів участі місцевих громад у діяльності місцевої влади та контролю; відсутність у жителів навичок безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.

Як наслідок існування таких проблем в першу чергу зумовлюють виникнення дисбалансу в самих місцевих бюджетах, а саме виникає дефіцит бюджетних коштів, по-друге не вирішуються важливі життєві проблеми людей, відбувається занепад всього місцевого господарства.

Прагнення зробити кожен місцевий бюджет самостійним, незалежним, достатнім для вирішення поставлених перед органами місцевого самоврядування завдань, на сьогоднішньому етапі потребує вжиття відповідних заходів, які б гарантували його дієвість, а не експериментальність.

Список використаних джерел

1. Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
2. Казначейська служба України . Режим доступу <http://treasury.gov.ua>
3. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12>
4. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>
5. Слатвінська М.О.Актуальні проблеми податкової політики України Финансы и хозяйственная отчетность – состояние, тенденции, перспективы. – Хоз. Академия им. Д. А. Ценова, г. Свиштов, Республика Болгария. 2013 г. С. 179-185.
6. Хомутенко А.В. Оцінка ефективності та результативності адміністрування податків і зборів / В.П. Хомутенко, А.В. Хомутенко // Світ фінансів. – 2012. – №2. - С.115 – 122.
7. Хомутенко А.В. Податкові наслідки корпоративних правовідносин в умовах дії Податкового кодексу України / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Науковий вісник ОНЕУ № 28. – 2013. - С.35-50
8. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія] / І.С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Анотація. У статті розглянуто сутність місцевих бюджетів, здійснено аналіз динаміки та структури трансфертів у доходах місцевих бюджетів, визначено проблемні аспекти фінансового забезпечення розвитку місцевого бюджету та розроблені пропозиції щодо його покращення.

Annotation. In the article the essence of local budgets, the analysis of dynamics and structure of transfers in the local budget revenues, defined problematic aspects of financial support for development of local budget and proposals concerning its improvement.

Ключові слова: місцевий бюджет, доходи місцевого бюджету, міжбюджетні трансферти, органи місцевого самоврядування, фінансова децентралізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Місцевий бюджет є основним інструментом, за допомогою якого місцева влада може впливати на локальну діяльність, створювати умови для економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції. Від обсягу доходів місцевих бюджетів значною мірою залежать фінансові можливості місцевого самоврядування щодо виконання делегованих та власних повноважень.

В останні роки проблема нестачі фінансових ресурсів в органів місцевого самоврядування та нестабільності доходних джерел місцевих бюджетів набула загальнодержавного значення. За таких умов вагомим чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне формування місцевих бюджетів як основи фінансових ресурсів місцевого самоврядування, здатне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів спроможні розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми. Аналіз процесу становлення місцевого самоврядування в Україні показує, що саме питання формування ефективного місцевого бюджету є найгострішою проблемою розвитку цього інституту місцевої демократії.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми формування дохідної частини державного та місцевих бюджетів, визначення шляхів ефективного використання бюджетних коштів, забезпечення їх оптимального перерозподілу, зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів завжди знаходилися в центрі уваги більшості вітчизняних та

закордонних вчених і економістів. Так, важливе значення до проблематики фінансового забезпечення розвитку місцевих бюджетів зробили такі відомі науковці, як В. Зайчикова, О. Василик, О. Кириленко, К. Павлюк, І. Кравченко, М. Кульчицький, І. Луніна, С. Слухай, В. Федосов, В. Корчинський, О. Лилик, О. Сунцова та інші. Разом з тим, незважаючи на значні наукові результати з проблематики фінансового забезпечення розвитку місцевих бюджетів, низка нормативно-правових, методологічних та організаційно-правових питань залилася недостатньо висвітленою і потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення основних проблем фінансового забезпечення розвитку місцевих бюджетів та виявлення шляхів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан місцевих бюджетів характеризується дефіцитом фінансових ресурсів на місцевому рівні, який на сьогодні неможливо усунути без чітких стратегічних дій державної та місцевої влади. І відповідно криза та зменшення бюджетного фінансування ведуть до поглиблення існуючих проблем на місцевому рівні, які пов'язані із незадовільним фінансовим становищем комунальних підприємств, зношеністю інфраструктури, зростанням заборгованості за комунальні послуги. Тому необхідно здійснювати пошук альтернативних джерел наповнення місцевих бюджетів, а також використання досвіду провідних країн світу у цьому питанні [2].

Місцевий бюджет – це частина єдиної системи фінансів, яка представляє собою план (кошторис) доходів і видатків фондів фінансових ресурсів, які формуються, розподіляються та перерозподіляються для забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування, та фінансування соціально-економічних заходів.

Як відомо, основа доходної бази регіону – податкові надходження. У сучасних умовах основою податкової бази області є доходи фізичних осіб, платежі за використані природні ресурси, офіційні трансферти. Більшу частину доходів загального фонду бюджетів областей становлять офіційні трансферти.

Трансферти є однією із головних форм фінансування соціально-економічного розвитку території, інструментом його регулювання, вони виступають основним засобом вирівнювання дохідної та видаткової баз бюджету. Передусім це дотації та субвенції, які мають вже визначені напрямки використання. Менш як половина бюджетів областей формується за рахунок власної і закріпленої дохідної бази, що не забезпечує їй навіть відносної самостійності.

Рівень залежності місцевих бюджетів від трансфертів з Державного бюджету України щорічно зростає (в 2007 році частка трансфертів з Державного бюджету України у доходах місцевих бюджетів складала 43,3%, а в 2012 році – майже 54%) (рис. 1).

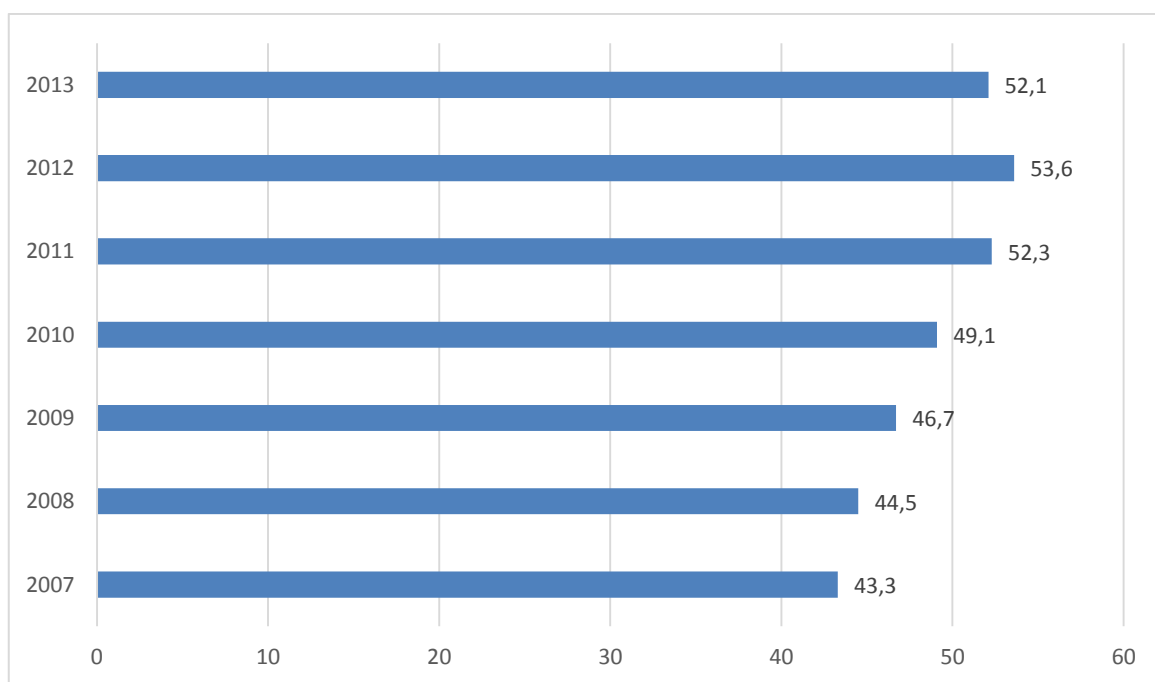

Рис. 1. Частка трансфертів з державного бюджету України у доходах місцевих бюджетів за 2007-2013 роки, %

[Джерело: Виконано автором за даними Асоціації міст України, Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень]

Традиційно у структурі трансфертів найбільшу частку – 50,60 % – складає дотація вирівнювання, субвенції з державного бюджету складають – 48,35 % (рис.2).

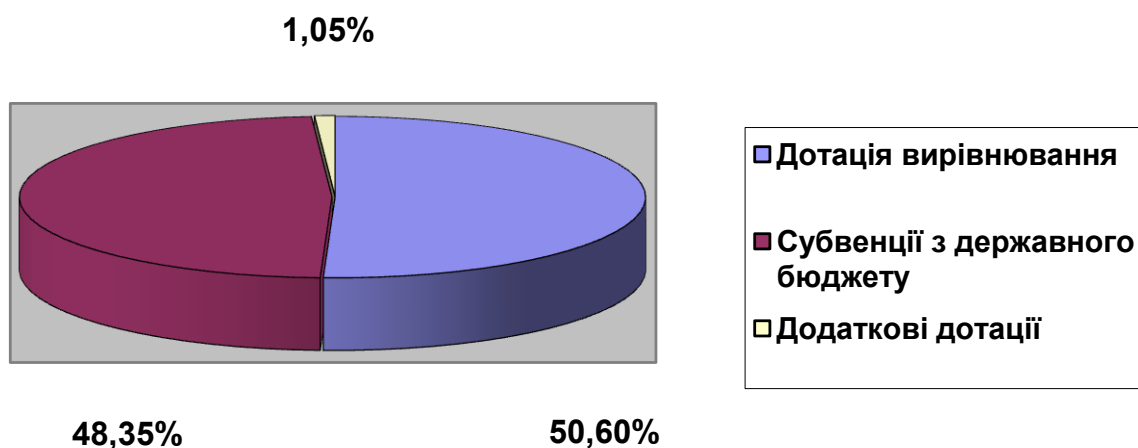

Рис. 2. Структура обсягу міжбюджетних трансфертів, що передаються з державного бюджету України до місцевих бюджетів у 2013 році, %

[Джерело: Виконано автором за даними Бюджетного моніторингу: аналіз виконання бюджету за січень – вересень 2013 року]

Однак, не завжди можна сподіватися на трансферти як засіб ефективного функціонування органів місцевого самоврядування, адже інколи їх не достатньо для фінансування повного обсягу видатків, тому необхідно стимулювати місцеві бюджети до підвищення рівня їх самодостатності. Але, Україні притаманне значне переважання трансфертів і відрахувань від загальнодержавних податків над власними джерелами доходів місцевих бюджетів. Це і є причиною їхньої нестабільності, яка спричиняє неспроможність регіонів до самофінансування.

На сьогоднішній день, місцеві податки та збори є достатньо малими і тому не можуть відігравати суттєву роль у доходах, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, тому трансферти залишаються вагомим джерелом формування доходів місцевих бюджетів [3].

Критичне звуження реальної податкової бази через спад обсягів виробництва, звільнення підприємств від оподаткування прибутку, приховування податків і вивезення вітчизняного капіталу за кордон – основні причини зменшення дохідної бази бюджетів усіх рівнів.

Упродовж останніх років більша частина коштів спрямовується у соціальну сферу, фонди соціального споживання, що використовуються переважно на оплату праці, соціальні виплати. Відбувається різке зниження обсягів державних інвестицій у реальний сектор, відмирають інвестиційні функції бюджетної системи, при цьому, бюджети перетворюються у споживацькі. Витрати бюджету області не спрямовані на структурну перебудову економіки.

Окрім вище перерахованих, виділяють ще й такі проблеми у фінансовому забезпеченні розвитку місцевих бюджетів:

- висока ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань;

- регулюючі доходи відіграють домінуючу роль у структурі надходжень до регіональних і місцевих бюджетів, в той час як частка закріплених за територіями податкових платежів низька;

- недосконала законодавча база (практично щорічна зміна видів податків, що зараховуються до місцевих бюджетів);

- невідповідність між ресурсами, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади та завданням, які на них покладені;

- обмежена частка власних податкових надходжень до бюджетів місцевого самоврядування;

- низький рівень виконавчої дисципліни та недосконалість бюджетного процесу;

- неналежна підзвітність влади й відсутність надійного контролю за повнотою сплати окремих місцевих податків і зборів;

- необґрунтоване обмеження використання позикових капіталів;

- відсутність єдиних правил ув'язки доходів місцевих бюджетів і регіональних податкових надходжень, а також науково обґрунтованої методики міжрегіонального перерозподілу доходів [6].

Отже, в Україні основною проблемою місцевих бюджетів є відсутність належної фінансової бази, що потребує вдосконалення ресурсного забезпечення місцевого і регіонального розвитку, розширення кола місцевих податків, запровадження механізму зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень у дохідну частину державного бюджету на відповідних територіях, достатньо високий рівень централізації бюджетних ресурсів, що перешкоджає проведенню децентралізації державних фінансів; високий рівень державного та місцевого боргу; значні диспропорції соціально-економічного розвитку окремих територій [1].

Для того, щоб стимулювати зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів необхідно розробити оптимальну систему міжбюджетних відносин в Україні, котра передбачала пропорційний розподіл міжбюджетних трансфертів та одночасне стимулювання ОМС до поповнення бюджетів. Кожен регіон нашої країни унікальний, тому умови формування і проблеми забезпечення територій необхідним обсягом фінансових ресурсів більш зрозумілі місцевим органам управління ніж центральним. Центральні органи управління не можуть врахувати особливості та специфіку територій, тому їх задачею повинно стати стимулювання місцевих органів, адже жодна система міжбюджетного фінансування не може бути ефективною, якщо немає стимулів до збільшення надходжень [5].

Головною метою міжбюджетного регулювання є збалансування місцевих бюджетів та забезпечення відносно однакових за обсягом видатків на душу населення на всій території країни. Однак, все ще найбільш проблемним залишається питання формування раціональних на науково-обґрунтованих взаємовідносин між бюджетами різних рівнів з приводу розподілу між ними доходів та видатків. Зміцнення місцевих бюджетів потребує значної уваги, адже воно є основою кращого життєзабезпечення населення. В свою чергу держава також має стимулювати місцеві бюджети, адже її політика спрямована на покращення добробуту населення, тому спостерігається певна взаємозалежність. Місцеві органи повинні бути зацікавлені у збільшенні своєї податкової бази, що можливо за рахунок цілого комплексу заходів щодо збільшення неподаткових доходів місцевих бюджетів[4].

Висновки та пропозиції. Місцеві бюджети є головним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, спрямованих на суспільне споживання. Однак у фінансовому забезпеченні розвитку місцевого бюджету простежуються значні проблеми. Так до основних із них можна віднести: 1) Україні притаманне значне переважання трансфертів і відрахувань від загальнодержавних податків над власними джерелами доходів місцевих бюджетів, що спричиняє неспроможність регіонів до самофінансування; 2) місцеві податки та збори є достатньо малими і тому не

можуть відігравати суттєву роль у доходах; 3) висока ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань.

Вирішення зазначених вище прогалин доцільно вирішити за рахунок удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин, посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів, підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів, а також шляхом акцентування уваги на досягнення реальної бюджетної самостійності та фінансової децентралізації. Фінансування місцевого бюджету є однією з найважливіших сфер державних фінансів, і тому потребує свого подальшого дослідження та пошуку нових підходів до реформування.

Список використаних джерел

- 1) Бадила М. П. Фінансове забезпечення місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи вдосконалення // Формування ринкових відносин в Україні.- 2011.- № 8 – с.35-39.
- 2) Ільяшенко В. А. Бюджетне фінансування органів місцевого самоврядування України / В. А. Ільяшенко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2013. – № 4. – С. 117-122.
- 3) Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. - 2011. - № 4. - С. 24- 37.
- 4) Прядко В. В. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів та шляхи їх розв'язання // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Збірник наукових праць № 1 (18), 2012 р. – с.6-12.
- 5) Хілобок Ю. А. Шляхи зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів // Фінанси України. – 2010. № 7 –с.84-92.
- 6) Швець В.Я. Нагальні проблеми місцевих бюджетів та шляхи їх подолання: погляд практика / /Регіональна економіка. - 2011. - № 3. - С. 192-195.
- 7) Волохова І.С. Проблеми диверсифікації дохідних джерел територіальних бюджетів / І.С. Волохова // Економіст. – 2013. - № 4. – С. 17-20.
- 8) Луценко І.С. Податкове стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій в Україну / І.С. Луценко // Інвестиції: практика і досвід». ТОВ ДКС «Центр» – 2013 – № 18 – С.14-16
- 9) Хомутенко А.В. Аудит місцевих бюджетів як запорука фінансової безпеки регіону / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Економіка та держава. – 12. – 2013. - С.52-55
- 10) Васютинська Л.А. Програмно-цільове бюджетування як інструмент державного фінансового регулювання [Електронний ресурс]. / Л.А. Васютинська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.[Електронне фахове видання] - 2010. – №

УДК 336.22(477)

Атанасій Н.В, гр.53
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н, доцент Дубовик О.Ю.

ПОДАТКИ НА СПОЖИВАННЯ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Анотація. В статті розглянуті податки на споживання. Досліджено їх місце в податковій системі України. Визначені основні проблеми функціонування податків на споживання. Сформовані напрями вдосконалення системи оподаткування споживання в Україні.

Ключові слова: податки на споживання, податок на додану вартість, мито, акцизний податок, бюджетне відшкодування.

Анотація. In the article describes the consumption taxes. Investigated their place in the Ukrainian tax system. Identified the main problems in the functioning of consumption. Formed ways for the improvement of taxation on consumption of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інструментом фінансового забезпечення виконання державою своїх функцій та важелем впливу на соціально-економічний розвиток суспільства є податки, які також виступають необхідною умовою для функціонування держави. В умовах розвитку ринкових відносин податки виступають знаряддям реалізації фінансової політики держави. Тому велику увагу наділяють податкам, які забезпечують більше 50 % обсягу податкових надходжень, а саме податкам на споживання.

Система оподаткування споживання має багато невирішених і досі проблем, до яких можна віднести бюджетне відшкодування ПДВ, існування численних схем ухилення від оподаткування тощо. Тому підвищення дієвості і ефективності податків на споживання на сучасному етапі розвитку економіки є дуже актуальним.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питанням оподаткування споживання присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених як: Луніна І.О., Мельник В.М., Крисоватий А.І., Соколовська А.М., Андрущенко В.Л., Сидоренко О. та інші.

Однак питання щодо бюджетного відшкодування ПДВ, ухилення від сплати податків на споживання та застосування їх неефективних ставок потребують подальшого дослідження.

Мета статті: визначення місця податків на споживання в структурі фіскальних важелів бюджету з ціллю формування напрямів підвищення ефективності їх застосування.

Виклад основного матеріалу. В умовах фінансово-економічної кризи, враховуючи інтенсивність глобалізаційних та інтеграційних процесів, особливо актуальним є формування ефективної податкової системи із дієвими механізмами податкового регулювання.

На сьогоднішній день одним із найдієвіших механізмів податкового регулювання є застосування податків на споживання.

Протягом 2007-2013 років податки на споживання відігравали найбільшу бюджетоутворюючу роль. У 2013 році їх частка у Державному бюджеті склала 55 %, у податкових доходах Державного бюджету питома вага податків на споживання з 2007 по 2013 роки складала більше 50 %. Тобто, усі інші податки і збори сукупно забезпечують менші надходження.

Перше місце серед податків на споживання займає податок на додану вартість. Питома вага податку на додану вартість у доходах Державного бюджету в 2013 році становила 37,8%. (рис. 1)

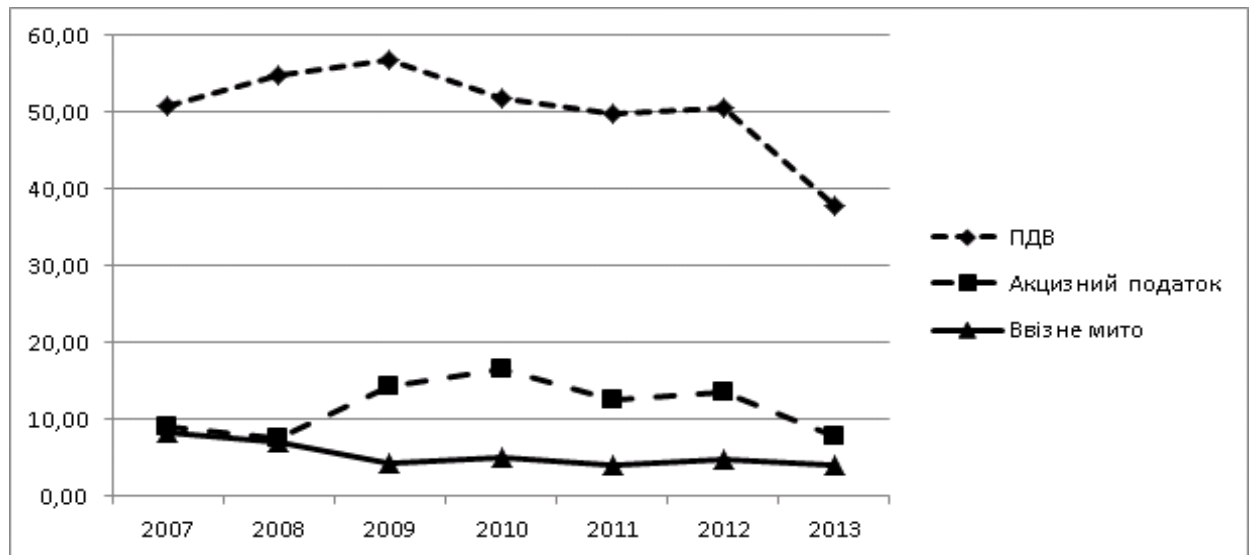

Рис. 1. Динаміка питомої ваги податків на споживання у доходах Державного бюджету України у 2007-2013 рр, % [1]

На сьогоднішній день податок на додану вартість як один із податків, на якому базується податкова система України, є предметом полемік щодо раціональності його застосування та наслідків справляння для економічного розвитку і бюджету країни.

Особливістю ПДВ є справляння ним значного впливу на фінансовий стан та на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання

У сучасному механізмі обчислення ПДВ є можливим оподаткування перенесеної вартості, а також подвійне оподаткування. Це обумовлюється ставками ПДВ, які встановлюються на оподаткований оборот, що включає податки, які були попередньо включені у вартість товарів (робіт, послуг) та вартість матеріальних витрат (перенесену вартість) [2].

Адміністрування ПДВ в Україні є проблемним питанням на сьогоднішній день. Багато науковців та політиків пропонують замінити ПДВ податком з обігу. Головною причиною такої пропозиції є бюджетне відшкодування. Процедура бюджетного відшкодування ПДВ в сучасній теорії оподаткування виступає різновидом повернення надміру сплаченого податку. Відповідно до Податкового кодексу України бюджетне відшкодування - відшкодування від'ємного значення податку на додану вартість на підставі підтвердження правомірності сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість за результатами перевірки платника, у тому числі автоматичне бюджетне відшкодування [3].

Деякі економісти та практики наявність бюджетної заборгованості з ПДВ розглядають як наслідок зловживань з боку держави, котра спрямовує надходження від податку на фінансування видатків, а не на виконання своїх зобов'язань з відшкодування.

Причиною бюджетної заборгованості з ПДВ також може бути перевищення фактичного рівня сальдо зовнішньоекономічної діяльності над прогнозним рівнем, у результаті чого наявні вимоги на відшкодування ПДВ перевищують очікувані, які враховуються при визначенні планових надходжень ПДВ. Також до чинників, що ускладнюють процес відшкодування ПДВ, можна віднести зростання кількості операцій, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою. Досить поширеним є явище, коли підприємства-експортери, які отримують з бюджету значні кошти до відшкодування, не сплачують податків, тому що сума відшкодування перевищує суму податку до бюджету.

Ще однією важливою проблемою є створення ефективного механізму попередження незаконного відшкодування ПДВ, тому що використання нелегальних схем повернення ПДВ при здійсненні експортних операцій сприяє виведенню капіталу з економіки країни.

Але Україна прагне приєднатися до країн Євросоюзу, де ПДВ є обов'язковим податком. Тому відмова від даного податку буде вважатися кроком назад від інтеграції до європейського податкового поля.

Друге місце серед податків на споживання займає акцизний податок. Питома вага акцизного податку у доходах Державного бюджету в 2013 році становила 7,8 % (рис. 1).

В умовах сучасного економічного середовища України проблема удосконалення ефективного адміністрування акцизного податку є досить актуальною, що підтверджується рівнем тіньового обігу підакцизних товарів і наявними диспропорціями між регулюючою і фіскальною складовою цього податку.

З точки зору впливу на формування дохідної частини бюджету, акцизний податок є одним із найбільш ризикових податків. Така ситуація зумовлена специфікою функціонування підакцизної продукції на ринку, нестабільною законодавчою базою, а також рівнем ефективності державного контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів.

Однією з основних втрат бюджету від ненадходження акцизного податку є значний обсяг нелегального виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв

та тютюнових виробів, внаслідок чого відбувається відтік грошових коштів до тіньового сектора економіки. Іншими причинами ненадходження акцизного податку до бюджету є: декларування товарів на фіктивні фірми; ввезення підакцизних товарів поза митним контролем; здійснення фіктивного експорту підакцизних товарів; переміщення товарів з фіктивними документами; заниження митної вартості імпортованих товарів; використання підроблених марок акцизного податку та ін.

Особливу увагу слід звернути на вдосконалення режиму виробництва та обігу спеціальних марок акцизного податку, оскільки ця проблема і досі залишається невирішеною попри намагання посилити ефективність використання акцизних марок в Україні. Особливо гостро це проявляється при ввезенні на митну територію України імпортованих алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

Одним з недоліків акцизного податку, особливо протягом останніх років в Україні, є часті підвищення його ставок (хоча й не завжди з початку календарного року), завдяки чому держава прагне вирішити проблему наповнення дохідної частини бюджету.

Третю позицію серед податків на споживання займає ввізне мито. Питома вага ввізного мита в доходах Державного бюджету України протягом 2007-2013 р.р. в цілому відзначалася тенденцією до скорочення. В 2013 році його частка у доходах Державного бюджету становила 3,9 % (рис. 1).

В результаті задоволення потреб у іноземних товарах, що є дешевшими порівняно з вітчизняними товарами, утворюється нова вартість, частину якої акумулює держава. Внаслідок цього вивільняється частина виробничих ресурсів. Тому необхідно раціонально використати таку економію: вивільнену частину трудових і матеріальних ресурсів потрібно ефективно вкласти у виробництво інших, можливих для виготовлення в Україні товарів. Тобто, у випадку вилучення з обігу суб'єктів господарювання обігових коштів у вигляді мита, держава зобов'язана створити належні умови для спрямування коштів на розвиток вітчизняного виробництва з метою покращення економічних показників всередині країни.

З огляду на вищезазначене, слід зауважити, що розмір ставки ввізного мита повинен бути економічно обґрунтованим необхідним рівнем підтримки виробничого капіталу певних вітчизняних галузей. Необґрунтоване зниження ставки мита призводить до зменшення потенційних можливостей вітчизняного виробництва та знижує його конкурентні переваги перед імпортованими аналогами. Проте в Україні, економія суспільної праці, акумульована через державний бюджет у вигляді митних платежів, в основному виведена з процесу відтворення і спрямована на цілі кінцевого споживання, що не призводить до позитивних зрушень в соціально-економічній діяльності країни.

Зі вступом України до СОТ та гармонізація законодавчої бази України із системою норм міжнародного права зумовили оновлення Митного тарифу України за новою версією Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. На виконання тарифних зобов'язань, досягнутих у переговорному процесі зі вступу України до СОТ, ставки мита

змінилися відповідно до графіка трансформації митних тарифів. І тепер середньозважений рівень ставок ввізного митного тарифу в Україні менший, ніж, наприклад, у країнах ЄС, Японії, США.

Таке зниження ставок мита сприяє імпорту товарів, які в Україні скоріш за все вироблятимуться в меншій кількості або взагалі не вироблятимуться унаслідок звуження ринкового сегмента для реалізації зазначеного товару в країні. Якщо товар виготовлятися не буде, то не буде виготовлятися і устаткування для його виробництва – спрацює ланцюгова реакція від застосування заниженої ставки мита на товар.

Захисна функція мита послаблена, зменшення ставок мита на внутрішніх цінах не позначились, вітчизняна продукція в конкурентоспроможності не додала, тобто економічний ефект дії мита як інструмента державного регулювання на соціально-економічному розвитку країни не позначився. Тому очевидно, що зазначений інструмент державного регулювання у вигляді мита потребує підсилення іншими методами та інструментами [4].

Висновки і пропозиції. В результаті вивчення оподаткування споживання в Україні можна дійти висновку, що їх фіскальна ефективність порівняно з економічно розвинутими країнами є не досить високою. Крім того залишається ряд проблем, які потребують вирішення з метою реформування механізму оподаткування споживання, що призведе до формування прозорого і стабільного правового поля діяльності платників цих платежів та, одночасно, спричинить зростання обсягів надходжень державного бюджету.

Отже, дослідивши недоліки функціонування оподаткування споживання, можливі наступні шляхи розв'язання проблем:

- удосконалення системи контролю за правомірністю заявок на бюджетне відшкодування ПДВ;

- розробка та впровадження акцизних марок на тютюнові та алкогольні вироби, які є більш захищені від підробок;

- постійний моніторинг за виробництвом та обігом підакцизних товарів з метою попередження шахрайства;

- розробка дієвої системи контролю за експортно-імпортними операціями з підакцизною продукцією на основі обміну інформацією між податковими та митними органами України.

- застосування ставок мита, які б дозволили підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції та посилити економічний ефект дії мита як інструмента державного регулювання.

Реалізація перелічених заходів дозволить підвищити фіскальну складову податків на споживання та створить умови для становлення конкурентного середовища.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державного казначейства України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://treasury.gov.ua>.

2. Тюріна Н. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. Навчальний посібник / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацка. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 408 с.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Борисенко О.П., Крушельницька Т. А. Проблеми застосування митно-податкового механізму в Україні та напрями його вдосконалення // Вісник Академії митної служби України. - 2011. - № 2. - С. 47-55.
5. Зверяков М. І., Слатвінська М.О. Теоретические основы определения налоговой нагрузки и налогового бремени Науч. весник нац. ун-та ГНСУ (экономика, право). – 2013. - № 1 (60). - С.68-73.
6. Дубовик О.Ю. Розвиток механізму бюджетного відшкодування ПДВ в Україні // Экономические инновации. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины. – 2012. – С. 112-119.
7. Хомутенко А.В. Податкові наслідки корпоративних правовідносин в умовах дії Податкового кодексу України / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Науковий вісник ОНЕУ № 28. – 2013. - С.35-50
8. Хомутенко А.В. Податкові стимули та їх роль в покращенні інвестиційної активності в Україні / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Материалы Международной научно-практической конференции. – Варна, Болгария. – 2013. – С.38-55

УДК 330.322:336.2

Панькова К.І., 52гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доцент Волохова М.П.

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ВАЖІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ УКРАЇНИ

Анотація. У статті аналізується вплив оподаткування на інвестиції та економічне зростання підприємницького сектору економіки України. Здійснено оцінку обсягів та структури іноземних інвестицій в економіці України. Проаналізовано інструменти податкової політики держави, спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності в Україні. На основі проведеного аналізу визначено ряд проблемних питань, що потребують вирішення, з метою підвищення інвестиційної активності вітчизняних підприємств та створення більш привабливого інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, система оподаткування, податкова політика.

Annotation . This article analyzes the impact of taxation on investment and economic growth in the business sector of Ukraine. The estimation of the volume and structure of foreign investments in Ukraine. Analysis of tax policy instruments aimed at enhancing investment in Ukraine. Based on the analysis identified a number of problems to be solved in order to improve the investment activity of domestic enterprises and the creation of a favorable investment climate.

Key words: investment, taxation, tax policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дослідження проблем залучення іноземних інвестицій та створення податкової системи, яка буде стимулом інвестиційної активності, є особливо актуальним для розвитку економіки України, як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Від ефективності і масштабів залучення іноземних інвестицій залежать стан національного виробництва, рівень технологічного розвитку, структурна перебудова народного господарства. Велика кількість регуляторних процедур з боку державних органів, високий ступінь корупції, непрозорість, складність і непередбачуваність оподаткування, недружній діловий та інвестиційний клімат, призвели до того, що серйозні іноземні інвестори, як і раніше ігнорують Україну.

Значення впливу держави на інвестиційну діяльність підприємств постійно підвищується. Одним з основних засобів такого впливу є система оподаткування. Однак в Україні податкові методи регулювання економіки використовуються недостатньо ефективно, податкова система не виконує стимулюючої ролі в достатньому обсязі. Регулююча функція вже давно поступилась місцем фіскальній, адже високі ставки податків демотивують інвесторів. На сьогоднішній день управління інвестиційним процесом в Україні не відповідає задекларованому державному курсу на впровадження інвестиційної моделі економічного розвитку. Фактично, воно позбавлене системності і прозорості, не спрямоване на ефективне використання обмежених бюджетних ресурсів та податкове стимулювання інвестиційної діяльності.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Окремі аспекти проблеми залучення іноземних інвестицій висвітлені у вітчизняній економічній літературі: зокрема, О. Годованець та Л. Амбрик зазначають, що податковому регулюванню у цьому процесі відведена провідна роль, оскільки проблеми, пов'язані з оподаткуванням, вважаються найважливішим компонентом формування ділового середовища національної економіки [1, с. 135], [2, с. 28-34].

В. Валігура окремо висвітлює проблемні питання впливу непрямих податків на інвестиційно-інноваційну діяльність в Україні та наголошує на необхідності введення диференційованих ставок податку на додану вартість, що матиме позитивний вплив на інвестиційну діяльність [3, с. 144]. Вплив іноземних інвестицій на економіку країни досліджується у працях В. Борщевського, Н. Вознесенської, Б. Губського, С. Захаріна, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, А. Омельченка, А. Пересади, О. Федоренка, А. Шакіна та багато інших [4, с.129]. Проте, слід відзначити, що питання щодо впливу системи

оподаткування на інвестиційну активність в країні, вивчено не достатньо та потребує подальшого більш ґрунтовного дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є визначення рівня податкового навантаження на підприємницький сектор України та його впливу на інвестиційну активність.

Виклад основного матеріалу. Економіка України гостро потребує капітальних вкладень як в розвиток нових технологій, так і в існуючі виробництва. Значна частина капітальних вкладень у таких базових галузях економіки як металургія та машинобудування, здійснюється за рахунок власних коштів підприємств. Необхідні значні капітальні вкладення і в підприємства інфраструктури (зокрема транспорту), оскільки вони впливають на створення інвестиційного клімату країни та є підґрунтям подальшого залучення інвестицій. Підприємства зазначених галузей мають у своєму розпорядженні значні обсяги фінансових ресурсів, які за відповідних обставин можуть бути використані для самофінансування модернізації основних засобів виробництва. У той же час суттєвий вплив на розмір фінансових ресурсів, що утворюються на підприємствах та можуть бути спрямовані на інвестування, має система оподаткування [5, с.16].

Основними показниками, які характеризують вплив податкової політики на формування інвестиційного клімату є: загальний рівень оподаткування у країні; індикатор кількості податкових платежів на рік; стабільність податкового законодавства; податкове навантаження на стандартне підприємство; витрати на виконання податкових зобов'язань. Потрібно враховувати, що надмірне податкове навантаження є негативним чинником державної податкової політики, яке відповідним чином впливає на розвиток національної економіки, стримує ділову активність суб'єктів господарювання, уповільнює зростання валового внутрішнього продукту та є однією з причин виникнення таких кризових явищ у суспільстві, як соціальна напруженість та загальне зубожіння населення [6, с. 259].

У рейтингу Doing Business 2013 за субіндексом "Сплата податків" Україна покращила свою позицію на 18 пунктів та потрапила до десятки країн-найбільших реформаторів даної сфери діяльності за останні 7 років - 6 місце. Завдяки проведенню податкової реформи в Україні поступово скорочується як рівень податкового навантаження, так і кількість та тривалість платежів із сплати податків. Але результати дослідження свідчать, що з ухваленням Податкового кодексу цілу низку старих проблем податкової системи розв'язати так і не вдалося. Більш того, додалися ще й нові проблеми. За оцінками Pricewaterhouse Coopers, Україна належить до десяти країн з найскладнішими податковими системами. Податкове навантаження на економіку в Україні залишилося на рівні 44%, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), які входять до ЄС — 30%. Тінізація економіки, за офіційними оцінками Мінекономіки, сягає 35%, за експертними оцінками — 45% . За підрахунками консалтингової компанії Boston Consulting Group, українські підприємства щороку недоплачують у бюджет 25 млрд дол. Співвідношення податкових втрат до ВВП досягає 20%, і за цим показником Україна в лідерах серед інших

країн рейтингу. Майже 20% прибутку приховується від сплати податків. Лише формалізовані обсяги податкових пільг перевищують 50 млрд грн. Водночас за кількістю податків Україна посідає 91-ше місце у рейтингу серед 185 країн світу, обстежуваних щорічно Світовим банком, за податковим навантаженням — 154-те, а за витратами часу на адміністрування податку — 171-ше місце. Загалом серед груп країн, своїх найближчих сусідів — ЄС, ЦСЄ та СНД — Україна має найгірші оцінки ефективності податкової системи та ВВП на жителя країни [7,с. 3-4].

Для подальшого дослідження впливу оподаткування на інвестиційну діяльність підприємств проведемо аналіз інвестицій що дасть змогу оцінити необхідність впровадження нових механізмів в сфері оподаткування. За даними Держкомстату України, сумарний обсяг внесених прямих іноземних інвестицій з 2005 р. по 31 грудня 2013 р. становив 58156,9 млн.дол. США. Приріст прямих інвестицій за 2013 рік склав 3694,5 млн.дол. США або 5,9 % у порівнянні з 2012 р. Водночас з позитивною тенденцією зміни обсягів інвестицій на протязі 2005-2013 рр., спостерігаємо тенденцію зниження темпів росту обсягів інвестицій в економіку України, що свідчить про погіршення інвестиційного клімату (див. рис.1).

Станом на 31 грудня 2013 року інвестиції в Україну надійшли зі 136 країн світу. До основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 19035,9 млн.дол. (32,7% загального обсягу), Німеччина – 6291,8 млн.дол.(10,8%), Нідерланди – 5561,5 млн.дол.(9,6%), Російська Федерація – 4287,4 млн.дол.(7,4%), Австрія – 3257,5 млн.дол.(5,6%), Велика Британія – 2714,1 млн.дол.(4,7%), Віргінські Острови (Брит.) – 2493,5 млн.дол.(4,3%) (див. рис. 2).

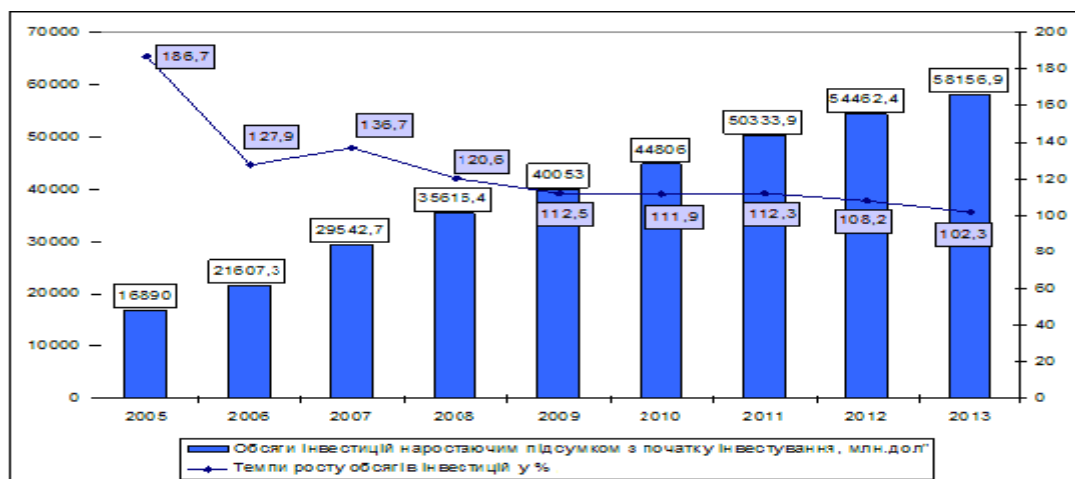

Рис.1 Динаміка обсягів та темпів росту інвестицій в економіці України протягом 2005- 2013 рр.

Примітка: побудовано на основі даних [8, с. 415]

Така диверсифікація джерел залучення прямих іноземних інвестицій в Україну по країнах-інвесторах може спричинити залежність економіки України від політики кількох країн – основних інвесторів. Але велика частина інвестицій в Україну – це не зовсім інвестиції, це кошти наших українських інвесторів,

тільки завезені з-за кордону. Значна частка прямих іноземних інвестицій надходить з Кіпру та Віргінських островів, котрі фактично є українськими офшорними центрами, які працюють більше на своїх власників-українців, ніж на інтереси економіки та бюджету України у цілому.

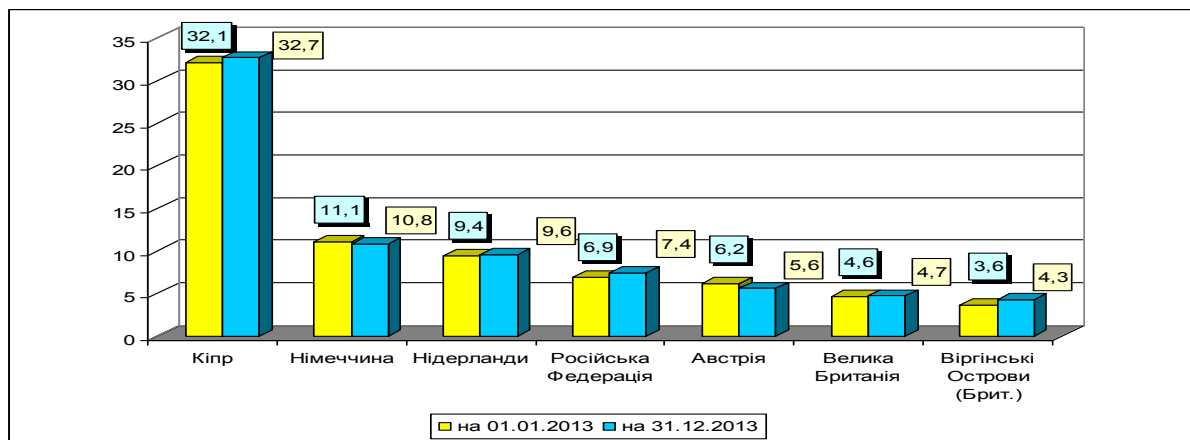

Рис. 2 Розподіл прямих інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами станом на початок та кінець 2013 року (у % до загального обсягу інвестування)

Примітка: побудовано на основі даних [8, с. 416]

Для того, щоб мати більш чітке уявлення про напрямки інвестування в економіку України, розглянемо статистичні дані щодо прямих іноземних інвестицій в економіці України за видами економічної діяльності. Спостерігаємо: на підприємствах промисловості зосереджено 18012,5 млн.дол. (31,0%) прямих інвестицій. В установах фінансової та страхової діяльності акумульовано 15348,8 млн.дол. (26,4% загального обсягу) прямих інвестицій, на підприємствах з оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 7559,6 млн.дол. (13,0%) Такий розподіл інвестицій в економіку України спостерігається на протязі трьох останніх років (див. табл.1).

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в економіці України
за видами економічної діяльності протягом 2011- 2013рр., млн. дол.

	2011	Пит. вага, у %	2012	Пит. вага, у %	2013	Пит. вага, у %
Усього	44806	100	54462,4	100	58157	100
1. Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	838,7	1,87	800,7	1,47	839,3	1,44
2. Рибальство, рибництво	13,8	0,03	12,8	0,02		
3. Промисловість	14034,3	31,22	17166,7	31,52	18012,5	30,97
4. Будівництво	2340,6	5,22	974,1	1,79	1649,6	2,84
5. Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	4797,1	10,71	6003	11,02	7559,6	13
6. Діяльність готелів і ресторанів	450,2	1,01	810,3	1,49	887,3	1,53
7. Діяльність транспорту та	1706,8	3,81	3015,7	5,54	1610,6	2,77

зв'язку						
8. Фінансова та страхова діяльність	15110,5	33,73	16105,6	29,57	15348,8	28,11
9. Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	4788,2	10,69	9058,5	16,63	4370,9	7,52
10. Державне управління	0,5	0,01	0,1	0,01	0,1	0,01
11. Освіта	8,8	0,02	6	0,01	14,4	0,03
12. Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	132,1	0,3	120,7	0,22	144,7	0,25
13. Надання комунальних та індивідуальних послуг	584,3	1,3	388,1	0,71	212,9	0,37

Примітка: побудовано на основі даних [8, с. 417]

За офіційними даними, інвестиції в Україну є меншими, ніж інвестиції з України. Обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу на 31 грудня 2013 р. становив 6575,3 млн.дол., у т.ч. у країни ЄС – 6060,7 млн.дол. (92,2% загального обсягу), у країни СНД – 412,5 млн.дол. (6,3%), в інші країни світу – 102,1 млн.дол. (1,5%). Прямі інвестиції з України здійснено до 46 країн світу, переважна їхня частка спрямована до Кіпру (88,5% загального обсягу). Спостерігається тенденція не лише збільшення загального обсягу інвестицій в Україну, але і тенденція вкладення коштів у інші країни українськими інвесторами. Це свідчить про те, що з кожним наступним роком, на думку українських інвесторів, вкладання капіталу за кордоном є більш прибутковим, а також це дає привід вважати, що це пов'язано з відхиленням від оподаткування (див. рис.3).

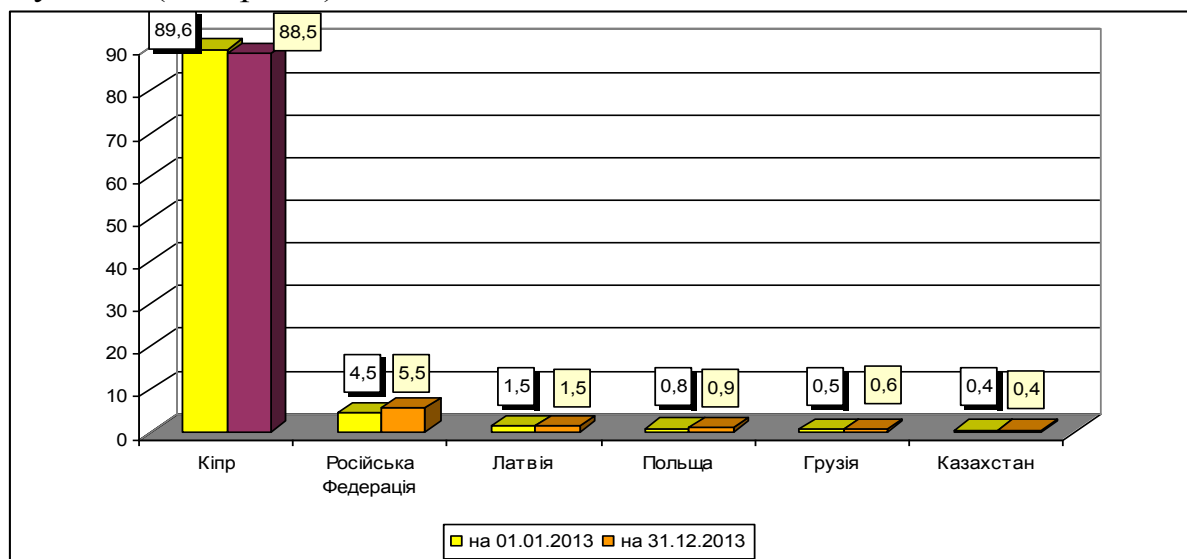

Рис. 3 Розподіл прямих інвестицій з України за основними країнами інвестування на початок та кінець 2013 р.(у % до загального обсягу)

Примітка: побудовано на основі даних [8, с. 418]

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у січні-вересні 2013 року освоєно 63,9 % капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становил 15,7 %. За рахунок

державного та місцевих бюджетів освоєно відповідно 2,2 % та 2,5 % капітальних інвестицій. Частка коштів населення на індивідуальне житлове будівництво становила 8,1 % усіх капіталовкладень, а на будівництво власних квартир – 2,5 % (див. рис. 4). [8, с. 419]

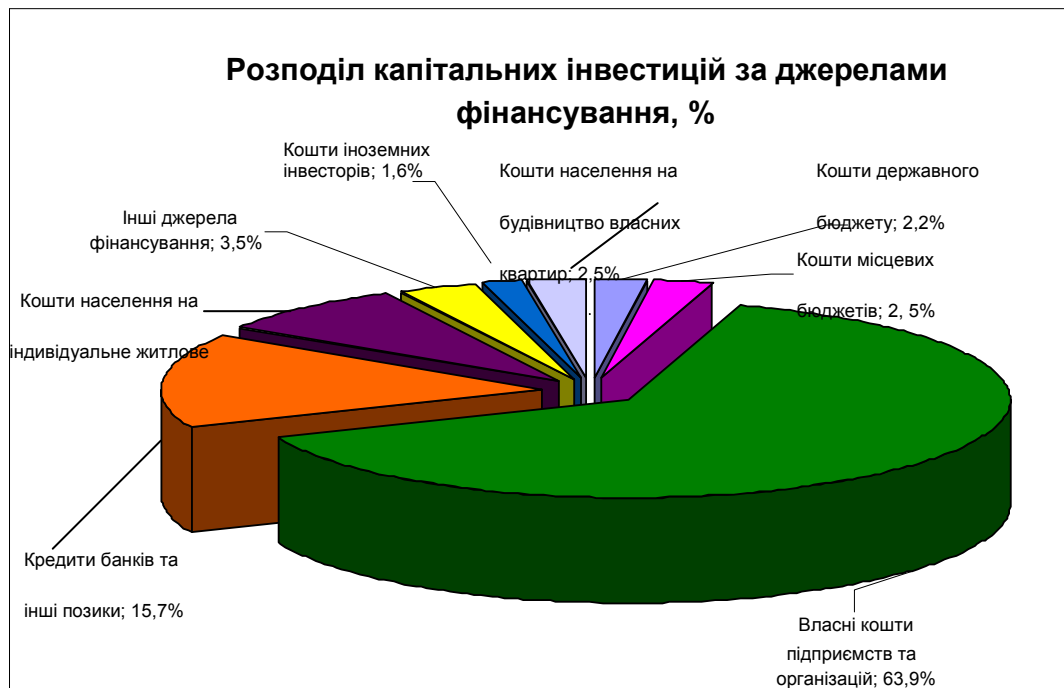

Рис. 4 Розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування , (у % до загального обсягу)

Примітка: побудовано на основі даних [8, с. 419]

Така структура джерел фінансування капітальних інвестицій, зокрема домінування в ній внесків за рахунок власних коштів підприємств, ставить в залежність розвиток підприємств та їх інвестиційну активність від їх прибутковості, що робить податковий фактор дуже важливим у створенні сприятливого інвестиційного середовища в Україні.

Висновки і пропозиції. Оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для забезпечення ділової активності, та створення умов для активного інвестування. Україна має оцінити зарубіжний досвід і формувати таку податкову систему, яка не стримувала б, а сприяла розвитку бізнесу, вивільнити від оподаткування ту частину прибутку, яка інвестується у виробництво, запровадити диференційовані ставки податку. За умови ефективного реформування податкової системи в частині зниження реального податкового навантаження, Україна має шанси стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі. Для покращення місця України у рейтингу “Ведення бізнесу - 2014” важливим є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для досягнення бажаного ефекту необхідно вирішити ряд проблем які стосуються:

- забезпечення максимально можливого ступеню адаптації податкової системи до європейських та світових вимог;
- перекривання лазівок у податковому законодавстві, які дозволяють приховувати фактичні доходи від оподаткування;
- спрощення механізму розрахунку податкових зобов'язань;
- стабільності податкового законодавства;
- подолання корупції на всіх рівнях влади;
- відшкодування ПДВ та перенесення збитків минулих періодів;
- визначення вектору зовнішньої політики України.

Список використаних джерел

1. Годованець О. Податкове регулювання інвестиційної діяльності як фактор економічного зростання / О. Годованець, Л. Амбрик / Світ фінансів. – 2011. - № 1. – С. 135.
2. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст. – 2008. – № 6. – С. 28-34.
3. Валігура, В. Інвестиційно-інноваційна спрямованість справляння непрямих податків в Україні / Володимир Валігура // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 1. – С. 144-157.
4. Іноземні інвестиції: аналіз та вплив на економічний розвиток України [Електронний ресурс] / В.А. Сааджан, Т.О. Скорик // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 3-4 (4-5). – С. 129-135. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/n4-5.html>
5. Медведкова Н. С. Перспективи запровадження податкових механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні// Стратегічні пріоритети. – 2013.- № 4 (29).- с. 15-22
6. Горобінська І. В. Вплив оподаткування на інвестиції та економічне зростання в Україні [Текст] / І. В. Горобінська, Т. О. Кривошеєва // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія, 2010. т.Вип. 7.-С.258-261
7. Моніторинг місця України. у рейтингу. “Ведення бізнесу 2013”. (за даними публікації Світового банку та міжнародної фінансової корпорації «Doing Business») // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/194160/file/DB_2013.ppt
8. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році. – с. 415-420.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Poslannia_2013-c7954.pdf
9. Дубовик О.Ю., Гавриленко Н.В. Оцінювання впливу податкового клімату на інвестиційну активність малого та середнього підприємництва в Одеському і Миколаївському регіонах // Економіка Крима. – 2012. - № 3 (40). – С. 87-92.

10. Луценко І.С. Податкове стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій в Україну / І.С. Луценко // Інвестиції: практика і досвід». ТОВ ДКС «Центр» – 2013 – № 18 – С.14-16

11. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія] / І.С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.

12. Хомутенко А.В. Податкові стимули та їх роль в покращенні інвестиційної активності в Україні / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Матеріали Международной научно-практической конференции. – Варна, Болгария. – 2013. – С.38-55

13. Хомутенко А.В. Ідентифікація суб'єктів господарювання як платників податків / А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко // Вісник соціально-економічних досліджень № 2, 2014. – С.35-50

УДК 65.228

Лазутін О.М., 63гр.
комерційний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
К.е.н. викладач Волкова О.Г.

НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Анотація. У статті досліджено значення фізичних осіб-підприємців для економіки України. Досліджено механізм справляння єдиного податку фізичних осіб-підприємців. Проаналізовані новації Податкового кодексу України стосовно регулювання спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців.

Ключові слова: єдиний податок, спрощена система оподаткування, фізична особа-підприємець

Annotation. The doslidzheno values fizichnih osib-pidpriemtsiv for ekonomiki of Ukraine. Doslidzheno mehanizm spravlyannya edinogo podatku fizichnih osib-pidpriemtsiv. Proanalizovani novatsii Podatkovogo Code of Ukraine stosovno reguluyuvannya sproshenoї Sistemi opodatkovannya for fizichnih osib-pidpriemtsiv.

Keywords: flat tax, the simplified system of taxation, individual entrepreneur

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання дослідження розвитку податкової системи та напрямків вдосконалення податкової політики у сфері підприємницької діяльності фізичних осіб є актуальними питаннями сьогодення, що зумовлено новими, динамічними явищами, які відбуваються останнім часом в економіці України.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невіршених проблем. Проблемні моменти податкової політики в сфері малого підприємництва розглядаються : Мельник, В.М., Музиченко О.М. та ін. В свою чергу Іванов Ю.Б. досліджує світовий досвід податкового регулювання малого підприємництва, тоді як Каламбет С.В розкриває проблему оподаткування доходів фізичних осіб.

Метою статті є дослідження новацій Податкового кодексу України в сфері регулювання спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців.

Виклад основного матеріалу. Фізичні особи – суб’єкти підприємницької діяльності – досить поширена й ефективна форма господарювання. Розвиток підприємницької діяльності фізичних осіб виступає дійовим чинником, що пом'якшує соціальну напругу і сприяє демократизації ринкових відносин, тому що саме він є фундаментальною основою формування "середнього класу", а отже, й послаблення властивої ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації. Фізичні особи – суб’єкти підприємницької діяльності здатні найоперативніше реагувати на кон’юнктуру ринку і таким чином надавати ринковій економіці необхідної гнучкості.

За роки незалежності України до 1 липня 2013 статус приватного підприємця набули 5,142 млн осіб, а 2,1 млн осіб припинили власну справу[1].

В Україні спрощену систему оподаткування було запроваджено Указом Президента України від 28.06.1999 року №746/99 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва». За даними Міністерства доходів та зборів України у 2013 році на спрощеній системі оподаткування знаходиться 1,3 млн. фізичних осіб підприємців, що складає 43,3% від загальної кількості діючих фізичних осіб-підприємців [2].

На сьогодні спрощена система оподаткування врегульована нормами Податкового кодексу України (табл.1).

Таблиця 1

Спрощена система оподаткування України для фізичних осіб-підприємців

	1 група	2 група	3 група	5 група
Об’єкт оподаткування	Дохід, отриманий в грошовій, матеріальній або нематеріальній формі Додатково: до доходу не включаються отримані такою фізичною особою пасивні доходи у вигляді процентів, дивідендів, роялті, страхові виплати і відшкодування, а також доходи, отримані від продажу рухомого та нерухомого майна, яке належить на праві власності фізичній особі та використовується в її господарській діяльності.			
Граничний розмір доходу, при якому втрачається право на її застосування	<150000грн Додаткові вимоги: - відсутні наймані працівники; - здійснення роздрібного продажу товарів на ринках та/або побутові послуги населенню	<1000000грн Додаткові вимоги: - відсутні наймані працівники або наявність не більше 10 працівників; - надання послуг населенню, платникам єдиного податку;	<3000000грн Додаткові вимоги: - відсутні наймані працівники або наявність не більше 20 працівників	<20000000грн Додаткові вимоги: - відсутні наймані працівники або наявність працівників не обмежена

		виробництво та/або продаж товарів; діяльність у сфері ресторанного господарства за виключенням послуг за операціями з нерухомістю, виробництвом, постачанням, продажем ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння		
Ставки нарахування	Від 1 до 10 мин.з/плати 15% до суми перевищення обсягу доходу 150 000грн та/або провадження діяльності, не зазначеної в свідоцтві	Від 2 до 20 мин.з/плати 15% до суми перевищення обсягу доходу 1 000 000грн та/або провадження діяльності, не зазначеної в свідоцтві	3% доходу – при сплаті ПДВ; 5% доходу – при включені ПДВ до складу єдиного податку 15% до суми перевищення обсягу доходу 3 000 000 грн	5% доходу – при сплаті ПДВ; 7% доходу – при включені ПДВ до складу єдиного податку 15% до суми перевищення обсягу доходу 20 000 000 грн
Податковий період	Календарний рік	Календарний рік	Календарний квартал	Календарний квартал
Податковий облік	Ведення книги обліку доходів	Ведення книги обліку доходів	Ведення книги обліку доходів; Ведення книги обліку доходів і витрат для платників ПДВ	Ведення книги обліку доходів і витрат для платників ПДВ
Форма розрахунків	Обмежена (готівкові та безготівкові розрахунки в грошовій формі)	Обмежена (готівкові та безготівкові розрахунки в грошовій формі)	Обмежена (готівкові та безготівкові розрахунки в грошовій формі)	Обмежена (готівкові та безготівкові розрахунки в грошовій формі)
Сплата податку	здійснення авансового внеску не пізніше 20 числа	здійснення авансового внеску не пізніше 20 числа (включно)	сплата податку протягом 10 календарних днів після граничного	сплата податку протягом 10 календарних

	(включно) поточного місяця.	поточного місяця.	строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал.	днів після граничного строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал.

За даними Міндоходів України станом на початок 2013 р. платниками першої групи зареєстровано близько 149 тис. фізичних осіб- підприємців від загальної кількості платників єдиного податку України, що складає 11,4% від загальної кількості платників єдиного податку України; другої групи - 721 тис. підприємців, що складає близько 55% від загальної кількості платників єдиного податку України; третя група - 27 суб'єктів підприємництва, що складає 0,002%, п'ята група – 236 підприємців, або 0,02% [1].

Слід зазначити, що вже після набуття чинності Податкового кодексу України нові правила для спрощеної системи оподаткування підлягали коректуванню. Новації зробили спрощену систему оподаткування більш сприятливу для підприємців. Вони значно розширили можливості для її застосування, зберігаючи помірний фіскальний тиск на платників єдиного податку. Так, Законом України від 20.10.2011 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України» прийнято такі зміни щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва та спрощення адміністративних процедур:

- надано фізичним особам – платникам єдиного податку право реєструватись платниками ПДВ;

- скасовано 50-відсоткову надбавку, що застосовується до фіксованих ставок єдиного податку за кожного найманого працівника;

- скасовано щорічне оформлення свідоцтва платника єдиного податку (згідно з діючим законодавством заява на застосування спрощеної системи оподаткування подається щорічно);

- скасовано авансові внески для платників єдиного податку, які сплачують податок за відсотковими ставками. Податок сплачуватиметься за даними декларації;

- надано право фізичним особам, які не використовують працю найманих осіб, не сплачувати єдиний податок на час відпустки протягом календарного місяця, а також хвороби, підтвердженої лікарняним листком, якщо вона триває календарний місяць і більше;

- встановлено для фізичних осіб - платників єдиного податку (за винятком тих, які є платниками ПДВ) обов'язок щодо ведення книги обліку доходів (без обліку витрат).

- введено 5 групу для фізичних осіб –підприємців. З 2013 року для платників цієї групи зменшено ставки єдиного податку з 10% і 7% (у разі

включення ПДВ до складу єдиного податку), і з 7% і 5% від доходу (у разі сплати ПДВ).

- переглянуто у бік зменшення перелік податків, які замінюють єдиний податок:

На сьогоднішній день, науковці визначають наступні переваги та недоліки діючої спрощеної системи оподаткування. Переваги:

- простота нарахування єдиного податку ,
- спрощене ведення бухгалтерського та податкового обліку;
- відносна простота заповнення та подання податкової звітності;
- звільнення від сплати низки податків і обов'язкових платежів;
- можливість бути платником ПДВ за власним бажанням.

Недоліки :

- обмеження видів діяльності , обсягу доходу та кількості працівників ;
- розмір єдиного податку для платників 1- й і 2- ї груп не залежить від результатів діяльності [3].

Фізичні особи-підприємці, які знаходяться на спрощеній системі оподаткування складають більш ніж істотну конкуренцію великому бізнесу на українському ринку праці, що налічує трохи більше 20 млн. працездатного населення. Проаналізуємо фіскальне значення податкових надходжень від фізичних осіб-підприємців (табл. 2).

Таблиця 2

**Фіскальне значення єдиного податку України
у період 2008-2012рр.**

Показник	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Податкові надходження, всього	227164,8	208073,2	234447,7	334691,9	360567,2
Єдиний податок, всього, млн.грн	1854,4	1766,3	1895,4	1987,9	4815,6
Темпи росту, %	116,4	95,24	107,3	104,9	242,2
Єдиний податок сплачений фізичними особами-підприємцями, млн.грн	1062,8	1103,7	1162,9	1027,1	3608,5
Темпи росту, %	121,4	103,8	105,4	88,3	351,3
Питома вага Єдиного податку, сплаченого фізичними особами-підприємцями у єдиному податку	57,3	62,5	61,4	51,7	74,9
Питома вага єдиного податку сплаченого фізичними особами-підприємцями у податкових надходженнях Зведеного бюджету України, %	0,5	0,5	0,5	0,3	1,0

Джерело: складено автором на основі даних [2]

У розглянутий період спостерігається позитивна тенденція збільшення надходжень до Зведеного бюджету від суб'єктів малого підприємництва, що використовують спеціальні режими оподаткування, зокрема, від фізичних осіб-підприємців, за виключенням 2011р. Крім того, темпи зростання податкових надходжень від фізичних осіб -суб'єктів, що застосовують спеціальні режими оподаткування, перевищували темпи зростання податкових надходжень від суб'єктів підприємництва - юридичних осіб (за виключенням 2011р.). Слід зазначити, що 2011 рік був переломним для фізичних осіб-підприємців, які

обрали спрощену систему оподаткування. Ситуація, яка склалася після набуття чинності Податкового кодексу України з 01.01.2011 року, поставила у невизначеність суб'єктів малого підприємництва. Проте, прийнятті вищевказані зміни до Податкового кодексу України розв'язали проблемні питання в сфері регламентування спрощеної системи оподаткування, що одразу позитивно відзначилося на показниках надходження єдиного податку до бюджету за результатами 2012р.

Політика стимулювання розвитку підприємницької діяльності фізичних осіб в Україні потребує в першу чергу забезпечення стабільності в оподаткуванні та прийняття нормативно правових актів, які в своїй основі повинні досягнути мети посилення стимулюючого впливу податків на розвиток підприємницької діяльності.

Для досягнення вищенаведеної цілі пріоритетними напрямками реалізації економічної політики України повинні стати:

- □ вдосконалення податкових методів стимулювання інвестиційної активності у виробничій сфері,
- □ спрощення процедур започаткування підприємницької діяльності фізичних осіб в Україні;
- □ □ створення прозорої, простої та зрозумілої процедури ведення підприємницької діяльності задля зниження реального рівня витрат, пов'язаних із започаткуванням та веденням власної справи;
- □ створення ефективної системи розвитку та підтримки підприємницької діяльності фізичних осіб ;
- □ розроблення і запровадження сучасного механізму надання пільг фізичним особам – суб'єктам підприємницької діяльності;
- □ запровадження заходів, які протидіяли б проявам ненормативного регулювання підприємницької діяльності з боку державних службовців.

Висновки і пропозиції. Податковим кодексом України принципово змінено порядок адміністрування спрощеної системи оподаткування. Основні зміни стосуються:

- поділу всіх платників єдиного податку- фізичних осіб на чотири групи (залежно від виду діяльності, граничної чисельності працюючих та обсягу отриманого доходу).
- встановлення диференційованої шкали ставок оподаткування для різних обсягів доходів платника єдиного податку, від різних видів діяльності та критерію використання кількості найманих працівників;
- визначення переліку видів діяльності, щодо яких дозволено застосовувати спрощену систему оподаткування.

Список використаних джерел

1. Офіційна Інтернет – сторінка Міністерства доходів і зборів України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/>

2. Офіційна Інтернет – сторінка Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/>

3. Махмудов Х.З. Удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні / Х.З. Махмудов, В.Є. Тараненко // Вісник Полтавської державної аграрної академії . – 2011. - № 4. – с.99-107.

4. Слатвінська М. О. Проблеми податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні // Слатвінська М. О., Матішак Ю./ Збірник тез доповідей одинадцятої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в 21 столітті: національна візія та виклики глобалізації», 13-14 березня 2014 р.. – Тернопіль:ТНЕУ, 2014. – С. 129-131.

УДК 336.221.4(477)

Краєвська Т. С., 6 гр.
комерційний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., професор Хомутенко В. П.

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. У статті досліджено сучасний стан податкової системи України та виявлено її недоліки. Запропоновано шляхи підвищення ефективності вітчизняної податкової системи, через впровадження більш ефективної податкової політики та вдосконалення податкового законодавства.

Annotation. The article considers the contemporary state of the Ukrainian tax system and found it flawed. Ways of improving the efficiency of the national tax system, through the introduction of more effective tax policy and improving tax compliance.

Ключові слова. Податкова система, податкове навантаження, недоліки системи оподаткування, напрями вдосконалення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Досягнення економічного розвитку держави можливе тільки за умов ефективного державного регулювання через застосування податкових важелів. У свою чергу, податки, як знаряддя перерозподілу доходів юридичних та фізичних осіб, є обов'язковим атрибутом держави незалежно від моделі та політики її розвитку. За цих умов основне місце в забезпеченні подальшого економічного зростання має відводитися податковій системі. Після прийняття Податкового кодексу податкова система України вийшла на новий етап свого розвитку, вона наблизилась до Євростандартів, разом залишились проблемні питання які потрібно вирішувати, шляхом вдосконалення податкового законодавства та впровадження в практику більш ефективної податкової політики.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Вагомий внесок у дослідження питань теорії та практики функціонування податкової системи, вирішення проблеми розробки та реалізації політики оподаткування як важливого економічного важеля регулювання зробили А.І. Крисоватий, Н.М. Костіна, Л.П. Максимова, В.Л. Смагін, А.М. Соколовська, Г.М. Фадєєвата ін. [1;2;3].

Однак наявність невирішених проблем у сфері оподаткування, зокрема, завищення ролі фіскальної функції податків, неефективність деяких із них та нерегульованість питання надання пільг, недостатнє наповнення дохідної частини бюджету зумовлює необхідність дослідження проблемних питань у функціонуванні податкової системи та визначення шляхів їх вирішення.

Мета статті. Дослідження діючої податкової системи України, аналіз її основних недоліків та визначення шляхів їх подолання – основна мета написання цієї роботи.

Виклад основного матеріалу. Податкова система являє собою сукупність перерозподільних відносин, що виникають між державою, з одного боку, та юридичними і фізичними особами, платниками податків і податкових платежів – з іншого, із приводу безоплатного вилучення частини ВВП у бюджет держави [4].

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки використання податків як важелів ефективного державного регулювання соціально-економічних процесів набуває особливого значення.

Ефективність оподаткування в державі безпосередньо залежить від особливостей реалізації податкової політики, яку розглядають як складову фінансової політики та яка повинна сприяти розвитку ринкових відносин, стимулювати ділову та підприємницьку активність і, як наслідок, забезпечувати надходження фінансових ресурсів до бюджетів всіх рівнів.

Упродовж останнього десятиліття в податкове законодавство щорічно вносились зміни, чим вирішувались окремі проблеми, але при цьому залишалися базові принципи оподаткування і основи податкової системи залишалися незмінними. Внесення доповнень, уточнень та інших поправок до податкового законодавства було викликано багатьма об'єктивними причинами, головними з яких є недосконалість і заплутаність існуючої у країні податкової системи. Але не системність таких змін призвела до того, що українське податкове законодавство можна охарактеризувати як занадто складне, суперечливе і заплутане, що призводить до його неефективності, нестабільності і непередбаченості.

Податкова система є однією з найскладніших в правовій системі України. При цьому спостерігається тенденція щодо її нестабільності. Серед основних дестабілізуючих факторів вітчизняної податкової системи, що впливають на ефективність та розвиток національної економіки, можна виділити: уповільнення темпів зростання ВВП та їх невідповідність аналогічним показникам доходів та податкових надходжень до бюджету, незадовільне вирішення фіскальних завдань, низький рівень податкової дисципліни [6].

У рейтингу сприятливості податкових систем Paying Taxes 2012, підготовленому Світовим банком спільно з Pricewaterhouse Coopers, Україна посіла 152 місце серед 183 досліджуваних країн.

З набуттям чинності Податкового кодексу система оподаткування значно змінилася. Кількість податків зменшилась майже у два рази. Замість 28 загальнодержавних і 14 місцевих податків і зборів, які були закріплені Законом України “ Про систему оподаткування ”, Податковим кодексом було введено відповідно 18 і 5 платежів, з яких до 2015 року один буде скасований (збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства).

В основному з системи оподаткування були вилучені чи змінені ті податки, які фактично не функціонували:

- Скасовано збір за проведення гастрольних заходів та податок на промисел, транспортний збір;
- переведено в режим неподаткових платежів судовий збір та державне мито;
- заміщено два податки одним — збір за спеціальне використання природних ресурсів в частині платежів за надра і збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за кошти державного бюджету, які мають майже тотожну базу оподаткування, були об'єднані в плату за користування надрами.

Окрім скорочення кількості податків і зборів, відбулося зниження ставок ключових податків. Податковий кодекс передбачає поетапне зниження ставки податку на додану вартість в період 2011-2014 рр. з 20 % до 17 % та податку на прибуток підприємств з 25% до 16 % [5].

Прийняття нового податкового законодавства хоч і усунуло більшу частину проблемних питань у податковому законодавстві, але на сьогодні податкова система України не є досконалою та має ряд недоліків, а саме :

- податкове законодавство є складними та нестабільними, через наявність у законодавчих актах норм непрямої дії значна кількість питань у сфері оподаткування регулюється підзаконними актами, до того ж чимало податкових норм мають неоднозначне тлумачення, що негативно позначається на діяльності суб'єктів господарювання, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів;
- суто фіскальний напрямок дії податкової системи: податкова система України направлена в першу чергу на збільшення податкових надходжень до бюджету за рахунок збільшення податкового тиску на фізичних та юридичних осіб;
- недостатня дія стимулюючої функції в податковій системі: діюча податкова система України майже не направлена на стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;
- витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння;
- нерівномірне податкове навантаження, внаслідок чого найбільше податкове навантаження покладено на законослухняних платників, позбавлених податкових пільг;

- широкомасштабне ухилення від оподаткування [7].

Розв'язання існуючих проблем податкової системи України має відбуватися через послідовну реалізацію стратегічних цілей вдосконалення податкової системи України, а саме:

- змінення податкового тиску на економіку;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу;
- активізацію інвестиційних процесів в економіці;
- розробку простих і зрозумілих податкових норм для суб'єктів господарювання;
- скорочення витрат платників на нарахування і сплату податків і держави на їх адміністрування;
- забезпечення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків.

Отже, показник податкового навантаження є основним критерієм ефективності системи оподаткування країни, який впливає на наповнення державних доходів, рівень податкових надходжень у структурі ВВП. Значне податкове навантаження (особливо з ПДВ та податку на прибуток) в Україні негативно впливає на розвиток національної економіки, стримує ділову активність суб'єктів господарювання, формує атмосферу недовіри громадян до фінансових інститутів, призводить до «тінізації» економіки, відтоку національних капіталів за кордон, уповільнює зростання валового внутрішнього продукту та є однією з причиною виникнення соціальної напруженості.

Таким чином пропонуємо механізм підвищення ефективності діючої податкової системи України шляхом диференціації ставок.

1) Відповідно до положень ПКУ, з 2014 р. ставка ПДВ буде знижена до 17%. Проте, згідно з Директивою Ради 77/388/ЄЕС, можна застосовувати дві знижені ставки, що мають бути не нижчими 5%. Тому, зважаючи на європейську фіскальну практику і згадану норму директиви, пропонуємо застосовувати дві знижені ставки ПДВ одну в межах 10%, а іншу на гранично допустимому низькому рівні – 5%. Але для утримання зниження рівня фіскальної ефективності ПДВ внаслідок застосування знижених ставок даного податку, необхідно ввести одну підвищену ставку на рівні 25%. Ставку 10% пропонуємо застосовувати для оподаткування товарів першої необхідності.

Ставку 25% для оподаткування предметів розкоші.

Ставка 17% для оподаткування всіх інших товарів, робіт, послуг.

Це забезпечить більш рівномірний розподіл податкового навантаження між різними верствами населення і частково стримає зниження фіскальної ефективності ПДВ внаслідок застосування знижених ставок даного податку.

Також, незалежно від вимог ЄС, нашій країні потрібно зробити декілька важливих кроків, щодо модернізації нашої податкової системи, а саме:

2) Знизити ставку Єдиного соціального внеску до 15%. Це може реально призвести, до позитивних результатів. Скорочення дефіциту Пенсійного фонду. Головна проблема дефіциту ПФ полягає в тому, що більшу частину заробітної плати виплачують в "конвертах". Це призводить

до того, що розмір відрахувань до пенсійного фонду на поточний момент високий, а сума надходять грошей - недостатня. Також більшість громадян не бажає офіційно працевлаштовуватись, так як вважає це не вигідним. При новому ЄСВ за рахунок зростання обсягу заробітної плати, з якої будуть утримувати 15%, збільшиться сума надходження грошей до пенсійного фонду. На сьогодні немає однозначної відповіді на питання про те, скільки заробітної плати платять в "конвертах", але зрозуміло одне: ця сума явно більше офіційної заробітної плати. Зрозуміло, що працівники і надалі продовжуватимуть отримувати зарплатню у конвертах, однак навіть часткове "вибілювання" заробітної плати здатне покращити ситуацію та суттєво зменшити дефіцит пенсійного фонду.

3) Ввести диференційовану ставку податку на доходи фізичних осіб. Зараз ставка становить 15% або 17%, якщо сукупний оподатковуваний дохід українця перевищує 10 мінімальних зарплат. Влітку податківці запропонували розширити прогресивність шкали до трьох ставок – 10%, 15% і 20%. Однак, цього і справді замало для досягнення результату. Тому, на нашу думку необхідно ввести ще одну ставку цього податку – 0%. Вона буде застосовуватись до українців, чий сукупний річний дохід не перевищує 12 мінімальних заробітних плат, тобто 14616 тис. гривень на рік.

З метою виконання завдань, що постали перед органами податкової служби останнім часом, актуальним є вирішення питання щодо вдосконалення організаційної структури органів ДПС України. Для цього опрацьована програма модернізації державної податкової служби, пріоритетними напрямками функціонування якої є вдосконалення операційної діяльності з адміністрування податків і зборів, організаційно-управлінської діяльності, управління фінансовими та матеріальними ресурсами, інформаційних технологій, методології оподаткування та податкової системи.

Першочерговими кроками модернізації передбачається розроблення і впровадження більш досконалої функціональної організації для всіх трьох рівнів податкової служби, впровадження системи управління, яка б відповідала новій функціональній організації, та вдосконалення діяльності за рахунок розвитку програмних продуктів, нового комп'ютерного обладнання та законодавчої бази [8,9].

Отже, оцінивши ефективність вітчизняної податкової системи, можна зробити висновок, що Податковий кодекс не вирішив усі питання вдосконалення системи оподаткування в Україні, однак його започаткування є великим кроком у майбутнє. Реалізація податкової реформи повинна відбуватись системно, відкрито, цілеспрямовано, виважено та поступово у часі.

Список використаних джерел

1. Максимова Л. Бюджетно-податкова політика як чинник економічної безпеки України / Л. Максимова, Н. Костіна // Наукмолода.–2008.–№9.–С.97–101

2. Білик М. Д., Золотько І. А. Податкова система України: навч.-метод. посіб. для самот. вивчення дисципліни. –К.: КНЕУ, 2010. – 190 с.. – ISBN 966-574-178-0.
3. Смагін В.Л. Податкові важелі регулювання фінансово горинку в сучасних умовах [Електроннийресурс] / В.Л.Смагін.–Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VzKipu/2009_1719/uchzap17.htm
4. Білик М. Д., Золотько І. А. Податкова система України: навч.-метод. посіб. для самот. вивчення дисципліни. –К.: КНЕУ, 2010. – 190 с.. – ISBN 966-574-178-0.
5. Податковий кодекс України - Верховна Рада України Редакція від 03.02.2013, підстава 5073-17 - електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Замасло О. Т. Податкова система: навч. Посібник / О. Т. Замасло, І. І. Приймак, О. В. Грін. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. - 378 с.
7. Петрович Й.О. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України // Банківська справа. - 2010р. - № 6. - С. 43-49
8. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки: Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. - К., 2010. - 76 с.
9. Череп А. В. Податкова реформа — реальність та прогнози / А.В. Череп, В.В. Барабанова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2011. - № 1. - С. 594 — 601.
10. Слатвінська М.О. Критерії оцінки ефективності функціонування альтернативних систем оподаткування Науковий вісник. № 1(209). 2014 р. – С.128-144.
11. Луценко І.С. Податкове стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій в Україну / І.С. Луценко // Інвестиції: практика і досвід». ТОВ ДКС «Центр» – 2013 – № 18 – С.14-16
12. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія] / І.С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.
13. Хомутенко А.В. Необхідність та шляхи реформування податкової системи України / В. П. Хомутенко, І.С. Луценко, А.В. Хомутенко // Збірник матеріалів науково-практичної конференції 21-22 жовтня 2010 р. [«Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України»] Одеса, 2010. - С. 238-240.

УДК : 336.14:351 (477)

Завойчинський М.І.
комерційний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
К.е.н. Курганська Е.І.

АДАПТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ

Анотація. Визначено основні напрями для ефективної діяльності казначейської системи, яка виявляється не лише можливістю концентрації і децентралізації на ньому бюджетних ресурсів та, як результат, - прискорення процесу і підвищення оборотності бюджетних коштів, ефективності їх використання. Визначено основні фактори, які обумовлюють необхідність казначейського обслуговування державного бюджету.

Annotation. Main directions for the effective operation of the treasury system, which is not only the ability of concentration and decentralization of budgetary resources on it and as a result - the acceleration of the process and increase the turnover of the budget, the efficiency of their use. The main factors necessitating treasury services state budget.

Ключові слова: казначейська система, управління бюджетними коштами, ЄКР, касові надходження, державний бюджет, фінансова система.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Роль казначейської системи в бюджетному процесі взагалі й у виконанні бюджету важко переоцінити, на сьогодні вона набагато вища порівняно з тими роками, коли діяльність системи казначейства тільки розпочиналась. Органи казначейства в цілому реалізували функцію казначейського обслуговування державного бюджету.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Вагомий внесок в дослідження питань з управління доходами і видатками бюджету за умов переходу економіки до ринкових відносин присвячені праці таких вчених як О.І. Барановського, М. Безгубенка, Й.М. Безкида, О.Д. Василика, та інших. Становлення і розвиток казначейського виконання бюджету розглянули відомі вітчизняні вчені як О.О. Чечуліна, С.Харченко, С.І.Юрій, Й.Н.Бескид, М.Огданський, О.Д.Василик, О. Даневич. Питання розвитку та становлення Державного казначейства розглядалися в публікаціях іноземних науковців: Б. Аллена, М.Альєра та інших, українських науковців: О.С. Даневича, О.І. Кіреєва, А.Г. Коломийця, М.Ф. Огданського, П.Г. Петрашка, В.П. Тентюка та інші.

Проблеми, які постійно виникають у процесі управління фінансовими ресурсами державного бюджету, обумовили існування різних підходів до їх вирішення, що знайшло свій вираз у формулюванні концептуальних засад функціонування державної системи казначейства.

Мета статті. Метою статті є формулювання основних підходів з адаптації зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Роль Державної казначейської служби України тісно пов'язана з виконанням національного бюджету, але роль казначейства у виконанні бюджету може бути як пасивною (коли казначейство тільки виділяє грошові ресурси бюджетним установам для виконання їх

програм), так і активною (коли казначейство має право встановлювати обмеження на зобов'язання або оплату урядових видатків).

Лише в системі казначейства грошові ресурси зосереджені в такій кількості 8-10 млрд.грн та , на відміну від інших фінансових структур, характеризуються оперативністю їх управління(за бюджетними коштами). Це надає певних важелів в управлінні бюджетними коштами. Рис.3.1. демонструє рух фінансових ресурсів в системі казначейства при реєстрації зобов'язань(червона лінія), наявність та реєстрація фінансових зобов'язань (фіолетові стрілочки) та рух платіжних доручень(зелена). Більшість країн має банківську систему касового виконання бюджету, за якої банки на чолі з Центральним, Національним, загальнодержавним тощо є головним касиром держави. В основі цієї системи лежить принцип єдності каси, тобто всі бюджетні кошти надходять на один єдиний рахунок міністерства фінансів або казначейства у Центральний банк, з якого здійснюються всі витрати держави. Така система функціонує у Швеції, Німеччині, США, Ізраїлі, Росії.Зазначимо, що управляють касовим виконанням бюджету у різних країнах безпосередньо Міністерство фінансів або ж спеціально створені державні органи, як, скажімо, казначейство (Великобританія, Росія), адміністративно-бюджетне управління та мережа федеральних агентств (США), відділ бюджету при Міністерстві фінансів (Швеція), бюджетне управління у складі міністерства у справах економіки, фінансів та приватизації (Франція).

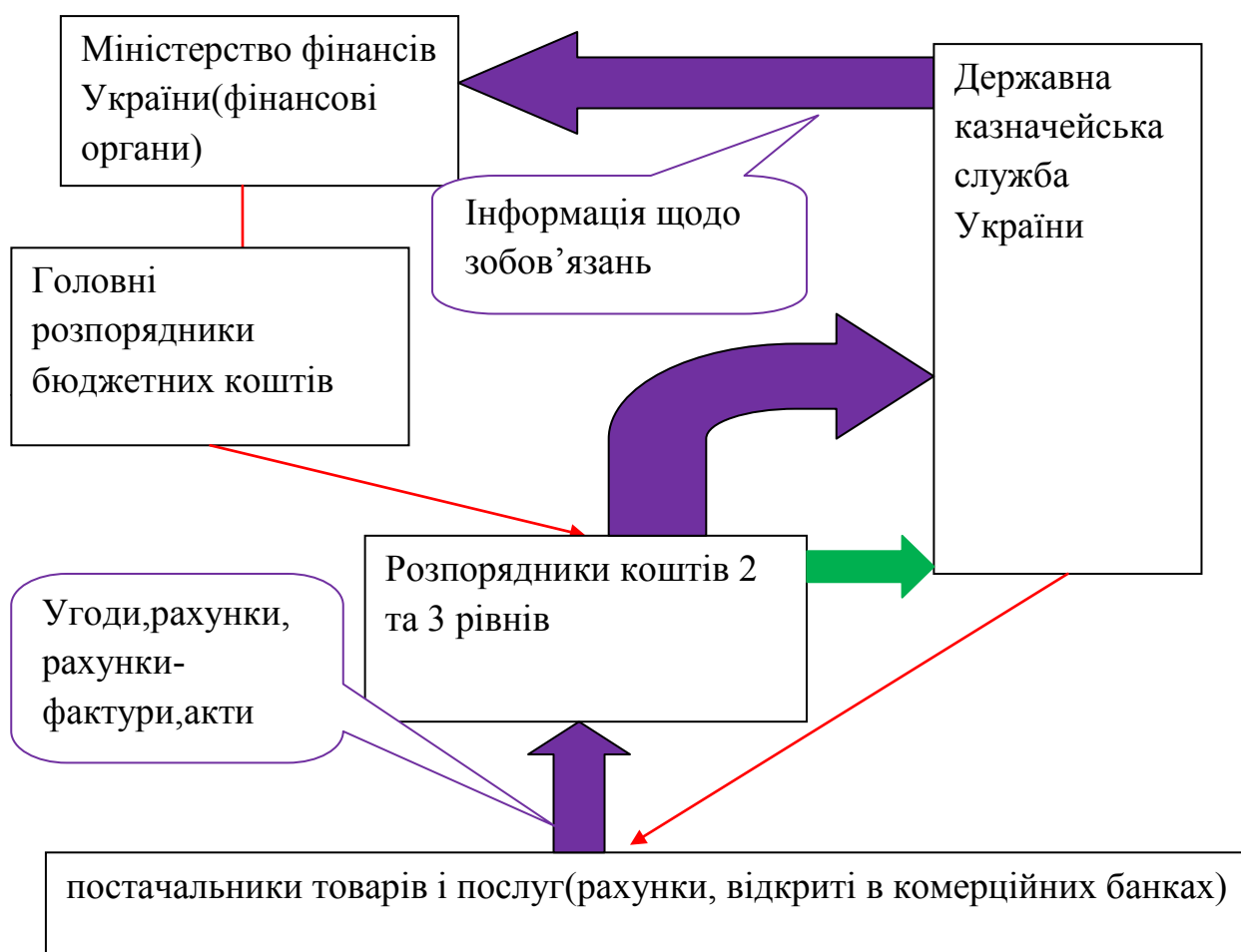

Рис.1. Схема руху фінансових зобов'язань в казначейській системі України.

Структура і роль казначейства в окремих країнах визначаються історичним і культурним факторами, а також економічною обставиною і розподілом повноважень між різними державними установами. Так, сучасна практика свідчить, що існують казначейства із широкими функціями, які несуть відповідальність за розробку і проведення державної економічної і фінансової політики. До цієї групи відносяться казначейства Австрії, Великобританії, США та інші.

У багатьох країнах функції казначейства є дещо менші. Наприклад, у відповідності з останнім законом Аргентини про фінансове управління і аудит суспільного сектору, в систему казначейства входять агентства, нормативи і процедури, що пов'язані із збором надходжень, потоком платежів і зберіганням готівкових активів. Це означає, що казначейство не здійснює управління державним боргом.

У кожній країні казначейства мають свої характерні функції. До основних функцій казначейства в різних країнах можуть бути віднесені наступні:

- розробка бюджетної і податкової політики в загальних рамках макроекономічної політики;
- підготовка бюджету, розробка і оцінка бюджетних кошторисів поточних і капітальних видатків, а також підготовка і подання бюджету парламенту;
- використання бюджету (виконання і контроль за операціями центрального керівництва, а також контроль за операціями позацільових фондів та місцевих органів державного управління);
- фінансові операції, зв'язані з виконанням бюджету;
- аудиторська перевірка і оцінка.

Мета створення - підвищення дієвості державної бюджетної політики, ефективного управління доходами та видатками у процесі виконання бюджету федерації, підвищення оперативності у фінансуванні державних програм, посилення контролю за надходженнями, цільовим і економним використанням державних фінансових ресурсів.

Федеральна казначейство виконує роль "касира" і "головного бухгалтера":

- знає коли і які витрати будуть здійснювати бюджетні установи;
- оперативно управляє вільними залишками коштів;
- може вносити пропозиції із залучення короткострокових джерел погашення внутрішньокасових розривів, які врешті призведуть до економії бюджетних коштів, що спрямовуються на обслуговування державного боргу.

При казначейському виконанні федерального бюджету реєстрація надходжень, регулювання обсягів і термінів прийняття бюджетних зобов'язань, здійснення видатків у межах виділених лімітів бюджетних зобов'язань, здійснення платежів від імені отримувача коштів федерального бюджету покладені на Федеральне казначейство.

З метою управління коштами федерального бюджету, державним боргом і здійснення платежів Федеральному казначейству надано право відкривати і закривати інші рахунки федерального бюджету. Рахунки Федерального казначейства у Банку Росії і кредитних установах ведуться на підставі договорів.

Виконання федерального бюджету по видатках здійснюється з використанням особових рахунків бюджетних коштів, що відкриваються в єдиному обліковому реєстрі Федерального казначейства.

Процес використання бюджетних коштів поділяється на три стадії: стадія санкціонування витрат, стадія фінансування витрат, стадія касових витрат. Прослідкуємо як поетапно проходить процес використання коштів бюджету на рис.3.2.

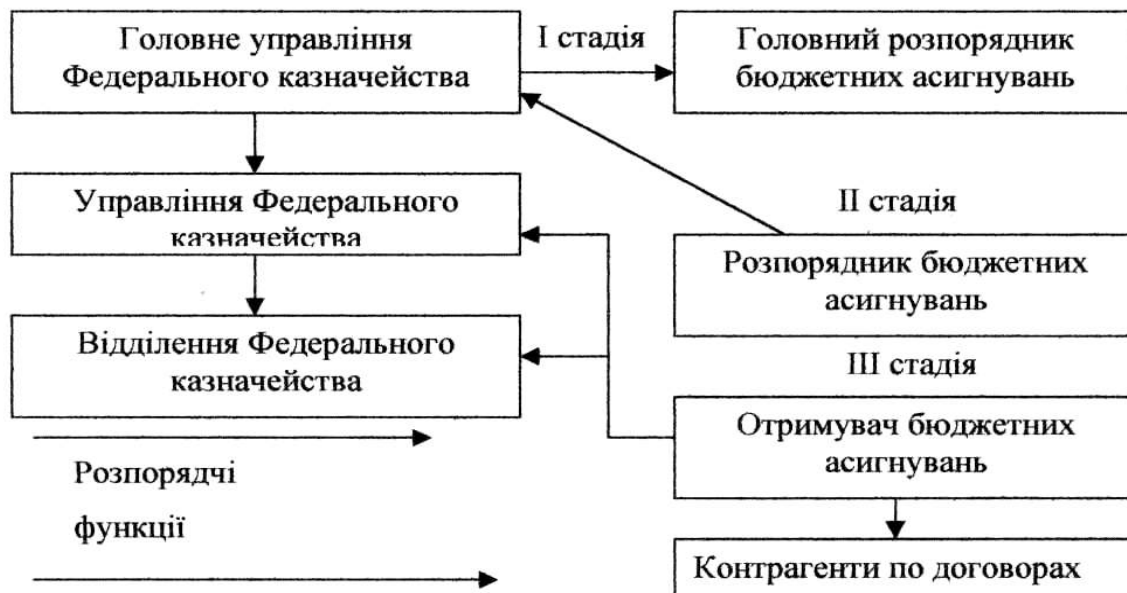

Рис.2. Процес використання бюджетних коштів

При розгляді функціонування Державного казначейства Великобританії, можна виділити, що це одне з найстаріших відомств держави.

Діяльність казначейства можна розділити на чотири сектори: громадські видатки, фінанси, економіка (народне господарство), до 1968 року і після 1981 року - державна громадська служба.

Традиційна функція казначейства - контроль за громадським грошовим фондом, тобто за видатками відомств/служб уряду. Жоден із департаментів (відомств) не може звернутися за фондами до Парламенту без попереднього узгодження з казначейством.

Казначейській системи Австрії належить провідна роль у галузі планування, розподілу, складання, використання бюджету, а також контролю за використанням фінансових ресурсів. Казначейські служби консультують керівників всіх міністерств з питань щодо обсягу ресурсів, виступають з пропозиціями стосовно розподілу загального обсягу ресурсів між програмами, які здійснюють міністерства, враховуючи політику та фінансові зобов'язання уряду[10]. Основним призначенням служб казначейства Сполучених Штатів Америки є сприяння оптимальному фінансовому управлінню державними ресурсами. Служби казначейства забезпечують своєчасне отримання бюджетними установами необхідних ресурсів для функціонування державних установ при одночасному доведенні до мінімуму видатків на фінансування держави [10]. Казначейська системи Франції здійснює збір державних податкових і неподаткових платежів, зарахування відрахувань до фондів соціального страхування, проводить виплати бюджетних коштів, здійснює контроль і оплату видатків місцевих колективів і публічних установ, надає допомогу службам префектур у дотриманні законності та бюджетного контролю діяльності місцевих колективів[100]. Також функціями системи казначейства Франції, які виконують відповідні організаційні структури, є:

- виробка і впровадження політики в галузі заощаджень, що сприяє їх спрямуванню на фінансування пріоритетних інвестицій та на підтримку експорту;

- сприяння визначенню основних напрямків державної політики щодо державних промислових чи фінансових підприємств, виконання функції держателя акцій (розгляд фінансового стану, операції з капіталом, придбання і продаж активів, участь у роботі правління та загальних зборів);

- виконання особливих функцій щодо питань структурної перебудови підприємств, зокрема через Міжвідомчий комітет промислової реструктуризації, коли йдеться про підприємства, що переживають труднощі;

- бути одним із учасників міжнародних економічних і фінансових відносин, що відбуваються за багатосторонніми схемами (діяльність органів казначейства відображає інтернаціоналізацію економіки, розбудову європейської спільноти і стає дедалі значущою);

- консультування міністра економіки з питань валютної політики з питань співпраці з Банком Франції, і підготовка матеріалів для переговорів щодо впровадження економічного й валютного союзу, руху міжнародних грошових потоків;

- аналізування і ведення портфелів міжнародних ризиків держави, участь у прийнятті рішень щодо надання державних гарантій за контрактами та інвестиціями, які французькі підприємства здійснюють за кордоном;

- представництво Франції в організаціях, які надають допомогу в розвитку, управління інструментами фінансової допомоги та ведення контролю допомоги, що Франція надає країнам, які розвиваються, представлення Франції у відповідних організаціях;

- здійснювання функції секретаря або головуєчого у деяких міжвідомчих та міжнародних органах (Паризький клуб).

В системі казначейства України на службу Державного казначейства покладено виконання таких функцій:

- здійснювання касове виконання державного бюджету та бюджетів самоврядування за доходами та видатками;

- організація управління наявними коштами державного бюджету, державних позабюджетних фондів і бюджетів самоврядування у межах видатків, установлених на відповідний період;

- здійснювання контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів на стадії проведення платежу на підставі підтверджуючих документів, наданих розпорядниками бюджетних коштів;

- проведення обліку касового виконання та складання звітності про стан виконання державного бюджету та бюджетів самоврядування;

- облік, обслуговування та погашення зовнішнього і внутрішнього боргів держави відповідно до чинного законодавства;

- розмежування загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів між державним бюджетом та бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, проводить взаєморозрахунки між ними.

Аналіз систем казначейства зарубіжних країн показав, що їх спільною рисою є концентрація на єдиному казначейському рахунку бюджетних коштів та контроль за їх цільовим використанням.

Порівняння структури казначейства Франції та України дає змогу зробити висновок, що державне казначейство Франції є системою органів влади і діє при Міністерстві фінансів, промисловості і економіки, а Державне казначейство України створено при Міністерстві фінансів України, яке слід розглядати як самостійну організаційну одиницю, що формує власну кадрову, господарчу, інформаційно-технічну політику розвитку казначейської системи. Отже, ми розглянули як здійснюється функціонування такого важливого органу як казначейство в різних країнах. Використовуючи досвід зарубіжних країн в даній сфері, ми можемо ефективно впроваджувати нові ідеї і покращувати діяльність Державного казначейства України.

Висновки і пропозиції. Запровадження казначейської системи виконання бюджету забезпечило: акумулювання державних коштів на ЄКР, ефективність управління державними коштами, контроль, прозорість та цільове використання бюджетних коштів за видатками. Адаптація зарубіжного досвіду оптимізує процес казначейського виконання бюджету та контролю за цільовим спрямування бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Охримовський О. Удосконалення організації в роботі територіальних казначейських органів // Казна України. - 2004. - №11. - С. 4-6.
2. Петрашко П.Г. // Казна України. - 2004. - № 7-8. - С. 11-12.
3. Прокофьев С. Е. Казначейская система исполнения бюджета Франции. Бюджет, 2003, № 6.
4. Курганська Е.І. Концептуальні положення функціонування казначейства // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації. / Збірник тез доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. - До 50-річчя Тернопільського національного економічного університету. - Частина 2, Тернопіль, 23-24 лютого 2012. - Вид.-полігр. центр „Економічна думка ТНЕУ”. - 2012. - С. 99.
5. <http://www.treasury.gov.ua> Офіційний веб-портал Державного казначейства України.
6. Слатвінська М.О. Критерії оцінки ефективності функціонування альтернативних систем оподаткування Науковий вісник. № 1(209). 2014 р. – С.128-144.
7. Волохова І.С. Необхідність проведення фінансової децентралізації: економічна ефективність / І.С. Волохова // Економіка та держава. – 2013. - №5. – С. 22-25.

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті досліджено норми законодавства України, що стосуються податкового стимулювання підприємницької діяльності та розроблено рекомендації щодо його вдосконалення, враховуючи позитивний зарубіжний досвід використання традиційних податкових стимулів.

Ключові слова: податкове законодавство, податкове стимулювання, підприємницька діяльність, податкова система, податкова політика, податкові стимулюючі заходи.

Annotation. In the article basic norms are investigational legislation of Ukraine, which touches tax stimulation of entrepreneurial activity. Offered to recommendation in relation to perfection of tax legislation, taking into account positive oversea experience of the use of traditional tax incentives.

Key words: tax legislation, tax stimulation, entrepreneurial activity, tax system, tax policy, tax stimulant measures.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Податкова система в Україні побудована на основі єдиних принципів для всіх підприємців і підприємств незалежно від відомчої підпорядкованості, форм власності і організаційно-правової форми підприємства. Одним з основних принципів вітчизняного оподаткування є податкове стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності. Це означає, що оподаткування повинно сприяти розвитку економічної діяльності та стимулювати пріоритетні для суспільства види діяльності. Однак, регулюючий та стимулюючий потенціал оподаткування в Україні використовується недостатньо.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Тема податкового стимулювання підприємницької діяльності не нова. Її дослідженню присвячували свої праці науковці минулого та багато сучасних авторів. Теоретичну основу дослідження податкової системи та механізмів податкового стимулювання підприємницької діяльності становлять праці класиків світової економічної думки: А.Сміта, Дж.С.Міля, Д.Рікардо, Дж.М.Кейнса, П.Семюелсона та ін. Серед вітчизняних дослідників цієї проблеми слід назвати О.Василика, В.Вишневського, М.Крупку, Н.Кучерявенко, І.Лукінова, І.Луніну, В.Мельника, І.Михасюка та ін. Проте, незважаючи на таку кількість наукових розробок, практику надання податкових пільг вітчизняним суб'єктам господарювання не можна визнати ефективною, а інші методи податкового стимулювання використовуються на недостатньому рівні.

Мета статті полягає у дослідженні механізму податкового стимулювання підприємницької діяльності та розробці напрямків його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу.

Одним із основних завдань податкової служби в сучасних умовах є стимулювання економічного розвитку країни, сприяння створенню умов для залучення інвестицій, розвитку приватного бізнесу, сприяння зниженню податкового тягаря, отримання сталих доходів до державного бюджету. Узятو курс на трансформацію податкової служби в провідну демократичну та підзвітну суспільству високоефективну державну установу, яка діє на правових засадах та користується довірою і підтримкою суспільства.

Недоліком податкової системи України, на думку Міщенко С. Г., є надзвичайно великий податковий тягар, в результаті якого знижуються можливості податкового стимулювання росту обсягів виробництва товарів, структурної перебудови економіки, підвищення ступеня ділової активності суб'єктів господарювання [1].

Податки завжди посідали вагоме місце у фінансовій системі держави. Вони забезпечували розподільчу, контрольну, і що найголовніше – стимулюючу функції. Стимулююча функція податків полягає у “здатності системи і податкової політики держави позитивно впливати на економічне зростання, розвиток науки, підприємницьку діяльність тощо” [2].

Досвід розвинених країн у вирішенні податкових проблем [3] у формуванні і проведенні збалансованої податкової політики доводить, що вона може як гальмувати, перешкоджати розвитку підприємництва в державі, так і навпаки – допомагати, бути важливим стимулом детінізації сфери підприємництва.

Важливим напрямком розвитку підприємництва є формування сприятливого податкового середовища з метою послаблення податкового тиску. Державна політика в сфері податкового стимулювання підприємницької діяльності повинна виходити із стабільності рівня оподаткування, системи та бази для нарахування податків. Підтримка з боку держави має здійснюватись двома взаємопов'язаними шляхами:

- 1) допомога у формуванні стартового капіталу для відкриття підприємства;
- 2) забезпечення сприятливих умов для подальшого розвитку вже функціонуючих підприємств.

Підприємництво може успішно розвиватись і стати каталізатором підвищення ефективності господарювання коли держава активно впливає на їх розвиток. При цьому важливо, щоб державна політика сприяння і фінансової підтримки формувалась на принципах довгостроковості, стабільності, юридичної захищеності інтересів підприємців, економічної зацікавленості їх у підвищенні ефективності господарювання.

Одним з методів податкового стимулювання підприємницької діяльності є податкові пільги. Так, Податковий кодекс України (ПКУ) визначає податкову пільгу як передбачене податковим та митним законодавством звільнення

підприємця від обов'язку сплати податку чи сплати в меншому розмірі, якщо для цього є певні підстави (п. 30.2 ст. 30) [5].

Податкова пільга надається шляхом [5]:

- податкової знижки, яка зменшує базу оподаткування до нарахування збору і податку;
- зменшення податкового зобов'язання після нарахування збору та податку;
- встановлення зменшеної ставки податку та збору;
- повного звільнення від сплати податкових зобов'язань.

Розглянемо методи податкового стимулювання підприємництва в Україні. З цією метою проаналізуємо новачії у податковому законодавстві.

Так, з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2013 року включно, ставку податку на прибуток підприємств встановлено на рівні 19 відсотків, а для суб'єктів індустрії програмної продукції, - 5 відсотків [4]. Однак, суб'єкти індустрії програмної продукції можуть застосовувати особливості оподаткування з податку на прибуток у разі здійснення видів економічної діяльності, визначених п. 1.5 п. 15 розділу XX Податкового кодексу України [5]. Зниження ставки податку на прибуток підприємств є джерелом розвитку (інвестиційним потенціалом) підприємництва. Ставка податку на прибуток в 19% створила потенційну можливість для розширення виробництва за рахунок того, що велика частина прибутку залишається у розпорядженні підприємства, але стимулююча дія ставки спрацьовує більшою мірою в динаміці.

Згідно Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» пріоритетними галузями економіки є галузі, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць [7].

Завдання державної фінансової політики підтримки в сфері податкового стимулювання підприємницької діяльності полягає передусім у створенні умов, що стимулюють вкладення інвестицій у пріоритетні галузі економіки. Слід зазначити, що з першого січня 2013 року набрали чинності зміни до підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки" [5].

Відповідно до зазначених змін прибуток, отриманий від реалізації інвестиційних проектів суб'єктами господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, оподатковується за ставкою:

- з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2017 року включно - 0 відсотків;
- з 1 січня 2018 року по 31 грудня 2022 року включно - 8 відсотків;
- з 1 січня 2023 року - 16 відсотків.

На період з 1 квітня 2011 року до 1 січня 2016 року застосовується ставка 0 відсотків для платників податку на прибуток, у яких розмір доходів кожного звітного податкового періоду нарастаючим підсумком з початку року не

перевищує трьох мільйонів гривень та нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати (доходу) працівників, які перебувають з платником податку у трудових відносинах, є не меншим, ніж дві мінімальні заробітні плати, розмір якої встановлено законом, та які відповідають певним критеріям.

Отже, законодавець передбачив певні послаблення оподаткування податком на прибуток з метою стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки.

Вагому частку у податковому навантаженні суб'єктів господарювання займає податок на додану вартість, тож варто розглянути які податкові стимули з цього податку застосовують в Україні.

Відповідно до ст. 193 р. V Податкового кодексу України ставки податку встановлюються від бази оподаткування в таких розмірах [5]: 17 відсотків та 0 відсотків.

Згідно пп. 195.1.1 ПКУ за нульовою ставкою оподатковуються операції з експорту товарів (супутніх послуг), якщо їх експорт підтверджений митною декларацією, оформленою відповідно до вимог митного законодавства [5].

У п. 8 Постанови КМУ України «Про затвердження Порядку обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг» вказується, що «податкові пільги визначаються за операціями з постачання товарів та/або послуг, що є об'єктами обкладення ПДВ і... звільнені від оподаткування або оподатковуються за нульовою ставкою» [8].

Таким чином, з податку на додану вартість законодавець передбачив стимулювання експортних операцій вітчизняних товаровиробників.

Держава робить кроки на зустріч підприємствам та підприємцям, які мають на меті розвивати національну економіку. Однак, на наш погляд на цьому шляху урядовцям варто враховувати позитивний досвід податкового стимулювання таких країн як США, Кореї та Японії. Так, зокрема, японським фірмам надається податковий кредит у розмірі 20 % приросту витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Податковий кредит може складати максимально 10 % зобов'язання з податку на прибуток. Додатково існує податкове кредитування в розмірі 6% від інвестицій у НДДКР у секторі базових технологій (розробка нових матеріалів, біотехнології та ін.).

Податкове стимулювання у вигляді зменшення податку на прибуток корпорацій та податку на приріст капіталу сприяло у 80-х роках приросту інвестицій у Кореї. У цій країні виділено ряд передових технологій, у розвиток яких вкладаються інвестиції на умовах максимального сприяння (комп'ютерна техніка, програмне забезпечення, напівпровідники, лазерна техніка та передові технології). При цьому система податкових пільг передбачає звільнення від податків на доходи на 5 років, зниження податкового тягаря на наступні три роки, зниження податку на дивіденди та ще ряд податкових привілеїв [3].

Необхідно враховувати досвід США у сфері податкового стимулювання. Так, законодавство цієї країни передбачає для малих підприємств дві занижені ставки з податку на прибуток у розмірі 15 % та 28 %, а для проведення НДДКР

у приватному секторі існує приховане стимулювання у формі надання права вибору між віднесенням витрат на НДДКР як витрат із записом у їх у актив.

Також цікавою є система розподілу коштів між рівнями бюджетної системи у різних країнах. В Австралії основним джерелом місцевих доходів (у даному контексті - регіональних) є податки на фонд заробітної плати, Канаді - податок на індивідуальний дохід (комбінований федерально-провінційний характер), Німеччині - податки, надходження від яких розподіляються між декількома рівнями бюджетної системи у відповідності із заданими відсотками, основний - податок на доходи фізичних осіб, у США - податок на майно, в Іспанії - податки, надходження від яких розподіляються між декількома рівнями бюджетної системи. До речі, в Україні основним джерелом наповнення місцевих бюджетів серед податкових надходжень є законодавчестановлена частка податку з доходів фізичних осіб [2].

Досвід розвинутих країн світу показує, що на сьогодні надзвичайно актуальним стимулювання розвитку через податкові інструменти. Тому Україна повинна, враховуючи напрацьований у цих країнах досвід, переймати та адаптувати його до наших умов. Чітка і виважена податкова політика у цьому плані дозволить вже у найкоротший час подолати негативні процеси у соціально-економічній та екологічній сфері, а в недалекій перспективі – досягти сталого розвитку регіональних соціо-еколого-економічних систем. Першочерговими заходами для цього є: внесення змін до існуючих нормативно-правових актів, напрацювання методики застосування податкових стимулюючих заходів рамках податкової політики. Запровадження нових ефективних форм податкової політики та удосконалення традиційних сприятиме забезпеченню добробуту населення регіонів та швидкому досягненню їх сталого розвитку.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи досвід податкового стимулювання у розглянутих країнах, можна стверджувати, що прогресивний розвиток економіки цих країн був зумовлений вдалою податковою політикою держави зі стимулюючою метою. І хоча привілеї надавались переважно підприємствам, що розташовувались у конкретних регіонах країни, переваги від такої політики відчули практично у всіх куточках країни. Тому, пріоритетними напрямками вітчизняного податкового стимулювання мають стати: надання податкового кредиту у розмірі 20 % приросту витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи; податкове кредитування в розмірі 6% від інвестицій у НДДКР у секторі базових технологій (розробка нових матеріалів, біотехнології та ін.); зниження податку на прибуток до 15%. Вкладення коштів у прогресивні та наукоємні галузі економіки за допомогою податкових стимулів, сприятимуть утвердженню нового курсу країни, направлено на досягнення сталого розвитку суспільства та регіонів зокрема.

Список використаних джерел

1. Мищенко С.Г. Стимулирование экономического развития: аспекты налогообложения: Монографія / С. Г. Мищенко- Донецк: Юго-Восток, 2011. – 224 с.
2. Барський Ю.М. Податкове стимулювання як інструмент фінансового забезпечення регіонів // Наукові конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-barskiy-yum-podatkovye-stimulyuvannya-yak-instrument-finansovogo-zabezpechennya-regioniv/>
3. Жук Є.М. Стимулювання підприємницької діяльності на підставі удосконалення податкового регулювання Наукові конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/zhuk-em-stimulyuvannya-pidpriemnitskoyi-diyalnosti-na-pidstaviudoskonallya-podatkovogo-regulyuvannya/>
4. Новації Податкового кодексу в 2013 році // Всеукраїнська правова газета. Правосуддя України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrjustice.com.ua/novatsiji-podatkovoho-kodeksu-v-2013-rotsi/>
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI в редакції Кодексу від 01.04.2013 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем: Монографія / В.Л. Андрущенко та ін.; – Ірпінь, ДПА України, Нац. ун-т ДПС України, 2011. – 209 с.
7. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012 № 5205-VI // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>
8. Постанова КМУ України «Про затвердження Порядку обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг» // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1233-2010-%D0%BF>
9. Дубовик О.Ю., Гавриленко Н.В. Доцільність стимулювання малого і середнього бізнесу // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. - № 13. – С. 15-17.
10. Луценко І.С. Податкове стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій в Україну / І.С. Луценко // Інвестиції: практика і досвід». ТОВ ДКС «Центр» – 2013 – № 18 – С.14-16

УДК : 336.14:352 (477)

Алексєєв С.В, 63 група
комерційний факультет ОНЕУ

АКУМУЛЯЦІЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА ЄДИНОМУ КАЗНАЧЕЙСЬКОМУ РАХУНКУ

Анотація. Виявлено основні фактори, які обумовлюють необхідність казначейського обслуговування державного бюджету. Доведено необхідність існування Єдиного казначейського рахунку (ЄКР) для ефективної діяльності казначейської системи. ефективності використання бюджетних коштів, доступність інформації для розпорядників коштів про касові надходження та касові виплати за рахунок коштів державного бюджету.

Annotation. Main factors necessitating treasury services state budget. The necessity of the existence of the Single Treasury Account (STA) for the effective operation of the treasury system. efficient use of budget funds information available for spending funds on cash receipts and cash payments from the state budget.

Ключові слова: казначейська система, управління бюджетними коштами, ЄКР, касові надходження, державний бюджет, фінансова система.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В період економічної кризи, спаду виробництва, кризи платежів, особливо виявилась недосконалість системи управління коштами бюджету комерційними банками.

Це призвело до відсутності коштів на рахунках підприємств, організацій, бюджетних установ. Саме внаслідок приховування прибутків від оподаткування, порушення комерційними банками нормативів відрахувань від загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів між державним і місцевими бюджетами, які встановлені Верховною Радою України, безпідставного затримання перерахування комерційними банками доходів бюджету, Державний бюджет недоотримував належні йому кошти.

Запровадження казначейської системи виконання бюджету забезпечило акумуляцію бюджетних коштів на ЄКР, ефективність управління державними коштами, контроль, прозорість та цільове використання бюджетних коштів за видатками.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Вагомий внесок в дослідження питань з управління доходами і видатками бюджету за умов переходу економіки до ринкових відносин присвячені праці таких вчених як О.І. Барановського, Й.М. Безкида, О.Д. Василика, С.І. Юрія та інших. Становлення і розвиток казначейського виконання бюджету розглянули відомі вітчизняні вчені як П.Г. Петрашко, О.О. Чечуліна, С.Харченко, С.І.Юрій, О.Д.Василик, О. Даневич . Питання розвитку та становлення Державного казначейства розглядалися в публікаціях іноземних науковців: Б. Аллена., М.Альєра та інших, українських науковців: О.С. Даневича, М.Ф. Огданського, Г.О. П'ятаченка, П.Г. Петрашка.

Однак невирішеними залишається низка проблем, пов'язаних з відсутністю ефективних методів управління в процесі касового виконання

державного бюджету, які приводять до необхідності здійснення нераціональних запозичень для покриття касових розривів і втрат від невикористання тимчасово вільних бюджетних коштів; є необхідність подальшого розвитку, але немає юридичних підстав.

Мета статті. Метою статті є формулювання основних методів управління єдиним казначейським рахунком.

Виклад основного матеріалу. Розгляд та аналіз діючої платіжної системи показав, що стан організаційної структури фінансової системи не давав змоги забезпечити виконання першочергових завдань, які виникли з переходом на фінансування видатків Державного бюджету України в межах його доходів, а також здійснення системного контролю за проходженням коштів державного бюджету через банківську систему та ефективного їх використання розпорядниками коштів. Це вимагало розв'язання низки існуючих на той час проблем, а саме:

- розробка законодавчої бази, яка б стала підставою для запровадження нових механізмів виконання бюджету, нових методів контролю;
- досягнення прозорості бюджетної інформації, доступної та зрозумілої для всіх її користувачів;
- встановлення обов'язкової звітності всіх отримувачів бюджетних коштів, яка надавала б можливість визначати результати виконання завдань;
- удосконалення процесу спрямування бюджетних коштів шляхом запровадження обліку та контролю за прийнятими розпорядниками бюджетних коштів зобов'язаннями;
- визначення концепції управління бюджетними коштами, використовуючи інструменти досягнення мети (платіжну систему, план рахунків у бухобліку операцій з виконання бюджетів тощо).[6]

Сучасний механізм управління видатками базується на наступних положеннях.

По-перше, СЕП НБУ побудована на пакетному способі передачі інформації. Це означає, що інформація від АРМ-відправника у вигляді файлу надсилається до АРМ-одержувача, АРМ СЕП обмінюються між собою за допомогою електронної пошти (NBUMAIL), яка відокремлена від інших систем передачі даних, і, безумовно, має високий ступінь захисту.

По-друге, координацію сумісної роботи СЕП і СТП забезпечує система моніторингу технічних коррахунків (СМТК), яка є системою централізованого ведення в режимі реального часу рахунків банківських установ в системі міжбанківських платежів.

По-третє, відображення інформації про відправку та прийом платежів на технічному єдиному казначейському рахунку (ТЄКР) і на технічному рахунку співвласника центрального апарату і управлінь казначейства дає змогу відстежувати реальну суму залишку на ЄКР та участь кожного органу казначейства динаміці протягом банківського дня. Зазначимо, що інформація відображена на ТЄКР і відповідає реальній сумі коштів на ЄКР.

Подальший розвиток СЕМП відбувається у напрямку створення нової СЕП-2, яка замінить СЕП, включить СТП. Все це забезпечить новий рівень надійності, оперативності і прозорості платіжної системи.

Одним з ключових принципів організації казначейського обслуговування бюджетних коштів є принцип роботи єдиного казначейського рахунку. Визначення “Єдиного казначейського рахунку” в кожній конкретній країні має свою специфіку і залежить від багатьох факторів, адже казначейства різних країн створюються і розвиваються індивідуально, мають відповідні політичні, економічні умови та нормативно-законодавчу базу.

Відкриття єдиного казначейського рахунку в Національному банку України – це виважений крок, який дає можливість використати переваги статусу учасника СЕП і поліпшити процес управління державними коштами. За наявності своєчасної і достовірної інформації про надходження до бюджету, здійснені видатки та наявні зобов'язання можна оперативно ухвалювати рішення щодо розміщення тимчасово вільних залишків або здійснення запозичень.[7]

Державне казначейство України організовує, контролює і забезпечує роботу Єдиного казначейського рахунку через центральний офіс, об'єднуючи інформацію, отриману із зовнішнього середовища платіжної системи Національного банку та внутрішньої інформаційної системи територіальних органів Державного казначейства. Територіальні органи Державного казначейства забезпечують контроль під час здійснення операцій з рахунків, відкритих у системі ЄКР на відповідній території в межах коштів, що надходять з Державного казначейства для розпорядників коштів відповідного рівня або за рахунок надходжень на підставі розподілу, затвердженого його головним розпорядником.

Якщо розглянути більш детально роль ЄКР, можна виявити, що застосування казначейської системи виконання бюджету відрізняється від банківської насамперед тим, що казначейство концентрує в Єдиній системі два потоки грошових коштів, які виникають у процесі виконання бюджету, – доходний і витратний на Єдиному казначейському рахунку. Такий порядок суттєво прискорює прийняття управлінських рішень щодо процесу обігу бюджетних коштів.[2]

Таким чином, ефективне здійснення управління за видатками бюджету залежить від визначення оптимального варіанта впровадження роботи Єдиного казначейського рахунку, а саме: відкриття рахунків у системі установ Національного банку. Тут можуть бути різні шляхи реалізації цього завдання: по-перше, через клієнтські рахунки органів Державного казначейства в установах Національного банку, такий шлях найбільш поширений у багатьох країнах, відкриття рахунків для користувачів бюджетних коштів у системі казначейства є тільки його справою, якщо для цього є законодавче підґрунтя. Мається на увазі, що казначейство повинно мати юридичне право здійснювати платежі від імені їх власників – розпорядників та одержувачів бюджетних коштів з усіма можливими наслідками (укладених сторін) тощо; по-друге, через

кореспондентські рахунки органів Державного казначейства в установах Національного банку.

Як зазначає Прокоф'єв С. "значення функціонування ЄКР для ефективної діяльності казначейської системи визначається не лише можливістю концентрації і децентралізації на ньому бюджетних ресурсів та, як результат, - прискорення процесу і підвищення оборотності бюджетних коштів, ефективності їх використання, а й доступністю інформації про касові надходження та касові виплати за рахунок коштів державного бюджету". [4]

З метою задоволення технічного процесу безперебійного та безпроблемного обслуговування бюджетів, позабюджетних фондів та інших клієнтів Національним банком за участю Державного казначейства була розроблена окрема модель обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕП НБУ, яка остаточно сформувалась у 2004 році.

ЄКР об'єднує систему рахунків, що діють в єдиному режимі та через які органи Державного казначейства проводять операції за доходами та видатками бюджетів усіх рівнів відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік. Це дає можливість Державному казначейству в режимі реального часу отримувати інформацію про рух та наявність коштів на ЄКР як результат здійснення операцій на всіх його бюджетних та не бюджетних рахунках.[7]

Діючий у системі казначейства порядок відкриття та функціонування рахунків для обслуговування бюджетів, а також розпорядників та одержувачів бюджетних коштів дозволяє сконцентрувати бюджетні кошти держави на централізованому єдиному рахунку, проводити електронні міжбанківські розрахунки у децентралізованому режимі та відображати їх в обліковій системі казначейства на обласному рівні.

Державне казначейство використовує сьогодні 8-му ("4К") модель обслуговування кореспондентського рахунку, яка поєднала можливості СЕП і системи термінових переказів (СТП) коштів для управління ЄКР.

Завдяки коштам ЄКР здійснюється покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних з недостатньою платоспроможністю місцевого бюджету на конкретну дату погасити бюджетні фінансові зобов'язання за визначеним статтями видатків за рахунок наявних та очікуваних грошових активів загального фонду місцевого бюджету та коштів резервного фонду.

Запровадження ЄКР, на який зараховуються усі доходи, і з якого здійснюються всі наступні видатки бюджетів, дає змогу зосередити державні кошти на кореспондентському рахунку Державного казначейства.

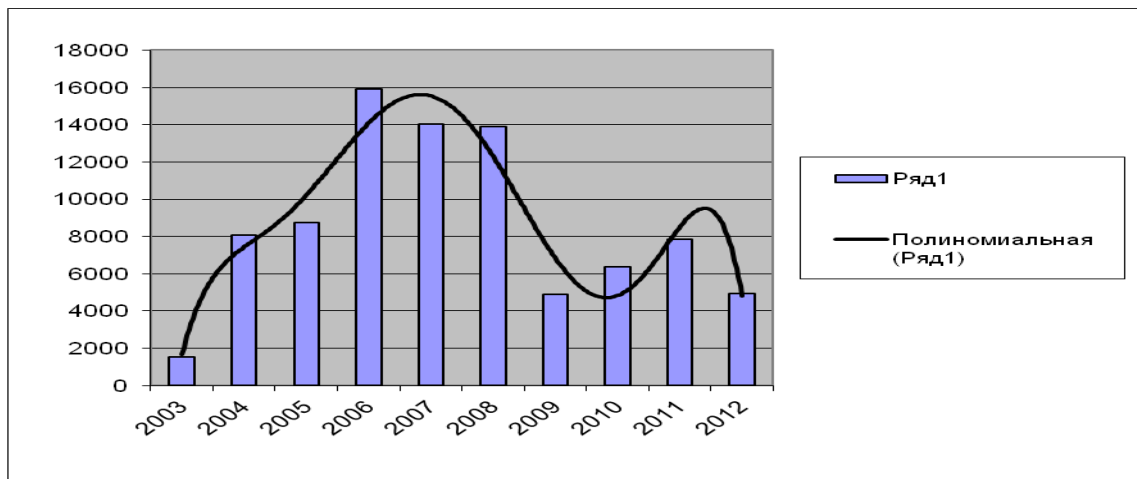

Рис. 1. Сальдо ЄКР

Наявність на центральному рівні інформації про стан та рух бюджетних коштів надає Міністерству фінансів та головним розпорядникам коштів широкі можливості для гнучкого маневрування фінансовими ресурсами держави та оперативного контролю за спрямуванням коштів. А відтак, володіти фінансовими важелями регулювання економічної ситуації в державі.

Так, аналіз показників вхідного сальдо на початок місяця свідчить про те, що значного економічного спаду Україна набула 2006-2008р.р., найменші показники-2003р., початок 2004р., 2009 і навпаки, значного зросту-2005р., кінець 2010р. (див. рис.) Щоденна потреба у бюджетних коштах становить близько 8млрд.грн., оскільки повністю задовольняє і покриває всі видатки. Якщо ж сума залишку менша-можлива проплата лише захищених статей в розрізі кодів економічної класифікації видатків (КЕКВ), про що свідчать дані 2010 року. Але, завдяки грамотній політиці нового уряду, показники залишку ЄКР станом на початок місяця з 1055 млн.грн. сягнули до 7755 млрд.грн. [5]

В основу функціонування системи електронних платежів покладено бухгалтерську модель, завдяки якій учасники цієї системи мають можливість здійснювати багатоступеневий контроль за достовірністю даних на всіх стадіях та рівнях розрахунків та щоденно отримувати в автоматизованому режимі інформацію у форматі затвердженого бюджету.

Висновки і пропозиції. Завдяки діяльності казначейської системи, фінансові органи, місцеві адміністрації щоденно отримують достовірну інформацію про надходження в розрізі видів доходів та бюджетів, мають можливість здійснювати аналіз та приймати управлінські рішення. Необхідність існування Єдиного казначейського рахунку (ЄКР) для ефективної діяльності казначейської системи. Запровадження казначейської системи виконання бюджету забезпечило: акумулювання державних коштів на ЄКР, ефективність управління державними коштами, контроль, прозорість та цільове використання бюджетних коштів за видатками.

Список використаних джерел

1. Даневич О. Оптимізація процесу управління бюджетними коштами // Казна України. - 2001. - № 7-8. - С. 10-12.
2. Охримовський О. Удосконалення організації в роботі територіальних казначейських органів // Казна України. - 2004. - №11. - С. 4-6.
3. Петрашко П.Г. // Казна України. - 2004. - № 7-8. - С. 11-12.
4. Прокофьев С. Е. Казначейская система исполнения бюджета Франции. Бюджет, 2003, № 6.
5. Курганська Е.І. Аналіз дослідження залишків на єдиному казначейському рахунку // Е.І.Курганська, В.Г. Баранова // Вестник Международного Славянского университета // Голов. ред. Московкін В.М. - Харків.- Слов'янський державний університет.- серія «Економічні науки», Том XV, №2, 2012.-С.125-131
6. Юрій С.І., Бескид Й.Н. Бюджетна система України. - К.: НІОС, 2000. - 400 с.

УДК: 336.2:336.14

Танасова І. Р., 51гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник:
ст. викл., к.е.н. Васютинська Л. А.

ВПЛИВ ОСНОВНИХ БЮДЖЕТОУТВОРЮЮЧИХ ПОДАТКІВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Анотація. У статті проаналізовано динаміку основних бюджетоутворюючих податків Державного бюджету України. Виявлено основні проблеми щодо їх формування та запропоновано шляхи їх вирішення.

Annotation. The article analyzes the dynamics of the main budget-taxes state budget of Ukraine. Concerning the formation and proposed solutions of main problems

Ключові слова: державний бюджет, доходи державного бюджету, податкові надходження, податок на додану вартість(ПДВ), податок на прибуток підприємств(ППП), акцизний податок(АП).

Постановка проблеми у загальному вигляді. Виконання державою своїх функцій та її фінансові можливості залежать від обсягу бюджету, для наповнення якого використовується податковий метод. Достатність податкових надходжень в умовах розбудови ринкової економіки, перш за все, сприяє забезпеченню економічного зростання та добробуту населення. В Україні податки складають основну частину доходів державного бюджету. Тому питання пошуку шляхів щодо їхнього збільшення є завжди актуальним.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми податкової політики та формування доходної частини державного бюджету досліджено у працях багатьох провідних науковців, зокрема О. Д. Василика, В. Д. Базилевича, Ю. В. Пасічника, М. І. Карліна, А. О. Єпіфанова, М. Білика, В. М. Опаріна, О. Базилінської, К. В. Павлюка, І. Луніної, В. Данилюка й ін.

Не дивлячись на те, що питанням, які торкаються джерел формування доходів Державного бюджету України, приділяється велика увага, однак в умовах економічних реформ кожне нове дослідження дає можливість поглибити аналіз та визначити можливі напрями реформування доходної бази державного бюджету.

Мета статті. Мета дослідження полягає у виявленні проблем формування доходів державного бюджету за рахунок основних бюджетоутворюючих податків та визначення шляхів їх збільшення.

Виклад основного матеріалу. Податкові надходження, які мобілізуються до бюджету, є фінансовою базою для забезпечення соціально-економічного розвитку держави, оскільки за допомогою податків держава не лише акумулює кошти в бюджетному фонді, але й здійснює перерозподіл між різними категоріями населення, територіями, галузями економіки [1, с. 3].

Виходячи з того, що в структурі доходів державного бюджету податкові надходження складають за даними 2012 р. 79,7 %, їх надзвичайна роль у формуванні бюджетного фонду держави не викликає сумніву [2, с. 55].

Для аналізу динаміки податкових надходжень є сенс скористатися даними, відображеними на рис. 1.

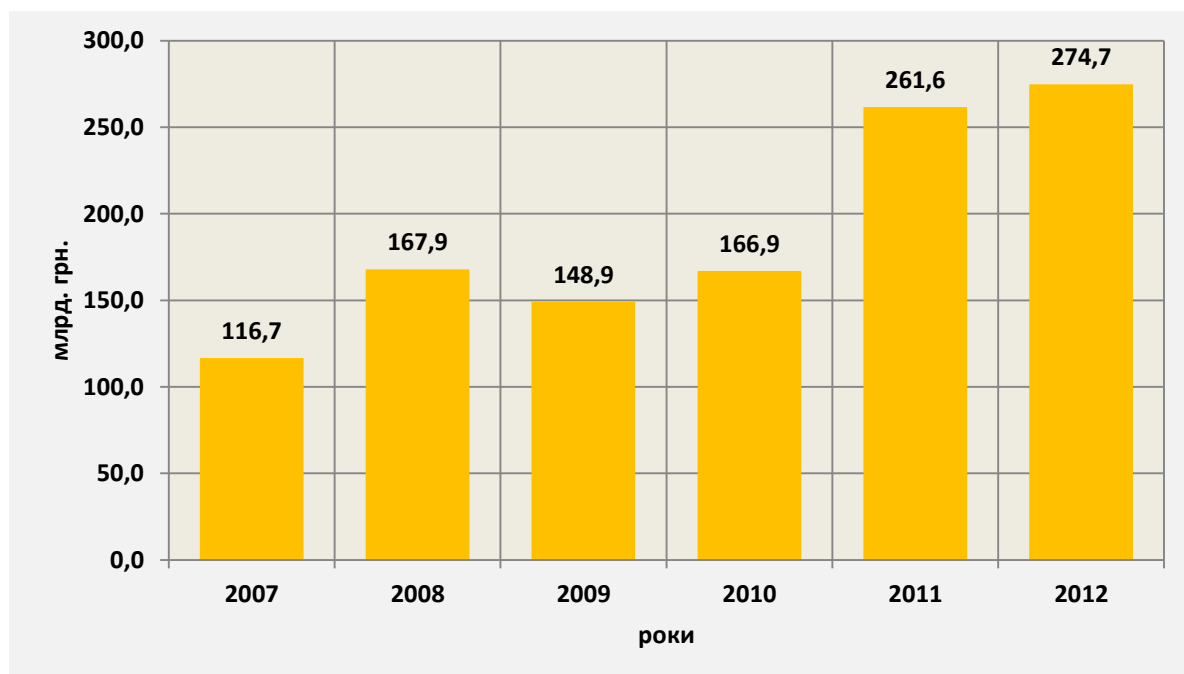

Рис.1. Динаміка податкових надходжень до державного бюджету України за 2007-2012 рр.

Джерело: статистичні щорічники України

Аналізуючи тенденцію податкових надходжень (рис. 1), можна дійти висновку, що спостерігається щорічне їх зростання. Варто звернути увагу на те, що в 2009 році у порівнянні з 2008 р. обсяг податкових надходжень зменшився на 19,0 млрд. грн., або на 11,3%. Таке зменшення пояснюється впливом світової фінансової кризи на вітчизняну економіку та погіршенням макроекономічних показників [2,с.56].

Для з'ясування ступеню впливу складових доходів державного бюджету на формування централізованого фонду держави необхідно проаналізувати його структуру (таблиця 1).

Таблиця 1.

**Структура доходів Державного бюджету України
за 2008-2012 роки, %**

Доходи	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Податкові надходження, у т. ч.:	74,9	68,4	71,4	83,9	79,7
– податок на доходи фізичних осіб	-	-	-	2,0	2,0
– податок на прибуток підприємств	21,2	14,9	17,1	17,5	16,1
– збори за спеціальне використання природних ресурсів, із них:	1,1	1,2	1,3	0,6	0,7
– плата за землю	-	-	-	-	-
– податок на додану вартість	41,1	38,9	36,9	41,7	40,3
– акцизний податок	5,7	9,8	11,8	10,6	10,8
– податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	5,5	3,2	3,9	3,8	3,8
– рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	-	-	-	6,8	5,1
– інші податкові надходження	0,3	0,4	0,4	0,9	0,9
Неподаткові надходження, у т.ч.:	23,6	30,5	27,8	15,6	19,8
– доходи від власності та підприємницької діяльності	9,5	14,6	12,7	5,5	9,3
– адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу	0,9	0,8	0,7	0,8	1,6
- власні надходження бюджетних установ	6,8	9,4	9,4	7,4	7,2
- інші неподаткові надходження	6,4	5,7	5,0	1,9	1,7
Доходи від операцій з капіталом	0,9	0,5	0,2	0,2	0,4
Цільові фонди	0,5	0,3	0,5	0,1	0,1
Інші надходження	0,1	0,3	0,1	0,2	0,0

Розраховано за даними звіту про державний бюджет

Як видно з таблиці 1, основними бюджетоутворюючими податками є ПДВ, частка якого в загальному обсязі податкових надходжень за 2012 р. складає 40,3% , податок на прибуток підприємств, який займає 16,1% і акцизний податок, частка якого складає 10,8%.

Характеризуючи податок на додану вартість (ПДВ) слід зазначити, це непрямий податок, об'єктом оподаткування якого є обсяг споживання. Податок на додану вартість (ПДВ) виконує яскраво виражену фіскальну функцію, домінує серед непрямих податків, що надходять до бюджету та здійснює значний вплив на фінансово-господарську діяльність та фінансовий стан суб'єктів господарювання [3].

Динаміка надходжень ПДВ до державного бюджету України за 2007-2012 роки відображена на рис. 2.

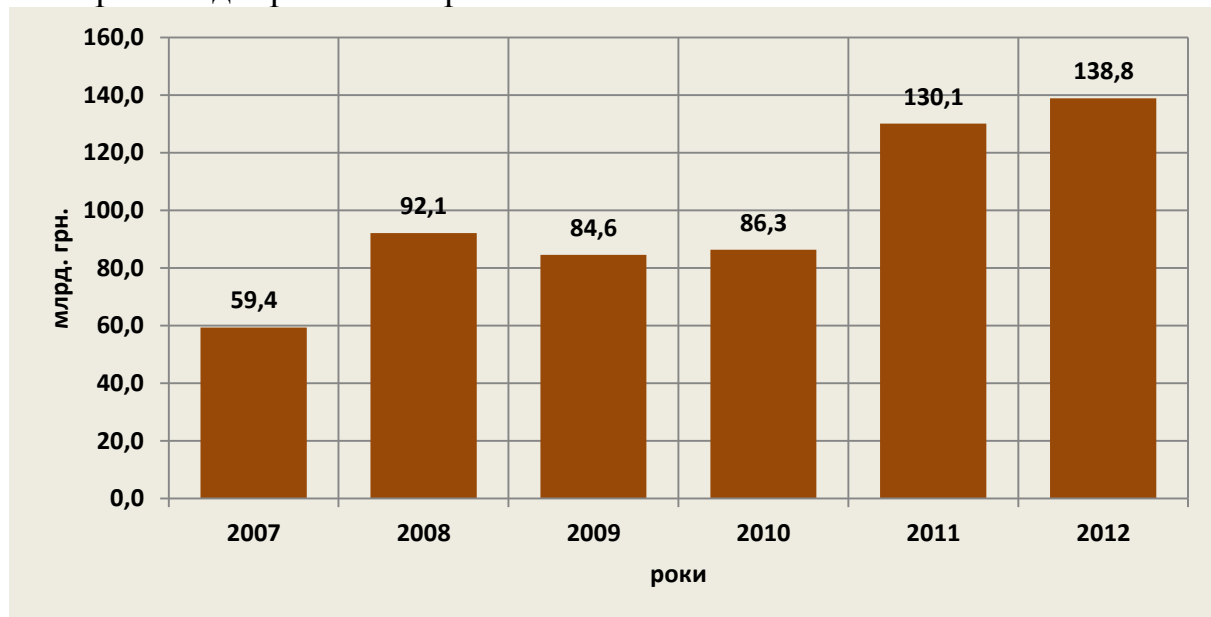

Рис. 2. Динаміка надходжень ПДВ до державного бюджету України за 2007-2012 роки

Джерело: статистичні щорічники України за відповідні роки

Аналізуючи динаміку надходжень ПДВ (рис. 2), можна дійти висновку про тенденцію їх зростання. Однак через неврегульованість проблеми справляння податку фіскальна віддача від ПДВ має тенденцію до стійкого зниження.

В останні кілька років гостро постала проблема заборгованості бюджету по відшкодуванню ПДВ. Досить часто підприємства спеціально незаконно створюють ситуацію, коли держава повинна їм відшкодовувати ПДВ. Для цього розробляються і впроваджуються спеціальні схеми, єдиною метою яких є формування від'ємного значення по зобов'язаннях з ПДВ [4., с. 4].

Наступним бюджетоутворюючим податком є податок на прибуток підприємств(ППП), Об'єктом оподаткування якого є розмір доходу.

Проаналізуємо динаміку надходжень ППП до державного бюджету України за 2007-2012 роки (рис. 3).

Тенденція, що відображена на рис. 3 є зростаючою за виключенням 2009 року як наслідку світової фінансової кризи. Незважаючи на зниження з 1 квітня 2011р. ставки податку на прибуток підприємств з 25 до 23 % надходження до державного бюджету від цього податку приростають.

Ефективність зменшення ставок податку на прибуток пояснює концепція А. Лаффера, яка декларує, що при зростанні податкового навантаження бізнес або йде у тінь, або згортається. Тому зменшення ставки податку на прибуток є дієвим заходом для розвитку підприємництва в Україні. Саме цей шлях дозволить суттєво поповнити доходи державного бюджету [5, с. 39].

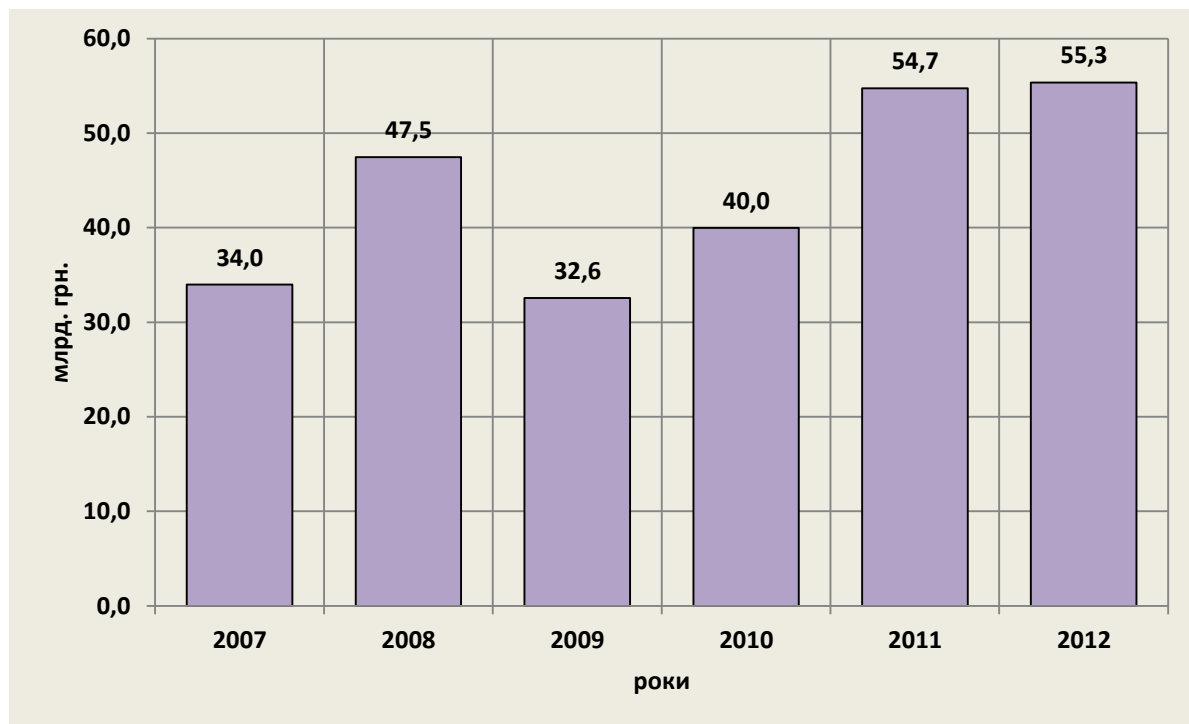

Рис. 3. Динаміка надходжень ППП до державного бюджету України за 2007-2012 роки

Джерело: статистичні щорічники України

Наступним бюджетоутворюючим податком є акцизний податок.

На сьогодні в Україні, як і в багатьох інших країнах, акцизом обкладаються товари, котрі відповідають одній або декільком характеристикам із наведених нижче. По-перше, виробництво й реалізація таких товарів перебувають під наглядом держави. По-друге, вони характеризуються нееластичністю попиту за ціною. По-третє, еластичність попиту за доходом для цих товарів часто більша за одиницю. По-четверте, в державі прийнято вважати, що використання цих товарів не приносить користі споживачам та з великою ймовірністю викликає негативні зовнішні ефекти. По-п'яте, до підакцизних не належать товари першої потреби. Разом із тим акцизний податок, як і всі непрямі податки, збільшує ціни на відповідні товари [1, с. 12].

Динаміка надходжень акцизного податку проілюстрована на рис. 4.

Як видно, динаміка надходжень акцизного податку має тенденцію до зростання, що пояснюється поетапним підвищенням ставок на підакцизні товари та динамікою обсягів реалізації такої продукції [6.,с.194].

Механізм справляння акцизного податку не є досконалим, що пов'язано зі зниженням регулюючого впливу цього надходження. Тому має бути вдосконалений порядок нарахування і сплати останнього шляхом посилення його регулюючого впливу та розширення бази оподаткування.

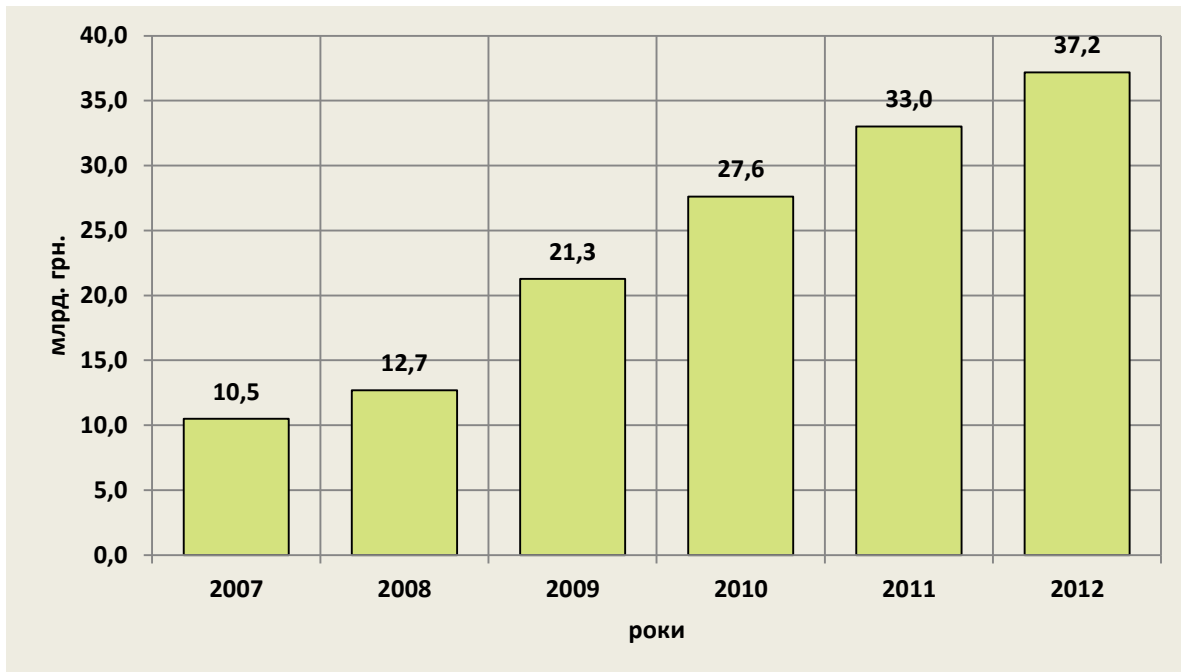

Рис.4. Динаміка надходжень акцизного податку до державного бюджету України за 2007-2012 рр.

Джерело: статистичні щорічники України

Висновки і пропозиції. Для вирішення наведених проблем необхідно здійснити конкретні дії довгострокового і поточного характеру, які б сприяли збільшенню доходів бюджету держави, стабілізували б економіку країни, стимулювали виробництво і сприяли його розширенню, знизили тиск з одночасним розширенням бази оподаткування, передбачили скорочення кількості податків і запровадження якісніших та реальних податків. Серед основних напрямків вдосконалення механізму оподаткування можна виділити такі:

- зниження рівня податкового навантаження на підприємства;
- зменшення частки тіньової економіки з одночасним дотриманням балансу прав податкових органів і платників податків;
- обмеження витрат часу на ведення податкового обліку й сплату податків;
- врегулювання питань щодо бюджетної заборгованості із відшкодування податку на додану вартість та удосконалення механізму погашення податкового боргу.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. №2755- VI // Професіональна правова пошукова система «Законодавство України».
2. Багінська Ю.Ю. Аналіз проблем та напрямів удосконалення системи оподаткування в Україні / Ю.Ю. Багінська // Науковий вісник ЛНУ ім. Івана Франка – Серія «Сучасні тенденції державних фінансів». – 2011. – С. 51-57.
3. Денісов А.С. Сучасні проблеми справляння ПДВ / А.С. Денісов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/1580/>
4. Парнюк В. Регулююча функція ПДВ / В. Парнюк // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 4–16.
5. Хмарук Ю. В. Необхідність та напрями вдосконалення дохідної бази Державного бюджету України / Ю. В. Хмарук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки – 2009. – С. 37-44.
6. Барановська І.В. Проблеми реформування податкової системи в умовах кризи / І. В. Барановська, Т. А. Варварич // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8 (98). – С. 193-197.
7. Слатвінська М.О. Податкова система навч. посібник / М. О. Слатвінська, О.Ю Дубовик Одеса: Ротопринт, 2013. – 200 с.
8. Дубовик О.Ю. Податкова складова бюджету // Бюджетна система України: проблемні питання: Монографія. – Одеса: ВОИ СОІУ «Атлант», 2013. – С. 54-63.

УДК 336.226.11 (477)

Заболотна О.В., 52 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к. е. н., доцент Логвіновська С.І.

ПРОБЛЕМИ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Анотація. У статті аналізуються основні проблеми у галузі сучасного оподаткування доходів фізичних осіб України, таких як застосування пропорційної ставки в оподаткуванні доходів населення; заробітна плата «у конвертах»; надмірне податкове навантаження; легалізація соціально-трудових відносин, недосконалість податкового законодавства, а також пропонуються нові підходи до оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, оподаткування доходів громадян, пропорційна система, заробітна плата, податкове навантаження, трудові відносини, тіньовий сектор.

Annotation . This paper analyzes the main problems in modern personal income tax of Ukraine, such as the use of a proportional tax rates in incomes, wages "in envelopes" and excessive tax burden, the legalization of industrial relations, inadequate tax laws, and are offered on-new approaches to personal income tax in Ukraine.

Key words: tax on personal income, personal income tax, a proportional system, payroll, tax burden, labor and employment, the informal sector.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні податок на доходи фізичних осіб є дуже дієвою формою взаємовідносин між державою та її громадянами, яку здійснюють на основі примусового обов'язкового вилучення частини їх доходу для створення централізованого грошового фонду держави з метою виконання її функцій. Рівень оподаткування фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи у вигляді заробітної плати.

Незважаючи на те, що податок на доходи фізичних є одним з головних джерел наповнення державного бюджету, механізм його справляння має ряд недоліків та невизначеностей, вирішенню яких на сьогодні приділяється чимало уваги та застосовується чимало зусиль відносно їхнього подолання.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Багато науковців, державних діячів та практиків присвятили свої численні публікації як в економічній літературі, так і в періодичній пресі проблемам оподаткування доходів громадян. Серед них К.І. Швабій, В.О. Корецька-Гармаш, В.В. Злобіна, Д.В. Нехайчук, І.В.Стаднюк, Є.С.Гордієнко, А.С. Чужикова та інші. В.О. Корецька-Гармаш та В.В. Проте, незважаючи на вагомі результати досліджень по цій проблематиці, комплекс питань, пов'язаних зі сплатою податку на доходи фізичних осіб, не можна вважати теоретично і практично завершеним.

Метою статті є аналіз проблем легалізації заробітної плати та шляхів їх вирішення в контексті реалізації України як соціальної держави.

Виклад основного матеріалу. Прямі податки є вагомим засобом формування доходів бюджету України. Крім того, прямі податки є важливим інструментом державного регулювання доходів платників, інвестицій, нагромадження капіталу, ділової активності, сукупного споживання та інших важливих чинників цілісності, стабільності та розвитку суспільства. Одним із головних елементів податкової системи України є прибуткове оподаткування громадян, зокрема податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Він є одним із основних джерел доходів державного бюджету та виконує роль соціального регулятора, оскільки стосується кожного члена суспільства. У результаті перерозподілу доходів (платежів) фізичних осіб, з одного боку, реалізується економічна доктрина щодо рівня добробуту різних верств населення, а з іншого – формується фінансова база держави [3].

Оподаткування фізичних осіб, що забезпечує надходження до бюджету, закріплене за місцевими бюджетами, що й закладає основу формування міських, сільських та селищних бюджетів. Доходи місцевих бюджетів більш, як на дві третини сформовані за рахунок податку на доходи фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб відіграє значну фіскальну роль, але головною проблемою даного податку є те, що він не є нейтральним і соціально справедливим. Бідні верстви населення у структурі власних витрат сплачують значно більший обсяг коштів, ніж заможні. Це обумовлено тим, що для більшості громадян з невисокими статками єдиним джерелом доходу є заробітна плата.

Із структури доходів Зведеного бюджету України податок на доходи фізичних осіб займає одне із важливих місць в доходах бюджетів України, що пояснюється:

- по-перше, його фіскальною роллю, тобто податок на доходи фізичних осіб забезпечує наповнення доходної частини того чи іншого бюджету;

- по-друге, тим, що податок на доходи фізичних осіб виступає основним регулятором в системі регулювання доходів фізичних осіб (табл.1).

Таблиця 1

Структура доходів зведеного бюджету у січні-червні 2011-2013 років

Доходи	Зведений бюджет		
	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Податкові надходження з, них:	86,4	84,4	82,5
- податок на доходи фізичних осіб	15,6	15,3	16,1
- податок на прибуток підприємств	14,4	13,7	14,6
- збори за спеціальне використання природних ресурсів, із них:	3,9	4,0	6,5
- плата за землю	2,9	2,8	3,0
- податок на додану вартість	33,5	32,4	29,1
- акцизний податок	8,4	8,8	8,7
- податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	2,7	3,0	2,9
- рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	6,0	4,8	1,5
- інші податкові надходження	1,9	2,4	3,1

Джерело: [1]

Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб можна прослідкувати проаналізувавши динаміку надходжень його платежів до Зведеного бюджету України (табл.1).

Таблиця 2

Динаміка надходження податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України за 2009-2013 рік

Показники	2009	2010	2011	2012	2013 (1 кв)	2013 (2 кв)
Податкові надходження, млрд. грн.	148,9	166,9	261,6	274,7	67,2	131,3

Податок на доходи фізичних осіб , млрд. грн.	44,5	51,0	54,1	61,1	14,3	30,3
Питома вага податку на доходи фізичних осіб у доходах зведеного бюджету, %	15,4	16,2	15,1	15,3	14,9	16,1

Джерело: [1]

Як свідчать дані табл.1, обсяг податкових надходжень до бюджету постійно зростає. Так, у 2009 р. він становив 148,9 млрд. грн., у 2010 р. – 166,9 млрд. грн., 2011 р. – 261,6 млрд. грн., 2012 р. – 274,7 млрд. грн., за 1 півріччя 2013 р. - надійшло 131,3 млрд. грн. Питома вага податку на доходи фізичних осіб у доходах зведеного бюджету України у 2009 році становила 15,4% до 2010 року спостерігається тенденція до зростання частки ПДФО у доході бюджету, однак починаючи 2011 року його частка поступово знижувалась, досягнувши рівня 14,9 % у 1 кварталі 2013 року. Проте вже в 1 півріччі 2013 року простежується тенденція до збільшення частки податку на доходи фізичних осіб у доходах зведеного бюджету України.

Податок на доходи фізичних осіб продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів. За період 2007 по 2012 роки спостерігається постійна тенденція до збільшення податкових надходжень з податку на доходи фізичних осіб, так якщо в 2007 році надходження становили 34,8 млрд. грн., то у 2012 році вони збільшилися на 61,1 млрд. грн.(рис.1).

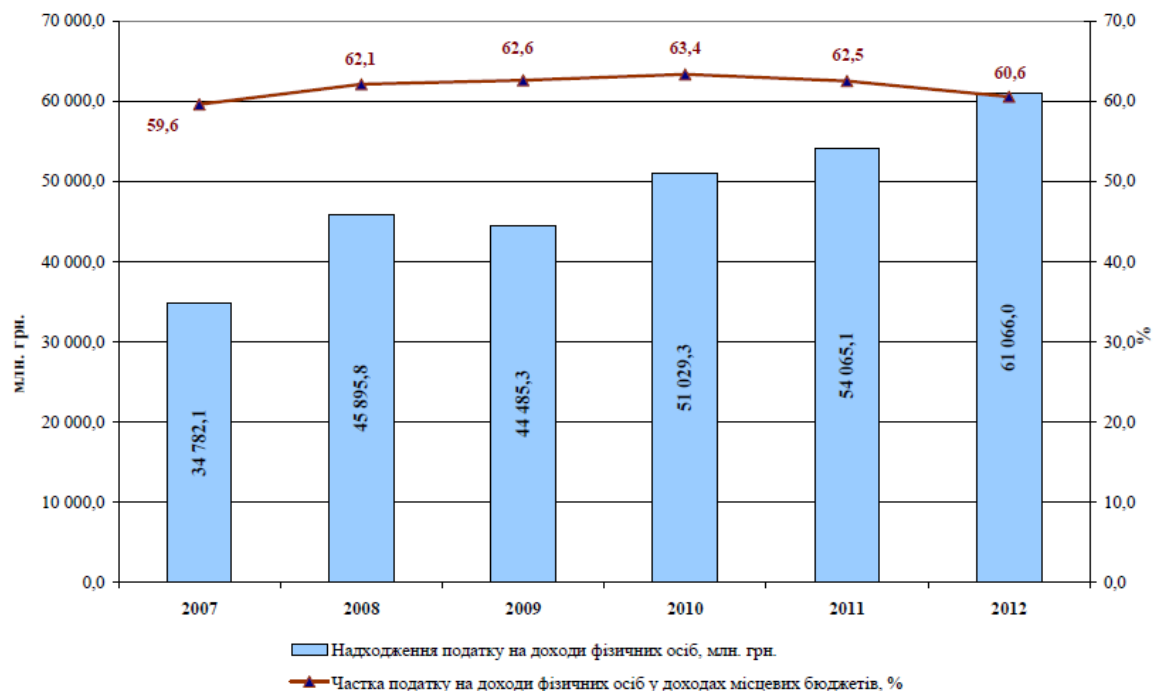

Рис.1. Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2007-2012 роки[1].

У 1 півріччі 2013 року продовжилася тенденція до збільшення частки податку на доходи фізичних осіб у доходах зведеного фонду місцевих бюджетів та становить 75,8%. Надходження цього податку склали 30,3 млрд. грн., що на

5,9 % більше за відповідний показник минулого року. Річний план з надходжень податку виконано на 43,5 %, в той час як в попередньому році надійшло 46,9 % від фактичних річних надходжень (рис.2).

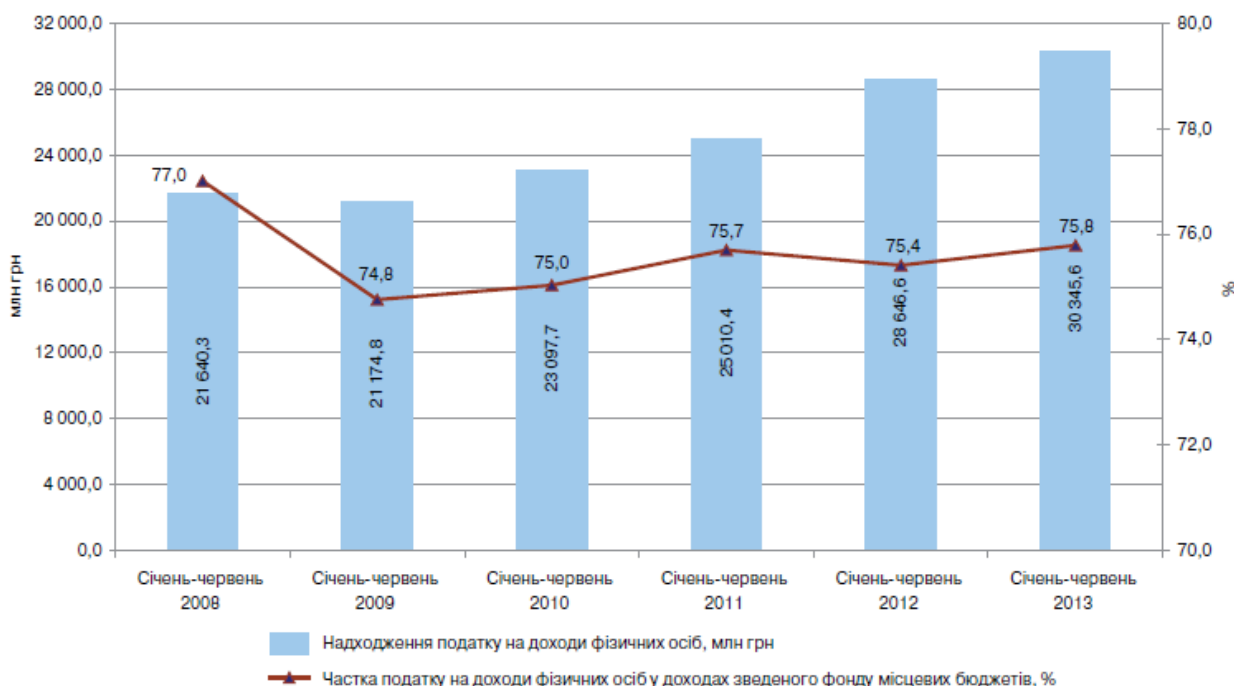

Рис. 2. Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб за січень-червень 2008-2013 років[1].

Таким чином, слід зазначити, що враховуючи тенденції до зростання надходжень від податку на доходи фізичних осіб все ж необхідно вдосконалити механізм його нарахування. На сьогоднішній день багато уваги приділяється проблемам пропорційного оподаткування доходів громадян за основною ставкою на рівні 15%, адже використання даної пропорційної ставки податку на доходи фізичних осіб на протязі останніх років не підтвердило вихідні передумови відмови від прогресивної шкали – помітного збільшення доходів та масового виведення їх з тіньового сектора не відбулося. Це пов'язане, перш за все з тим, що пропорційна система, хоч би якою справедливою вона не видавалась, не може забезпечити рівномірність податкового навантаження, гарантувати принцип нейтральності податку за значного діапазону доходів. У суб'єкта оподаткування після сплати податку мають залишатися кошти для споживання (відтворення) та інвестування (накопичення). Одна ставка оподаткування може для незначних доходів відбирати, наприклад, усі кошти для накопичення та ще й частину коштів, призначених для споживання, а для великих доходів ця сама ставка відбиратиме лише незначну частину коштів, призначених для інвестування [5].

Здавалося б, що із прийняттям Податкового кодексу України, яким було впроваджено додаткову ставку прибуткового податку у розмірі 17%, яка буде застосовуватись до тих доходів, чий розмір перевищуватиме десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, ситуація покращиться [7]. Але, на жаль, серед працюючого населення України

розмір середньої заробітної плати становить приблизно дворазовий прожитковий мінімум.

Тому така новація в Податковому кодексі України ніяким чином не має позитивних наслідків для малозабезпечених верств населення.

Податковим кодексом визначено низку принципів побудови податкового законодавства України, одним із яких є соціальна справедливість. Значення цього принципу полягає в тому, що встановлення податків і зборів відбувається відповідно до платоспроможності платників податків [2, с. 4-5]. Як бачимо, справляння податку на доходи фізичних осіб не побудоване на реалізації зазначеного принципу, оскільки розмір доходів пересічних українців не дає змоги використати обидві ставки оподаткування ПДФО більшістю громадян України. Дані, наведені в табл. 3, вказують на те, що найбільша заробітна плата є у сфері діяльності транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності і становить у січні 2014 року 4513 грн., що менше за межу застосування ставки 17 %.

Таблиця 3

Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2010-2014 роках (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

Вид діяльності	2010	2011	2012	2013	січень 2014
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	1858	2224	2470	2766	2676
Промисловість	2819	3379	3691	4075	3809
Будівництво	2001	2571	2589	2629	2372
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1930	2822	3450	3438	3611
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4095	4785	5168	5181	4513
Тимчасове розміщення й організація харчування	1477	1824	2313	2698	2829
Фінансова та страхова діяльність	2102	2638	2942	3429	3569
Операції з нерухомим майном	1812	2522	2837	2572	2505
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2397	2777	3217	3315	2910
Освіта	1852	2061	2523	2695	2552
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1622	1798	2237	2295	2180
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1556	1683	2156	2354	2176
Надання інших видів послуг	1464	1567	2615	2364	1837

Джерело: [4]

Така сама ситуація притаманна і доходам громадян у розрізі регіонів. За даними Держкомстату за січень 2014 р., найвища середньомісячна заробітна плата була у м. Києві – 4783 грн., як видно з рис.3

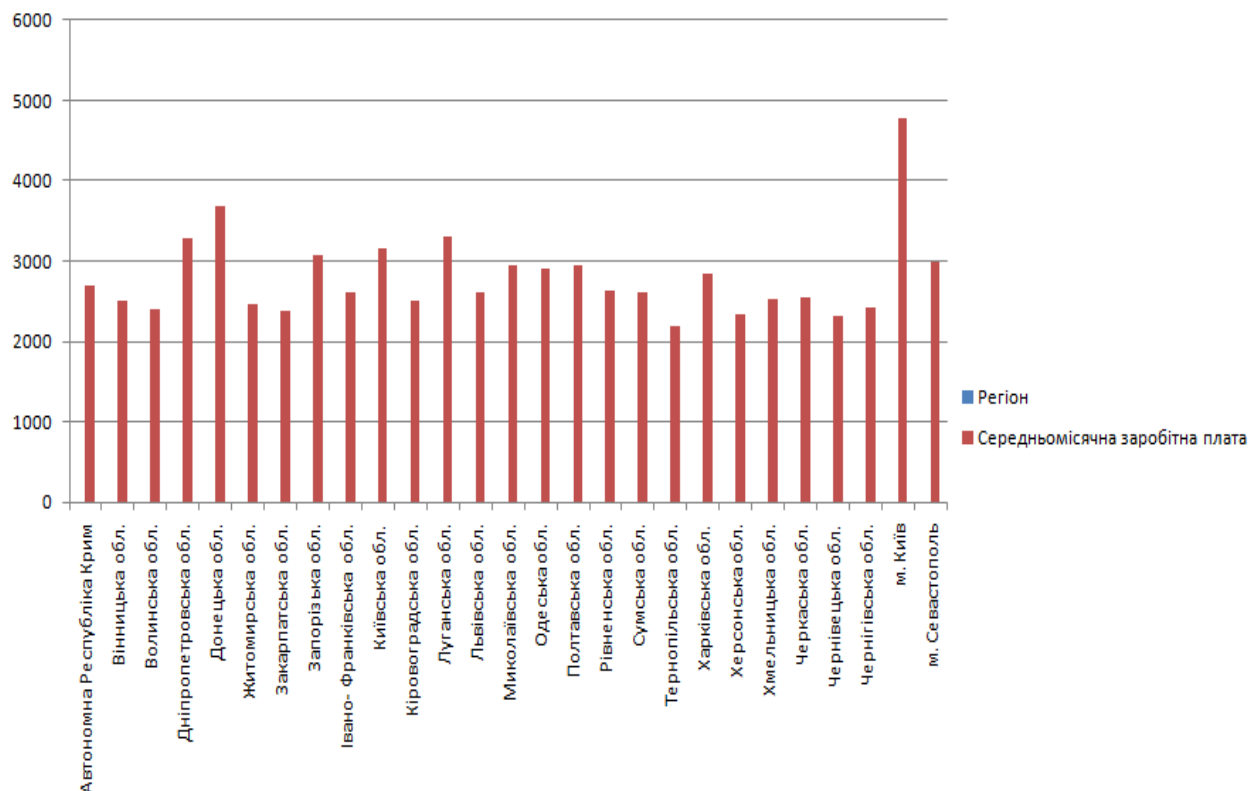

Рис. 2. Середньомісячна заробітна плата за регіонами за період з початку року у 2014 році [4].

Виникає закономірне питання: а для кого ж встановлено ставку 17 % і де виконання принципу соціальної справедливості ПДФО?

Очевидно, що податок на доходи фізичних осіб в Україні не виконує своїх основних функцій. Його можливості ефективного впливу на економічний цикл та обсяги масового споживання обмежені. Крім того, цей податок не справляється зі своїм стратегічним завданням перерозподілу доходів між прошарками населення. Навпаки, податкове навантаження на громадян, котрі не мають високих доходів, серйозно зросло (від 10 до 15%). Саме на цю категорію населення зараз покладено основний тягар сплати податку на доходи фізичних осіб. А ось заможні громадяни отримали максимально комфортні умови. Принцип рівності в Україні успішно працює в одній сфері: олігарх і робітник, який отримує мінімальну зарплату, платять майже однакові податки.

Також слід зазначити що, такі негативні явища, як використання роботи незареєстрованих найнятих робітників, виплата заробітної плати «в конвертах», або в розмірі, нижчому за законодавчо встановлений мінімум, не втрачають своєї актуальності, оскільки від «тіньових» розрахунків втрачає бюджет, а через непроінформованість і низький рівень свідомості вельми дорогою ціною платять за це і самі найняті робітники. Громадяни, які погоджуються отримувати зарплату «у конвертах», не лише сприяють розвитку тіньових схем, а й позбавляють себе соціальної захищеності. Однак свідомість українських роботодавців щодо сплати належних сум податків до бюджету, зокрема податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати, все ще залишається на низькому рівні.

За даними Незалежного фонду дослідження заробітних плат в Україні, 27% працюючих громадян України залучено саме до «сірих» та «чорних» зарплатних схем. При цьому 9% з них отримують «чорну» зарплату, тоді як 18% частину суми отримують офіційно.

Отже, з вище наведеного можна сказати, що основними факторами, які обумовлюють незаконну мінімізацію сплати податку на доходи фізичних осіб є:

- недосконалість законодавства з питань оплати праці і можливість його недотримання;
- високий податковий тиск;
- значна частка вторинного ринку праці, де переважають низькооплачувані роботи, які не потребують значної підготовки;
- необізнаність працівників, які хочуть отримувати зароблені гроші, при цьому не особливо замислюючись над майбутнім [6,с.13].

Характерною особливістю сучасного оподаткування доходів громадян на території України є масове ухилення від сплати податків населенням, причиною якого виступає відсутність довіри до державних інституцій. Саме довіра до уряду або відчуття «соціальної солідарності» спонукає людей платити податки, навіть якщо раціональною поведінкою було б ухилення від їхньої сплати. З іншого боку, низька якість державних послуг, передусім тих, що стосуються життєзабезпечення громадян і надаються медичними установами, закладами освіти та інше. На вибір особи щодо приховування чи ні своїх доходів впливає можливість мінімізації втрат, які пов'язані з таким рішенням. У табл. 4 наведена порівняльна характеристика щодо втрат за умов діяльності в офіційному і тіньовому секторах [5].

Таблиця 4

Втрати фізичних осіб, пов'язані з перебуванням в офіційному і тіньовому секторах економіки

Втрати, пов'язані з перебуванням в офіційному секторі:	Втрати, пов'язані з перебуванням в тіньовому секторі:
- сума сплачених податків; - час, витрачений на з'ясування, як саме декларувати свій дохід; - внески до Пенсійного фонду та інших фондів соціального страхування; - відчуття невідповідності сплачених податків і внесків та наданих державою послуг; - ризик, що навіть сумлінний платник податків буде покараний через якийсь свій «недогляд»; - втрата деяких пільг, на які особа могла претендувати, якби вона приховувала частину свого доходу.	- ризик бути покараним за приховування доходів; - позбавлення участі в соціальній системі, за умови, якщо громадянин не знаходить спосіб користуватися благами системи, не сплачуючи внесків до цієї системи.

Джерело: [5]

Проводячи аналіз табл. 4, необхідно зазначити, що ті платники податків, які здійснюють свою діяльність у тіньовому секторі, мають значно меншу кількість втрат та більше особистих переваг в порівнянні з веденням діяльності в офіційному економічному секторі.

Висновки і пропозиції. Таким чином, з метою формування ефективної системи оподаткування доходів громадян в Україні, що має унеможливити подальший розвиток вище перелічених проблем, необхідно:

По-перше, перейти на прогресивне оподаткування доходів громадян, але, в свою чергу, прогресія має бути розрахована таким чином, щоб врахувати реальний, наявний у цей час діапазон доходів громадян. І при цьому, за будь-якого доходу, вилучатись у вигляді податку може тільки частина доходу, яка йде на накопичення (інвестування), і в жодному разі не зачіпати коштів, що витрачаються на споживання. Такий захід зняв би соціальне напруження в суспільстві та рівень податкового навантаження на малозабезпечені верстви населення України.

По-друге, необхідно розширити діапазон доходів громадян, який дозволить отримувати податкову соціальну пільгу. Такий захід стане сприятливим для зменшення кількості «заробітних плат у конвертах», адже розмір сплачуваного працюючим громадянином податку на доходи фізичних осіб буде компенсуватись за рахунок отримання податкової соціальної пільги.

По-третє, значно спрощене викладення податкових законів та значно зрозуміліша податкова звітність зробить їх доступними для кожного платника податку на доходи фізичних осіб. Це позитивно вплине на ефективну та плідотворну діяльність державних податкових органів, адже замість роз'яснень податкового законодавства та надання консультацій відносно порядку заповнення податкових декларацій вони зможуть витрачати свій час, наприклад, для проведення податкового контролю за платниками податків. По-четверте, необхідно підвищити рівень податкової культури та податкової дисципліни платників податків, тобто кожен громадянин України повинен розуміти, що сплата податку не має на меті відбирання коштів у людей, а вона поєднує в собі наш обов'язок перед країною, яка потім поверне нам ці кошти у вигляді різноманітної соціальної допомоги та наданні різноманітних послуг.

Список використаних джерел

1. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 роки.

2. Верзун А, Ковалів В. Необхідність впровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб в Україні //[Елект. ресурс]. - Режим доступу//Економіка.-2013.-С 3-7.

3. Гавріш О. Податок з доходів фізичних осіб як важіль регулювання фінансово-господарської діяльності громадян// Сучасні тенденції державних фінансів.- 2011.

4. Головне управління статистики у Київській області
<http://oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua/content/p.php3?c=1037&lang=1>

5. Корецька-Гармаш В.О., Злобіна В.В.// Проблемні аспекти в оподаткуванні доходів фізичних осіб України// [Елект. ресурс]. - Режим доступу: http://zavantag.com/tw_files/3601/d-3600117/7z-docs/23.pdf

6. Олієвська М.Г. Оптимізація процесів легалізації соціально-трудових відносин в Україні// Вісник СумДУ. Серія "12 Економіка".- 2011.-№4.- С12-17.

7. Податковий кодекс України від 4 липня 2013 року N 404-VII//<http://minrd.gov.ua/>

8. Швабій К.І. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб// Податкова політика.-2012.- С.31-37.

9. Слатвінська М.О. Податкова система навч. посібник / М. О. Слатвінська, О.Ю Дубовик Одеса: Ротопринт, 2013. – 200 с.

УДК 336.14(477)

Воліна Є. О.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н. доцент Шикіна Н. А.

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ:ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Анотація. В статті висвітлено сутність міжбюджетних відносин, їх передумови виникнення, механізм функціонування міжбюджетних відносин. Визначено основні проблеми міжбюджетних трансфертів та запропоновано шляхи вирішення даних проблем.

Ключові слова: міжбюджетні відносини, міжбюджетні трансфери, методи та інструменти міжбюджетних відносин, соціально-економічний розвиток

Annotation. In the article is reflected essence of interbudgetary relations, their pre-condition of origin, mechanism of functioning of interbudgetary relations. Certainly basic problems of interbudgetary transfers and the ways of decision of these problems are offered.

Key words: interbudgetary relations, interbudgetary transfers, methods and instruments of interbudgetary relations, socio-economic development

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світова практика доводить, що основою соціально-економічного розвитку держави є ефективне її управління. Міжбюджетні відносини є важливою складовою державного управління будь-якої держави. Вони посідають особливе місце в організації бюджетного процесу, оскільки забезпечують розподіл та перерозподіл

фінансових ресурсів між різними ланками бюджетної системи та між бюджетами одного рівня. Міжбюджетні відносини є складною та багатофункціональною системою, від раціональної організації якої залежить досягнення ефективного та справедливого розподілу фінансових ресурсів у суспільстві. Тому, усі проблеми, які так чи інакше переплітаються з відносинами між бюджетами повинні бути негайно вирішені, тому що від цього буде залежати не лише соціально-економічний розвиток якогось певного регіону, а і всієї країни у цілому.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Серед вітчизняних і зарубіжних вчених, які вивчають міжбюджетні відносини, варто назвати І.Алтузіса, В. Кравченко, О. Кириленко, О.Василика, В.Гейця, О.Кириленко, І.Луніну, О.Лилик, В.Опаріна, Т. Поляка, К. Павлюк, І. Сало, С.Слухaya, В.Федосова, Д.Черника, І.Чугунова, Л. Шаблисту, С. Юрія, І. Волохову, В. Шубу, В. Швець та інші. У працях різних науковців розроблені різносторонні підходи до висвітлення сутності міжбюджетних відносин. Проте єдиної думки стосовно вибору економічно орієнтованого підходу до визначення цього поняття на сьогодні не існує. Основною невирішеною проблемою на сьогодні в Україні є невідповідність темпів зростання та удосконалення економіки України відповідно до механізму міжбюджетних відносин.

Мета статті. Теоретичне і практичне обґрунтування функціонування міжбюджетних відносин, їх основні проблеми та шляхи вирішення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статі 81. Бюджетного кодексу України міжбюджетні відносини – це відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України.

Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень [1]

Міжбюджетні відносини – це система фінансових відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування щодо розподілу видаткових зобов'язань та дохідних джерел між бюджетами різних рівнів, задля виконання відповідних функцій.

Міжбюджетні відносини посідають провідне місце в бюджетній системі України взагалі, вони істотно впливають на формування та функціонування місцевих бюджетів та соціально-економічний розвиток як окремо взятої території, так і в цілому по країні.

Історія створення системи міжбюджетних відносин достатньо складна й суперечлива, та містить у собі глибоке коріння. У своєму розвитку вона пережила різні періоди, від жорсткої централізації, до децентралізації, та зараз знаходиться в процесі реформування. Але не потрібно забувати, про передові чинники, які спричинили існування та розвиток міжбюджетних відносин, що зображені на рис.1.

Рис.1. Основні чинники існування міжбюджетних відносин

Складено автором на основі 2.

Механізм міжбюджетних відносин як елемент бюджетного процесу – це система принципів, інструментів та методів управління відносинами між цими бюджетами.

До основних методів функціонування міжбюджетних відносин можна віднести:

- ❖ метод відсоткових відрахувань;
- ❖ метод міжбюджетних трансфертів;
- ❖ метод міжбюджетних взаєморозрахунків;
- ❖ метод бюджетних позик.

Для кожного з даних методів характерні свої інструменти. Наприклад:

Метод відсоткових відрахувань реалізується через такі інструменти:

- ✓ власні доходи;
- ✓ закріплені доходи;
- ✓ регульовані доходи;

Інструменти методу міжбюджетних трансфертів:

- ✓ дотації вирівнювання;
- ✓ субвенції;
- ✓ кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;
- ✓ додаткові дотації.

Інструментами методу міжбюджетних взаєморозрахунків виступають:

- ✓ кошти, отримані з бюджетів різних рівнів;
- ✓ кошти, передані в бюджет інших рівнів.

Та метод бюджетних позик реалізується через:

- ✓ бюджетні позики.

На даний момент основним методом міжбюджетних відносин в Україні виступає метод міжбюджетних трансфертів.

Бюджетний кодекс України визначає міжбюджетні трансфери як кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. [1]

Головною метою бюджетних трансфертів є надання допомоги бюджетам з недостатньою власною фінансовою забезпеченістю, внаслідок недостатньої податкоспроможності їх доходної бази. [3, стр.132]

Але головною проблемою міжбюджетних відносин на сьогодні є постійний темп зростання трансфертів, що зображено на рис.2.

Рис. 2. Динаміка обсягів міжбюджетних трансфертів, що передаються з державного бюджету до місцевих бюджетів, млрд. грн.

Складено автором на основі 4,5,6.

Відповідно до даної діаграми можна побачити, що обсяг міжбюджетних трансфертів, що передаються з державного бюджету до місцевих бюджетів, постійно зростає. На 2012 рік він склав аж 124,5 млрд. грн., що на 29,6 млрд. грн.. або на 31,19 % більше ніж у попередній рік. З початку 2004 року і до кінця 2012 року обсяг трансфертів виріс у 7,5 разів, та збільшився на 108 млрд. грн. Це свідчить про те, що в адміністративно-територіальних одиницях, які функціонують ефективно, вилучається значна частина отриманих ними власних доходів. Негативним явищем цього є вилучення коштів із розвинених територій, які стримують їх розвиток, та крім того, не дають змогу розвивати слабкі території, оскільки трансферти, які їм надаються покривають лише так званий дефіцит споживання (надання гарантованих державою бюджетних послуг). Звичайно розрізняють певні види трансфертів на додатковий розвиток економіки певної території, але їх питома вага, у структурі усіх трансфертів ледь помітна. Левова ж частина припадає або на дотацію вирівнювання, або на субвенцію на соціальний захист (до 50% від загальної кількості міжбюджетних трансфертів по Україні), а вони в свою чергу, не дають можливість розвивати депресивні території (тобто такі території, які потребують фінансової допомоги з боку держави, на виконання певних функцій).

Тому, можна виділити такі основні проблеми міжбюджетних відносин:

- незбалансованість темпів зростання трансфертів;
- умовна фінансова самостійність місцевих бюджетів;
- нестача коштів на фінансування місцевих бюджетів;
- нерівномірне співвідношення у структурі трансфертів дотацій на

- субвенцій;
- зростання депресивних територій;
- недосконала законодавча база і т. д.

Усі перелічені проблеми несуть великий негативний вплив на економіку нашої країни та мають ряд наслідків:

- О небажання самостійно розвивати депресивні території органами місцевого самоврядування через постійну підтримку з боку держави у вигляді трансфертів;
- О неефективність використання бюджетних коштів;
- О недостатність обсягу фінансування окремих видаткових повноважень;
- О зростання заборгованості по виплатам;
- О недофінансування необхідних статей витрат бюджетів;
- О погіршення економічного та фінансового стану регіонів;
- О неможливість розвитку територій;
- О неправильне трактування законодавчих актів і т. д.

Висновки і пропозиції. На сьогодні, механізм функціонування міжбюджетних відносин має недоліки, які потребують негайного усунення, а саме: збільшення темпів росту обсягів трансфертів, превалювання у загальній структурі трансфертів дотації вирівнювання та субвенцій на соціальний захист, невикористання зарубіжного досвіду, недосконала нормативно-правова база з питань міжбюджетних відносин і т.д. Тому, доцільно запропонувати такі шляхи вирішення:

- ✓ провести докорінну зміну у структурі міжбюджетних трансфертів, де основна питома вага б припадала не на дотації, які не мають цільового характеру, та можуть підпадати під суб'єктивний вплив розподілу у певних органах місцевого самоврядування, а на субвенції, крім того не лише на соціальний захист, а на реконструкцію та розвиток та інші види субвенцій;
- ✓ розробляти певні міри, на стимулювання депресивних територій шукати альтернативні шляхи зміцнення власної доходної частини бюджету цієї території;
- ✓ зміцнити та удосконалити законодавчу базу у сфері міжбюджетних відносин таким чином, щоб надані трансферти не в повному обсязі відбирались у достатньо-розвинених територій, а заохочували б їх на збільшення своїх фінансового-економічних результатів та показників;
- ✓ використовувати позитивний міжнародний досвід механізму міжбюджетних відносин розвинених країн з однаковим бюджетним устроєм та схожою бюджетною системою.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] № 2456-VI від 08.07.2010 р. —Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran1296#n1296>

2. Бечко П.К., Ролінський О. В. Місцеві фінанси. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 192с.
3. Лисяк Л. В., Олійник В. Я., Дем'яненко В. Є. Міжбюджетні відносини: Суність, рольові функції та фінансове регулювання/ Лисяк Л. В., Олійник В. Я., Дем'яненко В. Є. //Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу . – 2011. - №2. – С.130-133.
4. Бюджет та економіка. Основні тенденції 2009 року/[Щербина І.Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В.В, Самчинська І.В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення фінансової ініціативи», USAID.-К.:ДГВПП «Зовнішторгвидав України», 2010.- 12с.
5. Бюджет та економіка. Основні тенденції 2011 року/[Щербина І.Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В.В, Самчинська І.В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення фінансової ініціативи», USAID.-К.:ДГВПП «Зовнішторгвидав України», 2012.- 12с.
6. Бюджет та економіка. Основні тенденції 2012 року/[Щербина І.Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В.В, Самчинська І.В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення фінансової ініціативи», USAID.-К.:ДГВПП «Зовнішторгвидав України», 2013.- 12с.
7. Васютинська Л.А., Чорноус М. В. Місцеві бюджети України: проблеми та напрями реформування / Л.А. Васютинська, М. В. Чорноус // Збірник тез наукових робіт учасників науково-практичної конференції «Стратегія реформування» Фінансової системи України. 21-22 квітня 2014р. – С. 120-122.

УДК 336.244(477)

Плюта А.В., 53 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н , доцент Хомутенко А.В.

ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОЇ МИТНО-ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено проблеми адаптації митно-тарифної системи України до вимог Світової організації торгівлі та розроблено рекомендації щодо вдосконалення вітчизняного митно-тарифного регулювання з метою національно-сприятливої інтеграції у світовий господарський простір.

Ключові слова: лібералізація, інтеграція, мито, митно-тарифне регулювання, національна економіка, зовнішньоекономічна діяльність.

Annotation. In the article investigates the problem of adaptation customs tariff of Ukraine to the World Trade Organization and developed recommendations for improving the national customs and tariff regulation for the purpose of favorable national integration in the world economic space.

Key words: liberalization, integration, duties, customs and tariff regulation, national economy, foreign economic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Приєднання України до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, вступ до Світової організації торгівлі свідчить про завершення періоду перехідної економіки в Україні та становлення ринкових умов господарювання. Такі процеси супроводжуються лібералізацією зовнішньої торгівлі, активною інтеграцією національної економіки у світове господарство. В Україні така ситуація породжує неоднозначні за своїм впливом тенденції в економічному розвитку, загострює проблему дотримання оптимального співвідношення між отриманими вигодами для держави та зазнаними втратами після застосування митно-тарифних і податкових інструментів, а також пошуком резервів підвищення їх ефективності.

Регулюючий потенціал митно-тарифного оподаткування в Україні не використано належним чином, про що свідчить малоефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Причиною такої ситуації є недостатня розробленість теоретичних та методологічних положень, котрі б повною мірою відображали національні, історичні, економічні та політичні особливості країни, а також постійні зміни вітчизняної законодавчо-нормативної бази, яка визначає правові засади зовнішньоекономічної діяльності.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності митно-тарифного регулювання в Україні з метою захисту національних інтересів у період поглиблення міжнародних інтеграційних процесів та лібералізації зовнішньоекономічної торгівлі.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Концептуальні основи побудови національних митно-тарифних систем викладені у фундаментальних працях таких зарубіжних вчених, як Б. Баласси, Р. Вернона, Дж. Генрі, Р. Гільфердінга, Г. Кері, П. Кругмана, В. Леонтьєва, С. Ліндера, Ф. Ліста, Дж. Ст. Мілля, Б. Оліна, М. Портера, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, В. Столпера, Е. Хекшера, Р. Шуллера та ін.

Значний вклад у розвиток сучасної теорії міжнародної торговельної політики, у вирішення складних проблем побудови ефективного митно-тарифного механізму в умовах трансформаційної економіки внесли вітчизняні вчені І. Бураковський, В. Бардачова, В. Ващенко, К. Владімиров, С. Волосович, В. Геєць, О. Гребельник, В. Дудчак, Злепко Н.П., М. Каленський, О. Кіреєв, Б. Кормич, А. Кредісов, О. Мартинюк, В. Науменко, С. Осика, П. Пашко, В. Рокоча, Є. Савельєв, К. Сандровський, С. Терещенко, А. Філіпенко та ін.

Проте, окремі аспекти даного питання все ще залишаються недостатньо вивченими та потребують більш детального дослідження. Чимало питань щодо теоретичних та практичних засад функціонування мита є дискусійними. До їх числа відносять: економічну природу та функції мита; шляхи оптимізації митних ставок; темпи трансформації національного митного тарифу з метою успішної інтеграції у світове господарство; наслідки лібералізації митно-

тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності для вітчизняної економіки.

Метою статті є висвітлення принципів ефективної митно-тарифної політики та засад митно-тарифного регулювання національної економіки в період активної інтеграції у світовий господарський простір, лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, а також складних економічних і політичних умов, що склались в Україні, з метою захисту інтересів вітчизняних суб'єктів господарювання та розвитку партнерських відносин з країнами-торговими партнерами України.

Виклад основного матеріалу. Визначивши пріоритетним напрямом зовнішньої політики інтеграцію до Європейського Союзу, Україна бере на себе зобов'язання щодо поступового приведення національного законодавства, в тому числі того, що регламентує митне оподаткування, у відповідність до існуючого в Європейському Союзі.

При цьому адаптація національного законодавства України до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм має здійснюватися з огляду на національні інтереси України, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства.

Адаптування митного законодавства України, як і будь-якої іншої галузі, – це планомірний і тривалий процес, що включає декілька основних етапів, на кожному з яких повинен досягатися певний ступінь відповідності національних правових митних норм «acquis» ЄС [1, с. 46].

Прийняття Митного кодексу України, ринкові перетворення, вибір європейського шляху розвитку зумовили реформування всіх інститутів митного права з метою приведення митно-правової вітчизняної системи у відповідність до міжнародних норм і стандартів та максимального наближення їх положень до реалій митного простору сьогодення. Це досить тривалий процес, розрахований на значний строк. Передусім його метою є забезпечення відповідності митного законодавства України зобов'язанням, що випливають із договорів про співробітництво нашої держави з питань митної справи.

У цілому націленість Митного кодексу є методологічним підґрунтям програми адаптування митного законодавства України до законодавства ЄС й модернізації її митної системи. Основними напрямками розвитку митного законодавства, реалізація яких дозволить йому стати категорією правової держави відповідно до вимог Євроінтеграції, є забезпечення:

- соціальної справедливості у сфері управління митною справою;
- стабільності митного законодавства;
- загальновизнаних стандартів митної діяльності держави;
- вибору варіантів поведінки учасникам митних процесів;
- належного митного контролю.[4, ст. 219]

Одним із надзвичайно важливих заходів, що були здійснені в процесі адаптації законодавства України до законодавства країн-членів СОТ, була уніфікація кодів УКТЗЕД з Гармонізованою системою опису та кодування товарів. Такий крок спростив процес контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій, співставлення даних статистики зовнішньої

торгівлі, практики застосування антидемпінгового законодавства України та ЄС, надання тарифних преференцій.

Однак слід зазначити, що українська правова база загалом і митне законодавство, зокрема, значно відрізняються від загальних правил ЄС (вітчизняне законодавство відповідає лише 300 – 400 із 10000 митних стандартів ЄС). [2, ст.63]

У 2001 році був прийнятий Закон України «Про митний тариф України», у якому враховані не тільки всі вітчизняні акти, а й міжнародні домовленості за участю України, чинні ставки ввізного мита, митні тарифи зарубіжних держав (насамперед країн ЄС і СНД). 19 вересня 2013 року був прийнятий новий закон «Про Митний тариф України», який набув чинності з 01.01.2014, з метою приведення законодавчої бази України у відповідність із системою загальноновизнаних норм міжнародного права, зокрема, шляхом створення Митного тарифу України, в основу якого покладено нову версію Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності і Комбінованої номенклатури ЄС, та на виконання тарифних зобов'язань на 2013 рік в рамках членства України в СОТ, які зафіксовано у Протоколі про вступ України до СОТ.

У 2004 р. Україна приєдналася до *Стамбульської Конвенції* про тимчасове ввезення відповідно до Закону України від 24.03.2004р. № 1661-IV. Проте, приєднання до конвенції не означає, що країна автоматично стає учасницею міжнародної системи АТА. Для набуття такого статусу необхідно:

- за погодженням з митними органами країни визнати на державному рівні асоціацію, що видаватиме в країні карнети АТА та виступатиме гарантом сплати митним органам країни, в якій вона створена, ввізного мита і податків у випадку порушення режиму тимчасового ввезення з використанням карнетів АТА, виданих асоціаціями-кореспондентами інших країн.

- набути через визначену організацію-гаранта членства у міжнародній мережі гарантуючих асоціацій, яка адмініструється Радою з питань карнетів АТА (World ATA Carnet Council) Всесвітньої Федерації Палат (WCF) при Міжнародній торговій палаті (ICC). Нині ця мережа об'єднує національні гарантуючі асоціації більше 70 країн світу.[3]

Ще одним важливим кроком на шляху гармонізації митного законодавства України та ЄС є приєднання до Конвенції про спільну транзитну процедуру (Женева, 1987 р.).

Для приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей в торгівлі має бути здійснене наступне:

- стовідсоткова адаптація національного законодавства до вимог законодавства до вимог законодавства ЄС в частині заповнення вантажної митної декларації

- приведення у відповідність відомчих класифікаторів, які використовуються в Україні для заповнення вантажної митної декларації до класифікаторів, які використовуються при заповненні єдиного адміністративного документа в країнах Європи (Постанова КМУ від 21 травня 2012 р № 450 «Питання, пов'язані зі застосуванням митних декларацій»)

– направлення до генерального секретаріату Ради Європейських співтовариств звернення щодо запровадження в Україні бланків ЄАД з метою отримання відповідних висновків експертів депозитарію.[3]

Приєднання до зазначених міжнародних конвенцій – один з обов'язкових критеріїв членства в ЄС. Варто підкреслити, що майже всі заходи, передбачені даними конвенціями спрямовані на спрощення митних процедур. Саме повне законодавче забезпечення, а також прозорість і простота процедур митного оформлення та контролю є ознаками сучасного митного законодавства розвинених європейських держав.

Таким чином, *уніфікація національного митного законодавства з європейськими стандартами* – перший принцип проведення сучасної митно-тарифної політики, яка дозволить досягнути ефективного розвитку економіки України та її успішної інтеграції у світовий господарський простір.

Наступним надзвичайно важливим кроком є поступова *лібералізація зовнішньої торгівлі шляхом поетапного зниження ставок мита*.

У сучасних умовах глобалізації та загострення конкуренції на світових ринках все більш очевидно, що економічний розвиток стимулюється не експортом взагалі, а експортом з переважанням готової продукції. Саме це може реально пожвавити внутрішньо економічні процеси та стати підґрунтям для стабільного економічного зростання.

Традиційно економіка вважається відкритою, якщо сумарний обсяг імпорту й експорту перевищує 5% від ВВП. Надзвичайно високий ступінь відкритості української економіки зумовлює суттєву залежність від ситуації на світових ринках. Переваги лібералізації зовнішньої торгівлі традиційно вбачають у зростанні ефективності виробництва, абсорбції нових технологій, підвищенні спеціалізації, переміщенні ресурсів на користь експортного сектора тощо. Відкритість економіки у поєднанні із прискоренням глобалізації та зниженням транспортних видатків, а також вартості комунікаційних послуг, прискорює спеціалізацію виробництва і підвищує конкурентоспроможність продукції. Наприклад, для країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) перехід від планової до ринкової економіки призвів до значного зростання обсягів міжнародної торгівлі, передусім з країнами ЄС-15 – потужним високорозвиненим ринком, що швидко став основним торговельним партнером.

Розширений аналіз впливу реформ перехідного періоду на ефективність експорту виявив стійкий зв'язок між радикальними внутрішніми реформами та успішною переорієнтацією зовнішньої торгівлі. Країни з рішучою лібералізацією торговельного режиму та обмеженням адміністративного ціноутворення значно збільшили обсяги експорту в країни Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).

Незважаючи на потенційні значні переваги, ефективність політики торговельної лібералізації залишається сумнівною в окремих країнах. У Туреччині, Шрі-Ланці та Аргентині зменшення торговельних бар'єрів призвело до значного збільшення імпорту споживчих товарів, тоді як очікувався бум інвестиційного імпорту. Значна залежність від зовнішньої торгівлі може викликати небезпеку політичного тиску, якщо торгівля зосереджена на

невеликій кількості товарів з декількома торговельними партнерами. Вузька спеціалізація у експортному секторі обмежує економічну свободу. Рекомендовано не так акцентувати переваги відкритості економіки та стимулювання експорту, як проводити економічну політику на основі розумного балансу між зовнішнім та внутрішнім секторами. На прикладі Греції можна побачити, що лібералізація зовнішньої торгівлі не є достатньою умовою для значного припливу іноземних інвестицій. Макроекономічна нестабільність, ускладнені бюрократичні процедури, недостатній розвиток інфраструктури та людського капіталу були причинами неефективності програм лібералізації в Греції, що знизило її привабливість для прямих іноземних інвестицій [4, ст.218].

Таким чином, митно-тарифна політика держави повинна спрямовуватись як на лібералізацію зовнішньої торгівлі, так і на легалізацію тіньових потоків імпорту і захист національного товаровиробника. З огляду на те, що в межах ЄС передбачено тарифний захист для окремих секторів економіки, Україні необхідно ввести селективні тарифні обмеження для тих галузей, які можуть зазнати найбільших втрат у процесі лібералізації ринку. До таких галузей належать, передусім, сільське господарство та машинобудування.

Наступним принципом, який необхідно виділити, є *ефективне застосування особливих видів мита*.

З метою захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників у разі ввезення товарів на митну територію України, можуть застосовуватися особливі види мита:

- 1) спеціальне мито;
- 2) антидемпінгове мито;
- 3) компенсаційне мито.

Дані види мита встановлюються на підставі рішень Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, прийнятих відповідно до законів України "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту", "Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту", "Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну".[1, ст.47].

Використання Україною методів боротьби за світові ринки і захисту свого національного ринку відбувається з певним запізненням, що за умови трансформації економічної системи завдає економіці країни значних втрат. Крім того, вступ України до міжнародних економічних організацій призводить до звуження інструментарію для регулювання зовнішньоторговельних операцій, особливо в частині застосування митно-тарифних регуляторів.

У даному разі відпрацювання механізму застосування спеціального, антидемпінгового і компенсаційного мита дає змогу не тільки розв'язувати окремі локальні проблеми, але й створити ефективну систему захисту національного ринку від недобросовісної конкуренції як іноземних виробників, так і національних підприємств, які зацікавлені в нарощуванні монополістичних тенденцій, що суперечить загальноекономічним інтересам країни. Тому, на нашу думку, механізм застосування особливих видів мита має

стати підґрунтям тарифної системи захисту національного ринку від іноземної економічної інтервенції.[5, ст. 354]

Глобалізація світової економіки вимагає підвищення ефективності функціонування вітчизняних виробників, що веде до посилення конкуренції між суб'єктами господарювання за ринки збуту. В умовах визначеної спеціалізації країн на основі міжнародного поділу праці та існуючого ринкового середовища уряди країн постійно знаходяться у пошуках інструментів підтримки національних виробників. Проте більшість країн для підтримки національних товаровиробників використовують інструменти протекціонізму.

Враховуючи звуження можливостей використання інструментів протекціонізму у зв'язку з членством більшості країн світу в міжнародних торговельних організаціях (СОТ, ЮНКТАД, МТП та ін.) [6], що протидіють штучним бар'єрам в міжнародній торгівлі та активно виступають проти застосування політики протекціонізму, значна кількість країн світу використовує інструменти прихованого протекціонізму.

Таким чином, наступним принципом митно-тарифної політики України є *тимчасове застосування заходів ефективного протекціонізму*.

Для аналізу використання інструментів прихованого протекціонізму та їх впливу на міжнародну торгівлю доцільно проаналізувати інструменти прихованого протекціонізму, які використовуються в окремих країнах у міжнародній торгівлі (Таблиця 1).

Таблиця 1

Інструменти прихованого протекціонізму окремих країн у міжнародній торгівлі [7]

Інструмент прихованого протекціонізму	Дата введення	Країна, яка створює торговельний бар'єр	Товарна група	Примітка (цілі політики)
Експортні мита	14 червня 2013 р	Білорусь	Необроблені шкури великої рогатої худоби	Стимулювання експорту
Експортні мита	7 червня 2010 р	Марокко	Сільське господарство та рибальство	Підтримка галузі
Експортне мито	10 листопада 2011р	Уругвай	М'ясо, молоко, шерсть	Стимулювання експорту
Фітосанітарний контроль	2013 р	Росія	Риба та рибні продукти	Політичні цілі
Стандарти маркування, стандарти енергозбереження	5 серпня 2013 р.	США	Споживчі товари, промислове обладнання	Стимулювання імпорту якісних товарів, регулювання ринку
Вимоги держзакупівлі в національних виробників	10 квітня 2010 р.	В'єтнам	Споживчі товари та обладнання	Підтримка національних виробників

Девальвація національної валюти до 1,2 євро за франк	6 вересня 2011 р.	Швейцарія	Експортні товари	Стимулювання експорту

Таким чином, в результаті аналізу даних таблиці 1 встановлено, що:

- в останні роки країни активно застосовують інституційні інструменти як елементи прихованого протекціонізму для захисту вітчизняних ринків від іноземної конкуренції;
- використання інституції у створенні торгівельних бар'єрів притаманна як країнам із високим рівнем доходу, так і країнам із середнім та низьким рівнями доходу;
- інституційні інструменти країни використовують як торгівельні бар'єри для захисту як однієї галузі, так і всього національного ринку;
- поширеним є використання інституції як торгівель-них бар'єрів для вирішення економіко-соціальних чи гео-політичних конфліктів між країнами;
- інструменти прихованого протекціонізму у вигляді інституцій мають абсолютно різний характер. [7].

Розглянемо вплив деяких інструментів протекціонізму на національну економіку. Наприклад, фіскальні та тарифні бар'єри, експортні квоти, технічні бар'єри призведуть до посилення цінової конкуренції, обмеження кількості товарів на ринку; державна підтримка національних виробників – до стимулювання виробництва, збільшення обсягів національних товарів на ринку та ін. Проте, окрім отримання позитивних результатів від застосування інструментів прихованого протекціонізму, відповідні дії інших країн у торгівельній війні призводять до негативних наслідків для національної економіки країни. Це можуть бути і збільшення вартості імпортованих товарів для українських споживачів, і погіршення інвестиційного клімату, і скорочення асортименту товарів на внутрішньому ринку, і навіть скорочення експорту унаслідок дій у відповідь. Таким чином, в залежності від інструменту протекціонізму слід очікувати як позитивні так і негативні наслідки, обумовлені відповідними діями іншої країни [8].

Для об'єктивної оцінки різних інструментів прихованого протекціонізму потрібно провести комплексне дослідження їх впливу на національну економіку країни. В основу методики оцінки впливу наслідків використання вищевказаних інструментів покладено наступну економічну модель, наведену на рис. 1.

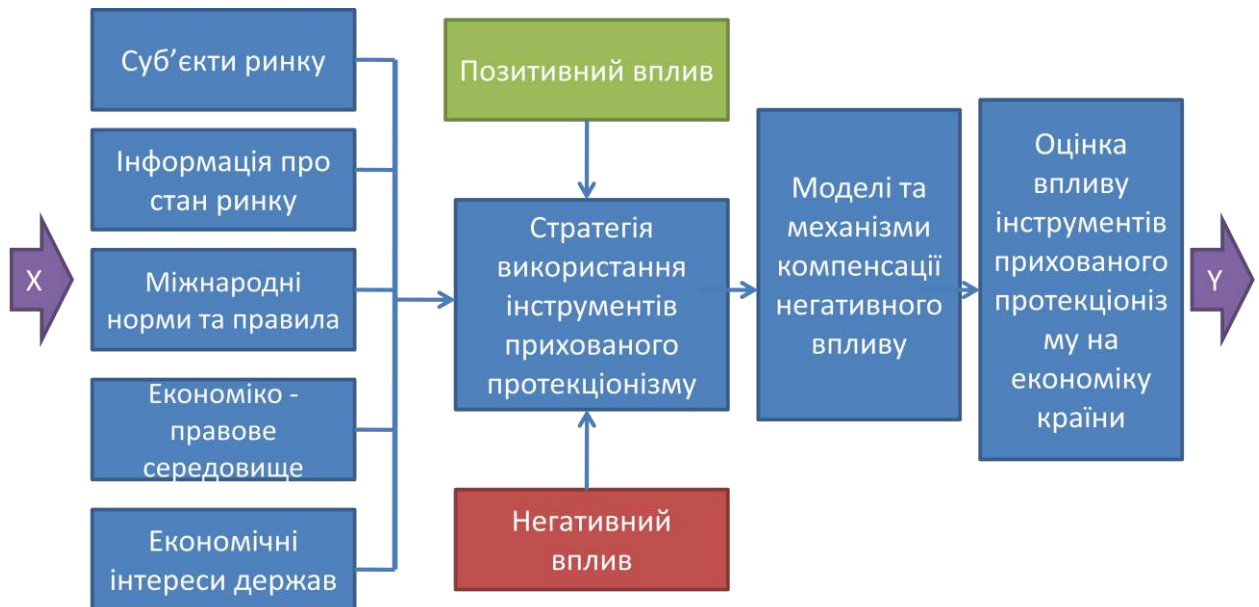

Рис. 1. Економічна модель інструментів прихованого протекціонізму[8]

Запропонована економічна модель має вигляд «чорного ящика» який має параметри входу (суб'єктів ринку, інформацію про стан ринку, міжнародні норми та правила, економіко-правове середовище, економічні інтереси держави), визначення стратегії прихованого протекціонізму, яка формується під впливом позитивних та негативних наслідків та моделей компенсації негативного впливу торгівельної війни.

З урахуванням факторів економічної моделі та стратегії торгівельної війни, проводиться оцінка впливу інструментів прихованого протекціонізму на економіку країни, що формує вихідні параметри моделі.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз дав змогу розкрити значення митно-тарифної політики для розвитку національної економіки та визначити основні її напрямки в період активної інтеграції у світове господарство та лібералізації торгівельних відносин.

Визначені принципи, при їх комплексному використанні, дозволять отримати максимальний економічний ефект від інтенсифікації інтеграційних процесів, нівелюючи при цьому негативні економічні наслідки, які могли б виникнути внаслідок таких дій.

На даному етапі розвитку української економіки такий напрямок митно-тарифної політики, як лібералізація зовнішньої торгівлі, повинен проводитись шляхом поетапного зниження митних тарифів з метою захисту національного виробника. Так, після приєднання України до СОТ в 2008 році, середня ставка ввізного мита впродовж наступних років знизилась із 5% до 4,8%, причому, в подальшому українським урядом допускається можливість зменшення її майже вдвічі (при умові Підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною) [6].

Проте такі заходи обов'язково повинні супроводжуватись ефективним застосуванням особливих видів мита (в межах встановлених міжнародних норм) та тимчасовим застосуванням заходів ефективного протекціонізму, особливо по відношенню до галузей, в яких існує загроза не витримати жорсткої міжнародної конкуренції. Українським законодавством передбачена

практика застосування спеціального, антидемпінгового та компенсаційного мита, які використовуються не задля фіскальних цілей, а виключно із метою захисту національного виробника, за умови надання відповідних доказів їх необхідності.

Що ж до тимчасових заходів ефективного протекціонізму, то у сучасних умовах, з одного боку, класичні протекціоністські заходи не відповідають узятим Україною на себе зобов'язанням і в разі застосування відразу ж викличуть ряд нарікань та політичний і економічний тиск з боку інших країн-контрагентів. Разом з тим, такі заходи в період економічної та геополітичної кризи, яка на даний момент існує в Україні, є об'єктивно зумовленими та захищають національні економічні інтереси. Важливою умовою використання даного принципу є його тимчасовість. Як тільки в Україні покращиться політична та економічна ситуація, використання таких засобів (особливо прихованого протекціонізму) потрібно звести до мінімуму, інакше країна ризикує втратити довіру країн-торгових партнерів і понести збитки в разі їх негативної реакції. У такому випадку Україна замість економічних вигод, задля яких впроваджувала заходи протекціонізму, отримає абсолютно протилежний ефект – значні збитки в українській економіці і міжнародний осуд. Проте, не дивлячись на недоліки даного методу, він використовується у всьому світі, причому активно сприяють політиці прихованого протекціонізму саме найбільш розвинені країни світу, серед яких ринки: ЄС, США, Китаю, Індії, Росії і т.д..[7]

За умови дотримання Україною визначених принципів митно-тарифної політики, Україна нівелює можливі негативні наслідки інтенсифікації інтеграційних процесів, та отримає від них максимальний економічний ефект.

Список використаних джерел

1. Киян Ф. Актуальні питання гармонізації українського митного законодавства із законодавством ЄС / Ф. Киян // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 46 – 50.
2. Доротич С.І. Правові механізми адаптації митної системи України до вимог СОТ / С. І. Доротич // Вісник Академії митної служби України - 2009. - № 1. - С. 63-67
3. Офіційний вебсайт Торгово-промислової палати України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ata.ucci.org.ua/ua/start/default.html>
4. Черкас Н.І. Лібералізація зовнішньої торгівлі як чинник підвищення конкурентоспроможності експорту // Вісник ЛКА. - Серія економічна, вип. 23 - Львів: Вид. ЛКА, 2006. - с. 218-221
5. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. - 696 с.
6. Всесвітня торговельна організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wto.org.
7. Серпухов М.Ю. Прихований протекціонізм як інструмент сучасної міжнародної торговельної політики [Електронний ресурс] / М.Ю. Серпухов //

Економіка розвитку. - 2013. - №4. - С. 23 – 27. - Режим доступу: http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/eu134_68/e134ser.pdf

8. Серпухов М. Ю. Оцінка впливу торгівельних війн на економіку країни [Електронний ресурс] / М. Ю. Серпухов // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии . - 2013. - № 1. - С. 225-230. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvdgma_2013_1_34.pdf

УДК 330.3:336

Апанасенко В.С., 51 гр.
фінансово-економічний факультет
ОНЕУ

Науковий керівник:
ст. викл., к.е.н. Васютинська Л. А.

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Досліджено тенденції розвитку системи видатків державного бюджету. Оцінено вплив її елементів на зміни ВВП. Виявлено проблеми та запропоновано вектори вдосконалення системи видатків державного бюджету.

Annotation. The system expenditures of the state budget in the development of investigated trends. The effect of its elements to changes in GDP. Identified problems and proposed vectors of improvement of the system of expenditures of the state budget.

Ключові слова: видатки державного бюджету, система видатків державного бюджету, економічне зростання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток економіки не можливий без державного її регулювання, яке здійснюється шляхом вилучення частини ВВП та перерозподілу її через бюджетну систему. Ключовим питанням у державному регулюванні залишається питання, скільки держава може вилучати з економіки коштів, щоб задовольнити суспільні потреби. При цьому досить важливим завдання є оптимізація обсягів фінансування на виконання державою, обмовлених цими потребами функцій. Проте вклад держави в економічне зростання, визначається не стільки обсягом додаткових фінансових ресурсів, що спрямовуються на соціально-економічний розвиток, скільки їх ефективним використанням. Враховуючи обмеженість централізованого фонду держави та спрямування бюджетної політики на досягнення визначених цілей,

досить актуальними є питання, які пов'язані з оцінюванням впливу видатків державного бюджету на соціально-економічний розвиток держави.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невірішених проблем. Важливий внесок в дослідженні ролі видатків державного бюджету та визначенні їх впливу на рівень економічного зростання внесли О. Василик, В. Копилова, І. Луніна, В. Опарін, І. Чугунов, В. Федосов та ін.

Не дивлячись на досить суттєві здобутки вітчизняної наукової думки, в умовах стрімких змін, які спостерігаються в Україні в останні часи, виникає необхідність у розширенні аналітичних розробок щодо оцінювання причинно-наслідкових зв'язків функціонування системи видатків державного бюджету.

Мета статті. Зважаючи на актуальність окресленої проблеми, метою статті є оцінювання впливу видатків державного бюджету на соціально-економічний розвиток та розробка пропозицій щодо вдосконалення їх використання.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи роль видатків державного бюджету на соціально-економічний розвиток, слід звернути увагу на те, що в науковій літературі існують різні погляди на зв'язок між часткою державних видатків у ВВП та темпом економічного зростання. Найбільш радикальної точки зору дотримується А. Іларіонов, який стверджує, що оптимальна частка державних видатків у ВВП повинна складати 25-26% [1, 10-14]. Намагаючись дослідити вплив зростання державних видатків на рівень суспільного добробуту, В. Танзі та Л. Шюхнест порівняли основні соціально-економічні показники розвитку низки держав й довели непереконаливість висновку відносно того, що високий рівень частки державних видатків у ВВП відповідає кращому соціально-економічному розвитку [2, с. 622-625].

Однак слід враховувати те, що чим вищий рівень централізації бюджету, тим вищий вплив державних органів влади на соціально-економічні процеси (таблиця 1).

Таблиця 2.3

**Видатки державного та місцевих бюджетів та їх частка
у ВВП в 2000-2012 роках**

Рік	ВВП, млн. грн.	Видатки зведеного бюджету, млн. грн.	Видатки державного бюджету, млн. грн.	Видатки місцевого бюджету, млн. грн.	Частка у ВВП	
					видатки держбюджету, %	видатки місцевого бюджету, %
2004	345113	101415,49	62652,13	38 763,36	18,15	11,23
2005	441452	141698,82	89614,87	52 083,95	20,30	11,80
2006	544153	175284,29	102957,72	72 326,57	18,92	13,29
2007	720731	226054,37	129599,31	96 455,06	17,98	13,38
2008	948056	309203,73	182376,45	126 827,28	19,24	13,38
2009	913345	307399,35	180257,11	127 142,24	19,74	13,92
2010	1094607	377842,84	225822,54	152 020,30	20,63	13,89
2011	1316600	416 610,2	238539,6	178070,6	18,12	13,5
2012	1408889	492454,7	271221,9	221232,8	19,25	15,7

Розраховано за даними статистичних щорічників за відповідні роки

Порівнюючи приріст частки видатків державного та місцевих бюджетів за аналізований період (таблиця 1), можна зробити висновок про посилення ролі видатків державного бюджету у фінансуванні бюджетних програм. Виявлені тенденції частки видатків державного і місцевих бюджетів у ВВП пов'язані із змінами у державному регулюванні розподілу доходів і видатків між різними ланками бюджетної системи та свідчить про посилення державного впливу на процес мобілізації коштів та розподіл між різними рівнями влади.

Сучасний етап розвитку бюджетних відносин в Україні характеризується посиленням ролі бюджетних видатків у процесі регулювання соціально-економічного розвитку держави та її регіонів. У державі щороку фінансується досить велика кількість програм з державного бюджету, але цілі, які у них декларуються, в основному, не досягаються, оскільки 2/3 цих програм за висновками Рахункової палати не фінансуються в повній мірі. Розпорошення бюджетних коштів за великою кількістю програм на фоні нестатку коштів – основоположна причина такого становища.

Звертаючись до положень програмно-цільового методу, необхідно звернути увагу на те, що визначені результати повинні пов'язуватися з обсягами коштів, які на їх досягнення виділяються. Це, у свою чергу, передбачає аналіз факторів, які здійснюють вплив на видатки державного бюджету. У контексті висунутої тези І. Луніна підкреслює, що за під впливом економічних і політичних факторів відбувається зміна рівня видатків державного бюджету. Серед найвагоміших виокремлюються зміна у потреб домогосподарств; демографічні зміни; зміна в обсягах державних запозичень; наявність зовнішніх ефектів тощо [3, с. 13].

І. Чугунов акцентує увагу на циклічності економічного розвитку, з одного боку, та стійкості і стану бюджетної системи - з іншого [4, 194]. Уточнюючи висунуту тезу, слід зазначити, що бюджетна практика показує, що якісні зміни в економічному зростанні слід очікувати не стільки у разі збільшення обсягів видатків, що впливають в економіку, скільки в їх ефективному розміщенні і використанні. Саме з таких міркувань Г. Лопушняк вважає, що економічне зростання залежить від структури видатків бюджету та їх обсягу. При цьому структура видатків зумовлюється суспільним способом виробництва, політичним устроєм та функціями держави [5].

Аналізуючи вплив видатків державного бюджету за функціональним призначенням на зміну основного макроекономічного показника розвитку країни – ВВП, в структурі видатків державного бюджету доцільним є виділення найбільш ємних за обсягом видатків, а саме: видатків на загальнодержавні функції, видатків на економічну діяльність та видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення.

Побудована регресійна модель відповідно до пакету «Аналіз даних» програмного забезпечення [Microsoft Office](#):

$$Y = 32,91293 + 11,07682 X_1 + 14,07131 X_2 + 2,51885 X_3 \quad (1)$$

де Y – обсяг номінального ВВП;

X_1 – обсяг видатків державного бюджету на загальнодержавні функції;

X_2 – обсяг видатків державного бюджету на економічну діяльність;

X_3 – обсяг видатків державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення населення

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,99844395$, що свідчить про те, що зміни величини обсягу ВВП пояснюються змінами обраних чинників, або те, що включені в модель фактори пояснюють 99,84 % варіації зростання ВВП на 1 грн.

Найбільший вплив на зростання ВВП мають видатки на економічну діяльність. Збільшення зазначених видатків на 1 гривню спричиняє приріст ВВП на 14,07 грн. Зростання видатків на загальнодержавні функції на 1 грн. спричиняє приріст ВВП на 11,08 грн., а видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення – на 2,52 грн.

Пояснюючи одержані результати є сенс звернути увагу на вплив видатків, що направляються на фінансування загальнодержавних функцій. Таке зростання спричинено відрахуваннями від фонду заробітної плати представницьких органів влади. Зростання видатків на економічну діяльність, яке спричиняє досить великий вплив на зростання ВВП обумовлюється збільшенням робочих місць, що, у свою чергу, спричиняє зростання податкових надходжень, тобто обсяг фінансових ресурсів, що перерозподіляється через бюджетну систему має тенденцію до зростання.

Проведений аналіз показав, що стимулюючий вплив заходів державного регулювання для України має бути спрямований підвищення частки капітальних видатків у структурі видатків державного бюджету, динаміку якої проілюстровано на рис. 1.

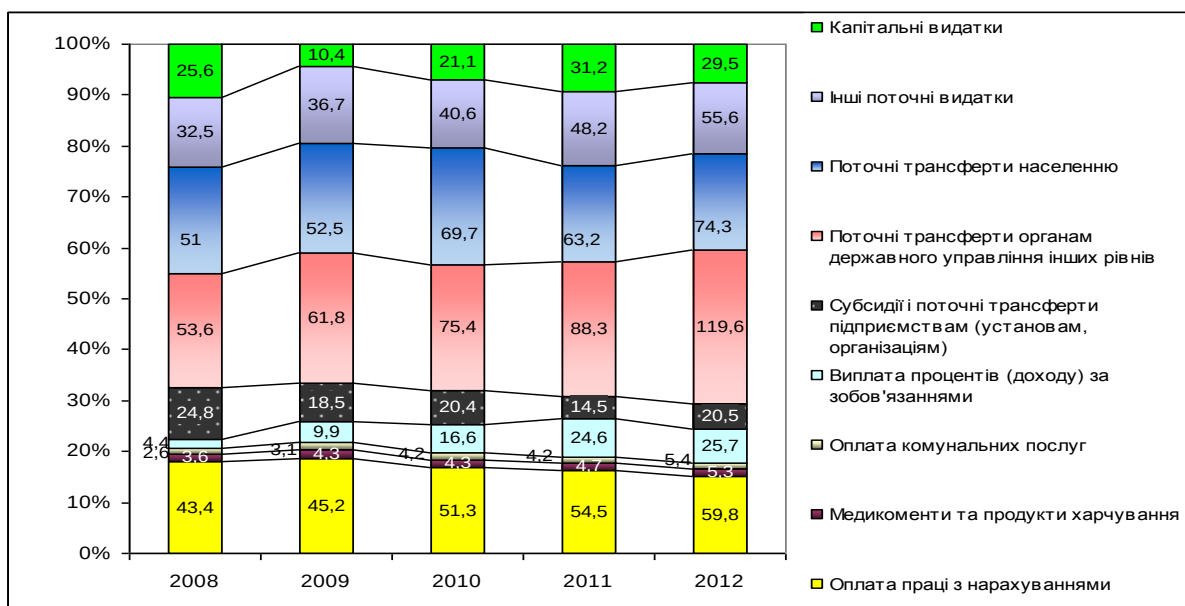

Рис. 1. Структура видатків державного бюджету за економічною класифікацією у 2008-2012 роках

Джерело: Звіти про виконання державного бюджету за відповідні роки

Досліджуючи структуру видатків державного бюджету за економічною класифікацією (рис. 1), слід звернути увагу на те, що, не дивлячись на збільшення обсягів фінансування оплати праці з нарахуваннями частка цієї статті в загальному обсязі знижується. В той час як, частка видатків на виплату процентів і доходу зростає. Це можна пояснити підвищенням заборгованості державного бюджету, а відтак й збільшенням видатків на обслуговування боргу. Зниження капітальних видатків є негативним фактором щодо виконання видаткових програм. Це спричинено також підвищенням захищених статей у державному бюджеті. Їх частка у 2012 р. склала 73,2%; у 2011 р. вона була дещо нижчою – 73,0 %; у 2010 р. вона також складала 73,0 %; у 2009 р. – 73,0 %, а у 2008 – 65,6 %. Загалом спостерігається тенденція щодо збільшення захищених статей видатків державного бюджету і зниження капітальних видатків.

Висновки і пропозиції. Аналіз існуючих проблем надав можливість визначити вектори вдосконалення системи видатків державного бюджету, зокрема:

- здійснити перерозподіл в структурі видатків у бік підвищення їх частки на економічну діяльність, що дозволить посилити інвестиційну складову державного бюджету;
- розробити заходи щодо узгодження напрямків бюджетної політики з пріоритетами соціально-економічного розвитку з метою прийняття відповідної стратегії довгострокового характеру;
- прискорити процес розмежування повноважень між державними та місцевими бюджетами з метою зменшення видатків державного бюджету на вертикальне вирівнювання.

Зважаючи на те, що проблеми, які висвітлюються у статті торкаються управлінських аспектів, то для всебічного вивчення проблемних питань необхідно дослідити архітектуру системи видатків державного бюджету, акцентуючи увагу на її організаційних засадах.

Список використаних джерел

1. Илларионов А. Бремя государства / А. Илларионов // Вопросы экономики. 1996. - № 9. С. 10-14.
2. Tanzi Vito “The Economic Role of the State in the 21st Century” / Tanzi Vito // Cato Journal, Vol. 25, No. 3, Fall. 2005. – P. 617-638. [Електронний ресурс]. Режим доступу: cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2005/11/cj25n3-16.pdf
3. Луніна І. О. Політичні та економічні фактори зміни рівня державних видатків / І. О. Луніна // Економіка України. – 2004. - № 6. – С. 12-19.
4. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання : навч. посіб. / І.Я. Чугунов. – К. : НДФІ, 2005. – 259 с.
5. Лопушняк Н. Бюджетні видатки як інструмент державного регулювання соціально-економічного розвитку / Г. Лопушняк // Демократичне

врядування. Вип. 6. – 2011. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik6/fail/+Lopushnjak.pdf>.

6. Васютинська Л.А. Формування комплексної системи оцінювання ефективності видатків бюджету : зб. тез наук. робіт міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 лютого, 2012 р. / Центр економічний досліджень та розвитку. – Одеса : ЦЕДР, 2012. – Ч.ІІ. – С. 32-33.

7. Васютинська Л.А., Слатвінська М.О. Концептуальні засади бюджетування державних фінансів / Л.А.Васютинська, М.О. Слатвінська // Економіка. Фінанси. Право. - № 4. – 2014. С. 21-24.

8. Бюджетна система України: проблемні питання [монографія] / [Л.А. Васютинська, М.О. Слатвінська, О.Ю. Дубовик та ін.] за ред. В.Г. Баранова – Одеса, ВОИСОІУ «Атлант» – 2013 – 252 с.

УДК 336.13

Шевц С.Б., гр. М-6
заочний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
д.е.н., доц. Баранова В.Г.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Анотація. Автор досліджує особливості функціонування Пенсійного фонду України як головного складової державної системи соціального захисту населення, робить акцент на проблемних питаннях його діяльності та можливих шляхах їх вирішення.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійний фонд України, бюджет Пенсійного фонду, дефіцит Пенсійного фонду

Annotation. The author examines the features of the functioning of the Pension Fund of Ukraine as the main component of the state system of social security, focuses on problematic issues of its activities and their possible solutions.

Key words: Pension, Pension Fund of Ukraine, the budget of the Pension Fund, pension fund deficits

Постановка проблеми у загальному вигляді. Пенсійне забезпечення – це одна з головних складових системи соціального захисту населення. Державну політику у сфері пенсійного забезпечення здійснює Міністерство соціальної політики, Міністерство фінансів, а управління фінансами пенсійного забезпечення здійснює Пенсійний фонд України.

Пенсійний фонд України функціонує як фінансово-банківська система, активи якої формуються за рахунок страхових внесків підприємств, громадян та дотацій із державного бюджету України.

Протягом останніх років актуальними залишається питання дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, зокрема порушення принципу економічної залежності видатків на споживання від отриманих доходів і ВВП,

дисбаланс розвитку пенсійної системи в рамках його дохідної і видаткової частин. Не менш важливою для України є демографічна проблема – старіння нації, що призводить до скорочення частки працюючого населення та, відповідно, зростання навантаження на ПФУ. За таких умов особливої уваги потребують питання збалансованості бюджету Пенсійного фонду України, а також ефективного й раціонального використання коштів Пенсійним фондом.

Чинна система пенсійного забезпечення України знаходиться в кризовому стані та потребує реформування. Хоча в жовтні 2011 року в нашій країні була проведена реформа системи пенсійного забезпечення, проте вона має довгострокові перспективи та не вирішує нагальних проблем системи пенсійного забезпечення в нашій державі.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Значний науковий внесок у дослідженні питань функціонування пенсійного фонду зробили Б. Зайчук та М. Папієв, Н. Борецька, І. Гнибіденко, В. Грушко, О. Залєтов, Е. Лібанова, Т. Кір'ян, Д. Леонов, О. Максимчук, В. Мельничук, В. Надрага, А. Нечай, О. Палій, А. Федоренко, В. Яценко, В.Шамрай, Н.Ковальова та інші.

Метою статті є дослідження особливостей функціонування Пенсійного фонду України на сучасному етапі та виявлення проблемних питань в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Пенсійний фонд України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення персоніфікованого обліку надходжень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування(ЄСВ).

Функцію акумуляції єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування з січня 2013 року покладено на органи доходів та зборів. В результаті прийнятті рішення про створення Міністерства доходів та зборів ЄСВ надходить на рахунки органів доходів та зборів, а потім в процентному відношенні перерозподіляється між Пенсійним фондом та фондами загальнообов'язкового соціального страхування.

Бюджет Пенсійного фонду відповідно до ст. 71 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» – це план утворення та використання цільового страхового фонду, що формується із страхових внесків до солідарної системи і надходжень з інших джерел, визначених цим законом. Згідно із п. 12 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у період до перетворення Пенсійного фонду в неприбуткову самоврядну організацію його бюджет затверджується Кабінетом Міністрів України [1].

До джерел формування коштів Пенсійного фонду статтею 72 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» віднесено, зокрема, страхові внески, кошти державного бюджету та державних цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду, суми фінансових і адміністративних санкцій, застосованих за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення та сплати страхових внесків і використання коштів

Пенсійного фонду, а також добровільні внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [1].

Структура доходної частини бюджету Пенсійного фонду України відображена в таблиці 1.

Дані таблиці свідчать, що головним джерелом за рахунок якого здійснюється пенсійне забезпечення в нашій країні з прийняттям в 2010 році Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»[2] є ЄСВ, в 2011 році його питома вага у всіх доходах бюджету Пенсійного фонду України склала 66,1 %, а в 2012 році – 69,1 %.

Таблиця 1.

Динаміка надходжень Пенсійного фонду України за 2008 - 2012 роки

	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи, всього, млрд. грн.	153,9	169,3	183,52	197,6	222,6
1) власні надходження, млрд. грн.	101,9	99,8	119,3	139,1	158,0
в т.ч. ЄСВ, млрд. грн.	100,0*	97,1*	115,8*	130,6	153,8
Питома вага ЄСВ у доходах ПФУ, %	65,0*	57,4*	63,1*	66,1	69,1
2) кошти державного бюджету, млрд. грн.	41,4	48,5	64,1	58,3	64,4
в т.ч. дотація на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами, млрд. грн.	40,3	30,1	33,1	40,6	49,2
3) кошти фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, млрд. грн.	0,01	0,01	0,02	0,1	0,1
4) кошти фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, млрд. грн.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
5) позичка для покриття тимчасових касових розривів, млрд. грн.	6,03	17,37	7,88	12,36	11,88

*- обов'язкові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та обов'язкові внески від платників, що обрали спрощену систему оподаткування до прийняття ЄСВ

Джерело: складено автором на основі звітів Пенсійного фонду України [3,4,5,6,7]

Напрями використання коштів Пенсійного фонду визначені ст. 73 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і включають виплату пенсій у солідарній системі; надання соціальних послуг, передбачених цим законом; оплату послуг із виплати та доставки пенсій та формування резерву коштів Пенсійного фонду; фінансування адміністративних

витрат, пов'язаних із виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду [1].

Структура видаткової частини бюджету Пенсійного фонду України відображена в таблиці 2.

Дані таблиці свідчать, що видатки Пенсійного фонду з кожним роком зростають, а саме в 2009 році в порівнянні з 2008 роком вони зросли на 11,9 млрд.грн. або на 7,7%, в 2010 році в порівнянні з 2009 роком вони зросли на 25,7 млрд.грн. або на 15,5 %, в 2011 році в порівнянні з 2010 роком вони зросли на 19,3 млрд.грн. або на 10,1 %, в 2012 році в порівнянні з 2011 роком вони зросли на 23 млрд.грн. або на 10,9 %. Важливо звернути увагу, що видатки Пенсійного фонду України здійснюється за рахунок власних надходжень, про що свідчить питома вага їх у всіх видатках ПФУ, в 2008 році вона складала 76,1 %, а в 2012 році – 81,9 %.

Таблиця 2

Динаміка видатків Пенсійного фонду України за 2008 - 2012 роки

	2008	2009	2010	2011	2012
Видатки, всього, млрд. грн.	153,8	165,7	191,4	210,7	233,7
1) видатки за рахунок власних надходжень, млрд. грн.	117,1	132,1	154,8	163,8	191,4
Питома вага видатків за рахунок власних надходжень у видатках ПФУ, %	76,1	79,7	80,8	77,7	81,9
2) видатки за рахунок коштів державного бюджету, млрд. грн.	32,9	33,4	36,3	46,4	41,7
3) видатки за рахунок коштів фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, млрд. грн.	0,01	0,01	0,03	0,09	0,08
4) видатки за рахунок коштів фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, млрд. грн.	0,29	0,3	0,4	0,4	0,4
5) проведення авансового фінансування виплати пенсій, млрд. грн.	3,5	*	*	*	2,2

* - Дані відсутні

Джерело: складено автором на основі звітів ПФУ [3,4,5,6,7]

Аналіз динаміки ВВП, показників бюджету Пенсійного фонду і фонду оплати праці за 2008–2012 рр. свідчить про те, що темпи зростання видатків ПФУ випереджають ріст ВВП та фонду оплати праці. Динаміка номінального ВВП, доходів і видатків ПФУ за 2008–2012 рр. наведена в табл. 3.

Згідно з даними таблиці, видатки Пенсійного фонду за темпами зростання випереджали його власні доходи та приріст ВВП країни у цілому.

Таблиця 3

Динаміка основних показників діяльності Пенсійного фонду за 2008-2012 роки

Показник	2008	2009		2010		2011		2012	
	Млн.грн.	Млн.грн.	Приріст, %	Млн.грн.	Приріст, %	Млн.грн.	Приріст, %	Млн.грн.	Приріст, %
Номінальний ВВП	949864,0	1046500	110,2	1086935	103,9	1177000	108,29	1408889	119,7
Доходи ПФУ	143488,2	148372,7	103,4	183565,2	123,7	193452,4	105,39	222631,8	115,1
Власні доходи ПФУ	101949,9	99781,7	97,9	119342,7	119,6	150214,3	125,87	157980,4	105,2
Видатки ПФУ	150349,1	165590,0	110,1	191472,7	115,6	209007,8	109,16	233695,9	111,8

Джерело: складено автором на основі звітів ПФУ України [3,4,5,6,7]

Таке перевищення видатків над доходами призводить до дефіциту бюджету Пенсійного фонду України (рис. 1).

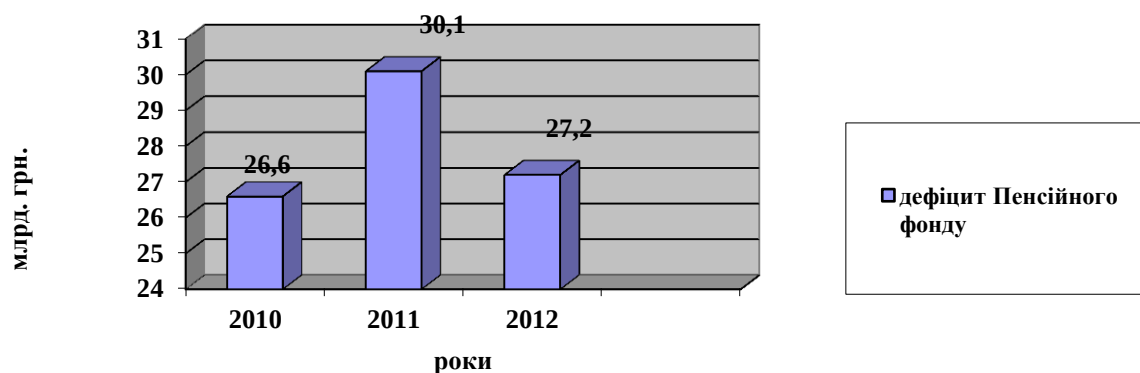

Рисунок 1. Динаміка дефіциту Пенсійного фонду України за 2010 – 2012 роки

Джерело: складено автором на основі звітів Пенсійного фонду України [5,6,7]

Збільшення видатків Пенсійного фонду України зумовлено ростом пенсійних виплат[8].

Для того, щоб нормалізувати цю ситуацію урядом все частіше приймаються рішення, щодо введення додаткових джерел наповнення дохідної частини Пенсійного фонду України. Так наприклад, в липні 2013 року було введено додаткове джерело наповнення дохідної частини Пенсійного фонду України – оподаткування єдиним внеском на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування сум допомоги по вагітності та пологах.

Пошук можливих шляхів подолання дефіциту Пенсійного Фонду України є необхідним з метою зменшення навантаження на Державний бюджет, адже дефіцит Пенсійного фонду покривається за рахунок нього.

Ми вважаємо, що для того, щоб подолати проблеми Пенсійного фонду необхідно переходити від переважно солідарного пенсійного забезпечення на накопичувальне (II та III рівень пенсійної системи).

Висновки і пропозиції.

Отже, з метою подолання проблем діяльності Пенсійного фонду України варто переглянути позиції проведеної пенсійної реформи, яка поки що не дала

позитивних зрушень, внаслідок того, що її дії направлені на довгострокову перспективу [9].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI зі змінами та доповненнями [Електр. ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
3. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2008 рік [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=162515&cat_id=9475
4. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2009 рік [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=162515&cat_id=9475
5. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2010 рік [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=162515&cat_id=9475
6. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2011 рік [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=199926&cat_id=9475
7. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2012 рік [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=210010&cat_id=9475
8. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України "Щодо балансування фінансового стану Пенсійного фонду України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/297/#_ftnref12
9. Тарасенко М.В. Шляхи реформування пенсійної системи України // Вісник соціально-економічних досліджень ОДЕУ. – 2011.- № 42.

УДК 336.13

Федорчак А.А., гр. 53
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
д.е.н., доцент Баранова В.Г.

**АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ
ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню європейського досвіду формування доходів місцевих бюджетів та визначенню перспективних шляхів удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні на основі зарубіжного досвіду.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, податкові надходження, неподаткові надходження, європейський досвід.

Annotation. The article investigates about an European experience in organization of local budgets and an identifying perspective ways to improve the organization of local budgets in Ukraine on the base of international experience.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інститут місцевого самоврядування у зарубіжних країнах почав своє існування наприкінці XIX ст. Саме тоді відбувається визначення завдань місцевих органів влади іноземних держав. Ознакою розвитку європейських країн ХХІ століття є те, що зростає роль місцевих бюджетів, які виступають важливою складовою фінансової системи будь-якої держави, оскільки забезпечують вирішення соціально-економічних потреб на місцевому рівні. Протягом останнього десятиріччя розширюються функції і завдання, що покладаються на органи місцевої влади. І саме успішне виконання цих функцій та завдань залежить від наявних доходів місцевих бюджетів, що являють собою стабільну фінансову базу місцевої влади.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питанню вивчення світового досвіду формування доходів місцевих бюджетів присвячуються наукові праці таких вчених, які досягли вагомих результатів як О. Василик, О. Кириленко, О. Сунцова, М. Карлін, С. Большенко, Н. Никифорова та інші.

Вчений О. Василик у своїй праці, розглядаючи питання фінансового забезпечення діяльності місцевого самоврядування аналізує Європейську Хартію про місцеве самоврядування, а також Всесвітню Декларацію місцевого самоврядування, де конкретно наголошує на статті про фінансові ресурси органів місцевого самоврядування. Професор О. Кириленко також аналізує у своїй праці Європейську хартію, висвітлює питання доходів локальних урядів та місцеве оподаткування в зарубіжних країнах. О. Сунцова наголошує в своїй праці на те, що подальший розвиток місцевої та регіональної демократії сприятиме більш активнішому здійсненню пріоритетного курсу інтеграції України до євроатлантичних структур. М. Карлін досконало досліджує фінанси країн Європейського союзу, зокрема описує те, як саме формуються доходи європейських країн, що мають значний досвід у цьому питанні. С. Большенко та Н. Никифорова у своїй праці зазначають, що саме стабільно закріплені дохідні джерела місцевих органів влади, розширення сфери місцевого оподаткування та реформування системи міжбюджетних відносин в країні розв'язують фінансові проблеми територій.

Таким чином, незважаючи на значний вклад існуючих наукових праць з проблем формування муніципальних доходів європейських країн, подальшого

дослідження потребують питання можливостей застосування зарубіжного досвіду в українську практику.

Метою даної роботи є оцінка та узагальнення особливостей формування доходів місцевих бюджетів у європейських країнах, а також обґрунтування на основі зарубіжного досвіду шляхів удосконалення накопичення фінансових ресурсів у місцеві бюджети в Україні.

Виклад основного матеріалу. У різних європейських країнах процес формування доходів місцевих бюджетів має свої особливості. Аналіз ролі місцевих бюджетів в економіці європейських держав свідчить про те, що частка доходів у ВВП країн становить в середньому 13,6 % (табл. 1).

Таблиця 1

Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП в європейських країнах, %

Країна	Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП
Чехія	8,4
Угорщина	12,1
Латвія	10,8
Польща	12,4
Хорватія	3,8
Данія	32,0
Франція	10,9
Італія	11,7
Великобританія	10,9
Середнє значення	13,6

Рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети свідчить про стан децентралізації управління фінансовими ресурсами в країнах. В країнах Західної Європи рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети значно різниться – в Данії він становить майже 1/3 ВВП, а в Хорватії лише 3,8 % [2]. Тому, чим більша частка доходів місцевих бюджетів у ВВП, тим вищий рівень децентралізації в країні, що забезпечує більш ефективне надання локальних послуг, оскільки на рівні місцевої влади витрати будуть меншими за рахунок скорочення адміністративних витрат.

Розрізняють такі чотири основних джерела фінансових надходжень до бюджетів місцевої влади, а саме: податкові надходження, неподаткові надходження, трансферти та позики. Питома вага існуючих джерел фінансування місцевої влади у європейських країнах наведена в табл. 2. До місцевих податків в зарубіжних країнах, як правило, відносять майнові, місцеві прибуткові, промислові, податки на професію, а також податки, які відображають політику місцевих органів влади (екологічні, на полювання, на собак і т.п.) [1].

Таблиця 2

Структура джерел фінансування місцевої влади у європейських країнах, % [3]

Країна	Місцеві податки	Неподаткові надходження	Трансфери	Позики	Інші
Австрія	15	19	35	8	23
Бельгія	32	5	40	13	10
Великобританія	11	6	77	0	6
Данія	51	22	24	2	1
Іспанія	31	16	37	10	6
Італія	18	11	38	9	24
Німеччина	19	16	45	9	11
Норвегія	42	16	33	7	2
Фінляндія	34	11	31	3	21
Франція	36	2	26	10	26
Швейцарія	46	24	18	3	9
Швеція	61	8	19	1	11

Податок на майно здійснює значний вклад у дохідну частину бюджетів європейських країн. Частка даного податку у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів досить різниться і становить у Великобританії, наприклад, – 99,5 %, у Франції та Іспанії – близько 30-40 %. Привертає увагу також той факт, що у більшості європейських країн запровадження податку на майно є обов’язковим, так як власність являється найважливішою базою оподаткування. Основною з проблемою адміністрування даного податку є справедлива оцінка майна та відсутність прямого зв’язку між вартістю майна і доходами, що отримує його власник.

Як показує практика розвинутих країн, використання податків на майно при формуванні дохідної частини місцевих бюджетів має як позитивні, так і негативні риси, що відображені в табл.3 [4]. Податки на доходи фізичних осіб, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості капіталу в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів європейських країн займають значну частину. У країнах Північної Європи, де найвищі показники життєвого рівня і, відповідно, високі податки, у формуванні доходів місцевих бюджетів значне місце займають муніципальні прибуткові податки: в Швеції в середньому за їх рахунок формується близько 70% сукупних доходів місцевих бюджетів, у Данії - понад 40%, у Норвегії - більше ніж 35% [1].

Таблиця 3

Позитивні та негативні риси податків на майно в європейських країнах

Позитивні риси	Негативні риси
Відповідають засадам справедливого оподаткування	Складність в адмініструванні
Зручність для застосування на місцевому рівні	Відсутність ефективних і простих методик оцінки вартості майна
Не зменшують податкову базу загальнодержавних податків та зборів	Непопулярність серед населення

Стабільність надходжень	Недостатня кваліфікація кадрів щодо оцінки майна
Сприяють більш ефективному використанню майна	

Що стосується неподаткових надходжень в європейських країнах, то слід відмітити, що вони включають такі складові: адміністративні штрафи, збори, доходи від підприємницької діяльності й муніципальної власності, доходи від надання платних послуг, кошти, залучені від розміщення муніципальних позик тощо. Частка неподаткових надходжень в сукупних доходах місцевих бюджетів європейських країн, їх склад та структура можуть значно відрізнятись. Найменша частка неподаткових надходжень характерна для Франції – 2 %, а найвища – для Швейцарії – 24 %. У США, Великій Британії, Швеції важливе місце серед неподаткових надходжень займають доходи від підприємницької діяльності і власності; у Німеччині, Бельгії та Італії значного поширення набули місцеві позики.

В процесі розвитку ринкової інфраструктури у неподаткових надходженнях місцевих бюджетів зростають доходи від підприємницької діяльності та власності і у більшості постсоціалістичних країн. Обсяг даного виду неподаткових надходжень становить понад 40 % у Польщі, Чехії та Словенії, до 20 % – у Болгарії, Словаччині, Угорщині та близько 10 % – у Латвії та Румунії. Частка адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційного та супутнього продажу, надходжень від штрафів і санкцій у структурі неподаткових надходжень бюджетів місцевих урядів Данії, Франції та Іспанії становить понад 60 %, у Великобританії – понад 40, у Швеції – понад 10% [4]. Важливу роль у формуванні доходів європейських місцевих бюджетів відіграють державні трансферти. При цьому слід відмітити, що їх обсяги та цілі в різних країнах різняться між собою. Найбільша частка трансфертів в структурі джерел фінансування місцевої влади спостерігається у Ірландії – 83 %, а найменша – у Швеції – 18 %. Традиційно важливим джерелом фінансування видатків місцевої влади, зокрема, в сфері капіталовкладень, що пов'язані зі створенням активів тривалого користування є позики. Існують наступні основні джерела муніципальних запозичень: кредити комерційних та державних банків, випуск цінних паперів. До інших джерел фінансування місцевої влади відносять надходження передбачені законодавством відповідних європейських країн.

Висновки та пропозиції. На основі проведеного дослідження особливостей формування доходів місцевих бюджетів в європейських країнах пропонується впровадження наступних змін у практику нагромадження доходів до регіональних бюджетів з метою підвищення фінансової автономії місцевих органів влади, а саме:

- збільшення фіскальної ролі місцевих податків та зборів, так як досвід передових країн Європи (наприклад, Норвегії чи Швейцарії) показує позитивну динаміку наповнення місцевих бюджетів, а з рештою і зростання благополуччя жителів (платників податків) за рахунок податків, які сплачуються ними, на користь місцевих бюджетів, проте в Україні потрібно

вводити такий захід не раптово, а за допомогою налагодженої поступової системи. Якщо запроваджувати якісь зміни, то обов'язково на їх введення в дію надавати певний період часу, щоб можна було адаптувати як саму податкову систему, так і платників податків до змін, після чого можна буде очікувати певні позитивні результати;

- зміщення акценту з оподаткування доходів на оподаткування майна: на сьогоднішній день даний захід не можливо ввести раптово, що пов'язано в першу чергу з відсутністю кваліфікованих кадрів та ефективних і простих методик оцінки вартості майна. Необхідно запроваджувати інститути, які допоможуть розвивати сферу даного питання, готуючи підґрунтя для введення якісних змін в податковій політиці територій, а щоб послабити податковий тиск на платників податків варто зменшувати ставки по інших податках, які теж сплачуються ними, або і зовсім відмінити такі податки. Обов'язково потрібно проводити аналіз можливих податків, які можна запровадити, та у випадку переваги у перспективі, порівняно з іншими податками, запроваджувати саме їх;

- зростання неподаткових надходжень, що пов'язані з підприємницькою діяльністю та власністю муніципальної влади, які в Україні у 2013 році склали 3,9 % [5], хоча досвід європейських країн показує, що дана складова є важливою в структурі неподаткових доходів і їх частка повинна коливатися в межах 10-40 % неподаткових надходжень. Для цього необхідно органам місцевої влади здійснювати політику, що передбачає обґрунтоване та вигідне інвестування коштів в суб'єкти підприємницької діяльності, утворені за участю державних підприємств і організацій, з метою отримання дивідендів, а також продовження приватизації інвестиційно привабливих підприємств з одночасною підтримкою заходів, що забезпечують суспільну довіру до приватизаційних процесів, яка на сьогодні знаходиться на низькому рівні через приватизаційні процеси підкріплені взаємодією влади та чиновників з бізнес-групами в 2003-2004 рр. та посиленням цього процесу в 2005-2007 рр. [6]. Дані заходи варто починати застосовувати вже сьогодні;

- розширення практики застосування муніципальних запозичень, які варто підтримувати на рівні 5-10 %. Розширення доступу місцевих органів влади на фінансові ринки має чотири основні переваги. По-перше, це дозволяє отримати більше ресурсів для фінансування інфраструктури. По-друге, фінансування довготермінових активів в інфраструктурі шляхом місцевих запозичень є більш ефективним та рівномірним. Користь від інвестицій в інфраструктуру також отримують наступні покоління, таким чином вартість таких інвестицій природно має поширюватися і на них. По-третє, вихід місцевих органів влади на ринок капіталу підвищує їхню ринкову дисципліну та відповідність вимогам звітування, підвищуючи фіскальну прозорість та якість управління. По-четверте, це сприяє поглибленню фінансового ринку, а фінансування за рахунок облігацій може стати успішною альтернативою банківському фінансуванню. Однак, не применшуючи вигоди від місцевих запозичень слід відзначити, що за відсутності ефективної регуляторної бази існують значні ризики, як це було доведено досвідом боргових криз та

фінансових стресів у таких країнах Європи, як Угорщина та Росія. Розуміння причин цих явищ може допомогти розробити таку регуляторну базу, яка зможе мінімізувати можливість виникнення системних криз [7]. Дослідження практики здійснення місцевих запозичень варто розпочинати вже сьогодні, так як цей процес потребує значних затрат часу.

Впровадження в Україні складових системи формування доходів місцевих бюджетів, апробованих у практиці країн – членів Європейського Союзу, надасть можливість здійснити оптимізацію бюджетних відносин з урахуванням специфічних потреб фінансування соціально-економічного розвитку територій, а також досягнути успіх від трансформацій в економіці країни.

Список використаних джерел

1. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : навч. посібник / О. П. Кириленко. – Тернопіль : Астон, 2004. – 192 с. – ISBN 966-308-080-9.
2. Тулай О. І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику [Електронний ресурс] / О. І. Тулай. – Доступ до ресурсу: http://repository.crimea.edu/jspui/bitstream/123456789/8927/1/knp121_93-97.pdf
3. Council of Europe. Local and regional democracy [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/WCD/FL_Local_Regional_en.asp#
4. Большенко С. Ф. Особливості формування місцевих бюджетів в європейських країнах [Електронний ресурс] / С. Ф. Большенко, Н. И. Никифорова. – Доступ до ресурсу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/vestnik/Технічний%20прогрес%20та%20ефективність%20виробництва/2009/6/3_Bolchenko_dr.pdf
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень -вересень 2013 року / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. [та ін.] ; ІБСЕД. Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». ІІАГО. - К.. 2013. – 75 с.
6. Українська приватизація: перспективи та пріоритети: Аналітична доповідь і матеріали «круглого столу» / Я. А. Жаліло [та ін.]; за заг. ред. В. Є. Воротіна. – К. : НІСД, 2008. – 58 с.
7. Кореняко М.Г. Муніципальні запозичення як інструмент підтримки економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / М.Г. Кореняко – Доступ до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5464/04-Korenyako.pdf?sequence=1>
8. Бюджетна система України: проблемні питання [монографія] / [Л.А. Васютинська, М.О. Слатвинська, О.Ю. Дубовик та ін.] за ред. В.Г. Баранова – Одеса, ВОИСОІУ «Атлант» – 2013 – 252 с.

СТАН НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Анотація. У статті розглянуто питання непрямого оподаткування в Україні. Розглянуто співвідношення прямих та непрямих податків в Україні та напрями удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні з урахування зарубіжного досвіду.

Annotation. The article deals with the issue of indirect taxation in Ukraine. Consider the direct and indirect taxes in Ukraine and directions for improving the system of indirect taxation in Ukraine with regard to international experience.

Ключові слова: непряме оподаткування, ПДВ, акцизний податок, мито, прямі податки, Державний та Зведений бюджет, ставка податку, податкова політика.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Значна соціальна диференціація в країні та низький рівень розвитку малого та середнього бізнесу змушують уряд постійно поступати в той чи інший бік, змінюючи податкові ставки прямих та непрямих податків, що не вирішує проблем не однієї не іншої сторони та економіки країни в цілому. Дослідження економічної сутності непрямих податків, характеристика їхньої ролі та значення у формуванні Державного бюджету України, а також вдосконалення механізму справляння непрямих податків є дуже важливим питанням, адже саме ці податки мають найбільший вплив на розвиток економічної системи нашої держави.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питання непрямого оподаткування розглядаються в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Серед вітчизняних дослідників слід виділити: В.Л. Андрущенко, О.Д. Данілов, І.О. Бланк, С.В. Бараулін, В.В.Буряковський, В.А.Кармазин, С.В.Каламбет, Л.К.Воронова, І.В. Горький, Т.В.Калінеску, Д.Львов, О.М.Сердюк, А.М.Поддєрьогін та ін. Вагомий внесок у дослідження непрямих податків також зробили відомі західні фахівці: Ш. Бланкарт, Ж.-П. Боден. Питання ролі та значення непрямого оподаткування у формуванні Державного бюджету України, а також вдосконалення механізму справляння непрямих податків є невирішеним та потребує подальшого дослідження.

Метою статті є проведення співвідношення прямих та непрямих податків в Україні та формування напрямків удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. На протязі останніх двадцяти років в Україні докладалося чимало зусиль для створення та вдосконалення системи непрямого оподаткування, перетворення непрямих податків на дієві важелі економіки країни. При цьому головною метою таких реформаций є створення в Україні стабільної системи непрямого оподаткування, яка б забезпечила достатній обсяг надходжень до бюджету, ефективне функціонування економіки країни та справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків. Оскільки платниками непрямих податків є споживачі продукції, і самі податки включаються до ціни товарів, робіт і послуг, то їх розмір для окремого платника податку прямо не залежить від одержаних ним доходів або наявного у нього майна. До непрямих податків належать такі податки, як податок на додану вартість, акцизний податок, мито [1, с. 544].

Однією з характеристик сучасних податкових систем розвинутих країн є співвідношення прямих і непрямих податків. Це співвідношення має певні особливості у різних країнах. Так у США, Японії, Канаді, Англії переважають прямі податки. У Франції – непрямі, які становлять 67,9 відсотків. Італія і Німеччина мають досить урівноважену структуру (табл.1).

Таблиця 1

Частка податкових надходжень у країнах з ринковою економікою у % [11].

Країна	Прямі податки, %	Непрямі податки, %	Інші податки, %
США	43,6	42,1	14,3
Англія	46,1	39,9	14,0
Німеччина	32,1	61,1	6,8
Франція	17,2	67,9	14,9
Італія	36,3	55,2	8,5
Канада	47,6	37,8	14,6
Японія	48,3	37,6	14,1

Україні потрібно сформувані стратегію даного співвідношення спираючись не тільки на зарубіжний досвід, а й на теперішній розвиток економіки країни, менталітет населення та його платоспроможність. Тільки реальний погляд на теперішній стан економіки країни та її можливості дозволить сформувані єдину стратегію щодо співвідношення прямих та непрямих податків, що вирішить проблему малого та середнього бізнесу та податкового тягара громадян.

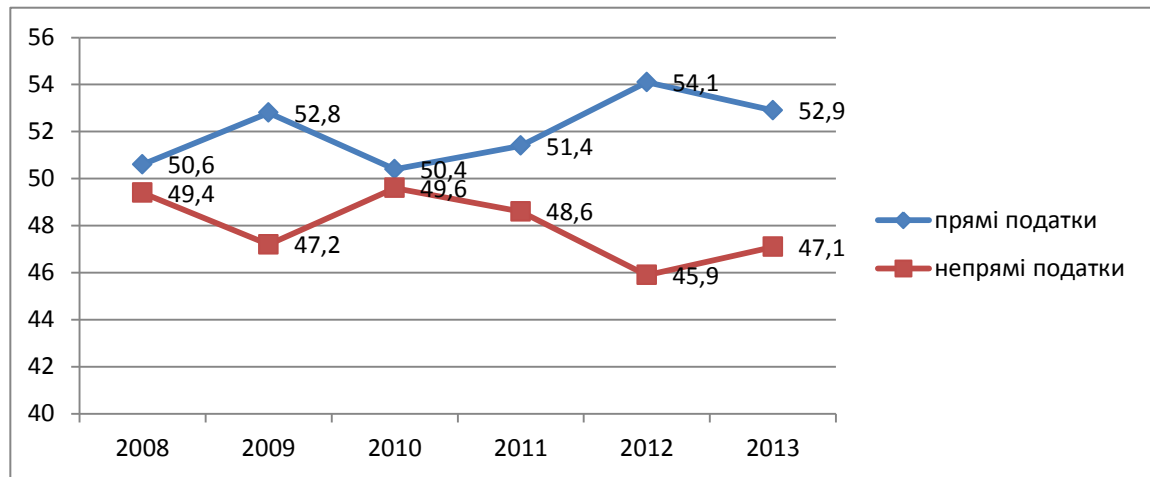

Рис. 1. Питома вага прямих і непрямих податків в загальній сумі податкових надходжень до бюджету України, % [складено автором за даними 2].

На рис.1 чітко видно, що питома вага непрямих податкових надходжень в останні роки коливалась, але має тенденцію до зменшення порівняно з прямими. Також простежується динаміка поступового збільшення питомиї ваги прямих податків з 50,6% у 2008 році до 54,1% у 2012 році, але у 2013 році надходження прямих податків знизлись до 52,9%.

Податкову політику останніх років в Україні спрямовано на збільшення частки непрямих податків, що мають переважно фіскальну спрямованість, оскільки оподатковують споживання, яке порівняно з прибутками підприємств і доходами громадян є більш сталим і менш гнучким [3, с. 61].

За дослідженнями фахівців, в останні два десятиріччя загальна картина прямого та непрямого оподаткування в розвинених країнах мала такий вигляд:

- прямі податки переважають у Голландії, Данії, Канаді, Австрії, Швейцарії, США; зростання їх ролі відбулося у Великобританії, Німеччині, Японії;
- непрямі податки переважають у Норвегії, Франції, Австралії, Італії, Греції, Іспанії; зростання їх ролі відбулося у Швеції [8, с.296].

Основним чинником, який визначає співвідношення між прямими та непрямими податками, є життєвий рівень основної маси населення. Низький рівень об'єктивно обмежує масштаби прямих податкових надходжень. Саме тому, як правило, переважання непрямих податків у структурі зведених Державних бюджетів спостерігається у країнах, що розвиваються.

Натомість тенденція щодо зменшення податків на споживання, тобто непрямих податків, та збільшення питомиї ваги прямих податків спостерігається в досить розвинених державах світу. Відповідно в цих країнах збільшуються можливості в регулюванні економічних процесів та вирішенні проблем соціальної справедливості за рахунок прогресивних ставок оподаткування.

Далі слід детальніше розглянути структуру непрямих податків до Зведеного бюджету України.

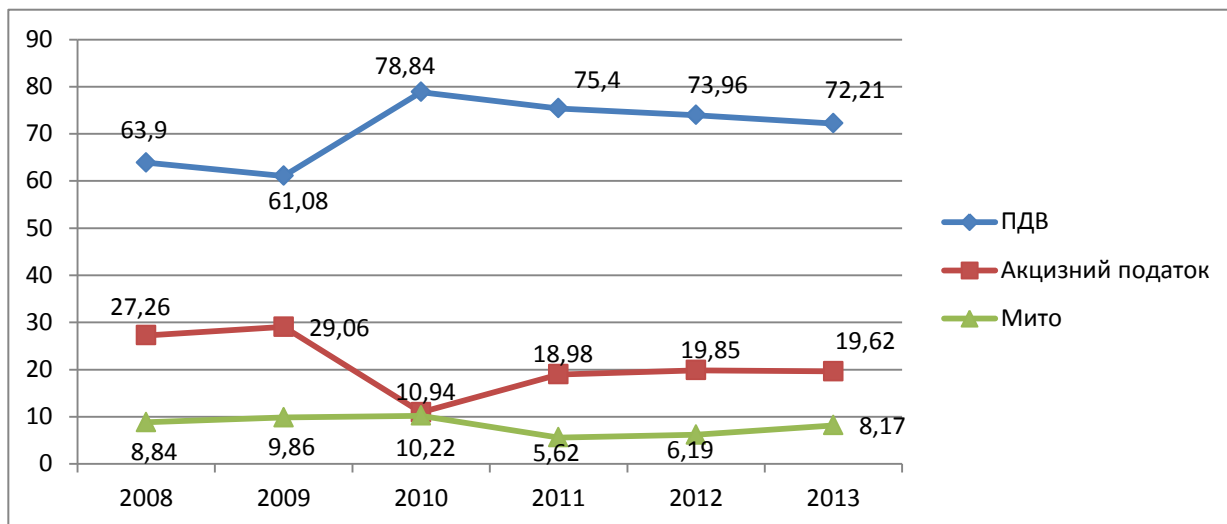

Рис 2. Надходження непрямих податків до Зведеного бюджету України,% [складено автором за даними 2].

З рис.2 видно, що основне місце серед непрямих податків займає податок на додану вартість. Питома вага надходжень податку на додану вартість до зведеного бюджету України порівняно з іншими непрямими податками та зборами (акцизний податок, мито) найбільша і становить у 2013 році 72,21 %, в той час як акцизний податок – 19,62 %, мито – 8,17 %.

Одним з основних джерел формування доходів Державного бюджету України є податок на додану вартість. На частку ПДВ у доходах Державного бюджету припадає близько 37 %. Отже, податок на додану вартість — один з основних непрямих податків в Україні.

Оподаткування доданої вартості - одна з найважливіших форм непрямого оподаткування. У країнах - членах ЄС ПДВ є важливим джерелом прибуткової бази бюджету. Ставки податку на додану вартість в окремих країнах ЄС різняться, але у більшості країн вони диференційовані, а основна ставка не перевищує 18%.

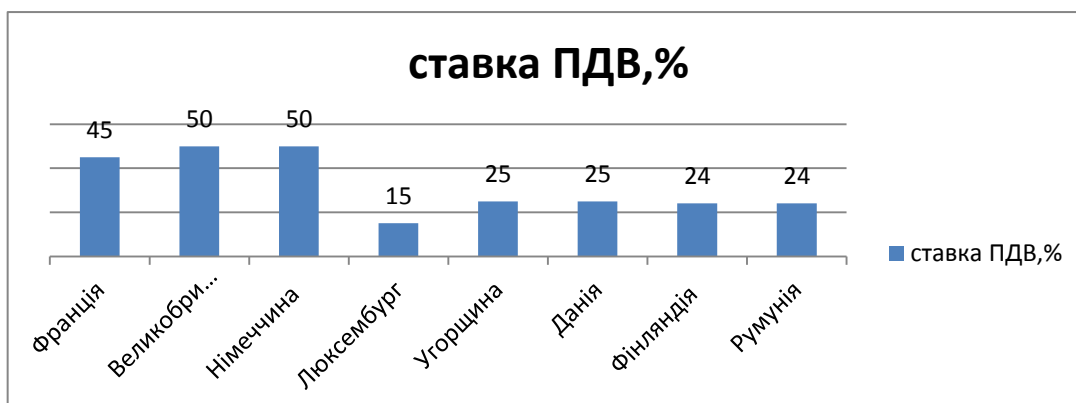

Рис.3 Ставки податку на додану вартість в окремих країнах ЄС [складено автором за даними 7]

Найбільш поширені ставки ПДВ у країнах ЄС — 20% і 21%. Крім основної ставки, в більшості країн використовується і понижена ставка, яку найчастіше встановлюють на товари дитячого, медичного призначення. Знижена ставка встановлюється в межах від 0% (лише в чотирьох країнах ЄС — Великобританія, Польща, Ірландія Швеція) до 14%.

Загальні податкові надходження до загального фонду держбюджету України на 2013 рік заплановані в розмірі 278,6 млрд. грн., з них надходження від ПДВ — 151,7 млрд. грн. У 2013 році надходження ПДВ до загального фонду держбюджету України заплановані в сумі 151,7 млрд. грн. Це становить 54,5% усіх податкових надходжень. При цьому надходження ПДВ від виготовлених товарів і послуг в Україні заплановані в розмірі 98,4 млрд. грн., від ввезених товарів — 112,8 млрд. грн [7].

В окремих країнах надходження від акцизних зборів є вагомою статтею бюджетних доходів. У Польщі, Чехії та Угорщині надходження від акцизних зборів становлять 10—15 % усіх податкових надходжень, в Канаді — 9,9, в Японії — 7,3, у США — 6,8 % [1,с.542].

Аналіз робіт вчених показав, що важливим аргументом, на користь застосування акцизного податку, в податкових системах розвинених країн світу можна вважати можливість регулювання за допомогою диференціації ставок рівня рентабельності підакцизних товарів та врахування змін, які очікуються на споживчому ринку внаслідок введення чи підвищення ставок цього податку. Наявність властивих акцизам позитивних ознак зумовлює досить чільне його місце в податкових системах розвинених країн світу, досвід яких є корисним для України, особливо, зважаючи на обраний нею курс на гармонізацію з податковою системою країн Європейського Союзу.

Слід зазначити, що в Україні через наявність суттєвих проблем при справлянні податку на додану вартість, які обумовлені недостатньою відпрацьованістю його механізму, цей важливий податок призвів до відволікання оборотних коштів підприємств та напруги у виконанні бюджету. Податок на додану вартість фактично стягується з частини новоствореної вартості, утворюваної на кожному етапі виробництва або обігу. По суті, це – універсальний фінансовий інструмент, який дає змогу точно визначити реальну вартість кожного товару і на основі цього зрозуміти суть формування економічних пропорцій [6, с.20].

Висновки та пропозиції. Проблематика непрямого оподаткування як важливої складової зовнішньоторговельного регулювання особливо актуалізується в сучасний період прискорення глобалізаційних процесів у світовій економіці та посилення залежності розвитку національних економік від їх адекватної участі у міжнародному економічному співробітництві. Залишаються відкритими для дослідження питання обґрунтування

оптимального співвідношення між прямими та непрямими податками в системі податкових джерел формування доходної бази бюджету країни.

ПДВ продовжуватиме відігравати ключову роль серед надходжень від непрямих податків, податкових надходжень та доходів у бюджет. Проблематика підвищення рівня прогнозованості та обґрунтованості планових показників бюджету, враховуючи діючу практику виконання планових завдань з непрямих податків, буде актуальною на середньострокову перспективу.

На сьогоднішній день зменшуються ставки, як прямих (податок на прибуток — в 2014 році 18%), так і непрямих податків (ПДВ — в майбутньому 17%), що впливає більше не на зміну їх співвідношення, а на зменшення податкових ставок з обох сторін. Метою даного зменшення являється стимулювання до виходу з тіні більшості суб'єктів господарювання, але в думці українця, так глибоко зародилася думка про несплату податків, що дане зниження призведе тільки до зменшення податкових надходжень, як з боку прямих, так і непрямих податків.

Напрями удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні з урахування зарубіжного досвіду:

- наближення законодавства з питань ПДВ до вимог ЄС, а саме скорочення переліку пільгових операцій та перехід до диференційованої шкали ставок ;
- удосконалення механізму оподаткування акцизним податком, забезпечення стабільності надходжень від нього до бюджету, а також його ефективності та простоти адміністрування.

На нашу думку, якщо дивитися реально на сучасний стан економіки України та менталітету громадян, то потрібно зменшувати прямі податки (податок на прибуток) до ставки відмивання коштів, а непрямі податки залишити на тому ж місці. Дані зміни несприятливі для добробуту населення, але вкрай необхідні. Перекладання податкового тягаря на бізнес можливо лише при його наявності, а в Україні поки що немає на кого перекладати. Тому для того, щоб перекласти основну частину податків на бізнес, спочатку необхідно простимулювати його розвиток (особливо малий та середній бізнес), а при його стабільному розвитку, змінити напрямок стратегії. Існує об'єктивна потреба у підвищенні ефективності податкового адміністрування і контролю. Це сприятиме легалізації бізнесу і скороченню обсягів мінімізації сплати податків у державі. Адже вихід із тіні і відмова від податкових зловживань обумовлюються не лише розміром ставок податків, а й здатністю держави запобігати протиправним діям і створювати умови для підвищення добровільності сплати податків.

Список використаних джерел

1. Дєєва Н. М., Редіна Н. І., Дулік Т. О. та ін. Оподаткування в Україні: Навч. посіб. / За ред. Н. І. Редіної. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 544 с.

- 2.Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Бездітко М.Ю. Співвідношення прямих і непрямих податків у податковій системі України/ Ю.М.Бездітко, Е.В.Піралієв //Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2011. – С. 60-63. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/ Apdup/2011_1/2_60-63.pdf
4. Єфименко Т.І. Основні напрями трансформації податкової системи в Україні. // Фінанси України. - 2007. - № 9 - С. 11-15
- 5.Иванов Ю.Б., Давыскиба Е.В. Системы налогообложения зарубежных стран: Учебное пособие.– Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 224 с.
6. Романенко С.В. Деякі особливості ПДВ і його застосування в Україні.// Економіка.Фінанси.Право: Науковий вісник. – 2011. – №4. – С. 20-21.
7. Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2013-10-29-000000am/article/16695382.html>
8. Ткаченко В.В. Міжнародна практика оподаткування / В. В. Ткаченко // Сталий розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. - № 6. – С. 296-304.
9. Слатвінська М.О. Податкова система навч. посібник / М. О. Слатвінська, О.Ю Дубовик Одеса: Ротопринт, 2013. – 200 с.
10. Дубовик О.Ю. Податкова складова бюджету // Бюджетна система України: проблемні питання: Монографія. – Одеса: ВОИ СОІУ «Атлант», 2013. – С. 54-63.

УДК 336.221.4

Григор'єва Н. Ю., 31 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., викладач Курганська Е.І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Анотація. У даній статті досліджено наукові засади побудови податкової системи, розкрито її сутність. Розглянуто визначальні принципи організації податкової системи.

Ключові слова: податки, податкова система, принципи оподаткування.

Annotation. This article explores the scientific principles of the tax system, reveals its essence. Considered the defining principles of the tax system.

Keywords: taxes, tax system, principles of taxation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема побудови ефективної податкової системи є однією із найбільш актуальних у процесі розвитку в Україні ринкових відносин та інтегрування української економіки в світовий ринок. Від механізму стягнення податків залежить формування доходної частини бюджету – основної фінансової бази держави.

Однак діюча податкова система, не сприяє ефективному розвитку українського суспільства. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених вважають податкову систему України недосконалою. Це зумовлено частими змінами нормативно-правової бази, громіздкістю організації системи оподаткування, незрозумілістю розрахунку окремих податків [1]. Прагнення України стати повноправним членом Європейської спільноти вимагає адаптування податкового законодавства до вимог, що діють у цій сфері в ЄС. У зв'язку з цим виникає гостра потреба у реформуванні системи оподаткування в Україні, яка б забезпечувала розвиток народногосподарського комплексу країни, відповідним чином регулювала б економічні відносини [2].

Аналіз останніх публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. В Україні дослідженням окремих питань оподаткування і найголовніших проблем реформування податкової системи України займаються відомі українські економісти, а саме М. Д. Білик, І. А. Золотко, О. Д. Василик, М. Я. Азаров, Л. В. Дикань, Т. С. Воїшова, В. П. Вишневський, А. М. Соколовська, Г. М. Фадєєва та ін. Проте, сьогодні ці проблеми недостатньо досліджені.

Мета статті. Метою даного дослідження є визначення сучасного стану проблем податкової системи України, напрямів та перспектив її розвитку. Для цього необхідно дослідити наукові засади побудови податкової системи, розкрити сутність системи оподаткування, охарактеризувати принципи її побудови.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі немає єдиного підходу до визначення змісту поняття «податкова система».

Досліджуючи окреслену проблематику В. Опарін робить висновок: «Формування податкової системи у кожній країні – надзвичайно складний процес. Немає і не може бути однакової податкової системи для всіх часів і народів. Навряд чи можливі досягнення коли-небудь ідеального її варіанта, яким будуть задоволені всі члени суспільства» [3, с. 211].

Ще далі у своїх дослідженнях пішов В. Андрущенко, який виділяє наукову, національну, оптимальну податкові системи. За його словами, наукова податкова система характеризується як «опис (дискурс) гіпотетичної сукупності податків у світлі певних теоретичних положень, а також класифікація всіх відомих податків безвідносно до їх походження за потребами абстрактної держави, держави взагалі» [4, с. 15]. Оптимальна податкова система – це компроміс між наукою та реаліями, «... як прийнятного для суспільства поєднання теоретичних ідеалів і наукових принципів оподаткування з реальними умовами під впливом інтересів домінуючих економічних сил і соціальних груп» [5, с. 38].

Коментуючи зазначені вище теоретичні положення, В. Опарін робить такі узагальнення:

1) не доцільно виділяти «наукову» податкову систему як таку, оскільки йдеться про наукове поняття «податкова система»;

2) доцільно вести мову про наукові засади розбудови податкової системи, які мають становити основу податкової політики будь-якої держави [3, с. 211].

На наш погляд, з позицій фіскальної практики жодна з типологізованих податкових моделей, структуризованих за національною, науковою ознаками або ж за критерієм оптимальності носіїв фіскалу на сьогодні в чистому вигляді не існує. Більше того, сучасна податкова система є прагматичною комбінацією різноманітних форм і методів оподаткування, покликаних гармонійно відображати всю сукупність суспільних відносин, функцій і пріоритетів державного розвитку. З іншого боку, фіскальна прагматика має орієнтуватися на передовий науковий досвід, максимально наближаючись до ідеалів оптимального оподаткування.

Наукові основи побудови податкової системи в умовах ринкового середовища вперше були розроблені та запропоновані широкому загалу провідними фахівцями Київського національного економічного університету при підготовці першого за умов незалежності України підручника енциклопедичного спрямування з основ оподаткування [6, с. 42] (рис. 1).

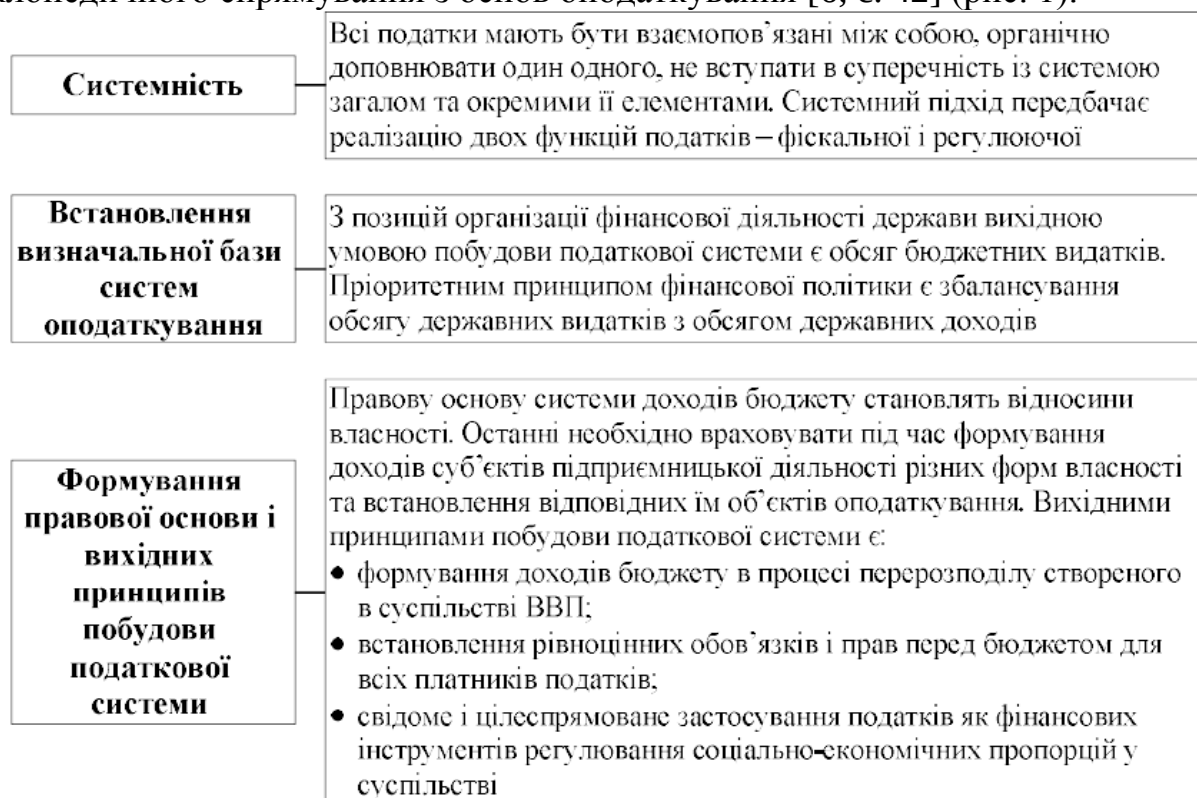

Рис. 1. Наукові основи побудови податкової системи

Найважливіші підходи, що розкривають зміст аналізованого поняття, містять такі положення [7, с. 98]:

1. До складу податкової системи входять всі види податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які встановлено чинним законодавством і запроваджено в країні.

2. Податковою системою визначається перелік суб'єктів, на яких покладається виконання функцій у сфері оподаткування.

3. Податкова система установлює порядок проведення операцій з оподаткування.

Грунтуючись на вищенаведених положеннях можна дати таке загальне визначення: податкова система визначає суб'єктів податкових відносин, сукупність податків, зборів (обов'язкових платежів) та порядок проведення операцій з оподаткування.

Податкова система – це, з одного боку, сукупність податків і зборів, що утворюють систему, побудовану згідно з визначеними принципами, прийнятими в країні з метою реалізації функцій оподаткування; з іншого – вона регламентує порядок проведення операцій з оподаткування відповідно до прийнятої системи.

Зміст і структура податкової системи визначаються податковою політикою, що є виключним правом держави, яка проводить її самостійно, відповідно до завдань соціально-економічного розвитку.

Через податки, пільги і фінансові санкції, а також обов'язки і відповідальність, які виступають невід'ємною частиною системи оподаткування, держава ставить єдині вимоги до ефективного ведення господарства в країні [8, с. 10].

За оцінками фахівців, система оподаткування тим ефективніша, чим вона зручніша як для того, хто сплачує податки, так і для того, хто здійснює контрольні функції.

Рис. 2. Структура податкової системи України [9, с. 93]

Отже, податкова система України, як і будь-яка система, є множиною елементів, які взаємодіють із середовищем як єдине ціле [10].

На сучасному етапі розвитку української економіки виникає необхідність у глибокому аналізі основних принципів податкової системи, які відіграють основну роль у формуванні податкової політики держави [11]. Незважаючи на різновиди податкових систем, існують загальні принципи, які визначають науковий підхід щодо характеристики внутрішньої суті та суспільного призначення цього поняття. Принципи оподаткування можна визначити як узагальнені і систематизовані погляди та ідеї, пов'язані з оподаткуванням. Принципи «правильного» оподаткування, запропоновані багатьма дослідниками, в основному збігаються. Першим хто сформулював правила, яких має дотримуватися податкова система, був А. Сміт. Серед них варто виділити такі [12]:

1) громадяни кожної держави повинні брати участь у підтримці своєї держави по можливості та відповідно до доходів, які вони одержують під охороною держави;

2) податок, що сплачується громадянами, повинен бути точно визначеним. Час його сплати й розмір повинен бути відомий платнику й усім, хто захоче про це знати;

3) будь-який податок повинен стягуватися у зручний час і спосіб для платника;

4) будь-який податок повинен бути побудований так, аби затрати на його вилучення були мінімальними [13].

Названі чотири постулати оподаткування не втратили свого значення і дотепер [12].

Світова фінансова наука сформувала принципи, які визначають науковий підхід до характеристики внутрішньої сутності і суспільного призначення податкової системи:

1. Принцип вигоди та адміністративної зручності. Цей принцип наголошує на тому, що втрати добробуту в результаті сплати податків мають бути співмірними для платників з тими вигодами, котрі вони отримують за рахунок фінансованих з податкових надходжень потреб і суспільних благ. Суть адміністративної зручності полягає в тому, що податкова система має бути максимально зручною для платників і для державних структур з погляду змісту податкової роботи і податкового законодавства, механізму збирання податків та контролю над податковими процесами. Причому на організацію справляння податків необхідно витратити якомога меншу суму податкових надходжень.

2. Принцип платоспроможності. Цей принцип декларує, що тягар оподаткування має розподілятися відповідно до платоспроможності платника податків (розміру доходу, обсягу споживання, вартості майна тощо). З принципом платоспроможності пов'язані питання горизонтальної і вертикальної рівності в оподаткуванні. Горизонтальна рівність передбачає, що платники податків з однаковою платоспроможністю і податковою базою за доходом чи майном сплачують однакові суми податків протягом певного періоду. Вертикальна рівність досягається в тому випадку, коли платники податків з різною платоспроможністю сплачують різні за величиною суми податків, що диференціюються відповідно до певних етичних принципів соціальної справедливості.

3. Принцип визначальної бази. В основу побудови певної податкової системи має бути покладена соціально-економічна доктрина держави. Економічна доктрина держави може базуватись на одному з напрямів економічної думки – класичному і неокласичному, кейнсіанському і посткейнсіанському, марксистському і немарксистському. Кожний напрям економічної теорії передбачає свою модель економічної, фінансової і податкової політики. Проте суть не стільки в положеннях самої теорії, скільки в її наявності. Визначивши свою економічну доктрину на основі того чи іншого напрямку теорії, держава розробляє стратегію і тактику досягнення поставленої мети.

Вперше А.М. Соколовською сформульовані об'єктивні закони функціонування податкової системи держави, зокрема, закон зумовленості податків обсягом суспільно необхідних функцій держави, що характеризує сутність податкових відносин, а тому є основним законом податкової системи; закон відповідності податкової системи держави особливостям її соціально-економічної і політичної систем як закон, що характеризує зовнішню умову самозбереження оподаткування як цілісної системи; закон

відповідності форм оподаткування рівню розвитку фіскальних інститутів, податкової техніки і технологій, що характеризує внутрішню умову самозбереження податкової системи як цілісності. Встановлено, що порушення зазначених законів визначає глибинні причини неефективності сформованої податкової системи, а створення умов для виконання вимог цих законів – основне завдання її реформування [14].

Сьогодні у зв'язку з ухваленням Податкового кодексу, згідно зі статтею 4 [15], принципами побудови системи оподаткування в Україні мають наступний вигляд:

- загальність оподаткування – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є відповідно до положень цього Кодексу;

- рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної належності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

- невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

- презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, унаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

- фіскальна достатність – установлення податків та зборів із урахуванням необхідності у досягненні збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

- соціальна справедливість – установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

- економічність оподаткування – установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

- нейтральність оподаткування – установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоспроможності платника податків;

- стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, у якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

- рівномірність та зручність сплати – установлення строків сплати податків та зборів, виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

– єдиний підхід до встановлення податків та зборів – визначення на законодавчому рівні всіх обов’язкових елементів податку.

Висновки і пропозиції. Отже, на сьогодні в Україні питання реалізації податкової політики, яка б відповідала зазначеним вище принципам, є досить важливим. Адже їх дотримання і чітке виконання призведе до ефективної роботи податкової системи України. Для розв’язання цієї проблеми задіяні тисячі вчених, фахівців Державної податкової служби України, на цю тему написано безліч статей, наукових праць, прийнято велику кількість нормативних актів. Необхідність у реформуванні податкової системи України пов’язана з тим, що сьогодні порушуються основні принципи її побудови та призначення. Сутність проблеми полягає в тому, що при створенні цієї системи не були повною мірою враховані теоретичні принципи оподаткування, які виведені на підставі багатовікового досвіду [12].

Список використаних джерел

1. Белкіна Є. О. Проблеми і перспективи розвитку оподаткування в Україні/ Є. О. Белкіна// Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. – 2013. – № 5. – С. 205-216.
2. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : [монографія] / [Білецька Г. М., Кармаліта М. В. Куц М. О. та ін.]. – К.: Алерта, 2012. – 222 с.
3. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): монографія / В.М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.
4. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних країн / В.Л. Андрущенко, О.Д. Данілов. – К.: Комп’ютерпрес, 2004. – 240 с.
5. Андрущенко В.Л. Економічні та позаекономічні аспекти оподаткування / В.Л. Андрущенко, Ю.І. Ляшенко // Фінанси України. – 2005. – №1. – С. 36-43.
6. Федосов В.М. Податкова система України: підручник / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П’ятаченко. – К.: Либідь, 1994. – 464с.
7. Соколовська А. М. Основи теорії податків: Навч. посіб. - К.: 2010. – 326 с.
8. Фліссак Н. Шляхи реформування податкової системи України / Н. Фліссак // Вісник податкової служби України. – 2009. – №1-2. – С. 7-16.
9. Іванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система. Підручник. – К.: Атіка, 2009. – 920 с.
10. Кушнірчук Ю. М. Еволюційний шлях розвитку податкової системи України/ Ю. М. Кушнірчук// Львівський ДУВС. – 2012. – С. 249-255.
11. Місце України за рейтингом «Ведення бізнесу 2013» / Публікація юридичної фірми «Brite&Gribe» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bg-law.com.ua/pres-oglyad/23-msce-ukrayini-za-reytingom-vedennya-bznesu-2013.html>
12. Реформування системи сплати податків та зборів з урахуванням міжнародного досвіду: зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу, 5 жовтня 2012 року. – К.: Алерта, 2012. – 161 с.

13. Податковий менеджмент у банку [Текст] : монографія /І. В. Сало, Н. Г. Євченко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 187 с.
14. Теоретичні засади побудови системи оподаткування в контексті забезпечення фінансової безпеки держави [Текст] / [В. В. Іщенко](#) // Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво. – 2012. – № 1. – С. 193–197.
15. Податковий кодекс України від 02.12.10 № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
16. Слатвінська М.О. Напрямки вдосконалення оподаткування суб'єктів малого підприємництва за спрощеною системою Збірник наукових праць \ НДІ Фінансового права. К: Алерта. 2011 р. - С. 315-316

УДК 336.225

Жирікова О.О., гр.53
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
д.е.н., доцент Баранова В.Г.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуті питання розвитку системи місцевого оподаткування, проаналізована динаміка надходжень місцевих податків як на рівні України, так й на рівні м. Одеса, запропоновані заходи щодо підвищення ефективності системи місцевого оподаткування.

Ключові слова: місцеві податки, бюджет, надходження податків.

Annotation. The problems of the system of local taxation, analyzed the dynamics that revenues at the level of Ukraine, at the level of Odessa, the proposed measures to improve the efficiency of local taxation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Система місцевих податків і зборів є складовою частиною загальної податкової системи держави. Її призначення виявляється у формуванні доходної частини місцевого бюджету для фінансування закріплених повноважень за місцевим бюджетом. Структура системи місцевих податків покликана відповідати інтересам органів місцевого самоврядування.

Втім, система місцевого оподаткування в Україні поки що не у повній мірі виконує покладені на неї функції. Частка місцевих податків і зборів у консолідованому бюджеті України становить менше 1 %, а у місцевих бюджетах - до 3 %.

Такий стан обумовлений низкою чинниками, серед яких найбільш суттєвим є недосконалий механізм функціонування системи місцевого оподаткування, а порівняно з практикою західних країн інститут місцевих

податків і зборів в Україні фактично залишається недієздатним. Тому важливим є визначення основних факторів розвитку системи місцевого оподаткування з метою розробки управлінських дій щодо підвищення його дієвості.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення не вирішених проблем. Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що питанням розвитку місцевого оподаткування присвятили свої дослідження такі провідні українські вчені як Ю. Іванов, О. Кириленко, В. Кравченко, К. Павлюк, А. Соколовська, О. Шевченко та ін. Деякі проблеми в цій сфері активно обговорюються на конференціях та у періодичних наукових виданнях. Так, дискутуються питання активізації стимулюючої функції податків (Єфіменко Т., Швабій К.), внесення змін до Податкового кодексу (Львович С., Федосов В., Яренко Г.) та ін.. Втім, залишається недостатньо дослідженими проблеми вдосконалення механізму оподаткування місцевими податками і зборами.

Метою статті є аналіз змін, що відбулися у вітчизняній системі місцевого оподаткування у зв'язку із прийняттям Податкового кодексу та визначення шляхів подальшого розвитку місцевого оподаткування.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України з 2011 р. структура місцевих податків і зборів зазнала суттєвих змін. З його прийняттям втратили чинність низка законів України, декретів Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради України та указів Президента України. У Кодексі змінено кількісний та якісний склад загальнодержавних і місцевих податків та зборів. Так, відбулося скорочення місцевих податків та зборів з 14-ти до 5-ти, серед яких 2 місцевих податки і 3 місцевих збори.

До них належать:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який введено з 1 січня 2013 р.;
- єдиний податок;
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- збір за місця для паркування транспортних засобів. Але була добавлена норма при наявності паркоматів, що призвело практично до відсутності надходжень цього збору.
- туристичний збір.

Скорочення кількості місцевих податків і зборів має певні підстави, оскільки більшість місцевих податків і зборів, які існували в Україні до введення в дію Податкового кодексу, практично не виконували фіскальної функції і мали низьку економічну ефективність, тобто витрати на їх адміністрування досить часто перевищували надходження.

Аналіз надходжень місцевих податків і зборів після введення Податкового кодексу свідчить, що у 2011 р. надходження від єдиного податку по Україні склали майже 2 млрд. грн., тобто близько 80% загального обсягу місцевих податків та зборів. Єдиний податок для суб'єктів підприємницької діяльності на сьогодні став реальним доходом для бюджету розвитку. Так, у

2011 р. він формував 2,3% доходів місцевих бюджетів, що, однак менше, ніж в усі попередні роки (наприклад, у 2006 р. – 3,4%, у 2010 р. – 2,4%).

У 2010 р. відповідно до даних бюджетного моніторингу виконання бюджету м. Одеса єдиний податок у доходах місцевого бюджету становив 6,1%, в 2011 р. в структурі бюджету розвитку м. Одеси цей податок становив 62,4% , в 2012 р. - 59,79%, в 2013 р.- 68,2%, а на 2014 р. він запланований у розмірі 83,9% (згідно чинного законодавства до бюджету міста зараховувалось 43% надходжень даного податку а в 2012, 2013 рр. – 100%). Втім, цей вид надходжень ще не вичерпав свого потенціалу: встановлення різних груп платників створює перспективи збільшення надходжень від цього податку, але й викликає відповідну реакцію платників щодо намагання зменшення платежів. Можливість дроблення обороту (в межах одного підприємця-суб'єкта господарювання) надає можливість оптимізації суми платежу по єдиному податку.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у структурі бюджету розвитку м. Одеси склав 0,2%, а у 2014 р. він запланований на рівні 0,5%. Такий незначний відсоток надходжень зумовлений недосконалою інформаційною базою щодо об'єктів оподаткування. Крім того, ставка податку не може перевищувати 1% від встановленої суми мінімальної заробітної плати (1147 грн. на 1 січня 2013 року). При цьому не враховується, де саме (курортна або промислова зона) розташоване житло.

Зарубіжний досвід свідчить, що у якості бази нарахування більш доцільним є використання ринкової вартості житла, яка враховує якість житла, місце розташування, попит та пропозицію на ринку житла та інші чинники, які неможливе заздалегідь визначити нормативними актами. Так, значною є частка майнових податків у доходах місцевих бюджетів Канади (до 40%), Франції (до 20%), Румунії (до 19%), Польщі (14%), Великобританії і Латвії (13%), Литви (11%). Потребує доопрацювання інформаційна складова для визначення об'єкта оподаткування.

На сьогодні бюджети місцевого самоврядування були позбавлені таких вагомих джерел надходжень як ринковий збір, комунальний податок та податок з реклами, що складали у 2010 р. до 90% (відповідно 63, 18 і 7%) у структурі місцевих податків та зборів. Такі зміни призвели до зменшення надходжень загалом до місцевих бюджетів на 16,0 % (до 154,7 млн. грн.) і до ще більшого зменшення їх частки у структурі доходів місцевих бюджетів. Разом з тим, таке зменшення економічно виправдане: витрати на адміністрування цих податків занадто значні. Але скасування ринкового збору в сучасних умовах не є доцільним, незважаючи на всі його недоліки.

Скорочення переліку місцевих податків і зборів у Податковому кодексу України дозволяє частково підвищити регулюючий потенціал податкової системи. При цьому одним з вагомих інструментів такого рішення є вдосконалення механізму оподаткування. Так, наприклад, відсутність паркоматів не дозволяє податковим органам стягувати плату за місця для паркування транспортних засобів. Рішенням цієї проблеми може стати введення плати за 1 кв.м. площі, яка виділена під паркування.

Висновки і пропозиції. Недосконалість податкового механізму та прорахунки у законодавстві, невміння місцевих органів влади реалізовувати прихований податковий потенціал та ефективно регулювати економічну діяльність на місцях, непрозорість в адмініструванні окремих податків призводять до недовикористання наявних можливостей оподаткування. В наслідок значного обсягу тіньової діяльності та зайнятості поза увагою фіскальних органів залишаються персональні доходи громадян, підприємницька діяльність незареєстрованих суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу. Зокрема, йдеться про втрати бюджету від недоотриманого збору за запровадження окремих видів підприємницької діяльності, плати за землю та єдиного податку; невикористання туристичного потенціалу, що знаходиться у тіньовому секторі економіки – туристичного збору.

Реформування системи місцевого оподаткування має змінити роль місцевих податків та зборів з другорядної на основну у формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування. До місцевих податків потрібно віднести деякі загальнодержавні податки, що традиційно надходять до місцевих бюджетів. Наприклад, надання статусу місцевого податку платі за землю. Але механізм справляння такого податку також має певні вади, які можуть бути доопрацьовані без суттєвих витрат. Наприклад, зміна порядку введення реєстрації договорів оренди з введенням строку реєстрації, попередніх платежів за використання (в рахунок наступних платежів), введення адміністративної відповідальності за порушення режиму реєстрації, створення «єдиного вікна реєстрації».

Місцеві податки і збори необхідні для того, щоб місцеві органи влади мали можливість надавати послуги, рівень яких відповідає обсягу сплачених податків та асоціюється з цими податками у населення. Кошти, зібрані на місцях використовуються більш ефективно й заощадливо, аніж виділені центральним урядом. На жаль сьогодні становлення системи місцевого оподаткування в Україні відбувається надто повільними темпами, що у свою чергу стримує розвиток регіонів. Пропоновані заходи повинні сприяти підвищенню ефективності та дієвості системи місцевого оподаткування.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: zakon.rada.gov.ua/go/2755-17
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2010 рік, 2011 рік, 2012 рік VI [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: www.ibser.org.ua/.../Budget-Monitor/KV_IV
3. Кравченко В. Місцеві фінанси України: [навч. пос.] / В.Кравченко. – К.: Знання, 1999. – 488с.

4. Бюджетний моніторинг виконання бюджету міста Одеси за 2012 рік, 2013 рік. [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: WWW.Odessa.UA - Официальный сайт города Одесса ...

5. Кучабський О., Гончаренко М. Розвиток системи місцевого оподаткування в Україні [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/...3/.../01.pdf

УДК 336. 226. 322 (477)

Капустян К.Д., гр.53
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
доц., к.е.н. Слатвінська М.О.

ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Анотація. Проведено аналіз дохідної частини бюджету, досліджено роль податку на додану вартість у формуванні Державного бюджету України.

Ключові слова: Податок на додану вартість, державний бюджет, фіскальна політика, адміністрування податку

Annotation. The analysis of budget revenues, investigated the role of VAT in budgeting of Ukraine.

Keywords: Value-added tax, the state budget, fiscal policy, tax administration.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливою складовою процесу розбудови ринкової економіки України та її інтеграції до системи світових господарських зв'язків є формування вітчизняної системи оподаткування, яка забезпечує необхідними фінансовими ресурсами виконання функцій держави.

Запровадження в Україні податку на додану вартість можна вважати важливим кроком на шляху формування сучасної податкової системи, оскільки податок на додану вартість вважається найбільш досконалою формою непрямого оподаткування і відіграє важливу роль у системі державних фінансів більшості країн світу.

Податок на додану вартість — це один із найбільш поширених, але одночасно складних та суперечливих податків. В Україні він замінив податок з обороту та податок із продажу і став відігравати провідну роль у формуванні дохідної частини бюджету держави. Однак через наявність суттєвих проблем при справлянні податку на додану вартість, які свідчать про недостатню відпрацьованість механізму його дії, цей податок поступово перетворюється з бюджетоутворюючого у бюджетовитратний.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Оподаткуванню податком на додану вартість присвячені праці В. Андрущенка, О. Василика, В. Волканова, А. Соколовської,

В. Суторміної, В.Вишневського, Ю.Ярмоленка та багатьох інших дослідників. Проте, враховуючи, що не всі проблеми справляння податку нині вирішені остаточно, на нашу думку, недоліки механізму його адміністрування та напрями вдосконалення цієї податкової форми потребують подальших наукових пошуків.

Висловлюються різні думки щодо стратегії реформування системи оподаткування, і зокрема податку на додану вартість. Наприклад, А. Красоватий вважає, що нині відбувається певна трансформація поглядів на ПДВ як на основний бюджетоутворюючий податок: він дедалі менше сприймається як обов'язковий платіж державі, збільшується усвідомлення необхідності його реформування [1]. Л. Тарангул вказує, що підвищення ефективності оподаткування безпосередньо залежить не тільки від успішної реалізації науковообґрунтованої податкової політики, запровадження та суворого дотримання норм податкового законодавства, спрямованого, зокрема, на забезпечення цивілізованих відносин податкової і виробничої сфер, а також від збільшення обсягів податкових надходжень за рахунок розширення бази оподаткування, що формується переважно у сфері виробництва [2]. Це досить слушна думка, адже розширення бази оподаткування, зокрема ПДВ, сьогодні залежить від реформування його методології, і саме у сфері виробництва, де створюється додаткова вартість товару.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі податку на додану вартість в формуванні дохідної частини Державного бюджету, а також аналіз його фіскальної ефективності.

Виклад основного матеріалу. Податок на додану вартість на сьогодні є одним із найголовніших джерел формування бюджету та важливою фінансовою базою держави, тому будь-які зміни до порядку чи механізму його сплати мають здійснюватися вкрай обережно.

В сучасній економічній літературі фіскальна ефективність податку на додану вартість переважно асоціюється з питомою вагою цього податку у таких макропоказниках як доходи бюджету, ВВП, податкових надходженнях від непрямих податків та ін.. О. Воронкова називає ПДВ найефективнішим фіскальним податком, обумовлюючи це твердження його великою часткою у доходах бюджету. Разом з тим, такий підхід є не зовсім точним. Визначення фіскальної ефективності ПДВ не обмежується лише цією групою показників. Вона враховує також ряд факторів, найважливішими серед яких є валові надходження ПДВ, обсяги бюджетного відшкодування та податкових пільг, ухилення від сплати податку, структура та сезонні коливання надходжень ПДВ, ефективна ставка та продуктивність податку.

Для всебічного аналізу фіскальної ефективності справляння ПДВ запропоновано комплекс показників та коефіцієнтів, які характеризують різні аспекти економічних відносин, що виникають при функціонуванні податку, а саме: надходження податку на додану вартість та його питома вага у доходах та податкових надходженнях зведеного бюджету України; частка податку на додану вартість у ВВП; повнота і своєчасність виконання зобов'язань платників податку перед бюджетом; повнота і своєчасність виконання зобов'язань

бюджету перед платниками податку; ступінь відповідності між фактичними та запланованими показниками цього податку; абсолютний та відносний приріст надходжень податку порівняно з попереднім періодом; вплив макроекономічних факторів на стан надходження податку на додану вартість (табл. 1).

Таблиця 1

Показники фіскальної ефективності справляння ПДВ в Україні

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Частка ПДВ у доходах бюджету, %	39,7%	40,3%	35,9%	41,3%	40,1%
Частка ПДВ у податкових надходженнях бюджету, %	54,8%	56,8%	51,7%	49,7%	50,5%
Частка ПДВ у ВВП, %	9,7%	9,3%	8,0%	10,0%	9,9%
Темпи росту ВВП, %	131,5%	96,3%	118,5%	120,3%	108,2%
Темпи росту ПДВ, %	155,1%	91,9%	102,0%	120,3%	108,2%

Складено автором за даними [6]

Аналізуючи дані таблиці 1, ми можемо говорити про те, що частка ПДВ у ВВП за останні 3 роки має тенденцію до зменшення, у 2011 році вона склала 10,0 %, у 2012 — 9,9 %, а у січні-вересні 2013 році зменшилась до 9,0 %. Якщо проаналізувати темпи росту ВВП та ПДВ, то ми розуміємо, що це зменшення частки ПДВ у ВВП зумовлене перш за все зменшенням темпів росту ВВП та ПДВ, які складали за останні 3 роки 120,3 %, 108,2 % та 74,3 % з ВВП та 120,3 %, 108,2 % та 67,6 % з ПДВ.[7]

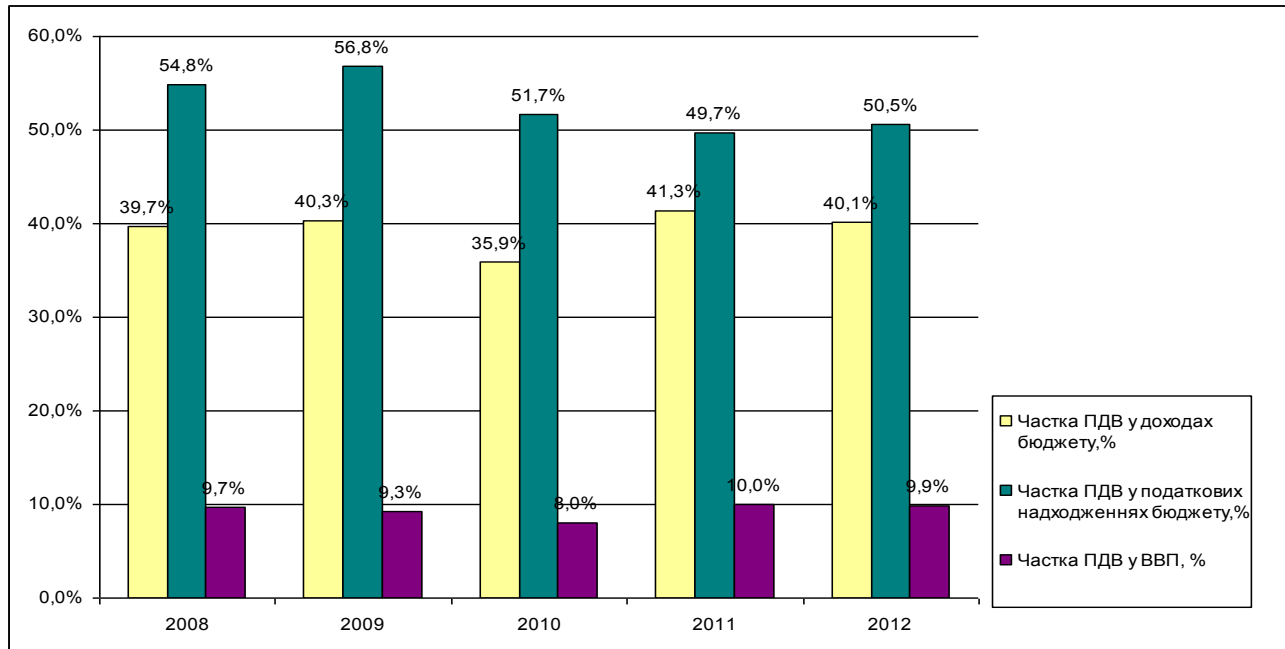
Питома вага ПДВ у макропоказниках за останні шість років (рис. 1) засвідчує, що попри певні негативні чинники, які знижують його фіскальну ефективність, ПДВ формує половину всіх податкових надходжень та значну частку доходів Державного бюджету України – в середньому 51,9% і 39,12% відповідно. Середнє значення питомої ваги ПДВ у ВВП України - 9,32%.[5,6]

Зростання ролі ПДВ у наповненні державного бюджету свідчить про значну фіскальну ефективність цього податку. Велика частка податку на додану вартість у ВВП України відображає його суттєвий вплив на систему перерозподілу національного доходу.

Така ситуація зумовлена перевагами податку на додану вартість, зокрема, ритмічністю надходжень сплачених сум до бюджету, відносною адміністративною простотою справляння податку, а також досить широкою базою оподаткування (податком на додану вартість оподатковуються майже всі товари та послуги, які споживаються населенням країни). До того ж, ставка податку на додану вартість в Україні є порівняно високою, що також підвищує фіскальну роль податку.

Фіскальна ефективність податків означає їх здатність стабільно приносити бюджету чистий дохід (із урахуванням усіх витрат на податкове адміністрування) на встановленому рівні відносно ВВП і доходів бюджету. Поняття фіскальної ефективності акцизів є складним і багатогранним, тому кількісно визначити її можна лише за допомогою комплексу показників та

коефіцієнтів. Динаміка доходів Державного бюджету України за 2008–2013 роки наведена в таблиці 2. Дані таблиці свідчать про неможливість відмови від застосування податку на додану вартість у податковій сфері України та про необхідність вирішення існуючих проблем у сфері стягнення податку задля, в першу чергу, виконання податком фіскальної функції та забезпечення помірного рівня податкового тиску.[1]

Складено автором за даними [6]

Рис.1 Питома вага ПДВ у ВВП та у доходах і податкових надходженнях Державного бюджету України, %

Таблиця 2
Динаміка доходів Державного бюджету України за 2008-2012 рр..

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи Державного бюджету України, млн.грн	231722,88	209700,33	240615,24	314616,87	346054
Податкові надходження бюджету, млн.грн	167883,45	148915,64	166872,19	261604,99	274715,2
ПДВ	92082,62	84596,66	86315,92	130093,75	138826,8

Складено автором за даними [6]

Отже, можна стверджувати, що роль податку на додану вартість як фіскального засобу в доходах Державного бюджету України є визначальною. Ця форма оподаткування перетворилася у вагоме джерело формування державних доходів. Проте, ПДВ не приносить такого ж ефективного результату платникам податку, як державі. Виступаючи, по суті, податком на кінцеве споживання, який покладено на громадян та бюджетну сферу, він, за

доволі високої ставки і стрімкої інфляції стає одним із факторів, які стримують розвиток виробництва. Також, податок на додану вартість дещо напружує соціальне становище в країні, особливо це стосується сфери відшкодування цього податку, яке на сьогодні в Україні є однією із головних проблем адміністрування податкових платежів. Отже специфіка справляння податку на додану вартість в Україні свідчить про значну частку відшкодування, що значною мірою підтверджує зниження фіскального значення платежу.

Значною проблемою в адмініструванні податку на додану вартість є його відшкодування. Труднощі з відшкодування податку на додану вартість такі як масові зловживання при нарахуванні та звільненні від сплати, лобіювання фінансових інтересів певних олігархічних сил, зокрема експортерів, ставлять під сумнів існування цього виду податку для країни. Бюджетоутворюючий податок на додану вартість перетворився на бюджетовитратний.

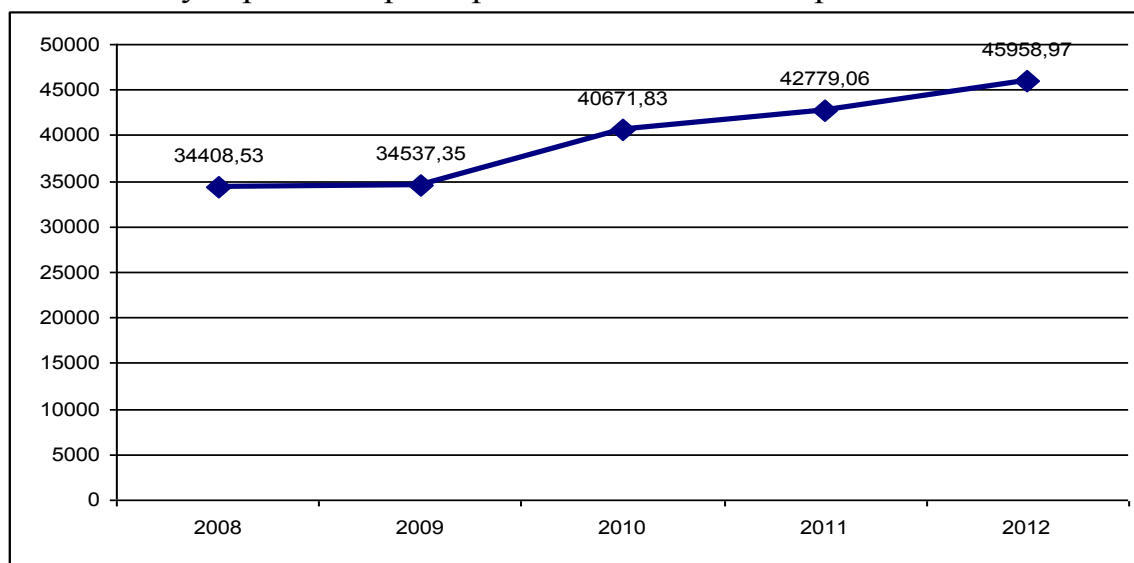

Рис.2 Динаміка відшкодування ПДВ за 2008-2012 рр

Складено автором за даними [6]

Важливим для економіки держави в цілому є прогресивна динаміка відшкодування податку на додану вартість живими грошима та відсутністю відповідного зростання коштів у бюджеті. Поступово зменшується позитивне сальдо, тобто різниця між сумою податку на додану вартість, зібраною до бюджету, та сумою відшкодованою з бюджету. Як видно з рис.2, сума відшкодованого ПДВ зростає з 34,4 млрд. грн. у 2008 році до 42,9 млрд. грн. на кінець третього кварталу 2013 року.[5]

В Податковому кодексі міститься процедура автоматичного відшкодування податку на додану вартість та критерії відбору компаній для його отримання. Загалом запровадження автоматичної системи відшкодування податку на додану вартість дає можливість здійснювати в оперативному режимі своєчасне відшкодовування податку на додану вартість сумлінним платникам, тобто швидко і без контакту з податковою службою. Але право на автоматичне бюджетне відшкодування податку мають платники, які відповідають критеріям, які визначені Податковим Кодексом України, зокрема, не перебувають у

судових процедурах банкрутства згідно, здійснюють операції, до яких застосовується нульова ставка, платники, у яких середня заробітна плата не менше ніж у два з половиною рази перевищує мінімальний встановлений законодавством рівень у кожному з останніх чотирьох звітних податкових періодів (кварталів).[3,4]

Таким чином, автоматичне відшкодування ПДВ є, але скористатися ним достатньо складно. Податок на додану вартість, вже давно багатьма експертами називається одним із самих кримінальних податків, тому що процедура його відшкодування породила масу корупційних схем. З кожним роком отримати відшкодування ПДВ підприємствам все важче, а межа за його повернення з боку податкових органів зростає. Протистояння між бізнесом і податківцями триває, бізнес використовує неоднозначне трактування вітчизняного законодавства і формує до відшкодування чималі суми даного податку.

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки, слід зазначити, що податок на додану вартість є важливим фіскальним інструментом податкової політики. Податок на додану вартість складає найбільшу частку серед податкових надходжень до Державного бюджету України, його фіскальна ефективність поступово збільшується. Водночас серйозною перешкодою для ефективного виконання фіскальної функції цього податку є проблеми його прозорого бюджетному відшкодування, низький рівень фіскальної віддачі від внутрішнього ПДВ, нестабільність податкового законодавства й значна кількість податкових пільг.

Разом з тим, податок на додану вартість в Україні потребує подальшого реформування через імплементацію стандартів зарубіжних країн, зокрема, європейських.

Список використаних джерел

1. Крисоватий А. І. Теоретичні домінанти і практика реалізації податкової політики в Україні / А. І. Крисоватий.— Тернопіль : Карт бланш, 2005.— 375 с.
2. Тарангул Л. Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика): монографія / Л. Л. Тарангул ; Держ. податк. адмін. України, Акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь : Акад. ДПС України, 2003. — 285 с.
3. Жукевич О.М. Актуальні проблеми застосування ПДВ в Україні / О.М. Жукевич // Економічний простір. -2009. - № 22/2. - С. 24-31
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/nk/>
5. Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://kyiv.minrd.gov.ua/okremistorinki/arhiv1/131944.html>
6. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2008-2013 рр. Режим доступу: Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. — <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>

7. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Дубовик О.Ю. Розвиток механізму бюджетного відшкодування ПДВ в Україні // Экономические инновации. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины. – 2012. – С. 112-119.

УДК 336.27 (477)

Рябокін Т.І., 51 група
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник:
к.е.н., доц. Логвіновська С.І.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

Анотація. У статті визначено сутність державного боргу, проаналізовано динаміку державного боргу України та розглянуто основні проблеми управління боргом.

Annotation. This article explains the purpose of the public debt, public debt dynamics are analyzed Ukraine and the basic problems of debt management.

Ключові слова: державний борг, внутрішній та зовнішній борг, управління боргом.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах однією з найважливіших проблем державних фінансів виступає державний борг, який протягом останніх років непинно росте. Це вимагає пошуку нових шляхів управління державним боргом з метою його оптимізації. В Україні обсяги державного боргу свідчать про загострення боргової безпеки держави. Тому питання управління державним боргом набувають дедалі більшої актуальності та нагальності їх вирішення.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Державний борг є предметом дослідження і дискусій багатьох вчених. Теоретичні й практичні питання державного боргу розглянуто в роботах українських дослідників: Д.О. Василика, В.М. Опаріна, В.В. Козюка, В.А. Андрушенка, О.І. Барановського, З.О. Лютого, О.В. Плотнікова, Н.В. Зражевської, Я.В. Онищук, Ю.К. Алексеєва та ін. Проте проблема управління державним боргом не є достатньо розкритою, що вимагає подальшого її дослідження та пошуку нових шляхів управління державним боргом з метою його оптимізації.

Метою статті є визначення суті державного боргу та аналіз поточної заборгованості України, опис механізму управління державним боргом та висвітлення основних проблем цього процесу, а також формулювання напрямів

удосконалення управління державним боргом України з метою зменшення його обсягів в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Для функціонування національної економіки важливою складовою є державний борг. Державний борг виникає через брак коштів у держави, необхідних для виконання її функцій, серед яких регулювання економіки, проведення соціальної політики, забезпечення обороноздатності країни, міжнародної діяльності. Також причинами виникнення державного боргу є ведення війн та надмірне розширення економічних функцій держави.

Згідно з Бюджетним кодексом України державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства чи договору [1]. Граничний обсяг внутрішнього та зовнішнього державного боргу, боргу Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування, граничний обсяг надання гарантій встановлюється на кожний бюджетний період відповідно законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет [2].

Відповідно до Бюджетного кодексу України борг класифікується за типом кредитора та за типом боргового зобов'язання. Відповідно за типом кредитора державний борг поділяється на:

- внутрішній – заборгованість перед кредитором всередині держави: перед Національним банком України; перед іншими банками, перед юридичними особами, інша заборгованість. Внутрішній державний борг пов'язаний з фінансуванням державних витрат фізичними та юридичними особами у національній валюті. Він не справляє відчутного негативного впливу на економіку, оскільки не супроводжується вивезенням за кордон матеріальних цінностей. Найсуттєвішим його наслідком є перерозподіл доходів всередині країни.

- зовнішній – заборгованість перед кредиторами за межами держави: за позиками міжнародних організацій, за позиками, наданими іноземними державами під гарантії уряду, за позиками, наданими іноземними банками. Він лягає тягарем на країну, оскільки вона змушена віддавати товари й послуги в рахунок оплати відсотків і погашення боргу. Крім того, нерідко кредит надають позичальнику за умови внесення певних коректив в його економічну політику.

Державний борг є важливим макроекономічним важелем регулювання економіки держави, дає змогу втілити обрану економічну стратегію, залучити кошти для вирішення важливих економічних питань та реалізації проектів. Тому наявність державного боргу не лише у країн із перехідною економікою, а й у високорозвинених країнах має свої об'єктивні причини. Водночас накопичення державного боргу має й негативну сторону, адже значний його показник збільшує витрати на обслуговування державного боргу, знижує фінансову стійкість та загрожує економічній безпеці держави.

Основна сума державного боргу не повинна перевищувати 60% фактичного річного обсягу валового внутрішнього продукту України. На кінець

2013 року співвідношення боргових зобов'язань до ВВП становило 40,5%. Ці цифри дещо насторожують. У разі перевищення граничного показника Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити заходів для приведення його у відповідність до положень чинного законодавства.

Таблиця 1

Державний та гарантований державою борг України за станом на 31.12.2013

	Млрд. грн.	%	У % до ВВП
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	584,11	100,0%	40,5%
Державний борг	479,98	82,2%	33,3%
Внутрішній борг	256,96	44,0%	
Зовнішній борг	223,02	38,2%	
Гарантований державою борг	104,14	17,8%	7,2%
Внутрішній борг	27,13	4,6%	
Зовнішній борг	77,01	13,2%	

Джерело: Офіційний сайт Міністерства фінансів України [3].

Динаміку державного боргу України за 2007-2013 роки відображено на діаграмі 1.

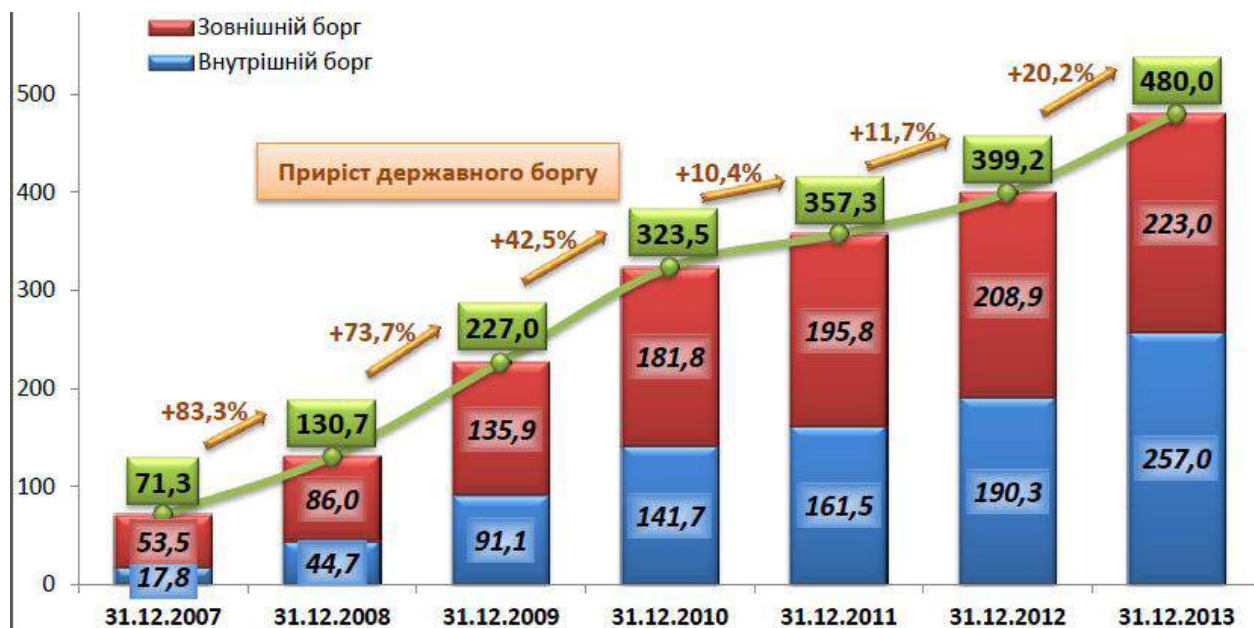

Рис. 1. Динаміка державного боргу, млрд. грн.

Джерело: Офіційний сайт Міністерства фінансів України [3]

Як показують дані діаграми обсяг Державного боргу зростає, що свідчить про значне збільшення боргових зобов'язань. Тобто, спостерігається досить вагоме зростання як зовнішнього так і внутрішнього боргу України. Ми бачимо, що з кожним роком величина державного боргу зростає більш ніж на 10%. До основних причин швидкого зростання державного боргу України

можна віднести: необхідність збільшення валютних резервів для забезпечення стабільності національної грошової одиниці; залежність від імпорту енергоносіїв; потреби технічного переозброєння більшості галузей національної економіки та політичну нестабільність в країні.

Подальше зростання державного боргу спричинить погіршення показників бюджетної безпеки, негативно впливатиме на стан платіжного балансу та інвестиційну привабливість України, загрожуватиме стабільності грошово-кредитного та валютного ринків України.

Очевидно те, що і плюси, і мінуси росту державного боргу достатньо вагомі. Тому державі необхідно мати інструменти, які дадуть змогу ефективно впливати на державний борг. Практика останніх років довела, що чітко сформульованої політики управління державним боргом у державі не існує, або можна говорити, що вона недостатньо ефективна, реагує із запізненнями і не дає змоги оперативно втручатись у розв'язання найактуальніших проблем, які виникають у фінансовій системі.

Управління державним боргом варто розуміти як сукупність державних заходів, пов'язаних з випуском і погашенням державних боргових зобов'язань, визначенням ставок відсотків і виплатою доходу за державними цінними паперами, встановленням ліміту боргу, підтриманням курсу державних зобов'язань, визначенням умов випуску нових державних цінних паперів [4]. В управлінні державним боргом виділяють такі принципи: безумовності, єдності, зниження ризиків, оптимальності структури боргових зобов'язань, збереження фінансової незалежності, зниження вартості обслуговування державного боргу та принцип прозорості.

Метою політики управління боргом є одержання найбільшого ефекту від фінансування за рахунок позичених коштів та уникнення макроекономічних труднощів і проблем платіжного балансу в майбутньому. Процес управління державним боргом включає кілька етапів:

- залучення коштів;
- розміщення позичених коштів;
- повернення боргу і виплата відсотків.

Методами управління державним боргом є: конверсія, консолідація, уніфікація, відстрочення погашення, анулювання позики, реструктуризація заборгованості та рефінансування боргу. В Україні значне поширення має найменш ефективний спосіб управління державним боргом – нові запозичення спрямовуються на фінансування поточних витрат бюджету, включаючи й обслуговування існуючого зовнішнього боргу [5].

Управління державним боргом супроводжується низкою проблем, починаючи зі звуженості поняття державного боргу в українському законодавстві, що не сприяє реалістичному прогнозуванню основних макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни, до проблем структуризації боргу, проблем обліку та звітності державного боргу.

Можливим вирішенням основних проблем управління державним боргом можуть стати такі заходи:

- налагодження повного обліку умовних боргових зобов'язань і запровадження системи управління, спрямованої на попередження ризиків перетворення непрямих зобов'язань на прямі державні борги та створення необхідних у критичних умовах спеціальних державних фінансових резервів;
- запровадження централізованого обліку та аналізу стану заборгованості за усіма формами умовних зобов'язань;
- створення єдиних стандартів звітності та публічного розкриття інформації щодо усіх складових державних боргових зобов'язань;
- розробка стратегії управління державним боргом, у тому числі й умовними борговими зобов'язаннями;
- забезпечення централізованого обліку обсягу тих державних фінансових зобов'язань, які впливають із чинного законодавства, але не були забезпечені бюджетними асигнуваннями попередніх років;
- орієнтація у здійсненні господарської діяльності держави передусім на можливості вітчизняної економіки [6].

Висновки і пропозиції. Отже, для вирішення проблем накопичення державного боргу України та подолання негативних тенденцій боргової ситуації потрібно насамперед скоротити обсяги дефіциту державного бюджету України, що і є основною причиною зростання державного боргу, та визначити єдину спільну методику його розрахунку та обчислення. Тому перспективним є подальше дослідження державного боргу та методів управління державним боргом України.

Тому можна запропонувати наступні напрями удосконалення механізму регулювання управління державним боргом:

- визначення та законодавче закріплення напрямку боргової стратегії, зокрема щодо співвідношення внутрішньої та зовнішньої складової державних запозичень;
- створення агентства з управління державним боргом, що підзвітне міністерству фінансів та зорієнтоване на управління ризиками боргової діяльності;
- розробка та впровадження середньострокової програми регулювання державного боргу як елементу будови ефективної системи планування державної заборгованості.

Ефективне використання даних заходів забезпечить зниження боргового навантаження, збалансований бюджет, стабільне економічне зростання та потужну фінансову систему, що в перспективі призведе до економічного процвітання країни.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Мних А. М. Сучасні способи оптимізації боргової політики України для оздоровлення економіки / А. М. Мних // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 4. – С. 147- 149.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – www.minfin.gov.ua.

4. Проблеми обслуговування державного боргу // Науковий вісник НЛТУ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua/>.

5. Вегнер В.В. Фінанси: навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – С. 255-257.

6. Горобець О. Г. Державний борг України та його вплив на розподіл валового внутрішнього продукту / О. Г. Горобець // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 17-19.

7. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія / Васютинська Л. А., Дубовик О.Ю., Слатвінська М. О. та ін.. за заг.ред. В. Г. Баранової. – Одеса, ВОИ СОИУ«Атлант» 2013. – 252 с.

УДК 336.14:336.2 (477)

Пельтек М. М.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доцент Логвіновська С. І.

ПРОБЛЕМА НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто основні проблеми формування доходної частини Державного бюджету України, аналізуються шляхи подальшого удосконалення системи формування доходів бюджету.

Ключові слова: доходи державного бюджету, система формування доходів, механізм формування доходів, податкова система, податкове законодавство.

Annotation. The article deals with the basic problems of formation of the state budget of Ukraine, analyzed ways of further improving the system of income budget.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Бюджет виступає не тільки фінансовим планом створення централізованого фонду та перерозподілу державних ресурсів, а й одним з основних факторів економічного зростання та макроекономічної стабілізації. Через бюджет акумулюються кошти для фінансування певних галузей виробництва та розвитку соціальних програм. Бюджет тісно пов'язаний з іншими складовими фінансової системи, виступає координуючим центром і надає їм необхідну допомогу у формі бюджетних дотацій, субсидій, гарантій, тим самим забезпечуючи функціонування інших складових фінансової системи. Тому особливої актуальності набуває проблема наповнення доходної частини державного бюджету в Україні.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. В сучасній фінансовій літературі України питання про наповнення державного бюджету було розглянуто в працях таких науковців як В.І.Оспіщева, Ю.В.Пасічник, Л.М.Попова, В.М.Федосов, Ю.В.Хмарук,

Н.Д.Чала, С.І.Юрій та інших. Проте проблема наповнення державного бюджету, тобто формування доходної частини Державного бюджету України не є достатньо розкритою, що вимагає подальшого її дослідження.

Мета статті. Метою даної статті є визначення проблем формування доходної частини Державного бюджету України та шляхів подальшого удосконалення системи формування доходів бюджету.

Виклад основного матеріалу. Наповнення доходної частини державного бюджету завжди була і є однією з найважливіших проблем. Дослідження проблем наповнення доходної частини державного бюджету є доцільним насамперед оскільки саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень доходів населення.

На сьогоднішній день наша країна опинилась перед складними проблемами: спад виробництва, низька конкурентоспроможність, інфляція, різке падіння купівельної спроможності, постійне збільшення затрат, стрімке зростання прихованого безробіття, погіршення структури споживання. Найбільш гострою проблемою бюджету, яка призвела до розвитку кризових явищ та дестабілізувала загальноекономічну ситуацію, є проблема незбалансованості бюджетних ресурсів та бюджетних зобов'язань.

Негативним фактором також виступає те, що при формуванні видаткової частини бюджету (особливо за умови частих змін уряду) дуже часто приймаються рішення, які вимагають відповідних джерел фінансування. При цьому виникає додатковий тиск на доходну частину бюджету що призводить до того, що уряд змушений вести пошуки нових, у тому числі неподаткових джерел, залучати внутрішні та зовнішні позики для фінансування бюджетного дефіциту. Серед таких джерел використовуються надходження від приватизації державного майна, що в кінцевому підсумку призводить до скорочення обсягів фінансування розширеного відтворення, оновлення основних фондів і негативно впливає на темпи розвитку економіки [1].

Внаслідок цього виникають такі негативні явища, як:

- перевищення державних зобов'язань над реальними можливостями держави;
- завищення планових показників доходів бюджету парламентськими комітетами і їх заниження урядом;
- неузгодженість податкової і бюджетної політики;
- ухвалення рішень щодо зниження податкових ставок і гальмування ухвалення рішень щодо розширення податкової бази, необхідного для збереження бюджетних надходжень на незмінному рівні.

Податки є основним джерелом формування фінансових ресурсів державного бюджету. Щорічно в Україні податкові надходження зростають у порівнянні з попереднім роком. Дуже важливо забезпечувати такі зростання не за рахунок фіскальних методів, а насамперед через активізацію бізнесу, інвестицій, боротьби з “тіньовою” економікою, тобто шляхом стабілізації

економіки, покращення результатів діяльності суб'єктів підприємництва, збільшення об'єкту оподаткування.

Заходи державних органів щодо наповнення бюджету повинні ґрунтуватися на оптимізації податкового навантаження та детінізації економіки. Для цього необхідно створити гнучку та максимально ефективну податкову систему.

Податкове законодавство, його стабільність, ефективність і прогресивність є правовою основою регулювання потоків державних ресурсів, головним фактором впливу на формування податкових зобов'язань і мобілізацію доходів бюджетів України.

Як правило, у сучасних умовах форми і методи мобілізації податків і виконання доходів бюджету мають багато недоліків, несуть у собі різні суперечності, не сприяють ефективним діям і розвитку підприємництва в країні, легалізації тіньових потоків і відповідно негативно впливають на формування доходів бюджету. За таких умов механізм мобілізації податків і виконання доходів бюджету гальмує розвиток економічних інтересів підприємницької ініціативи та інноваційної спрямованості. Головний недолік полягає в тому, що в основу його побудови закладались адміністративно-командні, неефективні, неузгоджені форми і методи формування реалізації бюджетної політики держави, які не стимулюють розширене відтворення і стабільний приріст об'єктів оподаткування. В процесі її здійснення ринок і його середовище вимагають економічно обґрунтованих методів і рішень органів влади щодо врегулювання відносин між державою, регіонами, територіями, підприємствами, громадянами в контексті справедливого, обґрунтованого розподілу і перерозподілу ВВП, що стимулювало б приріст капіталу і доходів бюджету держави.

Про ефективність податкового законодавства і діючої системи оподаткування засвідчує практика мобілізації доходів бюджету в цілому і їх обсягу на душу населення. В Україні у кінці 90-х минулого століття і на початку цього століття їх обсяг знаходився на рівні 200-250 дол. США. Обсяг доходів зведеного бюджету України на душу населення на рівні 300 дол. США, який сформувався в останні роки, є критично низьким, що вимагає введення нових важелів впливу з розширення об'єктів оподаткування, підвищення дохідності підприємницьких структур з метою створення активної, стимулюючої системи формування доходів бюджету. Приріст і розширене відтворення доходів бюджету необхідно забезпечити, перш за все, шляхом розробки і впровадження прогресивних законодавчих актів, які сприяли б розширенню об'єктів і джерел їх мобілізації сьогодні і на перспективу [4].

Формування доходів бюджету, їх ефективність, стабільність залежать від об'єктивних і суб'єктивних факторів і повинні виступати як єдиний, взаємопов'язаний, нерозривний процес мобілізації податків, зборів та обов'язкових платежів і виконання доходів бюджетів. Цього можна досягти при дотриманні таких принципів і підходів:

- стабільного, прогресивного законодавчого оформлення стратегії бюджетної політики;

- визначення принципів, а також об'єктивних і ефективних форм, методів і важелів побудови механізму мобілізації податків, зборів і обов'язкових платежів та виконання доходів бюджету;
- визначення реальних об'єктів впливу і дії механізму формування доходів бюджету;
- формування фінансової культури й етики підприємництва;
- розмежування повноважень і взаємоузгодженості дій органів влади на всіх рівнях управління щодо реалізації бюджетної політики;
- належного аналізу тенденцій і оцінки результатів діяльності з метою внесення змін і удосконалення правового фінансового поля механізму формування доходів бюджету;
- відповідальності за прийняття невиважених управлінських рішень і невиконання вимог законодавчих і нормативних актів щодо реалізації бюджетної політики;
- координації роботи фінансових, податкових, контрольно-ревізійних та інших органів щодо реалізації фінансової політики;
- єдиного підходу, об'єктивності, наукової обґрунтованості, ефективності та матеріальної заінтересованості.

Ефективність використання фінансових ресурсів значно підвищується шляхом застосування активних економічних методів і стимулів на всіх стадіях кругообігу капіталу, розширеного національного відтворення. Дії і взаємодія економічних, правових і адміністративних важелів впливу мають бути узгодженими, охоплювати всі аспекти суспільного відтворення, стадії руху капіталу та кругообігу доходів бюджету в цьому контексті. Вони повинні виступати як єдина система регулювання економічних інтересів держави, регіонів, підприємств і громадян у процесі формування, розподілу і використання ВВП з метою забезпечення стабільності у формуванні доходів бюджету і їх розширеному відтворенню [3].

Стабільність і незмінний курс у податковій політиці, формуванні податкової системи та функціонуванні спеціальних законів з питань оподаткування є важливим фактором розвитку і позитивної динаміки у формуванні державних фінансових ресурсів. Постійність податкового законодавства має сприяти формуванню привабливої податкової системи та належного рівня культури відповідно до діючого законодавства [2].

В умовах побудови дієвого, правового економічного середовища та формування прогресивних засад з мобілізації податків, зборів і обов'язкових платежів важливе місце має відводитись запровадженню єдиної системи формування доходів бюджету. У запропонованій схемі (рис. 1) показано етапи проходження формування доходів у розвитку взаємозв'язку стадій бюджетного процесу.

Порядок планування, виконання, звітування, контроль і моніторинг доходів бюджету і діючого законодавства мають відбуватись в умовах функціонування єдиного механізму формування доходів бюджету. Такий взаємозв'язок і залежність необхідно врахувати в процесі удосконалення парламентського контролю за формуванням державних фінансових ресурсів і їх

використанням з метою підвищення реальності конституційних зобов'язань у наданні суспільних благ.

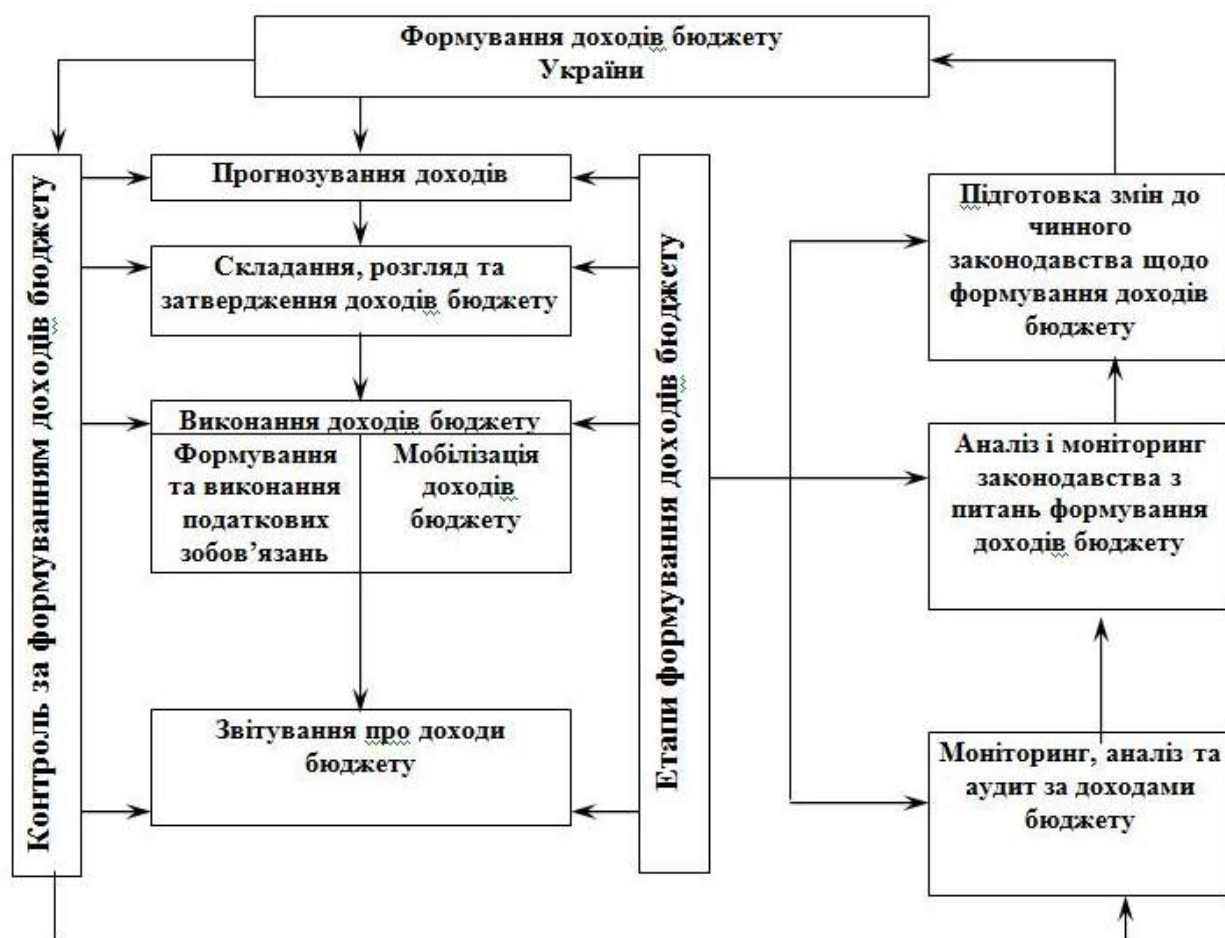

Рис. 1. Система формування доходів бюджету України [2]

Мінімізувати фактори впливу на розвиток бюджетного процесу і формування доходів бюджету і забезпечити певну стабільність у надходженнях до бюджету можливо за умови підготовки та внесення змін до діючого законодавства, зокрема в частині:

- ♦ надати місцевим органам влади право самостійно розробляти і встановлювати місцеві податки і збори – як за формою, так і за змістом, виходячи і відповідно до спеціального рамкового закону про місцеві податки і збори. Це дозволить реально оцінити і використати наявні фінансові можливості, прийняти об'єктивні специфічні податки і збори для кожної конкретної території України та забезпечить зміцнення фінансової основи територіальних громад;
- ♦ визначення напрямів удосконалення основних джерел надходжень до бюджетів України;
- ♦ здійснити відміну недієвих, неперспективних податків, які не мають суттєвого впливу на формування доходів бюджету. Одночасно визначити стратегічні податки і збори до державного та місцевих бюджетів, які б були

максимально позбавлені суб'єктивізму і були стабільними надходженнями доходів бюджету.

Реформування економічних відносин вимагає дійових заходів центральних органів влади щодо створення реальних передумов, правових норм і засад для формування фінансової культури й етики підприємства. Прозорість законодавства та однозначність у трактуванні його засад й положень мають сприяти зменшенню порушень у процесі справляння податків, зборів та обов'язкових платежів.

Висновки і пропозиції. За своїм призначенням і змістом механізм формування доходів бюджету як такий в умовах ринкових відносин покликаний стимулювати розвиток і удосконалення виробництва, ефективності, бережливості дії підприємств, сприяти якнайшвидшому впровадженню нових технологій, реалізації задумів та ініціатив юридичних і фізичних осіб. Він має забезпечувати врегулювання фінансових інтересів держави, регіонів, підприємств і кожного громадянина, одночасно бути простим у виконанні, логічно обґрунтованим, ефективним, прогресивним, конкретним і стабільним, з метою гарантування виконання податкових зобов'язань стабільного приросту доходів бюджету і розширеного відтворення бюджетних коштів.

Систему формування доходної частини бюджету держави необхідно будувати з врахуванням усіх факторів впливу на формування доходів бюджету, їх розподілу та використання на здійснення видатків.

Список використаних джерел

1. Єфименко Т.І. Основні напрямки трансформації податкової системи України// Фінанси України. - 2008. - №9. - С.9-13.
2. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: монографія / Огонь Ц. Г. — К. : КНТЕУ, 2003. – 580 с.
3. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: навч. посібник / І.Я. Чугунов. – К. : НДФІ, 2005. - 259 с.
4. Шибєр Т.В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні // Фінанси України. – 2009. – № 8.– С. 76-81.
5. Наповнення держбюджету стало серйозною проблемою для України – експерти – [Електр. ресурс] – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/economics/_napovnnennya-derzhbyudzheta-stalo-serjoznoyu
6. В країні дві проблеми — непрозоре наповнення бюджету і його розподіл — Бондарчук - – [Електр. ресурс] – Режим доступу: <http://vkurse.ua/ua/economics/neprozhachnye-napolnenie-byudzheta-i-ego-raspredelenie-bondarchuk.html>.

ПРОБЛЕМА ВТРАТ БЮДЖЕТУ ВІД НАДАННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті досліджено питання втрат бюджету від надання податкових пільг з податку на прибуток підприємств. Здійснено оцінку ефективності податкових пільг з податку на прибуток юридичних осіб. Запропоновано напрямки реформування пільгового оподаткування в Україні.

Ключові слова: податок на прибуток, податкові пільги, податкові втрати, бюджет.

Annotation . The article investigates the question losses of the budget from tax benefits of corporate income tax. The assessment of the effectiveness of tax benefits for income tax of legal entities. Directions preferential tax reform in Ukraine.

Key words: income tax, tax benefits, tax loss, budget.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Податкові пільги є важливою складовою податкової політики держави, тому їх використання повинно бути ефективним інструментом регулювання розподільчих процесів з метою створення сприятливих умов для певних платників податків, галузей і форм господарювання, з діяльністю яких пов'язане досягнення певних суспільних пріоритетів та соціально-економічних цілей. Однак через надання безпідставних та необґрунтованих пільг держава щороку втрачає мільярди бюджетних коштів. Безсистемне й невинновдане надання податкових пільг з податку на прибуток спричинює нерівномірне податкове навантаження, створюючи окремим суб'єктам господарювання більш вигідні умови, одночасно знижуючи конкурентоспроможність інших підприємств. Отже, питання формування ефективного механізму надання податкових пільг є надзвичайно актуальним.

Мета статті – розгляд проблеми пільгового оподаткування прибутку як причини виникнення податкових втрат та пошук шляхів реформування чинної системи пільг для забезпечення економічного зростання в Україні.

Аналіз публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Дослідженню проблеми податкових втрат бюджету внаслідок надання податкових преференцій присвячено численні праці вітчизняних і зарубіжних учених. У вітчизняній літературі це, насамперед праці вчених В.Л. Андрущенка, М. М. Голованя, П. В. Гудзя, О. М. Десятнюк, А. В. Єрмолаєва, Я. А. Жаліло, Ю. Б. Іванова, А. І. Крисоватого, В. М. Мельника, П. В. Мельника, А. М. Соколовської, Е. Дж. Тодер, Ф. О. Ярошенка. Проте і досі невирішеною залишається проблема мінімізації втрат бюджету від надання податкових пільг (зокрема з податку на прибуток підприємств).

Виклад основного матеріалу. Податок на прибуток підприємств є одним з чотирьох основних бюджетоутворюючих податків поряд з податком на

додану вартість, податком на доходи фізичних осіб та акцизним податком. З прийняттям ПКУ податок на прибуток підприємств був суттєво реформований, зокрема в частині зменшення ставки та збільшення переліку податкових пільг, які, на жаль, не стали каталізатором економічного розвитку країни, і, водночас, призвели до втрат бюджету. В цьому випадку досить цікавим завданням виступає дослідження взаємозв'язку динаміки податкових пільг з податку на прибуток із підприємницькою активністю, оскільки призводячи до значних втрат бюджету у короткостроковому періоді, саме податкові пільги повинні стимулювати розвиток економіки країни у довгостроковому. Відсутність такого зв'язку свідчить про доцільність перегляду пільг з метою їх скорочення та упорядкування. [1]

Податковий кодекс України визначає податкові пільги як передбачене податковим і митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку і збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, до яких належать особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат. [2] Регламентация даного поняття, підстав встановлення та порядку використання суб'єктами господарювання податкових пільг стала беззаперечною перевагою Податкового Кодексу України. У той же час не було звернено уваги на ефективність надання податкових пільг. Адже в більшості випадків податкові пільги не лише не вирішують жодних економічних чи соціальних завдань, а й навіть більш того, часто призводять до виникнення податкових втрат бюджету, які, в свою чергу, є наслідком неефективної реалізації податкової політики, адміністрування податків та порушення суб'єктами господарювання норм податкового законодавства.

Чинна податкова система України є надто обтяжлива різного роду податковими пільгами, преференціями, спрощеними податковими режимами. В умовах гострих бюджетних обмежень такий обсяг податкових пільг є надмірною розкішшю для системи деякій мірі, аналогічні витратам бюджету (в будь-якому випадку вони зменшують державні фінансові ресурси), їхнє запровадження повинно економічно та соціально обґрунтованим. [3]

З огляду на вищезазначене, питання надання податкових пільг, в тому числі з податку на прибуток підприємств, є досить дискусійним. Проаналізуємо показники темпів росту втрат бюджету від надання податкових пільг із податку на прибуток підприємств (рис.1.)

Як видно з рис. 1 питома вага пільг зі сплати податку на прибуток підприємств в загальному обсязі до 2011 року залишалася незначною. Зростання питомої ваги пільг за цим податком відбулося за рахунок запровадження Податковим кодексом можливості включення до складу витрат від'ємного значення розрахунку об'єкта оподаткування (перенесення збитків попередніх років). Проте, слід звернути увагу на той факт, що така "преференція" - це нормальна практика у більшості країнах світу, адже якщо підприємство отримало збиток у відповідному році, то в наступних періодах необхідно надати йому можливість відновити власний капітал, особливо якщо

це підприємство або лише розпочало розвивати свою діяльність – тоді збиток виник через значний обсяг початкових інвестицій, або воно має тривалий виробничий цикл, тобто збиток є наслідком значного розриву в часі між закупкою сировини і комплектуючих та датою реалізації готової продукції.

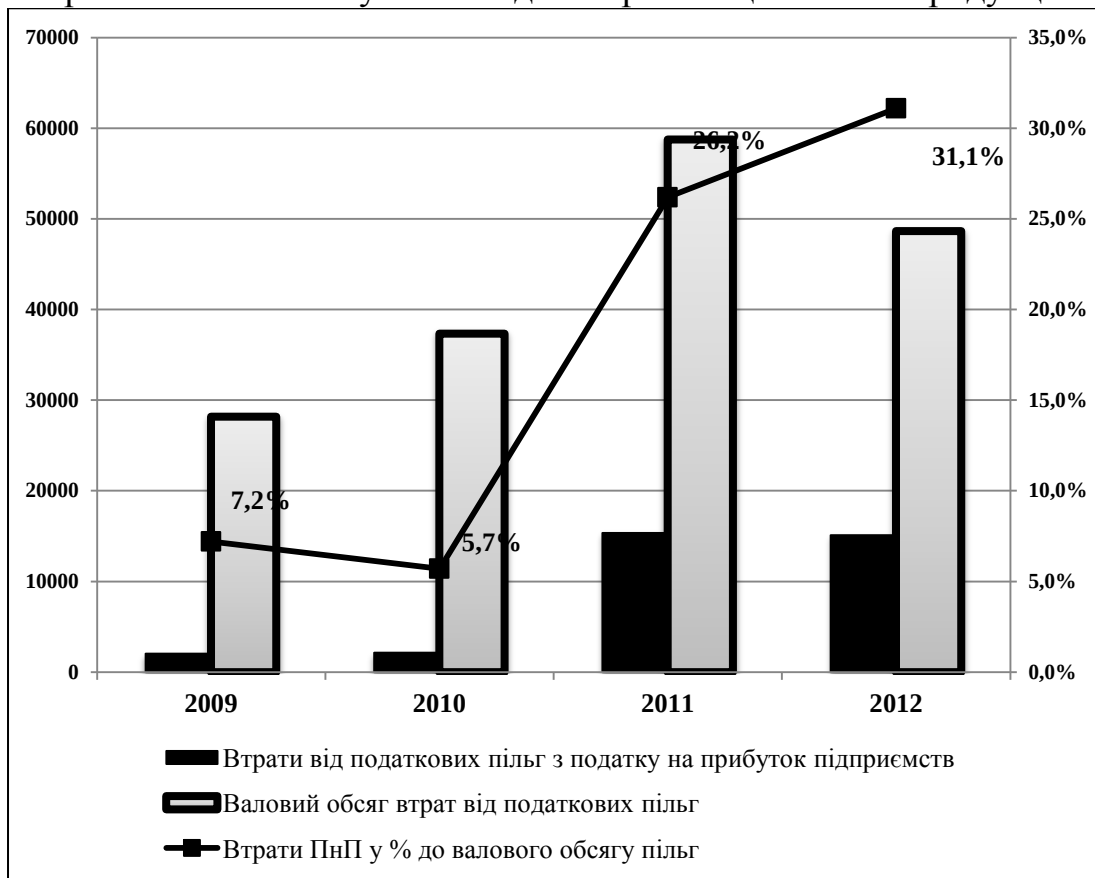

Рис. 1. Динаміка втрат від надання податкових пільг з податку на прибуток підприємств за 2009-2012 рр.

Водночас в Україні ця пільга є основною у загальній сумі втрат за податком на прибуток підприємств, і у 2011 році склала понад 9,4 млрд. грн. або 61% суми пільг за цим податком, у 2012 році – понад 4,5 млрд. грн., або 30%. Разом з тим, ця новація не вплинула суттєво на частку збиткових підприємств (41% у 2010 році, 35% у 2011 році, та 39% за 9 місяців 2012 року).

Решта значних втрат за податком на прибуток підприємств стосується операцій з цінними паперами на вторинному ринку (3,8 млрд. грн. у 2012 році), звільнення оподаткування операцій згідно з міжнародними договорами України (3,3 млрд. грн.). Основними галузями економіки, які використовували пільги з податку на прибуток за період 2009-2011рр. були: грошове і фінансове посередництво (30% всіх пільг), інші (28%), виробництво і розподілення енергії (11%), металургія (6%), торгівля (6%). [4] Тобто лідером в отриманні пільг при сплаті податку на прибуток упродовж останніх років є сфера фінансової діяльності, що є негативним моментом, оскільки державна підтримка у вигляді надання пільг з податку на прибуток, повинна спрямовуватися, в першу чергу, на реальний сектор економіки.

При цьому, відсутня взаємозалежність між співвідношенням розмірів втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування та обсягів капітальних

інвестицій і ресурсів, що спрямовані на інновації, про що свідчать дані табл.1. Так, динаміка втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування є зростаючою (за винятком 2012 року, де обсяг втрат та наданих пільг залишався майже на рівні 2011 р.). Темп приросту обсягів капітальних інвестицій становив 1,5%, а вкладені в інновації кошти суб'єктів господарювання зменшилися на 19,9 %. [1] Така ситуація вказує на те, що суб'єкти господарювання використовують вивільнені кошти не на розвиток виробництва, а на задоволення поточних матеріальних потреб, що фактично є нераціональним «проїданням» бюджетних коштів. Тобто потенціал податкових пільг з податку на прибуток підприємств як стимулюючої складової податкової політики держави залишається нереалізованим.

Таблиця 1

Оцінка ефективності надання пільг при оподаткуванні прибутку підприємств в Україні за 2009-2012 рр, млн грн

Показник	2009	2010	2011	2012
Втрати бюджету внаслідок надання податкових пільг з ПнП	2023,95	2097,54	15404,59	15108,78
Темп приросту %	-	3,6	634,4	-1,9
Обсяг капітальних інвестицій	192878,02	189060,64	259932,28	263727,71
Темп приросту, %	-	-1,9	37,5	1,5
Обсяг ресурсів, що спрямовані на інноваційну діяльність (за вирахуванням коштів держбюджету)	7949,90	8045,58	14333,89	11480,65
Темп приросту, %	-	1,2	78,2	-19,9

* Розраховано та складено автором за даними [5-6]

На думку професора Ф. О. Ярошенка, практика пільгового оподаткування не відповідає цілям податкової політики України [7, с. 85]. Значна частина податкових пільг, які надаються в нашій країні, спрямовані на задоволення інтересів та потреб окремих суб'єктів господарювання, представників влади. У зв'язку з відсутністю дієвої системи контролю за отриманням та використанням податкових пільг їх розширення призводить до значних втрат бюджетних коштів. Поширення податкових пільг звужує базу оподаткування і несправедливо перекладає податковий тягар на ефективні підприємства, які не

користуються податковими пільгами. Усі ці фактори зумовлюють виникнення податкових втрат, неефективний перерозподіл податкових надходжень, порушення макроекономічної та фіскальної стабільності.

На думку вчених Національного інституту стратегічних досліджень, в умовах посткризового відновлення економіки безсистемне та невиправдане надання податкових пільг і звільнень є стримуючим фактором економічного зростання [8, с. 190].

Таким чином, аналіз динаміки податкових втрат бюджету внаслідок надання податкових пільг з податку на прибуток підприємств та оцінка ефективності надання преференцій при оподаткуванні прибутку підприємств в Україні свідчать про те, що надання податкових пільг не має стимулюючого ефекту, оскільки воно є необдуманим та неефективним. Вважаємо, що для того, аби податкові пільги не перетворювалися в необґрунтовані податкові витрати, необхідно вжити наступних заходів:

- підвищити фіскальну і соціальну ефективність податкових пільг ;
- переглянути перелік і кількість податкових пільг з податку на прибуток підприємств з урахуванням аналізу їх впливу на формування доходів бюджету та податкове навантаження суб'єктів господарювання, скасувати неефективні пільги, які призводять до значних втрат бюджету ;
- створити дієву систему нагляду за податковими витратами з метою дослідження їх впливу на окремі галузі господарства;
- забезпечити ефективну систему контролю за цільовим використанням пільг та передбачити відповідальність керівників підприємств і установ за нецільове використання податкових пільг;
- скасувати надання пільг окремим галузям чи суб'єктам господарювання для вирівнювання конкурентних умов, адже надання податкових пільг повинно здійснюватися не за галузевим принципом (чи безпосередньо окремому суб'єкту господарювання), а як компенсація (дотація) за виконання підприємствами певних суспільно важливих функцій відповідно до завдань державної економічної стратегії і фінансової безпеки держави
- здійснювати коригування пільг, враховуючи існуючий стан справ в економіці тощо.

Висновки і пропозиції. В умовах ринкової економіки запровадження податкових стимулів у вигляді надання пільг з податку на прибуток підприємств повинне сприяти розвитку підприємництва та формувати передумови для структурної перебудови національної економіки. Однак в Україні існує потреба в удосконаленні чинного механізму пільгового оподаткування з метою досягнення очікуваного економічного та соціального ефекту від надання податкових пільг. Вищезазначене дає змогу зробити певні висновки та запропонувати наступне:

- оскільки чинна в Україні система податкових пільг недостатньо націлена на прискорення економічного розвитку держави, необхідно скасувати економічно необґрунтовані податкові пільги, а також ті пільги, що не

дали належного економічного ефекту протягом п'ятирічного терміну із часу їх запровадження;

- необхідно здійснювати оцінку ефективності використання податкових пільг та запровадити публічну звітність щодо їх надання;
- надання податкових пільг повинно здійснюватися як компенсація за виконання суб'єктами господарювання певних суспільно важливих функцій відповідно до завдань державної економічної стратегії і фінансової безпеки держави з урахуванням вирішення поточних і стратегічних соціальних і економічних проблем в Україні.
- переорієнтація надання пільг на користь реального сектору економіки;

Вважаємо, що виконання запропонованих заходів сприятиме реалізації стимулюючого потенціалу податкових пільг з податку на прибуток підприємств без шкоди для фінансових ресурсів державного бюджету.

Список використаних джерел

1. Оцінка фіскальних та методологічних аспектів гармонізації податкового та бухгалтерського обліку щодо податку на прибуток підприємства. – Ірпінь : НДІ фінансового права, 2013. – 60с.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/nk/>

3. Серебрянський Д.М. Оцінка фіскальних та методологічних аспектів гармонізації податкового та бухгалтерського обліку щодо податку на прибуток підприємства. – Ірпінь : НДІ фінансового права, 2013. – 60с./Фахове видання з економічних, філософських, політичних наук та державного управління. Затверджено постановами Президії ВАК України . - № 4 (25), 2012 р. - с.98-107

4. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні. – К.: НІСД, 2013. – 28 с

5. Офіційний сайт Державного комітету статистики. Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>

6. Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів України. Режим доступу: <http://minrd.gov.ua>

7. Історія оподаткування / [Ярошенко Ф. О., Мельник П. В., Андрущенко В. Л., Мельник В. М.]. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 242 с.

8. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : монографія ; за заг. ред. А. В. Єрмолаєва. – К. : НІСД, 2010. – 528 с.

МОНІТОРИНГ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті визначено сутність поняття ефективності системи оподаткування зовнішньоторговельної діяльності. Проведено моніторинг фіскальної ефективності системи оподаткування зовнішньоторговельної діяльності в Україні шляхом визначення та розрахунку відповідних індикаторів фіскальної ефективності. Розкрито проблемні аспекти функціонування та обґрунтовано шляхи поліпшення фіскальної ефективності системи оподаткування зовнішньоторговельної діяльності України.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, система оподаткування зовнішньоторговельної діяльності, фіскальна ефективність, податки, індикатори (коефіцієнти) фіскальної ефективності системи оподаткування зовнішньоторговельної діяльності, експорт, імпорт.

Annotation. In the article certainly essence of concept of efficiency of the system of taxation of foreign trade activity. Monitoring of evaluation of fiscal efficiency of the system of taxation of foreign trade activity is conducted in Ukraine by determination and calculation of the proper indicators of fiscal efficiency. The problem aspects of functioning and grounded ways of improvement of fiscal efficiency of the system of taxation of foreign trade activity of Ukraine are exposed.

Key words: foreign trade activity, system of taxation of foreign trade activity, fiscal efficiency, taxes, indicators (coefficients) of fiscal efficiency of the system of taxation of foreign trade activity, export, import.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зовнішньоторговельна діяльність є невід'ємною складовою функціонування кожної держави. Станом на 1 січня 2014 року частка зовнішньої торгівлі у ВВП складає більш як 50%, а податки від ЗТД становлять основну частину надходжень до бюджету країни. В умовах інтеграційних процесів діюча система оподаткування зовнішньоторговельної діяльності (далі ЗТД) повинна бути направлена не тільки на підвищення ефективності зовнішньої торгівлі шляхом недопущення недобросовісної конкуренції, знищення монополізму в рамках ЗТД, мотивування та захист інтересів суб'єктів господарювання, але й бути надійним джерелом забезпечення доходів Державного бюджету. Тому, здійснення моніторингу оцінювання фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД в Україні є на сьогоднішній день досить актуальним.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Фіскальну ефективність податкової системи в цілому, шляхом визначення динаміки податкових надходжень до бюджету країни, було досліджено у роботах Соколовської А. М., Крисоватого А. І., Сідельникової Л. П., Суворова В.О., Мостіпана Ю. Є., Іванова Ю. Б., Тищенко А. Н. та ін. Система оціночних індикаторів щодо визначення фіскальної ефективності податкової системи частково знайшла своє відображення у роботах Римара О. Г. [1], Мельник О. Я. [2], Виклюк М. І. [3].

Варто відзначити, що моніторинг фіскальної ефективності саме в сфері ЗТД було здійснено Луценко І. С [4,5].

Однак, слід акцентувати увагу на тому, що на сьогоденнішньому етапі розвитку України практична єдність стосовно питань комплексної розробки системи оціночних індикаторів для визначення фіскальної ефективності системи оподаткування зовнішньоторговельної діяльності та їх практичного застосування не набула достатнього поширення серед науковців, що зумовлює об'єктивну необхідність здійснення подальших досліджень в даному напрямку.

Метою статті є проведення моніторингу фіскальної ефективності сучасної системи оподаткування зовнішньоторговельної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливою якісною характеристикою податкової системи є її ефективність. Вона може розглядатися через призму фіскальної та регулюючої функції податків. При цьому, діюча податкова система вважається ефективною з боку фіскальної функції, якщо вона є надійним джерелом наповнення бюджету країни.

Фіскальна ефективність податкової системи – це її здатність створювати економічні ефекти, пов'язані із забезпеченням належної фіскальної результативності з допустимих витрат на адміністрування [1, с. 225]. Під фіскальною ефективністю системи оподаткування ЗТД можна розуміти здатність такої системи забезпечувати податковими надходженнями бюджет країни при реалізації угод щодо експорту та імпорту товарів, робіт, послуг як на внутрішньому ринку України, так і за її межами.

В результаті аналізу методичних підходів щодо оцінювання ефективності системи оподаткування ЗТД встановлено, що науковці здебільшого приділяють увагу оцінці ефективності податкової системи у цілому, не приділяючи увагу її окремим аспектам, зокрема системі оподаткування ЗТД. Так, Мельник О. Я. [2, с. 115] для оцінки фіскальної ефективності податкової системи запропоновано три групи індикаторів, що наведені на рис.1.

Виклюк М. І., Мостіпаном Ю. Є. [3, с. 115] запропоновано в якості індикаторів фіскальної ефективності податкової системи коефіцієнт еластичності, коефіцієнт співвідношення фактичного та оптимального рівня оподаткування, загальний коефіцієнт податкового навантаження.

Луценко І. С. [4, с. 9] в рамках дослідження податкової політики саме в сфері зовнішньоекономічної діяльності було визначено систему показників, відповідно до яких можна визначити й фіскальну ефективність системи оподаткування ЗТД, а саме: коефіцієнт рівня концентрації податкових надходжень від ЗТД у доходах Державного бюджету України, коефіцієнт

виконання запланованих податкових надходжень від ЗТД, коефіцієнт покриття податковими надходженнями від ЗТД витрат Державного бюджету України, коефіцієнт рівня віддачі від здійснення ЗТД, коефіцієнт рівня втрат до Державного бюджету від пільг оподаткування ЗТД.

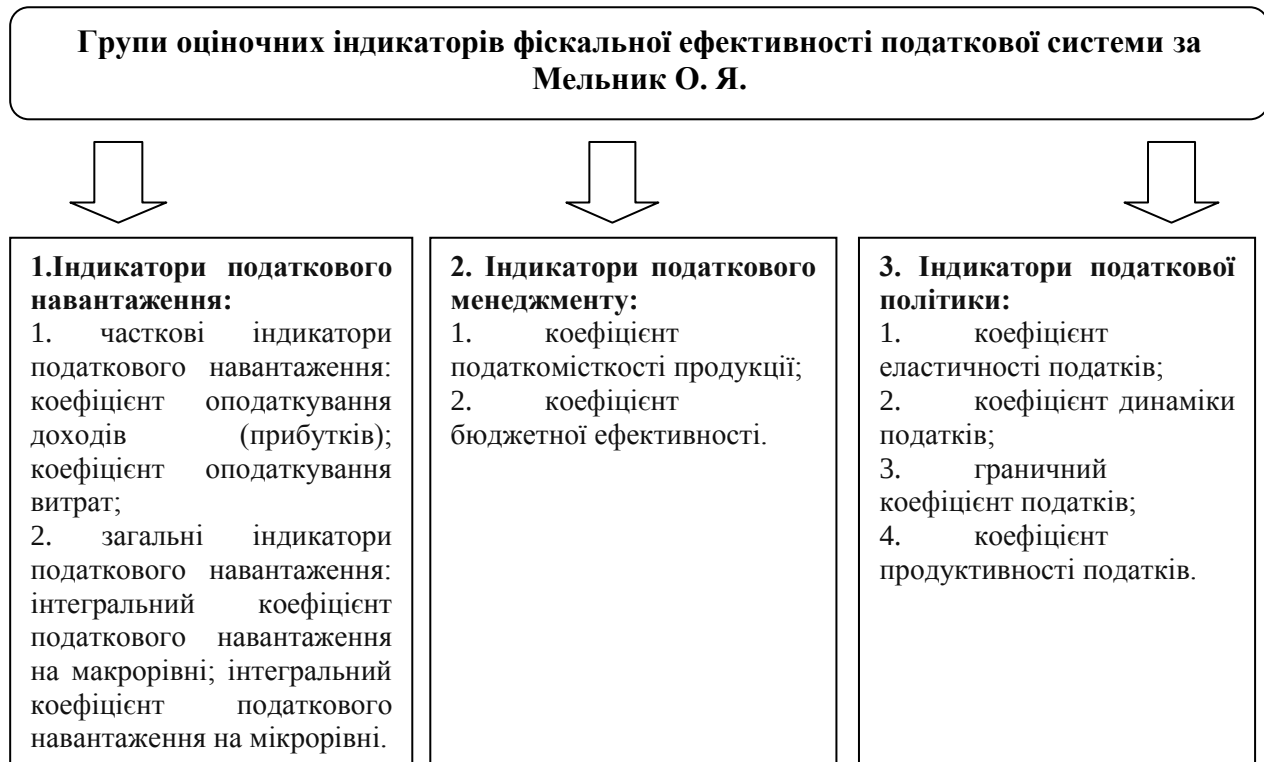

Рис. 1. Групи оціночних індикаторів фіскальної ефективності податкової системи за Мельник О. Я.

Джерело: побудовано автором за даними [2, с. 115]

Проаналізувавши рекомендовані деякими науковцями показники щодо визначення фіскальної ефективності податкової системи, пропонуємо такі індикатори оцінювання фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД: рівень концентрації податкових надходжень від ЗТД у доходах Державного бюджету України, рівень покриття податковими надходженнями від ЗТД витрат Державного бюджету України, рівень втрат Державного бюджету від пільг оподаткування ЗТД, індикатор рівня віддачі від здійснення ЗТД, коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень від ЗТД.

Таким чином, визначившись з основними оціночними індикаторами, перейдемо до моніторингу фіскальної ефективності діючої в Україні системи оподаткування ЗТД. Так, аналізуючи такий показник як рівень концентрації податкових надходжень від ЗТД у доходах Державного бюджету можна стверджувати, що фіскальна ефективність системи оподаткування поступово знижується. Це підтверджується скороченням вищезазначеного показника на 5,3% у 2012 р. порівняно з 2008 р., що наведено на рис. 2. Водночас, зауважимо,

що значення даного індикатора знаходиться на достатньо високому рівні та складає за 2012 р. 36 %.

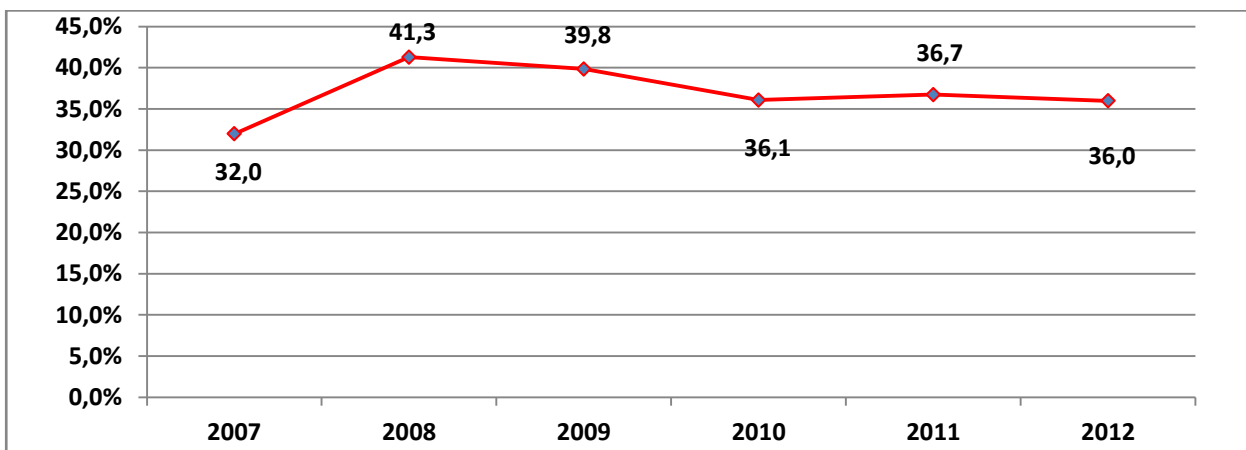

Рис. 2 Динаміка рівня концентрації податкових надходжень від ЗТД у доходах Державного бюджету України, %

Джерело: побудовано та розраховано автором за даними [6,7]

Факторами, що мали вплив на рівень концентрації податкових надходжень від ЗТД у доходах Державного бюджету України стали:

по-перше, зміна обсягів податкових надходжень від ЗТД, що протягом 2007-2012 рр. мали стійку тенденцію до зростання (якщо у 2007 р. загальний обсяг податкових надходжень становив 53061,5 млн. грн., то по результатам 2012 р. - 124558,6 млн. грн.) за рахунок розширення експортно-імпортних операцій та росту курсу грн. до США.

Слід також врахувати, що на обсяг податкових надходжень вплинуло різке скорочення зовнішнього товарообороту країни в результаті падіння попиту на зовнішньому і внутрішньому ринках внаслідок фінансово-економічної кризи;

по-друге, період 2007–2008 рр. характеризується проведенням в податковій політиці лібералізаційних заходів у зовнішньоекономічній сфері у зв'язку зі вступом до СОТ. Зокрема, пріоритетними інструментами впливу в сфері ЗТД на обсяги податкових надходжень до державного бюджету були:

- ✓ зменшення ставок ввізного мита для сільськогосподарських товарів до 8,7%; для промислових товарів до 3,6%;
- ✓ збільшення кількості нульових ставок імпортного мита з 3369 до 4028;
- ✓ скорочення кількості ставок, що мають заборонний характер;
- ✓ збільшення бази оподаткування за рахунок посилення контролю за визначенням митної вартості;
- ✓ припинення надання пільг за рішенням суду, що дозволило скоротити у 2008 р. порівняно з 2007 р. умовні нарахування мита на 854,5 млн. грн. або на 15,5% [5, с. 125];

втретє, позитивний вплив на збільшення податкових надходжень від ЗТД спричинило наближення ставок акцизного податку (збору) до європейських стандартів шляхом їх підвищення, що тривало з 2009 р. по 2011 р. Так, у 2009

р. ставки ще тоді акцизного збору збільшились на спирт етиловий, спиртові дистиляти та спиртні напої на 25,9%, на вина газовані – на 56,3%, відповідно у 2010 р. – на 15,9% та 16%. Разом з тим, ставки акцизного податку на окремі групи товарів значно менші ніж в країнах ЄС. А саме – встановлені у другому півріччі 2009 р. ставки на спирт етиловий, спиртові дистиляти та спиртні напої в розмірі 34 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту (близько 3,2 євро) майже в 1,8 рази нижчі від рівня мінімальних ставок Європейського Союзу на аналогічну продукцію та в 1,5 рази нижчі ніж ставка на спирт, установлена в Російській Федерації [5, с. 126].

При цьому, якщо протягом 2011 р. зберігалася тенденція до збільшення ставок акцизного податку (зокрема на тютюнові вироби було збільшено майже на 7%), то Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок деяких податків і зборів» від 22.12.2011 р. № 4235-VI, який набрав чинності з 13.01.2012 р., ставки акцизного податку на тютюнові вироби збільшено ще на 15%. Так, порівняно з 2010 р. ставки акцизного податку підвищилися:

- ✓ на сигарети з фільтром — з 90 до 110,64 грн. за 1000 шт.;
- ✓ на сигари та сигарили із вмістом тютюну встановлено ставку акцизу на рівні 172,11 грн. за 1 кг продукції;
- ✓ на тютюн та замітники тютюну за кодом УКТ ЗЕД 2403 (крім 2403 10, 2403 99 10 00) — з 50 до 61,47 грн. за 1 кг продукції;
- ✓ на тютюн для куріння за кодом УКТ ЗЕД 2403 10 — з 70 до 86,02 грн. за 1 кг продукції;
- ✓ на жувальний і нюхальний тютюн за кодом УКТ ЗЕД 2403 99 10 00 — з 20 до 24,59 грн. за 1 кг продукції [8].

Про зниження фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД свідчить й зниження питомої ваги податкових надходжень від ЗТД у Державному бюджеті України. Так, у період 2007- 2010 рр. податкові надходження від ЗТД становили значну частину у доходах від податків Державного бюджету України. Однак, починаючи з 2011 р. спостерігається протилежна тенденція, де доходи Державного бюджету від внутрішніх податків перевищують податкові надходження від ЗТД на 11,6%, що наведено на рис. 3.

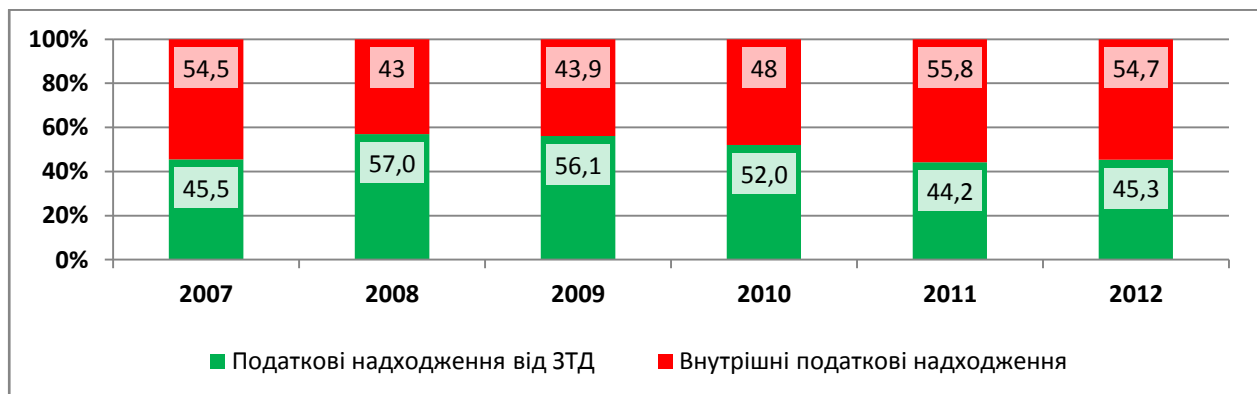

Рис. 3 Питома вага внутрішніх податкових надходжень та податкових надходжень від ЗТД у доходах від податків Державного бюджету України за період 2007-2012 рр., %

Проводячи моніторинг фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД, необхідно також визначити співвідношення планових і фактичних сум податкових надходжень, що наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка коефіцієнта виконання запланованих податкових надходжень від ЗТД за період 2007–2012 рр.

Роки	План, млн. грн	Факт, млн. грн	Коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень від зовнішньоторговельної діяльності			
			Усього	в т.ч.		
				ПДВ	Акцизний податок (збір)	Мито
1	2	3	4	5	6	7
2007	52275,1	53061,5	1,02	1,00	1,00	1,09
2008	97777,9	95690,4	0,98	0,98	0,99	0,97
2009	99160,5	83556,8	0,84	0,87	0,84	0,63
2010	94161,2	86802,3	0,92	0,90	1,05	1,02
2011	108172,7	115621,2	1,07	1,07	1,31	0,95
2012	139721,3	124558,6	0,89	0,87	0,95	1,01

Джерело: складено та розраховано автором за даними [6,7]

Відповідно до даних таблиці 1, коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень від ЗТД не відповідав рекомендованому значенню (1) відхиляючись у більшу чи меншу сторону, що свідчить про невиконання запланованих податкових надходжень від ЗТД за період 2007–2012 рр. Тому, в цілому за аналізований період податкове планування надходжень від ЗТД здійснювалося на низькому рівні.

Проте, у 2007 р. та 2011 р. спостерігалось збільшення фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД, що було зумовлено збільшенням, в першу чергу, надходжень від акцизного податку (збору) внаслідок росту ставок такого податку (збору).

Наступними показником, який надає можливість охарактеризувати стан фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД є індикатор рівня віддачі від здійснення ЗТД, що наведено на рис. 4.

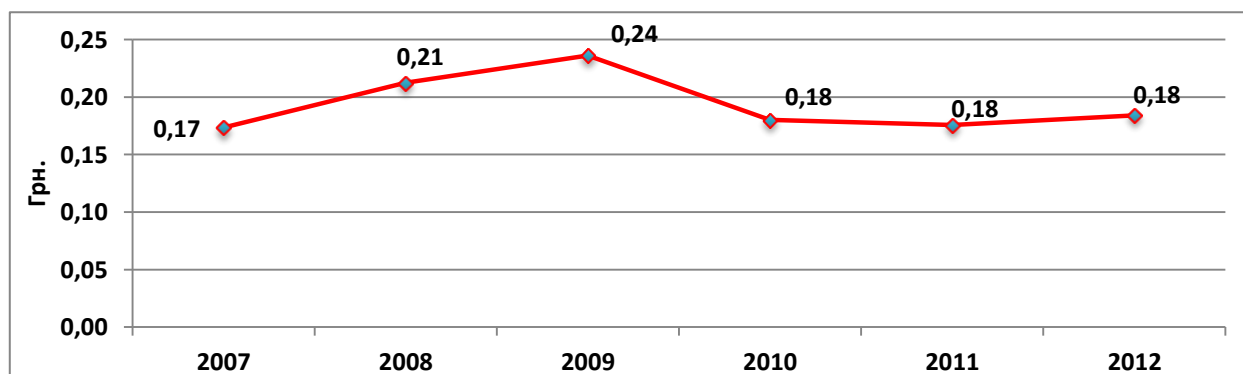

Рис. 4 Динаміка індикатора рівня віддачі від здійснення ЗТД за період 2007–2012 рр., %

Дані рис. 4 свідчать, що податкова віддача від імпорتنих операцій протягом 2007–2012 рр. значно коливається (якщо у 2009 р. на 1грн. імпорту приходилось 0,24 грн., то у 2012 р. 0,18 грн.)

З одного боку, ріст віддачі від здійснення ЗТД у певні періоди є позитивним моментом, оскільки податки виступають джерелом значних надходжень до бюджету країни, з іншої сторони – знаменує собою збільшення податкового навантаження в сфері ЗТД, що може призвести, в умовах недосконалого законодавства з питань оподаткування ЗТД, до росту злочинності в даній сфері.

Більш того, слід наголосити, що податкова віддача від ЗТД в останні три роки є досить низькою. Враховуючи той факт, що податки від ЗТД становлять значну частину податкових надходжень Державного бюджету і це, у свою чергу, забезпечується ростом імпорتنих операцій, зниження обсягів імпорту в умовах низької податкової віддачі від даних операцій в будь-який момент може призвести до недоотримання доходів до Державного бюджету України.

В сфері ЗТД держава несе значні витрати, тому для досягнення збалансованості бюджету країни необхідними є відповідні витратам надходження до бюджету. Отже, важливим є здатність податкових надходжень від ЗТД покривати витрати Державного бюджету України. Ще одним індикатором, за допомогою якого можна дати оцінку фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД є коефіцієнт покриття податковими надходженнями від ЗТД витрат Державного бюджету України, що наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка рівня покриття податковими надходженнями від ЗТД витрат Державного бюджету України за період 2007–2012 рр.

Роки	Сума витрат Державного бюджету млн. грн.	Загальна сума податкових надходжень зовнішньоторговельної діяльності до Державного бюджету млн. грн.						Рівень покриття податковими надходженнями від ЗТД витрат Державного бюджету України
		Усього	в т.ч.			Мито		
			ПДВ	Акцизний податок (збір)	Усього			
						в т.ч.		
						ввізне	вивізне	
2007	174254,3	53061,5	41685,6	1495,6	9880,3	9588,9	291,4	30,5
2008	241490,1	95690,4	81007,2	2553,0	12130,2	11932,8	197,4	39,6
2009	242437,2	83556,8	73155,3	3690,0	6711,5	6328,8	382,7	34,5
2010	303588,7	86802,3	73350,3	4600,8	8851,2	8556,4	294,8	28,6
2011	333459,5	115621,2	96025,0	7822,1	11774,1	10462,8	1311,3	34,7
2012	395681,5	124558,6	101604,2	9767,8	13186,6	12985,8	200,8	31,5

Джерело: складено та розраховано автором за даними [6,7]

Як видно з таблиці 2, у середньому податковими надходженнями від ЗТД покривалось 33,2% витрат Державного бюджету, що є досить високим показником. Росту даного показника сприяли збільшення надходжень, головним чином, від ПДВ та акцизного податку. Крім того, факторами росту є збільшення імпорتنих операцій на фоні зростання курсу гривні до долара США.

Висновки і пропозиції. У результаті проведення моніторингу фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД в Україні було встановлено, що фіскальна ефективність системи оподаткування ЗТД останнім часом знижується. Перш за все, це підтверджується зменшенням рівня концентрації податкових надходжень від ЗТД у доходах Державного бюджету України. Крім того, спостерігається скорочення податкової віддачі від здійснення ЗТД, що викликає двояку ситуацію: з одного боку зниження податкової віддачі призведе до недоотримання доходів Державного бюджету, а з іншого – зменшення податкового навантаження на зовнішньоторговельний сектор пожвавить ділову активність в рамках ЗТД.

Позитивним моментом також є збереження тенденції стабільності покриття податковими надходженнями при здійсненні ЗТД витрат Державного бюджету України.

Однак, протягом 2007-2012 рр. чіткого виконання запланованих показників стосовно надходжень податків від ЗТД не спостерігалось, що є підставою стверджувати про низьку якість податкового планування надходжень від ЗТД, що негативно впливає на фіскальну ефективність системи оподаткування ЗТД в Україні.

З метою підвищення фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД в Україні, на нашу думку, необхідно:

1. Узгодити положення законодавчих та нормативних актів з питань ЗТД з метою створення ефективного підґрунтя для здійснення ЗТД;

2. Постійно проводити моніторинг фіскальної ефективності системи оподаткування ЗТД в Україні з метою недопущення та виявлення проблемних аспектів в даній сфері та своєчасного реагування держави на такі негативні зміни;

3. Забезпечити якісний контроль щодо виконання умов податкового та митного законодавства суб'єктами господарювання у сфері ЗТД.

Список використаних джерел

1. Римар О. Г. Фіскальна ефективність податкової системи в контексті антикризового регулювання/ О. Г. Римар // Актуальні проблеми економіки. – 2011. - № 4 (118). – С. 224-227;

2. Мельник О. Я. Індикатори рівня розвитку національних податкових систем/ О. Я. Мельник// Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4 (Т. 1). – С. 114-119;

3. Виклюк М. І. Діагностика сучасного стану індикаторів розвитку податкової системи України/ М. І. Виклюк, Ю. Є. Мостіпан // Фінансовий простір. – 2013. - № 3 (11). – С. 14-21;

4. Луценко І. С. Податкова політика України в сфері зовнішньоекономічної діяльності: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / І. С. Луценко. – Одеса: ОНЕУ. – 2012. – 22 с.;

5. Луценко І. С. Оцінка фіскальної ефективності податкової політики в сфері зовнішньоекономічної діяльності / І. С. Луценко // Світ фінансів. – 2012. - № 2. – С.123-129;

6. Офіційний веб-сайт Державного казначейства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>;

7. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>;

8. Коваленко Т. Деякі аспекти справляння акцизного податку з урахуванням останніх змін та доповнень до Податкового кодексу України / Т. Коваленко, І. Мельник// Вісник Міністерства доходів і зборів України. – 2012. – № 26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/2602>.

УДК 336.226

Озарінський А.В., 52 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник:
доцент Тарасенко М.В.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Анотація. В статті розглянутий зарубіжний досвід прямого оподаткування та можливість його застосування в Україні. Проаналізована система прямого оподаткування в США, Великобританії, Франції, Японії. Проведене порівняння сучасної української податкової системи з її зарубіжними аналогами.

Annotation. The article describes the experience of foreign direct taxation and the possibility of its application in Ukraine. The analysis of systems of direct taxation in the United States, Britain, France and Japan. A comparison of modern Ukrainian tax system with its foreign counterparts.

Ключові слова. Пряме оподаткування, прибутковий податок, неоподатковуваний мінімум, корпоративний податок, індивідуальний дохід, дивідендний податок, податкові пільги.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток системи прямого оподаткування в податковій системі України вимагає вивчення досвіду

розвинених країн, податкові системи яких мають багатолітню історію, оскільки досвід нашої держави в цих питаннях обмежений та в умовах адміністративно-командного соціалізму відносини між державою і підприємствами базувались на прямому вилученні значної частини їхніх доходів до бюджету у вигляді відрахувань від прибутку, різного роду платежів.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми системи прямого оподаткування знайшли своє відображення в чисельних наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них А. Сміт, Д. Ріккардо М. Вебер, Дж. Кейнс, П. Самуельсон, І. Фішер, В. Андрущенко, О. Василик, А. Крисоватий, В. Опарін, А. Соколовська. Їхні наукові публікації присвячені сутності податків, видам прямого оподаткування і його ролі у системі податкового та фінансового регулювання, місцю прямих податків в податковій та бюджетній структурі.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду організації системи прямого оподаткування та проведення порівняння сучасної української податкової системи з її зарубіжними аналогами.

Виклад основного матеріалу. Для визначення шляхів функціонування та вдосконалення прямих податків в податковій системі України необхідно вивчення світового досвіду, що повинно супроводжуватися порівнянням податкової системи України з податковими системами розвинених країн. Це вивчення може стати основою для визначення шляхів вдосконалення та функціонування прямих податків в податковій системі України. Щоб визначити чи відповідає нинішньому етапу розвитку України модель податкової системи, необхідно розглянути загальні закономірності формування податкових систем, що відбивають причинно-наслідкові зв'язки між певними параметрами соціально-економічного розвитку країни і характеристиками її податкової системи.

Щоб встановити закономірності, необхідно розглянути основні риси сучасних податкових систем розвинених країн, їхню еволюцію і її причини.

Сучасним податковим системам притаманна значна частка податкових надходжень бюджетів у ВВП. В США вона складає-30%, Японії-31, Англії-37%, Канаді-37%, Німеччині-38%, Італії-40%, Франції-44%, Бельгії-46%, Нідерландах-48%, Норвегії – 48%, Данії-52%, Швеції-61% [1, с.97-99].

Відмінності в загальному рівні оподаткування різних країн показують існування зв'язку між часткою податкових надходжень у ВВП і моделлю ринкової економіки з притаманними їй масштабами і формами державного регулювання. Так, найменші масштаби перерозподілу державою ВВП характерні для американського варіанту ліберальної ринкової економіки і японської моделі. В США це зумовлене використанням податкової політики як засобу державного регулювання економічних процесів і, передусім, як засобу створення умов, сприятливих для діяльності промислових компаній, що вимагає низького рівня податкового пресу в країні. В Японії невелика частка податків в ВВП є слідством того, що податкова політика як засіб державного регулювання грає другорядну роль. Провідна роль належить іншим засобам -

державному програмуванню, прямій державній підтримці певних галузей і підприємств (цільові субсидії і т. д.).

Найбільш висока частка податкових надходжень у ВВП характерна для шведського варіанту моделі функціонування соціалізації з притаманним їй державним втручанням, передусім, не в виробництво, а у відносини розподілу, що зумовлює необхідність акумулювання в руках держави значної частини ВВП з її подальшим використанням на соціальні цілі.

Більшості країн, в тому числі з соціально орієнтованою ринковою економікою, притаманне помірне оподаткування, що оптимально з'єднує дві цілі: створення сприятливого податкового клімату для господарської діяльності (ця мета визначає верхню межу оподаткування) і ефективного вирішення соціальних проблем (ця мета визначає нижню межу оподаткування).

Важливою характеристикою сучасних податкових систем розвинених країн є їхня структура. Співвідношення прямих і непрямих податків має певні особливості в різних країнах. Так, в США, Японії, Канаді, Англії домінують прямі податки. В Франції - непрямі. Німеччина, Італія мають достатньо урівноважену структуру податків.

Таблиця 1

Питома вага податкових надходжень в країнах з ринковою економікою

Країна	Особистий прибутковий податок	Податки на прибуток	Внески на соціальне страхування	Податки на споживання	Акцизи
США	38,5	7,3	16,6	7,6	6,8
Англія	28,9	11,0	10,6	16,6	12,3
Німеччина	27,4	4,7	18,8	17,0	9,4
Франція	11,8	5,4	27,3	18,8	8,5
Італія	26,3	10,0	13,6	14,7	10,6
Канада	40,8	6,8	9,7	13,9	9,9
Японія	26,8	21,5	15,2	4,2	7,3

Джерело: [1, с.45-46]

Еволюція структури податкових систем розвинених країн і сучасна практика оподаткування свідчать про закономірну залежність співвідношення прямих і непрямих податків від наступних причин: життєвого рівня переважної частини населення; досконалості механізму стягнення податків, його спроможності звести до мінімуму ухилення від оподаткування; рівня податкової культури; загальної орієнтації західних суспільств на соціальний компроміс, рішення найбільш гострих соціальних проблем; традиції оподаткування.

Очевидний зв'язок між співвідношенням прямих і непрямих податків і рівнем податкової культури. Так як саме податкова культура, яка впливає на ефективність стягнення податків, масштаби ухилення від сплати, разом з іншими причинами створюють умови для підвищення ролі прямих податків. Пояснюється це тим, що надходження від основних видів прямих податків - податків на прибуток і особистого прибуткового податку - залежать від

правильності декларування доходів, а остання - як від рівня оподаткування (помірні податки роблять економічно недоцільним ухилення від них, оскільки деякі засоби ухилення вимагають більших витрат на їхнє здійснення), так і від податкової культури. Якщо в західних країнах декларування стало невід'ємною частиною громадянського менталітету, а суспільна мораль орієнтована на публічне засудження тих, хто приховує доходи, то в Україні, культура відносин громадян з державою ще не прийняла належного рівня.

Таблиця 2

Структура державних доходів країн, згрупованих за рівнем економічного розвитку

Група країн	Питома вага (%) в загальній сумі податкових надходжень	
	Прямі податки	Непрямі податки
Індустріальні	58,3	29,7
Аграрно-індустріальні	8,3	45,1
З середнім доходом	27,8	52,0
Найменш розвинені	18,6	63,3

Джерело: [1, с.48].

Зміна співвідношення між прямими і непрямими податками в користь перших стала також слідством зростання орієнтації західних суспільств на соціальний компроміс, що зумовило підпорядкування податкових систем принципу соціальної справедливості. Реалізація цього принципу вимагає встановлення оптимальної структури податкової системи, тобто оптимального співвідношення між прямими і непрямими податками. Відомо, що прямі податки ставлять рівень оподаткування в пряму залежність від рівня доходів, вважаються більш справедливими, ніж непрямі, бо останні не тільки не залежать від розміру доходів, а і мають регресивний характер. Розвиток прямого оподаткування з високими прогресивними ставками, притаманними податковим системам західних країн, в 50-70-х р.р. дало можливість перенести основний тягар податків на найбільш забезпечені верстви населення і використати фінансові ресурси, що акумулювалися державою для реалізації соціальних програм, державних замовлень, капіталовкладення.

Розглянуті вище причини зумовили еволюцію структури податкових систем розвинених країн у напрямку зростання ролі прямих податків.

Важливим аспектом структури податкових систем розвинених країн є структура прямих податків, що характеризується певними закономірностями, а саме - залежністю співвідношення між податком на прибуток корпорацій і особистим прибутковим податком від структури національного доходу. В країнах з розвинутою ринковою економікою в створеному національному доході домінують індивідуальні доходи (в США частка заробітної плати в національному доході склала 73,8%, доходів самотійно зайнятих - 6,8%, прибутку корпорацій - 8,6%). Тому частка особистого прибуткового податку значно вище. Так, в США самою великою статтею доходів є прибутковий

податок з населення, що стягається за прогресивною шкалою. Існує неоподатковуваний мінімум доходів і три податкові ставки (15, 28 і 33%). Неоподатковуваний мінімум доходів є змінною величиною і має тенденцію до збільшення. Податком може обкладатися або окрема людина, або родина. В останньому випадку сумуються всі види доходів членів сім'ї за рік [2].

В державному бюджеті Франції частка прибуткового податку з фізичних осіб перевищує 18%. Даний податок стягається щорічно з доходу, що декларується з початку року за підсумками попереднього фінансового року. Оподаткуванню підлягає фіскальна одиниця - родина, яка складається з подружжя і осіб, які знаходяться у них на утриманні. Для самотніх фіскальною одиницею, природно, є одна людина. Під доходами розуміються всі грошові надходження, отримані на протязі звітного року. Прибутковий податок з фізичних осіб носить прогресивний характер зі ставкою від 0 до 56.8%

В Японії фізичні особи сплачують державний прибутковий податок за прогресивною шкалою, яка має п'ять ставок: 10, 20, 30, 40 і 50%. Крім того, прибутковий податок префектури по трьом ставкам: 5, 10 і 15%. Окрім цього існують місцеві прибуткові податки. Більш того, кожний, незалежно від величини доходу, сплачує податок на жителя в сумі 3200 ієн в рік. Здавалося б, прямі прибуткові податки в цій країні дуже високі. Але слід мати на увазі, що існує досить значний неоподатковуваний мінімум, що враховує також родинне положення людини. Від сплати податку звільнюються засоби, витрачені на лікування. Додаткові податкові пільги мають багатодітні громадяни. Середній річний дохід жителя Токіо складав в останні роки 7100 - 7500 тис. ієн. В інших префектурах Японії він звичайно декілька нижчий. У громадянина із середньорічним доходом можна звільнити від прибуткового податку більш 30% його доходів.

Податок на прибуток корпорацій не має великого фіскального значення. Його питома вага в податкових надходженнях більшості розвинених країн порівняно низький. Винятком можна рахувати тільки Японію, де податки на прибуток, що стягаються на всіх бюджетних рівнях і під різними назвами, складають 21,5% і відрізняються від частки особистого прибуткового податку всього на 5,3 процентних пункту.

В США податок на прибутки корпорацій займає лише третє місце в доходах бюджету. Його основна ставка - 34%. Але вноситься він ступінчато. Корпорація сплачує 15% за перші 50 тис. дол. оподаткованого доходу, 25% за наступні 25 тис. дол. і 34%-на суму, що залишалася. Окрім того, на доходи в межах від 100 тис. дол. до 335 тис. дол. встановлений додатковий збір в розмірі 5%. Таке ступінчате оподаткування має надзвичайно важливе значення для середніх і малих підприємств.

У Франції загальна ставка податку на прибуток підприємств складає 34%. В окремих випадках вона може підвищуватися до 42%. Більш низька ставка податку застосовується для прибутку від землекористування і вкладів в цінні папери. Тут ставки податку коливаються від 10 до 24% [1, с. 101].

В Великобританії ставка податку з корпорацій - 35%. Пільги надаються в основному малому бізнесу. Якщо прибуток підприємства менш 200 тис. ф. ст. в

рік, то податок знижується до 25%. В особливу категорію виділені нафтовидобувні компанії. Вони вносять в бюджет 75% доходу, що залишався після сплати податку по звичайній ставці.

Західною теорією і практикою оподаткування визнаний взаємозв'язок між розміром податку на прибуток і його впливом на виробничі стимули. Вважається, що обкладання прибутку податком, що перевищує 50% його величини, негативно впливає на стимули до приватнопідприємницької виробничої діяльності [3]. Оптимальним з так званого сполучення фіскальних і стимулюючих задач вважається податок, не що перевищує третини прибутку. Таке розуміння податку на прибуток викликало поступове скорочення його граничних ставок в процесі податкових реформ, а також застосування широкого спектру податкових пільг. Тому в більшості розвинених країн використання податку на прибуток корпорацій складається не стільки в його фіскальній, скільки в регулюючій ролі.

Таким чином, активне використання в практиці державного регулювання податкових важелів, а саме в податку на прибуток, а також розуміння характеру регулюючого впливу цього податку на господарську діяльність створили умови зменшення його частки в структурі податкових надходжень.

На прикладі типових малих підприємств США з невеликим оподатковуваним доходом (23 000 дол. США) можна провести порівняння сучасної української податкової системи з її зарубіжними аналогами. Порядок, що діє у США, вибраний тому, що він надає пільги малому бізнесу і забезпечив широкий розвиток у країні малих підприємств. При ставці податку, що дорівнює 18%, і сумі оподатковуваного прибутку 23000 дол. українське підприємство внесе до бюджету 4140 дол. Сума оподатковуваного прибутку американського підприємства визначається трьома видами доходу: сумою звичайного доходу, тобто прибутку від реалізації продукції основної діяльності; сумою капітального доходу, який являє собою прибуток від перепродажу майна, і сумою дивідендного доходу, одержаного у вигляді прибутку від раніше куплених акцій інших американських підприємств. [4]

Таким чином, якщо звичайний дохід американського малого підприємства складає 18000 дол., а капітальний - 3000 дол., то його власники вважатимуть за краще поєднати їх і сплатити податок за загальну суму - 21000 дол. за ставкою 15%, то становитиме 3150 дол. Дивідендний дохід у 2000 дол. оподатковується також за ставкою 15%, але сума податку зменшується на 85%. В результаті 23000 дол. оподатковуваного прибутку американського малого підприємства оподатковуються в розмірі 3195 дол.

Можна зробити висновок, що американське податкове законодавство дійсно стимулює створення і розвиток малих підприємств, встановлюючи їм менший податок на прибуток, ніж великим. Такого стимулюючого впливу українське податкове законодавство не має.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши все вище сказане, можна зробити висновок, що система прямого оподаткування України є негнучкою по відношенню до платників цих податків, ніж в провідних країнах світу, не є стимулюючою та відсутні прогресивні ставки податків Для успішного

розвитку малого та середнього бізнесу, який є основою розвитку економіки в промислово розвинутих країнах, в Україні доцільно застосувати позитивний досвід податкових систем зарубіжних країн, а саме:

- 1) ввести диференційовані ставки податку на прибуток;
- 2) підвищити неоподатковуваний мінімум;
- 3) враховувати фінансовий стан сім'ї при стягненні ПДФО та ввести прогресивну шкалу оподаткування, залежно від сумарного доходу сім'ї;
- 4) прямі поправки повинні більш ефективно використовуватися як державний інструмент для регулювання суспільних процесів.

Список використаних джерел

- 1.Руденко Ю.М. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посібник / Ю.М. Руденко, В.В. Токар; ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». - К.: КНЕУ, 2010. - 347 с.
- 2.Моряк Т.П. Удосконалення оподаткування в Україні // Фінанси України. - 2008. - №11. - С.107-109.
- 3.Бабійчук А.Б. Напрямки вдосконалення системи оподаткування в Україні // Фінанси України. - 2008. - №10. - С.99-103.
4. Вдовиченко М.І. Податкове регулювання : досвід США і його використання в умовах України // Фінанси України. - 2010. - №3. - С.59-71.
- 5.Демиденко Л.М. Удосконалення прямого оподаткування у напрямку інтеграції в ЄС // Фінанси України. - 2010. - №4. - С.124-128.
- 6.Вишневський В.П., Липницький Д.В. Оцінка можливості зниження податкового тягара // Фінанси України. - 2010. - №3. - С.93-104.
- 7.Слатвінська М.О.Теоретичні засади альтернативних систем оподаткування Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2010_1/pdf/10smaats.pdf

УДК 657.62

Нехай Т.В. 51 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
д. е. н., доцент Баранова В.Г.

ОСНОВНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті акцентується увага на методах аналізу фінансових результатів в процесі обґрунтування управлінських рішень стосовно підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Annotation. The attention is focused on methods of analysis financial results in the course of a substantiation of administrative decisions concerning increase of efficiency of activity of subjects of managing.

Ключові слова: аналіз, оцінка, фінансові результати, собівартість, прибуток, рентабельність, показники, ефективність, управління

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних нестабільних і важко передбачуваних умовах ринкової економіки значно підвищуються вимоги до повноти і якості аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю суб'єктів господарювання. Оскільки фінансовий результат є узагальнюючим показником, який характеризує ефективність і відображає всі аспекти діяльності підприємства, відпрацювання основних методів аналізу фінансового результату є актуальним.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблемні питання застосування методів аналізу фінансового результату, їх розвитку та адаптації до умов сучасної ринкової економіки розглянуто у багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях, сформульовано окремими авторами у тематичних публікаціях О. Вороніної, Г. Азаренкової, Б. Данилишина, І. Бланка, Н. Бреславцевої, О. Терещенка та інших. Ними були висвітлені питання визначення сутності аналізу фінансового результату, інструменти управління, система оцінки якості управління, факторний аналіз фінансових результатів підприємства ті ін. Надаючи належне розробкам вітчизняних і зарубіжних вчених, слід зазначити, що в питаннях аналізу фінансових результатів залишається чимало невирішених проблем, котрі потребують детального дослідження. Більшість наукових досліджень присвячено загальному механізму діяльності підприємства, розробленню теоретичних основ, а питання щодо адаптації їх до практичного застосування потребують подальшого вивчення.

Мета статті: узагальнення існуючих методів аналізу фінансових результатів та формулювання розвитку основоположних засад проведення аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання

Виклад основного матеріалу. Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Методика фінансового аналізу включає три взаємозв'язаних блоки:

- 1) аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- 2) аналіз фінансового стану підприємства;
- 3) аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Значимість аналізу фінансових результатів діяльності підприємства пояснюється тим, що він є основною складовою оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства. Крім того, досвід аналізу діяльності будь-якого суб'єкта господарювання свідчить про те, що бажаним кінцевим

результатом є прибуток, тому аналіз формування прибутку проводиться на першому етапі фінансового аналізу. [1, с. 5]

Фінансовий результат – якісна характеристика фінансово-господарської діяльності підприємства, яка в цілому характеризує результат економічних відносин підприємства та відображає сталість розвитку підприємства (з огляду отриманого доходу), впливовість на його фінансово-господарську діяльність чинників зовнішнього та внутрішнього середовища (з огляду структури та обсягів витрат) в кількісно узагальнюється у вигляді прибутків (збитків), зміни власного капіталу, його окремих складових частин; при позитивному значенні представляє додаткову вартість, виступає одним із джерел фінансування подальшого розвитку та поточної діяльності підприємства, основним критерієм оцінки її ефективності.

Метод аналізу фінансових результатів – це прийом, підхід, спосіб вивчення фінансових результатів в їх динаміці і статичності. Характеристики основних методів аналізу подано у таблиці 1.

Складність і різноманітність методів аналізу залежить від рівня управління: чим нижчий за ієрархією рівень управління, тим більш спрощені проблеми та методики аналізу, і навпаки, чим вищий рівень управління, тим складніші виникають проблеми, які відповідно, потребують застосування найбільш досконалих методів аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. [6, с. 33]

Дослідження поведінки складних систем у часі та в залежності від структури елементів системи й взаємодії між ними забезпечує один з методів системної динаміки, а саме метод імітаційного моделювання. Цей метод був розроблений у 60-х рр. ХХ ст. Дж. Форрестером для дослідження інформаційних зворотних зв'язків у виробничо-господарській діяльності. Системно-динамічна модель описує поведінку системи і її структуру як безліч взаємодіючих зворотних позитивних і негативних зв'язків і затримок. Математично така модель виглядає як система диференціальних рівнянь.

При імітаційному моделюванні динамічні процеси системи-оригіналу підмінюються процесами, імітованими в абстрактній моделі, але з дотриманням основних правил (режимів, алгоритмів) функціонування оригіналу. У процесі імітації фіксуються визначені події і стани або вимірюються вихідні впливи, за якими обчислюються характеристики якості функціонування системи.

Таблиця 1

Характеристика основних методів аналізу фінансових результатів

Назва	Сутність	Переваги	Недоліки
горизонтальний аналіз (трендовий) [2, с. 16]	Базується на вивченні динаміки окремих показників в часі (розраховуються темпи росту окремих видів прибутку)	Дозволяє одержати найбільш загальне уявлення про якісні зміни, простежити тенденцію розвитку, зробити прогноз на	Не містить механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень, обмежене врахування інфляції, складність вибору моделі

		перспективу	

Види 1. Дослідження динаміки показників прибутковості звітного періоду у співставленні з показниками попереднього періоду. 2. Дослідження динаміки показників прибутковості звітного періоду у співставленні з показниками аналогічного періоду минулого року. 3. Дослідження динаміки показників формування, розподілу і використання прибутку за ряд попередніх періодів. Результати такого дослідження дозволяють побудувати відповідні факторні моделі, які потім використовуються в процесі планування окремих показників прибутковості.			
вертикальний аналіз [2, с. 21]	Базується на структурному розкладі показників формування прибутку (розраховуються частки окремих структурних складових показників прибутковості)	В разі поєднання з горизонтальним, дає змогу виявити позитивні або негативні зміни в структурі ресурсів підприємства, доходів та витрат за визначений період	Не передбачає взаємозаміни різних ресурсів, через що унеможливується вибір оптимального варіанту розвитку економічної системи
Види 1. Структурний аналіз прибутку (доходів, затрат), сформованого за окремими видами діяльності. В ході даного аналізу розраховуються частки або співвідношення сум прибутку (доходів, затрат) по операційній та іншим видам діяльності. 2. Структурний аналіз формування прибутку (доходів, затрат) по окремим видам продукції. 3. Структурний аналіз окремих видів податкових платежів в їх загальній сумі, що сплачується підприємством. Даний метод застосовується для оцінки ефективності податкової політики підприємства. 4. Структурний аналіз активів, в ході якого розглядається співвідношення оборотних і необоротних активів підприємства, склад використовуваних необоротних активів, структура необоротних активів, склад інвестиційного портфелю та інші структурні показники. 5. Структурний аналіз капіталу, в ході якого визначається частка власного і позиченого капіталу, що використовується підприємством, склад запозиченого капіталу за періодами його надання (короткостроковий та довгостроковий запозичений залучений капітал), склад використовуваного запозиченого капіталу за його видами (банківський кредит, фінансовий кредит, товарний або комерційний кредит). 6. Структурний аналіз розподілення та використання отриманого прибутку здійснюється у розрізі напрямів розподілення прибутку, а відповідно до кожного з напрямів розглядаються форми його конкретного використання.			
метод фінансових коефіцієнтів [3, с. 14]	Базується на розрахунку співвідношень абсолютних показників між собою (визначаються різні відносні показники)	Простота обчислення величин, логіка відбору показників, правильність їх інтерпретації, використання коефіцієнтів у просторово-часовому аспекті	Відсутність нормативних значень ряду коефіцієнтів, окремі методики мають застарілі назви форм звітності

Види 1. Коефіцієнти рентабельності. Основною метою розрахунку і використання даної системи коефіцієнтів являється визначення ефективності формування прибутку підприємства. Рівень такої ефективності оцінюється за всіма видами прибутку – маржинального, валового (балансового), чистого по конкретним видам діяльності підприємства. 2. Коефіцієнти ефективності розподілу прибутку. Основною метою розрахунку і використання даної системи коефіцієнтів являється визначення ступеню оптимального розподілу та використання отриманого підприємством прибутку.			
порівняльний аналіз [3, с. 23]	Базується на співставленні окремих груп аналогічних показників прибутковості між собою (розраховуються розміри абсолютних і відносних відхилень показників, що порівнюються)	Гнучкий та динамічний, дає можливість об'єктивно оцінити ступінь використання підприємством свого економічного потенціалу	Необхідність забезпечення відповідності показників та їх однорідність за календарними строками, методами оцінки, умовами роботи, інфляційними процесами
Види 1. Порівняння показників рівня прибутку (доходів, затрат) даного підприємства з середньо галузевими даними. Такий аналіз проводиться підприємством з метою оцінки своєї конкурентної позиції та виявлення резервів подальшого підвищення ефективності виробничої діяльності. 2. Порівняння показників прибутковості (доходів, затрат) даного підприємства і підприємств-конкурентів. Метою здійснення даного аналізу є визначення конкурентної позиції підприємства в рамках конкретного регіонального ринку відповідної продукції і розробка заходів щодо її підвищення. 3. Порівняння показників прибутковості (доходів, затрат) окремих центрів відповідальності – структурних підрозділів підприємства. Такий аналіз здійснюється в розрізі різних типів центрів відповідальності. 4. Порівняння звітних і планових показників прибутковості (доходів, затрат). Такий аналіз використовується для контролю процесу поточного формування та використання прибутку та внесення необхідних корективів у напрямки господарської діяльності підприємства.			
факторний аналіз [4, с. 6]	Базується на розрахунку впливу факторів на прибуток (послідовний аналіз кожного з факторів)	Дає змогу наочно побачити рівень фінансових результатів протягом кожного звітного періоду	Невідображення динаміки факторів не дає змогу врахувати часову складову аналізу
Види 1. Розрахунок загальної зміни валового прибутку 2. Вплив на прибуток відпускних цін на реалізовану продукцію 3. Вплив на прибуток змін в обсязі реалізованої продукції 4. Вплив на прибуток змін у структурі реалізованої продукції 5. Вплив на прибуток собівартості продукції			

CVP-аналіз («Cost – Volume – Profit») [5, с. 9]	Базується на визначенні взаємозв'язку і взаємозалежності між обсягом реалізації, змінними і постійними операційними витратами	Дозволяє оптимізувати пропорції між змінними і постійними витратами, між ціною і обсягами реалізації продукції, мінімізувати підприємницький ризик	Відсутність впровадження обліку з диференціацією витрат на постійні і змінні, складність інтерпретації результатів
Види 1. Точка беззбитковості (Break-Even Point) - обсяг або рівень операцій, при якому сукупний дохід дорівнює сукупним витратам, тобто це точка нульового прибутку або нульових збитків.			
CBOT-аналіз (SWOT-analysis) [1, с. 19]	Досліджує сильні та слабкі сторони формування прибутку підприємства, а також позитивний чи негативний вплив окремих зовнішніх факторів на умови його генерування у наступному періоді	Систематизація знань про внутрішні й зовнішні фактори, визначення конкурентних переваг та формування стратегічних пріоритетів	Суб'єктивність вибору та ранжування факторів навколишнього і внутрішнього середовища, погана адаптація до середовища, що постійно змінюється
Види S – Strengths (сильні сторони); W – Weaknesses (слабкі сторони); O – Opportunities (можливості розвитку); T – Treat (загрози розвитку).			
математико-статистичний аналіз [1, с. 15]	Опис процесів за допомогою математико-статистичних моделей, тобто математичних формул, рівнянь і нерівностей	Реальність отриманих результатів, доступність інформації для розрахунку індикаторів завдяки її відображенню в основних формах фінансової звітності, можливість постійного відстеження економічних змін і впливу управлінських рішень на фінансові результати	Значна трудомісткість побудови моделі, потреба в суттєвому інформаційному підґрунті для її настроювання, низька адаптивність, що робить неможливою швидку переорієнтацію системи вхідних індикаторів

На сьогодні існує багато програм, які дозволяють будувати імітаційні моделі, але найбільш адаптивною та поширеною є Ithink. На Ithink досліджують і аналізують потік коштів при плануванні, виробляють обґрунтовані рекомендації при управлінні оборотним капіталом, визначають можливості та

наслідки інвестицій в основні засоби, аналізують особливості проведення дивідендної політики і т.д. [7, с. 84] Дослідження реальної системи методом імітаційного моделювання являє собою реалізацію ряду послідовних етапів:

1. Постановка задачі дослідження вивчення об'єкта системи;
2. Дослідження збір емпіричної інформації виділення основних проблем моделювання;
3. Формування математичної моделі вибір структури і принципів опису моделі та її підмоделей допустимих спрощень параметрів та критеріїв оцінки якості моделі;
4. Розробка програмного забезпечення розв'язку моделі або імітаційного алгоритму генерації або складання машинних програм;
5. Оцінка адекватності математичної моделі та перевірка вірогідності та придатності моделюючого алгоритму за ступенем узгодження та допустимості результатів контрольних експериментів з вхідними даними;
6. Планування багатоваріантних експериментів вибір для дослідження функціональних характеристик системи що вивчається вибір методів обробки результатів експериментів;
7. Робота з моделлю проведення розрахунків та експериментів;
8. Аналіз результатів формулювання висновків з наслідків моделювання та практичне використання результатів.

Імітаційне моделювання дозволяє розглядати процеси, що відбуваються в системі, практично на будь-якому рівні деталізації. При цьому в імітаційній моделі можна реалізувати практично будь-який алгоритм поведінки системи. Усе це служить причиною того, що імітаційні методи моделювання сьогодні стають основними методами дослідження складних систем, однією з яких я фінансові результати підприємства з її складністю та взаємопов'язаністю елементів. [6, с. 35]

Висновки і пропозиції. Правильно підібрані методи аналізу фінансових результатів може стати основою для отримання достовірних показників, а значить, максимально ефективного використання фінансових ресурсів підприємства, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Одним із найбільш динамічних та ефективних методів аналізу є імітаційне моделювання, якому притаманні такі переваги:

1. Вдається відповісти на багато запитань, що постають на ранніх стадіях задуму і попереднього проектування систем, уникнувши застосування методу спроб і помилок, котрий пов'язаний зі значними витратами. Зокрема, на підставі аналізу імітаційної моделі можна заздалегідь визначити ефективність функціонування будь-якої проектованої системи й попередити необґрунтовані витрати людських і матеріальних ресурсів на побудову нераціональних систем.

2. Метод дає змогу досліджувати особливості функціонування системи за будь-яких умов, зокрема й тих, котрі не реалізовані в натурних експериментах. При цьому параметри системи і навколишнього середовища можна варіювати в як завгодно широких межах, відтворюючи довільну обстановку. Завдяки

такому підходу різко зменшується потреба в складному лабораторному обладнанні та експлуатаційних випробуваннях системи.

3. Стає можливим прогнозувати поведінку системи в близькому та віддаленому майбутньому, екстраполюючи на моделі результати промислових випробувань. У такому разі дані, здобуті раніше, поповнюються завдяки застосуванню статистичного підходу.

4. За допомогою імітаційного моделювання можна штучним шляхом швидко й у великому обсязі дістати потрібну інформацію, що відбиває хід реальних процесів, уникнувши дорогих, а часто й неможливих натурних випробувань цих процесів – відповідні результати через обмежений обсяг вибірки здебільшого не зовсім достовірні (вірогідні).

5. Імітаційна модель є надзвичайно гнучким пізнавальним інструментом, здатним відтворювати довільні як реальні, так і гіпотетичні ситуації, оскільки на неї не поширюються жодні фактичні обмеження.

Незважаючи на суттєві переваги даного методу, існують і певні недоліки його застосування. Рішення, отримане на імітаційній моделі, завжди носить приватний характер, так як воно відповідає фіксованим елементам структури, алгоритмам поведінки і значенням параметрів системи. Великі трудовитрати на створення моделі і проведення експериментів, а також обробку їх результатів.

Список використаних джерел

1. Мочаліна З.М., Поспелов О.В. Методичний інструментарій та сучасні проблеми аналізу фінансових результатів [Електронний ресурс]: Комунальне господарство міст. – 2011. Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/21500/1/221-227_Мочаліна_ЗН.pdf — Назва з екрану.

2. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін, Е.В. Негашев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 208 с.

3. Ершова С. А. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учебное пособие / СПбГАСУ. – СПб., 2007. – 155 с.

4. Іщенко Н.А. Факторний аналіз формування прибутку підприємства // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 36-39

5. Одінцова Т.М., Невмержицька О.В. СVP-аналіз як інструмент управління фінансовими результатами підприємства // Фінансовий простір, № 1 (9) 2013.

6. Калина А.В. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро и макроуровень): Учеб.-метод. пособ. / А.В. Калина, М.И. Конева, В.А. Ященко. – 3-е изд. перераб. и доп. – К.: МАУП, 2004. – 416 с.

7. Жадлун З.О., Галаєва Л.В., Жадлун А.О., Імітаційне моделювання економічних процесів. Методичний посібник – К.: 2008. – 39 с.

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. В статті розглянуто сутність податкових пільг як елементу податкового регулювання, проведено аналіз їх впливу на доходи бюджету. Розроблено пропозиції щодо вирішення проблем втрат бюджету внаслідок надання пільг та вдосконалення механізму пільгового оподаткування.

Annotation. The paper examines the nature of tax benefits as a part of the tax regulation, their impact on budget revenues are analyzed. Proposals to solve the problems of tax losses and to improve the mechanism of preferential taxation are offered.

Ключові слова: податкове регулювання, податкові пільги, податкова знижка, податковий кредит, звільнення від оподаткування, зниження ставки податку, втрати бюджету.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Податки у будь-якій державі відіграють надзвичайно важливу роль, бо вони є головним джерелом наповнення бюджету. Так в Україні близько 80% усіх доходів зведеного бюджету складають саме податкові надходження. Однак в сучасних умовах також необхідно приділяти значну увагу податкам як важливим інструментам економічного регулювання. Система податкових пільг є складовою частиною податкового регулювання, і забезпечення ефективності їх застосування відіграє суттєву роль у вирішенні проблем соціально-економічного характеру. Але, на жаль, на сьогодні питання регулюючого впливу податків та ефективного використання податкових пільг розглянуто недостатньо. Тому проблема розробки системи податкових пільг та єдиної методології їх ефективного застосування є актуальною та потребує додаткового дослідження.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми пільгового оподаткування досліджуються багатьма вітчизняними вченими. Вагомий внесок у визначенні теоретичних засад пільгового оподаткування та наданні практичних рекомендацій щодо їх удосконалення зробили Соколовська А.М., Сідельникова Л.П., Даценко Г.В., Крикун В.Б., Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Десятнюк О.М., Ярошенко Ф.О., Мельник В.М. та інші. Разом з тим, питання підвищення ефективності надання пільг розглянуто недостатньо та потребує більш ретельного опрацювання.

Метою статті є визначення сутності податкових пільг, їх ролі як складової частини податкового регулювання та їх впливу на доходи бюджету та на економічний розвиток держави.

Виклад основного матеріалу. Серед економічних важелів, за допомогою яких держава впливає на економіку, важливе місце належить податкам. В умовах ринкової економіки будь-яка держава широко використовує податкову політику як певний регулятор впливу на негативні явища ринку.

Податкове регулювання виступає одним з найважливіших засобів державного регулювання економіки і використовується на виконання пріоритетних напрямів розвитку держави та створення відповідних умов підвищення конкурентоздатності економіки України на світовій арені. Податкове регулювання відноситься до непрямих методів, що базуються не на прямому примушенні господарюючих суб'єктів, а на використанні їхніх економічних інтересів. Використовуючи засоби податкової політики, держава створює умови, за яких платникові стає вигідним враховувати інтереси держави в процесі своєї діяльності та невигідним робити те, що не відповідає інтересам суспільства. Податкові пільги є одним з основних методів податкового регулювання [1].

Практика використання податкових пільг без належного законодавчого і наукового тлумачення ускладнює податкову систему і стає на заваді ефективності розвитку податкових відносин. Особливої актуальності ця проблема набуває у зв'язку з прагненням України побудувати прозорий та ефективний механізм пільгового оподаткування. В державному регулюванні економіки податкові пільги відіграють значну роль. Вони є альтернативою субсидій, дотацій та інших окремих інструментів пільгового кредитування. Завданням податкових пільг є рівність в галузі оподаткування, виходячи з матеріального становища суб'єкта оподаткування.

Правове регулювання пільг здійснюється на рівні податкових законів, які встановлюють засадні принципи надання пільг певним категоріям платників, а також на рівні підзаконних актів, що визначають конкретні пільги для конкретних суб'єктів оподаткування [2].

Податкові пільги є одним з елементів податкової політики, що переслідують як економічну, так і соціальну мету. Використовуючи податкові пільги, держава регулює певні економічні процеси і забезпечує соціальний захист окремих видів діяльності та груп населення. В умовах ринкових відносин податкові пільги виступають необхідною передумовою для активного використання всіх податкових інструментів з метою економічного і правового регулювання соціальних процесів, стимулювання розвитку виробництва, спрямовуючи їх у необхідне русло. В умовах кризових явищ таким напрямом виступає нейтралізація несприятливих явищ економічного характеру [3].

Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк зазначають, що податкові пільги – це законодавчо встановлені винятки із загальних правил оподаткування, які надають платникові можливість зменшити суму податку (збору), що підлягає сплаті, або звільняють його від виконання окремих обов'язків та правил, пов'язаних із оподаткуванням. Результатом застосування пільг може бути як зменшення податкового зобов'язання платника податків, так і поліпшення фінансових показників діяльності такого платника без зміни суми податкового зобов'язання, яке підлягає сплаті до бюджету [4, с.693].

Соколовська А.М. надає наступне визначення податковим пільгам: податкова пільга – регламентоване податковим законодавством відхилення від нормативних вимог оподаткування, що дозволяє окремим категоріям платників отримати переваги, спрямовані на зменшення податкового тягара [5, с.49].

Податковий кодекс України трактує податкові пільги як передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності певних підстав. Такими підставами є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат [6].

Характерними рисами податкових пільг є:

- обмежена сфера застосування. Податкова пільга являє собою один з елементів податку як економічної категорії. Кожна з податкових пільг жорстко "прив'язана" до відповідного податку і сфера її застосування обмежується винятково тим податком чи збором, у механізм якого вона вбудована;

- стимулююча спрямованість. На відміну від інших локальних механізмів податкового регулювання, податкові пільги спрямовані винятково на стимулювання платників шляхом зменшення їхніх податкових зобов'язань або створення інших, більш привілейованих у порівнянні з іншими платниками, умов оподаткування;

- екстериторіальність. Застосування пільг, на відміну від вільних економічних зон, не має спеціальних обмежень за територіальною ознакою. Вони застосовуються на тій території, на якій стягується відповідний податок (на території всієї держави - для загальнодержавних податків і зборів або в межах адміністративно-територіальної одиниці - для місцевих податків і зборів);

- мобільність. Податкові пільги дозволяють оперативно корегувати умови оподаткування з метою забезпечення ефективної реалізації регулюючої функції податків, тобто вони можуть розглядатися в якості регулюючого податкового механізму тактичного характеру.

Різноманіття цілей державної податкової політики та шляхів їх досягнення є передумовою диверсифікації податкових пільг, які мають різний характер і різні форми прояву. Класифікація податкових пільг наведена в таблиці 1 [7].

Податковим законодавством України встановлено, що податкова пільга надається шляхом:

- а) податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору;

- б) зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;

- в) встановлення зниженої ставки податку та збору;

- г) звільнення від сплати податку та збору.

Класифікація податкових пільг

Класифікаційна ознака	Види податкових пільг
За характером цілей державної податкової політики	Соціальні
	Економічні
За призначенням	Стимулюючі
	Підтримуючі (протекціоністські)
За цільовим використанням вивільнених коштів	Цільові
	Нецільові
За суб'єктом впливу	Спрямовані на кінцевого споживача (стимулювання споживання)
	Спрямовані на суб'єкта господарювання, який не є кінцевим споживачем (стимулювання виробництва та розподілу)
За періодом дії	Пільги, період застосування яких невизначений
	Тимчасові пільги
За компетенцією встановлення та масштабом застосування	Загальнодержавні
	Пільги, встановлені органами місцевого самоврядування
За елементами податку (за формою надання)	Звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків
	Зменшення об'єкта оподаткування
	Зменшення (обмеження) бази оподаткування
	Зменшення податкових ставок
	Застосування спеціальних методів податкового обліку
	Збільшення податкового (звітного) періоду
	Зменшення суми податку, яка підлягає сплаті до бюджету
	Розстрочення та відстрочення сплати податкових зобов'язань

Джерело: [7]

Так прикладом податкової знижки є пільги, що передбачені ст. 166 ПКУ, відповідно до якої платник податку на доходи фізичних осіб має право зменшити базу оподаткування на суму фактично здійснених і документально підтверджених витрат. До податкової знижки у такому випадку платник може віднести кошти, сплачені платником на користь закладів освіти для компенсації здобуття середньої професійної або вищої освіти, закладів охорони здоров'я для компенсації вартості платних послуг з лікування платника та інші.

Зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку пов'язано безпосередньо зі зменшенням тієї суми податку, що підлягає сплаті і найпоширенішою формою такої пільги є податковий кредит з податку на додану вартість.

Встановлення зниженої ставки податку широко використовується при оподаткуванні доходів фізичних осіб. Так, наприклад, доходи у вигляді процентного доходу, дивідендів оподатковуються за ставкою 5%, а дохід у вигляді заробітної плати шахтарів – за ставкою 10%, в той час як базова ставка податку складає 15 або 17%.

Звільнення від сплати податку передбачає звільнення окремих операцій або категорій платників податків. Так, від оподаткування ПДВ звільняються операції з постачання продуктів дитячого харчування, послуг із здобуття освіти, з охорони здоров'я, культових послуг, що надаються релігійними організаціями, послуг з перевезення пасажирів міським транспортом та інше. Що стосується звільнення окремих категорій, то до них можна віднести пільги з земельного податку. Так, від сплати такого податку звільняються інваліди першої та другої групи, фізичні особи, що виховують трьох і більше дітей віком до 18 років, пенсіонери за віком, ветерани війни, фізичні особи, які постраждали в наслідок Чорнобильської катастрофи [6].

Слід відзначити, що податкові пільги – це досить ефективний інструмент впливу на економіку, але водночас він призводить до значних втрат бюджету в короткостроковій перспективі. Тому необхідно постійно переглядати систему пільг та перевіряти доцільність їх застосування. Неефективні податкові пільги повинні бути скасовані. Окрім цього необхідно здійснювати постійний контроль за діяльністю суб'єктів господарювання, яким надаються пільги.

Кількість податкових пільг постійно змінюється. Так, відповідно до довідника пільг № 52 податковим законодавством було закріплено 314 податкових пільг, відповідно до довідника № 56 – 329 пільг. З прийняттям Податкового кодексу України кількість податкових пільг дещо знизилась і становила 291 пільгу, але тенденція до їх збільшення зберігається, і відповідно до довідника пільг № 64 кількість податкових пільг становила 317, а відповідно до довідника № 69 кількість податкових пільг сягає 335. Кількість податкових пільг у розрізі податків та зборів, що встановлюються довідниками пільг, наведена у таблиці 2 [8].

Слід відзначити, що найбільше податкових пільг встановлено щодо ПДВ, а саме близько 40-45% від загальної кількості встановлених податкових пільг. Друге місце за кількістю пільг посідає податок на прибуток підприємств – приблизно 30% , а третє місце – плата за землю – приблизно 15% від загальної кількості пільг.

Усі податкові пільги, що надаються платникам податків, можна поділити на 2 категорії: перша – категорія А – це пільги, що не призводять до втрат бюджету, друга – категорія В – пільги, що призводять до втрат бюджету. За цією ознакою структуру наданих пільг, що відображена у таблиці 3, можна охарактеризувати наступним чином: близько 62% пільг призводять до втрат бюджету, відповідно 38% пільг до втрат не призводять. Окрім цього, для структури податкових пільг за цією ознакою характерна стабільність, оскільки за останні роки суттєвих змін вона не зазнала.

Таблиця 2

**Кількість податкових пільг у розрізі податків та зборів
за 2009-2013 рр.**

Назва податку чи збору	2009	2010	2011	2012	2013
Податок на прибуток підприємств	69	72	87	90	95
ПДВ	140	151	106	125	130
Плата за землю	42	44	50	51	51
Акцизний збір/ Акцизний податок	25	27	37	40	46
Державне мито	24	24	8	8	10
Податок з власників транспортних засобів/ Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	3	3	1	1	1
Збір за спеціальне використання лісових ресурсів	1	0	0	0	0
Збір за спеціальне водокористування	1	0	0	0	0
Плата за користування надрами	1	1	0	0	0
Збір за забруднення навколишнього середовища	1	0	0	0	0
Місцеві податки та збори	7	7	2	2	2
Усього	314	329	291	317	335

Джерело: складено автором на підставі даних [8]

Таблиця 3.

Структура наданих пільг за ознакою групування, 2009-2012 рр.

Ознака	Найменування ознаки	Питома вага в загальній сумі пільг (%)			
		2009	2010	2011	2012
А	Пільги, що не призводять до втрат бюджету	36,7	38,8	40,1	38,2
В	Пільги, що призводять до втрат бюджету	63,3	61,2	59,9	61,8

Джерело: [9]

За період з 2005 по 2012 роки спостерігається постійна тенденція до збільшення втрат зведеного бюджету внаслідок пільгового оподаткування, так якщо в 2005 році втрати складали 12338,0 млн. грн., то у 2012 році вони збільшилися у 3,6 рази або на 32080,1 млн. грн. Графічно динаміка втрат зведеного бюджету зображена на рис. 1.

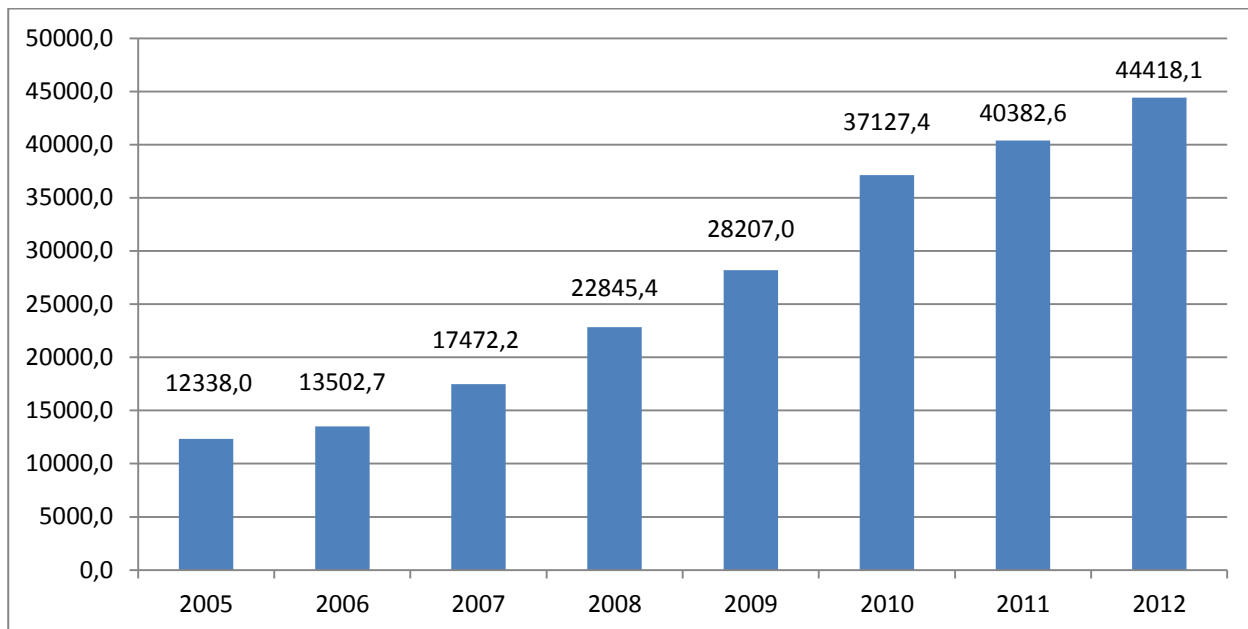

Рис. 1. Динаміка втрат зведеного бюджету України внаслідок пільгового оподаткування за 2005-2012 рр., млн. грн. [9]

Також слід відзначити, що близько 98-99% усіх втрат зведеного бюджету, пов'язаних з наданням пільг, - це втрати державного бюджету, в той час як втрати місцевих бюджетів складають лише 1-2% (рис. 2).

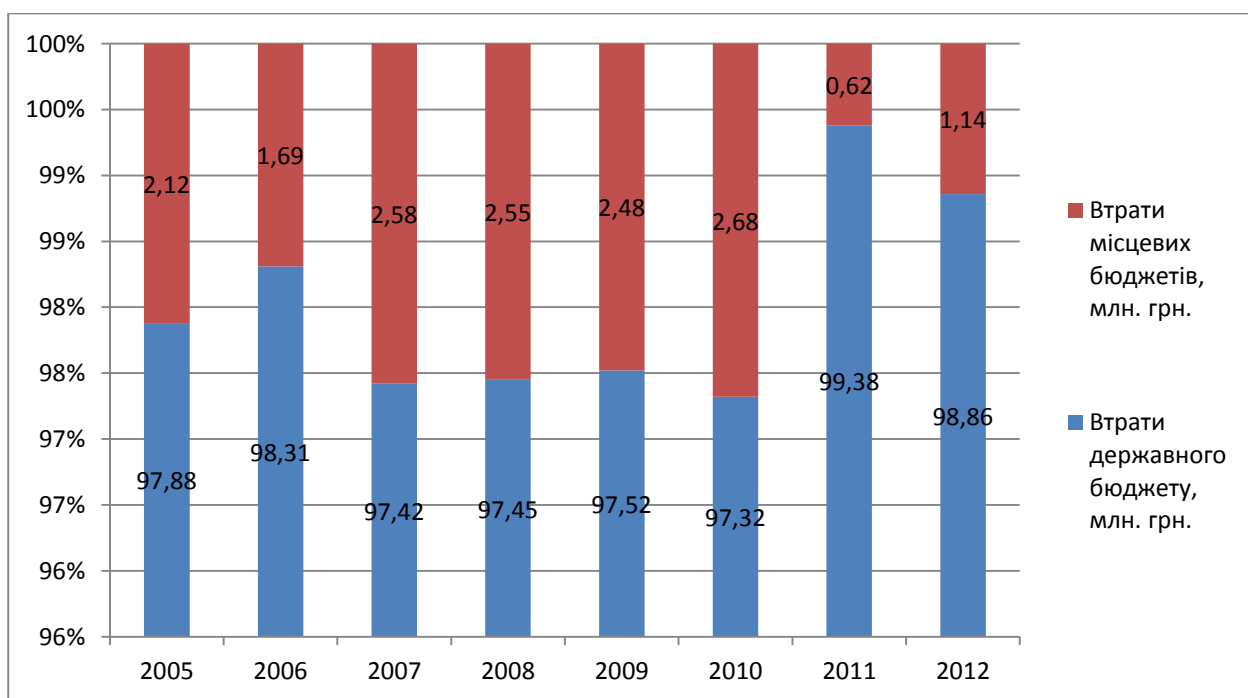

Рис. 2. Динаміка та структура втрат державного та місцевих бюджетів України внаслідок пільгового оподаткування за 2005-2012 рр.[9]

Що стосується структури податкових втрат у розрізі окремих податків та зборів, то слід відзначити, що найбільші втрати бюджету пов'язані з ПДВ та податком на прибуток підприємств (рис. 3).

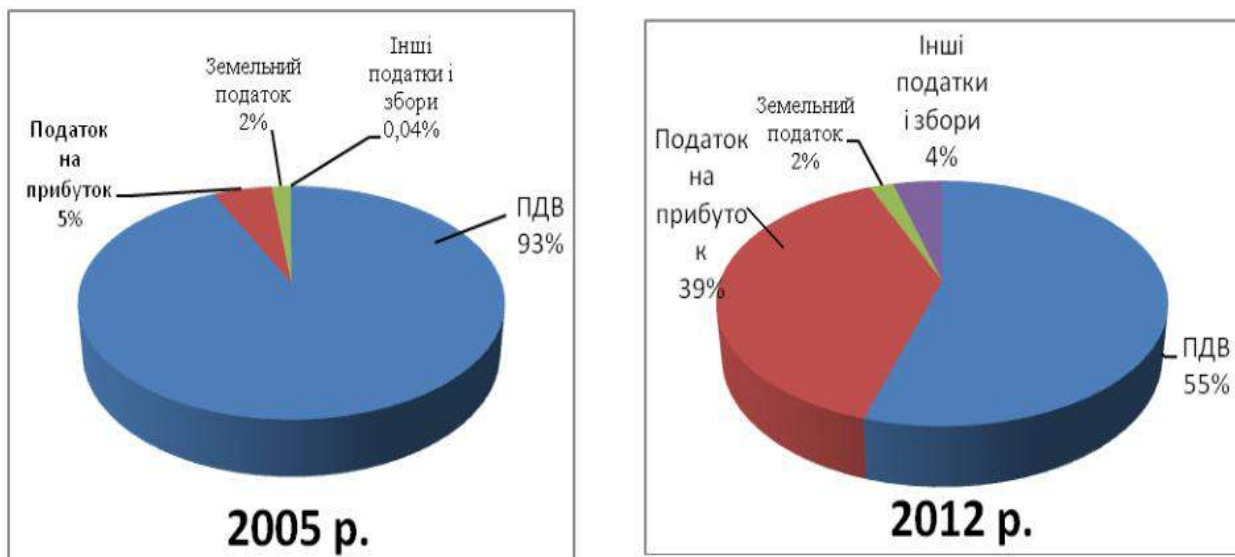

Рис. 3. Структура втрат зведеного бюджету України внаслідок пільгового оподаткування у 2005 та 2012 роках [9].

Протягом аналізованого періоду структура податкових втрат бюджету зазнала значних змін. Значно скоротилась питома вага втрат по ПДВ, а саме з 93% до 55%, в той час як питома вага втрат з податку на прибуток збільшилась з 5% до 39%. Але не дивлячись на це, втрати по ПДВ зберігають найбільшу питому вагу у загальному обсязі втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування.

За даними Світового банку, податкові пільги мають ряд як позитивних, так і негативних властивостей. До позитивних ознак податкових пільг можна віднести можливість:

- заохочення участі приватного сектору в соціальних програмах;
- прийняття рішень приватним сектором, а не урядом;
- зменшення державного контролю за використанням коштів, виділених для стимулювання певних галузей чи підприємств;
- залучення додаткових інвестицій у галузі, що найбільше потребують підтримки.

До негативних ознак належать потенційна неефективність і необ'єктивність даного податкового механізму, зокрема – зменшення податкової бази, а отже, й можливостей для скорочення податкової ставки, а також певною мірою ускладнення податкового законодавства. Ще одним негативним фактором застосування податкових пільг виступає значне ускладнення подальшого адміністрування цього процесу. Податкові пільги та звільнення від їх сплати зазвичай значно ускладнюють застосування податкового законодавства та виконання його вимог. На думку науковців, використання цього податкового механізму формує стимули для зловживань, адже від платників податків, що претендують на застосування пільг та звільнень від їх сплати, потрібне відповідне документальне підтвердження. У зв'язку з необхідністю перевірки поданих до податкових органів даних, ростуть витрати на адміністрування. Проте можливість зловживань не виключається,

що призводить до додаткових негативних наслідків і підвищення рівня витрачених соціальних витрат у цьому процесі [3].

Для того щоб податкові пільги стали ефективним інструментом податкового стимулювання, необхідно, проводячи податкову політику, дотримуватися таких принципів:

1. Застосування податкових пільг не повинно носити вибіркового характеру.

2. Порядок формування пільгового податкового портфелю має визначатися на загальнодержавному рівні, затверджуватися в законодавчому порядку центральною владою.

3. Недопущення неекономічного примушення й обов'язковості застосування податкових пільг.

4. Застосування податкових пільг не повинно завдавати шкоди інтересам бюджету, корпоративним та особистим економічним інтересам.

5. Інвестиційні податкові кредити повинні надаватися виключно групам платників, які забезпечують реалізацію інвестиційних програм загальнонаціонального характеру.

6. Права органів місцевої влади щодо надання податкових пільг мають бути законодавчо обмежені [4].

Практика пільгового оподаткування, як відмічає професор Ф. О. Ярошенко, не відповідає цілям податкової політики України [10, с.85]. Значна частина податкових пільг, які надаються в нашій країні, спрямовані на задоволення інтересів та потреб окремих суб'єктів господарювання, представників влади і підпорядковані лобістським інтересам. У зв'язку з відсутністю дієвої системи контролю за отриманням та використанням податкових пільг їх розширення призводить до значних втрат бюджетних коштів. Поширення податкових пільг звужує базу оподаткування і несправедливо перекладає податковий тягар на ефективні підприємства, які не користуються податковими пільгами. Усі ці фактори зумовлюють виникнення податкових втрат, неефективний перерозподіл податкових надходжень, порушення макроекономічної та фінансової стабільності.

Висновки і пропозиції. В сучасних умовах податкові пільги виступають одним з найважливіших та найефективніших елементів податкового регулювання. Але їх необґрунтоване використання дуже часто призводить до значних податкових втрат. Тому необхідно вживати постійні заходи з перегляду переліку і кількості податкових пільг (запроваджувати нові та скасовувати неефективні податкові пільги), з підвищення фінансової та соціальної ефективності податкових пільг, здійснювати постійний та якісний контроль за суб'єктами, що користуються пільгами, та за їх цільовим використанням, підвищити відповідальність за порушення законодавства, що регламентує порядок використання податкових пільг та інше.

Необхідно також зазначити, що податкові пільги відіграють визначальну роль у створенні сприятливого середовища для розвитку підприємництва та забезпеченні формування передумов, необхідних для структурної перебудови національної економіки. Тому пільгове оподаткування потребує ретельного

дослідження та реформування з урахуванням недопущення значних втрат бюджету.

Список використаних джерел

1. Даценко Г.В., Шафієва С.Г. Податкове регулювання економічних процесів в Україні. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2013/Economics/15_133527.doc.htm
2. Даценко Г.В., Хоменко А.С. Особливості пільгового оподаткування в Україні. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Economics/7_153207.doc.htm
3. Крикун В.Б. Роль податкових пільг у здійсненні антикризового адміністративно-правового регулювання економіки України// Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право) 2011, № 3(54) – с.225-231.
4. Іванов Ю.Б. Податкова система: підручник/ Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк. – К.: Атіка, 2006. – 920 с.
5. Соколовська А.М. Основи теорії податків: Навчальний посібник. – К.: 2010. – 326с.
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI- Верховна Рада України Редакція від 02.03.2014 – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Сідельникова Л.П., Костіна Н.М. Податкова система: підручник, 2013. Електронний ресурс. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1383100255164/ekonomika/podatкова_sistema_-_sidelnikova_lp
8. Довідники пільг. - електронний ресурс. Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/54005.html>
9. Зведені звіти про втрати бюджету внаслідок пільгового оподаткування по видах податків, зборів (обов'язкових платежів) за 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 роки.
10. Історія оподаткування / [Ярошенко Ф. О., Мельник П. В., Андрущенко В. Л., Мельник В. М.]. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 242 с.
11. Слатвінська М.О.Спрощена система оподаткування: особливості, проблеми і перспективи Управління розвитком: збірник наукових робіт / ХНЕУ – Харків. – 2011 р. – № 5 (102). – С. 167-168.
12. Дубовик О.Ю. Пільги як інструмент державного податкового регулювання // Вісник соціально-економічних досліджень ОДЕУ. – Одеса: ОДЕУ. – 2011. – Вип. 3 (43). – С. 61-66.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядаються особливості функціонування податкової системи в Україні; приділено особливу увагу її недолікам і необхідності її реформування.

Ключові слова: податки, податкова система, Податковий кодекс України, податкова реформа, податкове навантаження, оподаткування, податкове законодавство

Annotation. In this article, the author examined the features of the tax system in Ukraine; special attention is paid to its shortcomings and the need for its reform.

Key words: taxes, tax system, Tax Code of Ukraine, the tax reform, the tax burden, tax, tax law

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність даної теми полягає в тому, щ Україна має не зовсім досконалу податкову систему, існує необхідність в її реформуванні та вдосконаленні. Необхідність її реформування полягає в тому, що потенціал податкової системи повинен активно застосовуватися для досягнення сталого економічного розвитку, мусить сприяти зростанню конкурентоспроможності національної економіки.

Процес формування податкової системи в усі часи був суперечливим і вимагав пошуків шляхів розв'язання проблем, які виникали в оподаткуванні. В сучасних умовах України проблеми існуючої податкової системи потребують знаходження напрямів їх рішення.

Поглиблення пізнання об'єктивних основ і взаємозв'язків податкової системи з розвитком економіки, осмислення особливостей, які відбуваються в ході кардинальних перетворень в соціально–економічній та політичній сферах України потребує як дослідження процесу розвитку податкової системи України, так і усвідомлення й урахування об'єктивної логіки оподаткування в розвинутих країнах.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Процеси створення сучасних податкових систем досліджувались українськими та російськими вченими В. Суторміною, В. Федосовим, К. Астаповим, Д. Черніком, Т. Юткіною. Проблеми функціонування податкової системи України знайшли відображення в працях О. Василика, В. Вишневського, С. Львовчіна, І. Луніної, В. Опаріна, А. Соколовської, Л. Шаблістої, у публікаціях практиків у сфері оподаткування М.Азарова, Н.Фліссак, Т.Фомовської, А.Фурмана, О.Шитрі та ін.

Як зазначає М.Азаров, характерною особливістю діючої податкової системи сьогодні є її недосконалість, а саме: неузгодженість та суперечливість окремих податкових законів, нестабільність законодавства, надмірне податкове навантаження на платників, безсистемне надання пільг. За таких умов зростає необхідність здійснення реформування податкової системи з урахуванням досвіду європейських країн.

Метою статті є дослідження сучасної податкової системи України, виявлення її недоліків та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Становлення податкової системи нашої держави відбувалось шляхом природної еволюції оподаткування, яка є результатом розвитку економічного, політичного, духовного життя, передусім усупільнення виробництва, його концентрації і централізації, змін у товарно-грошовому обороті та у відносинах власності. Характерним елементом податкової системи є сукупність фінансових інститутів, що здійснюють адміністрування податків і тим самим приводять податкову систему в рух, забезпечують її функціонування [1].

Охарактеризувати складну систему з багаторівневою структурою можна як фінансово-правове явище, що проявляється в конкретних формах оподаткування. Податкова система на рівні господарської діяльності представляється, як побудівана відповідно до наукових принципів оподаткування система взаємозв'язних і взаємоузгоджених податків. Система податкових відносин опосередковується органами адміністрування податків, які є представниками держави в її відносинах з платниками, а також включає відносини між органами державної влади і місцевого самоврядування. Останні можна охарактеризувати як такі, що складаються з приводу розмежування прав їх законодавчої компетенції в податковій сфері, а також розподілу і закріплення тих чи інших форм податків за державним і місцевими бюджетами. Становлення податкової системи держави є достатньо тривалим процесом від її виникнення до самовизначення, як особливого утворення і подальшого розвитку [2].

Слід зазначити, що одразу визначити такі параметри елементів оподаткування, які були б адекватними соціально-економічним і політичним умовам країни та потребам її розвитку неможливо. В результаті вносились численні зміни, спрямовані на вдосконалення податкової системи, було прийнято велику кількість законів і підзаконних актів, які на жаль, не створили належної податкової системи [3].

Зараз в Україні йде широке обговорення питань реформування податкової системи вченими, політиками, громадськістю, що обумовило прагматичну спрямованість більшості наукових розробок і їх орієнтацію на визначення доцільності справляння окремих податків, внесення міркувань відносно величини прийнятних ставок, напрямків удосконалення механізму обрахування і адміністрування податків, можливостей розширення податкової бази, а також прогнозування наслідків реформування податкової системи.

Ефективність податкової системи визначається тим, наскільки цілеспрямовано вона сприяє вирішенню комплексних завдань, пов'язаних з

керованістю економіки, розвитком виробництва, підвищенням життєвого рівня населення. Податкова система є найвагомим і ефективним інструментом регулювання фінансових відносин у державі [4]. До цього часу в ній існує багато дестабілізуючих факторів, які негативно впливають на розвиток підприємництва та економіки в цілому. З одного боку, є значний податковий тягар, велика кількість податків, які не всі підприємства можуть сплатити.

Відомо, що сплата податків має носити обов'язковий характер. Система штрафів і санкцій має бути такою, щоб громадська думка в країні була сформована на обов'язковість сплати, оскільки несвоєчасна сплата податків буде менш вигідною платникові, ніж вчасне і чесне виконання зобов'язань перед бюджетом. В умовах економічної нестабільності необхідно побороти існування різного роду механізмів приховування прибутків та ухилення від сплати податків. Вони повинні бути ліквідовані шляхом знаходження найбільш надійних та стабільних джерел сплати податків.

На відміну від країн Європейського Співтовариства податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання [5]. Ринкове реформування економіки супроводжувалося неодноразовими спробами удосконалити податкову систему шляхом прийняття окремих законодавчих актів, що були недостатньо адекватними стану економіки, характерними рисами яких є неузгодженість окремих норм, наявність значних обсягів тіньових оборотів. У результаті функціонуюча податкова система замість стимулювання виробництва спричиняє його скорочення. Суть проблеми полягає в тому, що при створенні цієї системи не були повною мірою враховані теоретичні принципи оподаткування, які виведені на підставі багатовікового досвіду. Аналіз відповідності функціонуючої в Україні системи оподаткування існуючим теоретичним принципам допоможе визначити її більш обґрунтовано. Основна роль податків полягає у рівномірному розподіленні між джерелами доходів, а кожен окремий податок повинен однаково припадати на те джерело, на яке він спрямований; час сплати, спосіб сплати і розмір податку визначається чітко; податок повинен стягуватись в такій формі і в такий спосіб, які є найбільш зручні для платника; податок має стягуватись таким чином, щоб на його вилучення витрачалось якомога менше грошей зверх того, що надходить до Міністерства доходів і зборів України. Зібрані кошти повинні залишатись якнайменше в руках збирачів.

Застосування першого принципу можна проаналізувати на прикладі податків на споживання (ПДВ, акцизний податок, мито). Ці податки мають впливати на всі джерела доходів. Але тут слід врахувати той факт, що найбільший тягар цих податків лягає на кінцевого споживача. Цими податками найбільше скорочується платоспроможний попит населення, а значить, і обсяги виробництва товарів народного споживання. Очевидно, при розробці ставок оподаткування береться до уваги рівень реальних доходів населення. Не можна забувати аксіому: з падінням попиту з боку населення згасає й виробництво.

Слід також зазначити, що незважаючи на свої слабкі сторони, податкова система України не з'явилася з повітря. Вона будувалася і будується на основі

небагатого власного та здебільшого зарубіжного досвіду. В нашій державі зараз доцільно дати "зелене світло" процесу правового та легального накопичення капіталу, використовуючи податкові важелі та стимули. Інакше не можливо буде досягти якогось значного економічного підйому.

Виходячи з викладеного, можна констатувати, що в Україні розроблено законодавчу базу, яка регламентує справляння податків і створено адміністративні органи, які контролюють виконання законодавства суб'єктами господарювання, але стверджувати, що податкова система є ефективною і досягає свого функціонального призначення, не можна [7].

Як свідчить практика, неможливо побудувати ефективну податкову систему не сформувавши платника податку як елемент податкової системи, як суспільний інститут. Для цього потрібно проводити всебічну організаційну і просвітницьку роботу з платниками податків, урегулювати і вдосконалити інформаційні потоки між платниками податків та органами контролю за їх сплатою, а також урахувати соціально-культурні й психологічні особливості громадян України, встановлені традиції при прийнятті рішень у галузі оподаткування.

Рівень податкової ставки має опиратися на можливості платника податку, тобто рівень його доходів. Оскільки можливості різних фізичних і юридичних осіб неоднакові, для них мають бути встановлені диференційовані податкові ставки. Порушення цього принципу призведе до того, що додаткове податкове навантаження ляже на законослухняних платників податків.

Одним з пріоритетних напрямів оподаткування є зменшення податкового навантаження на економіку за допомогою розширення переліку об'єктів і забезпечення справедливого підходу при оподаткуванні всіх категорій платників податків. Це надасть змогу отримати значно більший обсяг надходжень до бюджету.

Положення Податкового кодексу України спрямовані на :

- створення в Україні стабільної податкової системи, яка б забезпечувала чітке визначення порядку стягнення податків, його простоту;
- забезпечення справедливого розподілу податкового навантаження, чіткого визначення об'єктів оподаткування з метою запобігання випадкам подвійного оподаткування;
- упорядкування механізму стягнення податків, посилення відповідальності за ухилення від сплати податків та їх несвоєчасну сплату;
- стимулювання інвестиційних та інноваційних процесів і підтримки технологічного оновлення виробництва;
- стимулювання малого підприємництва;
- дотримання міжнародних угод з питань оподаткування;
- реальне забезпечення прав платників податків;
- створення дійового механізму контролю.

Тривала нестабільність економічної ситуації в країні супроводжується значною кількістю викликів до реформування податкової системи, а саме:

- корупція;
- непрозорі схеми управління податками і зборами;

- тінізація економіки;
- відсутність довіри населення до податкової служби [8].

Пріоритетними завданнями податкової політики на сучасному етапі є мінімізація ризиків ухилення від сплати податків та максимальне сприяння розвитку внутрішнього виробництва шляхом зниження податкового (соціального) навантаження на фактори виробництва та спрощення адміністрування податків, зокрема:

1) зміна ставок оподаткування, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції щодо деяких податків і зборів;

2) встановлення об'єктивних критеріїв, вимог щодо надання податкових пільг з метою уникнення необґрунтованих втрат доходів бюджету;

3) удосконалення механізмів протидії ухиленню від сплати податків та зменшенню податкових зобов'язань;

4) детінізація економіки, легалізація зайнятості і доходів громадян, що забезпечить збільшення надходжень бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування без посилення фіскального навантаження;

5) розширення бази обкладення податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, перегляд ставок та спрощення процедури оподаткування туристичного збору для зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів;

6) запровадження податку на багатство та розкіш;

7) підвищення ставок плати за користування надрами;

8) запровадження механізмів трансфертного ціноутворення;

9) адаптація податкового законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

10) підписання конвенцій про уникнення подвійного оподаткування з іншими державами;

11) своєчасне бюджетне відшкодування податку на додану вартість згідно з вимогами податкового законодавства та недопущення виникнення заборгованості бюджету з відшкодування цього податку;

12) удосконалення адміністрування обов'язкових платежів та внесків нефіскального характеру, що справляються відповідно до пункту 2 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України, та їх систематизація шляхом включення відповідних положень до Податкового кодексу України;

13) удосконалення механізму підтвердження митної вартості товарів, які закуповують вітчизняні підприємства для виготовлення продукції;

14) якісне обслуговування платників податків шляхом впровадження повноцінного електронного документообігу з метою спрощення адміністрування податків та мінімізації витрат часу на спілкування між платниками податків та контролюючими органами [9].

Висновки і пропозиції. Удосконалення податкової системи не обмежується роботою над поліпшенням податкового законодавства і методологією адміністрування податків. Важливими питаннями лишаються організація роботи Міністерства доходів і зборів України, створення

інтегрованої інформаційної системи між платниками податків та державою, поліпшення обслуговування платників податків, надання й обробки податкової звітності.

Таким чином, процедура створення оптимальної системи оподаткування передбачає детальну проробку різних її елементів, методів оподаткування, розгляд альтернативних варіантів з оцінкою наслідків їх запровадження для економіки та соціальної сфери. Іншими словами, при здійсненні виваженої податкової політики в сфері оподаткування, з метою посилення його позитивного впливу на соціально-економічний розвиток держави, забезпечення фінансових потреб держави та матеріального добробуту населення необхідно подбати про те, щоб податки дійсно стали регулятором, стимулятором прибуткової діяльності, а не тільки примусовими платежами. Саме в такому контексті система оподаткування в Україні матиме сенс і перспективу.

Податкова система України знаходиться на етапі розвитку, в ній існує чимало проблем, що потребують вирішення. Проведення організаційних та змістовних перетворень забезпечить максимальну ефективність діяльності податкової системи. Має бути досягнуто забезпечення довіри населення та платників податків до податкових органів, створення автоматизованої податкової служби для того, щоб вона мала змогу якомога більше надавати інформації платникам податків, розробляти та впроваджувати прозорі та зрозумілі нормативно-правові акти, які б відповідали вимогам ЄС. Тому удосконалення податкової системи має дуже важливе значення так як це спричинить ряд позитивних наслідків. Серед них і створення більш сприятливого бізнес-клімату, що призведе до збільшення інвестицій в нашу державу.

Список використаних джерел

1. Соколовська А.М. Податкова система України: теорія та практика становлення. — К.: НДФІ, 2010. — 372 с.
2. Кризові явища у світовій економіці та антикризова політика України /В.М. Геєць, О.І. Барановський, Ю.В. Василенко, Т.П. Вахненко, С.О. Кораблін; НАН України. Ін-т екон. прогнозування.— К., 2010. — 76 с.
3. Теоретичні обґрунтування основних форм фіскальної політики в умовах ринкової економіки // Реформування податкових систем: теорія, методологія і практика. /; ред. І.А Майборова, Ю.Б. Иванова, А.І. Крисоватого. — К.: Кондор, 2011. — С. 13 – 25
4. Тарасенко М.В. Фінанси: Навчальний посібник.- Одеса, 2012.- 320 с.
5. Гладун Ю. Податкова система України розвивається за світовими стандартами / Ю. Гладун // Вісник податкової служби України. — 2012. — № 2. — С. 5 – 7.
6. Сітшєва Л.З. Пріоритети реалізації податкової політики України в сучасних умовах // Формування ринкових відносин. — 2011. — № 4. — С. 24 – 28
7. Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>

8. Тульчинський Р.В. Податкова система України, її недоліки та шляхи реформування / Р.В. Тульчинський, М.О. Змієнко // Екон. Вісн. Нац. Тех. Ун-ту України «Київ. Політехн.ін-т». – 2009. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2009/88.pdf

9. Про основні напрями бюджетної політики на 2014 рік : проект постанови Верховної Ради України : від 17.05.2012 р. № 10363-д.

10. Слатвінська М.О. Теоретичні засади альтернативних систем оподаткування Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/znps/2010_1/pdf/10smaats.pdf

11. Мартинюк І.В. Критерії побудови податкової політики, спрямовані на стійкий еколого-економічний розвиток країни / І.В. Мартинюк // Економічний простір: Збірник наукових праць. - №70. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2013. – с. 284 – 293

УДК:336.1:352(477)

Зубкова А.С., 53 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доцент Дубовик О.Ю.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Анотація. У статті розглянуто проблеми формування дохідної бази місцевих бюджетів України за рахунок місцевих податків та зборів. Виявлено недоліки діючої системи місцевого оподаткування та надано рекомендації щодо пошуку шляхів зміцнення фінансової бази бюджетів місцевого самоврядування за рахунок місцевих податків та зборів.

Annotation. In the article discusses the problem of forming the revenue base of local budgets in Ukraine by local taxes and fees. Identified deficiencies of the current system of local taxation and provide recommendations on ways to strengthen the financial base of local government budgets from local taxes and fees.

Ключові слова. Місцеві податки і збори, місцеві бюджети, Податковий кодекс України, податок на нерухоме майно.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні в Україні місцеві податки та збори є одним з головних економічних інструментів державного регулювання та дієвим джерелом доходів місцевих бюджетів. Прийняття у 2010 р. Податкового кодексу розпочало процес реорганізації системи місцевого оподаткування та внесення змін до переліку місцевих податків та зборів. Внаслідок чого відбулися докорінні зміни даної складової місцевих бюджетів, а саме: ліквідовано неефективні місцеві податки, які приносили лише 2—3%

доходів, а витрати на їх адміністрування значно перевищували ті доходи, які вони приносили до місцевих бюджетів й запроваджено нові.

Прийняття Податкового кодексу стало суттєвим кроком вперед у процесі розвитку системи місцевого оподаткування, але так і не було вирішено такої важливої проблеми як те, що законодавчо закріплені місцеві податки та збори не виконують стимулюючої функції.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питаннями організації раціональної системи місцевого оподаткування присвячено багато праць зарубіжних і вітчизняних вчених, а саме: Ю. Бартчука, О.Величка, І.Луніна, Г.Надьон, І.Кушала, В.Присяжного та інших. Але залишається невирішеним питання гармонійного та раціонального поєднання функцій податків на рівні місцевого оподаткування у сучасних умовах реформування та стратегічного розвитку податкової системи України.

Мета статті. Метою статті є розробка пропозицій щодо вдосконалення системи місцевого оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Податки посідають центральне місце в системі доходів бюджетів, у тому числі й місцевих. Вони є універсальною і водночас вихідною категорією, яка виражає риси фінансів, що функціонують у розвиненій економіці ринкового типу. Особливу увагу слід приділити місцевому оподаткуванню, оскільки в цій сфері перетинаються інтереси держави і регіонів.

До прийняття Податкового кодексу існувало 2 місцевих податки і 14 місцевих зборів, які справлялися згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки та збори» від 20 травня 1993 року. [1].

Така система місцевого оподаткування мала ряд недоліків: нераціональна структура надходжень місцевих податків і зборів, оскільки 3/4 усіх надходжень забезпечували лише комунальний податок та ринковий збір; незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів; відсутність самостійних прав в органів місцевого самоврядування щодо запровадження на своїй території власних місцевих податків і зборів; нерозвиненість податків, які відображають політику місцевого самоврядування.

З прийняттям Податкового кодексу України з 1.01.2011 р. до місцевих податків і зборів зараховують:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який запроваджений з 1 січня 2014 р.;
- єдиний податок;
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- збір за паркування транспортних засобів;
- туристичний збір [2].

Поряд з цим було скасовано ще 11 зборів, адміністрування яких інколи перевищувало їх надходження, або доля цих зборів у доходах місцевих бюджетів була зовсім незначною.

Виходячи з вищенаведеного, прийняття Податкового кодексу привело до наступних змін в області місцевого оподаткування:

1. скорочено перелік місцевих податків та зборів за рахунок скасування податків і зборів із вкрай низькою або взагалі відсутньою фіскальною віддачею;

2. введено принципово новий податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;

3. запроваджено туристичний збір, який фактично відновив сплату готельного збору (скасованого з 1 січня 2004 р.), об'єднавши його з курортним збором.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то побачимо, що кількість місцевих податків та зборів у різних країнах неоднакова. Так, у Франції стягується понад 40 податків, у Німеччині – 55, в Італії – близько 70, у Бельгії – близько 100, в Японії – 3, у Великобританії – 1, у США – 5. Більшість доходів надходить із невеликої кількості таких основних податків, як податок на майно, податок на доходи фізичних осіб, податок з продажу. Найефективнішим на місцевому рівні вважається саме податок на нерухоме майно. В різних європейських країнах даний податок має різну питому вагу у власних надходженнях місцевих бюджетів. У таких іноземних державах, як Данія, Фінляндія, Греція та Люксембург, податок на нерухомість складає незначну частку у власних надходженнях місцевих бюджетів, менше 10% загального обсягу власних надходжень, а у таких країнах, як Бельгія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Іспанія, вона становить понад 50% загального обсягу власних надходжень; у Великобританії, Естонії та Ірландії він дорівнює майже 100%. Податок на нерухомість сплачується як фізичними особами, так і юридичними і нараховується відповідно до оціночної вартості об'єкта нерухомості, при цьому також враховується місце розташування об'єкта нерухомості або його корисна площа [3].

Як вже зазначалося раніше, з прийняттям Податкового кодексу України в 2011 році було також введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, але фактично він набрав чинності лише з 01.01.2014 року з введенням в дію Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, який має слугувати джерелом інформації для визначення бази оподаткування податком на майно [4]. Але й надалі ефективність та дієвість даного податку залишається під сумнівом, оскільки податок на майно містить ряд недопрацювань законодавців, а саме:

- не враховується якість і вартість житла при оподаткуванні;
- однакові ставки податку, незалежно від того, де розташоване майно[5];
- введення пільг, які звужують коло платників до 1%;
- прив'язка ставки податку до мінімальної заробітної плати, а не до ринкової вартості житла ;
- значні витрати на адміністрування.

Наведені недоліки свідчать про низьку фіскальну ефективність нововведеного податку, що зумовлює необхідність внесення законодавчих змін для формування дієвого механізму оподаткування нерухомості в Україні.

Оскільки, основним призначенням місцевих податків і зборів є створення необхідної фінансової бази для місцевого самоврядування, тому розглянемо

динаміку надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України

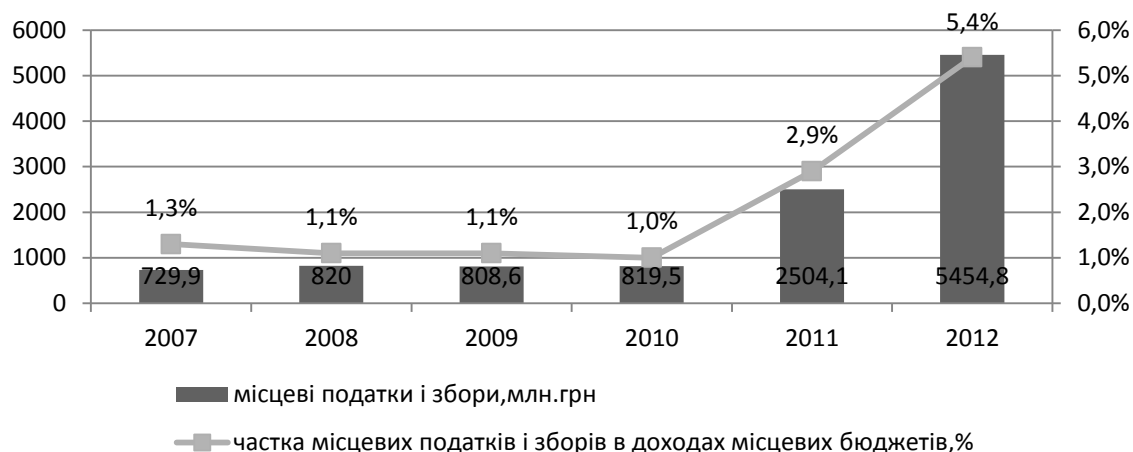

Рис.1. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України за 2007 – 2012 роки *

Розраховано автором на основі даних [6]

Як видно з рис. 1 протягом 2007 – 2010 років сума надходжень від місцевих податків та зборів залишилась порівняно незмінною, а вже в 2011 році відмічається стрімке зростання надходжень місцевих податків та їх частка в місцевих бюджетах склала вже 2,9 %, в 2012 році цей показник досяг 5454,8 млн.грн., що майже в 7,5 рази більше, ніж у 2007 році. Суттєве зростання надходжень від місцевих податків і зборів пов'язано з зарахуванням до їх складу єдиного податку (рис.2), який надійшов у сумі 4815,6 млн.грн., що майже в 2,5 рази більше за обсяги надходжень 2011 року та склав в 2012 році майже 90 % (рис.3). Зазначимо, що таке зростання відбулося, в основному, через введення в дію змін до Податкового кодексу, якими запроваджено нові правила справляння цього податку, а саме, змінено терміни сплати та запроваджено нові ставки оподаткування.

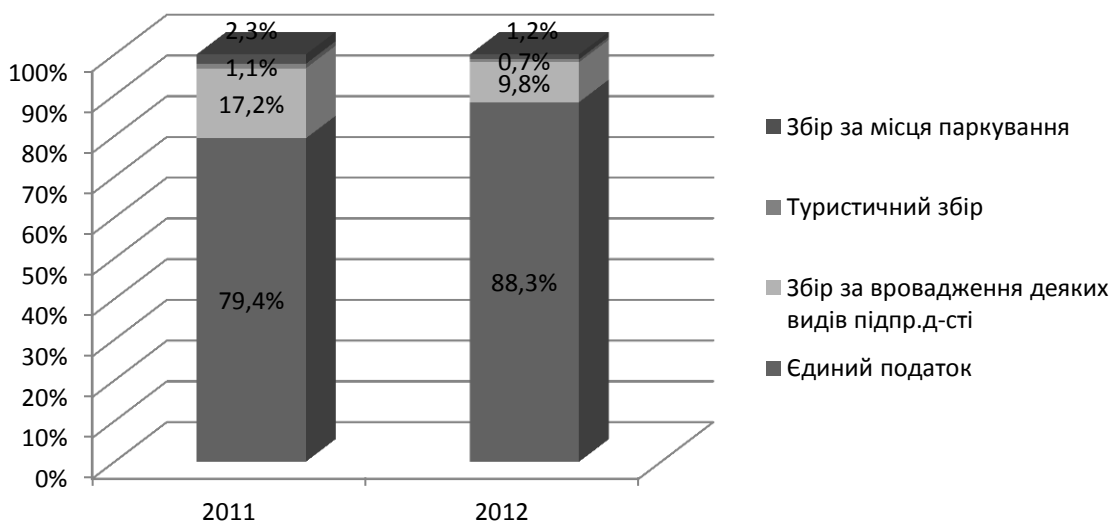

Рис. 2 Динаміка структури місцевих податків і зборів в Україні за 2011— 2012 рр. *

*Розраховано автором на основі даних [7]

Рис.3 Динаміка надходжень єдиного податку з суб'єктів малого підприємництва за 2007-2012 роки *

*Розраховано автором на основі даних [6]

Хоча наведені дані свідчать про позитивну динаміку надходжень від місцевих податків та зборів, але вони не відіграють важливої фінансової ролі в наповненні місцевих бюджетів України та не виконують стимулюючої функції. Частка місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів не перевищує 5,4%, в той час як в розвинених країнах вони, як правило, мають високу питому вагу в загальній сумі грошових надходжень місцевих органів влади, на відміну від колишніх соціалістичних країн, де власні кошти у формі місцевих податків і зборів становлять відносно малу питому вагу в доходах місцевих бюджетів. У світовій практиці місцеві податки та збори є основою дохідної частини місцевих бюджетів більшості держав (рис.4).

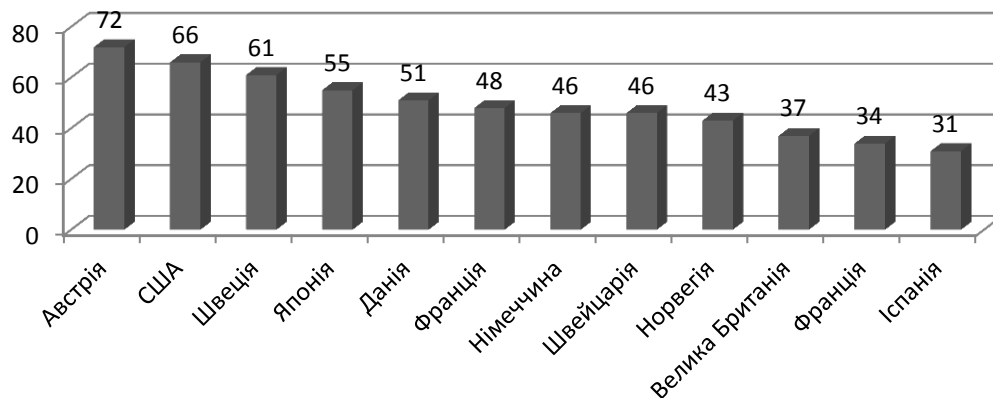

Рис.4 Частка місцевих податків та зборів в доходах місцевих бюджетів іноземних держав,% [3]

Аналізуючи таблицю 1 можна зауважити, що зміни, запроваджені в Податковому кодексі стосовно переліку місцевих податків та зборів не покращують питому вагу місцевих податків і зборів у структурі дохідної бази місцевих бюджетів, питома вага податкових надходжень зменшується і дорівнює у 2012 році 38,1%. Найбільшу питому вагу серед податкових надходжень має податок на доходи фізичних осіб, частка якого скоротилася з

32,5% у 2007 р. до 27,1 % у 2012 р. Надходження плати за землю збільшилися за рахунок збільшення обсягу земельного податку з юридичних осіб та орендної плати з юридичних осіб. Питома вага у 2007 р. становила 3,6%, а вже у 2012р.- 5,6%. Разом податок на доходи фізичних осіб та плата за землю складають понад 30% всіх надходжень місцевих бюджетів України.

Зазначимо, що податок на доходи фізичних осіб відноситься до закріплених податків, тобто закріплюється органами вищої ланки влади за місцевими бюджетами як джерело фінансування делегованих повноважень. Це означає, що місцеві органи влади суттєво не можуть впливати на соціально-економічний розвиток своїх територій.

Що стосується офіційних трансфертів, то вони навпаки збільшують свою питому вагу від 45,5 % у 2007 році до 55,2% у 2012 році. Внаслідок чого, знижується зацікавленість місцевої влади у додатковому залученні коштів від справляння місцевих податків та зборів.

Місцеві органи влади залишаються «заручниками» центральної влади, не маючи права самостійно на своїй території запроваджувати місцеві податки і збори, крім визначених законодавчо, та маючи їх незначний перелік. Але, на наш погляд, зарахування плати за землю та податку на доходи фізичних осіб винятково до бюджетів місцевого самоврядування, без розщеплення між рівнями бюджетної системи, дозволить збільшити доходи місцевих бюджетів у майбутньому.

Таблиця 1

Динаміка структури доходів місцевих бюджетів України
за 2007 – 2012 рр., %*

Найменування доходів	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Податкові надходження:	41,7	43,1	44,0	42,4	40,3	38,1
Податок на доходи фізичних осіб	32,5	33,4	33,1	32,0	29,8	27,1
Плата за землю	3,6	4,9	6,2	6,0	5,9	5,6
Місцеві податки та збори	0,7	0,6	0,6	0,5	1,4	2,4
Інші податкові надходження	4,9	4,2	4,1	3,9	3,2	3,0
Неподаткові надходження	6,0	5,6	5,8	5,5	6,0	5,6
Доходи від операцій з капіталом	4,3	3,3	1,9	1,6	1,0	0,8
Офіційні трансферти	45,5	46,3	47,2	49,5	52,2	55,2
Цільові фонди	2,5	1,7	1,1	1,0	0,5	0,3
Всього	100	100	100	100	100	100

* Розраховано автором на основі даних [7]

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що діюча на сьогодні в Україні система місцевого оподаткування потребує постійного удосконалення, що є наслідком наступних вимог до неї: забезпечення фінансовими ресурсами потреби органів місцевого самоврядування; служити інструментом місцевої соціально-економічної політики, спрямованої на виконання завдань збалансованості економіки та розвитку регіонів.

Існування місцевих податків і зборів забезпечує, в першу чергу, задоволення інтересів територіальних громад, від імені яких діють органи місцевого самоврядування, оскільки такі платежі є виключно їх фінансовою базою. Таким чином, метою введення місцевих податків і зборів є забезпечення місцевих органів влади коштами, необхідними для здійснення їх завдань і функцій, що перебувають у їх самостійному розпорядженні і концентруються у відповідних бюджетах.

В значній мірі неефективність системи місцевого оподаткування в Україні спричинена недосконалою системою адміністрування цих податків, саме унаслідок цієї проблеми, навіть, при закріпленні достатнього кола платників податків і раціональної ставки податку, місцеві бюджети недоотримають значні кошти. Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти не лише в напрямку простого збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку вибору таких податків і встановлення таких платників, які б забезпечували невеликі адміністративні витрати та ефективний податковий контроль при достатньому обсязі надходжень, що надасть можливість створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Декрет Кабінету Міністрів України від 20.05.1993 № 56-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/56-93>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
3. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні // Збірник наукових праць НУДПСУ. – 2011. – №1. – С.56 – 66.
4. Бухгалтерський та податковий облік: Податок на нерухоме майно - 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.buhoblik.org.ua/nalogi/nalog-na-nedvizhimost/758-podatok-na-neruxome-majno-2013.html>.
5. Хмеленко І.В. Напрямки вдосконалення механізму поповнення Державного та Місцевого бюджетів у сфері податкової політики України // Вісник СНУ ім.В.Даля. – 2013. – №16(205). – С.70 – 74.

6.Бюджетний моніторинг : Аналіз виконання бюджету за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ibser.org.ua/ UserFiles/ File/Monitor %20Quarter%202012/KV_IV_2012_Monitoring_ukr.pdf](http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitor%20Quarter%202012/KV_IV_2012_Monitoring_ukr.pdf).

7.Офіційний веб-сайт Державного Казначейства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua.

УДК 336.1:352(477)

Затишняк С.В
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н. Логвіновська С.І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті визначено економічну сутність доходів місцевих бюджетів, визначено умови оптимальної забезпеченості загальнодержавного та місцевих бюджетів фінансовими ресурсами. Розкрито основи нормативно-правового забезпечення формування доходів місцевих бюджетів, проаналізовано аспекти їх регіонального розподілу, визначено недоліки та напрямки вдосконалення системи формування доходів місцевих бюджетів.

Annotation. The article outlines the economic substance of revenues, the conditions of optimal provision of state and local budget financial resources. Revealed the foundations of legal security of income of local budgets, analyze aspects of their regional distribution, defined weaknesses and areas of improvement of the formation of local budgets.

Ключові слова. Доходи місцевих бюджетів, класифікація, нормативно-правове забезпечення формування доходів місцевих бюджетів

Постановка проблеми у загальному вигляді. Доходи місцевих бюджетів є основою фінансової бази органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність доходів місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати фінансовий потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів, що розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблемі формування доходної бази місцевих бюджетів присвячено праці багатьох вітчизняних учених-економістів І. О. Луїної, О.Д.Василика, І.В.Алексєєва, Ю.В.Петренка, О.Д.Рожка, Т.М.Рєви, К.Ф.Ковальчука, Н.В.Кучкова, М.А.Гапонюка, А.Є.Буряченка та ін. Однак дана проблематика потребує подальшого вивчення з урахуванням сучасних тенденцій розвитку економіки України.

Мета статті. Метою статті є визначення сутності доходів місцевих бюджетів, розкриття особливостей та основ нормативно-правового забезпечення їх формування, а також аналіз регіонального розподілу доходів місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу.

Як окрема економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону.

Формування доходів місцевих бюджетів відбувається з урахуванням нормативно-правової основи та принципів наповнення дохідної частини бюджетів.

Варто зазначити, що доходи між основними ланками бюджетної системи України розподіляються у відповідності із загальнодержавним законодавством, всередині ланки - у відповідності з рішеннями місцевих органів влади.

Для досягнення оптимальної забезпеченості загальнодержавного та місцевих бюджетів та пропорційності між ними мають бути дотримані такі умови:

- єдність бюджету та державного плану економічного і соціального розвитку;
- забезпечення кожного бюджету стійкими доходами, які тісно пов'язані з економічною, соціальною і екологічною ситуацією регіону;
- збалансованість кожного бюджету незалежно від обсягів закріплених за ним дохідних джерел;
- зацікавленість державних і місцевих органів влади в успішному виконанні планів загальнодержавних доходів (податкових і неподаткових) на території конкретного регіону.

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення формування доходів місцевих бюджетів[1-5]

Документи	Основні положення про організацію місцевих фінансів
Конституція України від 28.06.1996 р.	Конституційне закріплення існування інституту місцевого самоврядування в Україні, визначення повноважень органів місцевого самоврядування, основні засади функціонування місцевих бюджетів
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р.	Розвиток та конкретизація положень Конституції про місцеве самоврядування: його принципів, забезпечення матеріальної та фінансової бази, в тому числі засад функціонування місцевих бюджетів

Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9.03.1999 р.	Окреслено основні завдання місцевих державних адміністрацій, принципи діяльності, повноваження, зокрема в галузі бюджету та фінансів
Закон України «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань» від 1.07.2004	Визначено засади міжбюджетних відносин між районним бюджетом та бюджетами місцевого самоврядування, трансферти які визначаються законом про державний бюджет України
Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI	Визначено склад місцевих бюджетів, проведено чіткий розподіл доходів і видатків між бюджетами, запроваджена прозора й об'єктивна процедура міжбюджетних відносин, визначено порядок проведення місцевих запозичень
Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI	Визначено принципи побудови системи оподаткування, склад податків і зборів, які справляються в Україні, в тому числі місцевих податків і зборів. Вказано перелік обов'язкових до встановлення радами місцевих податків і зборів
Щорічні закони України про державний бюджет України	Визначають склад доходів загального і спеціального фондів місцевих бюджетів, взаємовідносини між державним бюджетом України та місцевими бюджетами, обсяги та особливості перерахування м/б трансфертів

Бюджетний кодекс 2010 р. вніс зміни у класифікацію бюджетних доходів, запроваджену в 1996 р., і поділив їх на чотири розділи:

1) податкові надходження (податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості, податки на власність, збори за спеціальне використання природних ресурсів, внутрішні податки на товари та послуги, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, інші податки);

2) неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від комерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження);

3) доходи від операцій з капіталом (надходження від продажу основного капіталу, державних запасів товарів і нематеріальних активів, податки на фінансові операції та операції з капіталом);

4) офіційні трансферти (від органів державного управління інших рівнів, з-за кордону, з недержавних джерел).

Склад доходів місцевих бюджетів у відповідності до БКУ схематично зображений на рис. 1.

В українському законодавстві існують розбіжності щодо складу доходів місцевих бюджетів. Так, Бюджетний кодекс визначає чотири джерела доходів: податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти. Йому суперечить бюджетна класифікація затверджена наказом Міністерства фінансів України 14.01.2011 №11, яка крім вище зазначених джерел, включає ще й державні цільові фонди. [3,5]

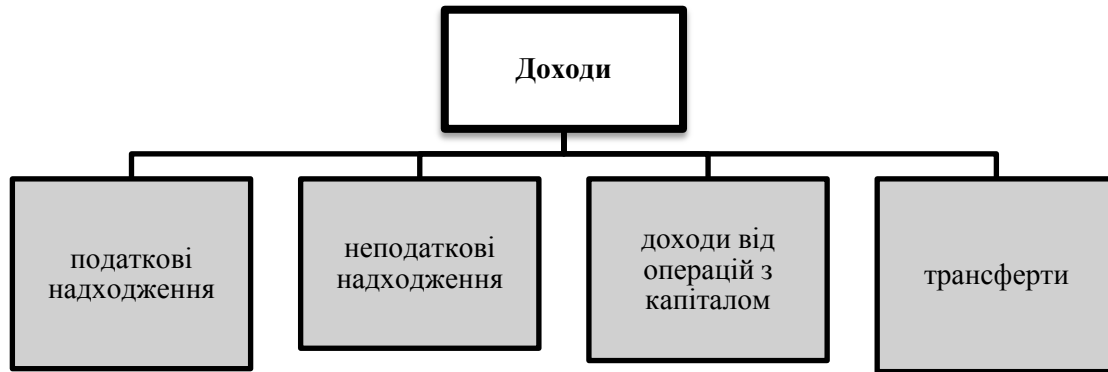

Рис.1. Класифікація доходів місцевих бюджетів[3]

Виключення державних цільових фондів з переліку доходів бюджетів пов'язано з включенням цих цільових надходжень до спеціального фонду бюджету, також позбавленням органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування і бюджетних установ права створювати позабюджетні фонди.

Систему формування доходів місцевих бюджетів в Україні на даному етапі характеризує ряд фактів:

- низький рівень фіскальної спроможності місцевих податків і зборів;
- низький рівень їх питомої ваги у валовому внутрішньому продукті й у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів;
- низький рівень податкових надходжень, пов'язаних із політикою органів місцевого самоврядування
- Наведений рисунок наглядно демонструє специфічні особливості регіонального розподілу доходів місцевих бюджетів, найбільша частка яких припадає на м. Київ, Донецьку, Дніпропетровську, Харківську, Одеську області та на АР Крим, однак на Волинську, Рівненську, Тернопільську, Чернівецьку області припадає незначна частка доходів місцевих бюджетів.
- За нинішніх умов при розв'язанні проблеми формування доходів місцевих бюджетів, як зазначила професор І. Луніна, головну увагу приділяють не забезпеченню ефективного функціонування багаторівневих систем, зокрема бюджетної системи України, а наповненню доходів місцевих бюджетів «достатнім» обсягом доходів. Але саме призначення таких систем полягає у створенні умов для ефективного надання суспільних благ і послуг, які, на відміну від ринкових, надають усім споживачам в однаковому обсязі й фінансують за рахунок податків, що встановлює та збирає держава. Отже, при

формуванні доходів місцевих бюджетів за рахунок податків, котрі стягують із жителів відповідної території, потрібно враховувати принцип еквівалентності, згідно з яким обсяг послуг, що їх отримують мешканці територіальної одиниці, має відповідати обсягові сплачених податків [7, с. 6]

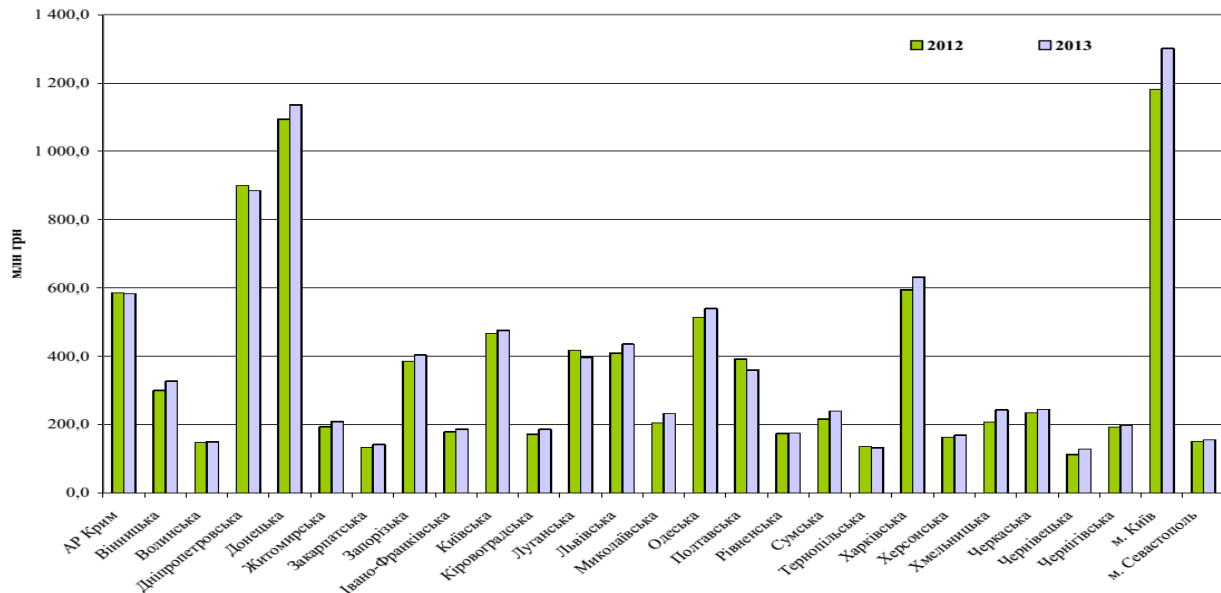

Рис. 2. Регіональний розподіл доходів місцевих бюджетів[8]

Система формування доходів місцевих бюджетів досі ще не дає змоги забезпечити належну відповідальність органів місцевого самоврядування перед населенням, оскільки частка їхніх власних доходів надто низька, а ступінь самостійності у здійсненні видаткової політики в цілому незначна [6, с.129].

Отже, за таких умов серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне функціонування місцевих фінансів, спроможне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів, спроможні розв'язати будь-які соціально-економічні проблеми.

Список використаних джерел

1. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР- електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997р.-електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI - електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI - електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. Збірник нормативних актів України-електронний ресурс. Режим доступу: <http://subscribe.ru/archive/law.nauhotdocs/200407/27103943.html>

6. Скиба Л. Доходи місцевих бюджетів у забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування / Л. Скиба // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2012. - № 17. - С. 128-133.

7. Луніна І. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2011. - № 9. – С. 3-12.

8. Офіційний сайт Державної Казначейської служби України [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index/>

УДК 336.226.11

Дімітренко І.О., гр. 53
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
доц., к. е. н. Слатвінська М.О.

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДО УМОВ В УКРАЇНІ

Анотація: в статті досліджено історичний процес запровадження податку з доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах та його стягнення, визначені недоліки системи оподаткування податку на доходи фізичних осіб в Україні та перспективні напрямки її удосконалення.

Anotation: The historic process of establishment of the personal income tax in foreign countries has been researched, identified deficiencies PIT in Ukraine and perspective areas of improvement.

Ключові слова: оподаткування, податок на доходи фізичних осіб, зарубіжний досвід.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Основою формування дохідної частини бюджету є податкові надходження, де значна частка відводиться оподаткуванню фізичних осіб, а особливо податку на доходи фізичних осіб. Саме тому необхідно, використовуючи зарубіжний досвід, вдосконалити податок на доходи фізичних осіб.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питанням вивчення порядку оподаткування доходів фізичних осіб та побудови податкових систем іноземних держав присвячено багато наукових праць. Серед них вагомих результатів досягли Л. М. Демиденко, Я.В. Литвиненко, А. О. Нікітішин, О. В. Олійник Т. С. Рохманійко, І. В. Філон, та інші. Однак, ще й досі не визначено певних механізмів вдосконалення процесу оподаткування ПДФО, які б дозволили одночасно задовольняти потреби держави в грошових надходженнях та враховувати фінансовий стан населення.

Виклад основного матеріалу. Податкова політика суттєво впливає як на формування дохідної частини бюджетів всіх рівнів, так і на економічне зростання держави. Тому дослідження проблеми впливу податкового навантаження на дохідну частину бюджету та економічний розвиток країни є актуальним для розробки і реалізації виваженої політики у сфері оподаткування.[2] Україна знаходиться на етапі реформування та вдосконалення своєї податкової системи. Податок на доходи фізичних осіб є одним з головних податків в системі прямого оподаткування, який надає значну частину надходжень до місцевих бюджетів. Постійно проводяться спроби вдосконалення механізму стягнення податку на доходи фізичних осіб, головною метою яких є збільшення надходжень до бюджету. Саме тому необхідно при вирішенні основних проблем оподаткування податком на доходи фізичних осіб враховувати позитивний досвід зарубіжних країн, використовувати найбільш ефективні механізми оподаткування в Україні, що дасть можливість забезпечити принципи фіскальної достатності. В останнє десятиріччя податкові реформи проводяться у всіх західноєвропейських країнах, в тому числі щодо досягнення балансу між надходженнями від податку на доходи фізичних осіб та іншими податками. [1]

Зазначений податок вперше було введено в Англії у 1798 р. у вигляді податку на предмети розкоші, проте він мав тимчасовий характер і в 1802 р. його було відмінено. Податок з доходів фізичних осіб почав збиратися з 1842 р. як постійний податок, пізніше його було запроваджено в інших країнах: у Прусії- 1873 р., США – 1913 р., Франції – 1917 р. В Росії податок з доходів фізичних осіб було ухвалено в квітні 1916р. При цьому встановлювалися високі прогресивні ставки, впроваджувалися оподаткування сукупного доходу від будь-яких джерел, однак в період громадянської війни через натуралізацію господарства податок було скасовано. Практика збору податку була поновлена в період НЕП у вигляді податку на дохід та майно, який сплачували лише міське населення. У 1922 р. оподатковувались особи, що отримували сукупний дохід від участі в торгівельних та кредитних установах як співвласники, орендарі тощо. У жовтні 1923 р. затверджено нове положення про податок на дохід та майно на основі принципу подвійного оподаткування. Існувало два види податків : основний податок на дохід та додатковий податок за сумою доходів. Платники основного податку на дохід розподілялися на три категорії: особи, що отримували дохід від праці за наймом; особи, що отримували дохід від роботи на себе; особи, що отримували нетрудові доходи. Для сплати встановлювався додатковий податок за сумою доходів, який мав прогресивну шкалу оподаткування.[3]

У Франції податок з доходів фізичних осіб збирався щорічно з доходу, що декларується на початку року за підсумком фінансового року. Даний вид податку сплачують як резиденти, так і нерезиденти. Нерезиденти сплачують податок лише з доходу , отриманого в країні. Платники-резиденти мають заповнити декларацію пор власні доходи за звітний рік до 28 лютого року, наступного за звітним, платники-нерезиденти заповнюють податкову декларацію

за період з 30 квітня по 30 червня відповідно до правил країни, де вони є резидентами. Податок з доходів фізичних осіб має прогресивний характер, існує неоподаткований мінімум. З 90-х рр. 20ст. даний податок доповнюється соціальними відрахуваннями, що мають податковий характер. Відрахування здійснюються на базі доходів від майна, а також у вигляді процентів за вкладками.

У Франції існують особливі правила оподаткування доходів, одержаних від операцій з нерухомістю, цінними паперами та іншою. Зокрема, дохід від продажу за високою ціною нерухомості зараховується в оподаткований дохід у році фактичного продажу, проте від податку звільняються доходи від продажу основного житла, що знаходиться у власності не менше 32 років. Диференційована ставка податку діє залежно від терміну, протягом якого будівля перебуває у власності продавця, максимальна ставка, - якщо менше 2 років. Доходи від цінних паперів оподатковуються за ставкою 26%; від дорогоцінних металів – 8% ціни продажу.[7]

Прибуткова система Німеччини також передусім спирається на прибутковий податок, частка надходжень цього податку перевищує 1/3 загальної суми податкових доходів бюджету, мінімальна ставка прибуткового податку - 19%, максимальна – 53%, ставка податку на дохід з капіталу – 25%. Особистим прибутковим податком обкладається заробітна плата осіб, що працюють за наймом, гонорари, доходи на капітал, проценти за банківськими вкладками, оренда, здача житлових приміщень, індивідуальна трудова діяльність. В основу оподаткування закладено принцип однакового податку на рівний дохід незалежно від його джерела. Прибутковий податок включає два види податку: податок на заробітну плату і податок з капіталу. При визначенні податку на заробітну плату застосовуються спеціальні інструменти: «податкові класи», «податкові карти», «податкові таблиці». Шість податкових класів групують робітників та службовців залежно від їх сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, спільного чи окремого ведення обліку отримуваних доходів, наявності дітей.

До I класу належать неодружені працівники без дітей, вдівці чи розведені, в яких немає підстав для включення в інші класи.

До II класу зараховуються неодружені, розлучені чи вдівці, які мають на утриманні одного чи більше дітей.

До III класу віднесені одружені працівники за умови, якщо в сім'ї працює один з подружжя. Якщо працюють обидва, то один із них за спільною згодою переходить до IV класу.

Клас IV включає сім'ї з працюючим подружжям, тобто коли працюють чоловік і дружина, і оподатковуються окремо.

Клас V — це одружені працівники, в сім'ї яких працюють і чоловік, і дружина, але один із них за спільною згодою включений до III класу.

Клас VI — призначений для працівників, що отримують заробітну плату у кількох місцях.[3]

У Чехії протягом кількох останніх років частка податку з доходів фізичних осіб у бюджетному доході неухильно збільшувалася. Підвищення

питомої ваги податку з доходів фізичних осіб було метою податкової реформи. Майже всі доходи, що підлягають оподаткуванню, справляються як податки на фонд заробітної плати або на інші види особистих доходів. Оподаткування не застосовується до виняткових джерел, зокрема, що підлягають оподаткуванню як спадщина або як дарунки, як доходи від придбання у порядку відновлення прав власності, а також до доходів соціального характеру, таких як пенсія за віком.[4]

Ще низка джерел звільнена від оподаткування через економічні причини — заощадження на житлове будівництво, доходи від заставних сертифікатів. Ще одна частина доходів підлягає оподаткуванню, але не зараховується до річної бази оподаткування і утворює окремі бази оподаткування, де застосовуються пропорційні ставки податку.

Можна виділити певні особливості оподаткування податком на доходи фізичних осіб в різних країнах. У кожній країні порядок оподаткування податком на доходи фізичних осіб різний, існує дві загальноприйняті системи оподаткування за кордоном: шедулярна та глобальна. [4] При шедулярній системі податок поділяють на дві частини. З першої частини податок стягується за загальною ставкою, а з другої — за прогресивною. При цьому при глобальній системі повністю стягується податок, з прогресивною шкалою ставок залежно від рівня сукупного доходу. [5] Окрім цього в багатьох країнах використовується механізм «сплітінгу» при розрахунку податку на доходи фізичних осіб. Використання цього механізму дозволяє визначити середню величину доходу в розрахунку на одну особу — члена родини й визначити загальну суму податкового зобов'язання, виходячи саме з середньої величини доходу. В Податковому кодексі України передбачено інший механізм врахування сімейного стану платника — враховується податкова соціальна пільга при формуванні бази оподаткування. Також до механізму оподаткування доходів фізичних осіб доцільно запровадити механізм «повного сплітінгу», при якому до уваги при розрахунку податку на доходи фізичних осіб враховуються діти, які не досягли повноліття. Сплітинг, як форма вирівнювання бази оподаткування.[6] Забезпечить урахування інтересів платників податків та може бути використаний як механізм державного регулювання податкових надходжень. Використання сплітінгу дозволить збільшити суми податкових надходжень, при цьому враховуючи інтереси платників податку.

Висновки та пропозиції. Як вже було зазначено раніше, в кожній країні є свої особливості щодо стягнення податку на доходи фізичних осіб. Проте загальною характеристикою всіх податкових систем розвинених країн можна назвати діючий механізм, який дозволяє виконувати основні функції держави та забезпечує стаке наповнення бюджету. Якщо ж брати до уваги Україну, то потрібно вдосконалювати діючу систему оподаткування, в тому числі механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб. Враховуючи досвід зарубіжних країн доцільно здійснити певні реформи в системі оподаткування.

По-перше, можна запропонувати враховувати при стягненні податку фінансовий стан сім'ї та ввести прогресивну шкалу оподаткування залежно від сумарного доходу сім'ї. Такі механізми вже давно використовуються в розвинутих країнах та дозволяють збалансувати перерозподіл податкового тягаря серед населення. Ці зміни повинні впроваджуватись зважаючи на економічні, соціальні та культурні чинники, які існують в нашій державі. Тотальне копіювання зарубіжного досвіду без врахування цих чинників призведе до ще більшого погіршення існуючої ситуації.

По-друге, доцільно проводити роз'яснювальну роботу серед населення, яка дозволить зробити законодавчу базу більш зрозумілою. Коли людина буде краще розуміти, чому саме така сума податків стягується з її доходів та яким чином ці гроші потім будуть використані на її соціальні потреби, то вона охоче сплатить цей податок. Проведення роз'яснювальної роботи серед населення надасть змогу налагодити зв'язок між податковими органами та населенням.

По-третє, потрібно ввести податкові пільги на доходи громадян потрібно доповнити системою знижок для сімей, які мають утриманців — дітей, інвалідів. Впроваджуючи пільги держава в першу чергу підтримує діючих фізичних осіб у складний для них момент і водночас стимулює до подальшого розвитку своєї господарської діяльності. На початку використання пільг дещо знизяться доходи до бюджетів і фондів, однак згодом, коли суб'єкти господарювання пройдуть етап становлення і почнуть ефективно працювати на нових умовах суми отриманих від таких фізичних осіб податків і зборів значно зростуть.

Список використаних джерел

1. Золотко І. А. Вирівнювання бази оподаткування доходів фізичних осіб як спосіб врегулювання економічних інтересів платників податків// Браславець О.Ю.//Актуальні проблеми Економіки. -2012.- N 4. - С.240-242
2. Германова О.. По достаткам и налоги.//Германова О. //Вестник налоговой службы Украины .-2012.- N 46. - С.60-62
- 3.Германова О. Реформы налоговых систем стран мира как путь к стабилизации финансовых рынков. .//Германова О. //Вестник налоговой службы Украины.-2012.- N 30. - С.20-22
4. Звигільський Ю.Проблеми державного регулювання заробітної плати в Україні//Звигільський Ю.//Економіка України.-2011.- N 9. - С.65-68
- 5.Мельник В., Кошук Т. Сучасна податкова політика у країнах ЄС-15// Мельник В., Кошук Т.//Економіка України - 2012.- N 6. - С.73-76
6. Собуцкий С. Роскошная жизнь – не актуальна.// Собуцкий С.// Вестник налоговой службы Украины.-2012.- N 33. - С.22-23
- 7.Собуцкий С. Богатые тоже платят.// Собуцкий С.// Вестник налоговой службы Украины.-2012.- N 35. - С.22-23
- 8.Слатвінська М.О.Актуальні проблеми податкової політики України Финансы и хозяйственная отчетность – состояние, тенденции, перспективы. –

УДК 336.24.(477)

Гуляк А.М., гр. 52
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к. е. н, професор Хомутенко В. П.

МИТО ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті проаналізовано сутність податкової політики та основні її інструменти, зокрема мито як інструмент її реалізації.

Ключові слова: податкова політика, інструменти податкової політики, мито, ввізне мито, політика протекціонізму та лібералізму, зовнішньоекономічна політика, митний тариф.

Annotation. This paper analyzes the nature of tax policy, its main tools, are also considered as a duty tool implementing this policy.

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку економіки України мито є важливим інструментом зовнішньоторгової політики держави, що використовується з метою обмеження ввезення іноземних товарів, захисту та заохочення розвитку вітчизняного виробництва, стимулювання експорту національних товарів.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питанням дослідження ролі і призначення мита, та його характеристик займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Гребельник О., Злепко Н., Мартинюк В., Наumenко В., Петруня Ю., Карамбович І., Бережнюк І., Годованець О., Каленський М., та інші.

Мета статті полягає в дослідженні мита як інструменту реалізації податкової політики, а також його ролі в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності держави.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку оподаткування свідчить, що податки можуть бути не тільки джерелом поповнення бюджетів, а й інструментом регулювання тих чи інших соціально-економічних процесів. Свідоме використання податків для досягнення відповідних цілей проходить у рамках податкової політики, яку проводить держава.

Поняття податкової політики неоднозначно трактується науковцями. Так, українські вчені Юрій С.І. та Федосов В.М. дають таке визначення поняттю «податкова політика» — це діяльність держави у сфері встановлення, правового

регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави. [1]

Крисоватий А.І. зазначає, що податкова політика – це діяльність держави у сферах запровадження, правового регламентування та організації справляння податків та податкових платежів, які є знаряддям розподілу та перерозподілу частини валового внутрішнього продукту та формування централізованих фондів грошових ресурсів держави. [2]

Інший науковець Уманців Ю.М. визначає податкову політику як діяльність держави у сферах запровадження правової регламентації та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів держави. [3]

На думку Соколовської А.М. податкова політика - це встановлення та зміна елементів податкової системи (різновидів податків, ставок, структури податкової системи, суб'єктів, об'єктів оподаткування, податкової бази, пільг тощо) для забезпечення надходжень до бюджету, достатніх для виконання державою покладених на неї функцій та стимулювання економічного зростання. [4]

Таким чином, узагальнюючи різні підходи до визначення податкової політики можна зробити наступний висновок - це діяльність держави в галузі оподаткування, яка передбачає використання податків, а також їх елементів, з метою поповнення доходів бюджету, а також регулювання економіки держави.

Ось чому держава, приймаючи економічні програми, проводить ту податкову політику, яка сприятиме досягненню поставленої мети.

Податкова політика повинна передбачати систему заходів, які провадяться урядом держави, по вирішенню певних короткострокових та довгострокових суспільних завдань, за допомогою системи оподаткування країни. До довгострокових завдань належать досягнення економічного росту, максимального рівня зайнятості населення країни, росту рівня його добробуту. Короткостроковими цілями можуть бути наповнення державного бюджету, досягнення його збалансованості, стимулювання інвестиційної діяльності тощо. [2]

Використання інструментів податкової політики є потужним способом впливу на економічний розвиток країни. [3]

Податки виступають основним інструментом державного регулювання економіки, засобом формування доходів бюджетів і стимулювання науково-технічного прогресу, обмеження росту цін і рівня інфляції. [2]

Податки, як інструменти податкової політики, знижують добробут споживача двома шляхами:

- 1) прямо — через передачу частини фінансових коштів від споживача органам державного управління,
- 2) опосередковано — через підвищення споживчих цін на товари, що обкладаються податками. [5]

Податкові ставки, пільги, квоти, штрафні санкції, визначення об'єкта і суб'єкта оподаткування, а також джерела сплати податку дають можливість безпосереднього впливу на доходи суб'єктів національної економіки, обсяги

споживання та заощадження тощо. У цілому зниження податків стимулює зростання приватних витрат і сукупної пропозиції. Зростання податків, навпаки, призводить до їхнього скорочення. [3]

Отже, підсумувавши вищесказане можемо виділити наступні інструменти податкової політики:

- самі податки;
- елементи податків: суб'єкт оподаткування; об'єкт оподаткування; ставка податку; податкові пільги; джерело сплати; податкова квота.

Мито, як податок на зовнішню торгівлю, є важливим економічним інструментом впливу держави на розвиток зовнішньої торгівлі та економіки в цілому.

Існує багато думок, щодо визначення поняття «мито», наприклад, О.П. Гребельник пропонує таке визначення: «мито – це вид державного непрямого податку, який справляється з імпорту, експорту і транзиту товарів, торговельно-промислового прибутку, майна, цінностей і предметів, що перетинають кордон у визначених державою пунктах під контролем митних служб». Карамбович І.М., Шевченко Л.Г. зазначають, що термін «мито» має декілька тлумачень. Автори зазначають, що більшість довідникових видань містить два визначення мита: мито – це плата, яка справляється на користь держави в обмін на певні блага; мито – це податок на товари, майно, цінності, які перевозять через державний кордон. Багато інших економістів, також відносять мито до непрямих податків, яке відіграє значну роль у формуванні ціни товару. [6, 7]

На нашу думку, найбільш зрозумілим і чітким є таке визначення непрямого податку: мито — вид митного платежу, що стягується з товарів, які переміщуються через митний кордон держави ввозяться, вивозяться або сліднують транзитом. (ст. 6 Закону «Про єдиний митний тариф»).

Кожна держава бере активну участь у розвитку зовнішньоекономічної діяльності шляхом цілеспрямованого впливу на певні сфери й об'єкти цієї діяльності. Цей вплив здійснюється за допомогою комплексу інструментів регулювання - мито та нетарифні торговельні обмеження. Мито є найдавнішим інструментом торговельної політики. [8]

Відомо, що мито є не тільки джерелом доходів держави, але перешкодою для торгівлі. Нарахування мита штучно підвищує ціну товарів при переміщенні їх через кордон, що впливає на попит та пропозицію. Мотиви нарахування мита:

- фіскальний мотив (формування доходів держави);
- економічний мотив (захист вітчизняних товаровиробників; захист економіки країн, що розвиваються; захист молодих галузей вітчизняної економіки; захист вітчизняних виробників; перерозподілу доходів);
- безпекові мотиви (національний престиж, національна безпека тощо).

Митний тариф є головним економічним регулятором зовнішньої торгівлі та представляє собою систематизований перелік мита, яким обкладаються товари при імпорті чи експорті з даної країни. [8, 9]

Економічна роль митного тарифу пов'язана насамперед з тим, що, впливаючи на ціну товару та відмежовуючи національний ринок від світового,

підвищуючи рівень цін на товари, мито активно впливає на конкурентоспроможність товару.

Зовнішньоекономічна діяльність регулюється державою у ході здійснення зовнішньоекономічної політики, спрямованої на регулювання економічних взаємовідносин з іншими країнами.

Розрізняють два основні напрямки зовнішньоекономічної політики:

- а) протекціонізм, який передбачає захист власної економіки від іноземної конкуренції;
- б) вільна торгівля, або лібералізм, яка передбачає зняття різних обмежень на шляху іноземних товарів.

Основна мета державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності - це захист інтересів вітчизняних виробників і національного підприємництва, який держава здійснює за допомогою різних засобів і методів. [10]

Лібералізм – це політика, за якої митні органи виконують лише контрольно-реєстраційні функції й не застосовують імпорتنі та експортні ставки мита, а також не використовують будь-які кількісні чи інші обмеження щодо зовнішньоторговельного обороту. Такої політики в більшості випадків дотримуються країни з розвинутою економікою, в яких відсутні проблеми стосовно розширення своєї присутності на світовому ринку.

Протекціонізм – це система економічних важелів, спрямованих на обмеження імпорту, заборона на ввезення в країну окремих продуктів, застосування дискримінаційних кількісних і якісних заходів з метою створення бар'єрів на шляху конкуренції товарів зарубіжних країн з товарами вітчизняних товаровиробників. Заходи протекціоністського характеру сприяють додатковим надходженням грошей від ставок мита в державний бюджет, а також сприяє зростанню вітчизняного виробництва. [11]

Протекціонізм здійснюється за допомогою низки заходів:

- підвищення ставок мита ;
- введення квот – обмеження на кількість товарів, які ввозять з інших країн;
- використання добровільних обмежень – експортери добровільно погоджуються на обмеження кількості товару, який ввозиться;
- надання експортних субсидій - виплати, які дозволяють продавати свою продукцію за кордоном за нижчими, так званим демпінговими, цінами.

Найпоширенішим з усіх перелічених є ввізне мито, яке сплачується при ввезенні товарів із-за кордону. Ввізне мито в економічному контексті полягає у:

- створенні вартісного бар'єра, який підвищує ціну товару незалежно від застосованого експортного, імпортного чи транзитного мита;
- стимулюванні державою розвитку окремих галузей економіки чи підприємств. У першу чергу мова йде про захист молодих галузей. Тимчасовий захист молодих національних фірм від жорсткої конкуренції іноземних корпорацій дозволяє галузям, які утворюються, зміцніти і стати ефективними виробниками;
- надходженні коштів до Державного бюджету країни;
- захисті від демпінгу. Митні тарифи необхідні для захисту вітчизняних фірм від іноземних конкурентів, які реалізують свою продукцію за цінами, нижчими за собівартість. [9]

Зміна ставок мита, застосування того чи іншого виду мита, а також введення особливих видів мита – все це впливає на розвиток національного товаровиробництва, спливає на ціну товарів як національних, так і іноземних.

Також, політика протекціонізму передбачає застосовування особливих видів мита:

1) спеціальне мито - застосовується як захисний захід, якщо товари ввозяться на митну територію України в таких кількостях або на таких умовах, які завдають чи загрожують завдати шкоди вітчизняним виробникам подібних або безпосередньо конкуруючих товарів; як запобіжний захід щодо учасників зовнішньоекономічної діяльності, котрі порушують загальнодержавні інтереси в цій галузі; як захід у відповідь на дискримінаційні дії та недружні дії з боку іноземних держав проти України;

2) антидемпінгове мито - застосовується у випадках: ввезення на митну територію України товарів за ціною, істотно нижчою за їхню конкурентну ціну в країні експорту на момент цього експорту, якщо таке ввезення завдає чи загрожує завдати шкоди вітчизняним виробникам подібних або безпосередньо конкуруючих товарів чи перешкоджає організації або розширенню виробництва подібних товарів в Україні; вивезення за межі митної території України товарів за ціною, істотно нижчою за ціни інших експортерів подібних або безпосередньо конкуруючих товарів на момент цього вивезення, якщо таке вивезення завдає чи загрожує завдати шкоди загальнодержавним інтересам України;

3) компенсаційне мито - застосовується у випадках: ввезення на митну територію, або вивезення за межі митної території України товарів, при виробництві або експорті яких прямо чи побічно використовувалася субсидія, якщо таке ввезення, або вивезення, завдає чи загрожує завдати шкоди вітчизняним виробникам подібних або безпосередньо конкуруючих товарів чи перешкоджає організації або розширенню виробництва подібних товарів в Україні. [9]

Ввізне мито впливає на рівень національних цін, між ними існує прямо пропорційна залежність: зниження мита призводить до зниження внутрішніх цін, а підвищення його — до росту цін.

Ввізні мита є тим елементом ціни, що служить базою для розрахунку інших елементів ціни — акцизу, ПДВ, торговельних націнок. Ці елементи ціни змінюються прямо пропорційно до зміні ставок ввізних митних зборів. Але під впливом попиту та пропозиції пропорції між зміною мита і зміною цих елементів ціни можуть бути порушені: при сприятливому для продавців співвідношенні між попитом та пропозицією ріст цін може визначити ріст митних зборів та інших елементів ціни, базою для розрахунку яких є мита; при перевищенні пропозиції над попитом ріст внутрішніх цін може бути мінімальним і не забезпечувати росту залежних від мита елементів ціни пропорційно до росту мита. Отже, пряма залежність між зміною мита і внутрішніх цін, безсумнівно, існує, але вона не завжди приймає форму прямої пропорційності.

Ввізні мита також впливають на обсяги імпорту і національного виробництва, на баланс попиту та пропозиції. Наприклад, деякі товари можуть не вироблятися в країні і потреба в них забезпечується винятково за рахунок імпорту. Рівень митних зборів та їх зміна впливає на розміри імпорту і відповідно на баланс попиту та пропозиції. Мита впливають на попит та пропозицію подвійно: вони регулюють масштаби ввозу і разом з тим впливають на динаміку внутрішнього виробництва.

Вплив ввізних митних зборів на внутрішні ціни визначається не лише загальним рівнем цих мит, а й їхньою оптимальністю: система митних зборів повинна сприяти розвитку і підвищенню конкурентноздатності й ефективності внутрішньої економіки, що й повинно забезпечити найбільш сприятливі для національної економіки і споживачів країни внутрішні ціни. За допомогою застосування ввізного мита на імпортні товари підвищується їх ціна, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних товарів, а якщо виникає необхідність стримати експорт певних товарів з країни, держава через механізм застосування експортного мита підвищує ціну вітчизняних товарів до необхідного рівня, який зменшує обсяги експорту. Рівень і динаміка внутрішніх цін будуть визначатися станом і ефективністю національної економіки. Рівень митних зборів може розглядатися як один із чинників, що сприяє досягненню цієї ефективності. Оцінка впливу митних зборів повинна вироблятися не шляхом визначення їхнього впливу на окремі елементи внутрішньої ціни, а шляхом оцінки впливу митних зборів на стан внутрішньої економіки та її ефективність, що й визначає, у кінцевому рахунку, рівень внутрішніх цін. [13]

Міжнародна торгівля мультиплікативно впливає на ВВП. Зростання експорту прямо пропорційно збільшує сукупні витрати національної економіки та ВВП. Закупівля імпорту означає витрати на іноземні товари й послуги. Тобто, на рівень ВВП впливає імпортне (ввізне) і експортне (вивізне) мито. А саме сальдо зовнішньоторговельного балансу.

Таблиця 1

Структура ВВП України (в млн. грн.) [12]

Рік	Споживчі витрати		Валові накопичення		Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг		Номінальний ВВП	
2006	424060	-	134740	-	253707	-	269200	-	544153	-
2007	558581	+31.7%	203318	+50.9%	323205	+27.4%	364373	+35.4%	720731	+32.5%
2008	758902	+35.9%	264883	+30.3%	444859	+37.6%	520588	+42.9%	948056	+31.5%
2009	772826	+1.8%	155815	-41.2%	423564	-4.8%	438860	-15.7%	913345	-3.7%
2010	914230	+18.3%	199918	+28.3%	549365	+29.7%	580944	+32.4%	1082569	+18.5%
2011	1105201	+20.9%	282474	+41.3%	707953	+28.9%	779028	+34.1%	1316600	+21.6%
2012	1269601	+14.9%	257335	-8.9%	717347	+1.3%	835394	+7.2%	1408889	+7.0%

Незважаючи на те, що певна частка товарів і послуг, які виробляються в країні, продаються за кордон, витрати на їхнє виробництво – це витрати іноземців на вітчизняний ВВП. Чим більший експорт, тим більше витрат несуть іноземці на виробництво національного ВВП. Тому збільшення експорту збільшує сукупні витрати і ВВП нашої країни. Імпорт, навпаки, означає, що певна частка наших витрат на споживчі та інвестиційні товари є витратами на виробництво іноземного ВВП. В таблиці 1 наведена структура ВВП України, з якої видно, що імпорт та експорт, а саме сальдо зовнішньоторговельного балансу, прямо впливає на обсяги ВВП. Хоча імпорт перевищує експорт, але з кожним роком обсяги зовнішньої торгівлі ростуть, а отже і ВВП з кожним роком збільшується, що видно з наведеної таблиці.

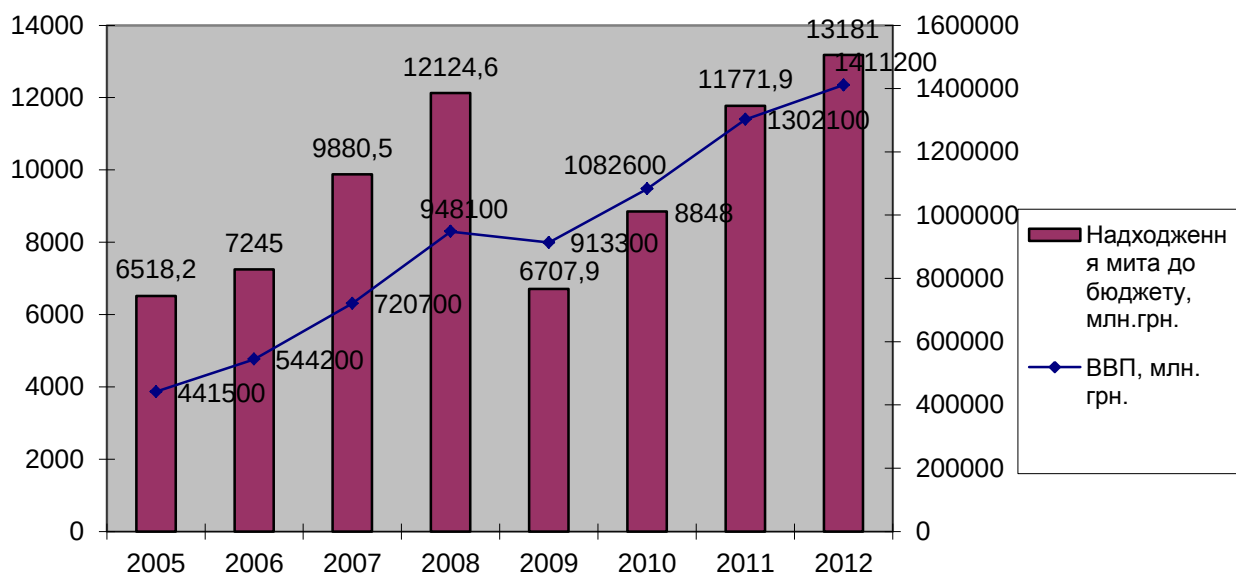

Рис. 1. Надходження мита до бюджету та ВВП за 2005-2012 роки [12, 14]

На рис. 1 розглянуто динаміку надходжень мита до державного бюджету та ВВП України за 2005-2012 роки. На даному рисунку просліджується залежність обсягів ВВП та надходжень мита, тобто, як вже зазначалось нами вище, збільшення надходжень мита прямо впливає на ВВП країни, що чітко видно на рис. 1.

З початку незалежності країни (1991-1993 рр.) реалізація податкової політики в сфері зовнішньоекономічної діяльності характеризується використанням політики протекціонізму. Це обмеження імпорту товарів, збільшення ставок імпортного мита.

У 2008 році Україна вступила до СОТ і політика зовнішньоекономічної діяльності в Україні змінилась на більш ліберальну. Після вступу до СОТ Україна змінила тарифи, привівши ставки ввізного мита до їх зв'язаних рівнів, встановлених у розкладі тарифів для України, який став частиною національного законодавства.

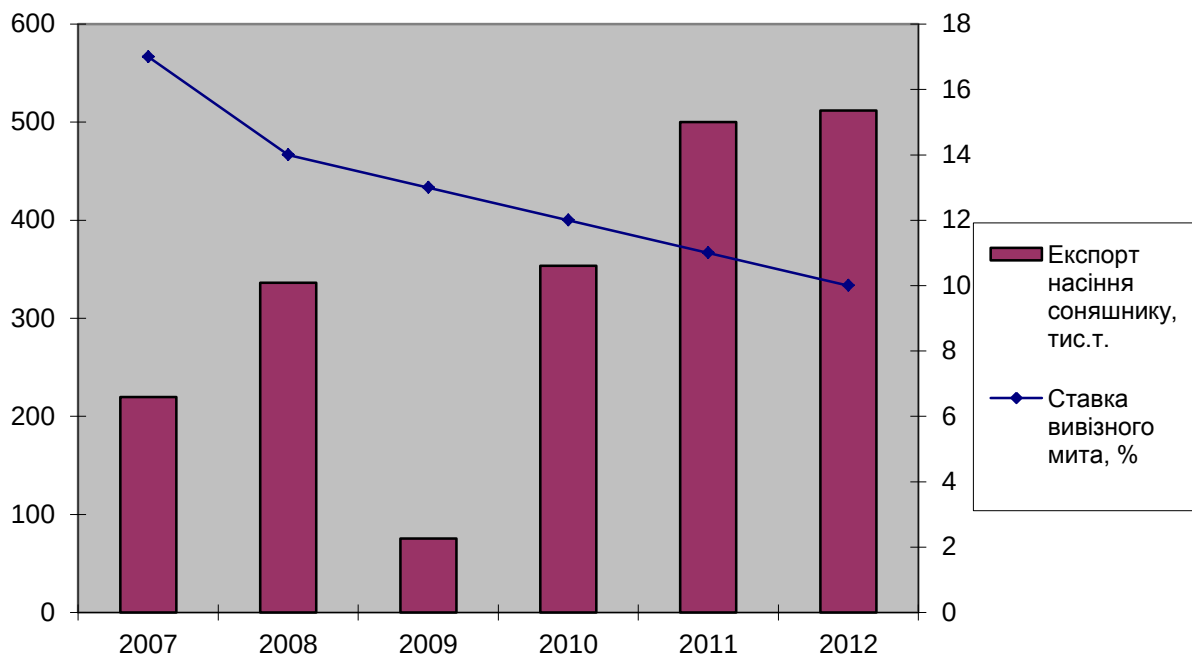

Рис. 2. Експорт насіння соняшнику та ставка вивізного мита на дане насіння за 2007-2012 рр. [14]

Розглянемо як зміняться обсяги експорту при зміні ставок вивізного мита на прикладі експорту насіння соняшнику. З рис. 2. видно, що не зважаючи на поступове зниження ставки експортного мита на насіння соняшника в рамках домовленостей в СОТ, обсяг експорту збільшується. Тобто, існує залежність між ставкою мита та обсягом експорту насіння – чим нижче ставка, тим більше обсяги експорту.

Отже, використання мита являється важливим інструментом податкової політики в сфері зовнішньоекономічної діяльності, і направлене на її регулювання. Перш за все даний податок виконує не фіскальну, а саме регулятивну функцію, тобто формує раціональну структуру експорту та імпорту, за допомогою мита держава може здійснювати контроль над обсягами і характером товаропотоку, стимулювати рух товарів та навпаки.

Висновки і пропозиції. На нашу думку, розгляд такого податку є досить важливим, так як застосування мита сприяє: наповненню дохідної частини державного бюджету; реалізації зовнішньоторговельної політики держави; інтеграції економіки країни до світового економічного простору; забезпеченню оптимального платіжного балансу; створенню сприятливих умов для розвитку національного виробника (окремих галузей економіки); формуванню раціональної структури експорту та імпорту; встановленню справедливого конкурентного середовища на внутрішньому ринку країни; структурній перебудові економіки країни.

Тож, можна сказати, що мито є не лише податком на товари та предмети, що переміщуються через митний кордон країни, а й дієвим фінансовим інструментом державного регулювання економіки країни.

Список використаних джерел

1. Юрій С.І., Федосов В.М. Фінанси. – 2008. Електронний ресурс. - Режим доступу: [<http://pidruchniki.ws/19991130/finansii/finansii>]
2. Крисоватий А.І. Податкова політика України: концептуальні засади теорії і практики: дис. доктора економічних наук: 08.04.01/ Крисоватий А.І. – К., 2006. – 483 с.
3. Механізм економічної політики - Уманців Ю.М. 2010. Електронний ресурс. – Режим доступу: [http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/mechanizm_ekonomichnoyi_politiki_-_umantsiv_yum]
4. Соколовська А.М. Податкова система України: теорія та практика становлення / А.М. Соколовська. – К. : НДФІ, 2001. – 372 с.
5. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2002. — 256 с.
6. Гребельник О. Місце і роль митних платежів у системі оподаткування зовнішньоекономічної діяльності підприємств // Освіта, Менеджмент і бізнес: Світовий вимір - № 2 – 2011.
7. Карамбович І.М., Шевченко Л.Г. Генезис категорії мита та його сутнісні характеристики // Економічний простір - №29 – 2009.
8. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства – 2013. Електронний ресурс. - Режим доступу: [http://pidruchniki.ws/1315061453811/ekonomika/zovnishnoekonomichna_diyalnist_pidpriyemstva_-_tyurina_nm]
9. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності - Гребельник О. П. Електронний ресурс. - Режим доступу: [http://pidruchniki.ws/000000000/ekonomika/mitne_regulyuvannya_zovnishnoekonomichnoyi_diyalnosti_-_grebelnik_o_p]
10. Основи економіки та організації підприємництва - Тирпак І.В. – 2011. Електронний ресурс. - Режим доступу: [http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/osnovi_ekonomiki_ta_organizatsiyi_pidpriyemnitstva_-_tirpak_iv]
11. Остроумова В.В. Ліберизація і протекціонізм у сфері зовнішньоекономічної діяльності як напрями державної політики Електронний ресурс. - Режим доступу: [<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54623/55-Ostroumova.pdf?sequence=1>]
12. Режим доступу: [<http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>]
13. Макогон Ю.В. Митна справа: Навчальний посібник. / Ю.В. Макогон, А.Б. Яценко. — К.: Центр навчальної літератури, 2005.
14. Режим доступу: [<http://minrd.gov.ua/mitna-statistika>]

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО МИТНОГО СОЮЗУ

Анотація. В статті визначено сутність поняття гармонізації податкової системи України до вимог Митного союзу. Проведено оцінку можливих позитивних і негативних наслідків впливу Митного союзу (Росія, Білорусія, Казахстан) на економіку України. Розглянуто ставки ввізних мит на окремі види продукції згідно з Митним тарифом України та Єдиним митним тарифом Митного союзу. Розглянуто необхідність поступової інтеграції та гармонізацію податкового законодавства України до вимог Митного союзу.

Ключові слова: податкова система, податкова політика, податкове законодавство, система оподаткування, гармонізація, податок.

Annotation. The article features the basic negative factors and failings that are the main reasons of braking the development of the Ukrainian tax system. Offered a need for gradual integration and the stage-by-stage program of the harmonization of Ukrainian tax legislation to the Customs Union requirements.

Key words: tax system, tax policy, tax legislation, taxation, harmonization, tax.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У теперішній час світові процеси економічної глобалізації стали одними із важливих чинників здійснення фінансової політики окремих країн. В умовах глобалізації, актуальності набуває здатність податкових компонентів фінансової системи протидіяти відпливу фінансових ресурсів із держави та сприяти ефективному розвитку економіки. По перше, відмінності, які зберігаються в національних податкових системах, перешкоджають вільному пересуванню капіталів, товарів, послуг і громадян усередині угруповання, сповільнюючи цим економічний розвиток, по друге – істотна диференціація рівнів оподаткування за країнами призводить до непродуктивного відпливу капіталу. Саме тому, завдяки недопущення цих негативних тенденцій у межах міждержавних інтеграційних угруповань активно здійснюється гармонізація податкових законодавств, котра направлена на усунення розбіжностей, які будуть призводити до економічних втрат та взаємоузгодження податкових політик держав. А в умовах загострення політичної нестабільності в Україні та постійних дискусій щодо вибору інтеграційного вектору, на сьогоднішній день все ж є досить актуальним висвітлення можливих наслідків щодо змін у податковій системі України у результаті вступу до Митного союзу (Росія, Білорусія, Казахстан) [1].

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми планування, теоретичні аспекти функціонування і гармонізації податкових систем знайшли широке відображення у працях зарубіжних та вітчизняних економістів. Істотний внесок у вивчення даної проблематики внесли П. Буряк, В. Довгальок, Ю. Ярмоленко, В. Захожая, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Якушик, В. Докучаєва, О. Олійник.

Варто відзначити, що гармонізацію податкової політики України в сфері зовнішньоекономічної діяльності у контексті вступу до МС (Білорусія, Казахстан, Росія) було здійснено І. Луценко [2].

Наявні дослідження розкривають чимало важливих теоретичних і практичних питань гармонізації податкової системи, однак залишаються недостатньо розробленими теоретичні підвалини гармонізації податкової системи до вимог МС в контексті міжнародної конкурентоспроможності.

Мета статті. Метою статті є дослідження гармонізації податкової системи України у разі вступу України до Митного союзу (Росія, Білорусія, Казахстан).

Виклад основного матеріалу. Гармонізація податкової системи в МС — це процес, який має конкретні напрямки розвитку, свою динаміку. Країни роблять спробу оптимізувати оподаткування, тобто впроваджувати нові податкові технології на основі самооподаткування, підтримувати високий рівень соціальних стандартів тощо. Загальні тенденції оподаткування, що склалися в Митному Союзі, мають стати орієнтиром для процесу адаптації податкових систем країн, які прагнуть вступити в МС [2]. Загальними пріоритетами повинні стати зменшення обтяжливості вітчизняної податкової системи, подальше скорочення податків та платежів, вирівнювання диспропорцій в оподаткуванні, зосередження на використанні інноваційних методів адміністрування, обмеження економічно необґрунтованих преференцій в оподаткуванні, удосконалення податкових інструментів стимулювання підприємництва, формування податкової культури та психологічного сприйняття бізнесом та населенням дій держави у сфері податкової політики.

У загальних рисах, гармонізація податкових систем країн - учасників Митного союзу представляється у вигляді двох етапів:

1. Спочатку передбачає виключення видів податкової дискримінації між резидентами і нерезидентами держав - членів інтеграційних утворень.

2. Далі увагу необхідно звернути на усунення і згладжування принципових відмінностей у законодавствах країн. Застосування максимально зближеного переліку основних податків і зборів, механізмів їх справляння, узгоджених підходів по уникненню подвійного оподаткування доходів і т. д. забезпечить конкурентоспроможність національних виробників на загальному ринку і створить сприятливі умови для інвестицій, у тому числі іноземних.

У подальшому дослідженні нами буде проведено оцінку основних напрямів гармонізації податкової системи України у результаті її вступу до Митного союзу (Росія, Казахстан, Білорусія) за такими податками як ПДВ, акцизний податок та мито.

Найважливішим елементом, який формує розбіжності в податкових системах МС та України, та відповідно є пріоритетом гармонізації є ставки митного тарифу, що наведемо у таблиці 1.

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз ставок ввізних мит на окремі види продукції
згідно з Митним тарифом України та Єдиним митним тарифом Митного
союзу Росії, Білорусії та Казахстану**

Опис продукції	Ввізне мито (Митний Союз)	Зв'язаний тариф України	Збільшення чи зменшення для України
Жива риба	10%	10%	дорівнює
Зерно пшениці, ячменю кукурудзи, жити	10%	20%	зменшення
Руди та концентрати марганцеві	5%	2%	збільшення
Феросплави	5%	2-3%	збільшення
Легкові транспортні засоби	30%	5%	збільшення
М'ясо живої рогатої худоби	15%	15%	дорівнює
Овочі (ріпа, морква, столові буряки)	15%	20%	зменшення
Олія соняшникова або сафлорова	15%	20%	зменшення
Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), крім сирих	5%	0-10%	зменшення
Летальні апарати	20%	0%	збільшення
Машини пральні, побутові або для пралень	15%	5%	збільшення

Джерело: складено та розраховано автором за даними [5].

Так, як свідчать дані таблиці 1 при вступі України до Митного союзу (Росія, Білорусія, Казахстан) необхідно буде нашій країні змінювати ставки митного тарифу. Вищевказані корективи, які відбудуться в податковій системі мають для України негативний характер. По-перше, зниження ставок на сільськогосподарську продукцію призведе до значного зростання конкуренції на ринках з вітчизняними виробниками. По-друге, підвищення мит (до 5 %) на ввезення сирої нафти з інших країн є суттєвим поштовхом до великого скупчення джерел імпорту нафти в одній країні (Російської Федерації), що призведе до погіршення стану зовнішньоекономічної безпеки країни. В третіх, це суперечить нормам СОТ.

Податкові системи МС та України відрізняються не тільки ставками митного тарифу, а відмінності країн виявляються ще й у стягуванні податку на додану вартість. Так, у Білорусії ставка ПДВ становить 20 %, що є основним джерелом фінансування витрат держави, який за підсумками 2013 року приніс 28,8 % всіх надходжень до консолідованого бюджету. У Росії ж за рахунок податку на додану вартість формується лише 15,4 % доходів бюджету, де ставка ПДВ становить 18 %, а в Казахстані і зовсім - тільки 9,9 %, де розмір

ставки визначається на рівні 12 % [5]. В Україні розмір ж ставки ПДВ в Україні у 2014 р. складає 20%. Проте зазначимо, що хоча ставки ПДВ в Україні і відрізняються від ставок ПДВ країн Митного союзу, але відповідно до його законодавчо-нормативних актів розмір ставки з зазначеного податку може зберігатись.

Варто звернути увагу, й на акцизний податок, де існують також розбіжності в ставках (табл. 2), особливо на такі товари, як сигарети з фільтром, сигарети без фільтра, бензин автомобільний, дизельне паливо (величина відхилень мінімального значення від максимального складає більше 100 %). Проте, відзначимо, що відповідно до законодавчо - нормативних актів Митного Союзу при імпорті та експорті товарів (робіт та послуг) зазначений податок стягується контролюючими органами країни імпортера, що у подальшому не буде потребувати корективів.

Таблиця 2

Ставки акцизів на деякі товари в державах Митного Союзу і України

Підакцизний товар	Код товару	Од. вим.	Ставки акцизів (у євро)			
			Білорусь	Казахстан	Росія	Україна
Спирт етиловий	2208	1 л	1,19	0,37	0,8	4,9
Вина	2204	1 л	0,11	0,17	0,12	від 0,25
Пиво	2203	1 л	0,13	0,13	0,23	0,87
Сигарети з фільтром	2402	1000 шт.	4,34	4,9	від 15,03	21,7
Сигарети без фільтра	2402	1000 шт.	0,4	2,8	від 13,15	9,54
Автомобілі легкові	8703	1 л.с.	до 2,1	7,33	до 6,1	до 3,81
Бензин автомобільн.	2710	1 т	147,4	до 24,9	130,9	250
Дизельне паливо	2710	1 т	94,66	до 2,9	64,7	46

Джерело: складено та розраховано автором за даними [7].

Як свідчать дані таблиці 2 ставки акцизів в державах - членах МС щорічно затверджуються урядами сторін. При цьому в Російській Федерації прийнято перехідний період з 1 січня 2010 р. по 31 грудня 2013 з щорічним збільшенням ставок акцизів на товари в основному на 20 - 30 % , а по окремих товарних позиціях (наприклад , сигарети без фільтра) - майже в два рази.

У Республіці Казахстан ставки акцизів на спирт і спиртовмісну продукцію, вироблені на митній території та імпортовані з держав - членів МС є нижчими від ставок акцизного податку, встановлених на аналогічні товари, імпортовані з держав, які не є членами МС.

У Республіки Білорусь ставки акцизів традиційно щороку індексуються відповідно до рівня інфляції. Крім того, з нового року вони були підвищені на 8 %. Для захисту відповідних доходів бюджету від інфляції, пропонується пропорційно збільшити ставки акцизів.

В Україні також щороку відбувається підвищення ставок акцизного податку на такі товари як алкоголь та тютюн. Поступове підвищення частки акцизного податку в ціні зазначеного товару сприятиме позитивному впливу на рівень здоров'я населення, а саме скорочення курців, захворювань викликаних від паління, алкоголізму, скоєних злочинів у стані сп'яніння, заощадження коштів сімейного бюджету (зменшення витрат домогосподарств на купівлю алкоголю та тютюну) та, в той же час, дозволить збільшити надходження до бюджету.

Крім того, зазначимо, що в консолідованому бюджеті Російської Федерації акцизний податок стійко займає четверте місце після ПДВ, податку на прибуток організацій і податку на видобуток корисних копалин, у Білорусії акцизи забезпечують – 10-13 % доходів бюджету, в Казахстані – 3-5 % доходів бюджету, а в Україні – 21 %.

Таким чином, у результаті вступу України до МС перевагами, на нашу думку, є:

- при експорті товарів застосовується нульова ставка ПДВ і (або) звільнення від сплати (відшкодування сплаченої суми) акцизів за умови документального підтвердження факту експорту;
- уніфікація податкового контролю непрямих податків;
- прозорість та високий рівень взаємодії контролюючих органів у сфері оподаткування між країнами Митного союзу [6];

А недоліками є :

- ураховуючи відмінності в дохідній частині бюджетів, сумарний податковий тягар в Україні є вищим, ніж в Митному союзі, отже в рамках цього об'єднання Україна буде менш інвестиційно-привабливою;
- можливе зростання цін через збільшення митних тарифів;
- зниження податкових надходжень у результаті закриття для України ринків ЄС [6].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вищенаведене зазначимо, у разі вступу України до Митного союзу, необхідно буде проводити корективи в податковій системі нашої країни, що призведе до значного зменшення надходжень до державного бюджету внаслідок незастосування імпортного мита до товарів із країн-членів союзу. Ураховуючи відмінності в дохідній частині бюджетів, сумарний податковий тягар в Україні є вищим, ніж в Митному союзі, отже в рамках цього об'єднання Україна буде менш інвестиційно-привабливою. Так підвищення рівнів тарифного захисту за низькою товарних груп призведе до порушення взятих при приєднанні до СОТ зобов'язань щодо зв'язування рівнів тарифного захисту. Крім того, вищі імпортні тарифи у МС означатимуть, що Україна (у разі приєднання до МС) зіткнеться з вищою вартістю імпорту з третіх країн, зростанням інфляції та змінами у регіональних торговельних потоках на користь Росії, Білорусі та Казахстану.

Список використаних джерел

1. Мунтіян В. І. Стратегія розвитку взаємодії України з митним союзом Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської федерації / В.І. Мунтіян // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект: збірник научних трудов – Донецьк: ДонНУ, 2011. – С.397-404.
2. Луценко І. С. Податкова політика України в сфері зовнішньоекономічної діяльності: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / І.С. Луценко. – Одеса: ОНЕУ. – 2012. – 22 с.;
3. Гармонізація оподаткування у Митному союзі. Статистична інформація: Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами за січень-листопад 2011 року. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.brokert.ru/material/garmonizaciya-kosvenno-nalogooblozheniya-tamozhennyu-soyuz>
4. Фомін І.С. Особливості позиції України щодо вступу до СОТ держав-учасниць митного союзу ЄВРАЗЕС/ І.С. Фомін // Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 388 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Луценко І. С. Вступ України до Митного союзу – перспективи змін у податковій політиці у сфері зовнішньоекономічної діяльності / І.С. Луценко, В.П. Хомутенко// Одеса – 2013. – С.26-29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ozvs4y3pnu.nblk.ru/doc12390058_281471682?hash=1cbd19ecd04b1e71dc&dl=e9375e0f93d6b6c972
6. Рудюк А. О. Податкові наслідки інтеграційних процесів для України / Харьков – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4976/1/Рудюк%20А.О.%20ПОДАТКОВІ%20НАСЛІДКИ%20ІНТЕГРАЦІЙНИХ%20ПРОЦЕСІВ%20ДЛЯ%20УКРАЇНИ.pdf>
7. Офіційний веб-сайт «Минфин» - Ставки акцизного податку - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.com.ua/taxes/-/page_akciz3.html
8. Слатвінська М.О.Актуальні проблеми податкової політики України Финансы и хозяйственная отчетность – состояние, тенденции, перспективы. – Хоз. Академия им. Д. А. Ценова, г. Свиштов, Республика Болгария. 2013 г. С. 179-185.
9. Луценко І.С. Політика гармонізації оподаткування у сфері ЗЕД / І. С. Луценко, В.П. Хомутенко // Вісник ТНЕУ– Випуск 5-1 – 2012 – С.211-219

ЩОДО ВИБОРУ ВИДУ УНІВЕРСАЛЬНОГО АКЦИЗУ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті розглянуто можливі варіанти застосування універсальних акцизів в Україні та обґрунтовано необхідність збереження ПДВ з урахуванням певних положень щодо його реформування.

Annotation. The article discusses the possible applications of universal excise in Ukraine and the necessity of preserving VAT subject to certain provisions to reform it.

Ключові слова: ПДВ, податок з обороту, податок з продажу.

Постановка проблеми у загальному вигляді. ПДВ є дуже важливим для бюджету: надходження від нього становлять близько третини сукупних доходів Зведеного бюджету протягом останніх років. Разом з тим, ПДВ є надзвичайно вразливим до зловживань, що, зокрема, стосуються відшкодування ПДВ та ухилення від сплати податку. Крім того, адміністрування ПДВ часто вважають складним і дорогим. В результаті все частіше піднімається питання про необхідність замінити ПДВ на інший податок. Зважаючи на те, що ПДВ – це непрямий податок, можливим підходом може бути його заміна на інший непрямий податок. Разом з тим, ґрунтовний аналіз є важливим до ухвалення такого рішення.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Порівняльній характеристиці ПДВ з податком с обороту та податком з продажу присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених та фахівців таких як Бойко Л.І., Возіянова Ю.А., Л.Г. Шморгун, О. А. Сотніченко, Проскуріна Н.М., Кривошеєва Н.С. та інші. Проте, незважаючи на велику кількість публікацій із цієї тематики, проблема заміни ПДВ на інший непрямий податок і надалі потребує вивчення.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування доцільності використання ПДВ в Україні.

Виклад основного матеріалу. Податок на додану вартість - ключовий для доходів бюджету. У 2013 році він забезпечив 128,3 млрд. грн. надходжень до держбюджету України [1].

Податок на додану вартість - це частина новоствореної вартості на кожному етапі виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), що надходить до бюджету після їх реалізації. Інакше кажучи, ПДВ - це непрямий податок, який стягується до бюджету у вигляді надбавки до ціни товару, який сплачується споживачами. Згідно з прийнятою Організацією економічного співробітництва і розвитку класифікацією ПДВ входить до розряду податків на

споживання і за своїм економічним впливом є універсальним акцизом, яким оподатковується вся система приватного і суспільного споживання.

Власне, покупці споживчого ринку — єдині фактичні, а не формальні, платники ПДВ. Якщо виробники і торговці повертають собі перераховані до бюджету кошти у вигляді доданої вартості реалізованої продукції, то кінцеві покупці споживчого ринку вимушені сплачувати до бюджету 20% від вартості будь-якого купленого товару в рахунок податку на додану вартість, створену у сфері виробництва й обороту продукції та послуг. Причиною цього є сприйняття ПДВ як неефективного джерела бюджетних надходжень [2].

На думку податківців це, передусім, пов'язано із суттєвими зловживаннями з боку компаній – платників ПДВ. В результаті держава отримує нижчі доходи, тоді як витрачає багато коштів на адміністрування ПДВ. База оподаткування ПДВ занижується через численні пільги зі сплати ПДВ. ПДВ є дуже складним в адмініструванні і створює великий простір для оптимізаційних схем.

Єдиним прийнятним підходом може бути заміна ПДВ іншим податком на споживання, а не збільшення податкового тягара на доходи і прибутки. Зокрема податки на доход і прибуток призводять до суттєвих викривлень і зрушень. Крім того, таке збільшення буде негативно впливати на рішення про заощадження та інвестиції, а також міжнародну торгівлю. Зважаючи на це, податок з продажу можна розглянути як заміник ПДВ. Іншою альтернативою, яку часто обговорюють, є податок з обороту [2]. Кожен з трьох непрямих податків має переваги і недоліки порівняно із ПДВ, що робить необхідним проведення детальнішого аналізу (таблиця 1).

Якщо надати порівняльну характеристику ПДВ, податку з обороту та податку з продажу, можна зразу прослідити, що ПДВ та податок з продажу між собою дуже схожі. Економічна теорія свідчить, що ПДВ, який досконало функціонує, найвірогідніше, забезпечить такі ж доходи, як і податок з продажу.

Податкова база обох податків є в цілому однаковою: кінцеве споживання товарів та послуг. Існують певні обмеження при оподаткуванні послуг у випадку обох податків. Зокрема, бюджетні доходи більш захищені у випадку ПДВ, оскільки цей податок сплачується на кожному етапі виробництва. Отже, ухилення від оподаткування кінцевим продавцем призведе лише до втрати ПДВ, що повинен бути сплачений на кінцевому етапі. Разом з тим, аналогічна ситуація у випадку з податком з продажу означатиме, що втрачено всю суму податку. Більш того, ПДВ часто розглядають як податок, що адмініструють самі платники, оскільки чесний платник податку зацікавлений в тому, щоб його постачальник повністю сплатив ПДВ, що дає право на податковий кредит та зниження податкових зобов'язань [3].

Податок з обороту є кумулятивним податком, який стягується з виробничого і торговельного обороту. Оподаткування податком з обороту здійснюється на кожній стадії виробництва і обігу продукції. Властивий податку з обороту кумулятивний ефект (чи ефект каскаду) є тим більшим, чим більше перепродажів зазнає певний вид продукції. Отже, оподатковується не

лише додана вартість, але й витрати, понесені підприємством на виробництво і реалізацію товару (послуги).

Податку з обороту бракує важливої риси ПДВ, а саме його нейтральності щодо кількості транзакцій, включених в ланцюг виробництва певного товару. Перехід до податку з обороту може призвести до подорожчання основних фондів, оскільки покупка машин та обладнання (які є необхідними на сьогоdnішньому етапі розвитку української економіки) буде оподаткована податком з обороту.

Крім того, запровадження податку з обороту, ймовірно, призведе до зміни структури вартості і ціни в економіці, оскільки різний тягар від податку з обороту на різні сектори може вплинути на прибутковість. Оскільки податок з обороту негативно впливає на галузі промисловість, які є останніми ланками виробничого ланцюга, зрушення в економіці не будуть прийнятними для України. Це була одна з причин, через яку багато країн замінили каскадний податок з обороту податком на додану вартість. На відміну від ПДВ, каскадний податок з обороту також не є нейтральним до зовнішньої торгівлі. Він стимулюватиме імпорт і шкодитиме експорту, що призводитиме до подальшого погіршення торговельного балансу.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ПДВ, податку з обороту та податку з продажу*

	ПДВ	Податок з обороту	Податок з продажу
Економічна сутність	Податок на споживання, який фактично сплачує покупець товар,робіт, послуг.	Непрямий податок, що стягується з валового обороту на всіх стадіях руху товарів.	Споживчий податок, який збирається у відсотках до ціни.
Кумулятивний ефект	-	+	-
База оподаткування	Вироблена додана вартість	Оборот (додана вартість + витрати)	Кінцеве споживання товарів
Вирахування податків, сплачених на попередніх стадіях	+	-	-
Оподаткування інвестицій	-	+	-
Нейтральність відносно організаційної форми бізнесу	Нейтральний	Не нейтральний	Нейтральний

Нейтральність у сфері міжнародної торгівлі	Нейтральний	Не нейтральний	Нейтральний

*Розроблено автором за даними [3]

Отже, податок з обороту не є нейтральним до цін, розміщення ресурсів та споживання. Крім того, його спроможність забезпечити більші доходи, ніж ПДВ, є сумнівною [4].

Проте ПДВ має як переваги, так і недоліки (таблиця 2).

Виходячи із характеристики порівняння переваг та недоліків ПДВ, Україні варто залишити ПДВ, а не замінити його іншим податком. Саме тому, податок на додану вартість завоював репутацію унікального фіскального інструмента оптимального розподілу ресурсів. Суспільно необхідні перерозподільні мікро- і макроекономічні ефекти цього податку виявились найбільш суспільно прийнятними. Ось чому ПДВ привертає увагу країн, які намагаються підвищити темпи економічного росту.

Разом з тим не завжди сам по собі ПДВ здатний принести успіх. Через свою адміністративну важкість податок на додану вартість малоефективний в тих країнах, які ще не досягли рівня впорядкованої ринкової економіки, високої фіскальної дисципліни, цивілізованої громадської поведінки.

Таблиця 2

Переваги та недоліки податку на додану вартість*

Переваги ПДВ	Недоліки ПДВ
Висока фіскальна ефективність	Значний вплив на рівень цін
Широка база оподаткування	Складний механізм нарахування та сплати
Стягнення ПДВ на всіх етапах руху товару, робіт і послуг дає рівномірний розподіл податкового тягаря між усіма суб'єктами підприємницької діяльності.	Регресивний вплив на малозабезпечені верстви населення
Відсутність кумулятивного ефекту	Виступає фактором, що стримує виробництво
Як правило рівні умови серед виробників та продавців щодо сплати податку	Володіє можливістю ухилення в умовах недосконалого бухгалтерського обліку
Ритмічність податкових надходжень	Потребує підготовки громадської думки, пояснювальної роботи з платниками, професійної підготовки персоналу податкових органів
Дає можливість стримувати зростання цін	
Стимує кризу перевиробництва, вирівнює можливість отримання надприбутків та регулює процеси	

споживання.	
Володіє нейтральністю по відношенню до платників, до переміщення товарів і послуг, розміщення ресурсів	

*Розроблено автором за даними [4]

Разом з тим, як свідчить вітчизняний досвід, практика нарахування й сплати податку неповною мірою відповідає вимогам ринкового середовища, що вимагає подальшого вдосконалення механізму справляння податку на додану вартість відповідно до умов ринкової економіки. Потребує також зниження ставка ПДВ, пропонується її зниження до 17%, а надалі – і до 15% [5].

Втрати бюджету від зниження ставки ПДВ ми пропонуємо покрити скороченням пільг зі сплати податку та запровадженням мораторію на надання нових пільг, а також вилученням пільг, які не мають соціальної та інвестиційної направленості і надані за галузевою ознакою. Встановлення ставки податку на додану вартість на рівні 15% відповідатиме вимогам гармонізації податкового законодавства, які висуваються Шостою директивою ЄС. Крім цього, такий розмір ставки сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських імпортерів та експортерів [6].

Висновки і пропозиції. З кола заходів щодо еволюційного розвитку ПДВ, які б сприяли розширенню сукупного попиту, найбільш продуктивними є зниження ставки, розширення податкової бази. Ці заходи є взаємопов'язаними. Розширення бази дозволить знизити ставки, що сприятиме зростанню сукупного суспільного попиту. А розширення бази можливе за рахунок скорочення пільг, обмеження ухилення від оподаткування. Зменшення ставки сприятиме зменшенню податкового тиску, і, отже, зменшенню ухилення від оподаткування і збільшенню бази оподаткування.

Зниження ставки вплине на сукупний попит через механізм цін. Оскільки ПДВ нейтральний до різних товарних груп, його зниження рівномірно впливатиме на зниження цін, розширення споживання, сприятиме активізації підприємництва. Завдяки тому, що не так гостро стоятиме проблема відшкодування дебетового сальдо ПДВ, збільшиться обсяг оборотних коштів підприємств. Звичайно, після зниження ставки не відбудеться негайного зростання його надходжень.

Однак, активізація підприємництва у майбутньому призведе до суттєвого розширення бази оподаткування і, як наслідок, збільшення податкових надходжень. Але для цього необхідний певний час, протягом якого відбудеться тимчасове скорочення надходжень, і, отже, знадобиться обмеження державних витрат чи збільшення дефіциту бюджету.

Таким чином, серед розглянутих видів непрямих податків дійсної альтернативи ПДВ в Україні не існує. На практиці це означає, що основний напрям податкової політики в даному відношенні має полягати не в розробці

чергових пропозицій з введення інших податків, а у вирішенні наявних проблем з ПДВ, до яких, зокрема, відносяться проблеми відшкодування ПДВ.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб - сайт Державного казначейства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
2. Наumenko М. А. Реформування системи ПДВ // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С.14-16.
3. Бетлій О., Джуччі Р., Кірхнер Р. ПДВ в Україні: чи спрацює інший непрямий податок ліпше? // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2013. [Електронний ресурс]. Доступний з: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2013/PP_02_2013_ukr.pdf.
4. Бойко Л. І. Порівняння податку на додану вартість та податку з обороту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
5. Податковий Кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/nk>.
6. Шоста Директива ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006L0112:20130701:EN:HTML>.
7. Дубовик О.Ю. Розвиток механізму бюджетного відшкодування ПДВ в Україні // Экономические инновации. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины. – 2012. – С. 112-119.

УДК 336.242:330.133(477)

Шевченко М. С. 52 гр
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., викладач Волкова О.Г.

МИТНА ВАРТІСТЬ ТОВАРІВ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі визначення митної вартості товарів в Україні. Розглянуто діючі в Україні методики визначення митної вартості товарів, висвітлені питання запровадження аудиту та постаудиту при проведенні перевірок митної вартості імпортованих товарів в Україну.

Annotation. The article is devoted to the problem of determining the customs value of the goods in Ukraine. Considered valid in Ukraine methods of customs valuation, highlighted the introduction of audits and inspections conducted by postaudytu customs value of imported goods in Ukraine.

Ключові слова: митна вартість, митний контроль, фактурна вартість, механізми контролю визначення митної вартості товарів, митні платежі.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблеми визначення митної вартості та боротьби з її заниженням виникають у багатьох державах. Від правильності визначення митної вартості залежить якість реалізації фіскальної функції митними органами, збільшення товаропотоків та захист національних товаровиробників.

Одним із завдань реформування митної служби України є створення уніфікованих та прозорих правил визначення митної вартості товарів для прозорого прийняття рішень у митній справі та однаковості вимог і ставлень до всіх споживачів.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених прооблем. Аналізу та дослідженню митної вартості товарів присвятили свої праці такі науковці як В.Альміз, О. Борисенко, А. Д. Войцещук, О. О. Гладілін, О. Б. Єгоров, С. Колядка, Т. В. Курило, В. П. Науменко, П. В. Пашко, Т. Тоцька та інші.

На сучасному етапі розвитку економіки України перед митними органами постала низка питань, щодо визначення митної вартості товарів, які потребують додаткових досліджень та надання пропозицій щодо їх вирішення.

Мета статті. Дослідити сучасний стан та напрямки вдосконалення контролю за визначенням митної вартості товарів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш важливих категорій не тільки в системі митного оподаткування, але й у системі митного контролю та митного оформлення є поняття митної вартості. Це пов'язано, насамперед, з ключовою роллю, яку відіграє митна вартість у системі митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Митна вартість товарів – це підґрунтя, на якому розраховуються більшість платежів, що проводяться на митниці: митний тариф, митні збори, акцизний податок та податок на додану вартість.

Митна вартість – основа для ведення митної статистики, а також для розрахунків у разі застосування штрафів, інших санкцій та стягнень, установлених законодавством України.

Використовуючи різні методики визначення митної вартості, можна посилювати фіскальну спрямованість митних платежів. Наприклад, комбіновані ставки мита можуть стимулювати товаропотік у певному напрямі або, навпаки, перешкоджати імпортові чи експортові товару у випадках формування митної вартості на адміністративно-фіксованій системі цін.

Доцільно зауважити, що, крім митної вартості, в системі митного оподаткування використовується поняття фактурної вартості. Фактурна вартість – це сума, яка фактично виплачена або підлягає виплаті за товар, або має компенсуватися зустрічними поставками і фіксується в рахунку-фактурі, що подається до оплати. Величина фактурної вартості та склад витрат, що її формують, визначаються умовами зовнішньоекономічного контракту.

Різниця між митною та фактурною вартістю полягає, передусім, у різній функціональній значущості. Якщо митна вартість є основною для системи

митного оподаткування, то фактурна вартість слугує основою системи валютного контролю, а також базою для розрахунку митної вартості. Тому митна вартість розраховується в національних грошових одиницях, а фактурна – у вільноконвертованій валюті, яка зазначається в рахунку-фактурі.

Визначальною економіко-правовою ознакою сучасного етапу визначення митної вартості вважається набуття чинності з 01.01.2006 р. нової редакції розділу XI “Митна вартість товарів. Методи визначення митної вартості товарів” Митного кодексу України [1]. Ця редакція законодавчих норм з визначення і контролю митної вартості товарів базується на нормах і принципах Угоди ГАТТ/СОТ, що в числі інших чинників сприяло набуттю Україною у 16.05.2008 р. членства у Світовій організації торгівлі. Така подія свідчить про визнання експертами СОТ норм нашого Митного кодексу щодо митної вартості товарів як таких, котрі відповідають нормам міжнародних угод, що було однією з головних умов отримання членства в цій організації.

Особливої уваги заслуговує праця Вакульчик О.М.[2], в якій робиться акцент на визначенні митної вартості товарів, але немає норми щодо розрахунку її числового значення на момент перетину товарами митного кордону. Результати дослідження свідчать, що числовим значенням митної вартості товарів є їх ціна, яка була фактично сплачена або підлягає сплаті за них, проте не визначено момент часу, в який потрібно визначати митну вартість.

Характерна особливість сучасного етапу формування нормативно-правової бази щодо митної вартості товарів – спроби Держмитслужби вирішити проблемні питання з визначення і контролю митної вартості окремих видів товарів відомчими документами, в тому числі листами, що мають інформаційно-рекомендаційний характер.

Зокрема, Наказами митної служби від 18.03.2008 р. № 233 “Про забезпечення ефективного контролю за правильністю визначення митної вартості” та від 06.07.2009 № 633 “План заходів по посиленню контролю за правильністю визначення митної вартості товарів” затверджено:

- порядок формування переліку бюджетотвірних товарів;
- оновлення довідників про складові митної вартості товарів, а саме: витрати на транспортування, страхування тощо;
- удосконалення профілю ризику “Митна вартість” і забезпечення наповнення профілю ризику “Митна вартість” ціновою інформацією.

У наказі митної служби від 19.10.2010 № 1242 “Про забезпечення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів” [3] також йдеться про довідкову базу.

Перелік вищевказаних заходів свідчить, що основна мета контролю за визначенням митної вартості товарів – це розробка і впровадження довідкових цін для контролю рівня митної вартості декларованих товарів.

Статтею 57 МКУ визначено наступні методи визначення митної вартості товарів, які ввозяться в Україну згідно з митним режимом імпорту:

1. Основний – за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції).

2. Другорядні:

- а) за ціною договору щодо ідентичних товарів;
- б) за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів;
- в) на основі віднімання вартості;
- г) на основі додавання вартості (обчислена вартість);
- д) резервний.

Основним методом визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, є перший метод – за ціною договору (вартість операції). Кожний наступний метод застосовується лише в разі, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу відповідно до норм МКУ[1].

З даних рисунку 1 бачимо, що найбільш використовуваний метод - це метод за ціною контракту (приблизно 60%), на другому місці - резервний метод (приблизно 15 %). Резервний тоді використовується тоді коли методи 1-5 не підходять. Методи 2-4 використовується приблизно однаково, за ціною договору щодо ідентичних товарів та за ціною угоди щодо аналогічних товарів відводиться приблизно по 5% на кожний, на основі додавання та на основі віднімання вартості відводиться приблизно по 8% на кожний.

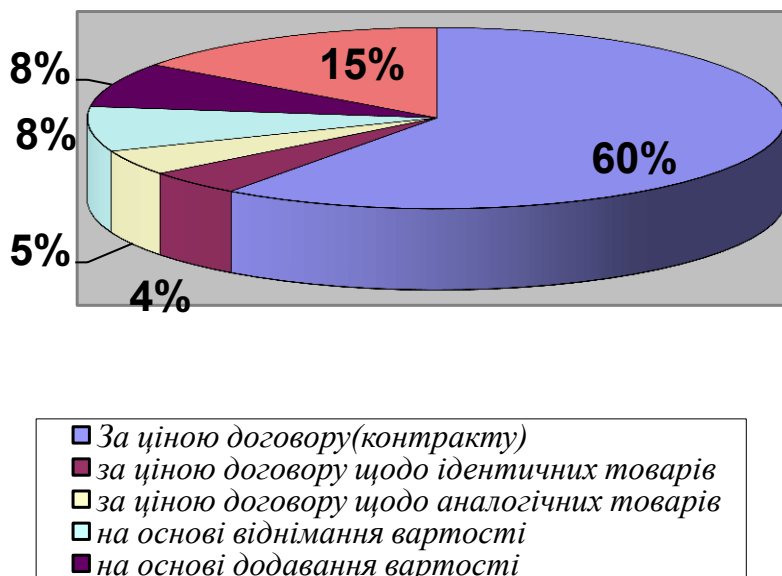

Рис.1 Структура використовуваних методів визначення митної вартості товарів в Україні станом на 1.01.2014 р.

Примітка: Діаграму складено за даними з Південної митниці Міндоходів.

Одне з головних питань митно-тарифного регулювання – врахування можливого ризику, пов'язаного із заниженням митної вартості товарів, а отже,

недоотриманням відповідних надходжень до державного бюджету. Для запобігання виникненню зазначених ризиків, Державна митна служба України розробила низку заходів, серед яких можна виділити порядок використання індикаторів ризику при митному оформленні товарів, що імпортуються на митну територію України, та методику моніторингу визначення митної вартості в розрізі митниць.

Порядок і методика проведення перевірок митної вартості імпортованих товарів містить два напрямки: митний постаудит та аудит[2].

Митний постаудит проводиться після завершення митного оформлення з метою перевірки діяльності осіб, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності. Митний аудит починається з розробки аудиторських щорічних програм на підставі профілю ризиків. Аудит може проводитися на постійній, циклічній та вибірковій основі. Митний аудит має проводитися в п'ять етапів.

Перший етап включає збирання даних про організацію та її структури, про товари, форми їх сплати, вартість товарів, витрати, пов'язані із товарами, докладнішої інформації про вартість продукції, проведені угоди та системи бухгалтерського обліку, запит необхідної документації (інвойси, рахунки, контракти, угоди та ін.).

Другий етап передбачає зустріч перевіряльників з тими, хто перевіряється.

Третій етап – це безпосереднє проведення аудиторської перевірки.

Четвертий етап – заключний: подаються результати аудиту і приймаються пояснення за висновками для подальшого офіційного звіту.

Останній, *п'ятий етап* передбачає складання митним органом офіційного звіту відповідно до законодавства країни та подання його тому, хто перевіряється. Також на цьому етапі митний орган може провести наступний аудит з метою перевірки усунення виявлених зауважень

На нашу думку, заслуговує на вагу практика митного контролю Франції, суть якої полягає в тому, що митні органи перевіряють суб'єктів зовнішньої торгівлі за двома напрямками: формальний контроль та фундаментальний контроль. У момент перетину митного кордону представники митних органів Франції фундаментально перевіряють близько 5 % імпорту та 1 % експорту вантажів. Інші 95 % підлягають контролю протягом 1–3 років після оформлення митних документів[2].

Така організація митного контролю: по-перше, прискорюється митне оформлення вантажів під час перетину митного кордону; по-друге, збільшується ймовірність виявлення порушень митних правил або контрабанди під час подальшого контролю.

Порядок дій посадових осіб митних органів під час постмитного контролю за визначенням митної вартості товарів наведено на рис. 2.

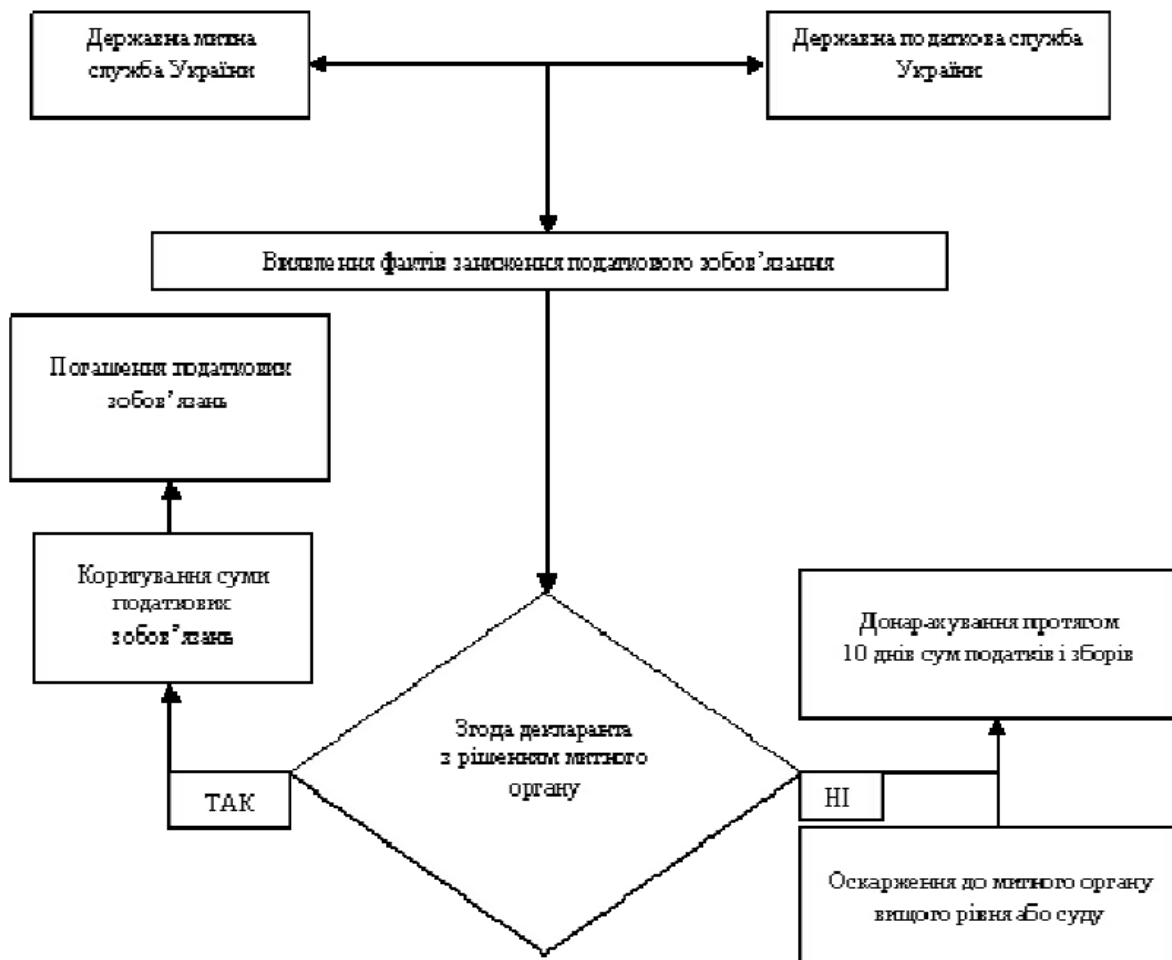

Рис. 2. Порядок дій посадових осіб митних органів під час постмитного контролю за визначенням митної вартості товарів

Джерело: Схему складено за даними [3].

В Україні, з метою спрощення і прискорення руху товарів через митницю, впроваджуються дві концепції задля полегшення роботи підприємств і максимальної прозорості. Дані концепції були розроблені за кордоном та перевірені в роботі митними органами ЄС. Саме їх позитивний досвід і поступове впровадження дає можливість митному аудиту в Україні вийти на новий рівень. Перша концепція передбачає можливість учасників зовнішньої торгівлі стати уповноваженим оператором економічної діяльності – УЕО. Друга концепція спрямована на створення так званого “єдиного вікна”. “Єдине вікно” спрощує процедуру збирання інформації для держави, а для підприємств полегшує роботу з оформлення документації[3].

Висновки і пропозиції. В Україні питання, пов’язані з визначенням і контролем митної вартості товарів, регламентуються не тільки нормативно-правовими документами, а також відомчими листами митної служб, які мають рекомендаційний характер.

Запровадження в Україні міжнародної практики здійснення контролю за двома напрямками: формальний контроль та фундаментальний контроль може створити сприятливі умови для учасників зовнішньої торгівлі та підвищити

ефективність діяльності митних органів щодо своєчасного виявлення та припинення митних правопорушень..

Список використаних джерел

1. Митний Кодекс України від 10 вересня 2012 року : Інтернет –ресурс www.rada.gov.ua
2. Вакульчик О. М. Особливості організації та проведення зовнішнього контролю розрахунків за митними платежами підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності / О. М. Вакульчик, О. О. Кнішек, К. В. Йова // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 3. – Т. 1. – С. 107–121.
3. Про забезпечення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів : наказ Державної митної служби України від 19.10.2010 № 1242 // ЛІГА : ЗАКОН Юрист.

УДК 336.1:352(477)

Карандашова О.В.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доцент Волохова М. П.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті аналізуються наслідки введення в дію Податкового кодексу України для системи місцевого оподаткування. Розглядається актуальна проблема зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів за рахунок підвищення надходжень від місцевих податків та зборів. Запропоновано внесення поправок до податкового законодавства щодо стягнення єдиного податку та податку на нерухомість. Також надані рекомендації відносно повернення ринкового збору та податку на рекламу до складу місцевих.

Annotation. This article analyzes the effects of the introduction of the Tax Code of Ukraine for the system of local taxation. The actual problem of strengthening the financial autonomy of local budget by increasing revenues from local taxes and fees. Proposed to make amendments to the tax legislation to levy a single tax and property tax. Also be advised to return the market fee and advertisement tax of the local.

Ключові слова. місцеві податки та збори, місцевий бюджет, Податковий кодекс, система місцевого оподаткування.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останні події в Україні змушують глибоко замислюватися та аналізувати вчинки, які впливають на фінансовий стан місцевого самоврядування. Глибока, затяжна політична криза

призвела до важкого економічного й соціального занепаду та торкнулася практично кожного пересічного громадянина.

В умовах, коли 2/3 національного багатства зосереджено в руках сотні заможних сімей, а під пресинг оподаткування припадає 96-99 відсотків бідного населення, особливо гостро виступає питання встановлення соціальної справедливості перерозподілу податкового тягаря [1, с. 70]. Проте проблеми місцевого оподаткування продовжують залишатися осторонь економічної політики держави. Численні спроби відомих українських вчених «змусити» владу підвищити фінансову самостійність місцевих органів влади постійно зазнають невдач. Надії на покращення місцевого оподаткування після введення в дію Податкового кодексу України у 2011 році також не виправдали очікування.

Тому в наші дні особливо актуальною виступає проблема вдосконалення системи місцевого оподаткування.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми, пов'язані із механізмом справляння місцевих податків і зборів, розглядалися у працях таких відомих вчених-економістів як Барановського О.І., Бурцева В.О., Василика О.Д., Вишневського В.П., Данілова О.Д., Єрмоленко М.С., Кириленко О.П., Кравченка В.І., Кучерявенка Н.П., Луніної І.О., Мельника В.М., Опаріна В.М., Павлюка К.В., Соколовської А. Р., Щербини І.С та ін. Ці вчені присвятили свої роботи вивченню місцевих платежів, а також зміцненню фінансової бази місцевих бюджетів. Проте, наслідки нещодавніх реформ породжують ще багато невирішених проблем у сфері місцевого оподаткування, чим обумовлюють необхідність подальших досліджень.

Мета статті. Дослідження наявних прогалин законодавства у сфері місцевого оподаткування та надання рекомендацій щодо підвищення ролі місцевих податків та зборів у податковій системі України.

Виклад основного матеріалу. Безперечно нововведення Податкового кодексу суттєво вплинули на систему місцевого оподаткування. За період 2010-2012 рр. обсяг місцевих податків та зборів зріс у 6,6 разів. Звичайно це позитивне явище, але сумніву піддається інший факт. Оскільки частка доходів місцевих бюджетів у структурі Зведеного бюджету України залишається на низькому рівні і після реформ (22,63 % у 2012 р), то суттєве збільшення обсягу надходжень від місцевих податків і зборів зовсім мало впливає на самостійність місцевих органів влади.

До того ж, незважаючи на абсолютне зростання місцевих платежів, їх питома вага в структурі загального обсягу доходів місцевих бюджетів залишається вкрай низькою. У 2012 році вона склала трохи більше 5%, в той час як в розвинених країнах цей показник сягає всередньому 30%.

Використання зарубіжного досвіду місцевого оподаткування дозволяє запобігти несправедливого механізму розподілу фінансових ресурсів мільйонів громадян на користь держави. На жаль, цей механізм уже трансформувався в Україні в досить розвинене приховування доходів (тіньова економіка). Це стосується насамперед механізму справляння податку на доходи фізичних осіб,

який за своєю природою покликаний бути місцевим. В більшості іноземних держав стан демократії та соціальні норми в значній мірі мають вплив на побудову та функціонування фіскальної політики. Оподаткування в таких країнах (особливо місцеве) передовсім спрямоване на вирішення соціальних питань та на економічний розвиток домогосподарств, а вже потім – на забезпечення уряду фінансовими ресурсами [2, с.127]. Саме тому одним з найважливіших напрямків покращення благоустрою регіонів та підвищення соціального захисту громадян є віднесення податку на доходи фізичних осіб до статусу місцевих. Іншими словами, органи місцевого оподаткування повинні самостійно витратити кошти від надходжень даного платежу.

Водночас безперечно позитивним наслідком податкових реформувальних стало переведення 100% єдиного податку до спеціального фонду місцевих бюджетів, а саме до бюджету розвитку. Проте надходження від даного податку були б в рази більшими, якби не скасування пункту 139.1.12 Податкового кодексу України. Згідно нього платники податку на прибуток не могли відносити до складу валових витрат, витрати понесені у зв'язку із придбанням товарів, послуг або робіт у платників єдиного податку – фізичних осіб. Все це унеможлиблювало роботу платників єдиного податку з юридичними особами. Тому для підвищення надходжень від даного податку, необхідно повернути даний пункт кодексу.

Раніше великі надії щодо зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів покладалися на податок на нерухомість, відмінну від земельної ділянки, законодавча норма якого була відкладена та остаточно введена в дію з 1 січня 2014 року. Проте нині, за прогнозами експертів, через недосконалість законодавства під сплату даного податку буде припадати лише 3-5% населення [3, с. 373].

Для глибшого розуміння проблеми наведені наступні прогалини Податкового кодексу щодо справляння податку на нерухомість.

По-перше, запровадження даного податку було свого роду альтернативою відміненого законопроекту про справляння податку на розкіш. Тому, оскільки податок на нерухомість був зорієнтований на стягнення з заможних громадян, просто абсурдним є встановлення низьких ставок (1% або 2,7% в залежності від площі об'єкта), прив'язаних до мінімальної заробітної плати. В усіх розвинених країнах цілком справедливо за базу оподаткування береться вартість об'єкта нерухомості. В Україні ж ця проблема пов'язана з відсутністю належної оціночної діяльності. В результаті однаково будуть платити за житло як у великих мегаполісах, так і в дрібних селах.

По-друге, неоформлене в належному порядку майно в Укрдержреєстрі або незавершене будівництво не підлягає оподаткуванню майновим податком. Отже, найбільш заможна частина населення, що будує дорогі житлові будинки, має можливість не сплачувати податок, не оформлюючи здачу збудованого і фактично введеного за призначенням житла в експлуатацію і не реєструючи його [4, с. 97-98].

Тому я погоджуюсь з пропозиціями таких українських науковців як Тарасюк М. та Молодченко Т. Г. щодо запровадження ефективної системи

оцінювання об'єктів нерухомості та використання прогресивної ставки оподаткування пропорційно зростанню ринкової вартості житла. Також доцільним, на мою думку, є встановлення контролю за оформленням об'єктів нерухомості Укрдержреєстром для запобігання афер щодо ухилення від сплати майнового податку.

Крім того, ефективним могло б бути повернення ринкового збору до системи місцевого оподаткування. Відміна даного платежу, який до 2011 року становив більше 60% надходжень від місцевих податків та зборів, призвела до втрат місцевих бюджетів. Значна фіскальна роль даного платежу (більше 500 млн. грн. у 2010 році) була зумовлена, по-перше, великою кількістю платників, а по-друге, мінімальним податковим пресом. Ринковий збір вважався одним із найменш обтяжливих для підприємців. Адже ставка коливалася від 50 копійок до 30 грн. на день.

Ще одним напрямком вдосконалення системи місцевого оподаткування я вважаю повернення податку на рекламу.

Сьогодні ми живемо в епоху інформатизації суспільства, коли реклама відіграє велику роль як у діяльності більшості підприємств, так і в житті пересічного громадянина. Проте, на жаль, в Україні реклама часто використовується як черговий спосіб «відмивання» грошей. Наслідком цього стала відміна податку з реклами, яка поширилась у засобах масової інформації гучними промовами щодо неефективності даного платежу. Проте цифри говорять про інше.

На рис.1. простежується позитивна динаміка обсягу наданих рекламних послуг в Україні з 2009 по 2012 рр.

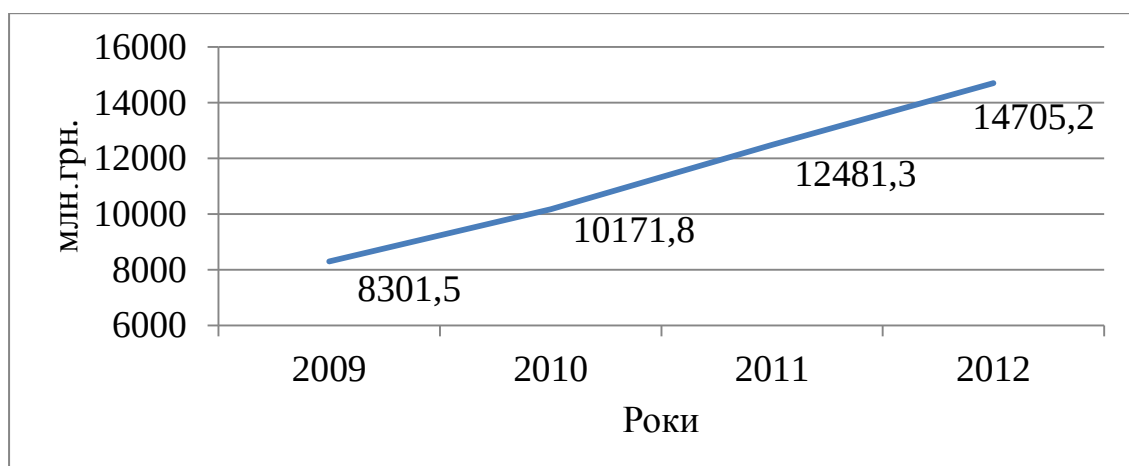

**Рис.1. Динаміка наданих рекламних послуг в Україні
протягом 2009-2012 рр., млн. грн**

Розраховано за даними Статистичного щорічника України за 2012 рік [5.]

Цікавими є факти, наведені в Статистичному щорічнику України за 2012 рік (табл. 1), де всі рекламні послуги поділені на 2 класи: надані населенню та всього надані рекламні послуги. На протязі всього аналізованого періоду простежується позитивна динаміка даних показників. Водночас передбачуваним є те, що після скасування податку на рекламу у 2012 році обсяг

наданих рекламних послуг населенню зріс приблизно в 5 разів порівняно з аналогічним показником 2011 року. Але вражає те, що частка послуг населенню є мізерною порівняно з загальним обсягом рекламних послуг. Лише в 2012 році ця частка досягла значення 1,8%, а з 2009 по 2011 роки взагалі становила менше 0,5%. Тому аналіз даної таблиці дає підстави для замислення: для кого ж, якщо не для населення замовляються рекламні послуги у таких значних сумах?

Таблиця 1

Структура рекламних послуг в Україні протягом 2009-2012 років

Показники	Роки			
	2009	2010	2011	2012
Всього надані рекламні послуги, млн. грн.	8301,5	10171,8	12481,3	14705,2
в т.ч.				
Надані рекламні послуги населенню, млн. грн.	26,2	47,0	53,0	266,0
Частка рекламних послуг, наданих населенню у загальних рекламних послугах, у %	0,32%	0,46%	0,42%	1,8%

Розраховано за даними Статистичного щорічника України за 2012 рік [5.]

Велику роль у рекламній діяльності в Україні продовжує грати політична реклама. Виконавчий директор Інституту масової інформації Вікторія Сюмар у 2012 році заявила, що близько 50% політичної реклами розміщується нелегально шляхом «джинси» (прихованої реклами), яка виглядає як замовлення матеріалів, новини, інформаційні матеріали або телевізійні передачі. Крім політичної «джинси» в основному величезні обсяги коштів в Україні ідуть або на передвиборну агітацію, або на державні закупівлі.

Найбільш переконливі факти цьому були знайдені у «Віснику державних закупівель» 2012 року. На офіційному веб-порталі державних закупівель було опубліковано повідомлення щодо рекламних контрактів органів влади і компаній, підконтрольних державі, щонайменше, на 273 млн. грн. Цю суму можна порівняти, наприклад, з річним бюджетом м. Ужгорода. Подібний приклад у тому ж році стосувався держпідприємства «Дельта-лоцман» (надає послуги з лоцманського проведення суден), яке витратило майже 1 млн. грн. на кампанію щодо «підвищення іміджу і ділової репутації» [6].

Залишається лише зробити висновок, що відміна податку на рекламу принесла великі збитки місцевим бюджетам, а також дала можливість підприємствам проводити афери. Адже фактично будь-які витрати можна списати на рекламну діяльність і не сплачувати податку на рекламу при цьому.

За своєю економічною природою податок на рекламу є суто місцевим і при поверненні його навіть за низькою ставкою в 1% від наданих послуг,

місцеві бюджети могли б у 2012 році отримати приблизно 147 млн. грн. додатково.

Висновки і пропозиції. В першу чергу за забезпечення фінансової самодостатності регіону відповідають місцеві податки та збори. Однак розрахунки за матеріалами вітчизняної статистики доводять, що найнижчу фіскальну ефективність серед українських податків мають саме місцеві. В цілому система оподаткування в Україні характеризується високим рівнем концентрації фінансових ресурсів у Державному бюджеті, що знижує значення місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань.

Вирішити дану проблему можливо шляхом реформування системи місцевого оподаткування. Найголовнішим аспектом реформування є віднесення до переліку місцевих платежів, які за своєю природою у більшості розвинених країн вважаються місцевими (податок на доходи та майновий податок). Крім того, перелік необхідно поповнити платежами, фіскальна роль яких, з одного боку, дозволяє забезпечити базові соціальні потреби населення (податок на доходи фізичних осіб, податок на рекламу), а з іншого, податковий тиск яких на населення незначний (ринковий збір). Доцільним також є віднесення вагової частини місцевих податків до бюджету розвитку для приваблення інвестицій та інновацій (єдиний податок).

Конкретніше, для підвищення доходів місцевих бюджетів за рахунок власних джерел, запропоновано наступні напрямки вдосконалення системи місцевого оподаткування:

- 1) віднесення податку на доходи фізичних осіб до складу місцевих податків;
- 2) внесення поправки до податкового законодавства щодо полегшення ведення діяльності платників єдиного податку з юридичними особами на загальній системі оподаткування;
- 3) запровадження ефективної системи оцінювання об'єктів нерухомості при сплаті податку на нерухомість, відмінну від земельної ділянки, а також використання прогресивної ставки цього податку пропорційно зростанню ринкової вартості житла;
- 4) встановлення контролю за оформленням об'єктів нерухомості Укрдержреєстром;
- 5) повернення до переліку місцевих платежів ринкового збору та податку на рекламу як ефективних інструментів зростання фінансової бази власних доходів місцевих бюджетів.

Вважаємо, влада повинна сформувати таку систему місцевого самоврядування, за якої органи місцевої влади матимуть більшу незалежність від центральної влади, не отримуватимуть дотацій. Вони повинні мати власні надходження у розмірах, достатніх для забезпечення інтересів населення власного регіону. До місцевих податків мають бути віднесені податки на доходи і податки на майно. Інші ж податки (на споживання) за своєю природою покликані бути загальнодержавними і спрямовуватися на утримання державних структур.

Отже, з метою посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів необхідно здійснювати подальше реформування податкового законодавства в частині наповнення місцевих бюджетів та посилення їх фінансової самостійності. Потрібно створити таке податкове законодавство, яке б стимулювало виробництво, інноваційну діяльність на місцях. Одним з найважливіших завдань влади сьогодні повинно стати надання ширших повноважень органам місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Хмеленко І.В. Напрямки вдосконалення механізму поповнення Державного та місцевого бюджетів у сфері податкової політики України/ І.В. Хмеленко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16 (205). – С. 70-73.
2. *Місцеві фінанси: Підручник* / За ред. О. П. Кириленко. — К.: М65 Знання, 2006. — 677 с.
3. Азарян А.А. Податок на нерухомість як один з інструментів бюджетно-податкової політики України/ А.А. Азарян, І.С. Турбова// Сталій розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2013. – № 3 (20). – С. 371-374.
4. Тарасюк М. Місцеві податки і збори в контексті реформування оподаткування в Україні/ Тарасюк М., Руденко І.// Фінанси та банківська справа. Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 6. – С. 92-103.
5. Статистичний щорічник України за 2012 рік. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%-20Ukrainy%202012.pdf>
6. Николов Ю. Кто тратит больше всего бюджетных средств на рекламу. Финансово-экономический журнал «Forbes Украина». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://forbes.ua/nation/1339793-kto-tratit-bolshe-vsego-byudzhethnyh-sredstv-na-reklamu>
7. Слатвінська М.О. Критерії оцінки ефективності функціонування альтернативних систем оподаткування Науковий вісник. № 1(209). 2014 р. – С.128-144.
8. Волохова М.П. Сучасний стан та напрями вдосконалення управління місцевих податків і зборів України/ М.П.Волохова//Економічні інновації. - Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. - Збірник наукових праць, вип. 55., 2014. - С. 350-360

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ФІСКАЛЬНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-РЕГУЛЮЮЧИЙ АСПЕКТ

Анотація. В статті досліджується фінансовий та соціально-регулюючий аспект оподаткування доходів фізичних осіб, проведено аналіз впливу оподаткування на відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму, проаналізовано дію застосування податкової соціальної пільги на купівельну спроможність населення, визначені недоліки системи оподаткування ПДФО в Україні та перспективні напрямки її удосконалення.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, фінансові та регулюючі властивості, принципи оподаткування, податкова політика, податкова соціальна пільга.

Anotation. The article examines fiscal and regulatory aspect of personal income tax, analyzed of the impact of taxation on the ratio of the minimum wage to a living wage, analyzed the effect of application of the tax benefits to the purchasing power of the population, identified deficiencies in the system of taxation of personal income tax in Ukraine and promising areas of improvement.

Key words: tax on personal income, fiscal and regulatory properties, principles of taxation, tax policy, tax benefits.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За роки незалежності систему прямого оподаткування в Україні неодноразово намагалися реформувати та вдосконалити, побудувати оптимальний механізм справляння податків, який поєднував в собі риси соціальної справедливості та фінансової спрямованості. Податок на доходи фізичних осіб є одним з головних податків в системі прямого оподаткування, оскільки за його рахунок формується значна частина надходжень до Зведеного бюджету України. Крім того, даний податок виступає також одним із економічних регуляторів за допомогою якого держава оптимізує рівень доходів населення та податкове навантаження на економічно активне населення України. Таким чином актуальним постає питання дослідження впливу змін у податковому законодавстві на функціонування податку на доходи фізичних осіб та його роль не лише у формуванні дохідної частини бюджету України, а й вплив на матеріальний рівень життя населення.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Дослідженню проблем, що стосуються аналізу та оцінювання оподаткування доходів фізичних осіб з точки зору регулюючого та фінансового аспектів присвячені роботи вітчизняних вчених: О. Рябчука [1], В.Дубель, С. Дусяк, А. Бодюк, М., [2] Рудая [3] та ін. В роботах зазначених

вчених висвітлено теоретичні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб, але не в повному обсязі надано оцінку поєднання фіскального та регулюючого аспектів податку на доходи фізичних осіб, ще й досі не визначено певних механізмів вдосконалення процесу оподаткування податком на доходи фізичних осіб, які б дозволили оптимізувати податкове навантаження на малозабезпечені верстви населення та одночасно задовольняти потреби держави в грошових надходженнях.

Мета статті. Метою даної статті є висвітлення фіскального значення податку на доходи фізичних осіб та його соціально-регулюючого впливу на матеріальний рівень життя населення.

Виклад основного матеріалу. Важливе місце серед прямих податків, які сплачуються фізичними особами посідає податок на доходи таких осіб, який відповідно до податкового законодавства є прямим податком, що залежить від результатів господарської діяльності, а саме від доходів фізичних осіб. Він має яскраво виражений соціальний характер і володіє великими можливостями впливу на реальний рівень доходу громадян України, оскільки охоплює інтереси усіх верств економічно активного населення. Даний податок виступає також регулятивним важелем за допомогою якого держава оптимізує рівень податкового навантаження фізичних осіб та диференціацію доходів населення. База оподатковування і відповідно сума податкового надходження залежать від циклічності коливань економіки, а також розвитку регіонів. До цього додамо і те, що податок на доходи фізичних осіб є одним з ефективних "убудованих стабілізаторів" економічного циклу, оскільки специфіка його бази оподатковування сприяє тому, що він порівняно плавно реагує на швидкі економічні підйоми і спади [4]. Отже, податок на доходи фізичних осіб має як фіскальне, так і соціально-регулююче значення.

Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб полягає у формуванні фінансових ресурсів держави та проявляється у поповненні доходної частини бюджету. За фіскальною значимістю зазначений податок у порівнянні з іншими бюджетоутворюючими податками упродовж останніх років займає друге місце. Підтвердженням цього є питома вага податку з доходів фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України, яка становила 15,3 % станом на 01.01.2013 р., що поступається тільки податку на додану вартість. Питома вага податку на прибуток складає тільки 12,5 %, а акцизного податку - 8,6%, платежів за спеціальне використання природних ресурсів - 3,9 %.

Крім того, як свідчать дані табл. 1 надходження від податку з доходів фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України постійно зростають. Так, у 2012 р. у порівнянні з 2007 р. доходи Зведеного бюджету України за рахунок податку на доходи фізичних осіб зросли на 33,3 млрд. грн., у порівнянні з 2011 р. на 25,4 млрд. грн. У 2009 році спостерігалось зниження усіх статей доходів Зведеного бюджету України, у тому числі і надходжень від податку на доходи фізичних осіб на 0,9 в. п. в порівнянні з 2008 роком. Дане скорочення, в першу чергу, було спричинено фінансово-економічною кризою, яка призвела до скорочення доходів населення, росту безробіття, переведення працівників на

скорочений графік роботи, збільшення кількості робітників, які знаходяться в адміністративних відпустках.

Таблиця 1

Динаміка надходжень податку з доходів фізичних осіб до Зведеного бюджету України у порівнянні з окремими податками системи прямого оподаткування за 2007-2012 рр.

Показники	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи Зведеного бюджету України, млрд. грн.	219,9	297,8	273,0	314,5	398,6	445,5
Податок на прибуток підприємств, млрд. грн	34,4	47,9	33,0	40,4	55,1	55,8
Питома вага податку на прибуток у доходах зведеного бюджету України, %	15,6	16,1	12,1	12,8	13,8	12,5
Податок з доходів фізичних осіб, млрд. грн	34,8	45,9	44,5	51,0	60,2	68,1
Питома вага податку з доходів фізичних осіб у доходах зведеного бюджету України, %	15,8	15,4	16,3	16,2	15,1	15,3
ПДВ, млрд. грн.	59,4	92,1	84,6	86,3	130,1	138,8
Питома вага ПДВ у доходах зведеного бюджету України, %	27,0	30,9	31,0	27,4	32,6	31,2
Акцизний податок, млрд. грн.	10,6	12,8	21,6	28,3	33,9	38,4
Питома вага акцизного податку у доходах Зведеного бюджету України, %	4,8	4,3	7,9	9,0	8,5	8,6
Платежі за використання природних ресурсів, млрд. грн	5,9	9,3	11,2	12,7	14,8	17,5
Питома вага у платежів за використання природних ресурсів у доходах Зведеного бюджету України, %	2,7	3,1	4,1	4,0	3,7	3,9

Джерело: складено та розраховано автором за даними [8]

Відмітимо, що з 2009 року питома вага податку з доходів фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України була найбільшою у порівнянні з іншими прямими податками та складала у середньому 16,3 %, про що свідчать дані, які представлено на рис. 1.

Серед прямих податків в доходах Зведеного бюджету України перше місце посідають надходження від податку на доходи фізичних осіб. На основі дослідження надходжень від прямих податків до дохідної частини Зведеного бюджету України (рис. 1) можна зробити висновок, що надходження від податку на доходи фізичних осіб станом на 01 січня 2013 року становлять 68,1 млрд. грн., тобто 48 % усіх прямих податкових надходжень даного бюджету, надходження від податку на прибуток підприємств – 55,8 млрд. грн. (39,5 %), від зборів за спеціальне використання природних ресурсів – 17,5 млрд. грн. (12,5 %).

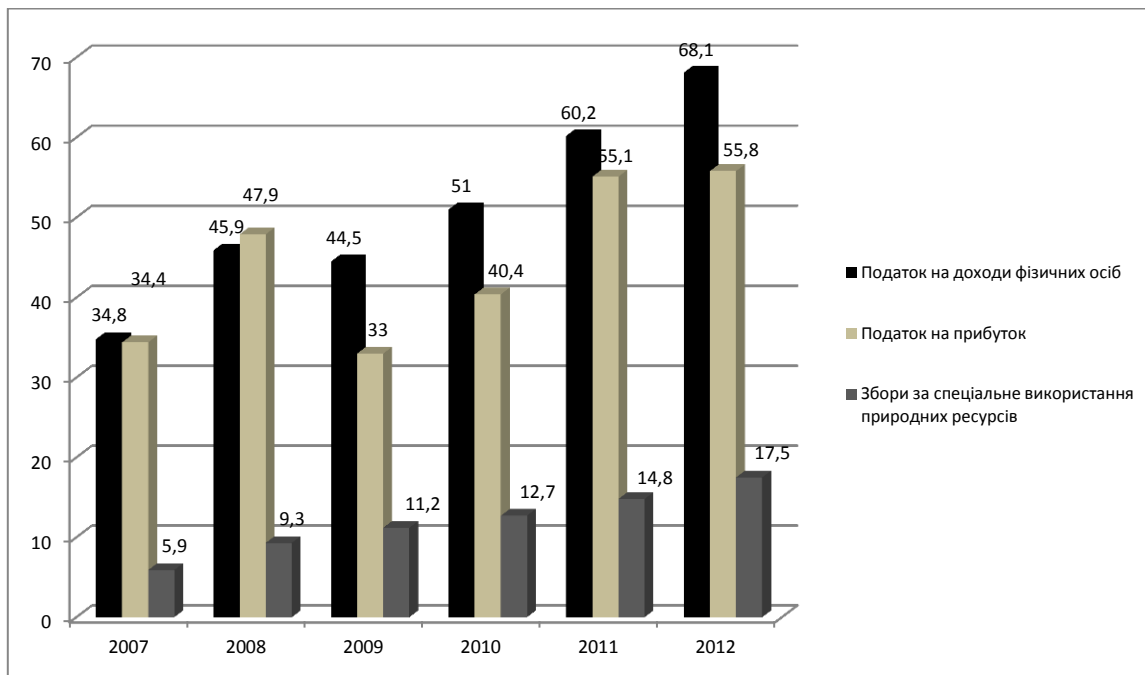

Рис.1 Динаміка надходжень прямих податків до дохідної частини Зведеного бюджету України за 2007-2012 рр., млрд. грн.

Джерело: складено та розраховано автором за даними [8]

Слід відзначити, що надходження від податку на доходи фізичних осіб починаючи з 2009 року стрімко зростають, що спричинено рядом факторів:

- збільшенням середньої номінальної заробітної плати, яка є базою оподаткування податком на доходи фізичних осіб;
- позитивною тенденцією до зростання низькооплачуваних верств населення, а саме ростом прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати;

- прийняттям в 2011 році нового Податкового Кодексу, що спричинило налагодження чіткої, максимальної співпраці з платниками податків шляхом добровільної сплати податку на доходи фізичних осіб на основі підвищення податкової культури.

Податок на доходи фізичних осіб виступає також основною статтею доходів місцевих бюджетів, що підтверджує його фіскальну спрямованість не лише на державному рівні, а й на місцевому. (табл.2)

Таблиця 2

Динаміка надходжень від податку на доходи фізичних осіб в структурі доходів місцевих бюджетів України за 2007-2012 рр.

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи місцевих бюджетів України всього, млрд.грн.	58,3	73,9	71,0	80,5	86,5	100,8
Надходження від податку на доходи фізичних осіб, млрд.грн	34,8	45,9	44,5	51,0	60,2	68,1
Питома вага, %	59,7	62,1	62,7	63,4	69,6	67,6

Джерело: складено та розраховано автором за даними [8]

Як свідчать дані табл.2 у період з 2007-2011 рр. частка надходжень від податку на доходи фізичних осіб в доходах місцевих бюджетів стабільно збільшувалася і досягла майже 70 %. Однак, у 2012 році спостерігалось не значне скорочення надходжень і станом на 01 січня 2013 року їх питома вага в доходах місцевих бюджетів України становила 67,6 %. Дане скорочення було спричинено прийняттям нового Податкового Кодексу, який змінив механізм розподілу надходжень від даного податку між бюджетом м. Києва і Державним бюджетом. До 2011 року 100 % надходжень податку на доходи фізичних осіб м. Києва зараховувалися до місцевого бюджету, а починаючи з 2012 року 50 % надходжень зараховуються до місцевого бюджету і 50 % до Державного бюджету.

Довгий час фіскальна функція була основною функцією податків та зводилася до забезпечення держави джерелами грошових коштів для фінансування державних витрат. З підвищенням соціального значення податків та їх ролі у суспільстві й житті громадян фіскальна функція стала існувати поряд із соціальною, дія якої полягає у перерозподілі доходів між різними соціальними групами населення. Реалізація регулюючого механізму цього податку відбувається за допомогою диференціації податкових ставок і пільгового оподаткування. Другим важливим аспектом податку на доходи фізичних осіб є реалізація його соціально-регулюючого потенціалу оподаткування особистих доходів, під яким слід розуміти здатність впливати на рівень життя громадян шляхом застосування неоподатковуваного мінімуму та прогресивного оподаткування, що забезпечить, з одного боку, зниження податкового навантаження для малозабезпечених верств населення, а з іншого – його поступове підвищення для заможних громадян.

Для оцінки ефективності соціально-регулюючого потенціалу податку визначимо вплив податку на доходи фізичних осіб на купівельну спроможність населення, що наведемо у таблиці 3.

Таблиця 3

Вплив оподаткування доходів фізичних осіб на відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Середня мінімальна заробітна плата, грн	430	532,5	643,17	888,25	963,08	1098,08
Середній прожитковий мінімум, грн.	518,5	607,5	638,5	843,17	914,08	1042,42
Відношення мінімальної зарплати до прожиткового мінімуму, %	82,93	87,65	100,73	105,35	105,36	105,34
Середня мінімальна зарплата після оподаткування ПДФО, грн	367,82	455,5	550,17	759,81	823,82	939,3
Відношення мінімальної зарплати після оподаткування до прожиткового мінімуму, %	70,94	75	86,17	90,11	90,13	90,12

Джерело: складено та розраховано автором за даними [9]

Дослідження було проведено шляхом розрахунку середньозваженого річного обсягу мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму, податкові соціальні пільги не враховані. Так, як свідчать дані табл. 3 до 2009 року фактична купівельна спроможність малозабезпечених верств населення не досягала навіть прожиткового мінімуму і знаходилась на межі бідності. Після 2009 року спостерігається стабільність купівельної спроможності громадян, хоча з урахуванням податку на доходи фізичних осіб цей показник також не відповідає нормам розвинутих країн Європи як Швейцарія, Швеція, Німеччина, Бельгія, Франція та ін.

З метою зменшення податкового тиску на малозабезпечені верстви населення Податковим Кодексом України передбачено застосування податкової соціальної пільги, щодо окремих категорій населення. Найбільш численною виділено категорію, що включає громадян заробітна плата яких менша, ніж гранично допустима.

Таблиця 4

Вплив податкової соціальної пільги на відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Середня мінімальна заробітна плата, грн	430	532,5	643,17	888,25	963,08	1098,08
Середній прожитковий мінімум, грн.	518,5	607,5	638,5	843,17	914,08	1042,42
Відношення мінімальної зарплати до прожиткового мінімуму, %	82,93	87,65	100,73	105,35	105,36	105,34
Податкова соціальна пільга, грн	200	257,5	302,5	434,5	470,5	536,5
Середня мінімальна зарплата після оподаткування ПДФО з урахуванням пільги, грн	397,82	494,13	595,51	824,98	894,39	1019,77
Відношення мінімальної зарплати після оподаткування з урахуванням пільги до прожиткового мінімуму, %	76, 73	81,34	92,27	97,84	97,81	97,83

Джерело: складено та розраховано автором за даними [9]

Гранично допустимий рівень заробітної плати розраховується щорічно шляхом добутку прожиткового мінімуму на початок року та дохідного коефіцієнта. Для аналізу впливу пільгової політики держави розрахуємо відношення мінімальної заробітної плати після оподаткування з урахуванням пільги до прожиткового мінімуму, що наведемо у таблиці 4

Як свідчать данні табл. 4 до 2008 року пільгова політика зі сплати податку на доходи фізичних осіб щодо окремих верст населення була практично не ефективною. Починаючи з 2009 року спостерігається значний вплив застосування податкової соціальної пільги на рівень фактичного доходу населення і зменшення розриву між мінімальною заробітною платою і прожитковим мінімумом в середньому до 3,6 в. п., що на 20 в. п. перевищує показник 2007 року.

Рис 2. Вплив застосування податкової соціальної пільги на купівельну спроможність населення за період 2007 – 2012 рр., %

Джерело: складено та розраховано автором за даними сайту Мінфін [9]

На основі отриманих даних, які визначені на рис. 2, можна зробити висновок, що пільгова політика не забезпечує соціальне регулювання і підтримку громадян з низьким і середнім рівнем доходу, а призводить до соціального розшарування і зростання напруженості у суспільстві. Чинний порядок надання податкової соціальної пільги суперечить податковому законодавству, а також призводить до вагомих бюджетних втрат. Слід додатково переглянути категорії громадян України, які одержують право на отримання податкової соціальної пільги. Наприклад, пільга у розмірі 200 % мінімальної заробітної плати, що встановлена на початок року, застосовується, як правило, до осіб, що вже втратили працездатність, а саме до ветеранів Другої світової війни, Героїв Радянського Союзу, в'язнів концтаборів та ін.

Висновки та пропозиції.

Таким чином як фіскальний, так і соціально-регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб не використовується в повному обсязі. Недоотримання податкових надходжень від сплати податку відбувається завдяки нерівномірності розподілу податкового навантаження як за шкалою доходів, так і за їхніми джерелами. Важливим напрямом реалізації справедливого оподаткування виступає процес легалізації доходів фізичних осіб. Залучення до оподаткування прихованих доходів у подальшому дозволить розширити кількісний вимірник об'єкта оподаткування та реалізувати соціальну спрямованість механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб.

Доцільним для України є застосування зарубіжного досвіду, а саме: врахування сімейного стану, кількість працюючих у сім'ї, наявність дітей та утриманців тощо, які широко використовуються у розвинутих країнах.

Домінуючим завданням реалізації податкової політики держави в цьому напрямі має стати комплексне поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами суб'єктів господарювання, що виражається в рівноцінному забезпеченні таких критеріїв оптимізації податкової системи, як фіскальна достатність, економічна ефективність та соціальна справедливість.

Основними напрямками удосконалення оподатковування доходів фізичних осіб є такі: введення нового глобального підходу щодо визначення об'єкта оподатковування; впровадження нових законодавчих норм по надання податкових пільг; здійснення росту фіскальної ефективності і соціальної справедливості податку; впровадження нових форм і методів адміністрування податку на доходи фізичних осіб.

Таким чином, можна стверджувати, що як фіскальний, так і соціально-регулюючий аспект дослідження податку на доходи фізичних осіб залишається надалі недосконалим і потребує поступового та послідовного реформування, що і стане перспективами подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Рябчук О. Г. Еволюція регулювання доходів населення шляхом їх оподаткування / О. Г. Рябчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 6. – С. 44-47.
2. Бодюк А. В. Новації в оподаткуванні доходів фізичних осіб / Бодюк А. В., Дубель В.С., Дусяк С. П. // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 3. – С. 19-22.
3. Рудая М.І. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб при формуванні бюджетів місцевого самоврядування / Рудая М.І // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2010. – № 1 (48). – С. 123-130;
4. Омелянович Л.О. Податкове регулювання доходів фізичних осіб / Омелянович Л.О., Гордієнко Є.С. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer32/503.pdf>;
5. Коляда Т. А. Особливості фіскальної ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в умовах інтеграції / Т. А. Коляда, І. Є. Чуркіна // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 70-77;
6. Мельник В.М. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб в Україні : можливості зростання / В. М. Мельник // Фінанси України. - 2007. - № 12. - С. 38-41;
7. Податковий кодекс України (із змінами, внесеними згідно із законом № 767-VII від 23.02.2014 р.) – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>;
8. Офіційний сайт Державної казначейської служби України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/>
10. Слатвінська М.О. Податкова система навч. посібник / М. О. Слатвінська, О.Ю Дубовик Одеса: Ротопринт, 2013. – 200 с.

ПОДАТКОВА СИСТЕМА: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблем функціонування податкової системи України та визначенню напрямів розвитку з урахуванням європейського досвіду в контексті євроінтеграції.

Ключові слова: податкова система, пільги та преференції, податкова конкуренція, європейський досвід.

Annotation. This article is devoted to the problems of the tax system of Ukraine and identify development based on the European experience in the context of European integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Становлення та розвиток податкової системи України на кожному етапі відбиває ті завдання та намагання, які визначаються державною та економічною політикою з урахуванням трансформаційних процесів. Проблеми, які виникають у економічному житті та на регулювання яких спрямована дія податкової політики, багато у чому залежать від політичної та соціальної складової розбудови ринкових відносин. Вирішення багатьох питань вже не може спиратися тільки на адміністративно-командний апарат та його інструменти, хоча вони й широко застосовуються.

Загальновизнаним є використання значної кількості економічних засобів та механізмів, серед яких значну роль відіграє податкова система. Маючи різноманітні прийоми, виконуючи певні функції саме податкова система у найбільшому ступеню відповідає ринковим засадам господарювання, її інструменти найбільш гнучкі, мають широкий спектр застосування, незначний проміжок часу від впровадження до результативності, незначні фінансові витрати на впровадження. Разом з тим, такі переваги перед іншими економічними інструментами несуть у собі й загрозу суттєвих прорахунків, вплив яких на економіку й соціальне життя може викликати економічну і соціальну кризу. Тому зміни, які вносяться у податкову систему, вимагають ретельного опрацювання.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Питанням розбудови податкової системи, трансформаційних процесів її еволюції присвячено чимало наукових й практично орієнтованих напрацювань. Вплив податкової системи на розвиток суспільства досліджували вчені з моменту власно виникнення податків. Серед фундаторів таких досліджень виділімо праці А.Сміта, А.Вагнера, Д.Рікардо.

Процесами трансформації податкової системи та напрямів її розвитку

займалися такі вітчизняні вчені як В.Андрущенко, Ю. Іванов, О. Кириленко, М.Кучерявенко, А. Соколовська, В. Тарангул, В.Пушкарева, Д.Черник, Л.Шабліста та інші. Разом з тим, динаміка трансформаційних процесів, які відбуваються в Україні, складності соціального і політичного характеру потребують подальшого дослідження податкових процесів, їх впливу на економічний розвиток в умовах кризових явищ та з урахуванням загальноєвропейських тенденцій.

Метою даної роботи є узагальнення проблем розвитку податкової системи України та визначення напрямів її розвитку з урахуванням європейського досвіду в контексті євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Держава, виражаючи інтереси суспільства в різних сферах життєдіяльності, виробляє і упроваджує відповідну політику: економічну, соціальну, екологічну, демографічну і так далі. При цьому засобами взаємодії об'єкту і суб'єкта державного регулювання соціально-економічних процесів є фінансово-кредитні і цінові механізми. Сполучення таких механізмів, об'єкту і суб'єкту відносин здійснюються в межах певної системи, що забезпечує комплексність підходу, ефективність взаємодії, прогнозованість результату та є складовою загальноекономічної системи держави.

Сформулювавши економічну політику, держава визначає напрям розвитку, а також стратегію і тактику досягнення поставленої мети. Тому податкова політика і податкова система мають чітку цілеспрямованість на вирішення конкретних завдань і проблем. Кожна конкретна податкова система є відображенням податкової політики, яка проводиться державою.

Історія розвитку системи оподаткування свідчить про те, що податки можуть бути не лише джерелом наповнення бюджетів різних рівнів, але і інструментом регулювання їх або інших соціально-економічних процесів – перерозподілу доходів між членами суспільства, стимулювання окремих видів господарської діяльності і обмеження розвитку інших.

Сьогодні ефективність податкової системи, перш за все, визначається здатністю рівнозначно виконувати фінансову і регулюючу функції. Досягнення економічного зростання можливе лише за умови ефективного державного регулювання засобом вживання податкових важелів. Розвиток податкових теорій західної фінансової науки свідчить про тісне взаємопроникнення і взаємодоповнення неокласичних і кейнсіанських ідей [1]. Внаслідок цього посилюються спроби інтегрувати їх у новому теоретичному напрямі, який сформувався у сучасному науковому просторі.

В основу формування вітчизняної податкової системи в Україні покладені міжнародні податкові системи, які не враховують особливостей економічного розвитку України. Незрівнянність економіки України з розвиненими країнами робить неможливим вживання податкового механізму в такому ж вигляді, як він застосовується в розвинених країнах. Всі ці обставини не враховані при формуванні вітчизняної податкової системи, яка зумовлює її суперечність і неефективність.

Сучасна податкова система України налічує значну кількість пільг та преференцій, що свідчить про намагання послабити податковий тиск як на економіку, так й на населення. Таким чином, замість стимулювання виробництва та підприємницьких здібностей функціонує заплутана схема ухилення від сплати податків певних верств населення та галузей економіки, необґрунтоване приховане збільшення навантаження на «білий» бізнес, стимулювання «сірого та тіньового», породження утриманства. Для того, щоб наповнити доходну частину бюджету, податкові адміністрації вимушені ставити перед бізнесом завдання авансових сплат податків, тим самим зменшуючи обігові кошти суб'єктів господарювання, нараховувати необґрунтовані штрафи та здійснювати певний тиск.

Прийняття Податкового кодексу України повинне було сприяти усуненню перелічених вад, але відразу від його прийняття у Податковий кодекс стали вноситися зміни та доповнення. Так були прийняті зміни щодо оподаткування малого бізнесу, щодо оподаткування нерухомості, щодо оподаткування ЕСВ сум декретних виплат, введений утилізаційний збір, сьогодні планується введення низки податків стосовно ПДФО, скасовується низка пільг і т.і. [2].

Незважаючи на постійні зміни, введення Податкового кодексу принесло позитивний результат щодо економічного зростання у країні.

Проаналізуємо динаміку обсягів ВВП України за 2007-2013р.

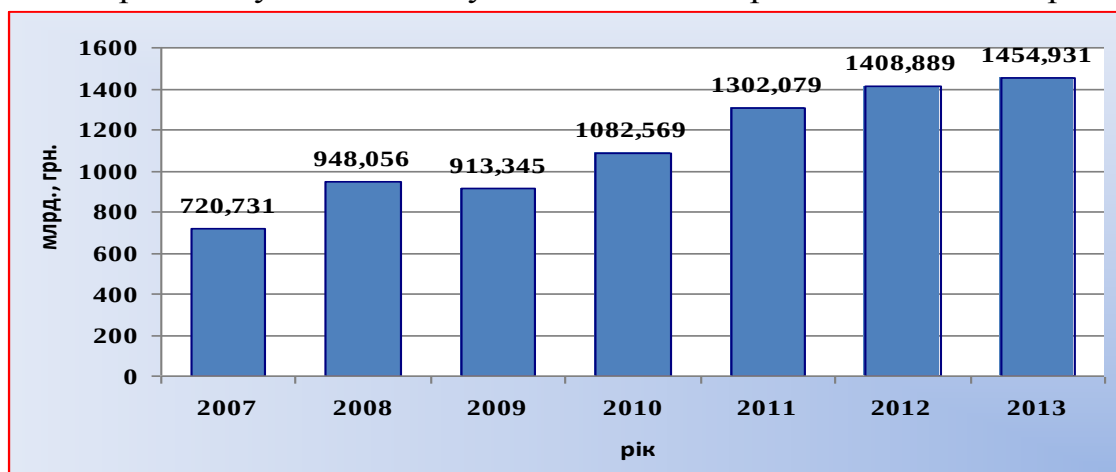

Рис. 1. Динаміка обсягу ВВП України за 2007-2013 рр.

[Джерело: Статистичний щорічник України за 2012р, minfin.com.ua]

Проаналізуємо динаміку податкових надходжень до державного бюджету України за 2007-2013 рр. та покажемо динаміку їх структури.

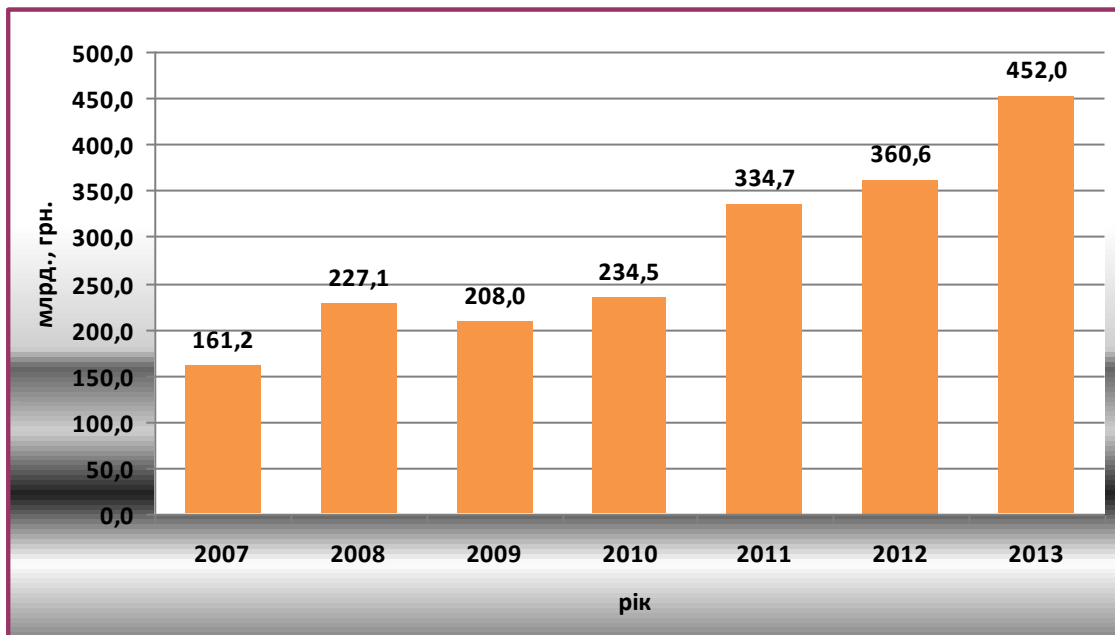

Рис.2. Динаміка суми податкових надходжень до державного бюджету України за 2007-2013 рр.

[Джерело: Статистичний щорічник України за 2012р, minfin.com.ua]

Разом з тим, активні дії уряду щодо євроінтеграції спонукають до внесення наступних змін у Податковий кодекс та гармонізації вітчизняної податкової системи з податковими системами Заходу.

Створення податкової системи, адекватної потребам соціально-орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки, повинне передбачати:

- комплексність;
- цілеспрямоване «портфельне» формування системи податків;
- наукове визначення податкового потенціалу;
- формування адекватної правової основи.

Комплексність передбачає гармонічне поєднання двох основних функцій податків: фіскальної та регулюючої. На сучасному етапі превалює фіскальна.

Цілеспрямованість передбачає узгодженість щодо об'єктів оподаткування, ставок, пільг та інших інструментів. Податки не повинні бути настільки обтяжливими, що їх сплата призводить до знекровлення господарюючого суб'єкта, з одного боку, а з іншого, надання значних преференцій ставить у нерівні умови суб'єктів податкових відносин.

Науковий підхід, який передбачає прогнозування, повинен передувати прийняттю законодавчих актів щодо розвитку податкової системи. На жаль, ми маємо факти суб'єктивного підходу (або під соціальним тиском) щодо встановлення ставок податків та запровадження пільг. Прогнозування повинне стосуватися не тільки окремого податку, а всієї податкової системи.

Висновки та пропозиції. Узагальнення наукових досліджень, даних статистичного аналізу ми дійшли висновку, що на сучасному етапі податкова система України характеризується [4]:

1. Фіскальною спрямованістю, що є основою для більшості змін, які вносяться до податкового законодавства. Водночас її регулююча функція не зорієнтована на стале економічне зростання.

2. Нормативно-правова база оподаткування є складною, неоднорідною та нестабільною, а окремі законодавчі норми - недостатньо узгоджені, інколи суперечливі.

3. Принциповим недоліком податкового законодавства є наявність економічно необґрунтованих розбіжностей у визначенні об'єкта оподаткування. Податкова система не готова до введення нових об'єктів оподаткування, таких, наприклад, як домогосподарство. Витрати на адміністрування окремих податків є значними порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння (наприклад, податок на нерухомість).

4. Система митно-тарифного регулювання не дає змоги оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку, а також торговельних режимів в інших державах та структури економіки в Україні.

5. Недостатньо врегульовано питання оподаткування доходів від інтелектуальної власності та незалежної професійної діяльності, що призвело до втрати надходжень до доходної частини відповідного бюджету.

Враховуючи вище перелічене, можна виділити основні завдання вдосконалення податкової системи України:

- удосконалення інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників;
- встановлення чітких правил регулювання взаємних зобов'язань держави і платників податків, дієвого контролю за їх дотриманням;
- підвищення регульовального потенціалу системи оподаткування на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій;
- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращення адміністрування;
- поетапне зниження податкового навантаження на платників
- стимулювання зміцнення позицій вітчизняного бізнесу в конкурентній боротьбі за рахунок зменшення частки податків у витратах;
- гармонізація податкового, валютного, митно-тарифного, зовнішньоекономічного та цивільного законодавств.

Отже, податкова система України повинна відповідати вимогам щодо рівня фінансування суспільних благ із визначенням відповідно до цього рівня перерозподілу ВВП, який забезпечить формування фінансових ресурсів, достатніх для виконання функцій держави та гарантії громадянам достатнього життєвого рівня.

Список використаних джерел

1. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія та практика становлення. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.04.01. – Фінанси, грошовий обіг і кредит.

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2002. [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: [disser.com.ua>content/26716.html](http://disser.com.ua/content/26716.html)
2. Податковий Кодекс України(зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: [zakon.rada.gov.ua>go/2755-17](http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17)
3. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: ukrstat.gov.ua
4. Податкова система України [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: [knowledge.allbest.ru>](http://knowledge.allbest.ru)
5. Слатвінська М.О.Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи Одеса: ОНЕУ, 2012. – 252 с.
6. Мартинюк І.В. Основні важелі еко-податкової реформи та стимули її застосування / І.В. Мартинюк // Економічні інновації: Збірник наукових праць. - №48. – Одеса, 2012. – с. 177 – 184

УДК 334.716:336.226.1.

Чумаченко Ю.О., 52 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к. е. н., доцент Хомутенко А.В.

АДАПАТЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Анотація. У статті розглянуто податок на прибуток, як один із основних бюджетоутворюючих податків в Україні. Проаналізовано досвід зарубіжних країн у сфері прибуткового оподаткування підприємств та можливості запровадження його у вітчизняну податкову практику. На підставі проведеного аналізу, виявлено переваги та недоліки прибуткового оподаткування в зарубіжних країнах.

Annotation. In the article was considered corporate income tax as one of the basic budget taxes in Ukraine. Was analysed the international experience of corporate income taxation and the possibility of adapting it to the national tax practice. According to the analysis was revealed the advantages and disadvantages of corporate income tax in foreign countries.

Ключові слова: податок на прибуток, податкова пільга, податкова культура, зниження податкового тиску, єдиний рахунок

Key words: corporate income tax, tax benefit, tax culture, reducing the tax burden, the single account.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі формування фінансових відносин в Україні тема оподаткування прибутку є дуже актуальною і визначається наступними факторами: по-перше, саме оподаткування прибутку відіграє важливу регулюючу роль через вплив на всю

фінансово-господарську діяльність підприємств різних форм власності; по-друге, саме цей податок є одним з найбільш дохідних податкових джерел, але водночас залишається й одним з найбільш складних податків. Однак, порядок стягнення та адміністрування податку на прибуток підприємств в Україні не є досконалим та потребує подальшого реформування. Водночас постійні зміни податкового законодавства, його складність для розуміння платниками та працівниками Міністерства доходів і зборів України, недосконалість системи вищої освіти в вищих навчальних закладах України, які готують спеціалістів в галузі оподаткування, є суттєвою проблемою в цілому для економіки України та зокрема для платників податку на прибуток підприємств. Надмірна «зарегульованість» податкових відносин (кількість законів і підзаконних актів у податковій сфері сьогодні перевищує 500). створюють несприятливі умови для ділової активності. Таким чином виникає необхідність визначення переваг та недоліків системи оподаткування прибутку підприємств, яку доцільно сформувати на основі дослідження зарубіжного досвіду.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблема оподаткування податком на прибуток підприємств є об'єктом наукових дискусій та аналітичних досліджень багатьох економістів, які у своїх працях торкалися питання вивчення та залучення зарубіжного податкового досвіду до вітчизняної практики. Серед вітчизняних вчених треба відзначити праці Н. Дороша, які присвячені порівнянню податкової системи України та країн з розвинутою економікою; К. Проскури, яка проаналізувала особливості податкового адміністрування США та Канади; Л. Тимченко, який вивчав особливості формування податкових систем у країнах Центральної та Східної Європи; О. Рудь досліджувала регулюючий потенціал податку на прибуток у різних раїнах світу; А. Антонова розглянула в своїй праці особливості податкових систем федеративних та унітарних країн світу; Я. Литвиненко та І. Якушних в своїх наукових дослідженнях проаналізували податкові системи як країн Європи та СНД, так і Азії, Австралії та Північної Америки. Проте, слід відзначити, що питання можливості саме адаптації позитивного зарубіжного досвіду в сфері прибуткового оподаткування підприємств в Україні вивчено недостатньо та потребує подальшого більш ґрунтового дослідження.

Мета даної статті полягає в аналізі існуючих у розвинутих країнах систем оподаткування прибутку підприємств, виокремлення позитивних моментів та визначення перспективних напрямків впровадження міжнародної практики оподаткування податком на прибуток в Україні .

Виклад основного матеріалу. Перш за все слід зазначити, що особливості податкових систем будь-якої країни зумовлені державним устроєм і адміністративними можливостями кожного рівня влади, ступенем втручання державних органів в економіку, характером економічної політики. Ці фактори визначають податковий тягар економіки, співвідношення непрямих і прямих податків, розподіл податків між рівнями бюджетної системи, характер і цілі податкових пільг [1].

Надходження від податку на прибуток у доходах державного та зведеного бюджетів України займає друге місце.

Таблиця 1

Динаміка надходжень податку на прибуток в Україні за 2008-2012 роки

Показники \ Роки	2008	2009	2010	2011	2012	9 місяців 2013
Податок на прибуток, млрд. грн.	47,5	32,6	40	54,7	55,3	42,2
Податкові надходження до державного бюджету, млрд. грн.	173,5	148,9	166,9	261,6	274,7	195,8
Податкові надходження до зведеного бюджету, млрд. грн.	227,3	208,1	234,5	334,6	360,4	262,3
Доходи державного бюджету (з урахуванням трансфертів), млрд. грн.	231,7	225,3	240,5	314,6	346	205,7
Доходи зведеного бюджету, млрд. грн.	297,9	288,6	314,4	398,3	445,5	325,9
Питома вага податку на прибуток у податкових надходженнях до державного бюджету, %	27,4%	21,9%	24,0%	20,9%	20,1%	21,6%
Питома вага податку на прибуток у податкових надходженнях до зведеного бюджету, %	20,9%	15,7%	17,1%	16,3%	15,3%	16,1%
Питома вага податку на прибуток у доходах державного бюджету, %	20,5%	14,5%	16,6%	17,4%	16,0%	20,5%
Питома вага податку на прибуток у доходах зведеного бюджету, %	15,9%	11,3%	12,7%	13,7%	12,4%	12,9%

[Джерело: складено автором]

В США корпоративний податок теж відіграє важливу фіскальну роль, він займає третє місце серед податкових надходжень федерального бюджету та складає приблизно 10% всіх доходів. Тоді як в Німеччині питома вага корпоративного податку в загальній сумі податкових надходжень складає приблизно 5%.

Законодавство більшості країн спрямоване на спрощення розрахунків і порядок стягнення різних податків, мінімізацію витрат по оподаткуванню. Серед країн ЄС найвищий рівень максимальної ставки

податку на прибуток в 2012 році був зафіксований у Швеції - 56,6%. Майже половину свого доходу доводиться віддавати заможним резидентам таких країн, як Данія, Нідерланди, Іспанія, Австрія, Бельгія та Великобританія. Найнижчий рівень ставки прибуткового податку відзначений в Болгарії (10%). У два рази менше, ніж у середньому по Євросоюзу, платять резиденти Литви, Чехії, Румунії, Угорщини та Словаччини – від 15 до 19%.

До основних тенденцій в оподаткуванні доходів підприємств потрібно віднести те, що протягом двох останніх десятиліть серед розвинених країн світу йде своєрідна конкуренція в пониженні ставок податку на прибуток корпорацій. Одночасно застосовують і податкові пільги, і прискорену амортизацію. Частка податку на прибуток у розвинених країнах падає, оскільки за допомогою цього податку держава забезпечує насамперед зростання інвестицій в економіку, а не фінансові інтереси [1].

Тільки в 11 із 40 європейських країнах корпоративний прибутковий податок сплачується за ставкою, нижчою за вітчизняну базову (16%).

Таблиця 2

Максимальні ставки прибуткових податків у країнах Європи, [2, с.125]

Країна	Ставка корпоративного прибуткового податку, %	Країна	Ставка корпоративного прибуткового податку, %
Австрія	25	Мальта	35
Албанія	10	Нідерланди	25
Бельгія	33,99	Німеччина	15
Білорусія	24	Норвегія	28
Болгарія	10	Польща	19
Боснія та Герцеговина	10	Португалія	27,5
Велика Британія	27	Румунія	16
Греція	25	Росія	20
Грузія	20	Сербія	10
Данія	25	Словаччина	19
Естонія	0	Словенія	20
Ірландія	12,5	Туреччина	20
Ісландія	18	Угорщина	10
Іспанія	30	Фінляндія	26
Італія	31,4	Франція	33,33
Кіпр	10	Хорватія	20
Латвія	15	Чехія	21
Литва	20	Чорногорія	9
Люксембург	28,59	Швеція	26,3
Македонія	10	Швейцарія	25

У докризовий період можна було спостерігати, як більшість країн ЄС знижували базову ставку податку на прибуток (корпоративного податку), щоб

залучити якомога більші обсяги капіталу. Під час різкого погіршення економічної кон'юнктури лише декілька країн ЄС зменшили ставку оподаткування прибутку: Великобританія (з 30% до 28%), Люксембург (з 29,6% до 28,6%) і Швеція (з 28 до 26,3%). У 2010-2011 рр. до зниження базової ставки вдалися Великобританія (до 27%), Нідерланди (з 25,5% до 25%), Греція (з 25% до 20%). Причому Великобританія та Греція поєднали лібералізацію оподаткування прибутку з помітним посиленням фіскальної ролі ПДВ. Португалія, навпаки, підвищила податкове навантаження на прибуток більшості компаній. В ЄС-15 у 2011 р. середня базова ставка корпоративного податку становила 26,7%, варіюючи від 34,4% у Франції до 12,5% в Ірландії. Як правило в країнах з вищою базовою ставкою ширше використовувались інвестиційні податкові пільги.

Ряд інших країн ЄС-15, на економіці яких найбільше позначилося погіршення світової кон'юнктури, прийняли окремі рішення щодо зміцнення фіскальних позицій податку на прибуток. Так, Греція на 2009-2013 рр. запровадила надбавку до податку для корпорацій, які в 2008 р. одержали надвисокі прибутки (при зниженні базової ставки оподаткування). Португалія з 1 липня 2010 по 31 грудня 2011 р. застосовувала надбавку 2,5% для оподатковуваного прибутку (якщо він перевищував 3 млн. євро). Франція на 2012-2013 рр. запровадила додаткову надбавку до корпоративного податку в розмірі 5% доля суб'єктів ринку, оборот яких перевищує 250 млн. євро [3, с. 81]

В посткризовий період Україна теж вдалася до практики зниження номінальної ставки з податку на прибуток та до деякої її диференціації в залежності від виду діяльності та платників податку. Так, до 1 квітня 2011 року основна ставка податку на прибуток складала 25%, з 1 квітня 2011 року - 23 %; з 1 січня 2012 року - 21 %; з 1 січня 2013 року по - 19 %, з 1 січня 2014 року - 18 %. Планується з 1 січня 2015 року знизити ставку до 17 %, а з 1 січня 2016 року – до 16 %.

Передбачається і деяка диференціація ставок. Так, для суб'єктів індустрії програмної продукції з 1 січня 2013 року передбачена ставка 5 %. 6 грудня 2012 року Верховна рада прийняла законопроект, який передбачає встановлення ставки податку на прибуток від операцій з цінними паперами на рівні 10%. Страховики, які отримують доходи від провадження страхової діяльності, крім діяльності з довгострокового страхування життя, обчислюють та сплачують податок на прибуток відповідно за ставкою 3 %.

За ставкою 0 % оподатковується прибуток, отриманий внаслідок виконання договорів з довгострокового страхування життя та пенсійного страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення. За ставками 0, 4, 6, 12, 15 і 20 % оподатковуються доходи нерезидентів та прирівняних до них осіб із джерелом їх походження з України [4].

Прикладом диференціації ставок корпоративного податку в залежності від розміру податкової бази може слугувати США. Фірма платить 15% за перші 50 тис. дол оподатковуваного доходу, 25% за наступні 25 тис. дол., 34% за наступні 25 тис. дол., 39% за наступні 235 тис. дол., і при перевищенні доходу 335 тис. дол фірма буде платити 34%.

З огляду на характер та напрями податкової реформи в Україні цікавим є досвід органів податкового адміністрування США у частині застосування норм пільгового оподаткування. За корпоративним податком в США передбачається велика кількість податкових пільг, що дозволяють зменшити ставку податку на прибуток у середньому на 30%. Наприклад, податковий кредит на дослідження і розробки, цільовий податковий кредит щодо заробітної плати певної групи працівників, що виконують економічно не вигідні роботи, спеціальний енергетичний кредит - для інвестицій в сонячне, геотермальне обладнання.

На противагу нашій країні, де податкові пільги використовуються здебільшого з метою вирішення певних соціальних або вузькогалузевих завдань, основна частина податкових пільг у США має за мету підтримати довгострокове економічне зростання через встановлення податкових пільг та винятків переважно для операцій юридичних осіб і передбачає довгострокове фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності. Але це збільшує витратність податкового адміністрування, а відтак певною мірою знижує його ефективність. При цьому платники несуть відповідальність за правомірність застосування податкових пільг.

В США вважають, що важливішим для формування податкової культури у платників податків має бути їх навчання, інформування та консультування, а не тотальний контроль. Саме тому в структурі Служби внутрішніх доходів діє Служба по роботі з платниками, яка консультує платників податків безкоштовно, цілодобово сім днів на тиждень, на різних мовах. Основна частина податкових перевірок в США – камеральні. У ході проведення таких перевірок органи податкового контролю зазвичай надсилають платнику повідомлення з вимогою надати додаткові відомості [5].

У таких Європейських країнах як Швеція, Данія, Великобританія застосовується найбільш ефективна, прозора та проста системи сплати податків – Єдиний рахунок. Ця система дозволяє платнику податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання по всім податкам та зборам, та запобігає помилкам при перерахуванні коштів. При цьому ситуація, коли у одного платника податків одночасно по одному податку обліковується переплата, а по іншому податковий борг є неможливою. Запровадження Єдиного рахунку для сплати податків значно покращило взаємовідносини платників податків з податковою службою, скоротило бюрократичні процедури та витрати, пов'язані зі сплатою податків. Натепер в Україні відсутні технічні можливості для запровадження Єдиного рахунку для сплати податків, але ведеться робота щодо їх створення, перш за все, це запровадження карток особового рахунку платників податків. На нашу думку, це є одним із варіантів покращення системи адміністрування податків, в тому числі і податку на прибуток підприємств. [6]

Прибутковий податок з юридичних осіб, який стягується у Японії, привертає увагу своїм поділом на три види: 1) державний (33,48% від прибутку); 2) префектурний (5% від державного або 1,67% від загального розміру прибутку); 3) міський, районний (12,8% від державного або 4,12% від прибутку). У сумі юридичні особи сплачують до 40% від загального прибутку.

Така ж практика є у системі оподаткування Канади. Тут існує дві ставки – федеральна та провінційна, а отже, і податок сплачується у федеральний та провінційний бюджети. Ставка податку на прибуток – 28% до федерального бюджету та 15% до бюджету провінцій, а для малих підприємств 12% и 10% відповідно. Федеральні ставки однакові по всій території Канади. А провінційні можуть відрізнятися в залежності від рішення законодавчих зборів провінцій.

В Німеччині загальні податки (у тому числі корпоративний податок) також розподіляються за встановленими нормативами до бюджетів різних рівнів (аналог регулюючих податків). Корпоративний податок розподіляється між федеральним і земельним бюджетами в пропорції 50% на 50%.

Запровадження в Україні досвіду цих країн щодо спрямування частини податку в місцеві бюджети зацікавить органи місцевого самоврядування в роботі по залученню інвестицій в даний регіон. Доречним буде і запровадження в нашій державі і податків, що стягуються з прибутків у певних галузях економіки. Це стосується добувної галузі, особливо з видобутку нафти і природного газу, що діє в Канаді [7].

На нашу думку, найважливішим є досвід Німеччини в галузі податкового контролю. ФРН не має податкової поліції як такої, а у випадках потреби залучається звичайна. Податкові органи ФРН працюють у взаємодії з кримінальною поліцією та прокуратурою. У ФРН злісне ухилення від сплати податків карається позбавленням волі до 10 років. Податкова служба ФРН характеризуються широкою розгалуженістю системи податкового контролю, а також більш жорстким покаранням за порушення податкового законодавства.

Податковими інструментами стимулювання інноваційної діяльності, якими користується більшість країн світу є списання витрат на НДДКР, спеціальні режими амортизації основних фондів, податкові пільги на дохід з іноземного джерела. Використовуючи ці податкові пільги, інноваційне підприємство зменшує базу, яка підлягає оподаткуванню, має можливість швидше оновлювати основні фонди та розширює сферу своєї діяльності, отримуючи більше прибутку.

Також досвід зарубіжних країн свідчить про тривале й поширене застосування такої податкової пільги, як створення неоподаткованого резерву, наприклад у країнах Західної Європи. На даному етапі створення неоподатковуваних резервів розглядаються як податкові пільги, механізм яких передбачає звільнення від оподаткування частини прибутку компаній шляхом її зарахування до неоподатковуваних резервних фондів з метою фінансування в майбутньому певного кола потреб. Один з основних напрямів застосування цієї пільги – створення резерву для здійснення інвестицій.

Механізм податкової пільги у формі резерву полягає в тому, що визначена відносно відповідної бази (вартості активу) сума відррахувань до резерву вираховується з об'єкта оподаткування у звітному податковому періоді. Такі відррахування можуть здійснюватися протягом установленого строку, передбаченого для формування резерву, а його кошти – використовуватися в господарському обороті підприємства без обмежень до моменту їх спрямування за цільовим призначенням. У разі несвоєчасного чи нецільового використання

коштів резерву такі суми зараховуються до складу оподаткованого доходу платника із застосуванням штрафних санкцій.

Як свідчить зарубіжна практика ведення обліку, розрахунок податкових різниць або відкладене оподаткування має альтернативні варіанти:

- відсутнє через співпадання облікових і податкових правил (Греція, Туреччина);
- відкладені податки визначаються тільки при складанні звітності за міжнародними стандартами (Італія, Франція, Швеція, Швейцарія);
- відкладені податки визначаються тільки при зміні методу оподаткування (Бельгія, Данія);
- постійна облікова практика (Великобританія, Німеччина, Ірландія, Іспанія, Люксембург, Нідерланди, США).

Постійна облікова практика із розрахунком тимчасових податкових різниць країн зарубіжжя передбачає визначення фінансового результату за даними фінансового обліку та його подальше коригування для розрахунку прибутку до оподаткування. Зазначені коригування відображаються у Податковій звітці, найчастіше довільної форми, та є не численними й не трудомісткими [8].

Висновки і пропозиції. Законодавство більшості країн світу в частині оподаткування прибутку підприємств спрямоване на спрощення розрахунків і порядку стягнення, мінімізацію витрат по оподаткуванню. До основних тенденцій в оподаткуванні доходів підприємств потрібно віднести те, що протягом двох останніх десятиліть серед розвинених країн світу йде своєрідна конкуренція в пониженні ставок податку на прибуток корпорацій. Встановлення оптимальних податкових ставок – одне з найскладніших та найважливіших проблем оподаткування. Одночасно застосовують і податкові пільги, і прискорену амортизацію.

В Україні чинним Податковим кодексом також передбачено зниження ставки оподаткування, проте через неврегульовану систему надання податкових пільг це не призвело до очікуваних значних збільшень податкових надходжень та детінізації економіки. На противагу нашій країні, де податкові пільги використовуються здебільшого з метою вирішення певних соціальних або вузькогалузевих завдань, основна частина податкових пільг у США має за мету підтримати довгострокове економічне зростання через встановлення податкових пільг та винятків переважно для операцій юридичних осіб і передбачає довгострокове фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності.

Досвід зарубіжних країн показав, що для формування високого рівня податкової культури в державі необхідними є: існування діючого, чіткого, змістовного та стабільного законодавства, яке б регулювало податковий процес; створення такої системи податкових органів, яка б характеризувалася висококваліфікованими та дисциплінованими податковими службовцями та платниками податків, які б розуміли свій обов'язок та відчували потребу у сплаті податків. В США, наприклад, вважають, що важливішим для

формування податкової культури у платників податків має бути їх навчання, інформування та консультування, а не тотальний контроль.

Позитивний міжнародний досвід розвинених європейських країн із застосування Єдиного рахунку довів ефективність, прозорість та простоту такої системи сплати грошових зобов'язань за всіма податками та зборами одним платіжним дорученням. Необхідно й надалі продовжити запровадження Єдиного рахунку для сплати податків в Україні шляхом модернізації технічного забезпечення.

Запровадження в Україні досвіду країн щодо спрямування частини податку в місцеві бюджети зацікавить органи місцевого самоврядування в роботі по залученню інвестицій в даний регіон. Доречним буде і запровадження в нашої державі і податків, що стягуються з прибутків у певних галузях економіки.

Впровадження даних заходів дасть змогу Україні зміцнити та вдосконалити чинну систему оподаткування. Тільки виважена податкова політика здатна забезпечити необхідні умови для функціонування суб'єктів господарювання та створити необхідні умови для становлення економічного потенціалу України.

Список використаних джерел

1. Шевченко А.В. Міжнародна практика оподаткування // Криворізький економічний інститут ДВНЗ "Криворізький національний університет" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Economics/3_152803.doc.htm
2. Бак Н.А. Прибуткові податки як фінансовий інструмент держави // Науковий вісник Чернівецького національного університету. Економіка №592. – 2012. - с. 122-127
3. Мельник В., Кошук Т. Сучасна податкова політика у країнах ЄС-15 // Економіка України – 2012. - №6. - с. 73-85
4. Податковий кодекс України // Вісник міністерства доходів і зборів України. – 2014. - №2-3
5. Леоненко И. И., Германович Н. Е. Отличительные особенности налоговой системы США // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Вестник Полесского государственного университета http://www.rusnauka.com/27_NII_2013/Economics/3_146570.doc.htm
6. Адміністрування податків в Європі та в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minrd.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2012_povidomlenia-modernizatsia/59283.html
7. Червінська О.С., Паранчук С.В., Могиляк І.П. Досвід окремих країн світу в оподаткуванні прибутку підприємств – 2009 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7730/1/12.pdf>
8. Сеніна А.О. Зарубіжний досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності ХНЕУ – 2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1910>

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті акцентовано увагу на вагоме місце державного фінансового аудиту бюджетних програм серед видів державного фінансового аудиту. З огляду на узагальнення наукових позицій, проаналізовано суперечливість поняття державного фінансового аудиту бюджетних програм та аудиту ефективності, та виділено відмінність цих визначень. На прикладі України визначено основні проблеми в організації проведення аудиту бюджетних програм, та запропоновано деякі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: державний фінансовий аудит, бюджетні програми, аудит ефективності, аудит бюджетних програм.

Annotation . This article was brought to a focus on a significant issue of public financial audit of budget programs among types of state financial audit. Then, analyzed the contradictory notion of public financial audit of budget programs and audit efficiency and highlighted the difference between these definitions. The case of Ukraine were identified problems in the organization of public financial audit of budget programs and and proposed ways of their solution.

Key words: state financial audit, budget programs, efficiency audit, audit budget programs.

Постановка проблеми у загальному вигляді. При сучасному стані економіки України та загострення соціально-економічних проблем гостро постає питання ефективності використання бюджетних коштів. Нераціональність, незаконність і неефективність бюджетних видатків та необхідність посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів обумовлюють необхідність вдосконалення форм і методів державного фінансового контролю. Важливою складовою державного фінансового контролю в сучасних умовах стає фінансовий аудит виконання бюджетних програм, який направлений на визначення ефективності використання бюджетних коштів для реалізації запланованих цілей.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Створення та розвиток державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм в Україні є предметом дослідження таких вчених: Ф. Бутинець, С. Левицька, І. Заглада, А. Мамишев, Ю. Пивовар, Н. Рубан, С. Стефанов, І. Стефанюк, М. Шутов. В. Геєць.

Проте питання аудиту ефективності для України є доволі новим та недостатньо відпрацьованим у вітчизняній практиці, що потребує висвітлення з урахуванням сучасних тенденцій.

Метою статті є обґрунтування необхідності державного фінансового аудиту бюджетних програм та виявлення існуючих проблем при його здійсненні для пошуку можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні державний фінансовий контроль (далі – ДФК) практично не виконує своєї основної попереджувально-профілактичної функції, виступаючи як правило, лише реєстратором порушень [1, с.32]. Це дає поштовх необхідності запровадження в бюджетній сфері нової для вітчизняної практики, менш фіскальної, але більш оперативної та партнерської форми контролю, такої як державний фінансовий аудит (далі – ДФА).

В Україні згідно Розпорядження КМУ, яким затверджено основні напрями контрольно-ревізійної роботи на 2012 р., виділено наступні напрямки ДФА: державний фінансовий аудит бюджетних програм; державний фінансовий аудит місцевих бюджетів; державний фінансовий аудит суб'єктів господарювання державного сектору економіки; державний фінансовий аудит бюджетних установ; державний фінансовий аудит окремих господарських операцій. Виділення кожного з цих видів пов'язане безпосередньо з об'єктом дослідження, що дає можливість розмежування функцій контролюючих органів та забезпечення цілісності вивчення проблемних питань.

Основним напрямком державного фінансового аудиту в останні роки, який забезпечує не лише законність використання коштів, а й ефективність і раціональність їх використання для досягнення поставлених цілей є державний фінансовий аудит бюджетних програм. Оскільки, майже 81% зведеного бюджету України в 2012 році складає державний бюджет, основним механізмом перерозподілу якого є бюджетні програми.

При чому, необхідність застосування ДФА бюджетних програм в Україні зумовлена наступними факторами:

- слабкою фінансовою дисципліною, яка спричиняє нецільове використання коштів, залучених на виконання бюджетних програм;
- недоліками в організації виконання бюджетних програм, що не сприяє досягненню запланованих цілей [2, с.351].

Існує безліч поглядів щодо визначення поняття державного фінансового аудиту бюджетних програм. Ф.Ф. Бутинець визначає: «Суть фінансового аудиту виконання бюджетних програм – аудиту ефективності, полягає на визначенні ефективності використання бюджетних коштів для реалізації запланованих цілей та встановлення факторів, які цьому перешкоджають, та який здійснюється з метою розроблення обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності використання коштів державного та місцевого бюджетів у процесі виконання бюджетних програм». Сас Л.С. підтримує думку попереднього автора, визначаючи ДФА бюджетних програм, як форму ДФК, яка спрямована на визначення ефективності використання бюджетних коштів для реалізації запланованих цілей та встановлення факторів, які цьому

перешкоджають» [3, с.258]. А Оксана Хаблюк взагалі розмежовує контроль за виконанням бюджетних програм на 2 види: фінансовий аудит та аудит адміністративної діяльності. При цьому, автором виділено операційний аудит, який є безпосередньо складовою частиною фінансового аудиту.

Однак, на нашу думку потрібно чітко розмежовувати поняття фінансового аудиту та аудиту ефективності, а не повністю ототожнювати як це роблять Ф. Ф. Бутинець та Л. С. Сас. При цьому, аудит ефективності може лише бути складовою частиною фінансового аудиту, оскільки доповнює чіткість та результативність аналізу бюджетних програм.

Узагальнюючи всі ці різні погляди можна дати таке визначення ДФА бюджетних програм – це комплекс взаємопов’язаних дій щодо визначення результативності та ефективності виконання бюджетних програм, впливу різних чинників на досягнення кінцевого результату, внесення своїх пропозицій щодо вдосконалення процесу виконання програми та аналізу впливу діяльності головного розпорядника бюджетних коштів, як виконавця бюджетної програм.

Першими кроками у створенні правових засад запровадження державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм в Україні стало прийняття у 2001 р. Бюджетного кодексу, який зобов’язав контролюючі органи здійснювати контроль не тільки за законним, але й за ефективним використанням бюджетних коштів [4, с.141]. У наступному році згідно Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі відбувся перехід від принципу утримання бюджетних установ до принципу отримання відповідною установою конкретних результатів від використання бюджетних коштів.

Основною метою аудиту бюджетних програм є визначення слабких місць в організації виконання бюджетних програм (функцій), впливу цих вад на досягнення запланованих цілей та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних ресурсів.

В європейських державах контроль за ефективністю виконання бюджетних програм у державі покладається на вищий незалежний контролюючий орган. Оцінку виконання програм у відповідних формах здійснюють як вищі органи державного аудиту (рахункові суди, рахункові палати, національні управління аудиту), так і уповноважені органи державного контролю у системі виконавчої влади.

В Україні чинним законодавством визначено, що переважна частина контролюючих функцій за ефективним використанням бюджетних коштів у сфері виконання бюджетних програм покладається на Державну фінансову інспекцію України (надалі Держфінінспекція України), яка підпорядковується Міністерству фінансів, а частину завдань виконує Рахункова палата, яка підпорядковується Верховній Раді України.

Об’єктом державного фінансового аудиту є бюджетна програма. Бюджетна програма - систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети та завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Відповідно до Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі та ст.21 Бюджетного кодексу України, бюджетна

програма формується з метою досягнення цілей, установлених планом діяльності органу виконавчої влади, котрий складається відповідно до прогнозних і програмних документів економічного й соціального розвитку держави.

Наприклад, згідно Загальнодержавної програми «Питна вода України» на 2006-2020 роки визначено основну її мету - покращення забезпечення населення України питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих нормативів (норм) питного водопостачання; реформування та розвиток водопровідно-каналізаційної мережі, підвищення ефективності та надійності її функціонування; поліпшення на цій основі стану здоров'я населення та оздоровлення соціально-екологічної ситуації в Україні; відновлення, охорона і раціональне використання джерел питного водопостачання. Ця мета і визначені відповідно до неї напрями діяльності безпосередньо відповідають цілям економічного і соціального розвитку країни.

Тому, складаючи бюджетну програму, важливо чітко окреслити напрями діяльності в рамках цієї програми, що дасть змогу відстежити основні напрямки витрачання бюджетних коштів під час планування показників видатків бюджету, оскільки напрями бюджетної програми відображають: який вид діяльності здійснює головний розпорядник (міністерство чи відомство) і для чого він взагалі існує, тобто в регулюванні яких відносин бере участь; з допомогою яких заходів він намагається це здійснювати; які результати від реалізації заходів, передбачених програмою [5, с.132].

Відповідальність за виконання поставлених програмою цілей, завдань, а також показників результативності програм покладається на визначеного в установленому порядку відповідального виконавця, для того щоб у разі невідповідного виконання програми можна було проаналізувати кількісні та якісні фактори, які призвели до відхилення від запланованих показників результативності, тобто з'ясувати, чому це сталося, та вжити відповідних заходів.

Протягом 2008-2012 рр. основним недоліком у виконанні бюджетних програм в Україні спостерігається значна кількість програмних документів, за якими потрібно фінансувати ті чи інші заходи через виділення коштів з державного бюджету (Рис.1). Потреби у коштах з бюджету значно перевищують загальний обсяг фінансових ресурсів, які має у своєму розпорядженні держава. Лише в 2012 році спостерігається значне зменшення кількості бюджетних програм з 894 до 587. Однак, все одно їх кількість не відповідає можливостям держави.

Проблемою також є те, що бюджетні програми досить часто запроваджуються без реальних розрахунків і ґрунтовних вимірів для досягнення поставленої мети, без визначення чітких результатів їх реалізації, а найголовніше, однозначних, обґрунтованих обсягів і джерел фінансування. Так, спочатку приймають рішення й затверджують бюджетні програми, і тільки потім проводять пошук джерел фінансування, а має бути навпаки. До того ж бюджетні програми досить часто не доводяться до логічного завершення, залишаються з тих чи інших причин не реалізованими. Це підтверджується

даними щодо реально профінансованих бюджетних програм у повному обсязі протягом 2008-2012 рр. (Рис.2)

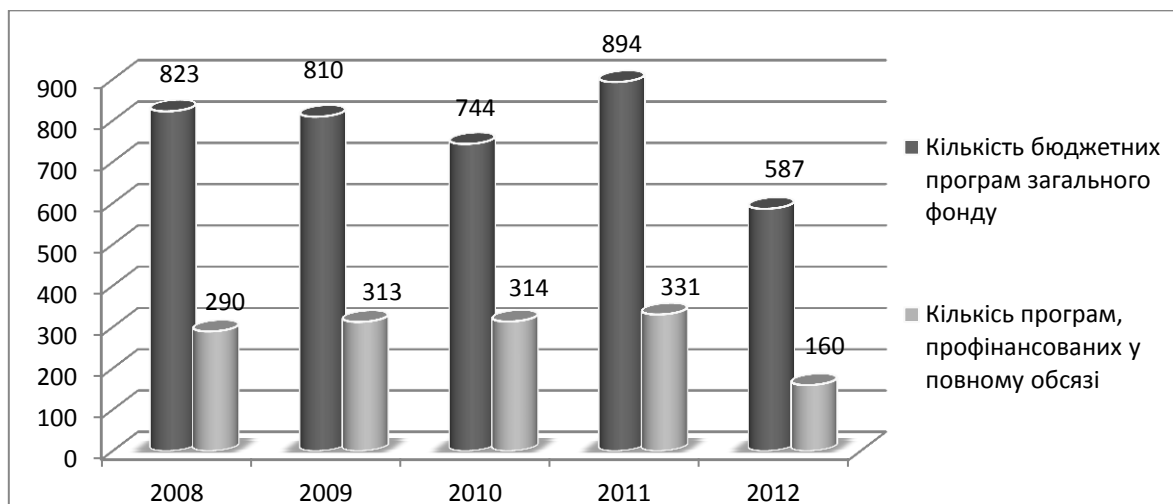

Рисунок 1. Динаміка кількості бюджетних програм загального фонду Державного бюджету України за 2008-2012 рр..

***Джерело: складено і розраховано за даними Рахункової палати України на основі [6]**

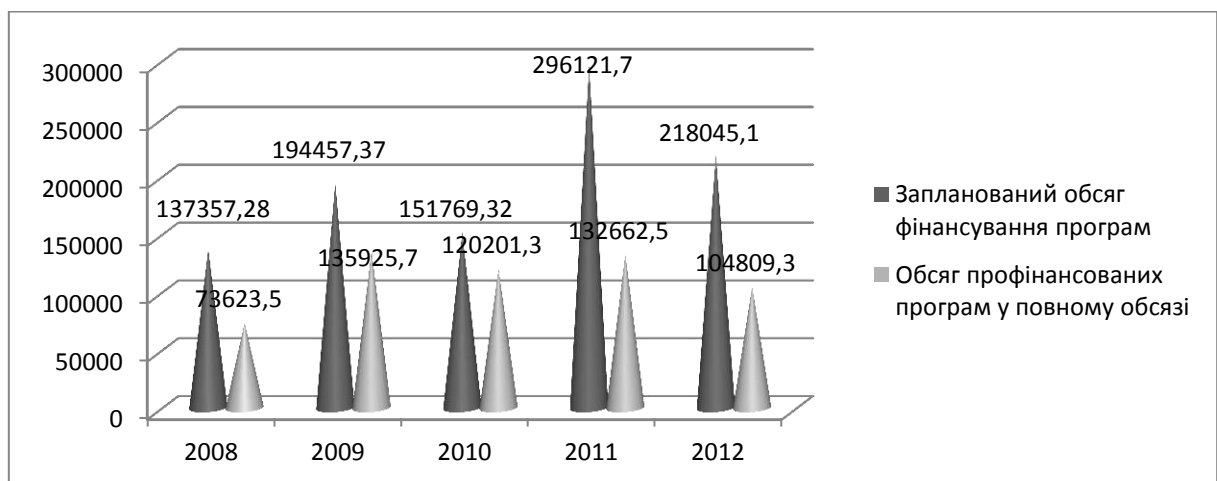

Рисунок 2. Динаміка профінансованих бюджетних програм загального фонду Державного бюджету України протягом 2008-2012 рр..

***Джерело: складено і розраховано за даними Рахункової палати України на основі [7]**

У 2012 році головні розпорядники бюджетних коштів у плановому обсязі здійснили видатки за 160 програмами в сумі 104 млрд. 809,3 млн. грн., або 48,1%, з яких в найбільших обсягах спрямовано коштів на дотацію для виплати пенсій, надбавок і підвищень до пенсій, покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду для виплати пенсій – 60 млрд. 759,7 млн. грн., державну підтримку вугледобувних підприємств на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції – 10 млрд. 171,8 млн. гривень.

При цьому, слід відзначити що протягом визначеного періоду у повному обсязі фінансується не більше 70% запланованого обсягу фінансування бюджетних програм. Така ситуація складається через те, що існуюча методологія формування бюджетних програм не передбачає необхідності чіткого розмежування в часі та просторі фінансування за рахунок різних джерел. Частіше призупинення фінансування за рахунок бюджетних коштів майже завжди призводить до призупинення фінансування або відмови від реалізації програми за рахунок інших джерел. Учасники бюджетного процесу не враховують, що відсутність фінансування бюджетної програми може мати місце внаслідок як відсутності коштів, так і недостатньо кваліфікованої підготовки необхідних документів, у тому числі щодо результативності раніше освоєних коштів.

Нераціональне використання бюджетних коштів за бюджетними програмами (у 2012 році, у структурі виявлених порушень бюджетного законодавства у 2012 році нецільове використання коштів державного бюджету, передбачених на виконання державних програм складає 3%) та недофінансування бюджетних програм дає поштовх розвитку державного фінансового аудиту бюджетних програм, який допомагає виявити слабкі місця в розробці бюджетних програм та знайти шляхи їх усунення.

Органи Державної фінансової інспекції активно впроваджують в діяльність практику проведення державного фінансового аудиту бюджетних програм, який доволі поширений у зарубіжних країнах. Однак кількість проведених аудитів все одно залишається незначною, і кожного року складає близько 50 перевірок (Рис.3). Через значне скорочення кількості бюджетних програм спостерігається скорочення проведених аудитів бюджетних програм до 38.

Проведені аудити засвідчили про недосконалість переважної більшості діючих державних цільових програм, прийнятих без урахування їх актуальності і важливості. Як правило, заходи, передбачені державними програмами, є нечіткими, не визначають конкретних обсягів фінансових ресурсів на їх реалізацію, окремі з них дублюються в інших державних програмах. Бюджетні програми, на виконання яких держава протягом значного часу спрямовувала бюджетні кошти, після завершення терміну їх дії, як правило, не досягали своєї мети, тобто кошти, витрачені на реалізацію таких програм, витрачались неефективно.

За результатами аудиту органами ДФІ надаються рекомендації щодо усунення недоліків, виконання яких перевіряється під час наступної перевірки. Наприклад, у звіті Рахункової палати за 2013 рік за результатами державного фінансового аудиту стану виконання Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки оцінено як недостатньо ефективний [7].

З метою підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері молодіжного житлового кредитування та використання бюджетних коштів за результатами аудиту розроблено низку пропозицій Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

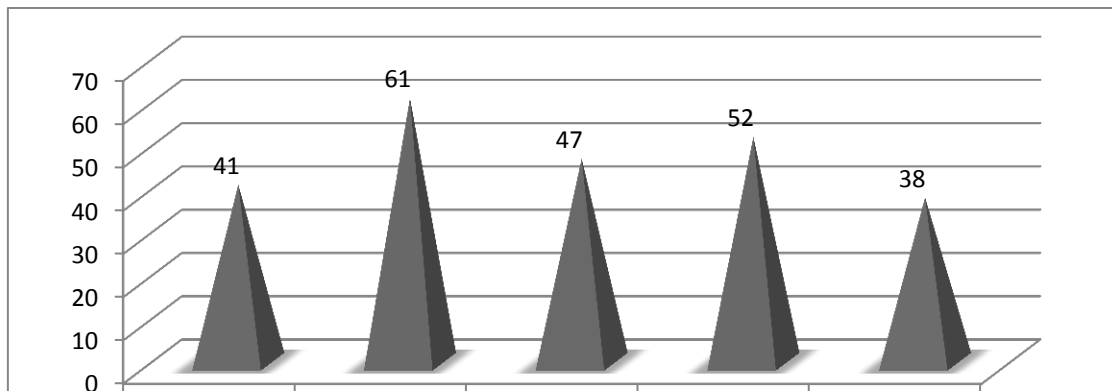

Рисунок 3. Динаміка кількості проведених державних фінансових аудитів бюджетних програм органами ДФІ протягом 2008-2012 р.

***Джерело: складено і розраховано за даними Рахункової палати України на основі [7]**

По-перше, необхідно розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проект змін до Положення про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.05.2001 № 584, в яких передбачити посилення функцій Мінрегіонбуду та Фонду щодо здійснення контролю над процесом будівництва житла для молоді і удосконалення критеріїв відбору позичальників.

По-друге, розробити та надати на затвердження Уряду пропозиції щодо механізму відшкодування витрат Фонду по обслуговуванню державних пільгових кредитів, наданих за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

По-третє, розробити та надати Уряду пропозиції щодо вдосконалення та розширення функцій Фонду, як державної спеціалізованої фінансової установи.

Вчетверте, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння іпотечному кредитуванню», залучити обласні державні адміністрації до здійснення контролю за станом будівництва житлових об'єктів, які споруджуються в рамках Державної програми.

Не менш важливою є проблема організації державного фінансового аудиту, оскільки він проводиться при територіальних органах ДФІ відділом державного фінансового аудиту бюджетних програм та діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Даний відділ проводить 3 види ДФА: бюджетних програм, місцевих бюджетів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Таке навантаження на працівників даного відділу вимагає від них високої кваліфікації та призводить до розпорошення сил і зменшення їх уваги до основних проблем. Для удосконалення організації необхідно виділити три різних відділи, що дасть змогу сконцентруватися кожному на певному виді аудиту.

При цьому, необхідно відзначити, що ДФА бюджетних програм проводиться або після закінчення строку виконання бюджетної програми, або в останні роки її виконання, коли програма повинна вже бути майже виконаною. Однак багато проблем в її реалізації виникає у головних розпорядниках

бюджетних коштів на перших етапах. Тому, важливим для удосконалення процесу аудиту є проведення поточного або оперативного контролю протягом реалізації бюджетної програми.

Розроблені пропозиції удосконалення державного фінансового аудиту бюджетних програм нададуть можливість:

- більш оперативного виявлення негативних тенденцій виконання бюджетних програм ще до їх завершення;
- проведення більш глибокого аналізу, ніж при здійсненні інших методів контролю;
- коригування або ліквідування бюджетної програми за результатами проведеного аудиту;
- зменшення кількості неефективних програм чи недобросовісних відповідальних виконавців.

Висновки і пропозиції. ДФА бюджетних програм забезпечує визначення ефективності використання бюджетних коштів, виявлення факторів впливу та відхилень результатів на всіх етапах реалізації бюджетної програми. Недосконалість організації державного фінансового аудиту, велика кількість бюджетних програм та необґрунтованість розробки таких проблем призводить до недофінансування пріоритетних напрямків економіки країни. А за умов раціонального та ефективного використання бюджетних коштів при реалізації бюджетних програм бюджетна система країни створює та примножує національне багатство.

Визначені проблеми дають поштовх організаційному реформуванню проведення державного фінансового аудиту та введення оперативного контролю, який забезпечить виявлення проблем реалізації бюджетних програм на перших її етапах.

Список використаних джерел

1. Островка Е.В. Державний фінансовий аудит як домінанта державного фінансового контролю // Формування ринкових відносин в Україні №2, 2013р.
2. Хаблюк О. Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм: форми та методи // Економічний аналіз № 9, 2011 р.
3. Сас Л.С. Державний фінансовий аудит: особливості та напрями здійснення // Всеукраїнський науково-виробничий журнал №8, 2012 р.
4. Трайтлі В.Ю. Організаційно-правові засади державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм // Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
5. Чечуліна О. О. Модернізація ДФК в контексті розвитку програмно-цільового бюджетування // Фінанси України №10, 2011 р.
6. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2008-2012 роки // Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/>
7. Звіти Рахункової палати України за 2008-2012 роки // Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ОСНОВА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано актуальність здійснення та інституціональну основу державного фінансового аудиту суб'єктів господарювання, а також запропонований алгоритм його проведення відповідно до сучасних реалій.

Ключові слова: аудит, фінансовий контроль, державний фінансовий аудит суб'єктів господарювання, інституція, інституціональні засади, Державна фінансова інспекція.

Annotation. In the article actuality of realization and institutional basis of state financial audit of subjects of menage, and also an offer algorithm of his realization, are analysed in accordance with modern realities.

Key words: audit, financial control, state financial audit of subjects of menage, institutiones, institutional principles, State financial inspection.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аудит є однією із форм контролю, яка лише останні п'ять років почала використовуватися в державному управлінні України. У міжнародній практиці контролю аудит вже перетворився на одну із основних форм його проведення, а у вітчизняній практиці контрольної діяльності цей вид діяльності є новим і малодослідженим як із практичного, так і з теоретичного боку. Проблема теми дослідження викликана тим, що в сучасних умовах розвитку все більше постає необхідність в оцінці ефективності та результативності управління державними ресурсами. Ефективне витрачання бюджетних коштів стає необхідною умовою діяльності бюджетних установ, підприємств та організацій. У контексті останніх подій роль державного фінансового аудиту набуває особливої актуальності.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Дослідженню теоретичних проблем державного фінансового контролю та державного фінансового аудиту (в інших країнах – аудиту ефективності), практичних аспектів їх здійснення присвятили свої праці багато вітчизняних та зарубіжних учених: М.В.Бариніна, М.Т.Білуха, В.В.Бурцев, А.В.Мамишев, Є.В.Мних, С.Б.Рябухін, А.М.Саунін, Л.О.Сухарева, С.В.Степашин, І.Б.Стефанюк, Б.Ф.Усач, Т.В.Федченко, І.Ю.Чумакова. Окремі аспекти державного фінансового контролю підприємницької діяльності досліджували О.Ф.Андрійко, Д.Ірвін, М.В.Романів,

Л.А.Савченко, але все ж таки не було досліджено інституціональну основу державного фінансового аудиту.

Мета статті. Метою статті розгляд інституціональних основ державного фінансового аудиту, що проводиться органами Державної фінансової інспекції України, його актуальність, завдання, виявлення сучасного алгоритму його проведення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі ринкових перетворень в усіх галузях національної економіки, трансформації вітчизняної системи контролю та аудиту до міжнародних стандартів та норм, пріоритетного значення набуває фінансовий контроль, який виступає запорукою успішного та стабільного функціонування як окремого суб'єкта господарювання так і вітчизняної економіки в цілому.

Фінансовий контроль на сьогодні є важливим елементом системи управління фінансами, призначення якого полягає у сприянні успішної реалізації політики держави, забезпеченні процесу реформування й ефективного використання ресурсів в усіх ланках фінансової системи.

Незважаючи на високу ефективність та дієвість даного виду контролю, він все ж таки не може повною мірою запобігти зловживанням фінансовими і матеріальними ресурсами держави, а отже, сприяти оптимізації бюджетного процесу та поступальному розвитку соціально-економічних відносин.

Наявні в Україні форми державного фінансового контролю, найпоширенішими з яких донедавна були ревізії та перевірки, виявились неадекватними сучасним потребам управління фінансами держави, оскільки мають імперативний характер та спрямовуються лише на пошук фінансових порушень, виявлення та покарання винних осіб. [1]

Із затвердженням постановою Кабінету Міністрів України "Порядку проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання" від 25.03.2006 р. № 361 [2] відбулося перенесення центрів тяжіння від фіскальності контрольних заходів здебільшого ретроспективного характеру (ревізій та перевірок) до нової форми державного фінансового контролю - державного фінансового аудиту.

Згідно з Законом України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" державний фінансовий аудит полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. [3]

Актуальність його здійснення зумовлена тим, що цей контрольний захід дає можливість встановлювати не тільки порушення, а й недоліки в забезпеченні та організації фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектора економіки, саме тому ефект від цього контролю може бути значно більшим, ніж від ревізій.

Головною метою аудиту є визначення слабких місць в організації господарської діяльності об'єкта контролю, впливу цих недоліків на досягнення

статутних цілей та надання обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення його діяльності, підвищення ефективності управління, усунення наявних порушень, недоліків і проблем та запобігання їм у подальшому. Тому управління фінансово-господарською діяльністю суб'єкта господарювання під час аудиту оцінюється за критеріями економічності, продуктивності та результативності.

Саме аудит дає можливість виявити помилки й недоліки організаційного, нормативно-правового та фінансового характеру, які негативно впливають на результати фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, у тому числі внаслідок прийняття неправомірних управлінських рішень, укладання збиткових контрактів, реалізації товарів, робіт та послуг за заниженими цінами. Тобто аудит досліджує такі фактори, які не є фінансовими порушеннями, проте негативно впливають на кінцевий результат діяльності підприємства.

Перш ніж перейти до інституціональних основ державного фінансового аудиту суб'єктів господарювання, визначимо такі поняття як: «інституція» та «інституціональні засади (основи)».

Науковець Щепанський Я. вважає, що інституція – це форма організації комплексу соціальних дій, які виконуються деякими членами групи від імені спільноти; також він виділяє і таке тлумачення: «інституція – комплекс установ, в яких обрані члени груп отримують право на виконання публічних та імперсональних дій, спрямованих на задоволення індивідуальних і групових потреб, для регулювання поведінки членів групи».

Науковий діяч Фоміцька Н.В. пропонує таке визначення: «*institutiones*» (інституція) – можна перекласти українською як «підручник», тобто книга, в якій збиралися, концентрувалися не всі, а лише апробовані часом та усталені в науковому, фаховому середовищі, загальноприйняті в ньому, а отже, такі, що не повинні були піддаватися сумнівам, знання, які слід було передати для формування базового уявлення про предмет роботи та її особливості. [4].

Отже, слово «*інституція*» зберігає і донині давнє латинське значення «настанова, пояснення чогось» і позначає насамперед особливості управління, механізми дії правових норм у будь-якій галузі суспільних відносин. [5]

Інституціональні засади – це сукупність науково обґрунтованих (і закріплених) положень, згідно з якими здійснюється процес інституціоналізації суспільних явищ, тобто перетворення їх на певні упорядковані структури, системи дій. [4]

З понятійним апаратом визначились, перейдемо до інституціональної основи державного фінансового аудиту суб'єктів господарювання.

Такий аудит проводиться органами Державної фінансової інспекції, її територіальними відділеннями відповідно до планів контрольно-ревізійної роботи органу Державної фінансової інспекції, які складаються та затверджуються у встановленому законодавством порядку. [6]

Завданнями державного фінансового аудиту суб'єктів господарювання є:

По-перше, проведення оцінки рівня управління фінансово-господарською діяльністю об'єкта аудиту, яка полягає у забезпеченні:

- дотримання вимог законодавства, актів і рішень органів управління та об'єкта аудиту;
- досягнення визначених цілей та завдань або набуття кращого досвіду діяльності інших суб'єктів господарювання з виконання показників економічності, продуктивності і результативності;
- достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- збереження активів.

По-друге, виявлення факторів ризику, а також джерел і резервів для підвищення ефективності управління фінансово-господарською діяльністю об'єкта аудиту.

Проблема оцінки фінансових ризиків суб'єктів господарювання має першорядне значення, бо від точності визначення фінансових ризиків і факторів, які впливають на діяльність підприємства, залежить як об'єктивність прийняття управлінських рішень, фінансове становище підприємства, так і якість аудиту.

Основний метод визначення ризикових операцій - аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства за звітними даними та матеріалами попередніх ревізій, завданням якого є оцінка ефективності управління та виявлення факторів, які позитивно або негативно вплинули на кінцеві фінансові результати.

До основних джерел інформації для проведення поглибленого аналізу належать:

- баланс підприємства (форма № 1);
- звіт про фінансові результати (форма № 2);
- звіт про рух грошових коштів (форма № 3);
- звіт про власний капітал (форма № 4);
- примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);
- звіт про наявність та рух основних фондів, амортизацію (знос) (форма № 11-03)
- інші звіти і інформація, необхідна для якісного аналізу, виявлення резервів виробництва та визначення ризикових операцій.

Можна виділити два методи визначення наявності ризикових операцій в діяльності суб'єктів господарювання:

1) Орієнтація на фінансові порушення, виявлені перевітками на інших підприємствах.

2) Орієнтація на операції, щодо яких не забезпечений внутрішньогосподарський контроль.

Сутність першого методу полягає в тому, що державний аудитор повинен взяти до уваги порушення, виявлені попередніми контрольними заходами на цьому підприємстві або на інших підприємствах. Вони можуть свідчити про наявність аналогічних ризикових операцій на об'єкті контролю.

Другий метод полягає в урахуванні стану системи внутрішньогосподарського контролю у суб'єктів господарювання. Система внутрішньогосподарського контролю являє собою сукупність внутрішніх

правил та процедур контролю, запроваджених керівництвом суб'єкта господарювання з метою забезпечення (в межах можливого) його стабільного та ефективного функціонування, дотримання внутрішньої господарської політики, збереження та раціонального використання активів, запобігання фальсифікаціям і помилкам, ведення достовірної фінансової звітності.

Якщо у суб'єкта господарювання відсутній або неефективно діє внутрішньогосподарський контроль, це збільшує ймовірність проведення ризикових операцій. [7]

Втретє, підготовка обґрунтованих пропозицій для підвищення ефективності управління фінансово-господарською діяльністю об'єкта аудиту, усунення наявних порушень, проблем і недоліків та запобігання їм у подальшому.

Процес проведення аудиту складається з чотирьох етапів:

- 1) планування аудиту;
- 2) підготовка програми проведення аудиту;
- 3) перевірка ризикових операцій фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, за допомогою обраних методів (до складу яких належать перевірка, аналіз, письмове пояснення, анкетування, звіряння, обстеження, тестування, експертиза);

4) звітування про результати аудиту, за результатами якого готуються висновки щодо оцінювання рівня управління фінансово-господарською діяльністю суб'єкта господарювання, виходячи з істотності їх впливу на фінансово-господарську діяльність.

Для покращення ефективності та результатів державного фінансового аудиту пропонуємо новий алгоритм його проведення згідно з яким поділимо процес проведення державного фінансового аудиту між ДФІ та незалежними аудиторськими компаніями. Такий підхід дозволить поєднати прозорість державного контролю самого процесу та майнову відповідальність аудиторських компаній за результат.

На першому етапі проведення державного фінансового аудиту пропонується проведення єдинорічного конкурсу з обрання аудиторських компаній, що будуть брати участь у проведенні державного фінансового аудиту. Згідно з ним ДФІ опубліковує інформацію про проведення конкурсу через офіційні друкарські видання. Після цього аудиторські компанії, що мають бажання брати участь у проведенні державного фінансового аудиту, подають заяви до конкурсної комісії. Після проведення конкурсу комісія надає результати компаній до ДФІ.

На другому етапі відбувається планування аудиту з метою збору інформації про правове забезпечення фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, систему управління, досягнення суб'єктом господарювання визначених цілей і завдань та підготовку програми проведення аудиту з урахуванням його плану. Після цього відбувається заключення договору між ДФІ та підприємством щодо проведення аудиторських процедур аудиторською компанією. Такий підхід дозволяє державі самій визначати найбільш ризикові моменти діяльності підприємств, що потребують найбільшої

уваги, та використовувати найбільш кваліфіковані незалежні кадри аудиторських компаній. Таким чином, нівелюється можливість використання нелегальних схем для фальсифікування результатів аудиту через те, що фактичним роботодавцем аудиторської компанії стає держава.

На третьому етапі відбувається перевірка ризикових операцій фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання незалежною аудиторською компанією. Завданням цього етапу є підтвердження законності проведених операцій, достовірності їх відображення в бухгалтерському обліку та періодичній фінансовій звітності та звітування перед ДФІ.

Висновки і пропозиції. Таким чином, запропонований алгоритм процесу проведення державного фінансового аудиту дозволяє покращити якість аудиторських процедур за рахунок залучення висококваліфікованих фахівців з незалежних аудиторських компаній та зменшити навантаження на працівників КРУ для здійснення ревізій та перевірок, що в подальшому сприятиме вдосконаленню державної системи фінансового контролю.

Список використаної літератури

1. Пушкарьова О.Ю. Державний фінансовий аудит суб'єктів господарювання як пріоритетний напрям діяльності органів державної контрольно-ревізійної служби - Економіка та підприємництво 2009 р., № 7, с. 160-164/
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2006 № 361 «Питання проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту», [Електронний ресурс]. - Режим доступу: rada.gov.ua.
3. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», [Електронний ресурс]. - Режим доступу: rada.gov.ua.
4. Фоміцька Н.В. Підходи до розкриття змісту поняття «інституційні засади». Теорія та практика державного управління. – 2011 - Вип.4 (35).
5. Іншаков О.В., Фролов Д.П. Інституція – ключ до розуміння економічних інститутів. Економічна теорія. - 2011. – №1. с.52-62
6. Наказ Кабінета Міністрів України від 04.08.2008 № 300 «Про затвердження Методики проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання», [Електронний ресурс]. - Режим доступу: rada.gov.ua.
7. Аудит - Немченко В.В. Видавництво 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12810419/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/teoretiko-metodologichni_zasadi_derzhavnogo_finansovogo_auditu.

Науковий керівник:
к.е.н., професор Хомутенко В. П.

ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СТАЛИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Анотація. Розкрито сутність податкового навантаження, як важеля сталого економічного розвитку країни та оцінено його рівень. Досліджено податкові показники, які впливають на соціально-економічний стан держави.

Ключові слова: податкова політика, податок, податкове навантаження, рівень оподаткування.

Summary: The essence of the tax burden as a lever for sustainable economic development of the country and appreciated its level. Tax investigated parameters that affect the socio-economic condition of the state.

Keywords: tax policy, tax, tax burden, tax rates.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Податкове навантаження є одним із факторів впливу на розвиток економіки країни, це встановлено ще у 80-х роках XX століття відомим американським економістом Лаффером. Суть його теорії в наявності оптимального рівня оподаткування у вигляді кривої, за якого державні доходи досягають свого максимуму. Отже постає питання, щодо визначення оптимального розміру податкового навантаження в країні.

За даними дослідження Світового банку податкова система України за рейтингом “Ведення бізнесу 2014” залишається однією з найгірших у світі. Останні роки країна знаходилася на останніх місцях його рейтингу. Хоча піднесення її за даними на 2014 рік на 164 місце із 189 не призвело до зменшення рівня податкового навантаження і на сьогодні загальна податкова ставка становить 54,9 % [1].

Тому важливим є встановлення оптимального рівня податкового навантаження та визначення його впливу на економіку країни.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. На сьогодні достатньо велика кількість дослідників вносить свій вклад у розробку теорії податкового навантаження та його впливу на соціально-економічні процеси, що відбуваються в країні. Дослідження даної проблематики, присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: А.Соколовська, В. Хомутенко, О. Кудріна, П. Колісніченко, І. Майбуров, Ю. Кушнірчук, О. Годованець, Т. Маршалок, Л. Кузнєцова, К. Шмелев, Н. Федішин, А. Крисоватий, О.Найденко, С. Барулін.

Метою статті є встановлення оптимального рівня податкового навантаження та визначення його впливу на економіку країни.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні не існує єдиної думки, щодо визначення «податкового навантаження» як у вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Усі автори розглядають визначення «податкове навантаження» із сторони якісного чи кількісного його визначення.

Так Кушнірчук Ю.М. стверджує, що податкове навантаження - це вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання [2]. Вона виділяє декілька рівнів економіки, на які впливає податкове навантаження. Автор розглядає податкове навантаження лише з якісної сторони, але не конкретизуючи фактори та механізми впливу податків на економіку в цілому та на конкретного суб'єкта, а також від чого залежить рівень податкового навантаження і які його наслідки.

О. Годованець, Т. Маршалок, Л. Кузнєцова стверджують, що податкове навантаження є показником ефективності рівня втручання держави через податки в діяльність платників, і являється частиною непрямого державного макроекономічного регулювання економіки [3,4]. Згідно такого твердження визначено лише інструмент впливу держави на діяльність платників податків. Тобто відображена взаємодія держави і суб'єктів господарювання лише зі сплати податків та відображено лише фіскальна функція держави. Дане поняття не відображує механізм впливу на платників податків та ефективність такого впливу зі сторони суб'єкта господарювання.

П. Бечко, Н. Лисая при визначенні податкового навантаження використовують економічну сутність якого науковці зводять до форми монопольної ціни на послуги держави. Тобто, податковий тягар в процесі формування сукупної ціни державних послуг відображається у вигляді частини податкових стягнень із сукупного доходу країни чи сукупної ставки доданої ставки відповідно до ринкової економіки та окремих податкових законів, які формуються під впливом вартості, податкової границі, попиту та пропозиції [4]. При цьому податковий тягар визначається із кількісної сторони та зводиться лише до визначення його зі сторони надання послуг держави. Але необхідно також відзначати сутність впливу податкового навантаження на суб'єктів господарювання, та взаємозв'язок надання послуг держави та діяльність платника податку.

Найбільш прийнятним серед всіх вчених для мене є поняття А. Соколовської, яка зазначає, що податкове навантаження – це ефект впливу податків на економіку загалом та окремих її платників, пов'язаний із економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання [3]. Вона визначила не лише механізм впливу податків на ефективну діяльність платника податку, але і те, що сплата податків відволікає кошти, які можна використовувати в своїй діяльності.

Показник податкового навантаження на макrorівні відображає ефективність податкової політики, завдяки кількісному вимірюванню сукупного впливу податкових платежів на джерела їхньої сплати. Проте недоліком цього показника, на думку експертів з аналізу податкових систем ЄС, є те, що податкове навантаження не надає інформації щодо реального економічного

виміру оподаткування країни, а також навантаження на окремі сфери економіки та групи платників податків.

Економічній науці відомо кілька методичних підходів до оцінювання податкового навантаження, визначимо декілька з них:

- як відношення суми податкових надходжень у бюджет до величини сукупних доходів приватного сектора;
- як різниця між загальною сумою податкових надходжень і видатками й трансфертами з бюджету на утримання приватного сектора економіки;
- як частка податкових бюджетних надходжень у ВВП [5].

Аналіз методичних і наукових джерел засвідчив, що визначення податкового навантаження можуть використовуватись різні методичні підходи. В окремих наукових працях вимірником податкового навантаження виступають самі податкові ставки, частка чистих податків у валовому внутрішньому продукті, обсяг чистих податків, а також податки на заробітну плату, відношення суми податкових надходжень у бюджет до величини сукупних доходів приватного сектору та ін.

В Україні аналітичними відділами Державної податкової служби оцінка сплати податків та зборів проводиться за допомогою таких показників, як: середньогалузеве податкове навантаження, рівень податкового навантаження в цілому по країні, в розрізі областей, районів, окремих суб'єктів господарювання [3].

Питання щодо встановлення оптимального рівня податкового навантаження розглядаються вже не одне століття. На різних історичних етапах науковці дотримувалися відмінних думок щодо його оптимальності. Так, французький економіст кінця XIX століття П. Леруа-Бойе, вивчаючи проблему рівня оподаткування, писав, що податки, які становлять 5–6% національного продукту, є помірними, а ті, які перевищують 12%, шкодять економічному зростанню [6].

Відомий американський економіст А. Лаффер у 80-х роках XX століття зазначав, що граничною податковою ставкою є ставка 34% суми доходу; вилучення у виробників більше 35-40% доданої вартості провокує не вигідність інвестицій у цілях розширеного відтворення, що рівно сильно пошкоджує в «податкову пастку» [7].

У наукових колах України й досі тривають дискусії про встановлення для економіки оптимальний та ефективний рівня оподаткування, який би в свою чергу стимулював розвиток виробничого сектору, що забезпечувало б підвищення соціально-економічних норм і стандартів.

Інші науковці ототожнюють підвищення податкового навантаження з чинником, що стримує економічну активність та процеси нагромадження, а також створює умови для прискореного розвитку тіньової економіки. Зниження загального рівня податкового навантаження сприяє поживленню всіх економічних процесів і зниженню рівня тіньової економіки [6].

Однак тимчасовим скороченням дохідної частини бюджету спричиняє зниження зведеного бюджету країни і таким чином призводить до ризику бюджетної безпеки країни. Мінімізація ризику може бути досягнута за рахунок

розширення бази оподаткування, зміни ставок, використання пільг. Помірний розмір податкового навантаження призводить до збільшення обсягів виробництва, та як наслідок до збільшення податкових надходжень.

Система оподаткування в Україні має певні особливості порівняно з країнами – членами ЄС. Співвідношення між надходженнями зведеного бюджету і ВВП протягом останніх семи років в середньому становили 30,5%.

Визначимо рівень податкового навантаження, як частки податкових надходжень у ВВП за період 2007-2013 років, дані наведено у табл.1.

Таблиця 1

Показники податкового навантаження в Україні за 2007-2013 роки

Показник	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження до зведеного бюджету, млрд.грн.	217,7	297,8	272,9	314,5	398,5	445,5	442,7
ВВП, млрд.грн	720,7	948,1	913,3	1082,6	1302,1	1411,2	1444
Податкове навантаження, %	30,2	31,4	29,9	29,1	30,6	31,6	30,7

Джерело: розраховано за даними [8,9]

Слід відмітити, що рівень податкового навантаження в Україні за роки постійно змінювався. Якщо аналізувати тенденцію за 2007-2013 роки, то слід відмітити, що відбувалось його зменшення до 2010 до рівня 29,1%, після чого відбулося його збільшення в 2013 році до відмітки 30,7%. Однак, як свідчать розрахунки у 2012 році податкове навантаження досягло найбільшого рівня - 31,6%.

Розглянемо динаміку зміни податкового навантаження, та чинників, що на нього впливали розрахованого ланцюговим методом (рис.1).

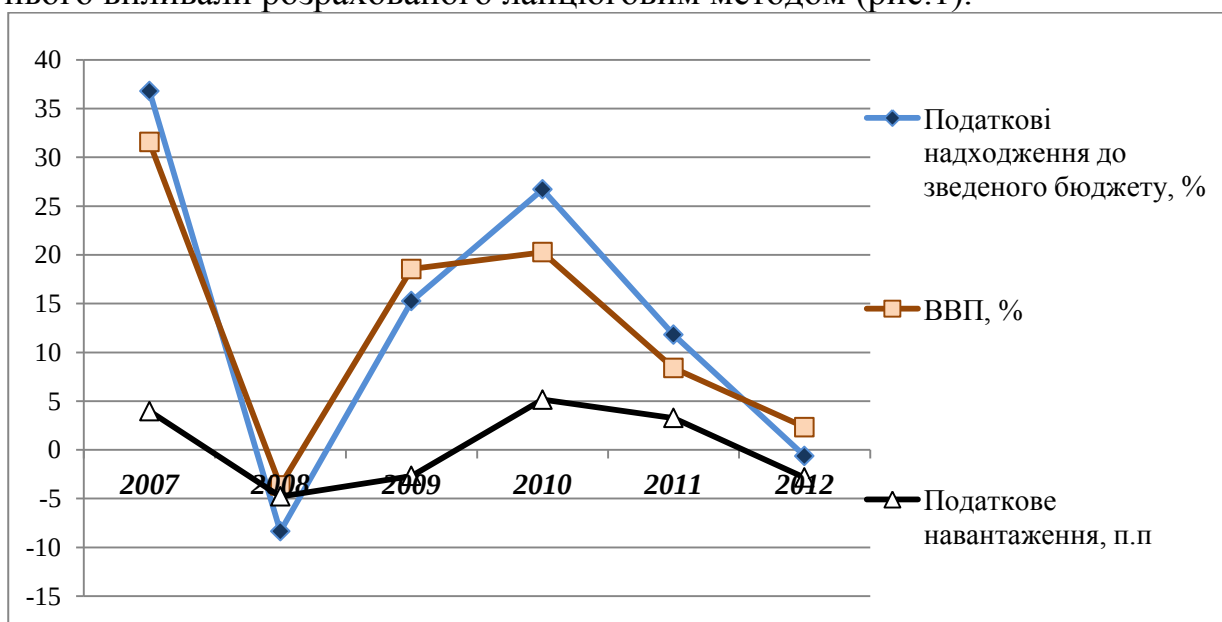

Рис.1. Зміна рівня податкового навантаження на економіку України

Джерело: розраховано за даними [8,9]

Зростання рівня податного навантаження в Україні протягом 2007-2013 років є не рівномірним (рис.1), частка ВВП, що перерозподіляється через податкову систему зменшилась с 31,4 % у 2008 році до 29,1% у 2010 році. Проте збільшення податкового навантаження з 2010 року спричинено:

- скасуванням пільг, що надавалися суб'єктам спеціальних економічних зон (СЕЗ), територій пріоритетного розвитку (ТПР) та технопарків;
- зростанням імпорту товарів та послуг;
- змінами в нормативно-правовій базі адміністрування податків.

Зміна податкового навантаження та його вплив на економіку країни, може оцінюватися за допомогою основних макроекономічних показників, таких як:

- ✓ обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг);
- ✓ оборот роздрібної торгівлі;
- ✓ індекс споживчих цін;
- ✓ рівень зайнятості населення;
- ✓ середньомісячна заробітна плата одного працівника;
- ✓ податкові надходження;
- ✓ інше.

Згідно традиційного підрахунку впливу податкового навантаження на стан економіки країни використовується виробнича функція, де результати виробництва, як основного показника, залежать від 2-х основних факторів - капіталу і праці.

Проте для більш точно відображення факторного впливу на макроекономічні показники, розширимо коло чинників, через які податкове навантаження безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток країни. Вплив рівня оподаткування на економіку розглядався багатьма науковцями, проте для проведення оцінки більшість використовує виробничо-інституційну функцію (1), яка лежить в основі ефекту Лаффера.

$$Y = K^{(a+b*q)} L^{(n+m*q)} q \quad (1)$$

де Y — випуск (обсяг ВВП країни),

K — капітал (обсяг основних фондів),

L — праця (чисельність зайнятих),

q — податкове навантаження (частка податкових надходжень T у ВВП, $q=T/Y$),

a, b, n, m — параметри, що оцінюються статистично [10].

Змінні Y, K, L і Q беруться за відповідні роки. Особливість функції (1) полягає в тому, що ВВП країни залежить від праці, капіталу і податкового тягаря.

Головною ідеєю використання виробничо-інституційної функції є визначення взаємного розташування точок Лаффера 1-го і 2-го роду та фактичної величини податкового навантаження країни. Тобто розглядаючи дані трьох точок дозволить відобразити податковий клімат і графічно показати його визначну роль у динаміці економічного росту.

Фіскальною точкою Лаффера 1-го роду q^* називається його вершина (тобто точка максимуму) виробничої кривої, точка Лаффера 2-го роду q^{**} — точка максимуму, тобто вершина фіскальної кривої.

Формула визначення точки Лаффера 1-го роду:

$$q^* = -\frac{1}{2} \frac{n \ln L + a \ln K}{m \ln L + b \ln K} \quad (2)$$

Точка Лаффера 2-го роду функції:

$$q^{**} = \frac{1 \pm \sqrt{(n \ln L + a \ln K)^2 - 8(m \ln L + b \ln K) - n \ln L - a \ln K}}{4(m \ln L + b \ln K)} \quad (3)$$

Збільшення податкових надходжень вище точки Лаффера 2-го роду стає неможливим та неефективним для економіки країни. Оскільки податковий тягар унеможливорює нормальний розвиток економіки за такої ситуації [10].

Проведемо наглядний розрахунок точки Лаффера 1-го і 2-го порядку для визначення впливу податкового навантаження на розвиток економіки.

Таблиця 2

Дані для розрахунку параметрів виробничо-інституційної функції
України за період 2009-2012 років

Рік	ВВП (Y), млрд.грн	Зайнята населення (L), тис.чол	Основні засоби (K), млрд.грн	Податкові надходження (T), млрд.грн.	Податкове навантаження (q)
2007	720,7	20 904,70	2047,3	217,7	0,302
2008	948,1	20 972,30	3149,6	297,8	0,314
2009	913,3	20 191,50	3903,7	272,9	0,299
2010	1082,6	20 266,00	6648,8	314,5	0,291
2011	1302,1	20 324,20	7396,9	398,5	0,306
2012	1411,2	20 354,30	9148	445,5	0,316

Джерело: розраховано за даними [8,9]

Визначимо параметри виробничо-інституційної функції в табл.3.

Таблиця 3

Параметри виробничо-інституційної функції

Параметри ВІФ	a	B	n	m
Значення параметрів	8,77	-21,06	-11,09	26,5

Джерело: розраховано автором [10]

Маючи усі дані знайдемо інтегровані точки Лаффера 1-го та 2-го ряду.

Тобто відобразимо максимальні точки виробничої та фіскальної кривої.

Проаналізувавши дані можна зробити висновок, що інтервальна точка виробничої кривої на всьому періоді характеризується високою стабільністю (табл.4), ще свідчить про те, що податкове навантаження являється незмінним чинником впливу на економіку країни. Судячи по значним коливанням податкового навантаження протягом розглянутого періоду держава не має чіткої фіскальної політики, тому зміна податкового клімату призводить до збільшення фіскальної кривої, а як наслідок до збільшення основних виробничих фондів та податкового навантаження на економіку. Проте незначна

зміна рівня зайнятості населення не впливає на структурні зміни податкового навантаження, а лише відображає їх необхідність.

Таблиця 4

Точки Лаффера та податкове навантаження в Україні за період 2007-2012 роки

Рік	Вершина виробничої кривої (q^*)	Фактичне податкове навантаження (q)	Вершина фіскальної кривої (q^{**})
2007	0,2109	0,3021	0,0263
2008	0,2111	0,3141	0,0292
2009	0,2113	0,2988	0,0314
2010	0,2117	0,2905	0,0370
2011	0,2118	0,3060	0,0383
2012	0,2120	0,3157	0,0414

Джерело: розраховано на основі вище наведених даних.

Однак, реальне макроекономічне податкове навантаження неповністю відображає фактичну ситуацію, яка склалася в Україні. Зокрема, при такому стандартному розрахунку не враховується рівень тіньової економіки, який впливає на даний показник, не враховуються доходи домогосподарств, що призводить до значного звуження податкової бази, реального рівня оподаткованої доданої вартості, зниження оподаткування суб'єктів господарювання, а тому і до заниження податкових надходжень[6].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, варто зазначити, що податкове навантаження є одним із фінансових показників, який визначає частку валового внутрішнього продукту на макrorівні, що перерозподіляється та акумулюється в бюджеті країни у вигляді податків і зборів.

Оцінка рівня податкового навантаження в Україні показує, що оподаткування має помірний характер порівняно з ринково розвинутими країнами світу, однак питання щодо його пропорційності та рівномірності залишається невирішеним. Постійна зміна податкового законодавства, «лобістський приватизаційний» клімат породжує недовіру інвесторів до українського ринку. Ці фактори гальмують розвиток «чистого» сектора економіки, заважають зростанню реального ВВП, а низький рівень даного показника не може гарантувати високих соціальних гарантій навіть при високому рівні податкового навантаження. Судячи по значним коливанням податкового навантаження протягом розглянутого періоду держава не має чіткої фіскальної політики, тому зміна податкового клімату призводить до зміни основних виробничих фондів та податкового навантаження на економіку.

З іншої сторони, збільшення податкового навантаження, може призвести до більшої тінізації економіки. Якісне підвищення податкового навантаження повинно здійснюватися не шляхом підвищення податкових ставок, а розширенням податкової бази, чого можна досягти за допомогою системних змін у податковому законодавстві.

Список використаних джерел

1. Рейтингова оцінка економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/#paying-taxes>
2. Левченко Н.М. Систематизація методик оцінки податкового навантаження на суб'єктів господарювання / Левченко Н.М. // Сталий економічний розвиток. Всеукраїнський науково-виробничий журнал, вип.6(9) – 2011– С. 271
3. Савченко В.Ф., Оцінка рівня податкового навантаження в Україні/ В. Ф. Савченко, А. Ф. Лось // Економічний часопис – XXI, №9-10 – 2011– С. 26-28
4. Орлова В.А. Теоретические аспекты налоговой нагрузки коммерческого банка / В.А. Орлова, А.А. Шунькина // БІЗНЕСІНФОРМ, № 2(2) – 2011, стр. 22
5. Цимбалюк І. О. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики/ І. О. Цимбалюк, Н.В. Вишневецька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/832/1/tax>
6. Годованець О. Податкове навантаження: важливий чинник соціально-економічної стратегії держави/ Годованець О., Маршалок Т. // Економічний аналіз, №3 (19) – 2008, стр.85-89
7. Крива Лаффера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Кривая_Лаффера
8. Показники виконання бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
9. Статистична інформація соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
10. Акулова Г. В. Аналіз впливу податкового навантаження на економічний ріст за допомогою виробничо-інституційних функцій/ Акулова Г. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cyber.kharkov.ua/contentimages/issues/Akulova-konkurs.pdf>

УДК 336.22 (477)

Тезісян М.П, 53 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., викл. Луценко І.С.

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті визначено сутність фіскальної ефективності податкової системи. Наведено перелік чинників, що впливають на ефективність податкової системи. Висвітлено позитивний вплив на податкову систему України прийняття Податкового кодексу. Проведено оцінювання фіскальної ефективності податкової системи України.

Ключові слова: податкова система, податки, фіскальна ефективність, коефіцієнт фіскальної ефективності, Податковий кодекс України.

Annotation. This article explains the purpose of fiscal efficiency of the tax system. The list of factors that affect the efficiency of the tax system. Deals with a positive impact on the tax system of Ukraine adoption of the Tax Code. The analysis of the fiscal efficiency of the tax system of Ukraine.

Key words: tax system, fiscal performance, fiscal efficiency factor, the Tax Code of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Функціонування податкової системи в Україні пов'язане з багатьма проблемами та суперечностями. Податкова система є однією з основ економічної системи країни, що, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – виступає важливим знаряддям реалізації її економічної доктрини. Головне призначення податкової системи з фіскального боку забезпечувати достатні та вчасні надходження до бюджету з метою подальшого фінансування суспільно важливих функцій. Тому визначення фіскальної ефективності податкової системи займає важливе місце. Оскільки саме фіскальна функція податків є первинною, і нехтування дослідженням механізмів реалізації фіскального потенціалу податків може призвести до серйозних фінансових проблем держави.

Отже, дослідження фіскальної ефективності податкової системи України має велике значення для її подальшого розвитку.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Дослідженню питань, що стосуються оцінювання фіскальної ефективності податкової системи України присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних науковців, зокрема Сідельникова Л. [1], Крисоватий А., Валігура В. [4], Римар О. [5], Іванов Ю. [6], Крайник О., Прошак Н. [7], Деркач М. [9]. В їх роботах досліджуються питання ефективності податкової системи, стан та розвиток податкової системи, сутності і значення фіскальної ефективності податкової системи, вплив Податкового кодексу на фіскальну ефективність податкової системи України.

В роботах зазначених вчених розкрито теоретичну складову фіскальної ефективності, але подальшого розгляду потребує саме оцінювання фіскальної ефективності податкової системи України на основі реальних показників з урахуванням витрат на адміністрування податків.

Метою статті є оцінювання фіскальної ефективності податкової системи України.

Виклад основного матеріалу. Функціонування будь-якого економічного інструменту завжди оцінюється через його дієвість, ефективність. Ефективна податкова система формується із урахуванням історичного досвіду,

особливостей національного господарства, у відповідності до функцій податків та на підставі принципів оподаткування. Вона забезпечує баланс соціальної справедливості та економічної ефективності. [1]

Ефективність податкової системи включає не тільки забезпечення державного бюджету стабільними і рівномірними надходженнями доходів, але і стимулювання платників податків до розвитку бізнесу, удосконалення технології виробництва. [2]

Важливим етапом на шляху побудови ефективної податкової системи є її оптимізація - необхідність постійного «налаштування» податкових інструментів на вирішення тих чи інших завдань. Не можна збудувати податковий механізм, який протягом тривалого часу міг би залишатися без істотних змін, діючи при цьому в оптимальному режимі. [3]

На думку Крисоватого А. та Валігури В. основні причини неефективності функціонування податкової системи України доцільно поділити на внутрішні, спричинені вадами системи, та зовнішні. Однак чинна податкова система сприяє поширенню зовнішніх факторів негативного впливу на неї, створюючи замкнутий негативний взаємовплив на суб'єктів господарювання та знижуючи фіскальну ефективність податків. Так, до найважливіших зовнішніх чинників, що визначають ефективність функціонування податкової системи України, ми відносимо: низький соціально-економічний розвиток держави; високий рівень тіньової економіки; поширення явища корупції; низька інвестиційна активність суб'єктів ринку; неефективна грошово-кредитна політика; відсутність фіскальних традицій та низька податкова культура платників податків; низький рівень фінансування суспільних благ [4, с.62].

Фіскальна ефективність податкової системи – це її здатність створювати економічні ефекти, пов'язані із забезпеченням належної фіскальної результативності з допустимих витрат на адміністрування (адміністративних витрат) [5,с. 224-225].

Сутність фіскальної функції полягає в тому, що саме за допомогою податків і зборів забезпечується наповнення бюджетів всіх рівнів і відповідно реалізація функцій держави. Фіскальна функція забезпечує: формування дохідної частини бюджету та загальнодержавних цільових фондів; рівномірний розподіл сум податкових надходжень між ланками бюджетної системи; стабілізацію загальнодержавного та регіонального рівня соціального забезпечення громадян та забезпечення соціальних гарантій; досягнення високого рівня соціальної інфраструктури; забезпечення потреб науки, освіти, охорони здоров'я та навколишнього середовища, оборони та управління [6,с. 36].

У 2010 р. в Україні було прийнято Податковий кодекс. Одним із ключових завдань якого є формування фіскального поля, сприятливого для розвитку бізнесу. Новацією стало зниження номінальних ставок ключових податків – податку на прибуток та ПДВ [7, с. 129-131]. Так, ставка податку на прибуток почала поступово знижуватись з 23 % у 2011 р. до 18 % у 2014 р., подальше її зниження планується й в 2015 р. до 17% і в 2016 р. до 16%.

Зниження ставки з податку на додану вартість до 17 % планується тільки ввести з 2015 року [8].

Позитивним кроком стали зміни в адмініструванні податку на прибуток, зокрема зближення бухгалтерського та податкового обліку і звітності, скорочення кількості податків і зборів. Так, замість 29 загальнодержавних та 14 місцевих податків та зборів запроваджено відповідно 18 загальнодержавних та 5 місцевих податків та зборів. Одним із вагомих досягнень Податкового кодексу є формування єдиного фіскального простору, що дає всім учасникам ринку рівні можливості та усуває податкову дискримінацію окремих суб'єктів залежно від лояльності до влади чи географічного місця розташування. [7,с.131]

З метою збільшення доходів бюджету, що стало результатом підвищення фіскальної ефективності податкової системи, в Податковому кодексі було запроваджено наступні зміни, а саме:

- підвищення ставки ренти за видобування газу, нафти та газового конденсату;
- підвищення ставок акцизного податку;
- розширення групи підакцизних товарів;
- підвищення плати за землю;
- запровадження податку на нерухомість;
- розширення бази оподаткування податком на доходи фізичних осіб [9,с.57].

Існує багато підходів щодо визначення фіскальної ефективності податкової системи України. У процесі дослідження науковці спираються на різноманітні показники, що на їх думку найкраще відображають стан податкової системи України. Так, Крайник О., Процак Н., Цимбалюк А., Тараненко В., Шевченко Н. для визначення фіскальної ефективності податкової системи України досліджують динаміку та питому вагу фіскальних надходжень до Зведеного бюджету України, а також виконання Зведеного бюджету України за фіскальними надходженнями. Такі науковці, як Римар О., Пислиця А.В., Скрипник А.В., Серебрянський Д.М. вважають, що для більш точної оцінки фіскальної ефективності податкової системи України замало враховувати лише надходження, а треба розглянути ще витрати на адміністрування податків.

Спираючись на твердження даних науковців, проаналізуємо фіскальну ефективність податкової системи за трьома показниками, одночасне використання яких, на нашу думку, дасть нам змогу більш точно визначити стан фіскальної ефективності податкової системи України.

Перш за все необхідно проаналізувати динаміку та питому вагу фіскальних надходжень до Зведеного бюджету України за останні шість років, що наведемо у таблиці 1 та рис.1

Як свідчать дані з таблиці 1 доходи Зведеного бюджету України за аналізований період з 2007 р. по 2012 р. збільшуються з кожним роком. Зниження доходів відбулося лише у 2009 році за економічної кризи.

Таблиця 1

**Розрахунок питомої ваги фіскальних надходжень до Зведеного бюджету
України за період 2007 – 2012 рр.**

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Доходи Зведеного Бюджету України всього, млрд.грн	219,94	297,89	272,97	314,51	398,56	445,53
Фіскальні надходження, млрд.грн	161,26	227,16	208,07	234,45	334,69	360,57
Питома вага, %	73,32	76,26	76,22	74,54	83,98	80,93

Джерело: складено та розраховано автором за даними [10]

У динаміці податкових надходжень за аналізований період також спостерігається позитивна тенденція, за винятком 2009 – 2010 років у період економічної кризи, що наведено на рис. 1.

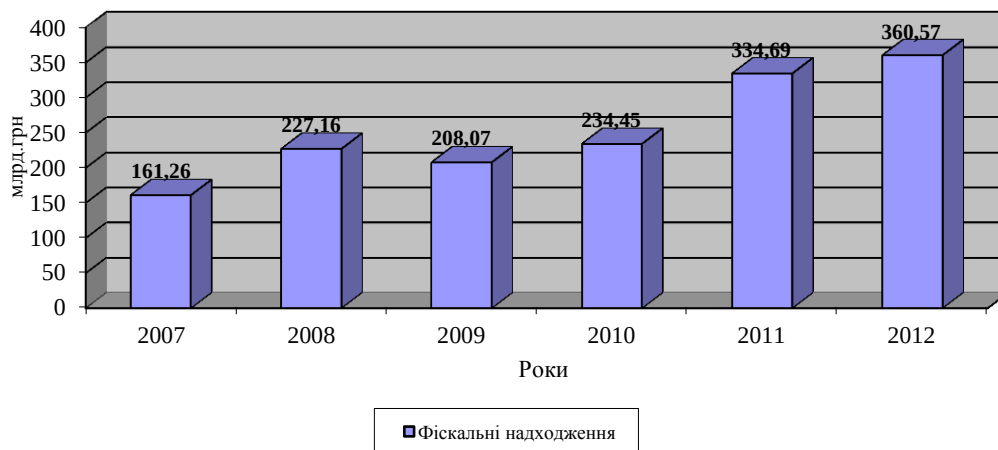

Рис. 1 Динаміка фіскальних надходжень до Зведеного бюджету України у 2007-2012 роках

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Як свідчать дані рис. 1 з 2007 р по 2008 р. спостерігається стрімке зростання обсягу фіскальних надходжень до Зведеного бюджету України на 65,9 млрд.грн або на 40,9%, але ця тенденція не зберігається у 2009 році, що було спричинено кризовими процесами в країні. У 2010 році фіскальні надходження до Зведеного бюджету України збільшуються на 26,4 млрд. грн. або на 12,7% у порівнянні з 2009 р., у 2011 р. – на 100,2 млрд.грн або на 42,8% у порівнянні з 2010 р., у 2012 р також відбулося зростання фіскальних надходжень до Зведеного бюджету України на 25,88 млрд.грн або на 7,73% порівняно з 2011 р., на що позитивно вплинуло проведення реформ податкового законодавства. Так, збільшення фіскальних надходжень у доходах Зведеного бюджету України призвело до позитивної тенденції у динаміці питомої ваги фіскальних надходжень у доходах Зведеного бюджету України,

що свідчить про високу фіскальну ефективність податкової системи України, що наведено на рис. 2.

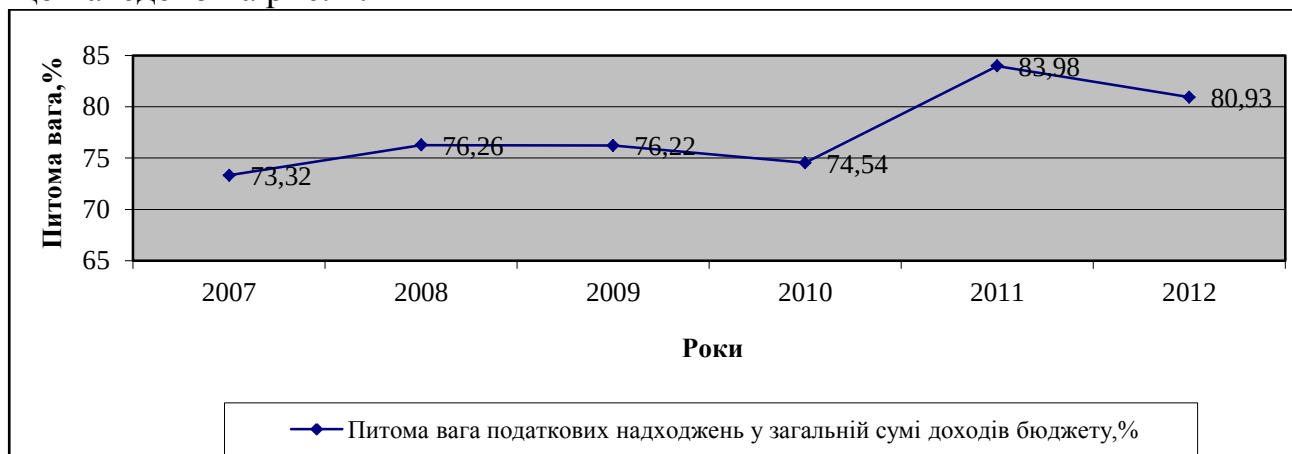

Рис. 2 Динаміка питомої ваги податкових надходжень у загальній сумі доходів Зведеного бюджету України за 2007-2012 роки

Джерело: побудовано та розраховано автором за даними [10]

Як свідчать дані рис. 2 у 2007-2008 рр. відбулося збільшення питомої ваги фіскальних надходжень у доходах Зведеного бюджету України. У 2009 році відбулося незначне зниження цього показника на 0,02% через зниження загальної суми доходів та суми податкових надходжень до Зведеного бюджету України. У 2010 році продовжилась тенденція зниження питомої ваги податкових надходжень на 1,68% через те, що зріст загальної суми доходів бюджету відбувся у більших розмірах, ніж зріст обсягу податкових надходжень. У 2011 році після прийняття Податкового кодексу показник питомої ваги податкових надходжень набув найбільшого значення за весь період - 83,98%. У 2012 році цей показник зменшився на 3,05% через те, що обсяг доходів бюджету збільшився швидшими темпами ніж обсяг податкових надходжень до Зведеного бюджету України.

Отже, в загальній сумі доходів Зведеного бюджету України вагому частину займають саме фіскальні надходження. Питома вага фіскальних надходжень за аналізований період 2007- 2012 рр. у середньому складає 75,54%, що свідчить про значний вплив податкової системи на формування дохідної частин бюджету України та про її достатньо високу фіскальну ефективність.

Для оцінки фіскальної ефективності податкової системи необхідним є проаналізувати планові та фактичні фіскальні надходження до Зведеного бюджету України за останні шість років, що наведемо у таблиці 2 та рис. 3.

Дані з наведеного рис. 3 свідчать, що планові показники з фіскальних надходжень до Зведеного бюджету України за 2007-2012 рр. було виконано лише у 2007 році на 101,6 % та у 2011 році на 101,1 %. У період економічної кризи з 2008 по 2010 роки було недовиконання щодо податкових надходжень до Зведеного бюджету України. Найнижчий показник був у 2009 році – 86,5 %. Проте у 2011 році із введенням Податкового кодексу ситуація значно покращилась і планові показники з податкових надходжень до Зведеного бюджету України було виконано на 101,1 %. Ця тенденція не збереглась, оскільки вже в 2012 році спостерігалось недовиконання плану з податкових

надходжень. Такими чином, результати проведеного аналізу свідчать про не ефективність адміністрування податків із боку органів Міністерства доходів і зборів, що негативно позначається на фінансовій ефективності податкової системи України.

Таблиця 2

Виконання Зведеного бюджету України за фінансовими надходженнями за період 2007 – 2012 рр.

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Податкові надходження (план), млн.грн	158770,8	243475,3	240648,9	243748,9	330618	397504,3
Податкові надходження (факт), млн.грн	161264,2	227164,8	208073,2	234447,7	334691,9	360567,2
Виконання,%	101,6	93,3	86,5	96,2	101,1	90,7

Джерело: складено та розраховано автором за даними [10]

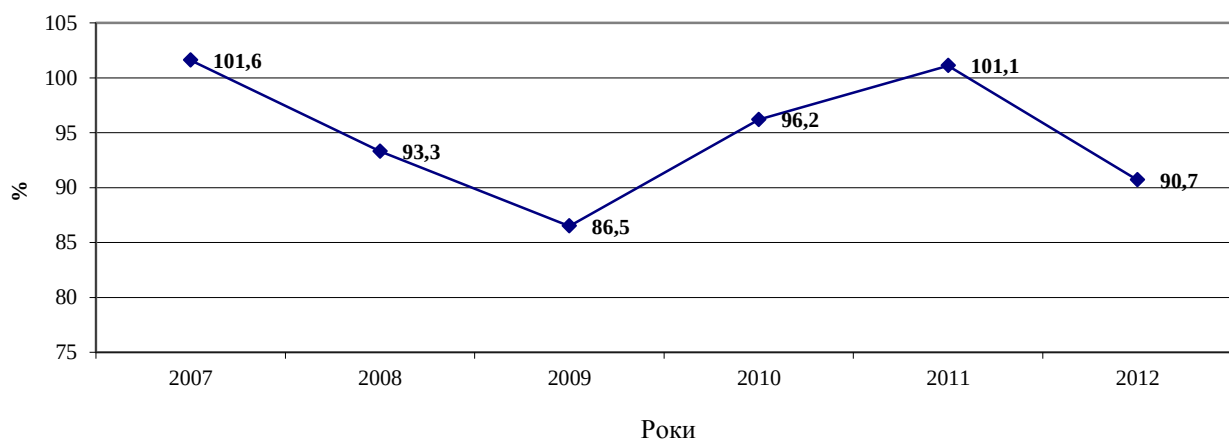

Рис. 3 Динаміка виконання фінансових надходжень до Зведеного бюджету України за 2007-2012 роки

Джерело: побудовано та розраховано автором за даними [10]

Варто зазначити, що аналіз питомої ваги фінансових надходжень до Зведеного бюджету України та їх планове виконання не дає повного і точного уявлення про фінансову ефективність податкової системи України. Оскільки, використовуючи ці показники щодо оцінки фінансової ефективності не враховуються витрати, що були понесені бюджетом у зв'язку з адмініструванням податків. Цього ж погляду дотримується більшість науковців, таких як: Римар О., Пислиця А.В., Скрипник А.В., Серебрянський Д.М., які фінансову ефективність податкової системи визначають як відношення абсолютного обсягу надходжень податків до витрат на їх адміністрування. Економічний зміст отриманого результату показує, яку суму

коштів витрачає держава на забезпечення надходжень одиниці грошових ресурсів до бюджету у вигляді податків [5,с.225].

Таким чином представимо формулу коефіцієнту фіскальної ефективності:

$$\text{Кфиск.ефект.} = \frac{\text{Податкові надходження}}{\text{Витрати на їх адміністрування}}$$

(1)

Із зазначеної формули очевидно, що мінімізація витрат на збирання податків та запобігання ухиленню від сплати податку до бюджету будуть сприяти збільшенню коефіцієнта фіскальної ефективності.

Таким чином, для більш точної оцінки фіскальної ефективності податкової системи розрахуємо коефіцієнт фіскальної ефективності податкової системи за формулою 1 із врахуванням витрат на адміністрування податків, що наведемо у таблиці 3.

Таблиця 3

Розрахунок коефіцієнту фіскальної ефективності податкової системи України у 2011-2012 роках

Показники	2011	2012
Податкові надходження, млн.грн	334691,9	360567,2
Витрати на їх адміністрування, млн.грн	6006,12	5717,47
Коефіцієнт фіскальної ефективності	55,7	63,1

Джерело: складено та розраховано автором за даними [8; 10]

Дані, які наведено у таблиці 3 свідчать, що у 2012 році податкові надходження зросли на 25875,3 млн.грн або на 7,73 % порівняно з 2011 роком, а витрати на їх адміністрування зменшились на 288,65 млн.грн. або на 4,81%.

Такі зміни, пов'язані із введенням Податкового кодексу, що значно покращило стан адміністрування податків в Україні, виконанням програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», однією з головних філей якої є підвищення фіскальної ефективності податкової системи України шляхом удосконалення системи адміністрування податків і зборів.

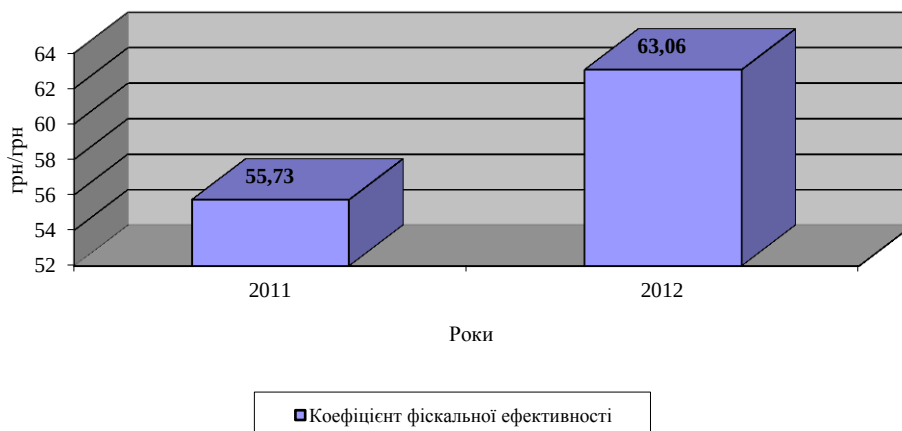

Рис. 4 Динаміка коефіцієнту фіскальної ефективності податкової системи України у 2011-2012 роках

Джерело: побудовано та розраховано автором за даними [8; 10]

У зв'язку з цими змінами, спостерігається позитивна тенденція у динаміці коефіцієнту фіскальної ефективності України у 2011 - 2012 роках, що наведено на рис. 4.

Адже, щоб досягти фіскальної ефективності податкової системи, в першу чергу, треба скорочувати витрати на адміністрування податків до оптимального мінімуму. Таким чином, у 2011 році фіскальна ефективність склала 55,73 грн. податкових надходжень до бюджету на 1 грн. витрат на їх адміністрування, а у 2012 році зросла на 7,33 грн. та склала 63,06 грн. податкових надходжень до бюджету на 1 грн. витрат на їх адміністрування.

Висновки і пропозиції. На основі проведеного дослідження сформулюємо наступні висновки і пропозиції.

По-перше, провівши оцінювання фіскальної ефективності податкової системи України, зробимо висновок, що в Україні є позитивна тенденція у динаміці податкових надходжень до бюджету, проводиться поступове скорочення витрат на адміністрування податків, що у свою чергу, призводить до підвищення фіскальної ефективності податкової системи.

По-друге, при проведенні аналізу виконання планових показників з податкових надходжень до Зведеного бюджету України було виявлено, що план було виконано лише у 2007 та 2011 році. Така тенденція може свідчити про недосконалу систему планування показників бюджету, поширення ухилення від оподаткування або є наслідками скорочення витрат на адміністрування у результаті недосконалого податкового регулювання, що негативно впливає на фіскальну ефективність податкової системи.

Втретє, прийняття Податкового кодексу слід розглядати як позитивне явище в розвитку податкової системи України. Його введення призвело до формування єдиного фіскального простору, а як наслідок покращення показників фіскальної ефективності податкової системи України.

З метою підтримки високої фіскальної ефективності податкової системи України необхідно:

- удосконалювати технології профілактики податкових правопорушень;
- скасувати малорезультативні податки;
- орієнтувати органи адміністрування на забезпечення належної фіскальної результативності за основними бюджетоутворюючими податками;
- вживати заходи зі зміцнення дисципліни у податкових і митних органах;
- удосконалювати технології адміністрування податкового боргу;
- реально забезпечити дотримання принципу невідворотності покарання за вчинення податкових правопорушень.

Список використаних джерел

1. Сідельникова Л.П. Податкова система. [навчальний посібник] / Л.П. Сідельникова – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1383100255164/ekonomika/podatкова_sistema_-sidelnikova_lp

2. Прийняття Податкового кодексу як шлях до ефективності системи оподаткування України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/23409>
3. Ефективність податкової системи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econ-house.ru/ekonomichna-teorija/8/285-efektivnist-podatkovoi-sistemi>
4. Крисоватий А. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори [монографія] / А.Крисоватий, В. Валігула – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 248 с.
5. Римар О.Г. Фіскальна ефективність податкової системи в контексті антикризового регулювання / О.Г. Римар // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – Вип. 4(118) – С. 224-227
6. Іванов Ю. Функції податків та податкове регулювання / Ю. Іванов // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип.19 – С.36-43
7. Крайник О. Сучасний стан та перспективи удосконалення системи оподаткування в Україні / О. Крайник, Н. Процак // Збірник наукових праць / Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 36 – с.129-135
8. Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів України – [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://minrd.gov.ua>
9. Деркач М.І. Фіскальна децентралізація як фактор забезпечення сталого розвитку України / М.І. Деркач // Фінанси України. – Вип. 2 – 2011. – С.56-63.
10. Офіційний сайт Державної казначейської служби України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>

УДК 336. 02

Бордей Ю.М.
Центр заочної форми навчання ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доц. Шикіна Н.А.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МАКРОЕКОНОМІЧНУ ТА БЮДЖЕТНУ БЕЗПЕКУ

Анотація. У статті проаналізовано сучасні тенденції розвитку тіньової економіки. Розглянуто позитивні та негативні сторони останньої. Оцінено її вплив на макроекономічну та бюджетну безпеку.

Annotation. The article provides an analysis of trends in the development of the shadow economy. The positive and negative of it sides. Its impact on the macroeconomic and fiscal security evaluated.

Ключові слова: тіньова економіка, офіційна економіка, макроекономічна безпека, бюджетна безпека.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В економіках всіх країн світу під час економічної трансформації спостерігається активізація тіньових процесів в господарській діяльності. Такий економічний феномен не є притаманним лише для держав, які стають на шлях перетворень. Розростання тіньового сектору залежить від різних чинників, які мають свій прояв в будь-якій країні незалежно від рівня її економічного розвитку. Однак в державах з транзитивною економікою легалізація тіньових доходів досить суттєво перешкоджає проведенню структурних реформ. Це пояснюється тим, що останні, як правило, здійснюються в умовах криз, які опосередковуються поширенням масштабів неформальної діяльності.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Різні аспекти проблеми функціонування тіньової економічної діяльності, вивозу тіньових доходів за кордон, реалізації механізму детінізації висвітлені в працях А. Тимченко, А. Ахламова, Т. Хайлової, В. Вишневського, О. Чаусовського, В. Бородюка, О. Воробйова, Т. Приходько, О. Турчинова, В. Поповича.

Віддаючи належне чималому науковому доробку, сформованому українським науковцям, слід зазначити, що питання, які торкаються проблем, пов'язаних з оцінюванням впливу тіньової економіки на бюджетну безпеку в умовах поглиблення економічної кризи в Україні потребують детального вивчення.

Мета статті. Мета статті полягає в аналізі позитивних і негативних аспектів тіньової економіки та оцінювання її впливу на макроекономічну та бюджету безпеку держави.

Виклад основного матеріалу. За висновками експертів тіньова економіка в Україні має досить суттєві масштаби, а, враховуючи достаньо вразливе економічне становище України на сучасному етапі розвитку, питання щодо оцінювання ступеню впливу її окремих елементів на соціально-економічні процеси потребує проведення комплексного дослідження. Тому для розуміння процесів, які відбуваються в тіньовому секторі вважається за доцільне проаналізувати динаміку ВВП та рівня тіньової економіки. У підтвердження висунутого припущення є сенс звернути увагу на критерії оцінювання економічної безпеки держави, які викладено у відповідних Методичних рекомендаціях, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року [7], де параметр «Рівень тінізації економіки» (у відсотках до ВВП) включений до розділу 6. Макроекономічна безпека. Динаміка ВВП та рівня тіньової економіки проілюстрована на рис. 1.

Аналізуючи динаміку, відображену на рис. 2.7 можна дійти висновку, що тіньовий сектор акумулює у більш, ніж третину ВВП. Збільшення останнього в порівнянні з 2007 роком відбулося майже у 2,5 рази, в той час як вартість ВВП зросла у 2 рази. Це говорить про негативні тенденції та підтверджує факт збільшення масштабів тіньового сектору. Проте варто зауважити, що, починаючи з 2010 року тенденція нарощування тіньового сектору дещо сповільнилася.

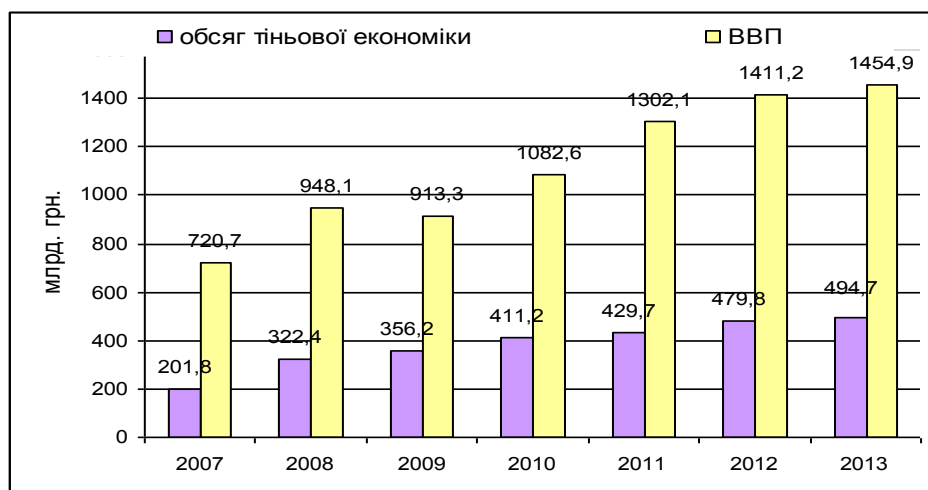

Рис. 1. Динаміка ВВП та тіньової економіки у 2007-2013 роках

Джерело: [1; 2; 3].

Серед основних чинників, які спричинили таке становище можна назвати такі, як зниження платоспроможності населення та підприємств, що призвело до зниження попиту на товарних ринках, підвищення ставок кредитування та скорочення іпотечного кредитування банківськими установами інвесторів (у тому числі населення). Дія зазначених факторів змусила суб'єкти господарювання відмовитись від тіньових схем розрахунків, оскільки їх клієнти не мали можливості зі свого боку брати в них участь. При цьому криза значно менше впливає на тіньовий сегмент економіки, оскільки внаслідок відсутності зарегульованості тіньова економіка успішно адаптується до існуючих економічних умов. Як результат, на тлі досить відчутного падіння офіційного ВВП (при незначному зниженні тіньового ВВП) в Україні частка тіньової економіки буде зростати.

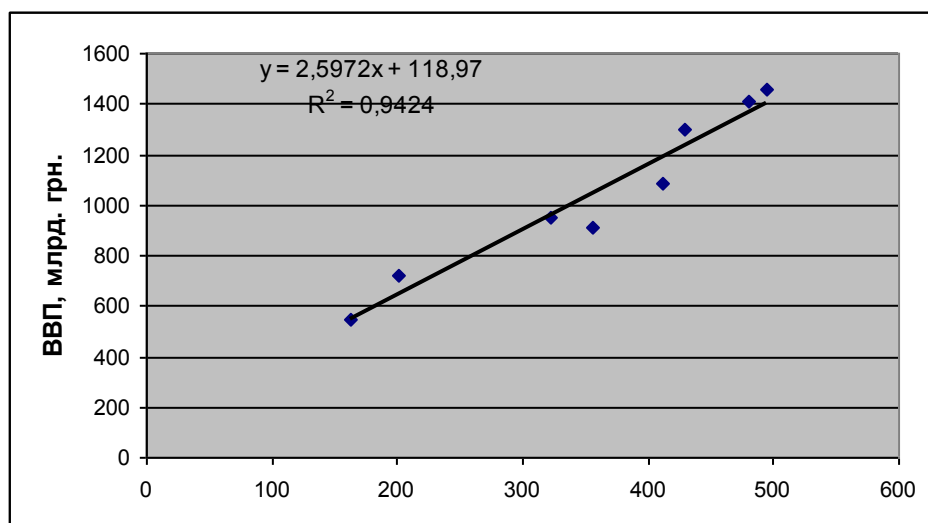

Рис. 2. Модель парної регресії оцінювання взаємозв'язку між ВВП і тіньовою економікою за період 2006-2013 років (млрд. грн.)

Джерело: розроблено автором.

За оцінками експертів, заснованими на зростанні тіньового сектора в минулому і поточному роках, очікується подальше нарощування переходу

підприємств і підприємців до проведення неофіційних операцій за обліком і звітністю перед державними органами, масове приховування доходів від оподаткування [4, с. 6].

Для аналізу взаємозв'язку між офіційним сектором економіки і тіньовим вважається за доцільне побудувати модель парної регресії. Для реалізації методу регресійного аналізу є необхідність скористатися вбудованою функцією програмного забезпечення Microsoft Office пакету «Аналіз даних». Одержані результати виконано у графічному варіанті та відображено на рис. 2.

Як видно з рис. 2. спостерігається пряма лінійна залежність між тіньовим і офіційним ВВП. Коефіцієнт детермінації є достатньо наближеним до одиниці, що дає підстави для твердження про існування залежності між визначеними факторами, тобто зміна одного чинника спричиняє зміну іншого. Одержане регресійне рівняння:

$$y = 2,5972 x + 118,97; \quad (2.1)$$

де y – ВВП (офіційний), млрд.. грн.;

x – обсяг тіньової економіки, млрд.. грн.

Пояснюючи перемінні регресійного рівняння, можна дійти висновку, що на 1 грн. приросту тіньового сектору ВВП прирощується на 2,6 грн. тіньового сектору.

Одержані результати говорять про те, що чим більше економічне зростання, тим більші умови для розвитку тіньової економіки. Пояснити такий феномен можливо проаналізувавши позитивні сторони впливу тіньового сектору на офіційну економіку.

Перший аспект, який необхідно враховувати при оцінюванні позитивного впливу тіньової економіки на офіційну економіку визначається тим, що тіньова економіка більш мобільна з причин своєї незаконності. Це дає можливість її швидкого пристосування у разі змін кон'юнктури. Перетікання робочої сили у найбільш прогресивніші галузі здійснюється швидше, ніж в офіційному секторі економіки.

Наступний позитивний аспект пов'язаний із сприятливими умовами у нагромадження капіталу. Оскільки у тіньовій економіці грошові кошти обертаються швидко, то і відтворення капіталу також здійснюється швидко. Хоча сам капітал має незаконне утворення, але використовуючи схеми відмивання нелегальних коштів, власники капіталу вводять його в легальний оборот і, тим самим, підвищують вартість ВВП.

До позитивного впливу тіньового сектору на офіційну економіку можна віднести чинник утворення нових робочих місць й хоча заробітна плата при тонізації зайнятості видається у «конвертах», що й у довгостроковій перспективі і виявиться негативом, але у поточному періоді підвищує купівельну спроможність населення, а відтак й обсяг непрямих податків також збільшується.

Слід враховувати і той аспект, що капітали, які отримуються у наслідок незаконних дій (наприклад, через офшорний бізнес, контрабанду) впливають в Україну через інвестиційну діяльність, що також позитивно впливає на економічне зростання.

Проте в тіньовій економіці все-таки більше негативів, які призводять до [5]:

- втрати податкових надходжень до бюджету і, як результат, ускладнення виконання фінансових зобов'язань держави; недовісти управлінських рішень унаслідок відсутності повної та об'єктивної інформації про розвиток економічних процесів;

- скорочення внутрішніх інвестиційних ресурсів через неможливість відкритого витрачання тіньовими структурами прихованих від оподаткування доходів та їхній вплив за кордон;

- зменшення інтересу потенційних стратегічних інвесторів.

Аналіз проблем тіньової економіки та її зростаючих масштабів дає можливість визначити основні чинники тотальної тінізації економіки України в умовах фінансово-економічної кризи, а саме[4, с. 7-8]:

- відсутність необхідного, збалансованого та стабільного законодавства і правовий нігілізм значної частини представників державної влади, бізнесу і соціальних верств населення;

- зацікавленість окремих представників державного апарату в існуванні тіньової економіки і в отриманні тіньових доходів;

- системні недоліки податкової та митної політики, значне податкове тиск;

- недосконалість регуляторної політики держави, переважна система дозвільних реєстраційних і наглядових функцій і існуючі формальні і неформальні розміри плати за надані послуги та виконані роботи;

- правова незахищеність суб'єктів господарської діяльності та підприємців від зловживань, утисків, протидії та вимагань з боку представників владних структур різних рівнів;

- посилення діяльності кримінальних структур, інтеграція організованої злочинності із суб'єктами господарської діяльності;

- зростання безробіття (прихованого), неритмічна робота підприємств, низький рівень оплати праці, відсутність належного соціального захисту населення;

- прорахунки в грошово-кредитній політиці, непрозорі дії державного регулятора в цій сфері, доларизація економіки, неналежне нагляд і контроль за діяльністю банків з боку держави;

- неефективне управління державною і комунальною власністю;

- звуження мотивації у юридичних і фізичних осіб до економічної діяльності у легальному секторі економіки.

Для обґрунтування впливу тіньової економіки на фінансову безпеку є сенс скористатися двома методиками, які рекомендовано Міністерством економічного розвитку - це «Методика розрахунку рівня економічної безпеки України» і «Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки України» [6, 7].

В основу моделі доцільно ввести інтегральний індекс економічної безпеки держави, який визначається таким чином.

Якщо x_{ij} – показники, $j = 1, \dots, m$; $i = 1, \dots, n$, які в сукупності характеризують певну галузь (i -ту сферу) економіки держави, то інтегральний показник (індекс) безпеки для цієї галузі може мати вигляд лінійної згортки:

$$I = \sum_{j=1}^m a_{ij} z_{ij}, \quad (1)$$

де a_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску j -го показника в інтегральний індекс i -ї сфери економіки;

z_{ij} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} .

Вимоги до a_{ij} та z_{ij} такі:

усі a_{ij} задовольняють таким умовам:

$$0 \leq a_{ij} \leq 1, \quad (2)$$

$$\sum_j a_{ij} = 1 \quad (3)$$

Кожний із $z_{ij} \in$ нормалізованим, тобто $0 \leq z_{ij} \leq 1$, причому $z_{ij} = 1$ відповідає оптимальному значенню, а $z_{ij} = 0$ – найгіршому.

Вагові коефіцієнти a_{ij} розраховуються за формулою:

$$a_{ij} = \frac{c_{ij} |d_{ij}|}{\sum c_{ij} |d_{ij}|}, \quad (4)$$

де d_{ij} – факторні навантаження;

x_{ij} – вхідні дані.

Факторні навантаження d_{ij} отримуються шляхом застосування статистичних методів факторного аналізу: методу головних компонент (*Principal components*) з метою отримання d_{ij} як складових формули:

$$G_j = \sum_{i=1}^m d_{ij} x_{ij}, \quad (5)$$

Інтегральний індикатор економічної безпеки країни в цілому розраховується за формулою:

$$I = \sum_{j=1}^m b_j I_j, \quad (6)$$

де b_j вагові коефіцієнти сфер економіки.

Ваговий коефіцієнт j -ї сфери визначається експертним шляхом за допомогою N експертів як відношення суми балів, що дали всі експерти даній сфері, до загальної суми балів.

$$b_j = \frac{\sum_{n=1}^N S_{jn}}{\sum_{k=1}^M \sum_{n=1}^N S_{kn}}, \quad (7)$$

де S_{jn} – оцінка j -ї сфери, яку дав n -й експерт;

N – кількість експертів;

M – кількість сфер економіки.

Реалізуються такі етапи конструювання інтегральної оцінки економічної безпеки держави:

- формування множини індикаторів;
- визначення характеристичних (оптимальних, порогових та граничних) значень індикаторів;

- нормалізація індикаторів;
- визначення вагових коефіцієнтів;
- розрахунок інтегрального індексу.

Рекомендовані Міністерством економіки України значення вагових коефіцієнтів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Вагові коефіцієнти оцінювання економічної та бюджетної безпеки

Сфера економіки	Ваговий коефіцієнт	Фінансова сфера	Ваговий коефіцієнт
1	2	3	4
Макроекономічна	0,1005	Бюджетна	0,2023
Виробнича	0,0769	Грошово-кредитна	0,1953
Фінансова	0,1127	Валютна	0,1558
Інвестиційна	0,0939	Боргова	0,1256
Зовнішньоекономічна	0,0901	Страхова	0,0628
Науково-технологічна	0,1183	Фондова	0,0953
Соціальна	0,0808	Банківська	0,1629
Демографічна	0,0836		
Енергетична	0,1324		
Продовольча	0,1108		

Складено за [7].

Виходячи із поставленого завдання, яке полягає в оцінюванні макроекономічної і бюджетної безпеки є сенс для аналізу використовувати показники, що характеризують рівень безпеки у цих сферах та відповідають цілям дослідження. Зокрема, індикатором, що вимірює макроекономічну безпеку є «Рівень тонізації економіки» у відсотках до ВВП. Його порогове значення не має перевищувати 30% ($X_{opt.} = 30$). Динаміка рівня тіньової економіки, яка відображена на рис. 2.4, вказує, що, починаючи з 2008 р. спостерігається небезпечна зона. При чому за тенденцією зростання.

Таблиця 2.

Вихідні дані для оцінки взаємозв'язку між рівнем тіньової економіки і часткою перерозподілу ВВП через бюджетну систему

Роки	Частка перерозподілу ВВП через бюджетну систему, %	Рівень тіньової економіки, %
2007	30,5	28
2008	31,4	34
2009	29,9	39
2010	29,1	38
2011	30,6	33
2012	31,6	34
2013	30,4	35

Складено за: [1;2;3].

Переходячи до аналізу впливу тіньової економіки на бюджетну безпеку є сенс оцінити взаємозв'язок між часткою перерозподілу ВВП через зведений бюджет і рівнем тіньової економіки (таблиця 2).

Відповідно до даних наданих у таблиці 2. побудована модель парної регресії, де результативним фактором визначено рівень тіньової економіки, а за факторну ознаку обрано частку ВВП, що перерозподіляється через бюджетну систему. Графічно модель відображено на рис. 3.

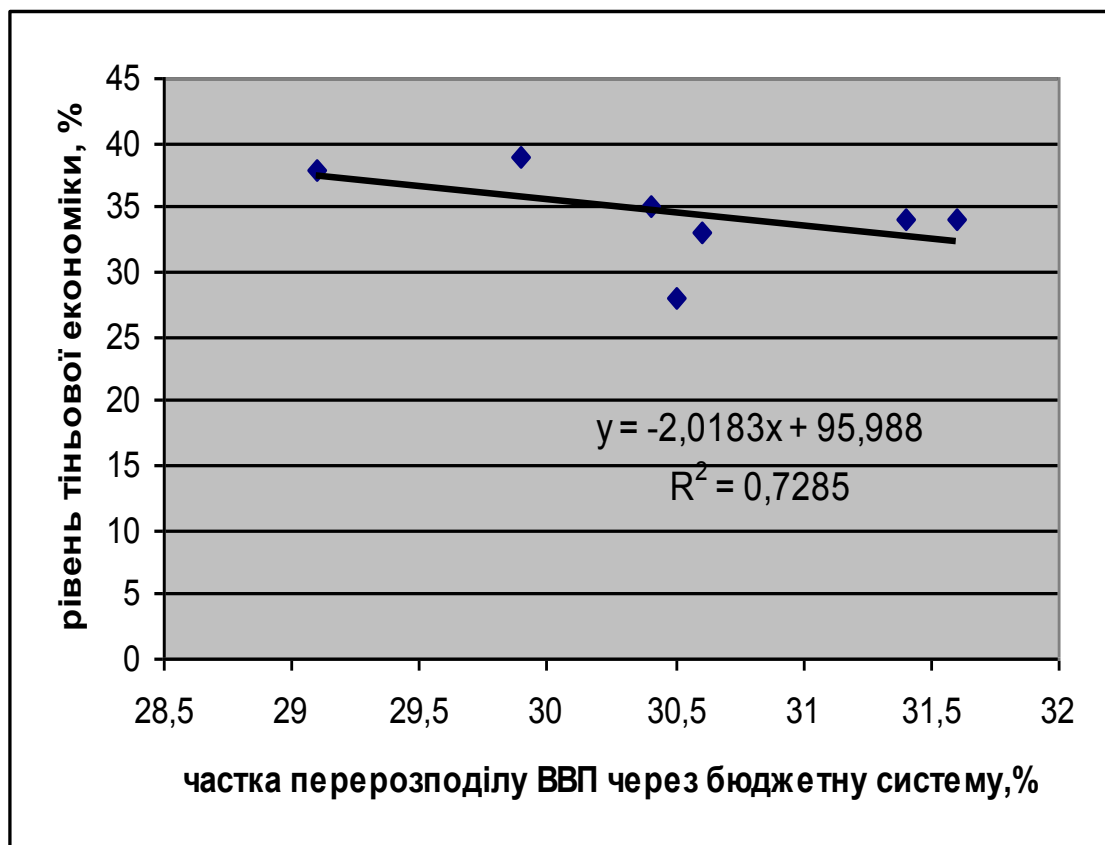

Рис. 3. Модель парної регресії оцінювання взаємозв'язку між рівнем тіньової економіки і часткою перерозподілу ВВП через бюджетну систему
Джерело: розроблено автором.

Виходячи з параметрів, узятих для регресійного аналізу побудоване регресійне рівняння:

$$y = 95,988 - 2,0183x, \quad (6)$$

де y – рівень тіньової економіки, %;

x – частка перерозподілу ВВП через бюджетну систему.

Коефіцієнт детермінації, який становить 0,7285 говорить про те, що перемінні описують область аналізованих даних, а відтак можна стверджувати, що збільшення частки доходів зведеного бюджету у ВВП на 1% спричиняє зниження рівня тіньової економіки на 2,0183%.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вищевикладене можна дійти висновку, що соціально-економічні наслідки тіньової економіки украй різноманітні, як різноманітна і різнопланова сама тіньова діяльність. Тіньова економіка стихійно та частко усуває диспропорції, оскільки, окрім негативного, здійснює позитивний вплив на економіку держави. Проте негативні явища

неформальної діяльності у довгостроковій перспективі нівелюють усі позитивні аспекти цього феномену. Тривале існування значного рівня тінізації економіки веде не тільки до економічних втрат, але й до моральної деградації суспільства, правової незахищеності населення і суб'єктів господарювання.

З огляду на вищезазначене пропонується розробити механізм легалізації «тіньових» доходів шляхом:

- розслідування схем, пов'язаних із розкраданням/привласненням бюджетних коштів та інших державних активів;
- імплементації податкових важелів з метою надходження діалогу між державою та платниками податків щодо забезпечення їх надходження до бюджету
- впровадження механізму фінансових санкцій для суб'єктів господарювання, що уникають та ухиляються від оподаткування, з огляду на те, щоб несплата податків була менш вигідна платнику, ніж залучення кредитних ресурсів для своєчасної їх сплати.

Список використаних джерел.

1. Гажа К.В. Динаміка тіньового сектору економіки в контексті міжнародних досліджень / К.В. Гажа - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream>.
2. Бочі А. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання / А. Бочі В. Поворозник // Міжнародний центр перспективних досліджень. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://icps.com.ua/pub/files/118/31/ТіньоваЕкономікаУкраїни.pdf>
3. Україна. Державна служба статистики / Статистична інформація: Національні рахунки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Дудін М.М. Вплив тіньової економіки України на її економічну безпеку / М.М. Дудін // Бізнесінформ. – 2011. – № 12. – С. 4–14.
5. Мазняк Ю.Г. Заходи протидії тіньовій економіці України / Ю.Г. Мазняк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream>.
6. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки: затверджені наказом Мінекономіки від 18 лют. 2009 р. – № 123. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=129888&cat_id=32854
7. Україна. Міністерство економічного розвитку та торгівлі [Наказ Мінекономрозвитку від 29.10.2013р. №1277 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України"](#) / Кабінет Міністрів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. В даній статті обґрунтовано необхідність реформування податкової політики України в сучасних умовах євроінтеграції. В статті визначено основні проблеми української податкової політики на сьогоднішній день, основний акцент зроблено на адаптації українського законодавства до вимог ЄС. Основну увагу приділено проведенню зваженої та раціональної податкової політики, враховуючи тенденції розвитку економічної системи держави. Представлено досвід ЄС стосовно здійснення податкової політики. проаналізовано частки різних видів податків у загальному обсязі податкових надходжень країн-учасниць Союзу. Проаналізовано основні тенденції реформування податкової політики України, враховуючи євроінтеграційні вимоги.

Ключові слова: податки, збори, Україна, євроінтеграція, податкова політика, податкова система, податкове законодавство, Податковий кодекс, ЄС.

Annotation. In the rest of this article the need to reform tax policy in modern conditions of Ukraine's European integration. In the article the basic problems of Ukrainian tax policy today, focuses on adaptation of Ukrainian legislation with EU requirements. The main attention paid to the balanced and rational tax policy, given the trend of the economic system of the state. The experience of the EU on the implementation of fiscal policy. analyzed the proportion of different taxes in total tax revenues of member countries of the Union. The basic trends of reforming the tax policy of Ukraine, taking into account the requirements of European integration.

Key words: taxes, fees, Ukraine, European integration, tax policy, tax system, tax laws, the tax code, states.

Постановка проблеми. Ідея євроінтеграції на сьогоднішній день набула широкої підтримки в українському суспільстві. Сьогодні євроінтеграція залишається не лише головним зовнішньополітичним пріоритетом, але й основним напрямом внутрішньої політики нашої держави. Тому важливою метою для України є проголошення повноправного членства в Європейському Союзі.

В грудні 1991 році були зароджені відносини між Україною та Європейським Союзом, тоді, коли Міністр закордонних справ Нідерландів в листі від імені ЄС офіційно визнав незалежність України.

Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», прийнятий у 2010 р., в якому курс на вступ до Європейського Союзу визначений як головний та незмінний [4].

Реформування економічної системи, реформування соціальних стандартів, адаптація всіх нормативно-правових положень соціально-економічної сфери до вимог ЄС – все це передбачає міжнародна економічна інтеграція в ЄС. Удосконалення фіскальної політики України в умовах євроінтеграції передбачає адаптацію українського податкового законодавства до європейського із застосуванням позитивного досвіду розвинутих європейських країн. Тому, враховуючи курс нашої держави на інтеграцію до Євросоюзу, українському законодавству необхідно ще багато доопрацювань

в сфері податкової політики, усунення недоліків, які з прийняттям Податкового кодексу України не усунулись, а, навпаки, посилились, а особливо сьогодні, коли у 2015 році була розроблена концепція реформування податкової системи України, на сторінках якої виникає дуже багато питань та незрозуміlostей. Тому це дослідження є актуальним не лише в теоретичному аспекті, але й актуальне в сучасній практиці здійснення податкової політики України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями наближення податкового законодавства України до вимог ЄС займалися багато вітчизняних видатних науковців таких як : С.А.Буковинський, О.Д.Василик, В. А. Ільяшенко, Л.В. Соколовська, Л. В. Трофімова, Н. Н. Руденко, Ю. В. Підгурський, Г. М. Білецька, М. О. Куц та багато інших. Переважна більшість видатних вітчизняних науковців вивчають та аналізують певні окремі частини податкової політики України, та необхідність їх реформування. Я вважаю, що лише на основі вивчення всієї податкової політики України в цілому, всіх її аспектів в комплексі можна запропонувати дійсно дієві та ефективні заходи покращення здійснення податкової політики. Адже вивчаючи окремі її частини, пропозиції щодо удосконалення податкового законодавства стають односторонніми та неефективними. Саме цього бракує науковим дослідженням – цілісності та системності.

Мета і завдання дослідження. Проаналізувати та систематизувати недоліки податкової політики нашої держави на сучасному етапі, основні її проблеми, а також визначити основні напрямки адаптації податкової політики України до вимог Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи ситуацію на сьогоднішній день, стратегічні інтереси України – технологічна модернізація виробництва країни, освоєння нових інноваційних наукомістких технологій, залучення іноземних інвесторів. Такі інтереси України і спонукають до інтеграції в ЄС.

Наприклад, Ю. В. Палагнюк у цьому контексті наголошує, що: «потрібна зміна інерційного індустріального розвитку на розвиток інноваційний, який би відповідав вимогам сучасного етапу науково-технічної революції» [8]. Звичайно, з такою думкою науковця погоджуємось, тому що саме технологічний сектор є дієвим механізмом впливу на різні сфери життя, зокрема на економіку держави шляхом стимулювання ділової активності. Але

збільшення ділової активності, створення нових робочих місць, ведення бізнесу та залучення іноземних інвесторів просто неможливе без здійснення ефективної податкової політики в державі, а, якщо і можливе, то має безліч суперечностей та недоліків.

Із прийняттям Податкового кодексу у 2010 році, на жаль, не було вирішено всіх проблем та недоліків в сфері податкового законодавства. Аналіз ефективності здійснення податкової політики за попередні роки показав, що в Україні є ще багато недоопрацювань, помилок у цій сфері, які гальмують інтеграційні процеси та гальмують зближення українського бізнесу та європейського. На сучасному етапі можна виділити такі основні недоліки податкової політики України:

1. Суперечливість та недосконалість податкового законодавства.

Суперечливість визначення положень та тлумачення податкового законодавства негативно впливають на ведення бізнесу, залучення іноземних інвесторів, тому що погіршують інвестиційний клімат в країні. Схожість між податковим законодавством України та податковим законодавством ЄС лише в назвах податків, а ось механізм їх справляння та зручність сплати дуже різняться.

2. Відсутність в Україні достатнього науково-практичного досвіду в стратегічному управлінні податковою політикою. Тому держава йде самостійним шляхом експериментального пошуку кращих варіантів податкової системи та здійснення податкової політики, роблячи багато помилок.

3. Високий рівень податкового навантаження.

Податки в Україні є не інструментом збільшення конкурентоспроможності підприємств, фірм та держави в цілому, а інструментом пригнічення підприємництва, тому що система формування доходів держави має в основному фіскальний характер, а регулююча функція податків не є орієнтованою на стабільне економічне зростання. Це значить, що держава не враховує інтересів суспільства, підприємців, цим самим зменшується ділова активність в країні, скорочуються робочі місця, все через те, що влада враховує лише свої інтереси. І тому рівень конкурентоспроможності української податкової політики та податкової системи знижується, порівняно з країнами ЄС.

4. Неоптимальне співвідношення між малим, середнім та великим бізнесом. Відомо, що в розвинутих країнах світу, зокрема в країнах Євросоюзу, діє оптимальне співвідношення між малими, середніми та великими підприємствами. Саме таке оптимальне співвідношення і сприяє збільшенню економічного розвитку в країні та формуванню більш конкурентних умов для здійснення господарської діяльності. В Україні діє спрощена система оподаткування, але, на жаль, вона призводить до таких основних проблем, як: зниження мотивації підприємницької діяльності, незацікавленості суб'єктів господарювання у зміні свого статусу як суб'єктів, що мають право використовувати спрощену систему оподаткування, через що уповільнюється їх розвиток. Все це призводить до дроблення деяких середніх та великих підприємств.

5. Дуже великі витрати на адміністрування податкової системи.

Діяльність державних органів, таких, як: Міністерство фінансів, Державна фіскальна служба, Контрольно-ревізійна служба, Розрахункова палата не є узгодженою, немає цілісності інформаційного простору, і це призводить до дублювання деяких функцій.

6. Неефективність механізму розподілу податкових надходжень між бюджетами.

Неефективність механізму розподілу податкових надходжень між бюджетами гальмує економічне зростання в різних регіонах. Централізація усіх податкових надходжень сприяє дискримінації регіонів, нераціональності використання бюджетних коштів і не використання бюджетних коштів в тих галузях, які дійсно цього потребують.

Для того, щоб досягти максимального рівня ефективності здійснення податкової політики в Україні насамперед необхідно:

- завоювати довіру платників податків (переконати суспільство у тому, що сплата податків є їх громадським обов'язком, турботою про пенсіонерів, турботою про наступні покоління);
- створити високопрофесійну податкову службу;
- вдосконалити і прийняти прозорі та зрозумілі нормативні положення, які відповідають вимогам ЄС;
- вдосконалити процедури податкового адміністрування ;
- запровадити систему поетапного зменшення податкового тягара;
- виховувати податкову культуру суспільства;
- вдосконалити кадрову політику;
- вдосконалити систему оплати праці працівників податкових органів;
- адміністрування податків повністю автоматизувати; [8].

Такі заходи призведуть до вдосконалення здійснення податкової політики в державі, тому вони є вкрай важливими. Але, звичайно ж, завданням № 1 є зміна діючого податкового законодавства, яке буде враховувати не лише інтереси влади, а й інтереси суспільства і таким чином, наблизиться до вимог європейського законодавства.

Відомо, що масштаби та швидкість економічної інтеграції залежать від дуже різних факторів, а також від послідовності вжитих заходів.

Шлях зближення українського законодавства до європейського складається з 3 етапів. Адаптація податкового законодавства - це лише перший рівень, перший етап, яким передбачається приведення складу податків, елементів податків до встановлених стандартів, враховуючи національні особливості податкового законодавства. Гармонізація податкової політики має бути наступним етапом, який передбачає дотримання спільних принципів, забезпечення їх відповідності між Україною та ЄС. Третій етап - це уніфікація податкової політики, тобто має бути введення в дію єдиних нормативно-правових норм у сфері податкового законодавства під час реалізації спільної податкової політики.

Основними напрямками податкової політики на етапі гармонізації, є ліквідація неефективних та недіючих елементів податкових систем і відмова від

номінального податкового суверенітету країн-членів ЄС. Однак Одночасно податкова гармонізація припускає збереження самостійності національних податкових систем та податкових політик і не передбачає повної стандартизації порядку стягування податків у ЄС.

Кожна країна має право самостійно визначати структуру, механізми обчислення та механізм стягнення податків в межах своєї держави. Проте, якщо дії держав неузгоджені при встановленні податків, то це призводять до можливості існування відмінностей між такими країнами на рівні податкових надходжень, податкового навантаження, якому піддаються всі платники податків, які провадять свою діяльність на їх території.

Основною особливістю регулювання податкової сфери в ЄС є відсутність загального документа, який систематизує всі норми податкового законодавства Євросоюзу. На сьогоднішній день положення, що визначають податкову політику в ЄС, це сукупність окремих рішень інститутів ЄС (Рада

ЄС, Європарламент та ін.), які оформляються у вигляді регламентів, рішень, рекомендацій і висновків [2, с. 98].

Саме у розподілі податків, тобто часток податків в структурі загальних податкових надходжень і проявляється ефективність системи оподаткування країн ЄС. Відомо, що в країнах ЄС найбільша частка належить саме непрямим податкам, і така тенденція спостерігається зараз і в Україні. Наприклад, середня частка ПДВ коливається в межах 20–30% та частка персонального податку в межах від 8 до 30%. Найвища - це частка персонального податку в Швеції (30,5%).

Механізм оподаткування в першу чергу повинен бути прозорим, простим, зрозумілим для всіх платників податку, що й повинен був довести прийнятий у 2010 році Податковий кодекс України.

Саме дотримання та виконання Україною всіх своїх зобов'язань за підписаними міжнародними договорами є необхідною передумовою процесу гармонізації.

Покращення потребує система та структура державних органів, які забезпечують формування, реалізацію, здійснюють контроль за здійсненням державної податкової політики України, адже на сьогодні розподіл повноважень між державними органами характеризується наявністю як прогалів, так і повторенням окремих функцій.

Висновки. Враховуючи все вищесказане, сучасними проблемами здійснення податкової політики в Україні на сьогоднішній день залишаються суперечливість, складність, нестабільність податкового законодавства, постійне внесення змін до податкових законів, надмірне податкове навантаження на платників податків, конфлікти між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків, що призводить до значних масштабів тінізації економіки. Курс України на інтеграцію в європейський економічний та політичний простір зумовлює необхідність наближення вітчизняного законодавства до вимог Євросоюзу та його гармонізації. Враховуючи позитивний досвід країн-членів ЄС, основними напрямками трансформації податкової політики України є: впровадження норм ЄС у сфері оподаткування в

українську правову систему та податкову практику; удосконалення принципів податкової політики; модифікація національної структури за видами податків відповідно до європейських стандартів; забезпечення системного й ефективного функціонування режиму внутрішнього оподаткування та процесу адміністрування податків.

Необхідно також приділити більше уваги диференціації податкових ставок, зокрема це стосується податку на доходи фізичних осіб, що набуває ще більшої актуальності у світлі останніх політичних та економічних подій в Україні.

Список використаних джерел.

1. Висновок щодо виконання Державного бюджету України за перше півріччя 2013 р. / Рахункова палата України. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.as-rada.gov.ua/doccatalog/document/16742473/Bul_6_mis_2013.pdf.
2. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : [монографія] / [Білецька Г. М., Кармаліта М. В., Куц М. О. та ін.]. – К. : Алерта, 2012. – 222 с.
3. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України» 2411-17 від 01.07.2010 р. : [зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1170-VII від 27.03.2014] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
4. Ільяшенко В. А. Розвиток податкової системи України в умовах євроінтеграції / В. А. Ільяшенко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 2 (71). – С. 15–20.
5. Мірошник В. В. Податкова реформа в Україні в контексті євроінтеграції / В. В. Мірошник // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. – С. 21–29.
6. Педченко Н. С. Напрями податкової політики України відповідно до євроінтеграційних процесів / Н. С. Педченко, Л. А. Лугівська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dspace.uccu.org.ua/bitstream/.../Лугівська_Л.А._1.pd.
7. Полагнюк Ю. В. Економічні аспекти інтеграції України до ЄС (у рамках дії угоди про партнерство та співробітництво) / Ю. В. Полагнюк // Наукові праці. Державне управління. – 2011. – Вип. 135 (Том 147). – С. 22–27.
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2013 р. Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» № 157-р від 25.03.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-2013>.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Дубовик О.Ю.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СПРАВЛЯННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Анотація. Розглянуто роль місцевих податків і зборів у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. Проаналізовано ефективність надходжень від місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів. Запропоновано основні напрями удосконалення системи місцевого оподаткування в Україні.

Annotation. The role of local taxes and fees in the formation of a profitable part of local budgets. Analyzed the effectiveness of revenues from local taxes and fees to local budgets. The basic directions of improvement of the system of local taxation in Ukraine.

Ключові слова: місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, місцеві податки і збори, податкові надходження.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку оподаткування є однією з найскладніших проблем кожної з країн і потребує постійного вдосконалення.

Діюча система оподаткування в Україні характеризується слабкістю доходної бази місцевих бюджетів, а також наявністю суттєвих проблем, найголовнішою причиною яких стала недосконалість законодавства у сфері місцевого оподаткування. Система місцевих податків і зборів є складовою частиною податкової системи України та, направляючись на підтримку й розвиток місцевої інфраструктури, має оцінюватися як самостійне джерело доходів місцевих бюджетів. Саме нагальна потреба розв'язання таких проблем і зумовлює актуальність даної теми.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. У вітчизняній економічній літературі дослідження проблем розвитку інституту місцевих податків і зборів та напрями їх вирішення широко висвітлюються в працях провідних вчених-економістів, серед яких О. Кириленко, І. Луніна, В. Кравченко, В. Павлов та інші. Деякі проблеми в цій сфері активно обговорюються на конференціях та у періодичних наукових виданнях. Так, дискутуються питання щодо стимулюючої функції місцевих податків і зборів (Єфіменко Т., Швабій К.), внесення змін до Податкового кодексу (Львовчкін С., Федосов В., Яренко Г.) та ін. Проте, не дивлячись на широке висвітлення питань, і досі залишається невирішеними проблеми удосконалення інституту місцевого оподаткування.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо напрямів реформування системи місцевого оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України (ПКУ) з 2011 р. структура місцевих податків і зборів зазнала суттєвих змін, а саме відбулося скорочення місцевих податків і зборів з 14-ти до 5-ти: 1) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; 2) єдиний податок; 3) збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; 4) збір за місця для паркування транспортних засобів; 5) туристичний збір[1].

Це скорочення було вкрай необхідним, адже до введення в дію Податкового кодексу існували такі місцеві податки і збори, витрати на адміністрування яких досить часто переважали надходження від їх справляння.

Також з прийняттям ПКУ втратили чинність низка законів України, декретів Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради України та указів Президента України тощо.

Так, аналізуючи таблицю 1, слід зазначити, що актуальними проблемами формування доходної частини місцевих бюджетів України залишаються слабка власна фінансова база (частка місцевих податків і зборів у 2013 р. склала лише 3,3%) та значна залежність від офіційних трансфертів, що надаються з Державного бюджету України, внаслідок чого, знижується зацікавленість місцевої влади у додатковому залученні коштів від справляння місцевих податків та зборів.

Таблиця 1

**Динаміка структури доходів місцевих бюджетів України
за 2009-2013 роки(%)***

Найменування доходів	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження:	44	42,4	40,3	38,1	41,3
Податок на доходи фізичних осіб	33,1	32,0	29,8	27,1	29,2
Плата за землю	6,2	6,0	5,9	5,6	5,8
Місцеві податки і збори	0,6	0,5	1,4	2,4	3,3
Інші податкові надходження	4,1	3,9	3,2	3,0	3,0
Неподаткові надходження	5,8	5,5	6,0	5,6	5,5
Доходи від операцій з капіталом	1,9	1,6	1,0	0,8	0,6
Офіційні трансферти	47,2	49,5	52,2	55,2	52,4
Цільові фонди	1,1	1	0,5	0,3	0,2
ВСЬОГО	100	100	100	100	100

* Розраховано автором на основі даних [2]

Висока частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів свідчить про посилення централізації бюджетних ресурсів, яка, більшою мірою, обумовлена тенденцією збільшення числа дотаційних регіонів.

У квітні 2014 року у нашій державі в зв'язку з суспільно-політичною та економічною кризою і з метою забезпечення практичної децентралізації влади і посилення місцевого самоврядування було схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [3], яка визначає напрямки, механізми та строки їх формування. В тому числі реформа передбачає забезпечення доступності та якості публічних послуг, створення матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення належного виконання органами місцевого самоврядування як власних, так і делегованих повноважень тощо.

Таким чином, для забезпечення ефективного функціонування органів місцевого самоврядування, які за рахунок власних доходних джерел спроможні розв'язати соціально-економічні проблеми, віднесені до їх компетенції, має стати процес децентралізації бюджетної системи України, що створить передумови для перетворення територіальних громад із дотаційних на самостійних та незалежних суб'єктів.

Сьогодні провідне значення у доходах місцевих бюджетів мають загальнодержавні джерела надходжень. Відтак, основним бюджетоутворюючим податком місцевих бюджетів виступає податок на доходи фізичних осіб, питома вага якого у 2009-2013рр. коливалася у межах від 27,1 до 32,0%. Також вагомим джерелом надходжень до місцевих бюджетів є плата за землю (її частка у доходах місцевих бюджетів у 2013 р. склала 5,8%).

Проте, так як ці податки являються загальнодержавними, то це є свідченням того, що їх справляння контролюється центральними органами влади, що негативно впливає на самостійність виконання завдань і функцій, покладених на органи місцевого самоврядування.

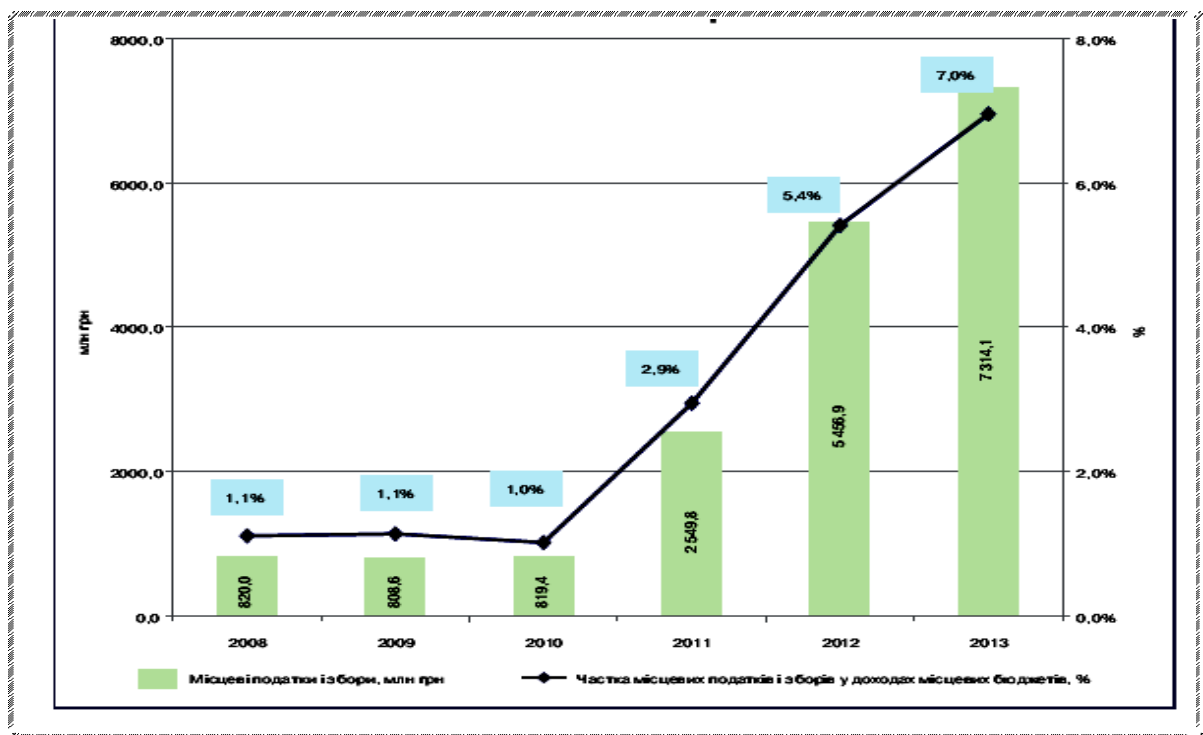

Рис.1. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів у доходи місцевих бюджетів за 2008–2013 роки [2]

Тому зарахування плати за землю та податку на доходи фізичних осіб саме до місцевих податків ефективно вплине на збільшення надходжень до місцевих бюджетів України в майбутньому.

В зв'язку з тим, що місцеві податки і збори створюють необхідну фінансову базу для місцевого самоврядування, потрібно безпосередньо розглянути динаміку надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України (Рис.1).

За даними рис.1 можна відзначити, що із кожним роком надходження від місцевих податків і зборів збільшуються, що є наслідком зміни їх структури в зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України. Тому для більш конкретного аналізу місцевих податків і зборів необхідно розглянути їх структуру (Табл.2).

Таблиця 2

Структура надходжень місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів України протягом 2011-2013 років*

ПОКАЗНИКИ	РОКИ					
	2011		2012		2013	
	у млн.грн.	У %	У млн.грн.	У %	У млн.грн.	У %
Єдиний податок	1 987,91	77,96	4 815,64	88,25	6 640,52	90,76
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	431,94	19,94	532,45	9,76	546,95	7,48
Збір за місця для паркування транспортних засобів	56,53	2,22	68,37	1,25	64,5	0,88
Туристичний збір	27,75	1,09	38,39	0,7	41,69	0,57
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	-	-	0,09	0	22,54	0,31
ВСЬОГО МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ	2 549,80	100	5 456,92	100	7 316,20	100

* Розраховано автором на основі даних [2]

Варто відмітити, що протягом 2011-2013 років найбільшу частку у доходах місцевих бюджетів займав єдиний податок, якого в 2013 році надійшло 6,6 млрд. грн., що у 1,4 рази більше за обсяги надходжень 2012 року. Зазначимо, що таке зростання відбулося в більшій мірі через збільшення кількості платників податку - фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва, та через зростання розміру мінімальної заробітної плати (2011р. – 941 грн.; 2012р. – 1073 грн.; 2013р. – 1147 грн.).

На відміну від України, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 66 % доходів місцевих бюджетів, у Великобританії – 37 %, Франції – 48 %, Японії – 55 % (Рис.2).

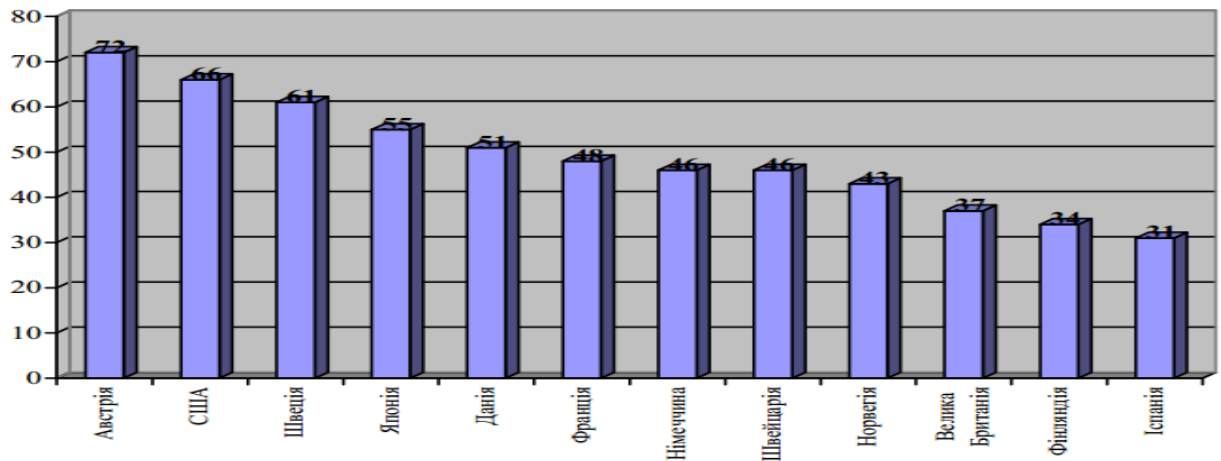

Рис.2. Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів іноземних держав, %

[4]

Найефективнішим на місцевому рівні в іноземних країнах вважається податок на нерухоме майно, який сплачується як фізичними особами, так і юридичними і нараховується відповідно до оціночної вартості об'єкта нерухомості. При цьому також враховується місце розташування об'єкта нерухомості або його корисна площа. В різних європейських країнах даний податок має різну питому вагу у власних надходженнях місцевих бюджетів. У таких країнах, як Великобританія, Естонія та Ірландія він дорівнює майже 100% [5].

З прийняттям Податкового кодексу України в 2011 році було також введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, але фактично він набрав чинності лише з 01.01.2014 року з введенням в дію Державного реєстру речових прав на нерухоме майно[4], який має слугувати джерелом інформації для визначення бази оподаткування податком на майно.

За 2013 рік сума надходжень до місцевих бюджетів від податку на нерухомість становила 22,54 млн. грн. Проте, даний податок поки що не виправдав сподівань, які на нього покладалися, адже за оцінками експертів Асоціації міст України приблизний розмір надходжень від нього прогнозувався в сумі 170 млн. грн. на рік[6]. Це є наслідком того, що в Україні величина даного податку залежить від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на 1 січня звітного року, та при визначенні об'єкта оподаткування зовсім не враховується стан самої будівлі, її вік, культурна цінність, місце розташування та інші чинники, які могли б суттєво впливати на розмір оціночної вартості будівлі. Тому було б ефективно взяти за базу оподаткування саме оціночну вартість будівлі.

Плата за паркування транспортних засобів є одним із найбільш важливих джерел наповнення місцевих бюджетів у країнах з усталеними традиціями місцевого самоврядування. Натомість в Україні протягом останніх років мала місце дещо інша ситуація: надходження збору за припаркування автотранспорту склали тільки близько 3 % від загального обсягу місцевих податків і зборів [2].

Сьогодні місцеві бюджети несуть втрати через неврегульованість питання, що виникло внаслідок упровадження приборів фіксації в'їзду

автотранспорту на парковку, які практично відсутні в комунальних структурах у виконавчих органів місцевого самоврядування. Тому поліпшення механізму його справляння в Податковому кодексі України, збільшення кількості транспортних засобів, розширення мережі платних зон паркування та поліпшення якості наданих сервісних послуг безумовно сприятимуть зростанню темпів надходження цього збору. Також унаслідок значного впливу тіньового сектору економіки місцеві бюджети України втрачають кошти від недоотримання збору за запровадження окремих видів підприємницької діяльності, єдиного податку та туристичного збору.

Висновки та пропозиції. Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що на сьогодні було проведено багато змін у бюджетно-податковому законодавстві, що позитивно вплинуло на обсяги надходжень до місцевих бюджетів. Проте, залишається ще ряд невирішених проблем, серед яких найважливішими, на мій погляд, є:

- дуже повільний процес бюджетної децентралізації;
- другорядність місцевих податків і зборів у порівнянні із загальнодержавними;
- низька питома вага місцевих податків і зборів в доходах місцевих бюджетів та невиконання ними стимулюючої функції тощо.

Таким чином, для того, щоб місцеві органи влади в повному обсязі виконували покладені на них завдання та функції, потрібно створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів України, шляхом запровадження ефективного механізму справляння місцевих податків і зборів та забезпечення дієвого податкового контролю, що позитивно вплине на соціально-економічний розвиток регіонів.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року N 2755-VI. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> .
2. Офіційний веб-сайт Державного Казначейства України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» (№333-р, від 01.04.2014р.). Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.gov.ua>.
4. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua>.
5. Хмеленко І.В. Напрямки вдосконалення механізму поповнення державного та місцевого бюджетів у сфері податкової політики України // Вісник СНУ ім. В.Даля. – 2013. – №16(205). – С.70 – 74.
6. «Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ibser.org.ua>.

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті розглянуті непрямі податки. Досліджено їх роль в податковій системі України. Визначені основні проблемні питання функціонування непрямих податків. Запропоновано напрями вдосконалення системи непрямого оподаткування в Україні.

Annotation. In the article describes the indirect taxes. Investigated their role in the Ukrainian tax system. Identified the main problem issues in the functioning of consumption. Directions improving the system of indirect taxation of Ukraine.

Ключові слова: непрямі податки, податок на додану вартість, мито, акцизний податок, Державний бюджет.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні економіка України потребує створення нових соціальних та економічних відносин у суспільстві, у результаті чого важлива роль відводиться дії податкової системи держави. В Україні необхідно будувати таку систему, яка б базувалася на науково обґрунтованих принципах. Зокрема треба впорядкувати стягнення податків і посилення відповідальності за ухилення від сплати або несвоєчасну сплату.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Дослідженню проблем функціонування непрямого оподаткування присвячено праці низки вчених, серед яких: А. Крисоватий, М. Кучерявенко, А. Соколовська, В. Буряковський В. Андрущенко та інші науковців. Напрямам вдосконалення непрямого оподаткування присвячено наукові дослідження О. Оксенюка, Д. Волкова, І. Лютого, А. Скрипника, В. Андрущенка, В. Федосова, І. Мельника. Проте, в кризових умовах сьогодення необхідним є подальше вдосконалення системи непрямого оподаткування.

Мета статті: аналіз структури і динаміки непрямих податків за останні п'ять років, а також вплив непрямого оподаткування на формування доходів Державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу. Економічна ситуація яка склалася в Україні зумовлює необхідність ефективності управління державними фінансами. Головна умова формування фінансово-бюджетних ресурсів держави це оподаткування. Використання прямих і непрямих податків - невід'ємна риса податкової системи будь-якої держави. При цьому значної уваги потребують непрямі податки, так як один з них податок на додану вартість є основних бюджетоутворювальних податком. Прихильниками непрямого оподаткування були А. Сміт і Д. Рікардо, які обґрунтовували його через ідею добровільності. Ця ідея ґрунтується на тому, що непрямі податки менш обтяжливі, ніж прямі,

тому що їх легко уникнути шляхом не придбання покупцем оподаткованого товару. Французький економіст, основоположник школи фізіократів Франсуа Кене вважав, що важливо не тільки знати, яку частину щорічно створюваних багатств обкладати, але не менш важливо знайти таку форму оподаткування, яка була б найменш обтяжливою для нації. Важливо відзначити, що ідея меншою обтяжливості непрямих податків не знайшла свого підтвердження в США. У цій країні величезна роль належить громадській думці, налаштованому проти непрямого оподаткування як більш несправедливого в порівнянні з прямим оподаткуванням (оскільки розмір непрямого оподаткування не залежить ні від доходу, ні від майна). Тому протягом ХХв. в США непрямі податки становили 1/3 зібраних податків, а прямі податки - 2/3.

В Україні непрямі податки використовуються у формуванні бюджетних ресурсів держави як ефективний інструмент фіскальної політики, що дає змогу державі вирішувати проблеми фінансового забезпечення виконання покладених на неї функцій. В Україні непрямі податки забезпечують значні надходження до бюджету (рис. 1).

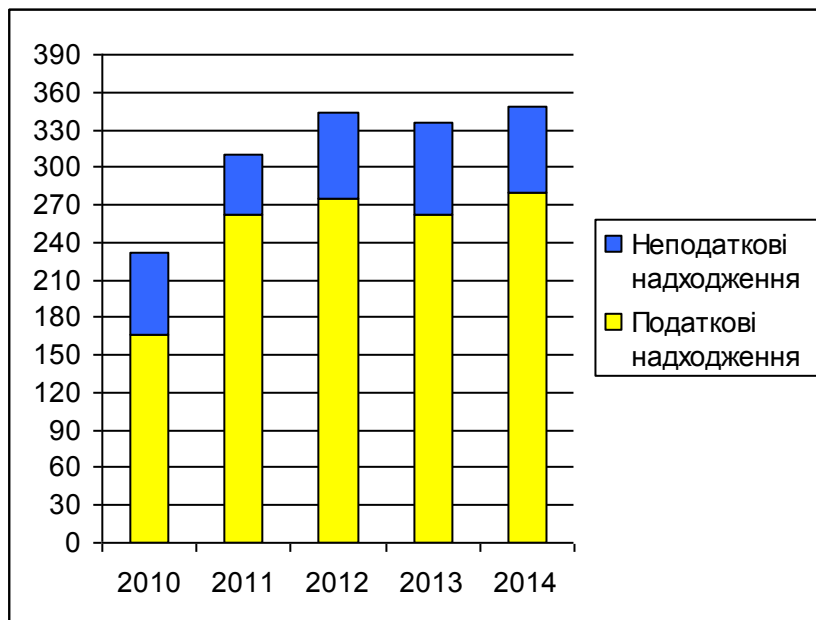

Рис. 1 Динаміка надходжень до Державного бюджету України за 2010-2014р. млрд. грн.

[Джерело: Виконано автором за пояснювальною запискою до звіту про виконання Державного бюджету України за 2014 рік]

Податкові надходження до Державного бюджету України у 2014 році становили 280178,3 млн. грн., неподаткові – 68355,2 млн. грн. відповідно [1].

Надходження до Державного бюджету України в 2014 році порівняно з 2013 зросли на 17857,3 млн. грн., або на 5,3 відсотка. Найбільшими темпами зростали такі надходження до державного бюджету: податок на додану вартість з ввезених на митну територію товарів – збільшення на 10743,5 млн. грн., плата за користування надрами – на 5178,8 млн. грн., податок та збір з доходів фізичних осіб – на 5080,7 млн. грн., акцизний податок – на 9631,4 млн. грн..

Також, було отримано в рамках програм допомоги Європейського Союзу 4976,8 млн. гривень.

Аналіз даних рис. 1 показує, що частка податкових надходжень збільшилась у 2011 році до 83,2%. Це позитивна тенденція, яка, свідчить про те, що головним джерелом мобілізації коштів та формування фінансових ресурсів держави є податки, однак податкова політика держави може виявлятися занадто суворою по відношенню до відчизняних виробників. Це, в свою чергу, зумовить відтік інвестицій за умови, якщо буде спостерігатися збільшення податкового тягара порівняно з державами-конкурентами.

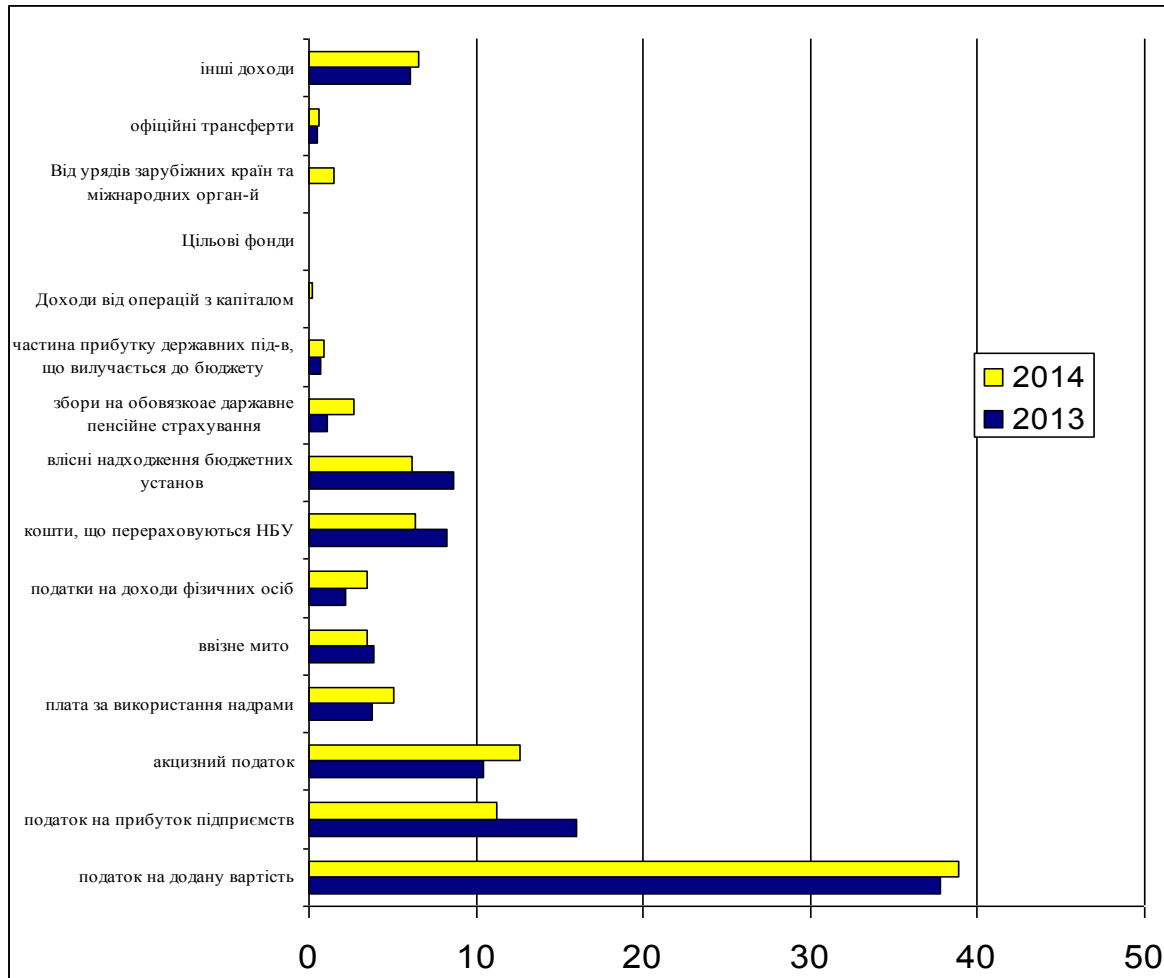

Рис. 2 Структура доходів Державного бюджету України у 2013-2014 роках, %.

[Джерело: Виконано автором за пояснювальною запискою до звіту про виконання Державного бюджету України за 2014 рік]

У структурі доходів Державного бюджету України у 2014 році частка податкових надходжень становить 78,5 відсотка загального обсягу надходжень, неподаткових – 19,1 відсотка відповідно. Так, податок на додану вартість є найбільш великим джерелом державних доходів в Україні, його ставка складає 20% (рис. 2). Однак ПДВ є одним із найбільш суперечливих податків, тому що наявність істотних проблем при його справлянні, може перетворитися з бюджетотворного у бюджетовитратний.

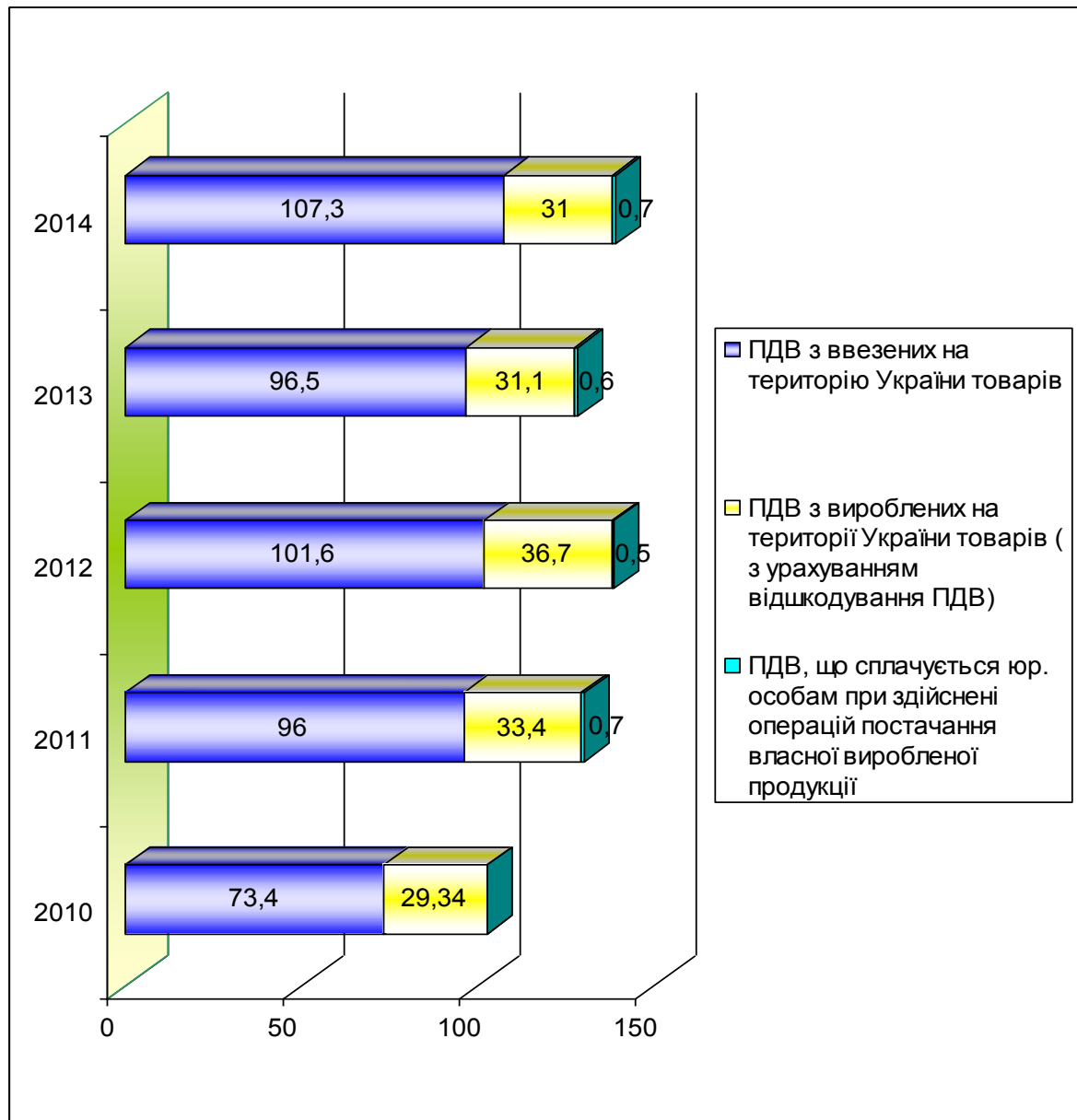

Рис. 3 Динаміка надходжень податку на додану вартість до Державного бюджету України з 2010 – 2014р. в млрд. грн. [1].

У 2014 році на частку ПДВ припадало понад 49,6 % від податкових до державного бюджету України. Значна питома вага даного джерела доходів обумовлює актуальність особливого контролю за його адмініструванням (рис. 3). У структурі податкових надходжень істотний питому вагу (16 %) має також акцизний податок, котрий, як і податок на додану вартість, є непрямим, тобто оплачується, в кінцевому рахунку, чи не виробником продукції, а покупцем. Його відносять до категорії специфічних акцизів, які відрізняються від ПДВ тим, що встановлюються для окремих видів товарів за диференційованими ставками. Даний податок, в першу чергу, покликаний виконувати регулюючу функцію, так як він здатний впливати на обсяги виробництва і споживання таких підакцизних товарів, як алкоголь і тютюн. Саме тютюнова галузь сьогодні забезпечує понад 70% надходжень акцизного збору до бюджету, що в грошовому вираженні складає більше 12 млрд гривень. Явна перевага в порівнянні з податком на додану вартість - за інших рівних умов зменшується

споживання соціально шкідливих товарів, не зачіпаючи при цьому сукупний попит на продукцію першої необхідності. Однак необхідно пам'ятати, що надмірне підвищення акцизів сприяє тінізації ринку таких товарів, появі контрафактної продукції і головне - значному зниженню дохідної частини зведеного бюджету.

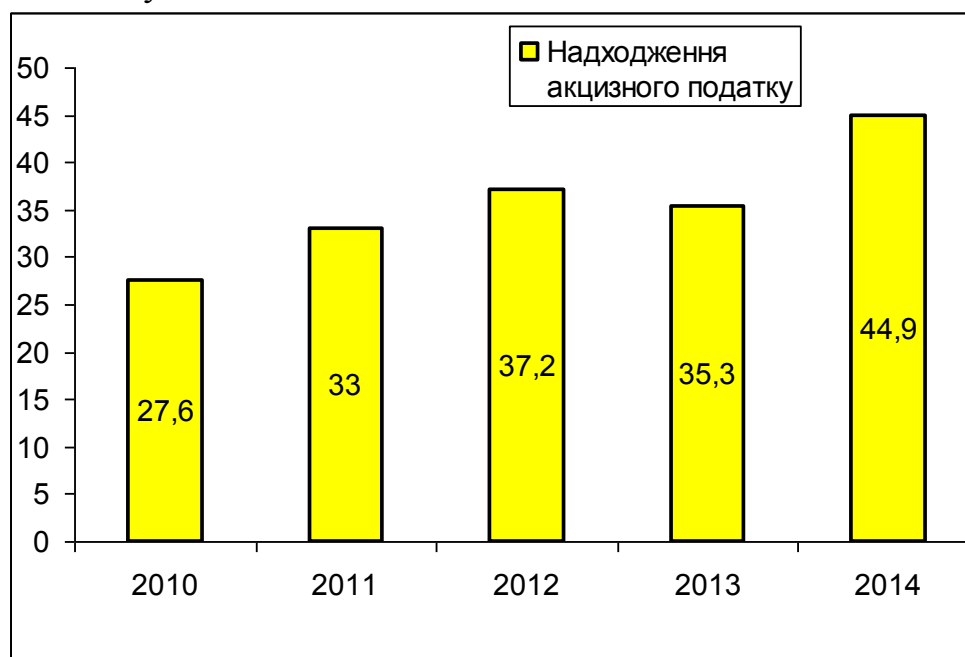

Рис. 4 Динаміка надходжень акцизного податку до Державного бюджету України з 2010 – 2014р. в млрд. грн.

[Джерело: Виконано автором за пояснювальною запискою до звіту про виконання Державного бюджету України за 2014 рік]

Державний бюджет України у 2014 році отримав 44940,8 млн. грн. акцизного податку, що становить 100 відсотків плану (зі змінами). На збільшення надходжень акцизного податку до загального фонду державного бюджету у 2014 році вплинуло підвищення специфічних ставок акцизного податку (рис. 4) [1].

Таким чином, доходи державного бюджету Україна забезпечуються саме непрямими податками, однак при цьому не можна сказати, що рівень ставок за даними податках в Україні значно високий. Середня ставка з податку на додану вартість в Європейському Союзі - 21,5% (табл. 1). При цьому прийнято мінімальне обмеження основний ставки - вона повинна бути не менше 15%. Далі на ряд пільгових товарів законодавчо дозволено зниження ставки ПДВ, мінімальна межа якого встановлена 5%. У вигляді винятка, на деякі товари дозволені більш низькі ставки аж до 0%.

Порівняльний аналіз ставок ПДВ в державах-членах ЄС показав, що стандартні ставки ПДВ в ЄС змінюються від 15% до 27% (табл. 1). З таблиці 1 випливає, що середня ставка ПДВ в ЄС дорівнює діючої ставки ПДВ в Україні і становить 20%. Разом з тим, в таких країнах як Німеччина, Республіка Кіпр, Люксембург і Мальта ставка ПДВ нижче, ніж в Україні. Найвища ставка ПДВ в Угорщині (27%), Данії Швеції та Хорватії (25%). Практично у всіх країнах-членах ЄС в податковому законодавстві передбачені знижені ставки ПДВ. В

українському законодавстві не передбачена можливість застосування знижених ставок до об'єкта оподаткування, крім ставки у розмірі 7 % на постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів яку вона запозичила з досвіду Європейського Союзу. У країнах ЄС застосовують знижені ставки податку на додану вартість на лікарські засоби та вироби медичного призначення (домінують середні ставки 7-10%).

Таблиця 1

Ставки ПДВ у країнах-членах ЄС

Країна-член ЄС	Стандартна ставка ПДВ, %	Пільгова ставка ПДВ, %
Австрія	20	10
Бельгія	21	6
Болгарія	20	-
Хорватія	25	13; 5
Кипр	19	5
Чеська Республіка	21	15
Данія	25	-
Естонія	20	0 - 9
Фінляндія	24	10 - 14
Франція	20	5.5 – 10; 2.1
Германія	19	7
Греція	23	13
Угорщина	27	5 - 18
Ірландія	23	4.8 - 9 - 13.5; 0
Італія	22	10; 4
Латвія	21	0 - 12
Литва	21	0.5 - 9
Люксембург	15	6; 3
Мальта	18	5
Нідерланди	21	6
Польща	23	8; 5
Португалія	23	6 – 13
Румунія	24	9
Словацька Республіка	20	10
Словенія	22	9.5
Іспанія	21	10; 4
Швеція	25	6 - 12
Великобританія	20	0 - 5

[Джерело 2].

Водночас система непрямого оподаткування в Україні недосконала. Стосовно ПДВ з 2015 року в Україні впровадженню електронний облік ПДВ, що обумовлено низкою недоліків діючого законодавства, які надають можливість недобросовісним платникам уникати сплати податкових зобов'язань та безпідставно отримувати відшкодування ПДВ з бюджету через фірми – «податкові ями». Однак система електронного адміністрування приносить негативні наслідки для прозорого і чесного бізнесу. Так по-перше, якщо контрагент не зареєстрував податкову накладну, платник податків буде змушений сплатити ПДВ за нього, адже не зможе сформувати податковий кредит, навіть за умови перерахування постачальнику грошових коштів з ПДВ. По-друге блокується відшкодування раніше невідшкодованого ПДВ. По-третє відбувається вимивання оборотних коштів внаслідок авансування виплати податкових зобов'язань з ПДВ у бюджет.

Ще одним проблемним податком є акцизний податок який може бути потужним джерелом податкових надходжень, але рівнем тіньового обігу підакцизних товарів і наявними диспропорціями між регулюючою і фіскальною складовою цього податку не дають йому можливості.

До проблем, що найбільш гостро перешкоджають формуванню в державі дієвої та ефективної акцизної політики, відносять наступні:

- недосконалість використовуваного на практиці механізму адміністрування акцизного податку;
- недосконалість механізму маркування підакцизних товарів [3];
- поширеність серед господарюючих суб'єктів різного роду схем мінімізації зобов'язань за акцизним податком і відсутність адекватної протидії їм з боку держави;
- невідповідність вітчизняної акцизної політики стандартам Європейського союзу;
- недостатнє використання фіскального потенціалу акцизного податку (недостатній рівень контролю за підакцизними товарами) [4];
- відсутність ефективних процедур державного контролю за виробництвом й обігом підакцизних товарів [5];

Розглядаючи мито, слід зауважити, що розмір ставки ввізного мита повинен бути економічно обґрунтованим необхідним рівнем підтримки виробничого капіталу певних вітчизняних галузей. Такий податок, як мито в більшому обсязі призначений для захисту вітчизняного виробника, тому заниження ставки мита призводить до зменшення потенційних можливостей вітчизняного виробництва та знижує його конкурентні переваги перед імпортними аналогами. Проте в Україні, економія суспільної праці, акумульована через державний бюджет у вигляді митних платежів, в основному виведена з процесу відтворення і спрямована на цілі кінцевого споживання, що не призводить до позитивних зрушень в соціально-економічній діяльності країни.

Захисна функція мита послаблена, зменшення ставок мита на внутрішніх цінах не позначились, вітчизняна продукція в конкурентоспроможності не додала, тобто економічний ефект дії мита як інструмента державного

регулювання на соціально-економічному розвитку країни не позначився. Тому очевидно, що зазначений інструмент державного регулювання у вигляді мита потребує підсилення іншими методами та інструментами [6].

Висновки і пропозиції. Можемо зробити висновок, що кожен з досліджених видів непрямих податків відіграє важливу роль у податковій системі України, забезпечуючи наповнення доходної частини бюджету та здійснюючи регулятивний вплив на економічні процеси в країні. При цьому податок на додану вартість відіграє виражену фіскальну функцію, а регулятивна функція майже не проявляється; акцизний податок і мито, навпаки, спрямовані не лише на наповнення бюджету, а й на урегулювання різного роду аспектів економіки України, зокрема визначення структури, обсягу та якості виробництва, обсягів споживання певних категорій товарів, створення раціональної системи імпорту та експорту, забезпечення захисту національних товаровиробників, здійснення як економічного тиску на певні держави, так і, навпаки, використовувати їх для налагодження з ними тісних партнерських відносин шляхом створення для їхніх товарів сприятливих митних режимів.

Отже, дослідивши недоліки функціонування непрямих податків, слід вжити такі заходи для розв'язання проблем:

- посилення контролю за правомірністю заявок на відшкодування, посилення контрольно-перевірочної роботи;
- скорочення переліку пільгових операцій ПДВ
- розробка та впровадження акцизних марок на тютюнові та алкогольні вироби, з новими ступенем захисту;
- удосконалити механізм адміністрування акцизного податку, у напрямі забезпечення усунення існуючих в ньому недоліків, шляхом приведення його у відповідність до європейських стандартів;
- забезпечити посилення відповідальності, в тому числі й кримінального характеру, в сфері акцизного, митного оподаткування;
- розвиток митного законодавства України відповідно до стандартів, розроблених міжнародними структурами;

Приведення перелічених заходів в дію дозволить підвищити фіскальну спроможність податків та створить умови для становлення конкурентного середовища та економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Звіт про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2014 рік" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=414127&cat_id=413628
2. Бізнес в Європі: що ви повинні знати про особливості нарахування та сплати ПДВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://persona.pumb.ua/ua/club/digest/detail.php?CODE=biznes-v-evropi-shcho-vi-povinni-znati-pro-osoblivosti-narakhuvannya-ta-splati-pdv>

3. Макаренко В. В. Світовий досвід застосування індивідуальних акцизів та перспективи його використання в Україні / В. В. Макаренко // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 11. – С. 11–15.

4. Сербіна А.В. Роль та місце непрямих податків у податковій політиці держави / А.В. Сербіна // Управління розвитком. – 2012. – №19(140). – С. 105–107.

5. Коротун В.І. Державне регулювання ринку підакцизних товарів в умовах дії Податкового кодексу України / В.І. Коротун // Вісник Донецького національного університету: Серія В: Економіка і право. – 2011. – Вип. 2. – С. 104–108.

6. Зверяков М. І., Слатвінська М.О. Теоретические основы определения налоговой нагрузки и налогового бремени Науч. весник нац. ун-та ГНСУ (экономика, право). – 2013. - № 1 (60). - С.68-73.

7. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

УДК 336.14

Янчук І.В.

фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., Луценко І.С.

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. В статті розглянуто основні особливості бюджетної безпеки, проаналізовано індикатори, що характеризують рівень бюджетної безпеки. Визначено тенденції зміни показників бюджетної безпеки. Запропоновані основні критерії ефективності бюджетної політики та шляхи вирішення можливих загроз бюджетній безпеці.

Ключові слова. Фінансова безпека, бюджетна безпека, бюджетний дефіцит, державний борг.

Annotation. The article reviews main features of the budget security and analysis the indicators that characterize the level of fiscal security. It determined the trends of the fiscal security indicators. There are basic criteria of efficiency for fiscal policy and possible solutions to the public safety threats are proposed.

Key words: Financial security, budget security, budget deficit, public debt.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стабільність є визначальним фактором розвитку будь-якої держави. Для підтримання ефективного рівня розвитку економіки потрібно, перш за все, розуміти що може їй загрожувати та як з цим справитись, тобто забезпечити економічну безпеку держави. Основною підсистемою якої є фінансова безпека, зокрема, її

складова – бюджетна безпека. Бюджет є основним фінансовим планом держави, який повинен забезпечити виконання державою її основних функцій, тому питання моніторингу бюджетної безпеки держави потрібно винести на перше місце при бюджетному плануванні для більш ефективного та продуктивного використання бюджетних коштів і уникнення всіх можливих ризиків та загроз.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням забезпечення бюджетної безпеки держави займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: О.І. Барановський, О.Д. Василик, М.М. Єрмошенко, В.Т. Шлемко, А.І. Сухоруков, Г.А. Смовкіна, С.І. Юрій, І.О. Ревак, Ю.М. Харазішвілі та багато інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Бюджетна безпека є важливим показником ефективності бюджетного процесу. Особливу увагу необхідно приділити методології розрахунку бюджетної безпеки, яка ще чітко не сформована, оскільки система показників змінюється майже кожного року, утворюючи часовий лаг в процесі моніторингу бюджетної безпеки. Також важливою проблемою, що потребує вирішення, є дефіцитність бюджету та високий рівень заборгованості держави.

Метою статті є аналіз рівня бюджетної безпеки, визначення загроз, що можуть негативно на нього впливати та шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Фінансова безпека є однією із найважливіших складових економічної безпеки, що створює фундамент для надійної, економічно-ефективної держави в умовах ринкової економіки. До визначення категорії «фінансова безпека» ще не існує єдиного підходу в економічній теорії. Багато вчених характеризують її через вузьку призму власних досліджень, деякі ж розширюють її, втрачаючи чіткі визначальні межі, що характеризували б її відмінні особливості. На думку О.І. Барановського, фінансова безпека – це важлива складова частина економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання [4]. В Методичних рекомендаціях 2013 року визначення категорії «фінансова безпека» є більш узагальненим та викладена наступним чином: фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [3]. Проте на нашу думку, оскільки фінансова безпека є багатоплановим економічним поняттям, доцільною буде об'єднана думка різних науковців [5, 6].

Отже, фінансова безпека – це сукупність фінансових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, при якому виявляється стійкість до зовнішніх загроз і ризиків при раціональному використанні своїх фінансових

ресурсів, за якого б створювались сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі.

Багаторівнева система фінансової безпеки формується з ряду підсистем [3]: бюджетна, боргова, банківська, безпека небанківського фінансового сектору, валютна, грошово-кредитна. Структурну будову фінансової безпеки науковці розглядають по-різному, проте значущість бюджетної безпеки завжди на одному з перших місць. Враховуючи важливість повноцінного бюджету для забезпечення нормальної життєдіяльності будь-якої країни, можна стверджувати про необхідність прискіпливої уваги до бюджетної безпеки держави. Як і фінансову безпеку, так і бюджетну вчені розкривають своєрідно, опираючись на базу своїх досліджень. В Методичних рекомендаціях [3] бюджетну безпеку визначають як стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції. О.І. Барановський під цим терміном розуміє стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів [4, с.113].

Бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу. З економічного погляду, бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних і суспільних інтересів. Отож, забезпечення бюджетної безпеки держави є одним із ключових завдань під час реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів [1, с. 205].

Своєчасний моніторинг основних тенденцій бюджетної безпеки дасть можливість ефективного усунення її потенційних загроз та ризиків, а також посилить рівень фінансової безпеки держави в цілому. Вибір методологічного підходу дослідження рівня бюджетної безпеки досить складний, оскільки є багато запропонованих варіантів, проте, на нашу думку, найбільш прийнятним та доцільним в процесі аналізу є використання Методичних рекомендацій [3], запропонованих Мінекономрозвитку. Дані методичні рекомендації узагальнили експертні думки багатьох науковців, що забезпечило їх значущість в порівнянні з іншими методиками, проте наклало тінь суб'єктивізму. Про важливість бюджетної безпеки також свідчить її питома вага в розрахунку інтегрального індексу фінансової безпеки, оскільки її ваговий коефіцієнт найвищий (0,2023). Отже, відповідно до методичних рекомендацій для визначення рівня бюджетної безпеки необхідно проаналізувати наступні індикатори, а саме:

1. Відношення дефіциту (профіциту) державного бюджету до ВВП, %;

2. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;

3. Відношення обсягу сукупності платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %.

Проте, у системі індикаторів бюджетної безпеки важливе значення мають не лише самі індикатори, а й їхні граничні значення, оскільки вони характеризують стан бюджетної безпеки.

Як свідчать результати розрахунку окремих індикаторів оцінки стану бюджетної безпеки України, що наведено у таблиці 1, то стан бюджетної безпеки є досить неоднозначним. Оскільки кожний із аналізованих індикаторів змінює своє значення майже щороку, що спричиняє нестабільність бюджетної безпеки.

Таблиця 1

Результати розрахунку окремих індикаторів оцінки стану бюджетної безпеки України за період 2008-2014 рр.

Назва індикатора		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Відношення дефіциту (профіциту) державного бюджету до ВВП	Розрахункове значення індикатора, %	1,32	3,98	5,94	1,79	3,79	4,45	4,98
	Стан безпеки	Оптим. < 3%	Задов. < 5%	Незад. < 6%	Оптим. < 3%	Задов. < 5%	Задов. < 5%	Задов. < 5%
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет	Розрахункове значення індикатора, %	31,3	29,9	29,05	30,27	31,62	30,43	29,10
	Стан безпеки	Незад. < 33%	Задов. < 30%	Задов. < 30%	Незад. < 33%	Незад. < 33%	Незад. < 33%	Задов. < 30%
Відношення обсягу сукупності платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету	Розрахункове значення індикатора, %	3,53	18,55	17,63	21,53	26,44	32,87	40,79
	Стан безпеки	Оптим. < 6%	Критич. > 16%	Критич. > 16%	Критич. > 16%	Критич. > 16%	Критич. > 16%	Критич. > 16%

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [7]

Крім того, порівнявши динаміку значень індикаторів із системою характеристичних значень, запропонованих Методичними рекомендаціями, можна стверджувати, що стан бюджетної безпеки знаходиться в досить незадовільному стані. Перші два показники, що наведені у таблиці 1, в загальному відповідають належному рівню бюджетної безпеки, проте індикатор відношення обсягу сукупності платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету взагалі виходить за допустимі рамки. Як ми бачимо, даний індикатор перевищив свою критичну

межу в 2,5 рази, тобто обслуговування та погашення державного боргу забирає майже половину доходів державного бюджету. Тому досить важливим питанням є рівень заборгованості держави (за методологією МВФ – Government and government-guaranteed debt). МВФ провівши аналіз тенденцій попередніх років спрогнозував [2, с. 39] його значне відсоткове зростання в найближчий період, навіть не зважаючи на значні темпи росту ВВП (рис.1).

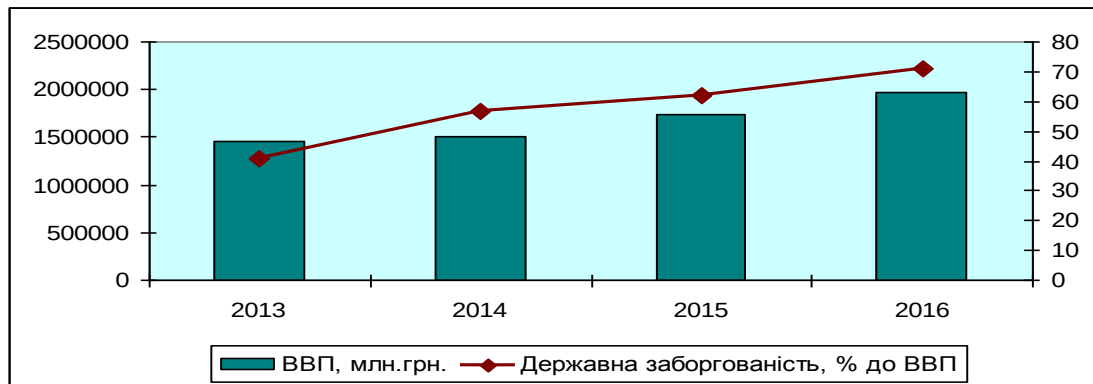

Рис. 1. Програмний сценарій росту економічних показників України 2013-2016 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [8]

Зрозуміло, що рівень заборгованості зростає дуже стрімко, він майже ідентичний темпу приросту ВВП, що заганає країну в дуже несприятливі умови, що супроводжується і значними витратами на обслуговування державного боргу. Про проблемність з обслуговуванням зокрема зовнішніх боргів свідчать їх численні реструктуризації та забезпечення покриття прострочених заборгованостей шляхом отримання нових позик.

Звичайно, що достатність і дієвість заходів покращення бюджетної безпеки на сьогодні є недостатнім, оскільки в усі посткризові роки бюджет України залишається дефіцитним, що наведено на рис.2. Також триває фінансування дефіциту держбюджету за рахунок боргових зобов'язань.

Як свідчать дані рис. 2 у 2011 р. спостерігається зниження розміру дефіциту на 36,66 %. Проте за наступні три роки він знову ж таки стрімко зріс до 78070,2 млн. грн. в 2014 р. Можна стверджувати, що рівень бюджетної безпеки обернено пропорційний рівню бюджетного дефіциту. Крім того, індикатор відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, показує, що він знаходиться на максимально граничному рівні, тобто його амплітуда коливань не широка. Проте спостерігається значний стрибок з 5,94 % в 2010 році, що характеризується небезпечним рівнем бюджетного дефіциту, до його оптимального значення (1,79 %) в 2011 році. Останні ж роки рівень дефіциту незадовільний і варіює від 3,79 % в 2012 році до 4,98% в 2014 році. Проте, як свідчить бюджетна практика, підтримання запланованих показників дефіциту переважно завдяки регулюванню готівкового обігу без необхідних структурних перетворень у господарському комплексі спричиняє масове накопичення бюджетної заборгованості. Отже, зростає прихований бюджетний дефіцит з урахуванням соціальних зобов'язань держави і заборгованості уряду підприємствам реального сектору економіки.

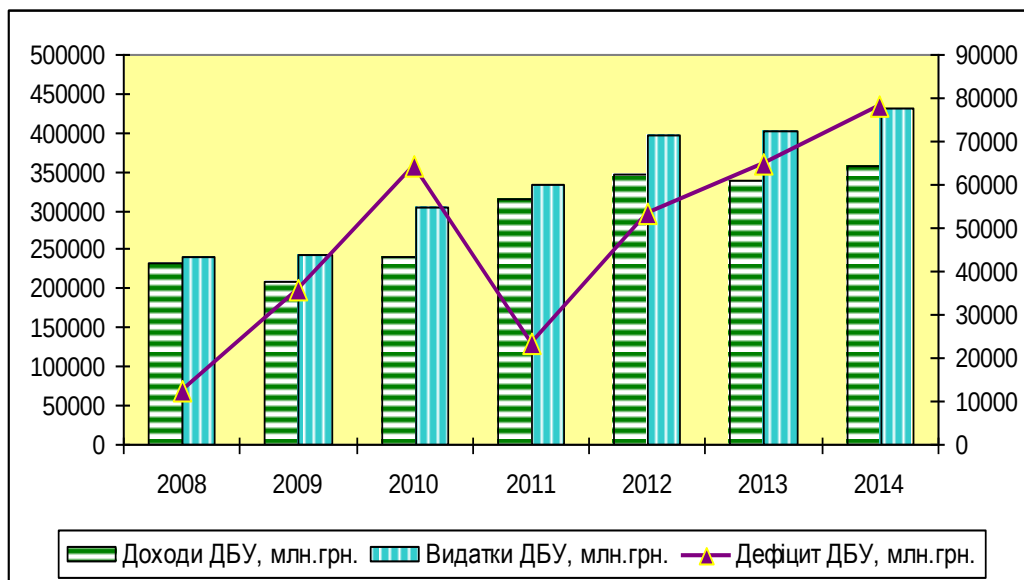

Рис. 2. Динаміка доходів, видатків та дефіциту Державного бюджету України 2008-2014 рр., млн. грн.

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [9]

Таким чином, рівень бюджетної безпеки в Україні за багатьма ознаками явно недостатній і такий, що загрожує фінансовій безпеці держави в цілому. Все це зумовлено рядом проблем, наприклад, недостатністю податкових надходжень, обтяжливими борговими тягарями, нераціональним використанням бюджетних коштів, низьким рівнем інвестиційного потенціалу країни, кризовими явищами, що спіткали державу та багатьма іншими.

Для підтримання бюджетної безпеки на належному рівні потрібно дотримуватись відповідних критеріїв ефективності бюджетної політики в загальному з позиції фінансової безпеки. А.І. Сухоруков і О.Д. Ладюк [2, с.23] наводять наступні: збалансованість бюджету, самостійність національної бюджетної політики, фінансова забезпеченість функцій держави, стабільність джерел доходів бюджету, цілісність бюджетної системи як фінансової основи єдності держави, узгодженість поточних і стратегічних завдань.

Для покращення стану бюджетної безпеки потрібно вживати кардинальних заходів, а саме:

- проведення оптимальної податкової політики в контексті зростання загального обсягу бюджетних доходів, необхідних державі для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією;
- ☒ рівномірне поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування бюджетного дефіциту;
- ☒ удосконалення інструментів залучення до інвестиційної сфери особистих заощаджень приватного сектора та доходів населення країни [3, с.157].

Проте слід звернути увагу, що управління дефіцитом не повинно тягнути за собою зменшення державних видатків, а дійсне їх переосмислення і раціональне використання для конструктивних змін в економіці України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. При належному рівні бюджетної безпеки бюджетна система спроможна в достатньому обсязі забезпечити фінансову самостійність держави та ефективне використання нею бюджетних коштів для виконання поставлених перед нею функцій, тому дійсно зрозуміла вся важливість вирішення питання із забезпечення відповідного її рівня. Найголовніше обрати правильний напрям розвитку, в чому і повинен допомогти моніторинг фінансової та відповідно бюджетної безпеки. Для досягнення ефективного рівня бюджетної безпеки можна виділити наступні основні напрямки її забезпечення: бюджетна політика держави повинна бути виваженою, доцільно розробити законодавче підґрунтя для застосування методик розрахунку бюджетної безпеки, раціоналізувати структуру бюджетних видатків, посилити систему контролю за їх використанням, вдосконалити дохідну базу бюджету та багато інших. Раціоналізація економічної політики та стабілізація фінансового становища держави не можлива без продуманого та практичного бюджету, який забезпечить оптимальний рівень бюджетної безпеки.

Список використаних джерел

1. Кишакевич, Б.Ю. Формування системи фінансової безпеки України в умовах глобалізації / Б.Ю. Кишакевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 202-207.
2. Ukraine. First review under the stand-by arrangement. IMF Country Report No. 14/263. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14263.pdf>
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 29.10.2013 №1277 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
4. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
5. Миколайчук А.Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки держави в системі моніторингу / А.Б.Миколайчук// Вісник економіки транспорту і промисловості – 2012. - № 38. – С.32.
6. Василик О.Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик: навчальний посібник. – Вища школа, 2000. – 364 с.
7. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>
8. Офіційний веб-сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>
9. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуті основні проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні. Розглянуто детально складові системи пенсійного забезпечення. Висвітлені недоліки сучасної системи пенсійного забезпечення. Надані пропозиції щодо подальшого реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Ключові слова: система пенсійного забезпечення, солідарна система, накопичувальна система, недержавне пенсійне забезпечення, Пенсійний фонд України, пенсійні внески.

Annotation. The article is discussed the main problems of the pension system in Ukraine. We consider in detail the components of the pension system. It deals with the shortcomings of modern pension system. The proposals for further reform of the pension system in Ukraine.

Key words: pension system, social system memory system, the private pension system, the Pension Fund of Ukraine, pension contributions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна, як молода держава, тільки починає свій розвиток. Країна зіткнулася з багатьма проблемами економічного, політичного та соціального характеру. Однією з таких проблем на сьогоднішній день є проблема ефективного функціонування системи пенсійного забезпечення, яка обумовлена не тільки економічними факторами, але й демографічними (старіння нації, зміна його вікової структури). Значна увага до пенсійного забезпечення з боку суспільства та держави зумовлена тією важливою роллю, яку воно відіграє у забезпеченні матеріального добробуту населення України. Сьогоднішня Пенсійна система України не в змозі захистити соціально незахищене населення від скрутного становища та бідності. Незважаючи на те, що система пенсійного забезпечення перебувала у стані реформування, матеріальний стан населення суттєво не змінився. Тому питання реформування системи пенсійного забезпечення залишається не вирішеним та зостається актуальним.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблеми становлення та реформування системи пенсійного забезпечення в Україні багато уваги приділяли такі вчені як С. Березіна, І. Ярошенко, В. Геєць, В. Гордієнко, Ю. Драбкіна, Б. Зайчук, С. Злупко, В. Колбун, Л. Ларіонова, Е. Лібанова, Б. Надточій, Ю. Палкін, М. Папієв, І. Сахань, С. Сивак, Б. Сташків, Н. Тихоненко, О. Хмелевська, Л. Чернова, В. Яценко та ін. Ними проводилося дослідження щодо поняття

системи пенсійного забезпечення, реформування пенсійної системи, узагальнювався досвід зарубіжних країн та розглядалися інші актуальні питання. Проте проблема реформування системи пенсійного забезпечення залишається невирішеною та потребує подальшого дослідження.

Мета статті: Розкрити проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення на сучасному етапі та проаналізувати зарубіжний досвід з точки зору можливості його застосування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Законом України «Про пенсійне забезпечення» громадяни України мають право на державне пенсійне забезпечення за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника та в інших випадках, передбачених цим Законом. [1] Відповідно до українського законодавства система пенсійного забезпечення складається з трьох рівнів:

Перший рівень - солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом.

Другий рівень - накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах - суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. [2]

Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування – база чинного пенсійного забезпечення в Україні. На сьогоднішній день другий та третій рівень пенсійного забезпечення України не працює у повному обсязі у порівнянні з солідарною системою. Тобто трирівнева система існує тільки формально. Населення використовує тільки перший рівень пенсійного забезпечення, тому найбільший тягар покладається саме на Пенсійний фонд України. Бюджет Пенсійного фонду затверджується Кабінетом Міністрів України. Тимчасово вільні засоби за відсутності заборгованості з виплати пенсій можуть бути використані фондом виключно на придбання державних цінних паперів. Кошти Пенсійного фонду зараховуються на єдиний рахунок Пенсійного фонду і зберігаються на окремих рахунках територіальних органів Пенсійного фонду в уповноваженому банку.

Через складну економічну та демографічну ситуацію в система пенсійного забезпечення поступово починає занепадати. Адже величина ресурсів пенсійного забезпечення визначається: середньою тривалістю життя населення та її динамікою, кількістю осіб пенсійного віку та чисельністю

працездатного населення, співвідношенням рівня заробітної плати та пенсій, а також економічною ситуацією країни в цілому.

Демографічна ситуація в країні погіршується. Як видно на рис. 1, середня очікувана тривалість життя в Україні у 2013 році становила 71,37 роки, що на 2,08 років більше, ніж у 2009 році. Жінки мають більший віковий бар'єр, ніж чоловіки, адже середня очікувана тривалість життя чоловіків становила в 2013 році 66,34 років.

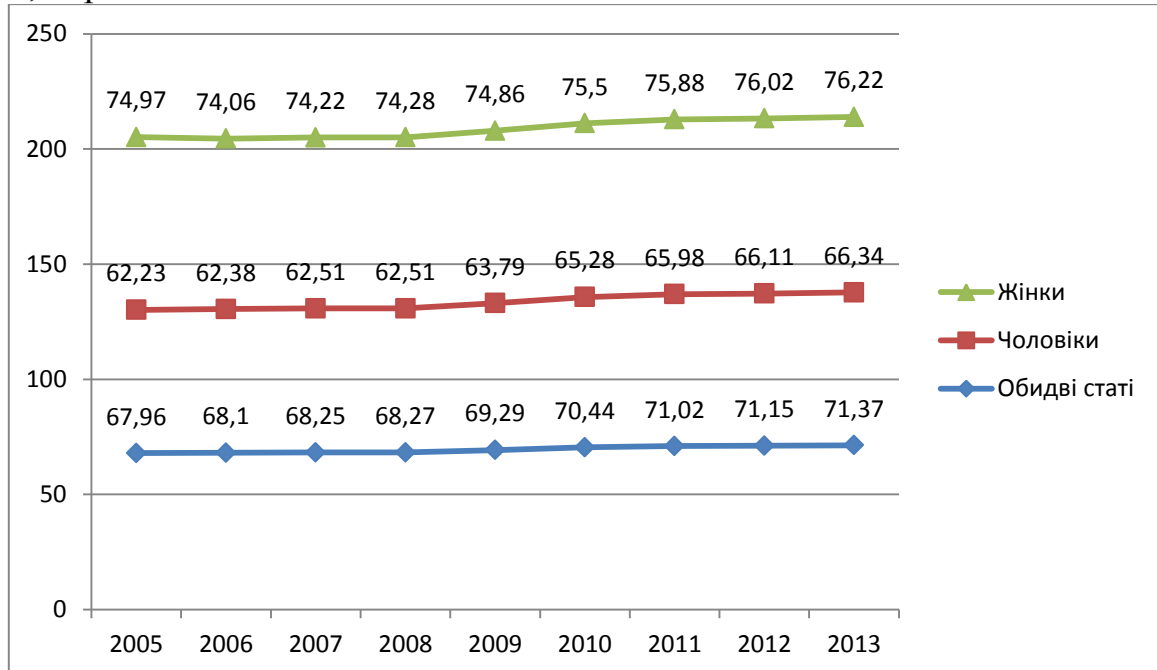

Рис. 1. Середня тривалість життя населення в Україні протягом 2005-2013 років

Джерело: складено автором за даними [3]

Згідно з Законом України «Про [загальнообов'язкове державне пенсійне страхування](#)» підставами для одержання пенсії за віком є досягнення пенсійного віку та наявність необхідного страхового стажу. Нині пенсійний вік для чоловіків та жінок становить 60 років. [2] Якщо проаналізувати віковий склад населення України (див. табл. 1), то населення працездатного віку становить 63,6%, що в свою чергу може забезпечити старість особам, які вийшли на пенсію.

Але на жаль в Україні через складну економічну ситуацію достатньо високий рівень безробіття. Станом на 1 лютого 2015 року кількість зареєстрованих безробітних становила 524,4 тис. осіб. За останніми оприлюдненими даними Державної служби статистики України, рівень безробіття населення віком 15–70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці, в Україні в середньому зріс з 7,1% (січень-вересень 2013 р.) до 8,9% (січень-вересень 2014 р.) економічно активного населення. Тобто в середньому в Україні на одного працюючого припадає один пенсіонер. В країнах Європи цей показник становить два до одного. За таких умов можна стверджувати, що система пенсійного забезпечення в Україні знаходиться в кризовому стані. За прогнозами до 2050 року населення України

зменшиться майже на 30%, а демографічне навантаження становитиме біля 40%. Навіть за низького рівня пенсій, яким характеризується пенсійна система України, навантаження на бюджет стане неприйнятним.

Таблиця 1

Віковий склад населення України

Осіб віком	1897	1926	1939	1959	1970	1979	1989	2001	2010	2012	2014
0 - 14 років	~41.0%	37.2%	33.0%	26.0%	24.9%	21.5%	21.6%	16.5%	14.2%	14.4%	14.8%
15 - 59 років	~55.5%	56.6%	61.2%	63.5%	61.2%	62.8%	60.4%	62.1%	65.1%	64.4%	63.6%
понад 60 років	~3.5%	5.8%	6.3%	10.5%	13.9%	15.7%	18.0%	21.4%	20.7%	21.2%	21.6%

Джерело: складено за даними [5]

Найбільшу частину в бюджеті Пенсійного фонду України посідають обов'язкові платежі на державне пенсійне страхування. Кошти на реалізацію Державної пенсійної програми формуються за рахунок надходжень від:

- обов'язкових внесків підприємств, установ, організацій;
- обов'язкових внесків громадян;
- коштів Державного бюджету та фондів соціального страхування;
- інших надходжень (в т.ч. суми від фінансових санкцій за порушення

встановленого порядку нарахування, обчислення і сплати страхових внесків та використання коштів Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень, благодійні внески підприємств, організацій, установ, населення тощо)[6]

Якщо взяти до уваги складну економічну та демографічну ситуацію, можна зробити висновок, що перший рівень пенсійного забезпечення діє у повному обсязі та у міру своїх можливостей. Але через великий рівень інфляції, нестабільність банківської системи та зниження темпів ВВП через кризові явища солідарна система стає поступово нестабільною, через що існує загроза бідності населення. З цього виходить, що головною проблемою пенсійного забезпечення є неадекватність другого та третього рівня пенсійного забезпечення, які існують тільки формально. Тобто всю відповідальність по пенсійним виплатам несе перший рівень – солідарна система. Введення в дію другого рівня пенсійного забезпечення – накопичувальної системи в Україні дасть змогу урізноманітнити джерела доходів майбутніх пенсіонерів і забезпечити більш високий рівень пенсій. Однією з позитивних рис у накопичувальній системі є те, що ці страхові внески по досягненню пенсійного віку можна отримувати в оптимальному варіанті для кожного. Існує можливість перераховувати кошти застрахованій особі щомісячно, щоквартально, або одразу одержати всю суму накопичувальних коштів, а в разі смерті застрахованої особи страхові внески можуть отримати нащадки.

В країнах Європи існують багато моделей систем пенсійного забезпечення, які Україна могла б узяти за приклад для розвантаження солідарної системи. Для початку можна взяти за приклад модель Нідерландів,

де 50% займає солідарна система, а інші 50% поділяють між собою II та III рівень пенсійного забезпечення.

Для функціонування накопичувальної системи доцільно створити Накопичувальні Фонди та прописати процедуру акумулювання коштів між Пенсійним та Накопичувальними Фондами.

Ще однією можливістю реанімувати систему пенсійного забезпечення є система недержавного пенсійного забезпечення. Але якщо другий рівень взагалі не введений в дію, то недержавне пенсійне забезпечення в системі пенсійного забезпечення України складає 0,03% (99,97% - солідарна система). Станом на 01.01.2014 р. в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 81 недержавний пенсійний фонд (далі – НПФ) та 28 адміністраторів НПФ (станом на 01.01.2013 р. у Державному реєстрі налічувалось НПФ – 94, адміністраторів – 37).

Згідно даних Державного реєстру фінансових установ недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 9 регіонах України. Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві – 61 або 75,3% від загальної кількості зареєстрованих НПФ. У стримуванні більш активної діяльності недержавного пенсійного забезпечення існує декілька причин: по-перше, населення не схильне довіряти свої кошти недержавним установам, по-друге, люди, котрі в радянські часи мали заощадження і не отримали своїх вкладень вже мають психологічний бар'єр і не захочуть ризикувати. На рис. 2 наочно відображено, що серед учасників НПФ у розрізі вікових груп більшість становлять чоловіки. Причому у віковій групі старше 60 років їхня кількість перевищує кількість жінок більш, ніж удвічі (у 2,7 разів). Графік підтверджує, що рівень довіри нинішніх пенсіонерів до недержавного пенсійного забезпечення дуже низький. А найбільшій популярності він набуває у працездатного населення.

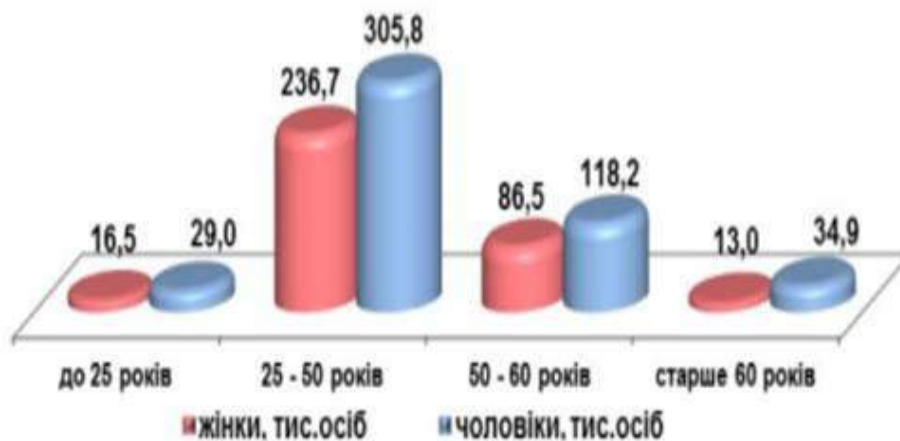

Рис. 2. Кількість учасників за віковими групами та за статеву ознакою станом на 31.12.2013 р.

Джерело: за даними [7]

Для порівняння з солідарною системою (рис. 3) видно, що населення, яке отримує пенсійні виплати, користуються тільки солідарною системою. Станом на 1.07.2014 в Україні загальна чисельність пенсіонерів становить 12757443 особи.

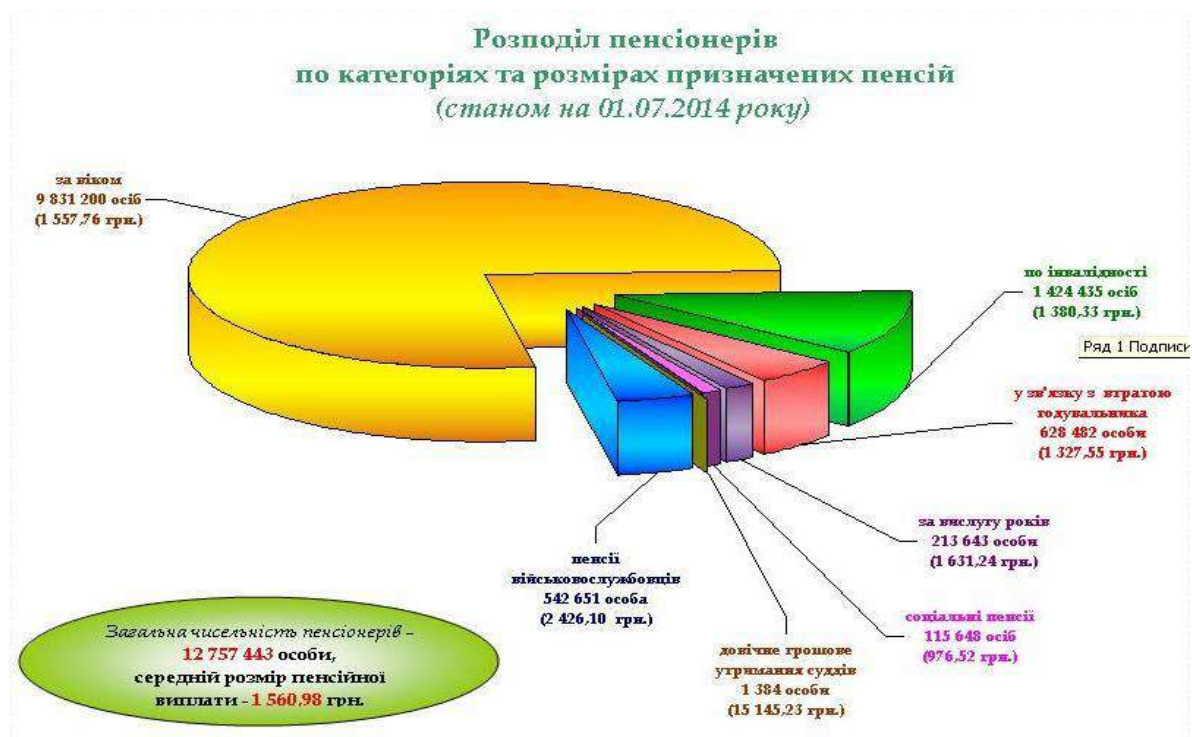

Рис. 3. Розподіл пенсіонерів по категоріях та розмірах призначених пенсій
Джерело: за даними [8]

Рис. 4. Пенсійні виплати за 2011 – 2013 рр.
Джерело: за даними [7]

Пенсійні внески в недержавному пенсійному забезпеченні (одноразові та на визначений строк) станом на 31.12.2013 становили 300,2 млн. грн., збільшившись протягом 2013 року на 19,2 % (рис. 4), при цьому одноразові виплати – на 16,5 %, пенсійні виплати на визначений строк – на 85,6 %.

Тобто, можна відмітити зріст виплат у визначений строк, що показує дієздатність недержавних пенсійних фондів. Сукупно недержавними пенсійними фондами станом на 31.12.2013 було здійснено пенсійних виплат (одноразово та на визначений строк) 69,0 тисяч учасників, тобто 8,2% від загальної кількості учасників отримали пенсійні виплати.

Одним із основних якісних показників, які характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески. Станом на 31.12.2013 сума пенсійних внесків становила 1 587,5 млн. грн., що на 20,8% більше або на 273,8 млн. грн. порівняно з кінцем 2012 року. Загальний обсяг активів, сформованих пенсійними фондами, станом на 31.12.2013 становив 2 089,8 млн. грн. Усього за 2013 рік активи недержавних пенсійних фондів зросли на 20,6% або на 429,7 млн. грн. (рис.6).

У випадку, коли трирівнева система пенсійного забезпечення буде працювати у повному обсязі, вона перш за все зможе підвищити рівень життя пенсіонерів і забезпечити стабільність. На сьогодні в Україні розмір середньої пенсії складає 1560,98 грн. Враховуючи діючі тарифи на комунальні послуги та нестабільність цінової політики, даного розміру пенсії не вистачить для місячного проживання.

Також при введенні в дію накопичувальної системи відбудеться скорочення заборгованості Пенсійного фонду перед державним бюджетом. Дефіцит пенсійного фонду України у 2013 році перевищив 21 млрд грн. За 2012 рік до Пенсійного фонду з усіх джерел доходів надійшло 222, 6 млрд грн, у т.ч. надходження 158 млрд грн.

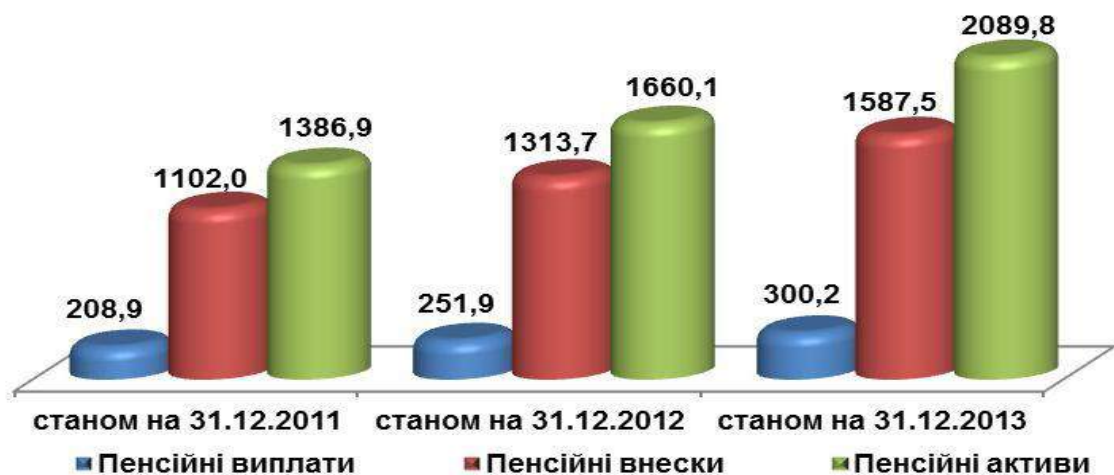

Рис.5. Динаміка основних показників системи НПЗ за 2011 – 2013 рр. (млн. грн.)

Джерело: за даними [7]

Звичайно позитивною нотою є те, що існує певна довіра населення до недержавного пенсійного забезпечення. При ефективно працюючій системі недержавного пенсійного забезпечення підвищиться джерело підтримки соціальних стандартів в Україні, а також буде існувати можливість накопичити більше внутрішніх інвестиційних ресурсів, дуже необхідних для прискореного розвитку національної економіки. Для цього необхідно підвищити рівень довіри до недержавних пенсійних фондів методом роз'яснювальної роботи серед населення щодо перспектив діяльності третього рівня пенсійного забезпечення, а також показниками ефективності роботи недержавних пенсійних фондів.

Висновки і пропозиції. Діюча в Україні система пенсійного забезпечення потребує кардинальних змін. В останні роки в Україні зростає чисельність пенсіонерів у загальній кількості населення. На солідарну систему пенсійного забезпечення впливають економічні та демографічні фактори одночасно. Спостерігається старіння нації, а відповідно настане той час, коли пенсіонерів не буде кому утримувати. Тому система пенсійного забезпечення повинна відповідати вимогам, за якими їй необхідно функціонувати для матеріального забезпечення певних верств населення. Для досягнення гідного результату у функціонуванні системи пенсійного забезпечення України можна надати такі пропозиції:

- введення в дію другого рівня пенсійного забезпечення – накопичувальної системи для розвантаження солідарної системи та зменшення заборгованості перед державним бюджетом;
- підвищення рівня довіри в населення до недержавного пенсійного забезпечення шляхом детінізації економіки та стабілізування економічного стану в країні;
- підвищення рівня контролю за використання коштів наданих на матеріальне забезпечення;
- забезпечення належного рівня заробітної плати і доходів населення.

Держава має створити майбутнім непрацездатним членам суспільства такі умови, щоб у свій час вони могли мати достатній дохід для забезпечення собі гідних умов життя.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про пенсійне забезпечення» [Електронний доступ]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [Електронний доступ]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
3. [Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України](http://www.ukrstat.gov.ua/) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. [Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України](http://www.ukrstat.gov.ua/) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Недошитко О.В. Система пенсійного забезпечення в Україні / О.В. Недошитко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.13 – С. 214–221.
6. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (розділ “Недержавні пенсійні фонди”) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/732>.
7. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України [Електронний доступ]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/>
8. Коваль О.П. Перспективи визначення пенсійного віку в Україні на період до 2050 року / О.П. Коваль // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1 (26). – С. 88.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДІВ МИТНО-ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності реалізується шляхом використання митно-тарифних і нетарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності. **Що стосується тарифних методів регулювання, то** вони є головним інструментом впливу на зовнішньоекономічну діяльність та сприяють захисту вітчизняних товаровиробників. Нетарифні методи регулювання застосовуються в разі необхідності створення особливих умов для торгового обігу товарів чи послуг, з урахуванням інтересів держави. У статті розглянуто основні методи тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: Зовнішньоекономічна діяльність, митний тариф, мито, ліцензування, квотування, ембарго.

Annotation . State regulation of foreign trade activities carried out by use of customs-tariff and non-tariff methods of regulation of foreign trade. With regard to tariff methods of regulation, they are the main instrument of influence on foreign economic activity and help to protect domestic producers. Non-tariff methods of regulation used in case of necessity to create special conditions for trade turnover of goods or services, taking into account the interests of the state. This article examines basic methods of tariff and non-tariff regulation of foreign economic activity.

Keywords: Foreign economic activity, customs tariff, duties, licensing, quote, *embargo*.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Митно-тарифне та нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності займають важливе місце в державному регулюванні економіки будь-якої країни. Головною метою такого регулювання в Україні залишається аналіз зовнішньоекономічної діяльності, сприяння розвитку торговельних відносин з іншими країнами, підтримка власного товаровиробника та захист внутрішнього товарного ринку.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. У вітчизняній економічній науці дослідженням проблематики митно-тарифного та нетарифного регулювання займалася велика кількість вчених та науковців. Серед них В. Бабак, О. Гребельник, К. Новіков, К. Плахотна, П. Пашко, Л. Панкова, Л. Пісьмаченко, В. Саллі, та ін. Що стосується митно-тарифного регулювання, то деякі питання потребують більш докладного вивчення. Наприклад, важливими питаннями залишаються

оптимізація митних ставок, лібералізація митно-тарифного регулювання, а також наслідки лібералізації цих методів регулювання. Питанням нетарифного регулювання авторами приділяється, на мою думку, більше уваги. Так, В. Бабак вивчає різні види нетарифного регулювання та порядок їх застосування. У своїх статтях він докладно розглядає випадки, за яких застосовується реєстрація контрактів, ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій, види експортних ліцензій, порядок отримання ліцензій на експорт товарів, види експортних квот тощо. Продовження теми ліцензування і квотування знаходить відображення у статті А. Гриця.

Мета статті полягає в розкритті сутності й класифікації методів та інструментів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на основі узагальнення міжнародного досвіду та практичних надбань в Україні.

Виклад основного матеріалу. Нині держава, за рахунок різних методів регулювання, впливає практично на всі сфери світових економічних зв'язків, наприклад, на стан валютних і кредитних відносин, на товарну, а також географічну структуру міжнародних товарних потоків та ін. Для того, щоб захистити економічні інтереси держави, а також суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності необхідна наявність та застосування різних методів впливу, які постійно потрібно вдосконалювати, спираючись як на міжнародний досвід регулювання, так і на особливості стану та розвитку України. Важливою складовою реалізації державної зовнішньоекономічної політики є митно-тарифне та нетарифне регулювання.

Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є головним інструментом впливу на торговельні відносини різних країн. Саме такі методи регулювання сприяють реалізації політики протекціонізму щодо вітчизняних товаровиробників, а саме перешкоджаючи проникненню іноземних товарів на внутрішній ринок країни. Тарифне регулювання здійснюється за допомогою класичного інструменту зовнішньоторговельної політики - митних зборів і митних тарифів. Даний вид регулювання є економічним, оскільки в якості основного інструментарію використовуються імпорتنний і експортний митний тариф, який виконує регулюючі та фіскальні функції. У деяких випадках вводяться податки або збори, які мають еквівалентний зміст митному тарифу[1, с.63].

Митні збори – це державні грошові збори, що стягуються через митні установи з товарів, цінностей, майна, що провозиться через кордон країни. Вони можуть бути імпортними, експортними, а також транзитними. Тобто можна сказати, що вони виконують функцію податку, а їх ставки встановлюються на національному рівні. Стягуючи митні збори при імпорті, що є різновидом оподаткування, держава створює передумови для зростання цін на іноземні товари, знижуючи тим самим їх конкурентоспроможність. Стягуючи митні збори при експорті товарів, держава стримує вивіз з країни тих з них, на які не задовольняють попит власних споживачів, або вивіз яких по яким-небудь причинам є небажаним [1, с.65].

Що стосується митного тарифу, то він являє собою перелік товарів, що обкладаються митом. Ці товари об'єднані в групи за ознакою походження та за ступенем обробки. Навпроти кожного товару вказується розмір мита, яким товар оподатковується. Для групування товарів застосовуються класифікації, розроблені ООН. Тобто, можна сказати, що митний тариф – це систематизований звід ставок мита, яким обкладаються товари й інші предмети, ввезені на митну територію країни, чи вивозяться за межі даної території. [2, с. 68].

Митний тариф, головним чином, спрямований на захист національного товаровиробника, сприяння розвитку національного виробництва та експорту, одержання торгово-політичних уступок від партнерів, а також, він здійснює контроль за правильністю та законністю проходженням товарів через кордон. Митні тарифи застосовуються для усіх суб'єктів, які працюють в галузі зовнішньо-торгівельної діяльності незалежно від форми власності, виду організації або її місцезнаходження. Рівень митних ставок, як правило, зростає мірою підвищення рівня обробки, науко- і техномісткості: сировина оподатковується низьким митом або взагалі не оподатковується, техномісткі готові товари і послуги оподатковуються високим митом [3].

Мито являє собою податок на товари й інші предмети, що переміщуються через митний кордон держави, тобто стягається у зв'язку із ввозом іноземного товару до країни і при випуску товарів митницями на внутрішній ринок. Мито збільшує ціну іноземного товару, ввезеного до країни, і створює різницю в ціні того самого товару на світовому ринку та у межах даної країни.

Загалом, метою митного тарифу є по-перше, раціоналізація товарної структури ввозу товарів до України та підтримка раціонального співвідношення ввозу та вивозу товарів, валютних доходів та видатків на території України, по-друге, створення умов щодо прогресивних змін у структурі виробництва, по-третє, захист економіки України від недобросовісної іноземної конкуренції, та забезпечення умов щодо ефективної інтеграції України у світове господарство.

Структура митних тарифів включає прості і складні тарифи. Прості митні тарифи встановлюють одну ставку мита для кожного товару незалежно від походження цього товару. Складний митний тариф передбачає для кожного товару дві та більше ставок мита. Найвища ставка складного тарифу застосовується щодо товарів тих країн, з якими немає торговельних угод, а більш низька - до товарів тих країн, з якими підписані торговельні договори та угоди і, яким надано режим найбільшого сприяння.

Мито в тарифі встановлюються по-різному, загалом розрізняють два основних методи. Перший метод встановлення мита характеризується тим, що розмір мита визначається у вигляді відсотка до ціни товару. Мито, виражене у такий спосіб називається адвалорним або вартісним, тобто мито від ціни. Інший метод характеризується установленням розміру мита безпосередньо в грошовому виразі у вигляді певної суми, що стягується з маси, обсягу або штуки товару. Мито, виражене у такий спосіб, називається специфічним митом. У сучасних митних тарифах застосовуються обидва види мита. Але вони по-різному реагують на зміни рівня цін на світовому ринку. У разі підвищення цін

на зовнішньому ринку ефективнішим є адвалорне мито, у разі зниження — специфічне. Також виділяють і комбіноване мито, тобто те, яке поєднує обидва види митного обкладання.

Існують й інші класифікації мита, наприклад, за походженням мито може бути автономним, конвенційним та преференційним. Автономне мито стягується за рішенням державної влади певної країни незалежно від будь-яких угод з іншими країнами. Конвенційне мито встановлюється в процесі укладання угоди або договору з іншою країною і фіксується в цьому договорі. Тобто, воно не може змінюватися протягом терміну його дії. Преференційні — мита, з більш низькими ставками порівняно з діючим тарифом. Вони накладаються на підставі багатосторонніх угод на товари, які походять з країн, що розвиваються, чи країн, що створюють разом з даною країною митний союз чи зону вільної торгівлі.

Розрізняють також особливі види мита, до них відносять: спеціальні мита, антидемпінгове і компенсаційне. Спеціальні мита, це те мито, яке застосовуються у випадках недобросовісної конкуренції та загрози національним товаровиробникам подібної продукції, як міра на дискримінаційні дії іноземних держав. Ставки спеціального мита встановлюються в кожному окремому випадку. Антидемпінгове мито застосовується при імпорті товару за демпінговими цінами, тобто за ціною істотно нижчою, ніж у країні експорту в момент цього експорту. Компенсаційне — при ввезенні на митну територію країни товарів, при виробництві чи експорті яких використовувалася субсидія. Більш детальна класифікація видів мита наведена в табл. 1.

Таблиця 1.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ МИТА

Критерії	Види мита
За способом стягнення	-Адвалорне -Специфічне -комбіноване
За об'єктом обкладання	-ввізне (імпортне) -вивізне (експортне) -транзитне
За характером застосування	-сезонне -спеціальне -антидемпінгове -компенсаційне
За походженням	-автономне -конвенційне -преференційне
Кількість ставок для одного товару	-Просте: адвалорне, специфічне -Складне: комбіноване
За типом ставок	-Постійне (ставки не змінюються залежно від обставин) -Мінливе

Останнім часом митно-тарифна політика формується з урахуванням зобов'язань, зафіксованих в додатках до Протоколу щодо вступу України у СОТ. Так як члени СОТ повинні відповідати низці правил, відповідно до яких мита та інші засоби регулювання торгівлі не повинні становитися вищими чи більш обмежувальними [8].

Отже, стає зрозумілим, що митний тариф відіграє важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Економічна значимість митного тарифу пов'язана перш за все з тим, що, впливаючи на ціну товару та відокремлюючи національний ринок від світового, та завдяки підвищенню рівня цін на товари, мито активно впливає на конкурентоспроможність товару. Тобто, застосування мита створює вартісний бар'єр, який підвищує ціну товару незалежно від застосованого експортного, імпортного чи транзитного мита [4, с 183-185].

Як вже було сказано раніше, митні тарифи використовують для захисту вітчизняних фірм від іноземних конкурентів, які реалізують свою продукцію за цінами, нижчими за собівартість. Тобто сприяє антидемпінговій діяльності. Не мало важливим ефектом від запровадження мита являється надходження коштів до Державного бюджету країни.

Загалом, слід зазначити, що відповідно звіту Державної фіскальної служби України, за 2014 рік митницями ДФС зібрано до бюджету 135,7 млрд. грн. (або 99,1 відс.), сума значна, але в порівнянні з 2013 роком, це на 1,2 млрд. гривень менше, у тому числі:

до загального фонду державного бюджету – 120,3 млрд. грн., або 97 відс., (- 3,8 млрд. гривень);

до спеціального фонду державного бюджету надійшло – 15,4 млрд. грн., або 120,2 відс., (+ 2,6 млрд. гривень).

Прийняття Верховною Радою України за ініціативи Уряду змін до ПКУ, у частині запровадження 7 відс. ПДВ на лікарські засоби та медичні вироби забезпечили додаткове надходження ПДВ до бюджету у сумі 1,6 млрд. гривень.

Ситуація яка склалась на сьогодні в Україні негативно вплинули на бюджетний процес і повноту адміністрування надходжень, у т.ч. від зовнішньоекономічної діяльності платників, зокрема, за період анексії Криму від Кримської та Севастопольської митниць бюджет недоотримав прямих податкових надходжень у сумі 1,8 млрд. грн; події в Південно-Східному регіоні призвели до зменшення надходжень від Східної та Луганської митниць у сумі 3,5 млрд. грн.; зміна структури імпорту та падіння цін на світових ринках призвели до зменшення обсягів оподаткованого імпорту на 21 відс. (в дол. США).

Сума додаткових надходжень коштів від коригування митної вартості за 2014 рік склала 4,074 млрд. грн., що на 663 млн. грн. або на 14 відс., менше показника 2013 року.

На зменшення додаткових митних платежів за рахунок коригування митної вартості вплинув загальний стан надходжень митних платежів, зменшення обсягів імпорту (у вагових показниках), обсягів оподаткованого

імпорту за вартістю (в доларах США), внаслідок ситуації у Східному регіоні (Східна та Луганська митниці), втрати від анексії Криму (Кримська та Севастопольська митниці), зміна структури імпорту товарів, заміна більш дорогих товарів їх дешевшими аналогами та зниження цін на зовнішніх ринках.

Незважаючи на зменшення митних надходжень, не можна виключати той факт, що саме вони становлять значну частину надходжень до Державного бюджету.

Що стосується інших методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, такі як нетарифні методи, то вони є важливою складовою реалізації державної зовнішньоекономічної політики. Нетарифні методи – це комплекс заходів обмежувально-заборонного характеру, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішні ринки та стимулюють розвиток експортного потенціалу держави як суб'єкта світогосподарських зв'язків [6]. Тобто, вони дають можливість захистити національний ринок та національного виробника. На перший погляд може здатись, що нетарифні методи регулювання не мають такого суттєвого впливу на зовнішню торгівлю, як митно-тарифні, але у зв'язку зі своєю національною належністю й особливостями застосування вони є головним регулювальним фактором обсягів зовнішньоторговельних операцій у режимах експорту та імпорту. Вони є ефективним засобом регулювання зовнішньої торгівлі й упроваджуються шляхом установлення певних вимог та обмежень до суб'єктів господарської діяльності при виході їх на зовнішній ринок. Нетарифне регулювання полягає в установленні державою кількісних обмежень та технічних бар'єрів [5].

Наразі у світі існує кілька підходів до визначення та класифікації нетарифних методів регулювання. За класифікацією, прийнятою ООН, вони поділяються на три категорії [6, с. 26]: зовнішньоторговельні заходи, які спрямовані на пряме обмеження імпорту (експорту) для захисту провідних галузей національного виробництва (ліцензування, квотування, експортні субсидії тощо); опосередковані заходи обмеження зовнішньої торгівлі (митні формальності, технічні стандарти і норми, вимоги тощо); заходи, дія котрих безпосередньо не поширюється на експортно-імпортні операції, але має певний вплив на їх обсяги (регулювання податкових та митних платежів, обсягів виробництва тощо).

Загалом, можна сказати, що всі нетарифні методи регулювання, які використовуються в ролі бар'єрів, можна умовно поділити на дві групи: економічні та адміністративні.

До економічних нетарифних методів належать:

- паратарифні інструменти (дикретивна митна оцінка, внутрішні імпортні та зрівняльні податки і збори),
- заходи стимулювання експорту (демпінг, субсидії, експортне кредитування, застосування індикативних цін).

Що стосується субсидій, то вони спрямовані саме на підтримку національних виробників, за характером виплат їх поділяють на прямі й непрямі. Прямі субсидії надаються експортеру у формі безпосередніх виплат на

відшкодування різниці між його витратами та отриманим доходом, а непрямі є формою надання пільг в оподаткуванні та кредитуванні.

Експортне кредитування передбачає фінансове стимулювання розвитку експорту національних товарів. Воно здійснюється у формі надання державних кредитів, проте національним експортерам ці кредити надаються під пільгові процентні ставки, що стосується іноземних імпортерів, то їм вони надаються лише за умови придбання вітчизняних товарів.

Застосування індикативних цін спрямоване на збільшення валютних надходжень від експорту продукції і зменшення валютних витрат на закупівлю імпортних товарів. Це ціни на товари, які відповідають цінам, що склалися на аналогічну продукцію на момент здійснення експортно-імпортних операцій. Контрактна ціна може відхилятися від індикативної у разі суттєвого відхилення умов експортно-імпортних операцій від тих, які були враховані під час визначення індикативних цін. Але лише за наявності підтвердження контрактної ціни Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України дозволяється таке відхилення цін.

Слід зазначити, що держава може встановлювати мінімальну митну вартість на окремі імпортні товари (тютюнові вироби, автомобілі та ін.). Метою її запровадження є забезпечення повноти сплати податку на додану вартість і недопущення заниження митної вартості товарів, що ввозяться в Україну.

До адміністративних нетарифних заходів належать:

- заборона (ембарго) - тобто, повна заборона торгівлі з конкретною країною, що запроваджується переважно з політичних мотивів.

- кількісні обмеження (серед яких виділяють ліцензування і квотування, «добровільне» обмеження експорту);

- використання з протекціоністською метою стандартів і технічних норм, додаткових митних документів і процедур;

- правові режими;

- монополістичні заходи;

- торговельні угоди, тощо;

Економічні методи діють через механізми ринку та ведуть до подорожчання відповідно імпортних та експортних товарів, а адміністративні ще й обмежують доступ імпортних і постачання вітчизняних товарів за кордон.

Адміністративні методи нетарифного регулювання в свою чергу діляться на прямі та непрямі методи нетарифного регулювання (Рис.1.).

Прямі методи нетарифного регулювання полягають у встановленні державою кількісних обмежень при експорті та імпорті окремих категорій товарів. Тобто, вони визначають кількість і номенклатуру товарів, дозволених до експорту або імпорту. Доцільно буде сказати, що вони можуть застосовуватися за рішенням уряду однієї країни або на основі міжнародних угод, що координують торгівлю певними групами товарів. Застосування даних методів призводить до підвищення ціни імпортних (експортних) товарів, що, у свою чергу, зменшує обсяги їх імпорту (експорту). Кількісні обмеження

встановлюються через квотування, ліцензування та добровільне обмеження експорту.

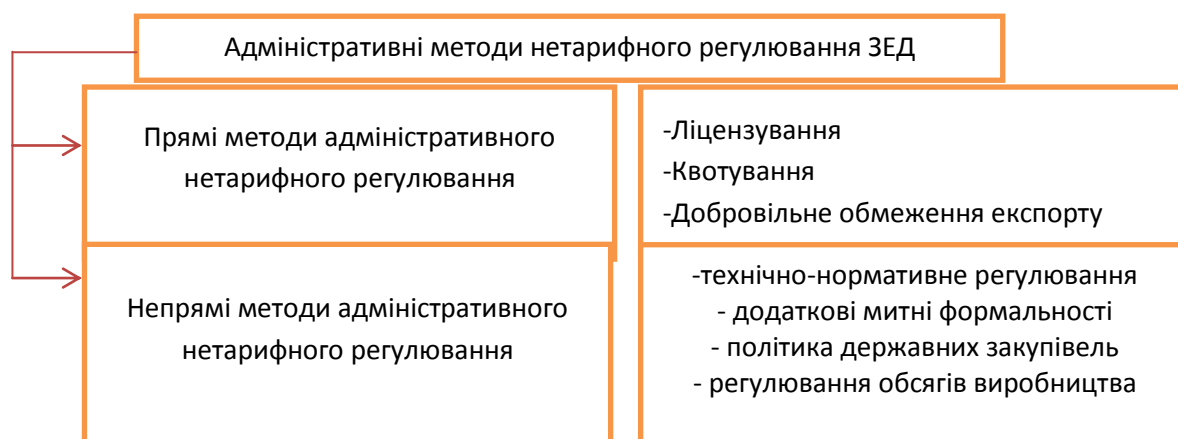

Рис.1. Методи адміністративного нетарифного регулювання

Квотування — це встановлення державними органами відповідно до чинного [законодавства](#), міжнародного права та різних міжнародних актів, угод обмежень щодо виробництва [товарів](#), міжрегіональних товарних або фінансових операцій, [експортно-імпортних](#) поставок. Тобто, квота являє собою кількісний нетарифний засіб обмеження експорту або імпорту товару певною кількістю або сумою на певний проміжок часу. Квоти експортні вводяться відповідно до міжнародних стабілізаційних угод, що встановлюють частку кожної країни в спільному експорті певного товару, або урядом окремої держави для обмеження вивезення товарів, дефіцитних на національному ринку. Квоти імпортні вводяться національним урядом для захисту вітчизняних товаровиробників, регулювання попиту і пропозиції на внутрішньому ринку, а також їх вводять по відношенню до держав, які проводять дискримінаційну торговельну політику.

Ліцензування представляє собою регулювання зовнішньоекономічної діяльності через дозвільний пакет документів, що видається державними органами на право експорту або імпорту товару в певних кількостях на певний проміжок часу.

Добровільне обмеження експорту передбачає зобов'язання одного з партнерів зовнішньої торгівлі обмежувати або не розширювати обсяг експорту. Таке зобов'язання може бути прийняте внаслідок укладення офіційної або неофіційної угоди про встановлення квот на експорт товару, а також щодо підприємств, фірм, компаній, які порушили закон про добросовісну конкуренцію в тих країнах, куди експортуються товари цих виробників. Воно, як правило, вводиться урядом країни під політичним тиском іншої, більш впливової країни, що імпортує свою продукцію, аби уникнути односторонніх обмежувальних заходів даної країни на імпорт у разі відмови “добровільно” обмежити експорт [7].

Що стосується непрямих методів, то вони опосередковано впливають на розвиток експортно-імпортних операцій. Вони включають прийоми технічно-нормативного регулювання, додаткові митні формальності, регулювання політики закупівель, регулювання обсягів виробництва.

Технічно-нормативне регулювання – вимога дотримання національних стандартів, одержання сертифікатів якості на імпорту продукцію, специфічного маркування й пакування товарів, дотримання санітарно-гігієнічних норм та інші вимоги, встановлені законодавством країни. До технічних заходів належать: технічні умови, яким має відповідати продукція; вимоги до інформації, яку вона повинна містити; вимоги до інформації для споживача, яку повинна містити етикетка; вимоги до маркування та ін..

Додаткові митні формальності – представляють собою вимоги надавати більш докладну інформацію, ніж та, яка міститься в митній декларації, вимоги щодо використання конкретних пунктів пропуску, шляхів переміщення окремих категорій товарів, видів транспорту і та ін..

Регулювання політики закупівель – установлення певних вимог щодо обмеження переліку країн-постачальниць та проведення тендера серед постачальників певних видів імпортованого товару за програмами, що фінансуються з державного бюджету.

Регулювання обсягів виробництва – метод торгової політики держави, що законодавчо встановлює частку кінцевого продукту у внутрішньому товарообороті, яку має виготовити національний виробник.

Також впроваджують різноманітні технічні бар'єри, серед яких: національні стандарти та вимоги до товарів, оскільки імпортовані товари підлягають більш прискіпливому дослідженню на відповідність національним стандартам та вимогам, що створює певний бар'єр на шляху їхнього просування на внутрішній споживчий ринок.

Тобто, застосування нетарифних методів – ефективний засіб регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом установлення певних вимог до суб'єктів господарської діяльності. Проте під час формування державної зовнішньоекономічної політики необхідно зважено підходити до застосування цих методів, керуючись насамперед національними інтересами держави.

Висновки: Митно-тарифне регулювання є одним із найпоширеніших й найдієвіших економічних інструментів регулювання зовнішньоекономічних відносин і захисту національної економіки від зовнішнього неконтрольованого впливу. Проте не слід виключати значну роль нетарифних методів регулювання які є головним регулювальним фактором обсягів зовнішньоторговельних операцій у режимах експорту та імпорту. Вони є ефективним засобом регулювання зовнішньої торгівлі й упроваджуються шляхом установлення певних вимог та обмежень до суб'єктів господарської діяльності при виході їх на зовнішній ринок.

Кількість методів регулювання численна, але їх потрібно правильно поєднувати. При ефективному оперуванні методів регулювання можна захистити власних товаровиробників, та стимулювати розвиток експортного потенціалу держави як суб'єкта світогосподарських зв'язків.

Список використаних джерел.

1. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства[текст]навчальний посічник/Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 408с.
2. Козак Ю.Г Міжнародна економіка. [Текст] : навч. посібн. Ю.Г., Козака, В.В.Ковалевського, К.І.Ржепішевського.-К.:ЦУЛ,2004.- 672с.
3. Митна політика та митна безпека України [Текст] / П.В. Пашко, П.Я. Пісной // Фінанси України. – 2006. – №1. – С.74–86
4. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. [Текст] : навч. посібн О. П. Гребельник//. - Київ: Центр навчальної літератури. - 2005. - 696 с.
5. Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль : монографія / Л. М. Пісьмаченко. – Донецьк : Юго-Восток Лтд, 2008. – 366 с.
6. Саллі В. І. Основи зовнішньоекономічної діяльності / Саллі В. І., Трифонова О. В., Швець В. Я. – К. : Професіонал, 2003. – 176 с
- 7.Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. /Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
- 8/ WTO welcomes Ukraine as a new member [Tktrnhjyybq htcehc]/ – Ht;bv ljcnege^ http://www.wto.org/english/news_e/pres08_e/pr511_e.htm - Pfujk/ p trhfye

УДК 336.221

Апаріна Ірина
Фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
Д. е. н., доц. Баранова В.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті проаналізовано сутність податку на доходи фізичних осіб, визначено його фіскальну та регулюючу роль, проведено аналіз останніх змін внесених до Податкового Кодексу України щодо справляння податку на доходи фізичних осіб.

Annotation. The article analyzes the essence of tax on personal income; its fiscal and regulatory role, the analysis of recent changes made to the Tax Code of Ukraine on collecting the tax on personal income.

Ключові слова. Податок на доходи фізичних осіб; фіскальна, регулююча роль; заробітна плата, пенсії, пасивні доходи.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Податок на доходи фізичних осіб є дуже вагомим у податковій системі України. Однак,

незважаючи на великі розміри загальних надходжень даного податку до бюджету існують певні недоліки, до того ж дуже часто змінюються норми податкового законодавства, що ускладнює справляння податку.

Аналіз наукових публікацій. Теоретичним основам оподаткування доходів фізичних осіб приділяється достатньо уваги вітчизняних науковців, таких як А. Крисоватий, І. Луніна, В. Мельник, В. Андрущенко, В. Опарін, О. Василик. Однак, з огляду на постійні зміни у законодавстві недостатньо уваги приділяється саме сучасним тенденціям розвитку та функціонування податку на доходи фізичних осіб.

Мета статті. Дослідження особливостей функціонування податку на доходи фізичних осіб в сучасних умовах розвитку податкової системи України.

Виклад основного матеріалу. Податок на доходи фізичних осіб – це прямий, загальнодержавний податок, що сплачується фізичними особами безпосередньо або через податкових агентів з доходів, одержуваних від усіх джерел протягом податкового періоду[1].

За економічною сутністю податок на доходи фізичних осіб - форма індивідуального прибуткового оподаткування.

Податок на доходи фізичних осіб слід розглядати з двох аспектів: з економічного і соціального. Економічний аспект полягає у вилученні доходів фізичних осіб до відповідних бюджетів з метою надання можливості фінансування видатків, що здійснює держава, та регулюванні макро- та мікроекономічних параметрів для досягнення відповідного економічного зростання. Соціальний аспект закладається в процесі перерозподілу та вирівнювання доходів з метою досягнення суспільного добробуту.

Через призму розгляду ПДФО саме з цих двох аспектів впливає визначення економічної сутності даного податку.

ПДФО, як прямому податку, притаманні ряд функцій, однак на нашу думку слід виділити декілька основних, це, перш за все, фіскальна функція, а також регулююча. Фіскальна функція закладається в тому, що ПДФО досить стабільне і стійке джерело наповнення бюджету. Прояв регулюючої функції перш за все знаходить відображення в диференційованій системі ставок та системі пільг. Виходячи з функціональної характеристики ПДФО можна судити про його фіскальну та регулюючу роль.

Обґрунтуємо нашу думку щодо фіскальної та регулюючої ролі ПДФО на основі статистичних даних. У таблиці 1.1. наведені статистичні дані щодо структури доходів зведеного бюджету.

Доказом того, що податок на доходи фізичних осіб поєднує фіскальні інтереси щодо наповнення доходної частини бюджету та досягнення мети регулювання міжбюджетних відносин є законодавчо закріплені норми перерозподілу надходжень ПДФО між Державним бюджетом та місцевими бюджетами. ПДФО виступає досить стабільним і стійким джерелом наповнення бюджетів, завдяки чому він в основному зараховується до місцевих бюджетів, з яких фінансуються основні витрати, пов'язані з життєзабезпеченням населення.

Таблиця 1

Структура доходів Зведеного бюджету України за 2011–2014 роки

Доходи	Зведений бюджет			
	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Податкові надходження з них:	84	80,9	79,9	78,3
- податок на доходи фізичних осіб	15,2	15,3	16,3	15,8
- податок на прибуток підприємств	13,8	12,5	12,4	10
- збори за спеціальне використання природних ресурсів, із них:	3,7	3,9	6,5	6,9
- плата за землю	2,7	2,8	2,9	2,8
- податок на додану вартість	32,7	31,2	29	28,2
- акцизний податок	8,5	8,6	8,3	9,8
- податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	2,9	3	3	2,6
- рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	5,3	3,9	1,3	1,4
- інші податкові надходження	1,9	2,5	3,1	3,6
неподаткові надходження, у т.ч.:	15	18,2	19,2	19,6
- доходи від власності та підприємницької діяльності	4,4	7,4	7,6	8,3
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажів	1,2	1,6	1,6	1,6
- власні надходження бюджетних установ	7,8	7,7	8,6	7,1
- інші неподаткові надходження	1,6	1,5	1,4	2,6
Доходи від операцій з капіталом	0,6	0,7	0,4	0,5
Цільові фонди	0,3	0,2	0,2	0,1
Інші надходження	0,1	0	0,3	1,5

[Джерело: розроблено автором на основі даних 2]

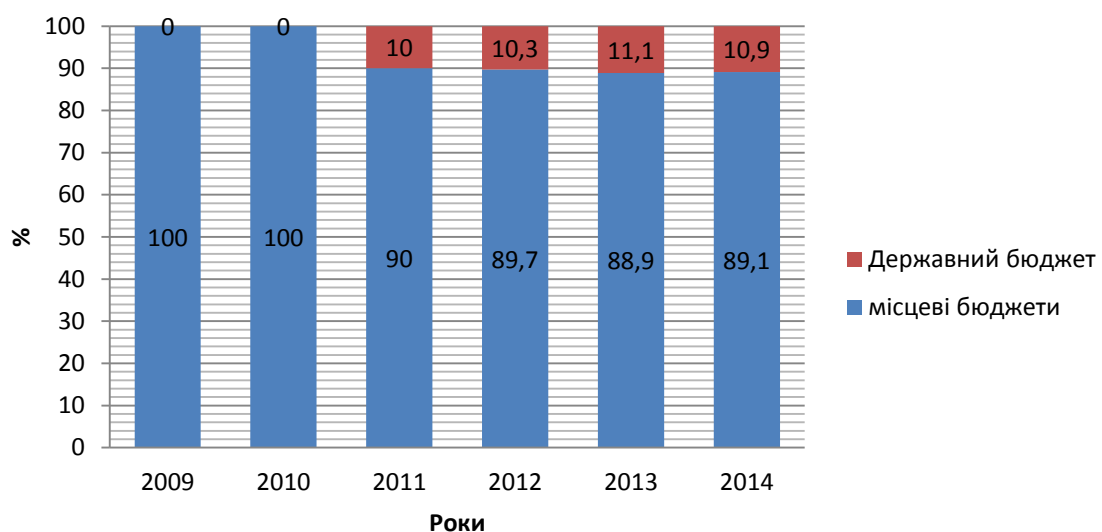

Рис.1. Структура перерозподілу надходжень ПДФО між Державним бюджетом та місцевими бюджетами

[Джерело: розроблено автором на основі даних 2]

На діаграмі рис.1 продемонстровано перерозподіл надходжень від ПДФО між Державним бюджетом і місцевими бюджетами.

До прийняття нової редакції БКУ ПДФО повною мірою зараховувався до місцевих бюджетів, однак з 2011 року вступила в дію норма статті 64 Бюджетного кодексу України, згідно з якою:

- до доходів загального фонду місцевих бюджетів зараховується 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя);
- 40 відсотків податку на доходи фізичних, що сплачується на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва;

100 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя.

Таким чином основна частина ПДФО зараховується до місцевих бюджетів. Розглянемо структуру доходів місцевих бюджетів у таблиці 2.

Таблиця 2

Структура доходів місцевих бюджетів за 2009–2014 роки

Показники (частка, %)	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження:	83,4	84,4	85,0	85,5	87,0	86,5
-Податок на доходи фізичних осіб	62,9	63,2	62,6	60,7	61,4	61,5
-Плата за землю	12,0	12,3	12,9	13,1	12,6	12,4
-Місцеві податки і збори	1,2	1,1	3,1	5,2	6,9	7,9
-Інші податкові надходження	7,3	7,8	6,4	6,5	6,1	4,7
Доходи від операцій з капіталом	3,6	3,2	2,0	1,8	1,7	1,1
Неподаткові надходження	10,8	10,4	12,1	12,1	11,2	12,0
Цільові фонди	2,2	2,0	0,9	0,6	0,6	0,4

[Джерело: розроблено автором на основі даних 2]

Податок на доходи фізичних осіб продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів хоча останніми роками спостерігається деяке зниження частки цього податку у доходах місцевих бюджетів. Надходження цього податку склали 61,1 млрд. грн., що майже на 13,0 % більше за відповідний показник минулого року. Це обумовлено приростом на 11,5 % ПДФО з заробітної плати. У загальній структурі податку 87,1 % припадає на ПДФО з заробітної плати.

З 1.01.2015 р. набрали чинності зміни до ПКУ, згідно з якими:

- Зарплата в розмірі понад 10 мінімальних зарплат (у 2015 році 12180 грн.) підлягає оподаткуванню за підвищеною ставкою 20% до суми перевищення;

- Підлягають оподаткуванню пенсії, розмір яких перевищує три мінімальні заробітні плати (у 2015 році 3654 грн.), у частині такого перевищення, за ставкою 15%. Якщо сума перевищення над трьома мінімальними заробітними платами більше 10-кратного розміру мінімальної заробітної плати, то ставка податку збільшується - до 20%;

- Підлягають оподаткуванню проценти, роялті та інвестиційний дохід за ставкою 20%;

- Дивіденди підлягають оподаткуванню за диференційованою ставкою, таким чином для підприємств, які сплачують податок на прибуток на загальних підставах застосовується ставка 5%, а для підприємств, що не сплачують податок на прибуток застосовується ставка 20%;

- Скасовано ставку ПДФО у розмірі 10% для зарплати шахтарів[3].

Слід відмітити, що наряду з такими змінами залишили незмінними розміри мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, які у відповідності до Закону України «Про Державний бюджет на 2015 рік» підвищать лише у грудні 2015 року. Тобто з 1 січня 2015 р. мінімальна заробітна плата складає як і в минулому році 1218 грн., а з 1 грудня – 1378 грн. Загальний показник прожиткового мінімуму складає 1176 грн., а з 1 грудня 1330 грн. [4].

Це свідчить про досить агресивну політику щодо оподаткування доходів фізичних осіб з огляду на посилення податкового тиску, та ще раз доводить, що основною функцією ПДФО перш за все виступає фіскальна, за допомогою якої тимчасово вирішуються питання наповнення бюджету. За таких умов можна сказати, що фіскальна функція є домінуючою у системі функцій притаманних податкам взагалі та ПДФО у т.ч.

З точки зору відповідності даного податку принципам, на яких ґрунтується податкове законодавство України, в цілому ПДФО відповідає принципам, наведеним у статті 4 ПКУ, однак спостерігаються значні порушення щодо соціальної справедливості та стабільності даного податку.

В розвинених країнах світу податок на доходи фізичних осіб посідає головне місце, проте таке положення він може посідати, будучи лише прогресивним, тобто коли максимально враховується принцип платоспроможності. У більшості економічно розвинутих країн світу громадяни з невисокими зарплатами звільняються від податку з доходів фізичних осіб. Натомість основний тягар наповнення бюджету лягає на заможні верстви населення, для яких встановлена прогресивна шкала оподаткування. В Україні принцип платоспроможності майже не враховується, а саме основне навантаження приходить на людей невисокого та середнього статку, тобто заробітна плата яких не перевищує 10 мінімальних та оподатковується ПДФО за ставкою 15%, а ось доходи громадян з високими статками оподатковуються за такою ж ставкою в межах 10 мінімальних заробітних плат і тільки до суми перевищення застосовується підвищена ставка 20% (ставка 20% введена лише з

2015 року, а раніше відповідно до ПКУ діяла підвищена ставка у розмірі 17% до суми перевищення).

Таким чином, з урахуванням досвіду більшості економічно розвинутих країн світу, набуває актуальності питання підвищення регулюючої ролі ПДФО шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування.

Висновки та напрямки подальших досліджень. В Україні оподаткування доходів громадян має серйозні внутрішні фундаментальні вади, які негативно впливають на сприйняття його суспільством. Ключовою проблемою є те, що ПДФО не відповідає загальним принципам оподаткування, а саме, він не є нейтральним і соціально-справедливим. Це обумовлено тим, що для більшості громадян єдиним джерелом доходу є зарплата, причому дуже гострим є нововведення щодо оподаткування пенсій. Саме на людей невисокого та середнього статку припадає основне податкове навантаження з ПДФО.

Таким чином, можна стверджувати, що система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні залишається надалі недосконалою і потребує поступового та послідовного реформування в напрямі зміцнення регулюючої ролі ПДФО.

Список використаних джерел

1. Закон України „ Про податок з доходів фізичних осіб” від 22.05.2003 р. № 889-IV.
2. Державна служба статистики України - електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Податковий кодекс України - Верховна Рада України Редакція від 08.11.2014, підстава 1690-18 - електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Закон України «Про Державний бюджет на 2015 рік» від 28.12.2014 г. № 80-VIII. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T140080.html

УДК 336.226.212.1

Узунова В.А.
52 група
фінансовий факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доцент Дубовик О.Ю.

ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Анотація. У статті проаналізовано сучасні проблеми оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Досліджено

зарубіжний досвід оподаткування нерухомості. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення механізму оподаткування нерухомого майна з метою забезпечення не лише наповнення доходної частини бюджету, а й сприяння вирішенню соціально-економічних проблем на місцевому рівні.

Annotation. The article analyzes the current problems of taxation on real property other than land. Studied foreign experience of real estate taxation. The recommendations for improving the mechanism of taxation of real property to ensure not only the revenue part of the budget, but also help solve social and economic problems at the local level.

Ключові слова: нерухоме майно, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, місцеві податки і збори, місцевий бюджет, база оподаткування

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інтеграція України до Європейського співтовариства потребує зростання частки власних джерел надходжень в загальній структурі доходної бази місцевих бюджетів, а проблеми з постійним дефіцитом державного бюджету зумовлюють посилення ролі саме місцевих податків та зборів у власних доходах місцевих бюджетів. У провідних європейських країнах, таких, як Франція, Італія, Велика Британія велику частку цих доходів становлять майнові податки, які вже досить давно застосовуються і становлять більше 40 % податкових надходжень місцевих бюджетів. В Україні ж податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, був введений у 2011 році з набранням чинності Податковим кодексом і складає менше 1 % у структурі доходів місцевих бюджетів. А багато важливих питань, пов'язаних з цим податком, взагалі не передбачені законодавством й потребують уточнення.

В розвинених країнах податок на нерухомість є важливою складовою податкової системи, за допомогою якої не тільки мобілізуються доходи до бюджету, але і вирішуються основні соціально-економічні проблеми як на державному, так і на місцевому рівні. Існуючий в Україні порядок справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є недосконалим через нерівномірний фіскальний тиск та недостатні регулюючі властивості цього податку. Для того, щоб оподаткування майновим податком було діючим, ефективним та враховувало інтереси всіх економічних суб'єктів, необхідно звертати увагу на досвід іноземних держав у цьому питанні.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Проблематика оподаткування нерухомості, ролі податку на нерухомість у складі різних типів податкових систем досліджувалася такими вітчизняними вченими-економістами як В. Андрущенко, О. Буряк, О. Гриценко, О. Кириленко, В. Кравченко, В. Павлова, А. Соколовська, В. Суторміна, В. Федосов. Незважаючи на те, що сучасні наукові дослідження проводяться на досить високому рівні, дана проблематика потребує подальшого дослідження. Особливо необхідно приділити увагу таким проблемам, як вдосконалення законодавчої бази щодо оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а також механізму

нарахування та справляння цього податку. Всі ці питання зумовили необхідність проведення даного дослідження.

Метою статті є дослідження досвіду стягнення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в Україні та напрацювання дієвих рекомендацій для реформування системи майнового оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Ще на початку 90-х років вперше почали говорити про запровадження податку на нерухомість, але подальших кроків в цьому напрямку не було зроблено. Вже в 2000-х роках в деяких областях України експериментально запроваджували пробні періоди справляння цього податку, але без відповідної законодавчої бази все це не набуло розвитку. Втім, навіть тоді було ясно, що колись цей податок доведеться сплачувати всім громадянам, як це робиться в інших цивілізованих країнах.

Оскільки податок на нерухоме майно тривалий час не запроваджувався на території України, дохідна база місцевих бюджетів значною мірою формувалась не за рахунок місцевих податків та й самого податку на нерухомість, а за рахунок інших джерел (рис. 1).

Запровадження податку на нерухомість дає змогу місцевим бюджетам збільшити надходження у вигляді додаткових сум власних доходів. Крім того, податок на нерухоме майно дає стимул для розвитку нового будівництва та ремонту аварійних будівель, допоможе вирішити питання щодо подальшої експлуатації чи зносу не використовуваної нерухомості. Ці кроки стимулюють економічний розвиток країни[2, с. 16].

В Україні з 1 січня 2014 року набула чинності раніше відкладена законодавча норма Податкового кодексу про обов'язкове оподаткування нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки. Під оподаткування підпадала тільки житлова нерухомість.

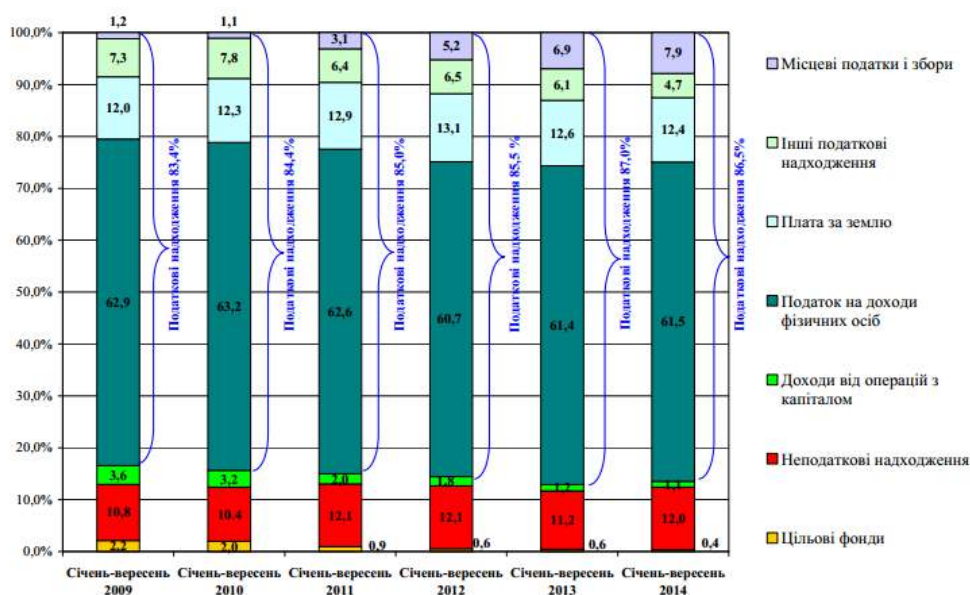

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів за січень – вересень 2009-2014 років [1, с. 47]

З 1 січня 2015 року набрали чинності норми Закону України від 28 грудня 2014 року №71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи». Якщо раніше під оподаткування підпадала тільки житлова нерухомість, то відповідно законодавчим змінам, відтепер оподатковується як житлова, так і нежитлова нерухомість, у тому числі її частка.

Згідно з Податковим Кодексом, базою оподаткування є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток [3]. На нашу думку, вибір такої бази оподаткування є необґрунтованим та вимагає вдосконалення, тому що об'єкт оподаткування – площа житла – має різну вартість у столиці та сільській місцевості, у мікрорайоні із розвинутою інфраструктурою та без неї, у новобудові та будинку, що потребує капітального ремонту; на середніх поверхах багатоповерхівки та на першому і останньому. Є багато критеріїв, які не враховуються при визначенні бази оподаткування.

Виходить, що власник будинку в м. Києві, вартість якого на ринку нерухомості складає 6,5 млн. грн., а житлова площа - 270 кв. метрів та власник житлового будинку в Івано-Франківській області вартістю 3 млн. грн. та такою ж житловою площею сплачуватимуть однакову величину податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. При тому, що в 2014 році середня заробітна плата в Києві становила 5362 грн., а у Івано-Франківську – 2921 грн.

Ще однією перешкодою для ефективного функціонування цього податку у Україні є те, що існуючий Реєстр нерухомого майна не містить повної інформації про власників нерухомості, а записи місцевих бюро технічної інвентаризації та реєстрації права власності є застарілим.

Більшість зарубіжних країн, як базу оподаткування використовують ринкову вартість нерухомого майна з врахуванням певних особливостей. Наприклад, в Німеччині базою виступає вартість нерухомого майна із врахуванням місця розташування. У Латвії, Італії, Іспанії, Чорногорії, Чехії – кадастрова вартість, яка визначається на державному рівні. У Франції, Великобританії, Швейцарії, Швеції при оподаткуванні застосовують показники ринкової вартості, які визначаються методом масової оцінки нерухомості [4, с. 145].

В Україні для всіх відів нерухомості встановлена одна ставка ставка у розмірі, що не перевищує 2 відсотків мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 кв. метр бази оподаткування. В той час, як в більшості країн світу діють диференційовані ставки податку на нерухомість. Ми вважаємо, що це є дуже важливим та соціально справедливим рішенням, тому що диференціація дозволяє оподатковувати нерухомість з більшою площею за більш високими ставками і навпаки. І як наслідок, це збільшує податкові надходження до місцевих бюджетів. Крім того, деякі країни встановлюють різні ставки податку відносно того, в яких цілях дане майно використовується: якщо це житловий будинок, то ставка менша, а якщо споруда використовується в комерційних цілях, то відповідно ставка податку збільшується.

Всі власники нерухомості США щорічно сплачують податок на нерухомість. Його величина залежить від ринкової вартості об'єкта нерухомого майна і коефіцієнта, визначеного місцевою владою. Наприклад, у штаті Флорида податок на нерухомість становить від 1 до 5 % (залежить від привабливості для життя конкретної місцевості) і встановлюється місцевими органами влади щорічно. У місті Палм Коаст, де часто бувають урагани, він становить 1,58 % від оціночної вартості, тоді як в елітному туристичному Майамі – 5 % [5, с. 13].

Також необхідно зауважити, що в Україні були запроваджені нові пільги з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, але тільки для фізичних осіб:

- для квартири/квартир незалежно від їх кількості - на 60 кв. метрів;
- для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості - на 120 кв. метрів;
- у разі одночасного перебування у власності фізичної особи квартири/квартир та житлового будинку/будинків, у тому числі їх часток - на 180 кв. метрів.

Перша пільга надається власникам квартир, незалежно від їх кількості, але лише на 60 кв. метрів. Друга пільга надається власникам житлових будинків. Якщо сумарна площа будинку чи всіх будинків особи не перевищує 120 кв. метрів, то така особа звільняється від сплати податку. І третя категорія пільг передбачає звільнення від сплати податку, якщо у власності особи є одночасно і квартира і житловий будинок, сумарна площа яких не перевищує 180 кв. метрів. На нашу думку остання пільга є не досить справедливою, тому що людина, яка володіє більшою кількістю майна ніж у перших двох випадках, має змогу не сплачувати податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Крім того, необхідно зазначити, що для юридичних осіб ніяких пільг не передбачено, це призведе до збільшення податкового тягара. На нашу думку, відсутність пільг ускладнює роботу бізнесу в Україні, особливо малого та середнього. В сьогоденних несприятливих економічних умовах необхідно зменшувати податковий тиск на вже функціонуючі підприємства та створювати сприятливі умови для появи нових.

Досить цікавим є досвід Франції, де не оподатковуються на протязі перших двох років новобудови в сільській місцевості та на строк до 5 років будівлі, збудовані за технологією раціонального збереження енергії.

Запровадження податку на нерухомість в Україні є правильним та необхідним кроком, але необхідно зважати на те, що в більшості країн світу податок на нерухоме майно не є податком, що справляється переважно з порівняно небагатих верств населення. В розвинутих країнах, насамперед, це податок на майно заможних верств населення, якій є важливим джерелом доходів місцевих бюджетів, а також здійснює перерозподіл частини доходів найбільш забезпечених громадян.

Запровадження податку на нерухомість повністю відповідає принципу справедливості системи оподаткування, адже його сплачують лише ті особи, що

володіють нерухомістю, для реалізації права на яку потрібно отримати доволі значні доходи.

Також слід зауважити, що під час роботи над вдосконаленням механізму справляння податку на нерухомість в Україні треба враховувати, що значна частина населення не має достатнього рівня матеріального забезпечення і сплата податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки може ще більше погіршити їх рівень життя.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи результат дослідження, слід відмітити, що діючий порядок справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельних ділянок, має суттєві недоліки, пов'язані з несправедливим розподілом податкового навантаження між різними соціальними групами населення, недосконалістю податкового законодавства в частині визначення бази оподаткування та пільг платникам. Також не менш важливим є формування повного та відкритого реєстру власників нерухомості, на основі якого можна буде визначати тих, хто підпадає під оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

На основі виконаного дослідження можна сформулювати такі рекомендації:

- базою оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, визначати не площу нерухомості, а її ринкову вартість;
- при визначенні бази оподаткування зважати на такі критерії, як стан будівлі, престижність та інфраструктура місця розташування;
- зробити пільги з податку більш обґрунтованими для фізичних осіб та ввести пільговий період для новозбудованих помешкань у сільській місцевості та для помешкань, що збудовані за технологією раціонального збереження енергії;
- запровадити пільги для середнього та малого бізнесу, особливо для новостворених підприємств.
- ввести диференціацію ставки податку, яка допоможе перекласти тягар на більш заможних громадян;
- вдосконалити реєстр власників нерухомості та зробити доступ до нього зрозумілим та безкоштовним.

Отже, введення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в Україні має як позитивні, так і негативні сторони. Як свідчить міжнародна практика, даний податок може стати дієвим засобом збільшення фінансової основи місцевого самоврядування. Підтвердженням цього є зарубіжний досвід більшості розвинених країн. Там порядок справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, досить простий, а ефективність достатньо висока.

Список використаних джерел

1. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень – вересень 2014 року / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю., та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2014. – 70 с.

2. Теоретичні засади правового регулювання справляння загальнодержавних податків та зборів в Україні : монографія / О. В. Покатаєва; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя, 2011. - 300 с.
3. Податковий кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 2 груд. 2010 р. № 2755-VI : текст із змін. станом на 1 квітня 2015 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Сенюк Г. Світовий досвід формування доходів місцевих бюджетів / Г. Сенюк // Акт. проблеми держ. управл., педагог та психол. – 2011. – №2(5). – С. 143-148.
5. Лактіонова Л.О. Особливості оподаткування нерухомого майна в Україні та за кордоном. / Л.О. Лактіонова. – Кременчук: Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського, 2014. – 147 с.

УДК 334.722:336.2

Бень Н.В., 52 гр.
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., Луценко І.С.

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. У статті розглянуто можливі системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва. Проаналізовано переваги та недоліки даних систем. Надано власне бачення підходу щодо вибору системи оподаткування. Запропоновано модель розрахунку ефективної системи оподаткування.

Ключові слова: загальна, спрощена система оподаткування, вибір, мале підприємництво.

Annotation. The article considers the possible tax for small businesses. The advantages and disadvantages of these systems were analyzed. Courtesy own vision approach to the choice of tax system. Proposed the model calculation of the effective tax system.

Key words: general, simplified tax system, selection, small business.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування малих підприємств. В секторі малого підприємництва створюється значна частка національних ресурсів. Стан розвитку малого підприємництва має велике значення для привабливості країни, її зовнішніх та внутрішніх інвестицій, підтримки економічних відносин з іншими державами.

Першочерговим завданням у процесі створення суб'єкта підприємницької діяльності є вибір системи оподаткування з метою ведення

ефективної господарської діяльності, оптимізації оподаткування й отримання економічної вигоди. Оскільки, правильно обрана система оподаткування підприємства, особливо малого, значною мірою визначає кінцевий результат його підприємницької діяльності. А від ефективності діяльності підприємств залежить інтенсивність економічного зростання країни.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення неvirішених проблем. Проблематику впровадження систем оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого бізнесу, вирішення проблем, які виникають під час цього досліджували такі українські вчені, як Ананська М.О., Василик О.В., Костенко О.О., Луценко І.С., Мармуль Л.О., Митрофанова М.О., Михайленко С.В., Рета М.В., Слатвінська М.О., Сторожко О.О., Хомутенко В.П. та ін. Зазначені науковці зробили значний внесок у вирішення питань, пов'язаних із побудовою системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва. Проте, досі неvirішеною залишається проблема вибору оптимальної ефективної системи оподаткування для малих підприємств України.

Метою статті є дослідження правильності прийняття рішення щодо вибору оптимальної системи оподаткування для малого підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Основним завданням, яке ставить перед собою кожне підприємство при виборі оптимальної системи оподаткування – це пошук такого варіанту здійснення податкової діяльності підприємства в межах законодавства, який призводить до найменшого податкового навантаження, не створюючи при цьому перешкод для основної діяльності.

На сьогодні в Україні, згідно Податкового кодексу України [1], існує декілька способів оподаткування доходів суб'єктів підприємницької діяльності, кожен з яких має свої переваги та недоліки, тому кожен суб'єкт підприємницької діяльності може самостійно обрати той із способів, який найбільше відповідає умовам та особливостям здійснення підприємницької діяльності. На даний момент закріплені дві системи оподаткування: загальна та спрощена, вибір яких доступний як юридичним, так і фізичним особам-підприємцям.

При загальній системі оподаткування малі підприємства нараховують та сплачують усі види податків, передбачених ст. 9 та ст. 10 (за винятком єдиного податку) ПКУ за ставками, які визначені для відповідних податків згідно з ПКУ. Дана система оподаткування, на відміну від спрощеної, передбачає відсутність обмежень щодо розміру виручки і кількості працівників та не має обмежень по видах діяльності. Але при її використанні необхідно вести чіткий і досить складний облік та треба обов'язково мати всі первинні документи на підставі яких відображуються господарські операції у обліку, що надає юридичну силу даним бухгалтерського обліку [2, с. 101].

Податкове стимулювання малого й середнього бізнесу відображається у спрощеній системі оподаткування, яка згідно п. 291.2 ст. 291 ПКУ - особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку в порядку та на умовах,

визначених даним кодексом, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [1].

Основні переваги та недоліки двох систем оподаткування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

**Основні переваги та недоліки загальної та спрощеної системи
оподаткування**

Система оподаткування	Переваги	Недоліки
Загальна	-відсутність обмежень у видах діяльності, обсягу доходу й кількості працівників; -більш широка можливість планування та оптимізації оподаткування; -розмір сплачуваних податків прямо залежить від обсягу доходів.	-складність адміністрування; -досить високе податкове навантаження; -обов'язкова реєстрація платником ПДВ у разі перевищення обороту в 1000000 грн за 12 місяців.
Спрощена	-спрощене ведення обліку і заповнення звітності; -звільнення від сплати низки податків; -можливість не використовувати реєстратори розрахункових операцій (для ФОП); -можливість бути платником ПДВ за власним бажанням у разі перевищення обороту в 1 000 000 грн за 12 місяців).	-обмеження у видах діяльності, обсязі доходу й кількості працівників; -відсутність можливості добровільної реєстрації платником ПДВ у фізичних осіб-підприємців; -негативні нюанси роботи ФОП з юридичними особами на загальній системі; -розмір податку для платників 1-ї і 2-ї груп не залежить від результатів діяльності.

Джерело: складено автором за даними [1, 3]

При ухваленні рішення про вибір системи оподаткування необхідно ретельно зважити як всі «за» і «проти», а також забезпечити максимально можливе урахування специфіки роботи, особливості і цілі суб'єкта підприємницької діяльності у майбутньому.

Найбільш загальний підхід для прийняття рішення про перехід на спрощену систему з точки зору отримання економічного ефекту розглядають Рета М., Погорелов І., Лушітська М. [4]

На нашу думку, даний метод є ефективним при виборі системи оподаткування, оскільки розраховується шляхом відносного зменшення (збільшення) податкових платежів за умови незмінності обсягів діяльності, асортименту, цінових параметрів і т.п. (рис.1)

Таким чином, незалежно від ставок як податку на прибуток, так і єдиного податку умовами, при яких доцільно переходити з загальної системи оподаткування на спрощену є:

1) Якщо чистий прибуток від господарської діяльності на загальній системі менший від прибутку на спрощеній.

2) У разі, якщо фактична рентабельність продажу (РПф) підприємства перевищує розрахунковий граничний рівень рентабельності (РПгр).

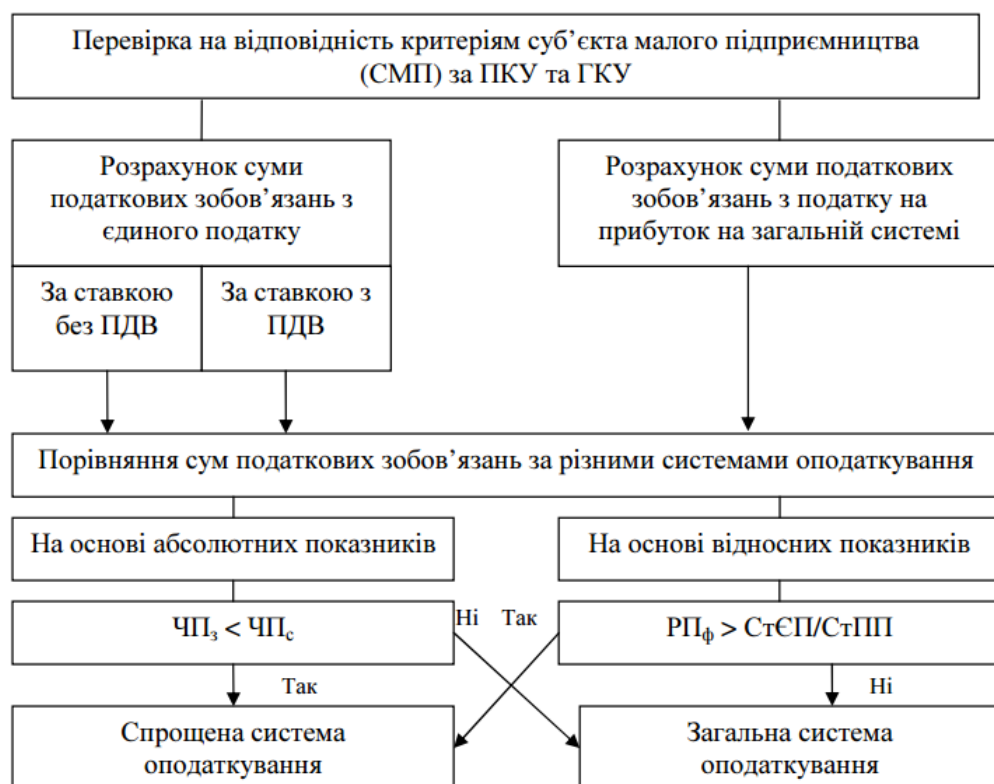

Рис. 1. Порядок вибору системи оподаткування малого підприємства

При цьому фактична рентабельність розраховується як відношення прибутку до виручки від реалізації товару, а граничний рівень рентабельності - як відношення ставки єдиного податку до ставки податку на прибуток (СтЄП/СтПП).

Таким чином, чим нижчий рівень прибутковості (рентабельності), тим менш вигідно малому підприємству переходити на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності [5, с.517]. Тобто перехід на спрощену систему оподаткування може бути економічно вигідним тільки високорентабельним малим підприємствам.

При переході на спрощену систему оподаткування також доцільно визначити, за якою економічно вигідною ставкою нараховувати та сплачувати єдиний податок.

У загальному випадку дія суб'єкта підприємництва розмір ставки єдиного податку, за якою він працює, не є принциповим питанням, якщо суми податкових платежів при обох ставках будуть однаковими [6, с. 103]. Оскільки різниця між цими двома варіантами спрощеного оподаткування стосується передусім ПДВ, при однаковій виручці від реалізації умову рівновигідності обох варіантів може бути подано у такому вигляді:

$$2\% \times B + (ПЗ - ПК) = 4\% \times B,$$

де 2 %, 4 % - відповідно ставки єдиного податку.

Перетворюючи формулу, отримаємо $ПЗ - ПК = 2\% \times B$.

Отже, якщо сума сплаченого ПДВ перевищує 2 % виручки від реалізації продукції, доцільно обирати 4-відсоткову ставку єдиного податку.

Розглянемо порядок прийняття рішення щодо вибору системи оподаткування на умовному прикладі для юридичної особи (табл. 2.), для якої існують три можливі варіанти оподаткування: загальна система оподаткування; спрощена система оподаткування за ставкою 2% + ПДВ або за ставкою 4 % від суми виручки.

Таблиця 2.

Визначення доцільності переходу на спрощену систему оподаткування з урахуванням рентабельності продажу

Показник	Загальна система	Спрощена система за ст. 2%	Спрощена система за ст. 4%
Дохід від реалізації продукції, грн.	2900,00	2900,00	2900,00
ПДВ, грн.	580,00	580,00	-
Собівартість реалізованої продукції, грн.	1000,00	1000,00	1000,00
Інші витрати, грн.	300,00	300,00	300,00
Прибуток до оподаткування, грн.	1020,00	1020,00	1600,00
База оподаткування, грн.	1020,00	2320,00	2900,00
Податок на прибуток (18%), грн.	183,60	-	-
Єдиний податок, грн.	-	46,40	116,00
Чистий прибуток, грн.	836,40	973,60	1484,00
Рентабельність продажу, %	28,84	33,57	51,17

Джерело: складено та розраховано автором за даними [1, 4]

Наведений приклад свідчить, що чистий прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства при використанні різних систем оподаткування буде різним.

При загальній системі він складе 836,40 тис. грн, при спрощеній за ставкою 2% - 973,60 тис. грн, при спрощеній за ставкою 4% - 1484,00 тис. грн. Фактична рентабельність продажу складе 28,84% на загальній системі, 33,57% та 51,17% на спрощеній системі за ставками 2% та 4% відповідно. При цьому, граничний рівень рентабельності складе 11,11% (52%/18%) та 22,22% (4%/18%), то фактичний значно перевищує граничний рівень рентабельності. Таким чином, при застосування ставки податку на прибуток у розмірі 18% та при даному рівні рентабельності продажу доцільніше використовувати спрощену систему оподаткування.

Якщо порівнювати ставки єдиного податку, у даному випадку доцільніше оподатковуватися за ставкою 4%. Оскільки, $PЗ-ПК > 2\% \cdot B$ ($580 > 58$).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основним завданням, яке ставить перед собою кожне підприємство при виборі оптимальної системи оподаткування – це пошук варіанту здійснення податкової діяльності, який призведе до найменшого податкового навантаження.

На основі проаналізованих джерел було визначено, що чим вищий рівень прибутковості, тим вигідніше малому підприємству переходити на спрощену

систему оподаткування, обліку та звітності. Проте, звичайно, остаточне рішення щодо вибору системи оподаткування має приймати платник податків з урахуванням таких індивідуальних чинників, як особливості господарської діяльності, наявність податкових пільг, потенційні можливості податкової оптимізації тощо. Тому напрямком подальших досліджень має стати вивчення даних чинників та важливості їх впливу при виборі системи оподаткування.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України від 08.11.2014 р. № 2755-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2755-17>
2. Сторожко О. О. Вибір системи оподаткування в Україні для фізичних та юридичних осіб / О. О. Сторожко // Управління розвитком. - 2013. - № 1. - С. 5-7.
3. Оподаткування суб'єктів господарювання: навч. посіб. / О.Г. Волкова, В. П. Хомутенко, І. С. Луценко, А. В. Хомутенко / за заг. ред. В. П. Хомутенко. – Одеса: «ВМВ», 2014. – 418 с.
4. Рета М. Методичний підхід до вибору системи оподаткування підприємств малого бізнесу / М. Рета, І. Погорелов, М. Луцицька // Галицький економічний вісник. — 2013. — №4(43). — с.135-145
5. Іванов Ю. Б. Альтернативні системи оподаткування: монографія / Ю.Б. Іванов.-Харків: ХДЕУ - Торнадо, 2003, - 517 с.
6. Ананська М. О., Митрофанова М. О. Обґрунтування доцільності використання загальної системи оподаткування підприємствами малого бізнесу / М.О. Ананська, М.О. Митрофанова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 3-4. – С. 101-108

УДК:336.226.322

Погорелов В. С.

52 гр

Фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник

Волкова О. Г.

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКУ ТА ЙОГО СЬОГОДЕННІ РЕАЛІЇ

Анотація. В статті розглянуто історію становлення податку на додану вартість. Надана коротка характеристика та проаналізовано позитивні і негативні риси універсальних акцизів. Досліджено сучасний стан та доцільність подальшого справляння податку на додану вартість.

Annotation. The history of becoming of VAT is considered in the article. There are a short characteristic and analysis of advantages and disadvantages of excise taxes. The modern condition and appropriateness of continuing using of VAT are analyzed.

Ключові слова. Податок на додану вартість, податок з обігу, податок з продажу

Key words. Value added tax, tax turnover, sales tax

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку країни, коли надходження до Державного бюджету України не відповідають її фінансовим потребам, особлива увага приділяється основним бюджетоформуючим податкам, оскільки вдосконалення процесу їх адміністрування та пошук резервів щодо збільшення надходження податків створюють додаткові можливості стосовно збільшення доходної частини бюджету та, відповідно, задоволення потреб держави.

При цьому жоден з бюджетоформуючих податків сьогодні не обговорюється так активно, як податок на додану вартість. Це пов'язано з існуванням цілого комплексу проблем в його адмініструванні, і як наслідок, зниження фіскальної ефективності цього податку, складність механізму адміністрування, зокрема, у відшкодуванні податку з бюджету.

Вищевказане обумовило активізацію дискусій щодо взагалі доцільності збереження податку на додану вартість або заміну його іншим універсальним акцизом.

Аналіз наукових публікацій. Треба зауважити, що питанням реформування та вдосконалення податкової системи держави, у тому числі й порядку адміністрування та сплати ПДВ, присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, зокрема, В. Андрущенка, В. Білоуса, В. Вишневського, О. Василика, В. Волканова, П. Мельника, А. Соколовської, В. Федосова та інших. Проте, не всі аспекти цієї складної і багатогранної проблеми з'ясовано та вирішено. Актуальними залишаються питання ухилення від сплати податку, невідпрацьованості механізму його справляння, визначення ролі податку у формуванні доходів Державного бюджету та доцільності його справляння.

Метою статті є дослідження історії розвитку податку на додану вартість, проаналізувати позитивні та негативні аспекти різних видів універсальних акцизів.

Виклад основного матеріалу. Найдавнішою формою податків були специфічні акцизи (термін «акциз» з'являється в XII-XIII ст., для позначення непрямих податків на предмети споживання) і мито. Найбільшого розвитку специфічні акцизи набули в XVI-XVIII ст. Історія універсальних акцизів бере початок лише в XX ст. Зокрема, в 1916 р. Німеччині вперше запроваджено податок на суму валового обороту. У 1920 р. податок з обороту вводить Франція, у 1921 р. - Бельгія. Відтоді універсальні акцизи у різних формах набувають поширення в усьому світі. Їх частка в загальній сумі доходів бюджетів зростає, тоді як частка специфічних акцизів і мита - падає.

Існує три форми універсальних податків на товари та послуги, податок з обороту, податок з продажу, податок на додану вартість.

Податок з обороту широко використовували західні країни під час Першої світової війни, а після її закінчення цей податок в більшості країн було скасовано внаслідок нарікань на нього як підприємців, так і споживачів.

Однак, зростання фіскальних потреб у багатьох західних країн з початком Другої світової війни змусило їх повернутися до податку з обороту, який проіснував до середини минулого століття. Лише 1954 р. у Франції вперше замість цього податку було запроваджено податок на додану вартість[1, с. 34-35].

Отже, замість податку з продажу та податку з обороту було винайдено податок на додану вартість. При цьому процес збирання податку та контролю за його надходженням розподіляється по всьому ланцюгу руху товару від виробника (імпортера) до кінцевого споживача, що дає свого роду ефект «саморегуляції».

Таким чином, універсальні акцизи в розвинутих країнах еволюціонували в напрямку закономірного переходу від податку з обороту в однорівневій та багаторівневій формах до податку на додану вартість, тобто від простих до більш складних і досконалих форм оподаткування

Німеччина є першою країною, де був введений податок на додану. При цьому, причина його застосування – потреба держави у додаткових фінансових ресурсів для її відновлення після війни. Слід відзначити, що складність механізму адміністрування податку, він не став відразу популярним та діяв у різних модифікаціях. Зокрема, Німеччина, Франція, Бельгія у першій половині 20 століття запровадили податок з бруто-обігу[2, с. 246]. Найбільш активно податок на додану вартість почали запроваджувати після Другої світової війни, у зв'язку з необхідністю залучення додаткових фінансових ресурсів для відбудови держав після війни.

В Україні податок на додану вартість є одним з основним бюджетотутворюючим податком (табл.1)

Сьогодні ПДВ є ключовим серед непрямих податків в ЄС, Японії, Китаї та Росії. Серед економічно розвинутих країн він не застосовується тільки у США, Канаді, Швейцарії та Австралії.

Однак, незважаючи на популярність цього податку за кордоном, в Україні через низьку фіскальну ефективність ПДВ, не вщухають дискусії, щодо доцільності справляння даного виду податку. Думки вчених, економістів, урядовців, депутатів різняться від диференціації ставок по даному податку, до взагалі відмови і заміни його іншим податком. Проаналізуємо позитивні та негативні риси найбільших вживаних універсальних акцизів, в контексті доцільності подальшого справляння ПДВ (табл.2).

Найбільш відомими є одностадійний податок з бруто-обороту - податок з продажу, а також багатастадійний податок з бруто-обороту - податок з обігу.

Базою оподаткування багатастадійний податок з обігу, як правило, є валова виручка, а податкові зобов'язання нараховуються на кожній стадії виробництва. Недоліки цього податку перебивають його позитивні аспекти. Головною проблемою є те, що при використанні багатастадійного податку з обороту виникає кумулятивний ефект.

Структура доходів зведеного та державного бюджетів України за 2012-2014 роки

%

Доходи	Зведений бюджет			Державний бюджет		
	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Податкові надходження з них:	80,9	79,9	80,6	79,7	77,8	79,0
— податок на доходи фізичних осіб	15,3	16,3	16,5	2,0	2,2	3,6
— податок на прибуток підприємств	12,5	12,4	8,8	16,1	16,1	11,3
— збори за спеціальне використання природних ресурсів, із них:	3,9	6,5	7,4	0,7	4,1	5,3
— плата за землю	2,8	2,9	2,7	-	-	-
— податок на додану вартість	31,2	29,0	30,5	40,3	38,0	39,2
— акцизний податок	3,6	8,3	9,9	10,8	10,5	12,7
— податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	3,0	3,0	2,8	3,8	3,9	3,5
— рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	3,9	1,3	1,3	5,1	1,7	1,7
— інші податкові надходження	2,5	3,1	3,4	0,9	1,3	1,7
Неподаткові надходження, вт.ч.:	18,2	19,2	17,6	19,8	21,6	19,2
— доходи від власності та підприємницької діяльності	7,4	7,6	6,3	9,3	9,9	8,0
— адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу	1,6	1,6	1,5	1,6	1,5	1,5
— власні надходження бюджетних установ	7,7	8,6	6,9	7,2	8,6	6,2
— інші неподаткові надходження	1,5	1,4	2,9	1,7	1,6	3,5
Доходи від операцій з капіталом	0,7	0,4	0,5	0,4	0,1	0,2
Цільові фонди	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Інші надходження	0,0	0,3	1,2	0,0	0,4	1,5

Примітка. Таблицю складено за даними[3].

При цьому на вищих стадіях податок з обороту нараховується також і на податок з обороту, сплачений на попередній стадії виробництва. Важливою його вадою є також порушення принципу нейтральності щодо різних галузей економіки. Компанії з виробництва автомобілів будуть сплачувати більший податок, ніж металургійні заводи. Отже, діяльність з вищою стадією обробки продукції має більше фіскальне навантаження, ніж діяльність з реалізації продукції з низькою ступеню обробки. Така ситуація де стимулює здійснення інвестицій у високотехнологічні виробництва. Країни ЄС відмовилися від справляння цього податку.

Позитивні та негативні риси універсальних акцизів

Вид акцизу	Позитивні сторони	Недоліки
Багатостадійний податок з обігу	- значна фіскальна віддача, - простота адміністрування , - податок зручний для платників: гармонізує податкову, фінансову і бухгалтерську звітність.	- кумулятивний ефект : послідовне збільшення податкового навантаження на кожній стадії виробництва і обігу продукції; - порушення принципу нейтральності щодо різних галузей економіки.
Одностадійний податок з обороту (податок з продажу)	- зменшує затрати платників податку на підготовку звітності; - більш фіскально ефективний через менші трансакційні втрати; - є нейтральним щодо підприємств різних стадій виробництва	складно охопити відразу всю сферу реалізацію продукції
Податок на додану вартість	- широка база оподаткування; - податкове навантаження на кінцевий товар не залежить від числа оборотів і стадій створення вартості; - нейтральний щодо різних стадій виробництва; - позитивний вплив на процеси нагромадження	складність адміністрування

Примітка. Таблицю складено за даними[1-8].

В Україні тривала дискусія щодо запровадження багатостадійного податку з обігу у вигляді «мінімального податку» з метою запобігання мінімізації платниками податків сплати податку на прибуток. Платнику податку пропонувалося сплачувати мінімальний податок не залежно від фінансового результату. У разі, якщо податок на прибуток був би більшим за нарахований податок з обігу, останній не сплачується.

Базою оподаткування одностадійного податку з обороту є одна із останніх стадій руху продукції, як правило, роздрібний або оптовий продаж.

Цей вид акцизу має меншу фіскальну віддачу порівняно з багатостадійним податком з обороту, оскільки охоплює тільки одну, а не кожен стадію виробництва, але має й переваги.

Податок зменшує затрати компаній на підготовку податкової звітності, оскільки агентом з перерахування податку до бюджету є лише підприємства торгівлі.

Одностадійний податок є більш фіскально ефективним, оскільки стягується лише на одній кінцевій стадії виробництва. Якщо зауважити, що на кожній стадії здійснюється штучне звуження базу оподаткування, то є зрозумілим, що чим більше стадій виробництва, тим більші можливості для мінімізації податку та надходжень його до бюджету.

Цей податок є нейтральним щодо підприємств різних стадій виробництва, за виключенням торгівлі.

До недоліків даного податку відносять ту обставину, що одностадійним податком складно охопити відразу всю сферу реалізації продукції.

Так, у США діє податок з роздрібного продажу, що відкриває можливість для мінімізації оподаткування операцій з оптового продажу. До речі, ця особливість непрямого оподаткування стала чинником популярності у США гіпермаркетів[4, с. 65].

У Швейцарії, навпаки, об'єктом оподаткування податку з обороту є оптова торгівля, проте при цьому сектор послуг фактично вилучається з об'єкта непрямого оподаткування. Попри названі недоліки, одностадійний податок з обороту все ще залишається популярним у багатьох країнах світу.

Вважаємо, що запровадження одно стадійного податку з продажу в Україні, навіть при умові застосування однакових номінальних ставок з ПДВ, призведе до різкого зниження доходів держбюджету через складність контролю торгівлі, особливо роздрібної, яка в основному представлена «спрощенцями». Внаслідок розповсюдження готівкових розрахунків, не обов'язкового супроводу актів купівлі-продажу виписуванням рахунків-фактур роздрібна торгівля вважається найменш надійною ланкою ланцюжка «виробництво — кінцеве споживання». Тому ймовірність ухилення від оподаткування підприємств роздрібної торгівлі є великою[5].

Податок на додану вартість сплачується на всіх етапах руху товарів, а фактичним його платником є кінцевий споживач, а не підприємство, що його сплачує. Підприємства лише перераховують до бюджету суму податок, сплаченим їм кінцевими споживачами в ціні реалізованих товарів, отже, виступають як податкові агенти споживачів.

Створена додана вартість не є об'єктом оподаткування, вона є лише критерієм розподілу повноважень податкового агента. Чим більша створена додана вартість, тим більша частина ПДВ, сплаченого кінцевим споживачем за готову продукцію, надходить до підприємств, які вони сплачують до бюджету[6, с. 13].

ПДВ має кілька важливих переваг. Як податок, який сплачується на всіх стадіях руху товарів, він має широку базу оподаткування.

Податкове навантаження з ПДВ на кінцевий товар не залежить від числа оборотів і стадій створення вартості. Вертикальна інтеграція означає, що вартість на кількох стадіях стягується лише на останній стадії інтеграції, проте базою оподаткування буде вартість усіх стадій.

ПДВ є нейтральним щодо різних стадій виробництва, за виключенням сировинного виробництва звикористанням природних ресурсів. За вузького податкового кредиту зобов'язання з ПДВ у них досить високі, що робить менш привабливими інвестиції у галузь[7, с. 26-27].

ПДВ має позитивний вплив на процеси нагромадження, оскільки менше зачіпає прибуток, який є одним з головних джерел акумуляції капіталу та його подальшого інвестування.

До головних недоліків ПДВ, які особливо гостро відчуються в Україні є складність його адміністрування, проблеми з відшкодуванням, соціальна несправедливість характеризується регресивністю щодо доходів споживачів: чим нижчі доходи, тим більші витрати на сплату ПДВ.

Щодо складності адміністрування, зазначимо декілька факторів, які сприяють зменшенню витрат на адміністрування ПДВ порівняно з витратами на адміністрування податку з продажу:

1) звільнення від податку малих підприємств, обороти яких не перевищують законодавчо встановленого мінімуму (порогу реєстрації платників ПДВ);

2) відсутність необхідності розмежовувати продажі різним видам покупців, оскільки оподаткуванню ПДВ підлягають усі продажі.

Натомість при справлянні податку з продажу існує необхідність відслідковувати звільнені від податку продажі зареєстрованим покупцям і продажі незареєстрованим покупцям, що підлягають оподаткуванню. Це робить податок з продажу більш складним в адмініструванні.

Зазначимо, що проблеми функціонування ПДВ в Україні пов'язані з рівнем податкової культури платників податків та все більш зростаючою фіскальною спрямованістю податкової політики держави.

Для держави ПДВ виступає основним джерелом наповнення державного бюджету, внаслідок чого постійно розширюється база оподаткування. З свого боку, платники податку звертаються до різних способів мінімізації та ухилення від сплати цього податку.

Разом з тим, ми притримуємося думки що порівняно з іншими універсальними акцизами, ПДВ є найбільш оптимальним податком, що підтверджується його використанням в усіх країнах ЄС. Необхідно акцентувати увагу на підвищенні ефективності ПДВ, а не на його заміні іншим податком.

Висновок. Подальше функціонування ПДВ в Україні потребує наявності ефективного механізму справляння податку, надійного та стабільного законодавства щодо його регулювання, зведення до мінімуму можливостей фіктивних операцій, високого рівня податкової культури, створення комплексної автоматизованої інформаційної системи податкової служби тощо.

Список використаних джерел.

1. Ербил Л., Кин М., Боден Ж. –П., Саммерс В. Современный НДС/ Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2003. – 274с.
2. Соколовська А. М.: Податкова система держави: теорія і практика становлення. – К.: Знання-Прес, 2004. 454 с.
3. Офіційний сайт Державного казначейства України. Електронний ресурс: <http://treasury.gov.ua>
4. Ткаченко Н. М., Горова Т. М., Ільєнко Н. О. Податкові системи країн світу та України. Облік та звітність: Навчально-методичний посібник/ Під загальною редакцією Н. М. Ткаченко. – К.: Алерта, 2004. – 554 с.
5. Молдован О. ПДВ: Реформувати не можна скасувати//Економічна правда. – 16.08.2010

6. Парнюк В. Регулююча функція ПДВ// Економіка України. – 2007. - №6 . – с. 4-16
7. Михайленко С. В., Волканов В. Д., Механізм справляння податку на додану вартість в Україні: Монографія. – Одеса: Пальміра, 2007. – 212 с.

УДК 336.13.012.24 (477)

Жемалдінов Д.О., гр.31
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., Коцюрубенко Г.М.

РОЛЬ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено теоретичні основи функцій фінансів домогосподарств та встановлено їх значення для впливу фінансів домогосподарств на економічну систему. Проаналізовані доходи та витрати домогосподарств. Сформульоване бачення автора щодо проблем та перспектив розвитку фінансів домогосподарств на сучасному етапі.

Ключові слова: фінанси домогосподарств, економіка, фінанси, доходи домогосподарств, витрати домогосподарств, розвиток фінансів домогосподарств

Annotation: This article explores the theoretical concept of household finances. Analyzed household incomes and spending. The essence household finances for the economy generally. Author's vision on the problems and prospects of households today.

Keywords: households finance, economy, financial, households income, households spending, household finances essence, development of the household finance.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Із активізацією залучення України до світових економічних процесів, особливої уваги потребує вивчення такої ланки фінансової системи як домогосподарства, які мають функції постачальника ресурсів, споживача товарів та послуг, накопичувача грошових коштів та основного інвестора на ринку. Домогосподарства, здійснюючи виконання своїх функцій, мають прямий вплив на розвиток фінансових відносин у державі та на рівень конкурентоспроможності економіки в цілому. Це відбувається шляхом взаємодії, як з інститутами банківської та парабанківської систем, так і з іншими учасниками фінансових відносин, що обумовлює формування окремої складової фінансової взаємодії – фінансів домогосподарств. Дослідження цієї ланки потребує визначення основ тих чи інших впливів, які оказують домогосподарства на сукупний стан економічного розвитку держави.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Якщо раніше тенденція щодо вивчення фінансів домашніх господарств була майже відсутня, з огляду на те, що у суспільстві домінували соціалістичні погляди та домогосподарства не виділялись як об'єкт дослідження, то зараз, із розвитком капіталістичних відносин, дослідженням фінансів домогосподарств у фінансовій системі сучасної України займається багато вітчизняних економістів та науковців. У тому числі, до таких відносяться Н.Нагайчук, С. Юрій, З. Скринник, І. Бочан, Л.Гордієнко, Г.Коцюрубенко та інші.

Кожен із науковців розглядав певні положення фінансів домогосподарств, оподаткування доходів домашніх господарств, теоретичних аспектів існування тощо. Деякі сторони цієї проблематики потребують більш глибокого наукового дослідження. Зокрема, недостатньо вивченими, на нашу думку, залишаються питання роз'яснення ролі фінансів домогосподарств та їх впливу на економіку держави.

Мета статті. Метою статті є дослідження ролі фінансів домогосподарств на сучасному етапі розвитку економіки України, аналіз доходів і витрат домогосподарств у сучасних умовах, виявлення проблем становлення фінансів домогосподарств як однієї з найважливіших ланок фінансової системи.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зрозуміти сутність фінансів домогосподарств, потрібно визначити теоретичне значення поняття "домогосподарство". Отже, під домогосподарством в теорії розуміють «суб'єкт економічної діяльності, економічну одиницю, яка складається з однієї чи кількох осіб, об'єднаних потребою здійснення спільної господарської діяльності з метою задоволення власних споживчих потреб, а також постачання трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів на відповідні ринки»[1]. До членів домогосподарств включаються родичі, але сімейні зв'язки між ними не обов'язкові. Основною ознакою є те, що члени домогосподарств мають спільне місце проживання і спільні господарські потреби. Таким чином, домогосподарствами є усе населення.

Для нормального функціонування, тобто здійснення життєзабезпечення своїх учасників, домашні господарства повинні вступати у економічні відносини з іншими економічними суб'єктами. Це провокує створення фінансових потоків, які пов'язують домогосподарство з іншими учасниками та стають передумовою формування фінансів домогосподарств.

Вплив фінансів домогосподарств на економічну систему проявляється через виконання ними своїх функцій. До основних функцій фінансів домогосподарств варто віднести наступні: ресурсотворююча, споживацька, заощадницька та інвестиційна[2]. Ресурсотворююча функція визначає створення доходу домашнього господарства, який формується за рахунок кількох джерел, а саме заробітної платні, субсидій, від участі у капіталі тощо. Ця функція визначає кількість вільних грошових ресурсів, які створюються у домогосподарстві для задовільнення власних потреб.

Споживацька функція орієнтована на перерозподіл вільних грошових ресурсів домогосподарства, шляхом витрачання їх на товари та послуги у

реальній економіці для підтримання нормальної життєдіяльності та продуктивності члена домогосподарства. Тобто відбувається відтворення робочої сили, яка згодом знову стає спроможна на виконання певної праці задля отримання ресурсів.

Заощадницька функція реалізує себе шляхом економії грошових ресурсів домогосподарства. У наслідок заощаджень відбувається процес накопичення додаткових ресурсів, які домогосподарство може витратити як на заплановану покупку, так і в цілях інвестування для отримання додаткової вартості.

Інвестиційна функція фінансів домогосподарств полягає в тому, що домашні господарства у державі виступають одним із більших постачальників вільних коштів на фінансовий ринок. Завдяки інвестиційним коштам з'являються нові стимули для виробництва й отримання прибутку. При цьому інвестиційна функція пов'язується не тільки із залученням грошових коштів у різні фінансові установи та бізнес, але й із зростанням частки споживання, що також має розглядатися як інвестиції у економіку.

Всі ці чотири функції є пов'язаними між собою й у розрізі окремих компонентів їх ніяк не можна вивчати. Так із ресурсозабезпеченості впливає споживання, із задовільненого споживання – заощадження, із накопиченням заощаджень – інвестиції, із інвестицій – нове виробництво, що призводить до створення нових робочих місць, а отже й нових ресурсів. І це відбувається безперервно.

Фінанси домогосподарств формують передумови для створення та використання фінансових ресурсів для задоволення особистих потреб членів домогосподарства. До джерел фінансових ресурсів домогосподарств відноситься: заробітна плата, прибуток, доход відпідсобного господарства, доход від здачі в оренду, дивіденти та інше. До основних пунктів витрат фінансових ресурсів домогосподарств відноситься задоволення власних потреб, тобто споживання. Також до витрат відноситься накопичення ресурсів задля здійснення інших витратних заходів або задля інвестиційних вкладень.

Задля розуміння стану фінансів домогосподарств в Україні, слід розглянути динаміку доходів та витрат населення за декілька останніх років (табл.1).

Як бачимо, динаміка показує позитивні показники стабільного росту доходу домогосподарств до 2008 року. У цей період в економіці відбувалося зростання, яке ми можемо бачити з даних динаміки росту ВВП України(табл.2.)

З 2008-2009 року відбулося незначне зростання доходу на 49 млн.грн. та падіння ВВП на 14%. Це було пов'язано із економічною кризою. У 2009-2010 та подальші роки відбувалося поступове зростання доходів домогосподарств Це було пов'язано як із зростанням економіки так і з девальвацією національної валюти.

Як бачимо, фінанси домогосподарств формують основний попит та пропозицію на гроші у економіці.

Логічно, що із ростом грошових ресурсів домогосподарств збільшується споживання людини, заощадження, інвестиції, що призводить до росту економіки та стимулювання виробництва. Але вкрай велике споживання

спонукає перевиробництво та збільшення інфляційних процесів. Із зменшенням грошових ресурсів відбуваються протилежні процеси. Усі функціональні критерії починають зменшуватись, що призводить до стримування економіки. Політика зменшення споживання проводиться саме у випадках перевиробництва.

Таблиця 1

Динаміка доходів та витрат населення України у 2008-2013рр.,млн. грн.[3]

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
Доходи - всього	623289	845641	894286	1101175	1266753	1457864	1548733
в тому числі:							
заробітна плата	278968	366387	365300	449553	529133	609394	630734
прибуток та змішаний дохід	95203	131139	129760	160025	200230	224920	243668
доходи від власності (одержані)	20078	28432	34654	67856	68004	80769	87952
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	229040	319683	364572	423741	469386	542781	586379
в тому числі:							
- соціальні допомоги	124472	180455	204101	237213	263633	301621	323123
- інші одержані поточні трансферти	18209	26092	32984	34397	40978	48333	58416
- соціальні трансферти в натурі	86359	113136	127487	152131	164775	192827	204840
Витрати та заощадження - всього	623289	845641	894286	1101175	1266753	1457864	1548733
в тому числі:							
придбання товарів та послуг	509533	695618	709025	838213	1030635	1194791	1304031
доходи від власності (сплачені)	16924	30406	37831	28844	29064	18567	21091
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	49053	67606	67053	72251	83931	97226	107345
в тому числі:							
- поточні податки на доходи, майно тощо	35598	46926	45368	51112	60683	68716	72943
- внески на соціальне страхування	8326	11987	11796	13073	13827	16004	16273
- інші поточні трансферти	5129	8693	9889	8066	9421	12506	18129
нагромадження нефінансових активів	9939	29515	10493	19578	-1159	-2954	5378
приріст фінансових активів	37840	22496	69884	142289	124282	150234	110888
з них:							
- приріст грошових вкладів та заощаджень в цінних паперах	94526	91212	2528	81024	43607	71689	104727
- заощадження в іноземній валюті	19908	32561	75834	44406	75922	63625	21509
- позики, одержані за виключенням погашених (-)	77043	116629	-39172	-31639	-8288	-13533	5284
Наявний дохід	470953	634493	661915	847949	988983	1149244	1215457
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	10126	13716,3	14372,8	18485,6	21637,9	25206,4	26719,4

Таблиця 2

Динаміка росту ВВП України, % [4]

Зростання ВВП, % до минулого року	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	2,7	7,4	7,9	2,3	-14,8	4,1	5,2	0,2

У майбутньому, на нашу думку, слід очікувати достатнє зменшення споживання. Але зменшення це відбувається не на фоні благополуччя економіки, а через складні політичні та соціальні внутрішні процеси. 2014 –

2015 роки ознаменувалися важкими втратами, як у економічному потенціалі так і у територіальному.

Найбільше навантаження на плечі отримують домогосподарства, які змушені виживати при девальвації національної валюти у 200-300%, інфляції у розмірі 35% (хоча по неофіційним даним реальна інфляція складає близько 70%), нестабільності банківської системи, збільшення тарифів на комунальні послуги. Наслідками цих процесів є зменшення реального доходу населення України, із чого випливає скорочення надходжень грошей у національну економіку.

Політика держави також не сприяє розвитку та поліпшенню економічного становища. Проводиться політика отримання іноземних кредитів, емісія грошей, збільшення податкового тягара на всі верстви населення, замість стимулювання найбільш активної економічної складової, яка має вільні грошові кошти – домогосподарств. Фактично, навіть не відбувається індексація мінімальних заробітних плат та пенсій.

Із усього вищесказаного, можна зробити висновок, що в Україні зараз створюються умови для неможливості активізації ролі та функцій домогосподарств у економіці.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи сказане, доцільно зазначити, що роль фінансів домогосподарств має великий вплив на економіку країни та на потенційне зростання її у цілому. Сутність функціонування фінансів домогосподарств реалізується через споживання, заощаджень та інвестицій. Основою діяльності фінансів домогосподарств виступають фінансові ресурси, від кількості яких залежить прогресивний чи регресивний стан економіки.

Для того, щоб реанімувати стан фінансів домогосподарств, треба проводити низку дій, які будуть направлені на поліпшення бізнесової середовища як основи формування фінансів домогосподарств. Бізнесова середовища буде формувати середній клас, який є основним критерієм росту економіки й здорового споживання товарів та послуг. На нашу думку, потрібне різке скорочення штату державного апарату, що дасть змогу зменшити його фінансування, радикальне зменшення податкового тягара для суб'єктів малого та середнього бізнесу, впровадження стимулюючої політики для іноземних інвесторів, зупинення будь-яких військових дій.

Список використаних джерел.

1. Лондар С. Л. Фінанси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Електронний ресурс]. / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12090810/finansii/finansii_domogospodarstv
2. Крупка М.І. Островерх П.І. Реверчук С.К. Основи економічної теорії [Електронний ресурс]/ М.І. Крупка, П.І. Островерх, С.К. Реверчук - К.: Атіка, — 2001. – Режим доступу: http://uchebnikonline.com/politekonomia/osnovi_ekonomichnoyi_teorii_-_krupka_mi/ekonomichna_rol_domogospodarstva_firmi_derzhavi.htm

3. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Экономика Украины [Електронний ресурс] – Режим доступу: : https://ru.wikipedia.org/wiki/Экономика_Украины

5. Нагайчук Н.Г. Уточнення змісту поняття “фінанси домогосподарств” у розрізі навчальної дисципліни “фінанси” / Н.Г. Нагайчук // Фінансовий простір. – 2014. – № 2. – С. 100-105

6. Юрій С. І. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності / С. І. Юрій, Т. О. Кізіма // Фінанси України. — 2008. — № 8 (153). — С. 3–10.

УДК 336.14

Матюшева Л. С. 51 гр
Фінансово-економічний факультет

Науковий керівник
Доц., к.е.н. Слатвінська М. О.

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Анотація. У статті охарактеризовано основні причини виникнення бюджетного дефіциту. Визначені його наслідки для економіки, шляхи подолання. Встановлені джерела фінансування бюджетного дефіциту. Окреслено головні проблеми політики уряду України у регулюванні бюджетного дефіциту.

Ключові слова: Державний бюджет, бюджетний дефіцит, видатки бюджету, державні доходи, фінансова політика.

Annotation. The article describes the main cause of the budget deficit. Designated its implications for the economy, ways of overcoming. The established sources of financing the budget deficit. Considers basic problems of government policy in Ukraine with regulating budget deficits.

Keywords: State budget deficit, budget expenses, government income, financial policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сьогоднішній кризовій ситуації, нестабільному політичному положенні, і без того хитка економіка України не може розвиватися, і всі дії уряду направлені на її стабільну підтримку. Впродовж останніх років проблематика бездефіцитності бюджету привертає усе більшої уваги провідних економістів країни, політиків та аналітиків і не дарма, адже бюджетний фонд країни є невід’ємною матеріально-фінансовою базою будь-якої держави і формується виходячи з завдань та функцій, які покладені на адміністративно-командну систему. Уряд змушений закладати дефіцит у головний фінансовий план країни, а рівень оподаткування

залишається настільки високим, що підвищувати його практично неможливо. Необхідно чітко зрозуміти основні причини та проблеми, що виникають перед бюджетною системою України і як наслідок – перед економікою в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених проблем. Бюджетна система є складовою фінансової системи і фінансової політики країни. Остання є об'єктом досліджень провідних спеціалістів, академічних установ, предметом дискусій для практиків, представників різних рівнів влади, усі вони прагнуть ґрунтовно дослідити її зміст, обґрунтовують принципи, виявляють переваги та недоліки. Серед вітчизняних науковців, що ґрунтовно вивчали проблеми фінансової політики та причини виникнення і подолання бюджетного дефіциту на різних рівнях, слід відокремити дослідження наступних: М. Азарова, В. Базилевича, О. Барановського, О. Василика, І. Луніна, Д. Полозенко, Т. Єфименко, С. Ковальчук, Ф. Ярошенко, В. Федосов, С. Юрій, А. Гальчинського, В. Опаріна, В. Суторміна, І. Чугунова, А. Єпіфанова та інших.

Безумовно, бюджетний дефіцит є важливим інструментом державної фінансової політики, оскільки безперервно впливає на економічне і соціальне становище країни. Вивчивши багато праць різних науковців, можна побачити чимало поглядів та точок зору стосовно цієї проблеми, адже це є актуальним дискусійним питанням. Важливо підкреслити, що кожна країна має свої особливості, які необхідно враховувати при вивченні питання бюджетного дефіциту, а тим паче вдосконалювати свої погляди.

Мета та завдання статті. Виявити основні причини виникнення бюджетного дефіциту в сучасній Україні, проаналізувати до чого призводять спроби зменшити видатки бюджету і як це впливає на соціальну сферу та економіку в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетний фонд країни складається виходячи з завдань, що покладені на апарат управління держави. Недостатність доходів державного бюджету зумовлено невеликим обсягом доходів підприємств і громадян. Можливо допустити, що бюджетний дефіцит походить не від фінансової політики у сфері доходів, а з дефіциту фінансових ресурсів нашого суспільства. В.Федосов, В. Опарін, С. Львовочкін визначають бюджетний дефіцит як перевищення видатків над постійними доходами держави [1, с. 94]. І. Дьяконова вважає бюджетний дефіцит незбалансованістю економічних показників доходів та витрат[2]. Професор І. Чугунов виявляє бюджетний дефіцит як один з вагомих інструментів процесу бюджетного регулювання, що істотно впливає на збалансованість бюджетної системи та економічний розвиток держави[3, с. 27-28]. Тобто він має ширше значення та несе за собою зміни.

Раніше бюджетний дефіцит в багатьох країнах світу вважався чимось звичайним, абсолютно безпечним, навіть правильним і необхідним для розвитку економіки. Ряд розвинутих держав вдавалися навмисно прийняти центральні бюджети з дефіцитом. Найвідоміший – федеральний бюджет Сполучених Штатів Америки. Ще Дж. Кейнс підтримував ідею позитивного впливу бюджетного дефіциту на економіку держави.

Неокейнсіанці доводили необхідність збалансованого бюджету у довгостроковій перспективі, в залежності від етапу циклу: потребі у заміні бюджетного дефіциту під час війни чи кризи та активним бюджетом у часи економічних піднесень. Таким чином, бюджетний дефіцит вже перетворювався на благо, що здатне збільшити сукупний попит шляхом дефіцитного фінансування державних видатків. Сьогодні ситуація змінилась і ніхто вже не вважає суттєвий дисбаланс доходів та видатків позитивним явищем.

Після Другої світової війни кейнсіанські теорії застосовувалися практично всіма промислово розвинутими країнами, у результаті чого бюджетний дефіцит перетворився у вагомий інструмент фінансової політики, використовувався під час вирішення різнопланових завдань і зайняв важливе місце в теорії циклічного регулювання економіки[4,с.156].

Взагалі, бюджетний дефіцит можна розглядати за формами прояву, причинами виникнення, напрямками його фінансування, за зв'язком з державним боргом. Та головною причиною його виникнення стає різниця в темпах зростання бюджетних видатків, порівняно зі зростанням доходів бюджету. Помилково буде вважати, що бюджетний дефіцит виникає як результат зниження доходів і різкого зростання видатків, викликаних безгосподарністю, оскільки ринкова економіка може стабілізувати економіку й вирівняти видатки з доходами, користуючись жорстким режимом економії коштів, який повинні провадити всі владні та управлінські структури[5,с.93].

Характеризуючи бюджетний дефіцит, можна виявити, що найчастіше він виникає при спробі використати коштів більше, ніж є реальних доходів, але необхідно розуміти, що кожна країна має свої особливості при вивченні такого економічного явища, як бюджетний дефіцит.

Процес погашення бюджетного дефіциту в Україні достатньо неоднозначний. З одного боку, держава намагається диверсифікувати і використовує як внутрішні, так і зовнішні джерела для погашення державного боргу. Та якщо подивитися на характер їхнього застосування, то можна виявити, що окрім як до збільшення державного боргу, це ні до чого більше не призводить. Основна причина неефективності зовнішніх запозичень у тому, що ці фінансові ресурси спрямовуються на пряму капіталізацію фінансового ринку, у той час коли вони мають бути спрямовані на кредитування реального сектору економіки в особливості в галузі, що працюють на експорт. А внутрішні запозичення мають бути основним джерелом фінансування бюджету. Ті кошти, що мобілізуються внаслідок випуску державних цінних паперів можуть не тільки погасити державний борг, а й дати імпульс для розвитку вітчизняного фондового ринку. Останній, як відомо, знаходиться на достатньо низькому рівні, хоча міг би стати фундаментальним укріпленням національної банківської системи.

Ніколи не було такої держави, яка у ході свого історичного існування не мала б бюджетного дефіциту, але він не завжди носить негативний характер, адже причини його виникнення можуть бути різними:

1) він може стати результатом втілення великих державних вкладень у розвиток економіки, виступаючи, таким чином, регулятором економічної кон'юнктури;

2) може бути наслідком надзвичайних подій – війн, стихійних лих, у випадку коли недостатньо резервних фондів і постає необхідність використання джерел особливого роду;

3) може відображати кризові явища та неефективність фінансово-кредитних процесів, некомпетентність уряду утримати позитивну фінансову ситуацію країни.

В Україні ж, серед основних причин бюджетного дефіциту, можна виділити наступні:

1) високий рівень тінізації економіки, що в свою чергу пояснюється достатньо складним та високим рівнем оподаткування, і в кінцевому підсумку, призводить до інфляційних процесів, гальмування розвитку економіки, негативних соціальних наслідків;

2) структурна розбалансованість економіки та несвоєчасне і неефективне проведення структурних перетворень. Невиважені кроки щодо продуктової політики уряду (починаючи з кінематографу, закінчуючи продуктами харчування), у той час як необхідно впроваджувати рятівні заходи для збереження економіки та запобігання соціально-економічних дисбалансів;

3) збереження значної кількості нерентабельних підприємств, що одержують дотації, але не мають достатньо позитивної результативності;

4) нецільове і неефективне використання бюджетних коштів, втрати, пов'язані з розкраданням виробленої продукції, що не стало своєчасно об'єктом ефективного державного фінансового контролю;

5) неефективність фінансово-кредитних відносин. [6, с.25].

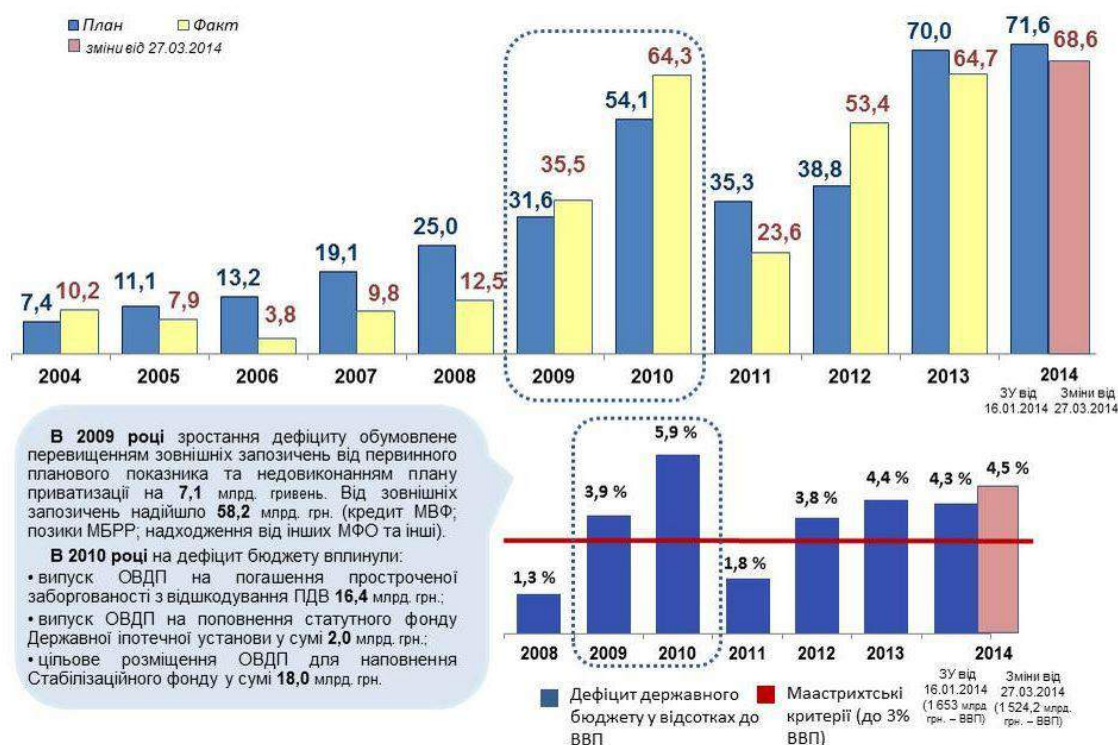

Рис.1

Що стосується джерел фінансування бюджету в Україні, то це можуть бути [7]:

- кошти від державних (місцевих) внутрішніх і зовнішніх запозичень;
- кошти від приватизації державного майна, включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації, щодо державного бюджету;
- повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;
- вільний залишок бюджетних коштів.

За даними Міністерства фінансів України, можна порівняти дефіцити останніх років[8]:

Теоретично досить просто уникнути дефіциту – скоротити видатки або збільшити доходи. Перше майже неможливо, оскільки найбільше постраждає соціальна сфера, чого не можна допускати. У випадку коли збільшуються видатки, тобто є нові джерела вкладень, неодмінно мають зростати доходи.

Уряд України йде досить логічними макроекономічними шляхами, регулюючи бюджетний дефіцит, але як наслідок виникають такі послідовні переходи одного процесу в інший:

- збільшуються податки, що призводить до тінізації економіки, зниження ділової активності;
- неможливо скоротити видатки, адже вони досягли свого критичного мінімуму;
- розмір бюджетного дефіциту, що перевищив 3% ВВП приводить до зниження інвестиційної активності та розвитку інфляції в країні;
- підвищення пенсійного віку негативно відбивається на громадянах, що досягли його, адже немає робочих місць для людей похилого віку;
- стала серйозна загроза економічного зростання держави - неможливо виплатити борги, що потенційно можуть призвести до монетизації та дефолту.

Багато дебатів ведеться в наукових та політичних колах, стосовно зменшення розмірів бюджетного дефіциту. Стало зрозумілим, що економічна наука розвивається достатньо стрімко, тяжко вислідити за нею. На практиці неможливо використати лише одну макроекономічну модель. Необхідно врахувати вплив широкого ряду факторів, пов'язаних з історичними особливостями країни, її місцем в міжнародному поділі праці, економічним потенціалом, специфікою механізмів регулювання.

Висновки і пропозиції. Ще 15 років назад влада України шукала шляхи для розвитку нашої держави, але тепер, коли достатньо перспектив, усі забули про головне - психологічний фактор. Саме людина рухає процес вперед, шукає шляхи для розвитку економіки, працює, збільшує ВВП, знаходить нові шляхи примноження добробуту як свого, так і суспільство усієї своєї держави. Українська нація достатньо освідчена, щоб вжити ряд заходів і покращити економічну ситуацію країни, але в силу свого менталітету, вона знаходить легші шляхи для існування та засоби наживи для себе, насамперед. Мабуть для того, щоб все змінилося на краще, потрібно змінити форму правління, адже ще

давно доведено: демократія – шлях до розрухи, що дуже чітко прослідковується в ході історії становлення багатьох держав.

Тим не менше існує безліч варіантів витягти економіку України зі скрутного становища, але до практичного виконання усіх реформ та змін ніяк не вдається приступити.

Список використаних джерел

1. Федосов В.М. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / В.М. Федосов, В.М. Опарін, С.В. Львовчкін. – К.: КНЕУ, 2002. – 387 с.
2. Дьяконова І. Бюджетний дефіцит і його регулювання у перехідній економіці України: Дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Українська академія банківської справи. – Суми, 2000. – 182 с.
3. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. – К.: НІОС. 2003. – 488
4. Машко А.І. Управління дефіцитом державного бюджету//Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.- 2010.- №5. Т.1.- С. 152-158;
5. Редіна Н. І. Дефіцит бюджету й основні шляхи його подолання в Україні / Н. І. Редіна, Л. П. Гордєєва // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 93.
6. Федосов В., Гладченко Л. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики // Финансовые риски. – 2009. - № 3. - С. 19-32.
7. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
8. Офіційний сайт Міністерства фінансів України, режим доступу: <http://minfin.gov.ua/>

УДК 336.225.6

Хоменко О.Є.

201гр.

центр післядипломної освіти
фінансово-економічний факультет ОНЕУ

Науковий керівник
к.е.н., доцент Волохова М.П.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті досліджується податкове навантаження та фіскальна ефективність оподаткування доходів фізичних осіб. Здійснено аналіз структури доходів Зведеного бюджету України. Визначено напрями підвищення ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, ефективність оподаткування доходів фізичних осіб, податкова політика, податкова соціальна пільга, доходи місцевих бюджетів України, податкове навантаження.

Annotation

The article examines the tax burden and fiscal effectiveness of personal income assessment. The analysis of the structure of consolidated budget of Ukraine was performed. The direction of increasing of efficiency of personal income assessment in Ukraine was determined.

Key words: personal income assessment, the effectiveness of personal income assessment, tax policy, social tax privilege, income of local budgets of Ukraine, the tax burden

Постановка проблеми у загальному вигляді. Податок на доходи фізичних осіб є одним з головних податків в системі прямого оподаткування, оскільки за його рахунок формується значна частина надходжень до місцевих бюджетів України. Крім того, він виступає також одним із економічних регуляторів за допомогою якого держава оптимізує рівень доходів населення та податкового навантаження на економічно активне населення України. Податок на доходи фізичних осіб - один з ефективних стабілізаторів коливань в економіці, оскільки специфіка його бази оподаткування сприяє тому, що він порівняно плавно реагує на економічні підйоми і спади [1], тому він має як фіскальне, так і соціально-регулююче значення. Таким чином, актуальним постає питання дослідження податкового навантаження та фіскальної ефективності оподаткування доходів фізичних осіб.

Аналіз наукових публікацій з теми дослідження та виділення невирішених проблем. Дослідженню проблем аналізу та оцінювання оподаткування доходів фізичних осіб з точки зору регулюючого та фіскального аспектів присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, таких як: В. Андрущенко, О. Василика, А. Гальчинського, П. Даниленко, О. Данілова, Т. Єфіменко, В. Загорського, В. Зимовець, А. Ісаєва, А. Крисоватого, І. Кулішер, І. Лукінов, І. Луніна, В. Мельника, П. Мельника, С. Огородника, І. Озерова, А. Поддєрьогіна, А. Соколовської, В. Степаненко, А. Столерю, В. Суторміної, Л. Шаблиста, В. Федосова та ін.

В роботах зазначених вчених висвітлено як теоретичні так і практичні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб, але не в повному обсязі надано оцінку ефективності оподаткування для платників податку, податкової служби та держави.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та визначення напрямів її підвищення.

Виклад основного матеріалу. За наявних економічних умов громадяни України повинні віддавати частку своїх доходів на загальнодержавні потреби, а натомість одержувати від держави безкоштовні блага та послуги. Досконалість форм і методів передачі цих доходів свідчить про рівень розвитку країни, її

економічних і правових інститутів. Податок на доходи фізичних осіб – це обов’язковий нецільовий платіж фізичної особи до бюджету з метою фінансування його видатків.

Як свідчать дані таблиці 1 податкові та неподаткові надходження складають основну частину доходів бюджету. Ключовими податковими надходженнями у періоді, який аналізується були: ПДВ; податок на доходи фізичних осіб; податок на прибуток підприємств. За період 2011-2014 років усі ключові статті доходів зведеного бюджету України зростали.

Таблиця 1

Доходи зведеного бюджету України за 2011-2014 роки

Роки	2011		2012		2013		2014	
	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%
Податкові надходження	334,69	84,0	360,57	80,9	353,97	79,9	364,47	79,9
Податок на прибуток підприємств	55,10	13,8	55,79	12,5	54,99	12,4	40,20	8,8
Податок на доходи фізичних осіб	60,22	15,1	68,09	15,3	72,15	16,3	75,20	16,5
ПДВ	130,09	32,7	184,79	41,5	181,72	41,0	189,24	41,5
Інші податкові надходження	89,28	22,4	51,90	11,6	45,11	10,2	59,83	13,1
Неподаткові надходження	59,76	15,0	80,92	18,2	84,98	19,2	87,50	19,2
РАЗОМ ДОХОДІВ (без урахування міжбюджетних трансфертів)	398,31	100,0	445,53	100,0	442,79	100,0	455,93	100,0

*Джерело: складено та розраховано автором за даними [2, 3]

Аналіз структури доходів зведеного бюджету України за 2011-2014 рр. свідчить про те, що:

- у динаміці доходів зведеного бюджету України спостерігається зменшення частки податкових надходжень. Так, у 2011 році ця частка складала 84,0%, у 2014 р. – 79,9%;

- у динаміці доходів зведеного бюджету України спостерігається зростання частки податку на доходи фізичних осіб з 15,1% у 2011 році до 16,5% у 2014 році;

- у структурі доходів зведеного бюджету спостерігається відповідне зменшення частки податку на прибуток підприємств з 13,8% до 8,8%, на підставі чого можна стверджувати про «перенесення» податкового тягаря з підприємств на фізичних осіб.

Згідно таблиці 2 можна казати, що частка податку на доходи фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету, у податкових надходженнях та у ВВП має стійку тенденцію до зростання.

Дослідження динаміки доходів місцевих бюджетів показує (табл. 3), що податок на доходи фізичних осіб є найвагомим за обсягом джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів (без врахування трансфертів з

державного бюджету). Так, частка податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів (без врахування трансфертів з державного бюджету) склала

Таблиця 2

Податок на доходи фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету

доходи	Рік							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Доходи Зведеного бюджету, млрд. грн	219,94	297,89	272,97	314,51	398,31	445,53	442,79	455,93
Податок на доходи фізичних осіб у абсолютному вимірі, млрд. грн	34,78	45,90	44,49	51,03	60,22	68,09	72,15	75,20
Частка ПДФО у доходах Зведеного бюджету, %	15,81	15,41	16,30	16,23	15,12	15,28	16,29	16,49
ВВП, млрд. грн	720,73	948,06	913,34	1082,57	1302,08	1411,24	1454,93	1230,87
Частка ПДФО у ВВП, %	4,83	4,84	4,87	4,71	4,63	4,83	4,96	6,11
Податкові надходження до Зведеного бюджету, млрд. грн.	161,26	227,16	208,07	234,45	334,69	360,57	353,97	364,47
Частка ПДФО у податкових надходженнях до Зведеного бюджету, %	21,57	20,20	21,38	21,77	17,99	18,88	20,38	20,63

*Джерело: складено та розраховано автором за даними [2, 3, 4]

у 2007 році 55,77%, а у 2014 році – 62,10%. При цьому найбільша частка за період 2007-2014 роки була у 2010 році – 62,51%.

Ефективність функціонування будь-якого економічного явища характеризується рівнем одержаного кінцевого ефекту. При цьому визначається вона за допомогою різних показників, які характеризують одержаний ефект на різних рівнях. Механізм оподаткування доходів фізичних осіб в процесі своєї реалізації охоплює три групи суб'єктів податкових відносин: платник, податкова служба, держава. Кожна з груп очікує на індивідуальний ефект, одержаний в результаті функціонування механізму. Тому й ефективність слід вимірювати різними показниками: податкового тягара — для платників податку; економічної ефективності — для податкової служби; фіскальної ефективності — для держави.

Таблиця 3

Податок на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів

доходи	рік							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Доходи місцевих бюджетів, млрд. грн.	107,05	137,46	134,56	159,40	181,53	225,27	221,02	227,58
в т.ч. трансферти з державного бюджету, млрд. грн.	44,66	59,11	62,18	77,77	94,88	124,46	115,85	117,41
Податок на доходи фізичних осіб, який зараховано до місцевих бюджетів, млрд. грн.	34,80	45,90	44,49	51,03	54,07	61,07	64,59	68,42
Частка ПДФО у доходах місцевих бюджетів (із врахуванням трансфертів з державного бюджету), %	32,51	33,39	33,06	32,01	29,78	27,11	29,22	30,06
Частка ПДФО у доходах місцевих бюджетів (без врахування трансфертів з державного бюджету), %	55,77	58,59	61,46	62,51	62,39	60,57	61,41	62,10

*Джерело: складено та розраховано автором за даними [2, 3, 4]

Рівень податкового тягара (податкового навантаження) при оподаткуванні доходів фізичних осіб слід визначати за наступною формулою:

$$РПТ = \frac{ОСП}{ЗСД} \cdot 100\%,$$

де РПТ – рівень податкового тягара (податкового навантаження), %

ОСП – обсяг сплаченого фізичною особою податку на доходи фізичних осіб, грн.

ЗСД – загальна сума основних і побічних доходів фізичної особи, грн.

Результати розрахунку податкового навантаження для України та Одеської області представимо у вигляді рис. 1

Проте динаміка рівня податкового навантаження на доходи фізичних осіб, розрахована для різних економічних рівнів — держави та Одеської області демонструє незначні відхилення показника між ними. Причому найнижче значення досліджуваного показника спостерігаємо на рівні Одеської області (рис. 1).

Це обумовлено тим, що в Одеській області серед доходів, за якими фактично було сплачено податок на доходи фізичних осіб частка трудових доходів є меншою порівняно із середньою по Україні. За Податковим кодексом України нетрудові доходи фізичних осіб у 2011-2014 рр. оподатковувались за значно нижчими ставками порівняно із трудовими доходами. Окрім того, значна частка платників одержують офіційну заробітну плату нижче фактичної заробітної плати, а отже — приховують власні доходи та зменшують суму податку до сплати.

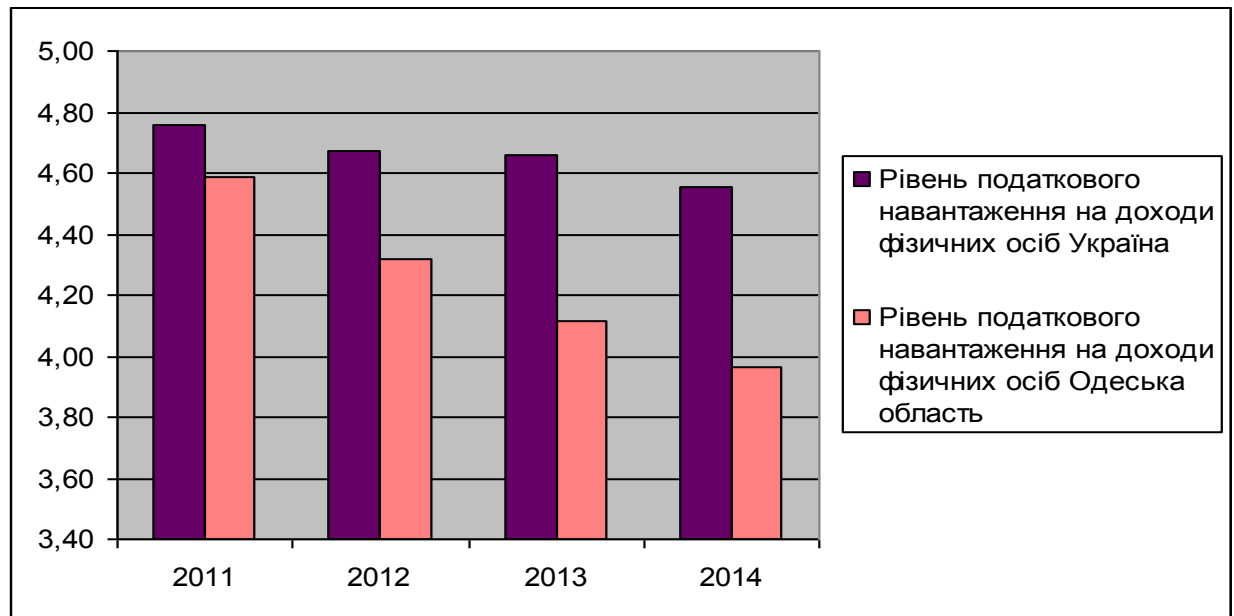

Рис. 1 Рівень податкового навантаження доходів фізичних осіб в Україні та Одеській області протягом 2011-2014 років

Факторами, які впливають на рівень податкового навантаження доходів фізичних осіб є:

- загальноекономічна ситуація в країні;
- рівень зайнятості населення;
- елементи системи оподаткування: суб'єкт, ставка, база оподаткування, пільги;
- господарська діяльність фізичної особи.

Результативним вимірником оподаткування доходів фізичних осіб на рівні держави, на нашу думку, виступає показник фіскальної ефективності, що виражає частку податку на доходи фізичних осіб без витрат на його адміністрування у валовому внутрішньому продукті держави. Графічно рівень фіскальної ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні демонструє рис. 2.

Діюча система оподаткування доходів фізичних осіб відзначається нестабільними показниками фіскальної ефективності: найвищий його рівень по Україні зафіксовано у 2014 році — 6,11%, а найнижчий у 2011 — 4,63%. Такі коливання обумовлені наступними факторами: розмір ставок податку та їх диференціація; рівень доходів населення та його структура; величина тіньового сектору економіки.

Виконання фіскальної функції податку залежить від багатьох чинників, основними з яких, що позитивно впливають на надходження податку з доходів фізичних осіб, є: зростання номінального ВВП; зростання витрат на оплату праці; легалізація виплати заробітної плати; позитивні тенденції до зростання

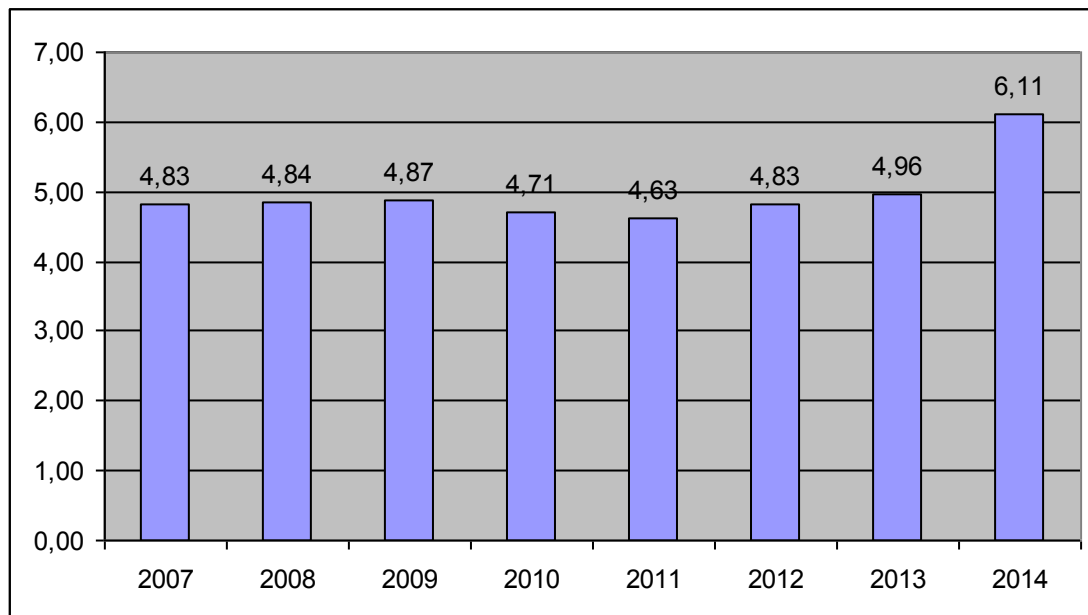

Рис. 2 Рівень фіскальної ефективності оподаткування доходів фізичних осіб по Україні

доходів низькооплачуваних верств населення через державне підвищення мінімальних соціальних гарантій; зростання змішаних доходів домашніх господарств за рахунок індивідуальної підприємницької діяльності.

Факторами, що безпосередньо забезпечують виконання фіскальної та регулюючої функцій податку на доходи фізичних осіб, є: підвищення мінімальної заробітної плати; підвищення прожиткового мінімуму на одну працездатну особу; випереджаюче (порівняно з темпами росту ВВП) зростання доходів населення, насамперед, заробітної плати, посилення стимулюючої функції заробітної плати.

В Україні оподаткування доходів громадян має серйозні внутрішні фундаментальні вади, які негативно впливають на сприйняття його суспільством. Ключовою проблемою є те, що податок на доходи фізичних осіб не є нейтральним і соціально справедливим. Незаможні верстви населення у структурі власних витрат сплачують значно більший обсяг коштів, ніж заможні. Це обумовлено тим, що для більшості громадян з невисокими статками єдиним джерелом доходу є зарплата. Оскільки функції утримання податку покладені на роботодавця, можливості мінімізації у штатних працівників невеликі [10, с. 58].

Податок на доходи фізичних осіб стосується всіх членів суспільства. Рівень оподаткування заробітку громадян з урахуванням розміру єдиного соціального внеску є надто високим у порівнянні із середньою заробітною платою, що призводить до другої ключової проблеми - поширення тіньової зайнятості та приховування реального доходу від оподаткування.

Таким чином, можна стверджувати, що коливання показників податкового навантаження на доходи фізичних осіб, економічної і фіскальної

ефективності оподаткування доходів фізичних осіб має прямий вплив на загальний рівень ефективності механізму оподаткування доходів фізичних осіб.

Висновки і пропозиції. Результати проведеного аналізу ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та в Одеській області засвідчили зв'язок наведених показників ефективності механізму оподаткування доходів фізичних осіб між собою. Однак в цілому слід наголосити на неефективному стані оподаткування доходів фізичних осіб, що зумовлює необхідність в розробці оптимальних напрямів його вдосконалення.

Враховуючи досвід зарубіжних країн доцільно здійснити певні реформи в системі оподаткування. Можна запропонувати враховувати при стягненні податку фінансовий стан сім'ї. Врахування фінансового стану сім'ї використовується в розвинутих країнах. Перевагою цього підходу є можливість перерозподілу податкового тягаря серед населення [6, с. 48]. Але зазначена зміна у системі оподаткування повинна враховувати національні економічні, соціальні та культурні чинники. Повне копіювання досвіду інших країн може призвести до погіршення економічного стану окремих груп населення.

Список використаних джерел

1. Омелянович Л.О. Податкове регулювання доходів фізичних осіб / Омелянович Л.О., Гордієнко Є.С. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer32/503.pdf>.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua>.
4. Офіційний web-сайт Державного комітету статистики України - [Електронний ресурс]. - Режим доступу до журн.: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Золотько І. А. Вирівнювання бази оподаткування доходів фізичних осіб як спосіб врегулювання економічних інтересів платників податків// Браславець О.Ю.//Актуальні проблеми Економіки. -2012.- N 4. - С.240-242.
6. Нікітішин А.О. Використання іноземного досвіду при оподаткуванні доходів фізичних осіб / А.О. Нікітішин// Формування ринкових відносин в Україні. - 2009. - №9, с. 47-52.
7. Рудая М. І. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб при формуванні бюджетів місцевого самоврядування / М. І. Рудая // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2010. — № 1(48). - с. 123 - 130.
8. Славкова А. А. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб у системі прямого оподаткування України / А. А. Славкова // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр. - К., 2009. - Вип. 13. - С. 122 - 130.
9. Швабій К.І. Оподаткування доходів населення: проблеми науки та практики: [монографія] / К. І. Швабій. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2009. - 296 с.

10. Швабій К. Податок з доходів фізичних осіб: проблеми і перспективи / К. Швабій // Вісник податкової служби України. - 2010. - № 6 (лютий). - С. 56 – 64.